> "... ne-am prăpădit douăzeci de ani după boii lui Grigorescu şi acelaşi sentiment ne face să iubim muzica şi folclorul ţăranului, acasă, la Bucureşti. Toate aceste platonisme ne dau conştiinţa că ne facem teoretic datoria (...). Satul are 12 ministere la Bucureşti. Idealul constă în a-ţi iubi puternic poporul în fiecare zi, cu condiţia să nu-l vezi niciodată".
>
> Tudor Arghezi
> (Literatura şi omul de rînd, 1929)

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR: ANDREI PLEŞU

CU OCHELARI ORI FĂRĂ, PUTEŢI CITI:

PAGINA 2

ŞTEFAN AUG. DOINAŞ:
MAI-MULT-CA-PREZENTUL

PAGINA 3

ANDREI PLEŞU:
EMINESCU ŞI RECITATORII

PAGINA 4-5

"D-VOASTRĂ NU CUNOAŞTEŢI ŢĂRANUL ROMÂN DACĂ VORBIŢI AŞA!"

PAGINA 7

SITUAŢIUNEA
SEMNEAZĂ: IRINA DIMIU, SORIN FAUR, MARKÓ BÉLA, STELIAN MOŢIU

PAGINA 8-9

"DILEMA" ARBITREAZĂ:
DE VINERI PÎNĂ LUNI,PETRE MIHAI BĂCANU ÎN DOUĂ REPRIZE,
"PE ŞLEAU",
CU VIRGIL MĂGUREANU

PAGINA 11

ŢOAPA ŞI MUZEUL

PAGINA 14

VÀCLAV HAVEL/ADAM MICHNIK:
REVOLUŢIA NETERMINATĂ

PAGINA 15

EXTREMISMUL CU CRAVATĂ

PAGINA 16

AUGUSTIN BUZURA:
UN FEL DE PREFAŢĂ
MIHAI BOTEZ:
ÎNDOIELI CANDIDE

Anul I Nr. 2
21 - 27 ianuarie 1993
16 pagini 50 lei

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

Mai-mult-ca-prezentul

Comunismul rezidual

Avînd experienţa unei vieţi social-politice atît de fluide, cameleonice şi deghizate, fiind martorii şi victimele unei tragedii oribile, care se dădea drept "etapă" în drumul spre "paradisul terestru" - de ce am acorda încredere , acum, (...) morţii sistemului?

2. Moarte simulată sau moarte clinică?

La o cercetare atentă, o moarte aparentă se poate dovedi fie moarte simulată, fie moarte clinică. Ce putem afirma astăzi despre comunismul din această parte a lumii: că se preface a fi pe moarte sau că are într-adevăr cîteva funcţii esenţiale blocate? Înainte de această întrebare ar trebui, poate, să-mi pun alta: e potrivit să se vorbească despre comunism în termeni organicişti, aşa cum vorbea Spengler despre culturi?

Cred că nici o altă doctrină economico-politică din Istorie n-a vădit un mai pronunţat caracter **totalitar** (în sensul de "fenomen social total"), de **organism** în continuă expansiune, ale cărei funcţii de bază să fie orientate convergent, pentru a-i asigura "perseverarea în fiinţă", şi divergent, pentru a-l ajuta să domine acerb lumea imediat înconjurătoare. Comunismul este un sistem economico-statal-religios în mişcare şi transformare continuă: o **religie seculară**, dublată - în intenţie şi program - de **un stat universal**. În nici o altă formaţiune socio-politică indivizii sociali n-au fost obligaţi să trăiască cu atîta acuitate sentimentul permanent al prezenţei unor închipuiţi inamici, interni şi externi, adică siliţi la o neîntreruptă alertă, la o stare de vigilenţă principială: sentiment al unei primejdii iminente, devenit el însuşi virtute agresivă. Nici o altă organizare socială n-a posedat un mai-bine-pus-la-punct sistem de apărare organică, precum şi mădulare, specializate, care-şi îndeplineau rolul de a absorbi totul - teritorial, economic, politic şi spiritual. Există istorici care compară comunismul cu ceea ce ar fi reprezentat, pentru lumea romană din secolul III, o eventuală convergenţă premeditată între "refuzul de a se supune" al creştinilor şi valurile succesive ale invaziilor barbare.

Dificultatea de a pune un diagnostic obiectiv şi global stării actuale a comunismului provine din complexitatea fenomenului. Lucrurile care, în lumea liberalistă a secolului XIX, erau separate şi funcţionau ca o sumă de "universuri" distincte - politic, religios, economic, militar - , ca nişte "specialităţi" care nu prea comunică între ele se întrepătrund acum indefinibil; tradiţionala "autonomie a sferelor" - cum a fost numită - încetează în cazul comunismului. Voi cita din nou din Jules Monnerot: "Un fenomen atît de complex şi complet cum e comunismul/.../ pune mai întîi probleme capetelor celor mai luminate. Militarul, sau istoricul, diplomatul, omul politic, pentru care lupta imperiilor e o noţiune familiară, va sesiza, fără greutate, că e vorba, o dată în plus, de o rivalitate între imperii: Persia împotriva Asiriei, Cartagina împotriva Romei, Habsburgii împotriva Bourbonilor, Kremlinul împotriva Casei Albe (marxiştii zic **Kremlinul** împotriva **Wall Street**-ului). El va pune chestiunea în termeni de putere. El nu va avea nici un impediment de a cuprinde şi aspectul economic, şi aspectul strategic al dramei pe care a redus-o la o problemă. Dar de drama care **supradetermină** problema: cum se naşte, creşte, se hrăneşte, se transformă această religie, el nu va ţine seama în mod suficient: de unde - concluzii incomplete care riscă, dacă se deduce din ele o politică, să falsifice şi previziunea, şi acţiunea. Ar trebui ca acest economist, acest strateg să fie pe deasupra dotat cu **tact istoric,** să îmbine mijloacele de pătrundere ale unui **director de conştiinţă** în sens propriu: adică tactul şi **tehnica** psihologice ale vechilor iezuiţi - de exemplu - , confesori ai regilor şi favoritelor), pe cele ale istoricului religiilor şi pe cele ale psihanalistului" (Op. cit. p.23).

Şi mai departe: "Criza actuală scapă celui care în istorie nu vrea să vadă decît conflicte de putere între colectivităţi. Nu pentru că aceste conflicte ar exista mai puţin ca înainte: dimpotrivă; dar pereţii despărţitori etanşi, care în epoca liberală făceau din diversele sfere ale activităţii umane tot atîtea sectoare autonome, au devenit poroşi: o religie se propagă în termeni de economie politică. Între economic şi sacru, politicul e ameninţat să-şi piardă orice realitate dacă e redus la sine însuşi. Întreprinderea comunistă n-ar exista, dacă n-ar fi religioasă şi dacă în ea religia n-ar întrepătrunde tot restul./.../ Întreprinderea nu este ceea ce este, decît pentru că s-a dovedit aptă să mobilizeze şi să menţină în activitate, măcar pentru o perioadă de timp, puternicele şi profundele resurse afective. Destinul întreprinderii, şi, ca o consecinţă, lupta între imperii, depind nu atît de mult de căile strategice, aceste artere prin care pot să circule petrolul şi uraniul, cît de căile invizibile prin care noul **Islam** drenează resentimentele lumii a cărei pieire a jurat-o; arme, de o eficacitate ucigaşă, totuşi, fără precedent, pot fi **dezamorsate** graţie tehnicilor lente de drenaj al resentimentelor şi de deviere a agresivităţilor" (**Ibid.**, p. 24).

Aşa cum în toate textele sale doctrinare comunismul **şi-a deghizat** esenţa - care ţine de concentrarea puterii politice în mîinile unei oligarhii tinzînd spre hegemonie universală - timp de aproape opt decenii viaţa însăşi a comunismului, istoria lui, n-au fost decît un neobosit **schimb de măşti**, de sub care ipotetica, visata sa **"faţă umană"** n-a izbutit să iasă niciodată la lumină. Dar oare există cu adevărat o "faţă umană" a comunismului? Atunci cînd cîte un deviaţionist temerar pune totuşi întrebarea aceasta "duşmănoasă", răspunsul principial tovărăşesc constă în efortul de a substitui unei realităţi istorice crude, a prezentului, nălucirile unei generoase utopii a viitorului: comunismul **aşa cum este** îşi caută mereu alibi în comunismul **aşa cum trebuie să fie.**

Avînd experienţa unei vieţi social-politice atît de fluide, cameleonice şi deghizate, fiind martorii şi victimele unei tragedii oribile, care se dădea drept "etapă" în drumul spre "paradisul terestru" - de ce am acorda încredere, acum, acestei morţi a sistemului? Cît adevăr există în această agonie prezentă a comunismului? În ce măsură sunt pertinente simptomele care indică o prăbuşire fără întoarcere, un colaps de proporţii planetare?

După cum se ştie, în cazul morţii clinice, cîteva funcţii vitale de prim ordin - respiraţia şi circulaţia - încetează; totuşi creierul funcţionează, la limita de jos a potenţelor sale. Dar se ştie de asemenea că, în multe asemenea cazuri, organismul poate să recupereze, să iasă din comă. Se află oare organismul comunist - considerat exclusiv în spaţiul său de acţiune european - în stare de moarte clinică? Sau doar simulează această stare? Cît de dotat este comunismul - acest "jalnic miracol" social al secolului XX - pentru a fi în stare să se regenereze singur, paralel cu activitatea sistemului său de apărare, care - pentru a cîştiga timp - recurge la una din cele mai perfide arme - simularea înfrîngerii? "A face pe mortul" a fost dintotdeauna un subterfugiu al naturilor elementare, în faţa unui pericol mortal.

Sau poate vom fi siliţi să acceptăm ideea teribilă a unui **comunism etern**, aşa cum ne-o sugerează acelaşi anti-gorbaciovist declarat, Alexandr Zinoviev? Vorbind despre "perspectivele" situaţiei politico-economice din 1989, el scrie: "Anumiţi occidentali consideră criza actuală a lumii comuniste ca un crah total al sistemului şi un început al unei ere post-comuniste. Acest sentiment este absurd. Criza unei societăţi nu înseamnă distrugerea ei. Situaţiile de criză sunt fenomene regulate în evoluţia organismelor sociale. Societăţile feudală şi capitalistă au traversat numeroase crize, ceea ce nu le-a împiedicat să existe secole de-a rîndul. Criza actuală a comunismului este o criză de creştere, şi nu de declin sau de distrugere. Vor trece cîţiva ani, şi criza va fi depăşită. Iar lumea va avea din nou de-a face cu comunismul mai capabil ca oricînd de noi atacuri împotriva capitalismului. Era post-comunistă nu e decît un vis utopic al Occidentului"

Părerea mea este că pentru a aprecia just situaţia comunismului (mai ales în această parte a lumii) e nevoie mai întîi de un examen anatomo-patologic al sistemului ca atare. De ce anatomo-**patologic**? Pentru că însăşi starea lui de perfectă sănătate - pe care o cunoaşte prea bine de aproape opt decenii - constituie o maladie a societăţii umane.

Ştefan Aug. DOINAŞ

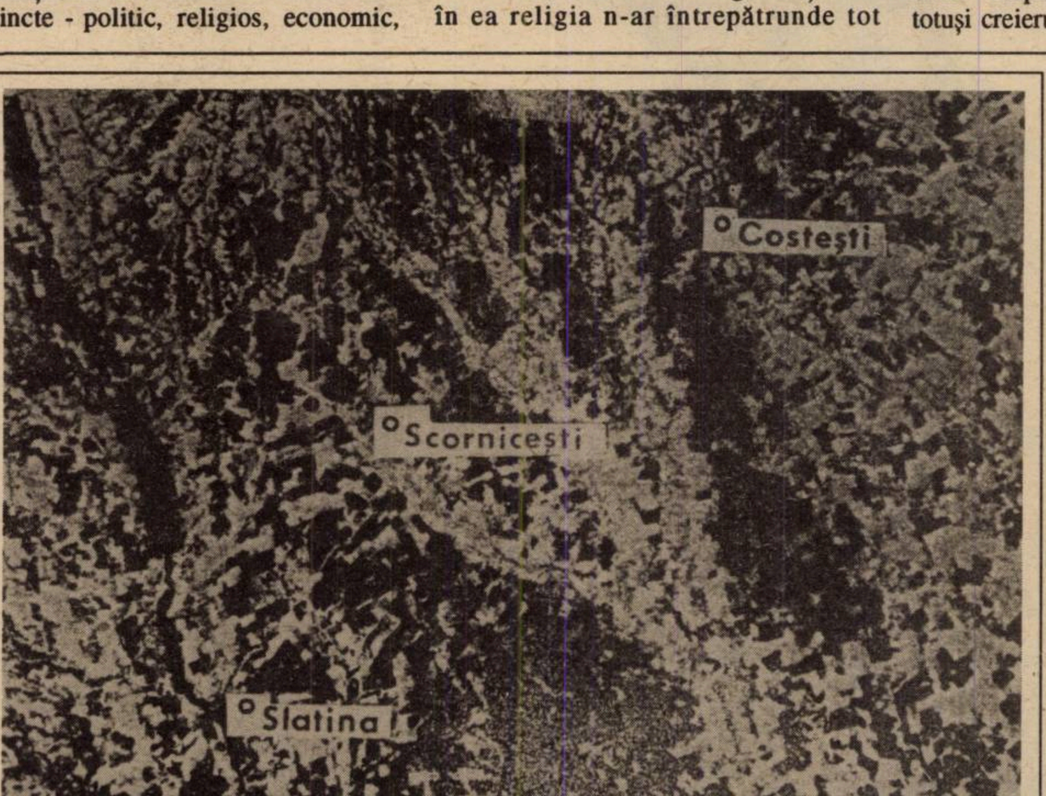

Ce au văzut oamenii atenți în această fotografie?

Aceasta este imaginea Scorniceştiului văzută din satelitul american Landsat - 3 de la 900 km înălţime.

Executată la 15 aprilie 1981 în infraroşu şi prelucrată electronic, imaginea înfăţişează un imens mozaic de forme geometrice, reprezentînd parcelele mari ale agriculturii socialiste, întrerupte de fişiile lungi ale văilor şi luncilor ocupate de salbele de sate, dominate de centrul civic, cu loturile personale, cu grădini, vii, livezi, păşuni.

Detaliile unei intense activităţi umane: drumuri, şosele, construcţii social-culturale, fabrici, uzine, baraje, lacuri de acumulare, sere, ferme de animale, pînă la stupăriile de albine, specifice dintotdeauna pămîntului carpato-danubiano-pontic - caracterizează, de asemenea, această excepţională imagine, simbol pentru întreg pămîntul românesc, paşnic şi înfloritor.

Ion SPĂLĂȚELU (1983)

Ce se vede

Între pamflet şi deriziune

Redacţia noastră i-a adresat domnului Mircea Iorgulescu un set de întrebări care ar putea constitui tot atîtea *dileme* ale cititorilor, ale lumii româneşti de azi. Reproducem, în continuare, răspunsurile domniei sale în a căror formulare publicul va regăsi, sperăm, reflecţii asupra propriilor incertitudini. Cît despre întrebări, ele pot fi cu uşurinţă deduse.

Violenţa din presa românească de după decembrie '89 a părut iniţial să fie reflexul publicistic al unei mari excitaţii colective: circumstanţele fiind extraordinare, expresia lor mediatică, s-a crezut, nu putea fi decît una în toate privinţele excesivă. Oarecum în aceeaşi ordine, violenţa din presă a mai fost socotită şi efectul unei bruşte treceri de la regimul cenzurii la o libertate de expresie aşa-zicînd neţărmurită. Violenţa, deci, ca boală de pruncie a presei libere.

Au trecut însă trei ani. Excitaţia colectivă a cam scăzut. Se susţine că s-a re(căzut) într-o apatie posacă: oricum, astăzi, destule publicaţii se străduiesc, ele, să excite. Şi totuşi, violenţa nu a dispărut. Doar s-a banalizat. Aproape că nici nu mai este percepută ca atare. Există chiar o rutină a violenţei, mecanică. Şi o uniformizare. Oricum în minoritate, publicaţiile sobre, de nuanţă şi semiton, jurnaliştii care nu răcnesc şi nu înjură, profesioniştii comentariului detaşat şi auster, autorii cu "ştaif" nu par să aibă un viitor prea luminos. Mai de voie, mai de nevoie, reciclarea întru violenţă îi ameninţă şi pe ultimii mohicani ai credinţei că libertatea presei nu se confundă cu libertatea de a înjura în scris. Sînt oare inscripţiile de pe zidurile toaletelor publice forma cea mai înaltă, forma supremă a libertăţii de expresie?! Oricum, numărul publicaţiilor-vespasiană este suficient de mare pentru a se sugera un răspuns afirmativ.

Dar nu neapărat pe considerente estetice ori morale este de analizat violenţa din presă; ci, mai degrabă, din unghiul propriu al jurnalismului.

Mod predilect - sau măcar dominant - al jurnalismului autohton, violenţa este nulă din punctul de vedere al informaţiei conţinute şi transmise. Ecranează, bruiază, distruge informaţia, cînd nu o ignoră cu desăvîrşire. Adevăratul său obiect este ea însăşi. Este, în definitiv, lirică şi traduce un refuz nemărturisit ori o neputinţă de ieşire din sine. Violenţa nu comunică: se comunică. Realitatea îi este şi îi rămîne inaccesibilă.

Violenţa din presa naţională poate fi, desigur, clasificată şi analizată şi în funcţie de direcţia în care - sau dinspre care - se exercită. Are culori politice, şi este incontestabil că în anumite zone cromatice intensitatea este constant maximă. Însă diferenţele, inclusiv cele de grad, nu-i anulează specificul categorial: violenţa din presa românească ţine în chip esenţial de un blocaj în ordinea percepţiei şi a înţelegerii realităţii. Este expresia unui eşec, de nu şi a unei infirmităţi. Nu ştiu, nu văd, nu înţeleg, deci înjur.

Aceeaşi sursă o are şi deriziunea, dublul, de fapt, al violenţei: este celălalt mod de existenţă important (sub aspect cantitativ) al jurnalismului autohton. În aparenţă băşcălia, "miştocăreala", zeflemeaua se opun violenţei - prin instituirea unui climat (sau registru) al neseriosului, al lipsei de gravitate, al inconsistenţei. Băşcălia este prin firea lucrurilor zburdalnică, dezinvoltă, "deşteaptă", mereu "pe fază", mereu cu "ponturi" şi "poante". Dar este tot o formă de comunicare prefăcută în spectacol. De această dată, anihilarea informaţiei nu mai este ascunsă ci la vedere, chiar programatică, oricum declarată şi asumată. Pentru jurnalistul "miştocar", nimic nu are valoare, totul este depreciat (sau de depreciat), rizibil, înveselitor. Violenţii distrug, băşcălioşii ţopăie pe ruine. Dacă violenţa vine "din rărunchi", băşcălia se crede situată în zona reflexivităţii, are orgoliul deşteptăciunii, se consideră "inteligentă", nu "viscerală", "fină", nu "primitivă". Miştocăreala este o evoluţie în subspecie, vorba lui Camil Petrescu. Nu ştiu, nu văd, nu înţeleg, deci fac băşcălie.

Între pamflet şi deriziune - sau, mai exact, dincolo de ele - drama , gravitatea, adevărul. Inaccesibile.

Mircea IORGULESCU

Eminescu şi recitatorii

Lui Geo Bogza

George Călinescu povesteşte (după **Amintirile** lui Stefanelli) cum foarte tînărul Eminescu, la sfîrşitul unei reprezentaţii a trupei de teatru Tardini, "se opri într-o poziţie melodramatică în faţa unui prieten şi cu glas declamator îi zise: «Ah, eşti un laş şi te voi pălmui!»" Prietenului fîstîcit i-au trebuit cîteva secunde pînă să înţeleagă, în rîsul general, că e vorba de o glumă. Dincolo însă de gluma amicală, putem bănui şi o oarecare intenţie parodică a poetului faţă de sunetul grandilocvent al textului dramatic şi al jocului actoricesc. Oricum, pornind de la această anecdotă, avem dreptul să ne întrebăm cum s-ar fi manifestat Eminescu, dacă şi-ar fi auzit versurile în "interpretarea" trupelor de azi?

În ce mă priveşte, mărturisesc că, de mai mulţi ani, sînt chinuit pînă la depresie de aproape tot ce aud şi văd în feluritele spectacole comemorative. Am parcurs toate treptele iritării: stupoare, rîs isteric, furie, sudoare rece, stînjeneală, milă, dezgust, tînjeală, apostazie, mă rog, tot ce se poate închipui ca reacţie faţă de o monstruoasă inadecvare. Sînt tentat să construiesc o adevărată tipologie a acestei inadecvări. Iată, mai întîi, **recitarea lîncedă**, convalescentă. Actorul (în acest caz, mai degrabă actriţa) vine la rampă cu paşi debili, priveşte compătimitor spre public şi i se adresează umed, ca o soră de caritate îngrijorată. Tonul e neurastenic: lirismul e înţeles ca un amestec de indispoziţie, înţelepciune virginală şi memorie tulbure. E ca şi cum Eminescu ar fi versificat melancolia erotică a mai multor generaţii de mătuşi, dacă nu a mătuşii arhetipale. Atmosfera e, fireşte, visătoare şi amară. Privirea e ceţoasă, lacrima luceşte indecis în colţul ochilor. Totul respiră un aer de azil, de neconsolare intratabilă, cu complicaţii biliare. La antipodul acestei performanţe stă **recitarea atletică**, glasul viril, virtuozitatea pulmonară. Eminescu devine o fiară, un mascul decis, capabil de sonorităţi acute, ofiţereşti şi de mormăieli senzuale, toate zvîrlite printre dinţi viguroşi şi cinici. Desigur, procedeul se potriveşte mai ales versurilor războinice, dar poate fi adaptat şi celor satirice; la limită, el e utilizabil şi pentru declamarea unor pasaje mai arţăgoase din proza politică.

Şi lirismul bolînd şi cel de campanie au încă scuza de a rămîne în limitele unei inocente impulsivităţi. Dar mai există şi **recitarea de tip filosofic**, cu cel puţin două variante: una sfătoasă, academică, cealaltă maniaco-depresivă, intensă, de o anxietate pîrjolitoare. Amîndouă aduc în discuţie virtuţile actorului care gîndeşte... În cazul dintîi, gîndirea e solemnă, solid bătrînească. Textul eminescian e partitura unei dăscăleli baritonale, cu un braţ de ochelar dus spre buze şi cu o carte pe genunchi. Dramatic e însă celălalt stil, cel al reflexiei galopante, al unei febrile indigestiuni mentale. Am văzut, în această privinţă, lucruri ameţitoare: actorul apare pe scenă hăituit de concepte, vorbeşte precipitat, respiră greu şi scuipă abundent. Are aerul că nu reproduce un text, ci îl fabrică pe loc, într-o agitaţiune care macină nervii întregii asistenţe: cuvintele nu-i vin, sau, dimpotrivă, îl năpădesc torenţial, urletul alternează inexplicabil cu şoapta, ochii se închid comatos sau se holbează ca de dambla. Nu poţi, privind, decît să te simţi indiscret: ai nimerit peste cineva care tocmai îşi pierde minţile; timpul creşte în urma lui, se întunecă. Faţă de un asemenea spectacol, orice alt tip de recitare devine acceptabil. **Recitarea exegetică**, de pildă, aparţinînd, de regulă, cuiva care are o **viziune** despre Eminescu. Misiunea actorului-exeget e tocmai aceea de a ne împărtăşi această viziune: el trebuie să ne înveţe ceva, să ne explice că Eminescu nu e ce credeam noi. De fapt, nu ni se mai spune un text, ci un subtext; logica versurilor e mereu alta decît cea prozodică. Se fac pauze abile, pline de înţelesuri (un fel de note de subsol mute), se pun accente misterioase, şi se sugerează nuanţe sibilinice la care - în platitudinea noastră şcolară - nu ne-am fi gîndit niciodată...

Ceea ce au în comun toate speciile de recitatori invocate este, în ciuda aparenţelor, **indiferenţa** faţă de Eminescu. Pentru ei, ca şi pentru mulţi dintre noi, el nu e decît un pretext gras al exhibării de sine. De aceea, felul în care îl sărbătorim pe Eminescu nu diferă deloc de felul în care îl recităm: gălăgios şi retoric, după modelul unei chermeze promiscui, în al cărei abur fiecare îşi dă în petec. Toţi îl sărbătorim ca pe un precursor al micilor noastre obsesii şi al firavelor noastre ideologii. Îl sărbătorim apăsat în ianuarie, ca să-l batjocorim prin tot ce facem, zi de zi, în lunile celelalte. Îl sărbătorim într-un soi de falsă unanimitate,

ca şi cînd toţi îl iubim la fel şi pentru aceleaşi motive. Îl sărbătoresc mai ales cei pe care el i-a detestat: răii şi famenii, panglicarii în ale ţării, cei cu evlavie de vulpe, fonfii şi flecarii. Îl sărbătorim toţi, cu un zel idolatru, ne oblojim mizeriile lîngă templul lui şi îi stricăm liniştea cu festivităţile noastre dulcege. Nu ne mai e ruşine de Eminescu! Iar neruşinarea aceasta nu se va vindeca decît după ce vom avea cuviinţa unui 15 ianuarie tăcut, rece, purificator.

Andrei PLEŞU

“Dumneavoastră nu cunoaşteţi ţăranul român,

Într-o ţară în care un mare poet a scris că “veşnicia s-a născut la sat” şi careia expresia “eminamente agrară” i-a fost multă vreme emblemă şi destin, într-o cultură structurată în bună parte pe o temelie folclorică şi în care opere cu “temă” rurală semnate de Coşbuc, Slavici, Sadoveanu, Rebreanu ori Preda au fost validate, în timp, ca valori de patrimoniu, ***ţăranul*** a fost întotdeauna unul dintre acele subiecte bine fixate în mentalul colectiv, la care se poate apela oricînd, în legătură cu orice context, şi pe orice ton, de la patetism la indignare. Mai mult, despre ***ţăranul român*** oricine are o opinie şi e dispus s-o exprime, apodictic, fie că i se cere sau nu. Vremurile noastre de tranziţie nu ocolesc acest subiect, dimpotrivă. Elogiat, cu smerenie şi risipă de epitete, pentru “realismul” său ori acuzat că “a stricat alegerile” şi ne-a condamnat la neocomunism, învinuit că “a stricat datina”, că s-a şmecherit şi nu mai vrea decît să se îmbogăţească ori admirat pentru ştiinţa sa secretă de a se păstra el însuşi, cu Ţ , dincolo de catastrofele istoriei, ţăranul nostru rămîne în continuare o temă de reflecţie, părînd a nu se încadra perfect în nici una dintre imaginile care i s-au creat. N-am vrea să-i adăugăm una nouă, nici să lămurim “dilema”. Ci doar să punem în discuţie cîteva aspecte ale identităţii sale actuale. ***(M.V.)***

“Ca păsările de pradă se pornesc azi demagogii la sate. Şi ce spun ei ţăranilor noştri? Le spun că de acum înainte adevăratul stăpîn în această ţară este ţăranul; că el trebuie să sfarme domnia ciocoilor, că surtucarii sînt degeneraţi şi putrezi etc. S-a întrebat oare cineva cu tot dinadinsul ce fel se oglindesc asemenea idei în mintea primitivă a ţăranului? Adevărul e că astăzi tipurile lui Caragiale, acelea în al căror creier ideile liberale apusene deveneau o veselă caricatură, şi-au luat zborul de la oraşe spre sate. Acolo veţi găsi duminica pe badea Ion, în pantofi galbeni, uneori chiar de lac, făcînd politică, punînd ţara la cale, în vreme ce din gură îi iese o pestilenţială duhoare de rachiu. El vorbeşte de oligarhie şi democraţie, de *Voievodul Mihalache*, care va mînca ciocoii şi va aduce domnia *opincarilor*. Aşa e: oligarhia sfărîmată de un *Voievod*, aceasta e democraţia lui badea Ion - democraţie cu voievozi şi cu opincari în pantofi galbeni. Unde eşti tu, umbra lui Caragiale?”

Ştefan ZELETIN

(Agonia tradiţionalismului rural în cultura română, 1926)

Ţăranul român faţă cu opoziţia

Atît cît îi cunosc, ţăranii noştri sînt cu mult mai puţin împotriva comunismului decît îşi imaginează opoziţia. Comunismul le-a îngăduit copiilor lor să meargă la şcoli, să lucreze în fabrici şi uzine la oraş, unde - într-un timp record faţă de intelectuali - au obţinut apartamente, maşini, sejururi ieftine în staţiuni etc. şi chiar şi promisiunea că vor merge în paradis. Părinţii rămaşi în sat se descurcau şi ei: pe lîngă ce cîştigau la ceapeuri, mai ciupeau de pe cîmp, mai făceau o navetă pe şantiere, mai comercializau roadele brumei de pămînt din jurul casei şi, de bine, de rău, o scoteau la capăt. Nu prea le dădea nimeni atenţie cînd mai cîrteau, şi de o mai mare libertate de gîndire şi de expresie nici nu păreau a avea nevoie. Să nu le spuneţi că perioada comunistă i-a distrus ca entitate, diminuîndu-le respectul faţă de tradiţii, pămînt, şcoală, biserică ..., pentru că nu gustă abstracţiunile, dovadă stînd proverbul “românul s-a născut poet”.

În schimb, memoria lor a păstrat vie imaginea vieţii pe care au dus-o înainte de venirea comuniştilor. Nu vor să facă prea multe distincţii: îşi amintesc numai că, din cauza muncii la pămînt, nu au avut copilărie şi nu au putut merge la şcoală, că se odihneau numai iarna, că birurile erau monstruoase şi dobînzile pe împrumuturile bancare aşijderea, că nu aveau haine, medicamente etc. Neapărat, aceste suferinţe se asociază cu ideea de monarhie, de regim pluripartidist şi de luptă continuă pentru putere între indivizi care nu-i luau în seamă decît în campaniile electorale.

Primind, după decembrie ‘89, pămînturile înapoi (?), ţăranii încă nu au suferit transformarea benefică de mentalitate pe care o aşteptăm noi. Nici nu aveau cum: lucrîndu-şi ogoarele cu aceleaşi mijloace ca la sfîrşitul sec. al XIX-lea (adică minus boii sau caii pe care-i aveau în perioada interbelică), cad literalmente istoviţi odată cu seara. Nu citesc ziare, nu pot sta la televizor, viaţa politică de opoziţie e inexistentă în comunitate şi, la neîncrederea lor în politicianul de orice culoare, se adaugă dezinformările şi presiunile grosolane ale stîlpilor administraţiei satului, fideli slujitori ai puterii. Nu le calcă nimeni pragul, nu sînt cooptaţi în nici un fel de organizaţii de dialog, de întrajutorare, de susţinere, de educare (cum iniţiază bisericile catolice, protestante etc., alte foruri religioase ori laice, aiurea sau în rîndurile minorităţilor noastre naţionale); nu-i luminează nimeni şi nu-i întreabă nimeni de sănătate. Decît fiii lor din fosta “clasă conducătoare”. Care, confruntaţi acum cu şomajul, inflaţia şi preţurile monstruoase, îi asigură că asemenea belele se datorează lui Coposu şi compania. Aşa ştiu ei de la cel mai înalt nivel. Şi, cum opoziţia nu a avut încă sarcina guvernării pînă acum, chiar şi în mintea celui mai subtil dintre ei se insinuează (la prima vedere, paradoxal) pe nesimţite ideea că nimic din toate acestea nu s-ar fi întîmplat, dacă nu ar fi apărut opoziţia pe plaiurile noastre! Deci dacă nu ar fi fost distrusă ordinea de dinainte. (Ştie bine cine ştie, că duşmanul trebuie ales cu grijă, dintre cei mai reprezentativi, şi personalizat, că numele lui trebuie repetat cu asiduitate în contexte dubioase, acuzatoare, pînă ce e reţinut de mase şi asimilat în subconştient Culpei radicale! Te pui cu psihologii revoluţionari ai Estului?) **Passons**.

Ei bine, aceşti ţărani (din rîndurile cărora provin şi eu), acoperă aproape 50% din electoratul român. Dacă o astfel de constatare n-ar fi fost o simplă abstracţiune pentru opoziţie, rezultatul alegerilor din ‘92 ar fi fost probabil altul. Mai îngrijorător e faptul că statistica riscă să rămînă şi în continuare o abstracţiune.

După scrutinul din ‘90, eşecul a fost pus de adversarii puterii pe seama imbecilităţii maselor. După cel din ‘92, democraţii au atins un consens frenetic în autoculpabilizare. Pe cît de superficială a fost prima atitudine, pe atît de demagogică e cea de a doua, pentru că, în fond, opoziţia e convinsă că vina e tot a maselor. Dovadă a afirmaţiei mele: singura greşeală majoră pe care şi-o recunoaşte C.D. e că nu a ales un director de campanie mai vivace, care să facă un clip mai bun etc., deci care să fie capabil să iniţieze o campanie de tip occidental. Lăsînd la o parte faptul că politicienii opoziţiei par a fi reţinut de la modelul vestic doar stilul spectacolelor electorale filmate în studiourile televiziunilor sau la balcoanele telegenice ale marilor sau mai micilor centre urbane (neglijînd partea cu istovitoarea “muncă de lămurire de pe teren”), te întrebi cum de a fost posibil să se dorească o campanie de tip occidental pentru un electorat care n-a mai avut alegeri libere de aproape cincizeci de ani, un electorat, încă, de-o naivitate socială dezarmantă şi alcătuit pe jumătate din ţărani.

Satele româneşti, bune doar de cadru “democratic” pentru groteşti întîlniri electorale-fulger televizate, sînt încă pete albe pentru politicienii opoziţiei (atenţie, nu şi pentru foştii activişti comunişti!). Atîta timp cît opoziţia nu va căuta să atenueze divorţul înspăimîntător care există între ce crede ea că se întîmplă.cu ţăranii şi ceea ce se întîmplă cu adevărat, sîntem într-o continuă primejdie. Primejdia să păţim ce-a păţit călătorul de pe banchiza de gheaţă din parabola (pe care o invocăm a nu ştiu cîta oară) construită de Ortega y Gasset: călătorul merge spre vest, dar banchiza, cu tot cu călător se deplasează pe neobservate, încet dar sigur, în sens opus.

Mariana CODRUŢ

Gostatul omniprezent

Pe vremea lui nea Nicu, puiul românesc era de două feluri: puiul-pui şi puiul de Gostat. Puiul de Gostat avea 2 capete, 4 picioare, creasta palidă, copanul albăstrui, stătea chircit, fără mamă, fără amintiri; dacă îl fierbeai, mirosea a peşte. Mai rău a fost că, odată cu puiul de tip nou, s-a ivit şi ţăranul de Gostat: leneş, mincinos, hoţ, nepriceput, lacom, guraliv şi fără credinţă în Dumnezeu. Ca orice lucru rău, se înmulţea repede. Mulţi dintre ei au venit la oraş. Culmea puiului de Gostat erau “fraţii Petreuş“, două creaturi famelice vîndute într-o singură pungă şi cîntărind împreună jumătate de kilogram. Apoteoza ţăranului de Gostat a fost atinsă prin Festivalul Naţional “Cîntarea României” - cinci sau şase ediţii - o nebunie care nu părea să aibă sfîrşit. Pe urmă a venit Revoluţia...

Dacă s-a schimbat ceva? S-a schimbat. În sensul că puiul de Gostat a pierdut în faţa puiului “privatizat”, venit de departe. Dacă îl judeci după supa pe care o face, puiul privatizat nu are nici el cine ştie ce amintiri de ogradă. Dar cel puţin, somatic, se prezintă decent. Pe ţăranul de Gostat nu l-a concurat nimeni. Viitorul imediat este al lui. Nu ştiu să spun cîţi ţărani de Gostat sînt. Mulţi! 80%? Nu, nici aşa... După mine ţăranul de Gostat este numai cu puţin mai numeros decît “ţăranul bun”, care el însuşi nu reprezintă, cred, mai mult de 15%. Deci, 15% şi, să zicem, 20%... restul de 65%, jumătatea mare a satelor, se compune din “ţăranul pasiv” care se uită cu detaşare mioritică la felul în care 15% din oamenii satului pier şi 20% propăşesc. Socoteli făcute după ureche...

Din păcate, cînd depăşeşti acest gen de socoteli, constaţi că datele despre ţărani sînt lacunare şi, pentru moment, la fel de greu accesibile ca în trecut. Dacă mi-ar pune cineva întrebarea **cum este ţăranul român acum?**, i-aş spune făţiş că nu ştiu şi aş risca să adaug că **nu ştie nimeni**, pentru că tuturor ne lipsesc rezultatele cercetărilor care nu s-au făcut. Specialiştii în “ţărănie” nu vor răspunde la întrebare prea curînd. Vom auzi deci încă multe prostii despre ce este ţăranul. Discuţiile acelea inconsistente şi structurate ternar care încep cu **bine a zis**...(Blaga, Noica, Eliade, sau orice român “mare”) **că ţăranul este**... (“înţelept”, “conservator”, “leneş“, “religios” - cuvînt cheie pentru imaginea creată sau preluată de la autorul citat) **pentru că eu, de exemplu, am fost ieri la piaţă**... (şi aici vine “argumentul” redus la o replică auzită întîmplător)...

Ce-i de făcut? Păi, mai întîi să ne dăm seama că nu cunoaştem ţăranul. Nici pe el, nici imaginile pe care oraşul le-a produs despre el. Istoria acestor imagini, atunci cînd va fi scrisă, o voi citi începînd cu ultimul capitol, cel despre ţăran şi comunism. Ştiu că ar fi pueril să pretind că imaginile despre ţăran au fost mai mincinoase ca altele. S-a minţit enorm, peste tot. Şi totuşi, cu imaginea ţăranului s-a întîmplat ceva: utilizată ca ambalaj pentru mesaje străine de sat, utilizată în abuz - ce zic abuz, a fost un veritabil delir - s-a produs o reacţie de tip supradoză care a făcut ca, după Revoluţie, în materie de imagine a ţăranului să moştenim un vid.

Din decembrie ‘ 89 se iţesc în televizoarele noastre tot felul de oameni care nu seamănă nici cu ţăranul lui Neculce, nici cu ţăranii lui Alecsandri, Slavici, Rebreanu, Sadoveanu. Nici măcar cu Moromete... Nu seamănă cu nimic. Nu vor pămînt decît dacă li “se dă” şi tractoare, au tot felul de probleme, nu înţelegi nimic.

În ce mă priveşte, mă silesc să-mi păstrez mirarea. Ea este garanţia că ştiu că nu ştiu. Ca să ştim va trebui să începem o muncă meticuloasă asupra prezentului. Studiul ţăranului s-a făcut aproape întotdeauna cu capul întors spre trecut. Nu avem timp, nu avem háznă, nu avem metode. Ceva vom face totuşi, pentru că altfel riscăm să devenim noi înşine umanişti de Gostat. Vă avertizez că Gostatul este omniprezent.

Irina NICOLAU

dacă vorbiți așa!" (Liviu Rebreanu)

Țăranul român postdecembrist

Se spune că după decembrie '89, cele mai cîștigate categorii au fost ziariștii și țăranii! După cum se observă, țărănimea e tratată de "categorie", nu clasă. De ce? Pentru că nu are în proprietate exclusivă mijloacele de producție specifice. Dar și așa, țăranul a știut să pună rapid piciorul în prag, obstrucționîndu-l încă doar nostalgia colectivistă a unora ce mai decid " în casa lui". Pămîntul e forța țăranului, mijlocul dar și scopul, concomitent - și de aceea ***Legea fondului funciar*** *a fost atît de așteptată, după promptul, dar și restrictivul decret din 1990. Legea a fost promulgată în februarie 1991, și la articolul 10 stipula că: "stabilirea dreptului de proprietate se va încheia în termen de cel mult 90 de zile de la publicarea prezentei legi".Sîntem în ianuarie 1993 și respectiva "stabilire" nu se află încheiată nici măcar în proporție de 50 %! Dar mă rog, sîntem în tranziție și totul surprinde, "normal". Amînarea nu ar fi deranjat dacă țăranul ar fi redevenit proprietarul de drept și de fapt al pămîntului, fără nici o restricție din partea statului. Dar iată ce zice articolul 55 "Toți deținătorii de terenuri* ***atribuite în folosință!*** *(s.n.) în condițiile prezentei legi, care nu își îndeplinesc obligațiile prevăzute la art. 53 (respectiv, cultivarea terenurilor), și după ce au fost somați, după o perioadă de doi ani pierd* ***dreptul de folosință"!*** *Deci, nu este vorba de o retrocedare necondiționată a pămîntului către proprietarul firesc și legal, ci de o concesiune, care îl face reticent pe țăran și deci deloc dispus să se înhame la treabă. Cam la fel tratează legea și pe potențialul investitor străin, reticent la rîndul lui față de un cadru nesigur și care, deci, nu-i oferă garanții și, oricum, nu-i interesul lui să vină în România, deocamdată cel puțin.*

Dar iată ce declară doi țărani dintr-o comună dîmbovițeană, Ion C. și Gheorghe V., primul "aducînd" la CAP, prin '53, vreo 7 ha, iar al doilea, tot atunci, nimic..

Rep.: Sînteți mulțumiți de *Legea funciară* și de cum s-a aplicat?

Ion: Nu! Noi am avut 7 ha, din care nu am primit decît 4, din care unul în altă comună, iar pentru că nu s-a respectat locul, ne-a venit un pămînt mai prost. Dar și așa, credeți că ni-l lasă? Fii-mea-i la București și ne-am uitat împreună pe lege, dar n-am priceput dacă ni-l dă de tot, sau doar așa, și cînd se supără...

Gheorghe: Nu! Am fost săraci, n-am avut pămînt, dar ne-am descurcat bine la colectivă, am mai furat, știți cum e la grămadă, iar dacă legea asta nu se bagă și la noi, mare pagubă!

Rep.: Vă mai așteptați să primiți pămîntul înapoi, legal, după atîția ani?

Ion: Păi da, că noi i-am așteptat pe americani vreo 20 de ani și pînă la urmă au venit ai lui Gorbaciov și ni l-am luat! Am știut că n-o să mor fără el! Mi-a murit în schimb un nepot, în decembrie, în revoluție. Da' nu l-am văzut la televizor!

Gheorghe: Nu dom'le, nu mai credeam ca după 30 de ani de muncă să vină un parazit, un golan, vorba d-lui Iliescu, de la bloc și gata, c-a fost a lu' răposatu' de tat'su... ce-i trebuie ăstuia cu lift pămîntul meu, eu l-am muncit, e al meu! Eu nu așa înțeleg revoluția!

Rep: Aveți cu ce lucra pămîntul?

Ion: Păi, dacă tot ni l-a dat, chiar la vîrsta asta a mea de 70 de ani trecuți îl lucrez pe brînci și tot nu-l las! Anul ăsta ne-am pus cu toții pe el: soră-mea, cumnată-meu, fiică-mea, ginerele, nepoții, pentru că și ei, șomerii, mănîncă de-aici! Pînă ne-om lua tractor, dacă... uite, un vecin strînge 200.000 de lei să-și ia un cal. Da' pîn'la tractor, n-am bălegar! Dar ne-am mai descurcat, s-a mai putut fura ceva motorină, am mai udat vara...

Gheorghe: Nu, păi vedeți că tot la colectivă era mai bine! Tractor pe gratis, combină pe gratis...

Ion:...iar noi munceam pe gratis!

Rep.: Cum vi se pare mai ușor să lucrați pămîntul: singur sau în asociație?

Ion: Ce asociație, dom'le, să nu mai aud! Am avut opt în grădină și de-abia i-am scos. Mi-au nenorocit pămîntul că dacă nu e al tău nu te doare!

Gheorghe: Cum v-am spus eu e mai bine: colectiva e sfîntă! Noi așa ne-am obișnuit să lucrăm.

Rep.: Vă temeți că vi se va lua pămîntul?

Ion: Da, nu mi se pare ceva sigur. Se aude că dacă nu muncești 2 ani ți-l ia, n-ai voie să-l vinzi, nu știu, actul de proprietate nu l-am primit. Orice e posibil. Eu pe ce bază îl las la copii, la nepoți?!

Gheorghe: Nu. Poate doar ăștia cu **legea lor de funciar,** dar sînt încă în putere și primarul e cu noi!

Rep: Credeți că va fi o recoltă mai bună anul ăsta?

Ion: Nu e bălegar. Trebuia să ningă, să dea la toți titlurile, să aibe tot pămîntul stăpîn!

Gheorghe: Dacă o să se mai bage "istoricii" ăștia cu politica lor la țară, nu cred. Rațiu și Câmpeanu mănîncă la Paris și-n America! Ce le pasă.

Rep.: Ce faceți cu banii de pe ce vindeți?

Ion: Ce bani omule, ce ăștia-s bani?! Cînd am văzut că de la o zi la alta sălta prețul și la televizor dar mai al dracului în tîrg, am cumpărat repede niște cărămidă, ciment, fier, beton, sîrmă, tablă galvanizată, să facem la primăvară magazie, bucătărie nouă. Restu' i-am schimbat în dolari, prin fii-mea, nu?! Dumneata știi cu cît se mai vînd?

Gheorghe: N-am bani, ce bani? Care bani, de unde bani? A fost secetă, nu s-au făcut! La mine nu-i banca lui Stolojan.

Rep.: Cum ați primit schimbarea din decembrie 1989, Revoluția?

Ion: Păi, noi eram în grădină! Tocmai ne dăduse afară Petre, cîrciumarul, că eram mai mult de 5 la o țuică! Asta era pe la unșpe'. Pe urmă ne-am uitat la televizor, am crezut că era o piesă de teatru cînd i-am văzut pe Caramitru, pe Nicolaescu, pe toți ăia!

Gheorghe: Cum, păi cum am primit-o, **în direct!** Dar să știți că la țară n-a ajuns! La noi e liniște, țăranul n-are de-a face cu nici o revoluție!

Rep.: Cum vă mai simțiți (ca) țărani?

Ion: Bine, acum că ne-a dat pămîntul, da, sîntem mai țărani! Pînă acum lucram pe la București, nu eu, dar destui, în schimburi, mai ales noaptea. Păi ce, ăla e țăran, care doarme ziua?! Cum să mai lucrezi la pămînt? Acu' **rata** e goală! La oraș, doar la vînzare!

Gheorghe: De ce, am fost vreodată și altceva?! De ce m-aș simți altfel acu, nu-s tot ăla?! Am fost la fel și pe vremea lui Ceaușescu, la fel și-acum!... cu Ilie!

Rep.: De ce vă ocupați de pămînt, să-l lucrați și păziți așa, dacă nu aveți nici o garanție cu el, n-aveți acte?

Ion: Ca să vîndă fii-mea prin telefon!!! Pînă atunci or da actele?!

Gheorghe: Cine-a zis că nu ne rămîne?! Pe toți trei copiii mi i-au dat afară din fabrică, și mi-au venit șomeri pe cap! La cele două pogoane ale mele!

Petru IONESCU

> **"Pămîntul nostru are un glas pe care țăranul îl aude și îl înțelege. E sfîntul pămînt inspirator, care ne-a modelat trupul și sufletul, care prin soarele și apele și munții și șesurile lui ne-a dăruit toate calitățile și defectele cu care ne prezentăm azi în lume."**
>
> **(Liviu REBREANU,** ***Laudă țăranului român, 1940)***

"Dar cu cine altcineva?"

Zic unii că mai demult, pe vremea regretatului P.C.R., de cîte ori erau congrese și veneau la București delegați din toate județele, trecătorii urmăreau, dimineața, pe drumul care ducea la Sala de congrese, o scenă halucinantă. Treceau autocare. Pe banchetele din spate stăteau, țepeni, caraghioși, cu priviri goale și cu mîinile pe genunchi, țărani. Nu se uitau deloc afară, prin geamurile mașinilor. Dacă n-ai fi știut ce-i cu ei, ai fi zis că sînt arestați. Scena îți lăsa un gust de singurătate și neputință. Oamenii nu-și veneau în fire decît după ce se urcau în tren și se duceau la casele lor. Acasă redeveneau cei dintotdeauna. Ca să se convingă de asta, se duceau la crîșmă și se îmbătau, ori își băteau nevestele, ori săpau prin grădină.

Bunicul avea o vorbă, pe care o tot repeta celor 9 copii ai lui: "bă, zicea, dacă prind pe vreunul din voi că face politică, îl omor cu mîna mea. Politica-i mincinoasă și curvă". Dacă prin cine știe ce întîmplare bunicul ar fi ajuns la vreunul din Congresele astea ar fi făcut ce-a făcut cînd unul dintre băieții lui, care stătea la București, l-a dus prin '50 la un meci de fotbal. S-ar fi uitat la cei care, ridicați în picioare, strigau cît îi ținea gura și aplaudau, și-ar fi făcut cruce și ar fi tras o înjurătură "lumea nu mai poate de treabă și uite ăștia ce fac aicea" - ar fi zis cum a zis și la meciul de fotbal. Bunicul fusese liberal, îl interesa politica dar știa că-i mincinoasă.

Alții nu știau și nu știu nici acum. Nu-i interesează. Că altfel de ce ar fi votat ei de două ori într-o lună, în toamna lui '92, pe Ion Iliescu? În '90, se temeau de moșieri. Numai domnul Ion Iliescu îi putea salva. În '92 a fost altceva. Dacă le explicai că nu domnul Iliescu le-a dat pămîntul, că nu vin moșierii, că n-au de unde, se uitau la tine, nu te contraziceau ca acum doi ani, dădeau din cap și păreau convinși că ai dreptate. De fapt uitau imediat ce le-ai spus. De cîte ori întrebi cu cine au votat, ei îți mărturisesc rușinați că, bineînțeles, cu președintele țării. Dacă îi întrebi de ce, dau din mînă și te întreabă la rîndul lor: "dar cu cine altcineva?"

Dorina BĂEȘU

Între duhoare și mireasmă

Ne recunoaștem noi înșine țărani (indiferent de genealogia noastră urbană), ne declarăm deci astfel de cîte ori afirmația ne împodobește, ne demonstrează înțelepciunea, sau puritatea de neam, sau tăria credinței.

În schimb strîmbăm din nas în fața țăranului de azi, de la el de acasă sau din piețele orașului, țăranul kitsch, țăranul șmecher, profitor, murdar.

Și ca să nu ne contrazicem prea tare, declarăm ritos că **Țăranul** nu mai există, s-a stricat sau a murit. Scriem despre el (despre morți numai bine) lamentîndu-ne că l-am pierdut, fără să ne întrebăm prea mult dacă și cine a tras în el - bolșevismul, orașul, fatalitatea?

Pe scurt, adulmecăm pulberea așternută pe trecuta lui viață, mireasma ruinei, și ne ținem răsuflarea cînd avem de-a face cu locuitorul satului de azi (care, dacă nu e țăran, atunci ce e?) refuzînd duhoarea prezentului.

Duhoarea, ca și mireasma, există, le simțim, dar profităm parcă de faptul că sînt nevăzute ca să afirmăm că una mărturisește țăranul, în timp ce cealaltă dovedește dispariția lui.

Duh - respirație, miros puternic, suflu, suflet, înțelepciune, spirit ... mă întreb cînd și cum a apărut duhoarea? Cînd și cum s-a schimbat mireasma de încins, de fum, de frunze moarte, de seu de opaiț, de animal viu, de pămînt, în duhoare de aer închis, de murdărie, de praf; cînd și cum, a exala tămîie, lumînare și mir a devenit a duhni a vin, a cazan.

Propun o explicație pentru "cum", care îl lămurește poate și pe "cînd". În viața unui termen intervin perioade în care sintagma devine mai puternică decît cuvîntul. Folosită cu precădere în mediul eclesiastic, noțiunea de "duh" a căpătat și nuanțe profane, cotidiene, care cu vremea au copleșit sensurile adînci. Cînd respirația care aburea biserica s-a depărtat către cîrciuma zilnică, a devenit duhneală. Cînd taina mirungerii a început să fie percepută ca simplu contact cu fruntea, a devenit lovitură. Rămîne însă de discutat dacă îndepărtarea de Biserică sau ciuntirea Credinței s-au petrecut în viața cea adevărată a țăranului sau decurg din neputința noastră de înțelegere, a noastră - orășeni, spectatori, handicapați.

Părerea mea este că ar fi de ajuns să ne apropiem cu nările deschise de fumul nelimpede al satului actual românesc, așa cum este el, pentru a percepe cu acuitate, dincolo de duhoarea de plastic și adidași, de conservă încălzită pe aragaz, de transpirație nervoasă, mireasma perenă de brazdă proaspătă, de miel nou-născut, de sudoare a efortului de a o lua mereu de la capăt, de biserică vie.

Încercarea nu e ușoară. E nevoie să ne apropiem unii de ceilalți "într-un duh de bună mireasmă".

Ioana POPESCU

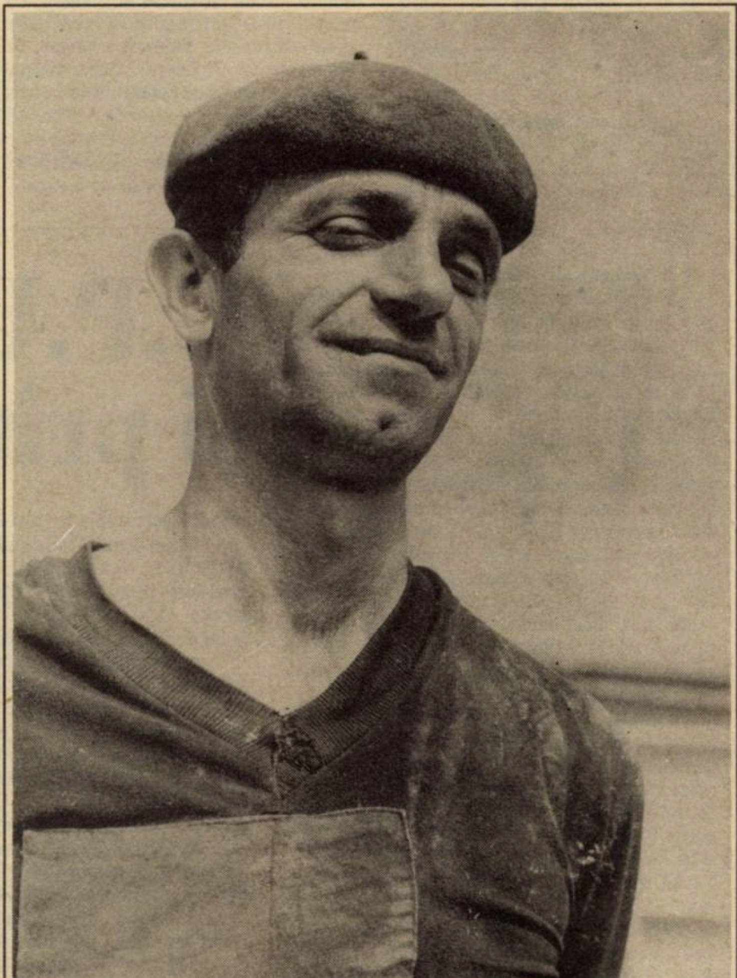

● Anul I ● Nr. 2 ● 21 - 27 ianuarie 1993 ●

Parlamentul de altădată

Alegerile din mai 1920

Primele alegeri pe baza votului universal (anunţat încă în 1917) au avut loc în noiembrie 1919. România, întregită în hotarele ei istorice, era alta nu numai în dimensiune (de la 137.000 km^2 la 295.049 km^2, iar populaţia ajunsese la peste optsprezece milioane locuitori). Pînă acum, din 1866, numai 1,9% din populaţie avea drept de vot direct (la Camera Deputaţilor) şi 7,5% (la Senat). Se modificase radical şi harta vieţii politice, apărînd noi partide, în locul celor două (liberal şi conservator) atotputernice. O vreme, noile partide erau organizate zonal (pe vechile regiuni istorice). În vechiul regat irump puternic Partidul Ţărănesc şi Partidul Poporului, cel din urmă condus de generalul Al.Averescu. În Transilvania, Banat, Crişana autoritate neştirbită avea Partidul Naţional Român, condus de Maniu şi Vaida-Voevod. În Basarabia era puternic Partidul Ţărănesc, iar în Bucovina Partidul Democrat al Unirii. Noile alegeri le-a "făcut" guvernul condus de generalul Artur Văitoianu, un interpus al liberalilor. Atmosfera era alta decît cea antebelică şi vechile recuzite electorale trebuiau adaptate noilor realităţi. Pentru un control minimal al situaţiei, guvernul a instituit starea de asediu. Liberalii credeau că, în acest fel, îşi asigură victoria în alegeri. S-au înşelat. N-au obţinut decît 103 mandate. În vechiul regat, datorită fatalei erori a Partidului Poporului de a nu se prezenta în alegeri în condiţiile stării de asediu, Partidul Ţărănesc, care nu exista decît de un an de zile, obţine 61 de mandate, spre uluirea fruntaşilor săi în cap cu Ion Mihalache. În Ardeal, Partidul Naţional Român recoltează 169 mandate, în Basarabia, Partidul Ţărănesc local - 72, în Bucovina, partidul lui Ion Nistor - 20 mandate.

Liberalii, consternaţi de înfrîngere, căutau noi strategii. Vechiul mecanism electoral părea a nu mai funcţiona în era sufragiului universal. Ionel Brătianu a mai făcut o încercare şi a eşuat. Trebuiau găsite mijloace utile pentru a revigora ceea ce, deocamdată, nu mai dădea rezultate. Şi, oricum, nu cu un guvern slăbănog precum cel al lui Văitoianu ci cu unul "tare", capabil să controleze strîns mecanismul. Pînă una alta, noile partide, coalizate, formează un bloc parlamentar care alcătuieşte, cu agrementul regelui, un guvern concentrat condus de Al.Vaida-Voevod, urmat, repede, de acelaşi condus de Şt.Cicio-Pop. Situaţia era fluidă. Averescu, deşi ministru, nu putea accepta să nu dispună decît de 7 mandate, dorind noi alegeri. În guvern şi în corpurile legiuitoare dihonia era mare, bine întreţinută de liberalii lui Ionel Brătianu. Era evident că electoratul se îndrepta spre acele partide care aveau în programe legiferarea reformei agrare. Iar dihonia dintre noile partide coalizate nu putea duce la rapida alcătuire a unei legi a reformei, fiecare dorind aceasta ca o înfăptuire a sa. Liberalii, singurul partid avînd competenţe reale, pretindeau că, de fapt, el iniţiase, încă din 1914, ideea reformei pe care, într-un fel, o legiferase - pentru vechiul regat - în 1917, reînnoind-o în decembrie 1918. Averescu o ţinea morţiş că el, secondîndu-l pe rege, a anunţat, pe front, reforma, deci partidul său are dreptul de a o legifera. Iar ţărăniştii lui Mihalache, care deşi agitînd reforma agrară, obţinuseră marele număr de mandate nu erau, practic, lăsaţi să legifereze în materie agrară. Disputele nu mai conteneau. În plus, regele era nemulţumit de guvernul său, socotit - pentru că dr.N.Lupu deţinea Internele - prea de stînga, prin măsurile adoptate. Atunci liberalii, maeştri ai conciliabulelor de culise, au iniţiat tratative cu Al.Averescu, convenind asupra unui program de guvernare (inclusiv legiferarea reformei agrare) lăsîndu-l pe general să conducă guvernul sub condiţia de a accepta suzeranitatea liberalilor. Trebuia convins regele Ferdinand să demită guvernul, însărcinîndu-l pe Averescu cu formarea noului cabinet ministerial, avînd şi promisiunea dizolvării corpurilor legiuitoare. Misiunea aceasta şi-a asumat-o Ionel Brătianu, ajutat de cumnatul său Barbu Ştirbei, sfetnicul ascultat la Palat. Nici n-a fost o misiune dificilă, întrucît - s-a văzut - regele privea cu neîncredere guvernul şi chiar Camera Deputaţilor, al cărei preşedinte era, totuşi, N.Iorga. În 12 martie 1920, cînd Ion Mihalache, ministru al Agriculturii, demisionat, a depus din iniţiativă parlamentară, în Cameră, un proiect de lege agrară, altfel decît voiau liberalii, soarta guvernului era pecetluită. A doua zi regele Ferdinand a semnat două decrete, cel de demisie a guvernului Blocului parlamentar şi cel de investire a lui Al.Averescu ca premier. Parlamentul a fost dizolvat la 25 martie 1920, Blocul parlamentar s-a dizolvat şi el, fiecare dintre partidele ce îl alcătuiseră căutîndu-şi de rosturile sale, în primul rînd electorale. Noile alegeri au fost anunţate pentru sfîrşitul lui mai în Cameră şi începutul lui iunie pentru Senat.

A început campania electorală. Se anunţa dură, pentru că primul ministru îşi rezervase şi Ministerul de Interne care dirija alegerile. Sigur, situaţia era radical alta decît sub regimul votului censitar dar Averescu, sfătuit de liberali, a utilizat unele dintre mai vechile procedee. Mai întîi a dispus schimbarea întregii administraţii locale (prefecţi, primari), numindu-şi, peste tot, oameni devotaţi guvernului iar jandarmeria - pe care vechiul guvern voise să o desfiinţeze şi s-o reorganizeze, furioasă, a sprijinit, cu zel excesiv, pe Averescu. Şcolilor săteşti, dominate de învăţători ţărănişti, li s-a interzis găzduirea întrunirilor electorale. Deputaţii din opoziţie au spus apoi că şi armata a dat o mînă de ajutor guvernului. Mai complicată era situaţia în Ardeal unde - s-a văzut - atotputernic era Partidul Naţional Român, partidele din vechiul regat neizbutind încă să-şi creeze aici organizaţii judeţene. Manevra, bine gîndită, a lui Averescu şi Argetoianu, a dat rezultate. Au creat o disidenţă, atrăgînd în Partidul Poporului cîţiva fruntaşi proeminenţi: Goga, Octavian Tăslăoanu, A.Mocsony, I.Suciu, V.Goldiş. La fel au procedat, chiar dacă mai moderat în rezultate, în Basarabia şi Bucovina. Maşinăria electorală a fost, deci, bine pusă în mişcare iar partidul lui Averescu s-a cartelat cu partidul lui Take Ionescu. S-a mai întîmplat că listele electorale au fost pregătite în fugă încît mulţi alegători de la oraşe au primit două, trei carnete de alegător, votînd de tot atîtea ori. Secretul votului a fost şi el grav primejduit. Chiar primul ministru, după alegeri, a fost nevoit să recunoască în Camera Deputaţilor că în timpul campaniei şi al votării s-a făcut exces de zel. După atîtea preparative, succesul în alegeri nu putea fi decît eclatant. Şi a fost. Partidul lui Averescu a obţinut 42,4% din voturi (206 mandate), Partidul Naţional Ardelean - 27, Partidul Ţărănesc - 25, Partidul Ţărănesc din Basarabia - 23, Partidul Naţional Liberal - 16, socialiştii - 19, partidul lui N.Iorga - 10 etc.

Guvernul a învins. Îşi atinsese ţelul. Dar corectitudinea alegerilor era mai mult decît îndoielnică. Mai întîi că, din nou, ca şi în perioada votului censitar, guvernul nu era expresia parlamentului ci invers. Regula se păstrase, demonstrînd că democraţia continua să fie imperfectă. Totul - sau aproape totul - ieşise, în repartizarea mandatelor, aşa cum voise guvernul. E tocmai ceea ce au reproşat guvernului fruntaşii opoziţiei în încinsele dezbateri ale Camerei (iunie 1920) pentru validarea aleşilor naţiunii. La 27 iunie 1920 Iuliu Maniu declara în Camera Deputaţilor: "Suntem convinşi că alegerilor din care a răsărit parlamentul actual în urma modului cum au fost pregătite şi în urma modului cum au decurs, le lipseşte legalitatea". Patru zile mai înainte, N.Iorga, considerînd că vorbeşte într-o Cameră care "politiceşte este acefală", declara că "moravurile noastre politice nu sînt destul de coapte" iar alegerile sînt "hotărît ilegale" dominate fiind de "demagogie mai mică, amestecată cu o demagogie mai mare". Dr.N.Lupu, cu firea lui impulsivă, a exclamat, tot în Cameră, la 29 mai: "Voiţi să închidem ochii? Ce dovezi voiţi să vă aducem, cadavrele din Basarabia? Voiţi să închidem ochii asupra crimelor dumneavoastră? Nu-i închidem".

Sigur că întotdeauna opoziţia reproşează guvernului incorectitudinea alegerilor. În realitate, acum, în mai 1920, electoratul ţărănesc, majoritar, şi-a îndreptat sufragiile spre generalul Averescu, victorios în război şi ştiut ca favorabil reformei agrare (o va legifera, de altfel, în 1921). Partidul Poporului ar fi obţinut oricum, probabil, majoritatea. Dar nu una atît de masivă. O voia însă covîrşitoare. De aceea, tocmai, a apelat la procedee incorecte. Iar vechiul sistem al victoriei guvernului în alegerile pe care le conducea dădea temei aprecierii că nimic esenţial - chiar sub regimul votului universal - nu se modificase. Această opinie a fost exprimată, necăjit, de bătrînul gazetar Constantin Mille în **Adevărul** din 9 iunie 1920, într-un articol intitulat **Tot sub regimul decretelor-legi:** "Căci aşa a fost şi aşa este la noi. Faţada strălucitoare, iar în dosul ei nimic, afară de voinţa a doi oameni, regele şi capul guvernului". Moravurile vechi se costumaseră în altele noi. Principiile se păstraseră intacte. Ideea zestrei guvernamentale, temelia oricăror alegeri, se dovedea de neclintit. Transportarea ei, în noul sistem electoral, fusese posibilă. Guvernele, odată instituite, - ca şi înainte - erau puse la adăpost de griji şi surprize neplăcute. Prima mare consultare electorală de după război, aceasta din mai 1920, a dovedit că mecanismul, vechi de vreo şase decenii, a putut fi reamenajat şi adaptat noilor realităţi electorale. Misiunea i-a revenit lui Averescu şi, glorios cum era, a izbîndit. Ea nu inaugura un nou capitol. Restaura, de fapt, pe cel îndătinat. Cu o modificare importantă. Era necesară o încordare, fără precedent, a celor care dirijau alegerile. În funcţie - totdeauna - de tăria sau slăbiciunea guvernului în eşicherul vieţii politice. Viitorul o va demonstra. Vreme era destulă pentru verificări. Vor mai fi, de acum încolo, nouă consultări electorale pînă în decembrie 1937.

Z. ORNEA

C.P.U.N.-ul şi prima legislatură

În condiţiile de la începutul anului 1990, cînd noţiunile de "clasă politică" şi "partid", se confundau - în mintea majorităţii românilor, cu activiştii PCR-ului plus securitatea şi cu PCR-ul însuşi (partidele şi clasele sociale "istorice" fiind de mult înmormîntate sub crucea "exploatării omului de către om"), viaţa politică era în plin surogat! Împărţirea comunistă în: muncitori, ţărani şi intelectuali, era mai mult o clasificare "pe meserii", decît recunoaşterea vreunui rol social distinct. Ca parlament, **Marea Adunare Naţională** stătea la pîndă în mintea şi trupul românilor, ca unic exemplu de urmat în practica "legislativă", în ciuda numeroaselor exemple occidentale care ne "traversau" prin radio, televizor sau trimişi pe care să-i şi poţi "atinge"! Deci, fără clase sociale şi partide reale, s-a trecut urgent la "edificarea" unei democraţii din auzite. O "viaţă politică" avînd "circumstanţe atenuante" s-a repezit la noi (avînd rolul de "vremuri noi"!), ca umplutură de "vid politic" şi iată ce-a ieşit.

CFSN-ul, iniţial organ coordonator al unui "partid născut din revoluţie" – FSN – s-a transformat sub presiunea străzii şi de ochii occidentului, în CPUN, prima încercare de parlamentarism din România post-decembristă. Timp de aproximativ trei luni, februarie, martie, aprilie şi ceva din luna mai, o pestriţă adunare, altfel "judicios" distribuită - 51% FSN şi 49% restul -, s-a dat în spactacolul unei "anumite democraţii" de începutul începutului, în direct, la TVR-L. FSN-iştii, un conglomerat care cuprindea de la foşti activişti la foşti demnitari de partid, de la idealişti la oportunişti, de la veleitari la personalităţi etc., au exercitat un prim control asupra legislaturii post-decembriste.

"Restul", adică ceilalţi din **afara** FSN, dar **din** CPUN, la rîndul lor un conglomerat, ceva mai firesc, fiind vorba de mai multe "forţe", cuprindea "partidele istorice" - PNŢ, PNL, PSD, refăcute în grabă, partide avînd în titulatură fiecare zi de la 16 la 22 decembrie '89, care cuprindeau pe cei care au "intrat primii în judeţenele de partid" pe post de revoluţionari şi prietenii lor (!), şi în cele din urmă "independenţii", personalităţile disidente pe vremea răposatului. Şi, în aceşti 49% de "opozanţi" în pionierat, se găseau destui foşti activişti şi securişti mai mari sau mai mici, veleitari, oportunişti etc. O anomalie, care s-a perpetuat şi în viitoarele alese Parlamente, trecînd în ochii lumii de "consens", a fost coabitarea pe băncile din Dealul Mitropoliei a foştilor deţinuţi politici cu foştii lor judecători, a victimelor cu călăii.

CPUN-ul a "dat" prima Lege electorală după model democratic, care a fost şi singura lege după care s-a condus România pînă la apariţia Constituţiei. În virtutea ei s-au ţinut alegerile de la 20 mai 1990.

O notă aparte a fost dată CPUN-ului şi vieţii aşa zis socio-politice româneşti, de "concurenţa" acelei "agora" în aer liber din Piaţa Universităţii, care a mers aproape în paralel cu CPUN-ul, asigurînd, înaintea unei economii de piaţă, o "politică de piaţă", care a dat viaţă societăţii româneşti (dar şi moarte). Între cele două "forumuri" s-a purtat un permanent dialog, mai mult sau mai puţin direct, mai mult refuzat decît acceptat. Astfel, "Piaţa Universităţi" se înscrie ca o verigă aparte în istoria "parlamentarismului" de după decembrie '89, punînd bazele a ceea ce se va numi opoziţia extra-parlamentară.

Alegerile din 20 mai '90 - în condiţiile în care perioada de pregătire, de educare a electoratului în spiritul pluripartidismului, a fost mai mult decît insuficientă, votîndu-se într-o totală necunoştinţă de cauză - din partea majorităţii electoratului - au creat un Parlament dominat de reprezentanţii unui singur "partid", de fapt ai unei anume tabere, FSN-ul, în proporţie de peste 80%, restul revenind PNŢ, vreo 3%, PNL, vreo 7%, UDMR - 8% etc. Această configuraţie a legislativului bi-cameral - deputaţi şi senat -, ales pe 2 ani, urma să elaboreze, să discute şi să aprobe principalele legi ale noului stat de drept: Constituţia, Legea fondului funciar, Legea privatizării, noua Lege pentru alegerea Camerei Deputaţilor şi a Senatului etc. Sarcina de a da o nouă Constituţie, a dus la punerea în funcţiune, pe aproape jumătate din legislatură, a unei Adunări Constituante, formată din plenul camerelor reunite. În aceste condiţii, dominat de majoritatea unei singure "tabere politice", parlamentul ales la 20 mai s-a deosebit doar în formă de Marea Adunare Naţională, fondul - neconstînd neapărat în componenţă, ci în modul practic de funcţionare – ca al unei maşini de vot – ne (prea)schimbîndu-se. Atît a făcut societatea românească sub comunism, pentru libertate, atît a primit! Deci formula formei fără fond, la ea acasă în aşa-zisa viaţă politică a pătruns firesc, în Parlament. Clasele sociale fantomă, partidele fantomă, au creat un surogat de parlamentarism. De-abia spre finalul legislaturii, cînd s-au cristalizat orientările şi poziţiile în FSN, acesta scindîndu-se în aşa-zişi reformişti şi conservatori, FSN, FSN-20 mai, FDSN etc., s-a mai putut discuta de un oarecare echilibru între forţele din Parlament. Altfel, s-a putut trece dintr-un grup parlamentar în altul, s-au format grupuri parlamentare ale unor partide care nu au fost alese în Parlament (PRM, PSM, PUNR, PR), s-au creat nenumărate Comisii parlamentare care nu au reuşit să finalizeze nimic etc.

Petru IONESCU

Această pagină va găzdui articole semnate de gazetari de orientări politice diverse. N-o facem **decît** pentru a-i lăsa cititorului posibilitatea să compare şi să aleagă punctele de vedere. De obicei, adversarii puterii şi susţinătorii ei scriu în publicaţii pe care le citesc doar cei dinainte convinşi de "dreptatea" unora sau a celorlalţi. Din această cauză, atît acuzatorii cît şi apărătorii îşi pot permite să uite că un comentariu politic are nevoie de argumente. Punînd faţă în faţă condeie care văd aceeaşi relitate în mod diferit, **Dilema** speră să stimuleze spiritul confruntării de tip democratic. Pentru că el e necesar nu doar politicienilor, cum tot susţin ziariştii, ci deopotrivă acestora din urmă. Şi-ncă ceva: editorialiştii, analiştii de toate ocaziile şi comentatorii vieţii politice, profitînd de "propriile" lor publicaţii, se-ntind adesea la vorbă, pierd esenţialul prin hăţişul cuvintelor sau, pur şi simplu, nu ajung la nici o concluzie. **Dilema** îi va obliga pe colaboratorii ei la concizie, limitînd spaţiul acordat comentatorilor "Situaţiunii" la două pagini dactilo.

Rebuturi multilateral dezvoltate

La sfîrşitul săptămînii trecute, preşedinţia a intenţionat să pună capăt scandalului provocat de acuzaţiile pe care preşedintele Ion Iliescu le-a direcţionat, la începutul anului, spre liderii Convenţiei Democratice. Acestora li se puneau în sarcină, pe baza unor documente, pledoarii în favoarea neacordării României de către SUA a clauzei naţiunii celei mai favorizate. Au urmat dezminţirile incriminaţilor, un comunicat al preşedinţiei în care se propuneau discuţii confidenţiale pe marginea chestiunii în cauză, după care aceeaşi preşedinţie binevoia să informeze opinia publică despre faptul că Ion Iliescu "a reţinut cu plăcere că această formaţiune politică (**sic**) - C.D. - se pronunţă net în favoarea acordării de către Congresul SUA a clauzei naţiunii celei mai favorizate". A fost dovedită mai întîi inexistenţa documentului demascator la care s-a referit Ion Iliescu. S-au scris comentarii despre faptul că e sub demnitatea funcţiei de preşedinte să polemizeze, după investire, cu adversarii partidului care i-a susţinut candidatura. În fine, s-a presupus că scandalul a fost declanşat cu premeditare, pentru ca în spatele acestei perdele de fum, FDSN să poată epura liniştit prefecturile. Episodul respectiv se adaugă altor polemici, de acelaşi calibru, care substituie minima şi obligatoria anvergură a vieţii politice printr-o agitaţie harnică, dar stearpă. Pentru că acesta e neajunsul de fond al unor asemenea confruntări.

Opoziţia a fost obligată sistematic să se raporteze la un adversar pe cît de agresiv, pe atît de suficient în cadrele pe care le construieşte. La ce altitudine poate aspira o ambianţă politică în care opoziţia trebuie să reacţioneze la cele mai aberante realităţi, de la impunerea cu bîta a concepţiei despre lume şi viaţă a celui mai intransigent detaşament al clasei muncitoare şi pînă la permanenta culpabilizare pentru criza actuală prin transferul de responsabilităţi? Puterea livrează mereu opoziţiei rebuturi ideologice, mesaje confuze, parţial sau total false. În comunicatul preşedinţiei, datat 15 ianuarie, se afirmă că în controversatul document se cerea ca României să nu i se acorde clauza. Documentul cu pricina e deja bine cunoscut. Cum la fel de bine cunoscut e faptul că acesta nu aparţine Convenţiei. De cîte ori mai trebuie repetat, pentru a afla şi preşedintele, că în raportul respectiv se cerea acordarea condiţionată a clauzei, şi nicidecum neacordarea ei? O nouă greşeală întîmplătoare? Sau să fie oare , pentru preşedintele Iliescu, atît de importantă conservarea unui băţos, şi cu atît mai ridicol, prestigiu de politician infailibil? Ori miza e alta?

Pe termen lung, cantonarea vieţii politice româneşti în chingile unui interminabil şir de gafe, perpetuu amendabile, provoacă - sau trebuie să provoace - o criză de creştere a acelei clase politice care încearcă, după ce a fost desfiinţată aproape total, să-şi reînnoade tradiţiile. Una e să ai alternative legislative sau amendamente la iniţiativele propuse de Putere, şi alta e să trebuiască să demontezi acuzaţii absurde, de genul ameninţării cu venirea moşierilor sau cu suprapopularea puşcăriilor cu comunişti mulţi şi, mai ales, cinstiţi. Nomenclatura comunistă de la noi a preluat deja o bună parte a relaţiilor pe care îşi va clădi supremaţia economică de mîine. O ipoteză sumbră, dar de luat în seamă, ar fi ca acelaşi lucru să se întîmple, într-o mai mare măsură decît pînă acum, şi în plan politic. Reuşita unui atare demers nu poate fi asigurată decît de un adversar debilizat la comandă de cei care coboară, constant, ştacheta competiţiei.

Pe termen scurt, atacul preşedintelui la adresa domnilor Coposu şi Constantinescu a acoperit zgomotos un alt eveniment ce ar fi meritat într-adevăr o reacţie a Palatului Cotroceni. E vorba despre reactivarea Mitropoliei Basarabiei, primul pas instituţional spre înfăptuirea României Mari. Preşedintele tuturor românilor tace, în vreme ce Mircea Snegur înfierează. Să fi fost diversiunea de la începutul anului răgazul necesar întocmirii unui discurs istoric? Pesimiştii cred că da. Optimiştii instaurează economia de piaţă, asigurînd trecerea neabătută a României la societatea capitalistă...

Sorin FAUR

Guvern fără b(l)azoane

Pentru a devia atenţia opiniei publice de la absenţa blazoanelor de sorginte intelectuală şi de la notorietatea dobîndită în trecutul regim a unora dintre membrii actualului guvern s-a spus că ei sînt foarte buni gospodari. Epitetul a avut darul să tempereze elanul criticist şi să disculpe inexistenţa vreunui program de guvernare: cum să pretinzi unei echipe de gospodine să elaboreze o strategie?

Resemnîndu-se să aştepte încropirea totuşi obligatoriului program de guvernare, opinia publică s-a pregătit să beneficieze de efectele bunei gospodăriri. Însă pînă să purceadă la gospodărirea ţării, tabăra învingătorilor se îngrijeşte de sine. Unii dintre ei au procedat la acoperirea cu bazoane a ravagiilor făcute de şezutul pe fotolii roşii, în timp ce alţii se preocupă exclusiv de confecţionarea unor blazoane pentru titlul de "consilier", "secretar de stat" etc. Pentru chestiunile clamate cu glasuri tremurate în campania electorală n-au nici tragere de inimă, nici competenţă. Nici responsabilitate.

Deşi nu există nici program de guvernare, nu a fost nici măcar depus - necum adoptat - bugetul, nu s-a votat vreo lege cît de cît importantă, în schimb se rotesc cadrele de la preşedinţie la guvern, de la guvern la parlament şi de la guvern la preşedinţie; parlamentul se dotează cu videouri şi Forduri, iar prefecturile îşi schimbă stăpînii. Dar acestei învîrtiri de personal nu îi corespunde vreo dinamică decizională - că despre reformism nu mai poate fi vorba.

Totuşi, pentru că regulile statului de drept se cer maimuţărite în continuare, conferinţele de presă ale guvernului, ministerelor şi partidelor curg săptămînal. Se acordă interviuri. Se fac vizite de lucru. Se iau măsuri drastice. Viaţa politică a României se desfăşoară asemeni "moonwalk"- ului Michael Jackson - dă înapoi, convingîndu-te că merge înainte. Într-o atare situaţiune, a te lansa în reunirea tuturor partidelor liberale sau a propune alternative de guvernare nu poate stîrni decît ridicări din umeri.

Cît despre mult-aşteptatul program de guvernare, el mai suportă amînare. Guvernul Roman a avut un asemenea program, dar la ce i-a folosit în faţa mîniei proletare? În definitiv, dl. Iliescu a prezentat parlamentului un impecabil program de guvernare, aşa că nu există nici un motiv de grabă. Guvernanţii se pot dedica în continuare bazoanelor şi blazoanelor lor; are cine să vegheze la liniştea noastră, a tuturor.

Irina DIMIU

"Terror communis facit jus"

Moş Nichifor Coţcariul, din Ţuţuieni, trebuie să fi fost tare mîndru de sine. Nu doar pentru că rădăcina numelui său trimitea la Nike. Nu. Dumnealui era proprietar. Şi nu oricum. Iată cum ni-l propune Ion Creangă: "Moş Nichifor era harabagiu. Căruţa lui, deşi era ferecată cu teie, cu curmeie, însă era o căruţă bună, încăpătoare şi îndemînatică. Un poclit de rogojini oprea şi soarele şi ploaia de a răzbate în căruţa lui moş Nichifor. De inima căruţei atîrnau păcorniţa cu feleştiocul şi posteuca, care se izbeau una de alta, cînd mergea căruţa, şi făceau: tronca, tranca, tronca, tranca! Iară în belciugul de la carîmbul dedesupt, din stînga, era aninată o bărdiţă, pentru felurite întîmplări. Două iepe, albe ca zăpada şi iuţi ca focul, se sprijineau mai totdeauna de oiştea căruţei; mai totdeauna dar nu totdeauna, căci moş Nichifor era şi geambaş de cai şi, cînd îi venea la socoteală, făcea schimb, ori vindea cîte-o iapă chiar în mijlocul drumului, şi atunci rămînea oiştea goală pe de-o parte. Îi plăcea moşneagului să aibă tot iepe tinere şi curăţele; asta era slăbiciunea lui. Mă veţi întreba, poate: de ce iepe, şi totdeauna albe? Vă voi spune şi aceasta: iepe pentru că moş Nichifor ţinea să aibă prăsilă; albe, pentru că albeaţa iepelor, zicea el, îi slujea de fanar noaptea la drum. Moş Nichifor nu era dintre aceia care să nu ştie «că nu-i bine să te pui viziteu la cai albi şi slugă la femei»; el ştia şi aceasta, dar iepele erau ale lui şi, cînd le grijea, grijite erau, iar cînd nu, n-avea cine să-l bănuiască".

Aşa trebuie să fi fost moş Nichifor. Liber şi mîndru cu iepele sale albe. Pentru că moş Nichifor "era şi geambaş de cai" şi estet. Cum ar fi trăit el astăzi? Cine să ştie? Oricum am vrea noi să fie ar fi fost sfîşiat iremediabil între **stînga-dreapta** - militante amîndouă chiar dacă albe - şi ar fi făcut apel la Platon, Aristotel, Polybios, Cicero ori Augustin pentru a mărturisi despre nevoia de supremaţie a legii.

Un apel aşa, cultural, pentru că oricum nu i s-ar fi spus. Dar el face bine şi faţă de prieteni şi faţă de duşmani. Aşa că nu s-ar fi sfiit. Sfiiciunea fiind şi ea o formă de evaziune de care moş Nichifor trebuie să fi fost sătul. Dar el era şi geambaş. De cai. Dar mîndru şi înduplecabil cum trebuie să fi fost moş Nichifor s-ar mira în faţa lumii acesteia; pusă pe harţag! Şi încă definitiv! Geambaş - de cai - fiind, moş Nichifor ştie să învăluie toate cele pînă acolo unde nimic nu mai poate fi ascuns. Ca în definiţia aceea a lui Churchill cît priveşte Rusia roşie: o taină pierdută-ntr-un mister şi închisă-ntr-un secret. Dar, geambaş fiind, moş Nichifor n-ar fi putut sta liniştit nici măcar o clipă dacă ar fi rămas cu oiştea goală. Fie ea în dreapta, fie în stînga. Ar fi stimulat dialogul pentru a ajunge la consens. Iepe albe, iepe negre, dar consens să fie.

Şi uite aşa, coţcariul nostru ar fi constatat că vehicolul - căruţa, nu-i aşa? - guvernului Văcăroiu n-are nici o iapă. Ca lumea. Dar la ce ar fi folosit? Duşmănia generală şi reciprocă face cît o locomotivă cu aburi. Vînarea sistematică a aproapelui face parte din arsenalul mărturisit al pieilor foarte roşii. Care sîntem adesea. Geambaşi ai unui capăt de drum, nu ştim dacă el începe ori se încheie. Coţcari, nici nu vrem să ştim.

Stelian MOŢIU

Congresul al III-lea al U.D.M.R. l-a ales în seara zilei de 17 ianuarie a.c. în funcţia de preşedinte pe MARKÓ BÉLA, senator de Mureş, poet, traducător şi publicitst, redactor-şef al publicaţiei lunare "LÁTÓ" (Cel care vede) din Tg.Mureş. În loc de alte comentarii, publicăm mai jos una din glosele sale apărută în revista "A HÉT" din capitală.

Cu ghioaga şi cu floreta

Sînt mulţi cei care mă întreabă: şi cum e noul Senat? E aproape ca cel precedent. Cu deosebirea că diatribele, vociferările şi filipicele celor doi stihuitori de curte, Adrian Păunescu şi Corneliu Vadim Tudor îşi propun să stîrpească orice încercare de a încropi un dialog raţional, în timp ce, şi în partea cealaltă, în partea noastră, echipa se află mai puternică. Dar nu îndeajuns de numeroasă, de abilitată pentru ca maşina de vot să nu funcţioneze întocmai ca în parlamentul din legislatura anterioară. Mă uit la personalităţile de calibru ale opoziţiei, la Manolescu şi la ceilalţi şi mă întreb dacă dînşii înţeleg ceea ce noi, maghiarii, nu pricepem. Dacă pătrund, desluşesc mecanismul mentalităţii bizantine, pe care noi, în pofida convieţuirii, nu-l desluşim cu adevărat, încă. Elita intelectualităţii române şi-a contemplat mereu cu oarece doză de resemnare deznădăjduită propria alcătuire socială. Oare vor izbuti ca să iasă din turnul de fildeş? Cu un anume prilej, în primăvara lui 1990, a comis deja un păcat capital: a evitat politica, lăsînd-o în plata şi grija grandilocvenţilor, semidocţilor, dascălilor din strane calpe şi a activiştilor de partid. Oare va izbuti să fărîme pereţii duraţi cu savantlîc ai turnului de fildeş, chiar şi cu riscul de a strica lucrarea măiastră, cioplitura barocă, arabescul, capodoperă a mîinii şi daltei, delicatul ornament luteţian?

Întrucît, deocamdată, în confruntare se află pălitura de ghioagă şi şarja de floretă. Cînd cei doi artizani de rime care şi-au vîndut sufletul diavolului - unul fiind, odinioară, blagoslovit cu har, celălalt, poetastru dintru bun început - îşi probozesc infamiile incalificabile, de partea cealaltă prinde să strălucească un răspuns - preluîndu-ne cîte ceva din povara de pe umeri, - dar e formulat prea doct, cu o ironie din cale-afară de preţioasă, cu o eleganţă scrobită, profesorală. Lama floretei franceze scînteiază palid, pe cînd ghioaga dîmboviţeană păleşte vîrtos, cu vaier grozav.

Ce vă/le doresc? Ce nu ne doresc nouă? Să-şi însuşească şi ei, intelectuali istoviţi, "tehnica de luptă" a demagogiei, minciunii, gurii spurcate, a injuriei? Să se integreze în "concertul" grohăiturilor de rîmătoare, al zbieretelor de turmă? Nu, nu le pot dori ori cere aşa ceva, pentru că ştiut este ce se întîmplă cu cei care se afundă în tărîţe.

Aştept, aşadar, aşteptăm să vedem rezultatul final al încleştării dintre ghioagele viclene şi floretele respectînd strict regula jocului.

Bucureşti, 14 decembrie 1992

MARKÓ Béla

(traducerea: Teodor SUGÁR)

“Dilema” arbitrează

De vineri pînă luni, Petre Mihai Băcanu

Ideea organizării, a provocării unei întîlniri, ce nu se poate imagina altfel decît ca o confruntare între domnii Petre Mihai Băcanu şi Virgil Măgureanu a venit aproape de la sine. Era dată, deci se impunea, se cerea făcută. Spre deosebire de, îndeosebi, oamenii politici, care se evită şi nici nu prea îndrăznesc să o recunoască, cei doi au acceptat imediat propunerea redacţiei noastre. S-ar zice că aşteptau de mult o astfel de ocazie, a cărei iniţiativă, însă, nici unul nu se grăbea să o ia. Mizele unei astfel de întîlniri sînt cu mult - şi altfel - mai importante decît ar putea părea; ele privesc o problematică fundamentală nu doar pentru istoria noastră recentă, pentru o actualitate acută ce ne devine, aproape fără să ne dăm seama, trecut, deci tradiţie, una mai mult sau mai puţin neidentificată ca atare, începînd treptat să se constituie tocmai în lipsa oricărei posibilităţi şi voinţe de (auto) identificare; o discuţie publică între un şef al serviciilor secrete şi un lider al unei prese libere aflate obsesiv în căutarea adevărului - ambii intens mediatizaţi - nu are cum să nu prezinte un interes de-a dreptul filozofic în oricare stat modern. În centrul dezbaterii mi se pare a se afla noţiunea de **secret de stat** care trimite la categoria de **secret** în general, constitutivă pentru om. Poate rămîne secretul, şi în special cel numit "de stat", în cadrele unei "normalităţi" nicicînd definite, sau este el de la început un fapt de patologie? Cît de eficient, de productiv - căci rentabil poate fi şi fără a fi productiv - este secretul de stat, cît de general-economic este el? Nu ajunge el oare aproape întotdeauna să scape din mîini, să se întoarcă - prin însuşi faptul că există - împotriva celui care l-a iniţiat şi îl întreţine graţie forţei şi logicii lui autodistructive? Întrebări deloc ne-la-locul lor dacă ne aducem aminte, de pildă, de o analiză precum aceea efectuată de Hannah Arendt într-un eseu intitulat **Despre minciună în politică. Reflecţii pe marginea documentelor Pentagonului**: nu există secret perfect cum nu există crimă perfectă. În mod fatal, secretul - prin însuşi faptul că există, ca arhivă, stocare de informaţie, memorie computerizată, obiectualizare inerentă a acesteia - se autodistruge, în sensul că tinde să dispară **ca secret**, iar această mişcare a lui, “naturală”, nu poate fi stăpînită, ducînd la producerea unor adevărate dezastre politico-istorice.

O întîlnire între Virgil Măgureanu şi Petre Mihai Băcanu, pentru a reveni în actualitatea românească strictă, aduce faţă în faţă două logici ireductibile. De o parte, şeful unui serviciu de informaţii care trebuie să administreze o moştenire enormă de secret istoric de stat, de istorie secretă produsă din belşug vreme de mai multe decenii şi care nu poate fi pur şi simplu lichidată, care, din contră, îl depăşeşte, la propriu, ea fiind cea care, prin nenumăratele consecinţe în imediat, îl comandă, conform unei economii proprii vizînd pura autoconservare şi propăşire. Şi cu care nu se ştie în ce măsură şeful serviciilor secrete române îşi propune să lupte, să intre în conflict, să i se opună. De cealaltă parte, reprezentantul presei, a uneia de anchetă şi de atitudine, care urmăreşte dizolvarea acestor sedimentări de secret, balast al istoriei şi deopotrivă motor secret al acesteia.

O confruntare, deci, **infrapolitică**, o abordare în esenţial a **politicului**, dincoace de stricta **politică**. Avînd în centru **informaţia,** fabricarea, producerea, prelevarea, exploatarea şi stocarea ei, pe de o parte, iar pe de alta fluidificarea informaţiei, punerea în circulaţie a stocurilor, transformarea în marfă, în bun de consum moral, în hrană spirituală - poate cea mai cerută la noi - a unui capital de adevăr rămas la stadiul autarhiei medievale şi, chiar mai rău, la acela al schimburilor - cît de oculte? - “în natură”.

Dar nici întîlnirea aceasta nu s-a putut lipsi de un veşmînt epic. Dl. Virgil Măgureanu a apărut, punctual, în ziua, la ora şi locul stabilite (ca să mă exprim conspirativ). Dl. Băcanu a întîrziat, din pricina unei neînţelegeri nu se ştie cui imputabile. Au convenit, direct, să se întîlnească peste cîteva zile. Au apucat, însă, să se încerce reciproc, să-şi dăruiască replici. O repetiţie. Şi chiar într-un sens mai adînc: ceea ce veţi urmări este mai mult o reprezentaţie, un dans, un duel dintre două retorici comandat de iele invizibile la care am încercat, cît m-au ţinut puterile, să fac referire.

În scenă: presa şi serviciile secrete; spaţiul public şi secretul de stat; tendinţa de personalizare a statului şi tentativele de reintrare în posesie şi distribuire ale societăţii civile; producţia şi comerţul, licit şi ilicit, de adevăr; cererea şi oferta. Un motor în doi timpi? Petre Mihai Băcanu şi Virgil Măgureanu...

Vineri, 15 ianuarie 1993, ora 15

Ne-aţi putea spune care sînt obiectul şi conţinutul noţiunii de secret de stat **în virtutea căreia acţionaţi şi dacă există diferenţe - şi care ar fi acelea - faţă de perioada dinainte de decembrie 1989? Mă refer la un fel de definiţie operaţională, ca să zic aşa...**

Virgil Măgureanu: Nu sînt prea bine pregătit să dau o definiţie, oricum, nu una pretenţioasă. În concepţia noastră, şi potrivit căreia noi şi acţionăm, secretul de stat este tot ceea ce nu poate fi făcut public fără a aduce atingere unor interese majore, strategice, ale ţării, ale oricărei ţări, evident. Desigur că, îndărătul unor asemenea informaţii se pot ascunde şi capcane. Există o notă de relativism extrem de accentuat a afirmaţiei în funcţie de regimul în care te afli. Există regimuri tentate să facă **din orice** secret de stat, fie din dorinţa de a ţine opinia publică într-o stare de neinformare sau, dacă doriţi, de informare dirijată, fie din dorinţa de a justifica imensul aparat birocratic-opresiv caracteristic unui asemenea regim. Dimpotrivă, pentru o ţară de tradiţie democratică şi cu prevederi clare în plan constituţional şi în întreaga legislaţie, secretul de stat are cu totul alte conotaţii, mult mai restrînse, evident. Dar niciodată nu-i bine să bagatelizăm această noţiune pentru că astăzi, în lume, chiar şi ţările cele mai democratice au o mulţime de restricţii în ce priveşte anumite domenii şi cunoştinţe, tocmai pentru că acestea au legătură cu interesele majore ale ţării respective. Adeseori ni se aduc la cunoştinţă lucruri, stări de fapt din anumite ţări avansate şi cu tradiţie democratică unde date care, în România, par să fie la îndemîna, aproape, a oricui, acolo sînt de mult foarte strict cenzurate şi nu numai de organismele statului, ci chiar şi de către firme particulare.

Secretul de întreprindere...

Cu aceasta am vrut, profitînd de întrebarea dumneavoastră, să trag şi un semnal de alarmă, căci există pericolul ca o laxitate prea mare în ce priveşte mînuirea unor cunoştinţe sau arătarea unor lucruri sau stări de fapt pot în cele din urmă să aibă efecte de bumerang.

Venind în imediat, ce credeţi - nu vă întreb ce ştiţi! - despre vizita-fulger a ministrului de externe francez, Roland Dumas, în România, într-un moment cînd Franţa expunea o declaraţie de intenţie lipsită de orice ambiguitate în ceea ce priveşte situaţia din Bosnia-Herţegovina?

Vedeţi, eu sînt mai puţin bine plasat să vă dau un răspuns la această chestiune. Eu nu cred să fie fără legătură cu o semnificaţie politică de interes zonal, regional. Oricum, după cum ştiţi, nici o persoană politică de anvergură nu face vreo deplasare sau vreun gest fără ca acesta să nu dobîndească o semnificaţie politică în contextul respectiv. Din acest punct de vedere, vă pot răspunde afirmativ. În ceea ce priveşte, însă, scopul strict, precis al acestei deplasări, el este cel pe care, de altfel, presa l-a şi relatat pe larg şi care nu poate fi decît unul benefic pentru noi.

A produs senzaţie recenta dumneavoastră declaraţie referitoare la implicarea serviciilor secrete române în realizarea unirii Basarabiei - actuala Republică Moldova - cu România. Cred că unele precizări se impun...

Nu pot spune decît că regret că am fost rău înţeles. Eu cînd am afirmat ceea ce am afirmat - şi las la o parte faptul că era într-un cadru neoficial şi nu se adresa nicidecum presei, opiniei publice - mă gîndeam la faptul că cele afirmate erau perfect compatibile cu ceea ce ar trebui să se facă de o parte şi de cealaltă a Prutului în vederea acestei uniri. Dacă domnii care au protestat împotriva celor afirmate de mine le-ar fi citit cu atenţie şi dacă au destulă bună-credinţă, atunci s-ar putea chiar spune că le-am venit în întîmpinare. Eu n-am făcut decît să subliniez un lucru care este cît se poate de firesc şi de normal: că trebuie să încetăm să mai privim problema unirii ca pe o problemă abstractă şi să începem a o privi ca pe o realitate a zilelor noastre. Voiam să spun nu că unirea se va face începînd de mîine dimineaţă, ci că ea este o problemă, o misiune a generaţiei noastre, în special a celei tinere. Iar în contextul respectiv am rostit chiar un truism, o banalitate: că în pregătirea acestei uniri trebuie să fie angrenate şi serviciile speciale, nu că o vor face ele în mod exclusiv, aşa cum eronat şi tendenţios a fost interpretată acea afirmaţie.

Apare dl. Augustin Buzura care anunţă că dl. Petre Mihai Băcanu este pe drum. Peste un sfert de oră, acesta, îşi face febril intrarea în scenă. Poate chiar asta defineşte presa: încercarea de recuperare a unei întîrzieri. Cu scuzele de rigoare. Începe schimbul de amabilităţi. Cei doi invitaţi îşi cedează pe rînd iniţiativa. S-a intrat, însă, în criză de timp. Se pun, de acord asupra coordonatelor unei întîlniri ulterioare, la care dl. Măgureanu solicită şi prezenţa directorului Dilemei. Totuşi, discuţia apucă să înceapă. Ar fi putut să nu înceapă? Retorizarea şi politeţea sînt ca şi desăvîrşite. Ne aflăm, aproape, într-un salon de secol XVIII. Cînd începea, după spusele învăţaţilor, mondenitatea asta devoratoare care nu se mai lasă dusă. Istoria? Timp care îngroapă, înveşmîntează şi împodobeşte. Pe viu.

Virgil Măgureanu (îi reproşează lui Băcanu că la ultimul interviu nu a fost destul de incisiv; dă sfaturi): Cînd e polemică, să fie polemică. SRI-ul ăsta nu e o diversiune la adresa cuiva. Este o instituţie naţională aflată în slujba statului.

Petre Mihai Băcanu (aşezîndu-se într-un fotoliu): Asta am recunoscut. Însă metodele... Eu nu am nimic cu persoana Măgureanu, ci cu conducerea SRI-ului.

V.M.: Mai grav... S-ar putea ca dv. să fiţi dezinformat în ceea ce priveşte şi conducerea SRI-ului, şi metodele. Vă rog să fiţi mai dur decît aţi fost data trecută, dar mai drept.

P.M.B.: Nu puteţi spune că am modificat ceva din ce aţi spus, că v-am trimis textul.

V.M.: Eu mă simt foarte bine să fiu asaltat, adică să fiu agresat, dar nu cu înjurături.

P.M.B.: Nu cred că v-am înjurat....

V.M.: Domnule Băcanu, de multă vreme îmi stătea pe limbă să vă spun că atunci cînd reperaţi nişte... A căuta duşmani într-o singură direcţie este neproductiv. Chiar ca principiu profesional, dacă vreţi. Vă dăunează chiar dvs. să bateţi într-o direcţie unde nu mai trebuie bătut. Nu informaţi, ci dezinformaţi.

P.M.B.: Dacă dv. nu ne ajutaţi! Vreau să ofer o premisă de discuţie pentru luni. Eu nu încetez lupta cu Securitatea pînă cînd...

V.M.: Care Securitate?

P.M.B.: Cu actuala, cosmetizată, cum vreţi să-i spuneţi. Să nu spuneţi că dvs. nu aveţi posibilitatea să aflaţi cine l-a omorît pe Babu (**Gheorghe, n.red.**) Ursu.

V.M.: Discutăm noi...

P.M.B.: Şi dacă dvs. îmi spuneţi cine e, acela să fie condamnat, iar eu scriu douăzeci de articole ca să fie eliberat. În acel moment eu încetez orice luptă cu Securitatea. Deci atîta trebuie să facă SRI-ul.

V.M.: Avem mai multe de făcut.

P.M.B.: Da, dar au trecut trei ani şi asta nu s-a făcut! Cineva omoară pe altcineva şi în trei zile se află criminalul.

V.M.: Să veniţi să vă arăt teancurile de dosare. A fost editată şi o carte cu atrocităţile săvîrşite de Securitate în timpul colectivizării. Eu o să văd ce a fost şi cu cazul ăla. S-au rezolvat mii de cazuri. Întrebaţi-l pe Radu Ciuceanu cum a fost colaborarea cu noi.

P.M.B.: Da, domnule... Dar cînd vorbim de “procesul comunismului” asta este o metaforă...

V.M.: Ce metaforă, domnule? Noi am dat documente împotriva Securităţii, domnule, şi vom continua să dăm. Ce metaforă?!

P.M.B.: Da, dar mai poate fi tras cineva la răspundere?

V.M.: Cum să nu poată fi tras la răspundere?

P.M.B.: Există termen de prescripţie, au murit...

V.M.: Faptul că au murit nu e vina mea!

P.M.B.: Nu, dar cine să mai... Asta e, aşa, agităm noi chestia cu comunismul...

V.M.: Eu n-o agit.

P.M.B.: ... cu procesul comunismului. Putem face un proces literar, cum vreţi să-i spuneţi, altceva nu se mai poate face. Dar cine l-a omorît pe Babu Ursu trăieşte, şi asta s-a întîmplat acum cîţiva ani.

V.M.: Aveţi cuvîntul meu - nu, nu-i nevoie să punem la ziar, sau la revistă - că mă voi ocupa de această chestiune şi, în limitele puterilor pe care le am, lămurim problema. Dar nu ne facem nici o reclamă din cazul ăsta. Haideţi să rămînă între noi.

P.M.B.: Ştiţi că, cu un asemenea caz se stinge, gata, tot? Uite, domnule, au dat şi ei un caz...

V.M.: Nu aşa. Mai sînt multe altele, domnule Băcanu. Şi vreau să vă mai spun ceva, ca ziarist, de data asta. Ştiţi ce subiecte senzaţionale am acum? Încă vreo trei săptămîni şi veţi afla de ele, evident, nu pe filiera mea. Sînt extraordinare! Şi sînt mult mai dureroase decît acel biet om care a murit, şi eu regret că s-a întîmplat şi nu s-au lămurit circumstanţele morţii lui. Vom vedea ce se poate face.

P.M.B.: Mare minune dacă criminalul nu e chiar la dumneavoastră – din informaţiile mele! Mare minune!

V.M.: Dacă e aşa, eu, domnule Băcanu, nu acopăr criminali, fie şi pentru faptul că am şi eu copii şi am şi eu o conştiinţă. De fapt, eu nu acopăr nici crime, nici criminali.

“Dilema” arbitrează

în două reprize, “pe şleau”, cu Virgil Măgureanu

P.M.B.: Intestinul subţire este organul cel mai bine apărat din corpul omenesc. Babu Ursu a murit lovit cu şpiţul piciorului, pînă la perforarea intestinului subţire, într-o celulă de la Rahova.

V.M.: Dar, iertaţi-mă! Primul lucru de care noi ne-am dispensat a fost secţia de anchetă, inclusiv celulele de la Rahova.

P.M.B.: Şi nu mai e nici un ofiţer de la Rahova la dumneavoastră?

V.M.: Toată secţia a fost dislocată, rasă, ca să spunem aşa, din capul locului.

P.M.B.: Mă rog...

V.M.: Asta nu face mai puţin actual ceea ce mi-aţi spus. Faptul că noi nu avem secţie de anchetă şi că i-am dislocat pe toţi, atunci, din capul locului. Nu fac parte din structurile noastre. Dar asta nu face mai puţin interesantă discuţia. Îmi face aceeaşi plăcere să stăm de vorbă. Doar atît că v-aş ruga şi eu, în sfîrşit, să ţineţi cont că nu sînt personajul pe care l-aţi zugrăvit, iar Arturo Ui cu atît mai puţin. Chiar aşa?!...

Personajele se ridică, ies. Abia începută, discuţia se întrerupe pentru a fi continuată în ziua şi la ora convenite.

Luni, 18 ianuarie 1993, ora 17,30

Andrei Pleşu: De obicei, oamenii care au opinii diferite evită să şi le confrunte. Noi tocmai astfel de întîlniri ne propunem să organizăm. În astfel de cazuri se întîmplă de obicei două lucruri: unele chestiuni se lămuresc mult mai bine şi se mai întîmplă că aceia care, în absenţă, sînt foarte radicali unul cu altul, în prezenţă devin cordiali. Dacă e vorba de consens, poate că tot organizînd astfel de întîlniri, pe model de campanie electorală, între personalităţi care au ceva să-şi reproşeze, la sfîrşit totul să se termine cu o chermeză: “Hai, domnule, că-i om cumsecade”.

Elena Ştefoi: Nu acesta-i programul nostru. Am vrea, deci, să vă rugăm, plecînd de la ideea că sînteţi doi oameni publici fără să fiţi doi oameni politici, să încercaţi să vă definiţi, la început, motivele divergenţelor dvs. trecute. Mai întîi domnul Băcanu, apoi domnul Măgureanu.

P.M.B.: Eu zic că nu-i vorba de divergenţe trecute, pentru că dacă ar fi să reproşez ceva SRI-ului, nu neapărat domnului Magureanu, ci instituţiei ca atare, aş spune repede: de pildă, răspunsurile la 13-15 iunie 1990, pe care SRI-ul a evitat să le dea frontal, ca să zic aşa. Există, de exemplu, un caz clasic: Cămărăşescu, inginerul-fost ofiţer de securitate reactivat, care a venit cu minerii şi a atacat “România liberă”. Nici pînă în ziua de azi nu s-a făcut o anchetă în cazul ăsta pe care, din întîmplare, l-am depistat noi. Pentru că s-ar putea săpa mai adînc: Cămărăşescu este unul dintre cei trimişi în '77 să liniştească spiritele şi să deturneze orice revoltă posibilă pe Valea Jiului. Deci există acest om, acest exemplu clasic de securist îmbrăcat în miner. Pentru cine a acţionat el atunci? În nici un caz pentru fosta Securitate.

După aceea, în Piaţa Universităţii, minerii erau conduşi de nişte tipi cu megafoane, îmbrăcaţi la patru ace. Cine erau aceştia? Ofiţeri de poliţie? Ofiţeri de SRI?

Apoi, cazul Berevoieşti (deşi SRI-ul nu este singurul care îl anchetează, mai există şi o comisie parlamentară). Acolo, clar, au existat documente luate de la diverse partide. Ce căutau acestea la un loc cu documente ale fostei Securităţi? Se poate presupune că este vorba de unii şi aceiaşi ofiţeri.

Deci, în condiţiile acestea, noi aşteptăm măcar un răspuns clar. De exemplu, ce e cu acest caz Cămărăşescu?

E.Ş.: Dumneavoastră reproşaţi domnului Măgureanu sau instituţiei pe care o conduce aceste cazuri clare. Mai aveţi şi altele?

P.M.B.: Instituţiei, instituţiei. E un domeniu în care nu s-a dat, din partea puterii, nici un raport. Eu n-am auzit, încă, pe preşedintele Iliescu să pună la zid o acţiune a Securităţii. Nu am auzit încă pe domnul Măgureanu să spună ce-a făcut rău Securitatea. Tot timpul auzim numai ce patrioţi au fost securiştii. Nu contest că au existat şi patrioţi. Dar a introduce microfoane pînă şi în patul cuiva nu cred că înseamnă patriotism.

Ar mai fi o întrebare. Colonelul Raciu, despre care aud că este încă folosit, a răspuns de artă, cultură, religie la Direcţia I. El e cel care i-a hăituit pe disidenţi. Acesta nu ar trebui adus să dea macăr socoteală? A fost citat la un proces şi nici măcar nu s-a prezentat!

Pe scurt, să aflăm şi noi măcar ceva! Tot ce s-a aflat despre Securitate este din ce documente am găsit noi, din ce-am tras de limbă pe cîte unul. Dar absolut nimic din partea puterii. De trei ani de zile nu auzim decît ce-a făcut Securitatea bun, c-a adus valută ţării şi altele. Dar rău a făcut că a urmărit pe cetăţeanul de rînd, i-a deschis scrisorile, i-a ascultat telefoanele, la orice cuvînt îl şicana, îl muta dintr-un oraş în altul dacă scria o scrisoare. Există cazuri incredibile. Nu ne interesează decît toate aceste aspecte care vizează raporturile dintre persoană şi Securitate.

E.Ş.: Să înţeleg că acesta este singurul domeniu al activităţii SRI care vă nemulţumeşte?

A.P.: Domnul Băcanu nu are o obiecţiune de principiu, ci o reacţie la cazuri concrete nedeclarate, neanalizate, nerezolvate.

V.M.: Mă aflu aici nu numai în calitatea oficială, de conducător al unui serviciu de informaţii, aşa cum s-a putut el constitui în împrejurările de după decembrie '89, ci şi ca partener la un schimb de idei despre problematica pusă în discuţie de dumneavoastră, şi pe care, în bună măsură, o consider justificată. Dar, trebuie să recunosc, şi ca persoană care a fost, şi mai este încă, hulită pentru faptul că deţine funcţia de care am amintit.

Eu sînt de acord cu problemele ridicate aici, şi cu altele încă ce mai pot fi spuse şi care sînt încă neclare, şi în legătură cu clarificarea cărora nu putem da noi toate aceste răspunsuri; dar, zic, cazurile enumerate şi în mod justificat ridicate în această discuţie nu trebuie în nici un caz ridicate la valoarea de model cu privire la ceea ce se întîmplă în instituţia nou creată. Dacă ar fi să depistez o divergenţă de păreri între noi în privinţa aceasta, eu aş sintetiza-o aşa: în timp ce dumneavoastră consideraţi că nimic nu s-a schimbat în această instituţie - ziarul dvs. făcîndu-se chiar purtătorul de cuvînt al ideii că SRI este poliţia politică a noului regim –, eu vă voi spune că în această instituţie - este fatal să trebuiască să-i fiu într-o oarecare măsură avocat,deşi îi ştiu păcatele mai bine decît alţii -, în această instituţie s-au produs schimbări fundamentale pe care le-aş sublinia prin faptul că ea nu mai este în nici un fel un organ de represiune împotriva nimănui. Nu este vorba numai de faptul că, aşa cum v-am mai spus, s-a decuplat organul de anchetă de aici de la SRI, încă de la înfiinţarea instituţiei, cedîndu-se nu numai oamenii, ci şi clădirile şi tot. Încît noi nu am mai avut nici din acest punct de vedere vreo legătură cu cei care, eventual, în vechiul regim, ar fi comis abuzuri şi pe calea acestor anchete.

Fac însă o adăugire. Noi am contribuit cu multe mii de file la dezvăluirea abuzurilor, atrocităţilor, eventualelor crime comise de Securitate în fostul regim. Munca asta, care noi am crezut că poate fi dusă repede la bun sfîrşit, este o muncă de Sisif. Întîi, din cauza distanţei în timp: aproape o jumătate de veac, iar memoria timpului s-a estompat, chiar dacă nu s-a stins. Deci SRI nu este nici poliţie politică şi nici organ de represiune al cuiva îndreptat împotriva altcuiva.

Apoi, şansa unei Românii democratice este ca societatea să fie corect informată, şi din acest punct de vedere nu pot să nu vă dau dreptate. Dacă nu facem lumină în cîteva probleme, atunci ambiguităţile şi suspiciunile, care sînt încă la o cotă destul de înaltă - multe dintre ele sînt şi abil întreţinute de către abili conjuncturişti - vor persista şi se vor amplifica. Sînt, deci, şi eu - deşi pe dumneavoastră s-ar putea să vă mire lucrul acesta - adeptul spunerii lucrurilor pe nume, ceea ce am şi început să facem. Noi, însă, cred acum - dacă stau să judec după situaţia în care ne aflăm şi după modul în care se răstălmăcesc anumite lucruri - că nu am fost clari pînă la capăt. Totuşi, fac menţiunea că în legătură cu unele, măcar, dintre faptele menţionate de dvs. trebuie întrebate şi alte instituţii, şi nu pusă instituţia aceasta cu tot dinadinsul la zid. Revin la ideea că nu ne-am propus şi nu ne putem propune, niciunul dintre noi, eu mai ales, nu ne putem lua răspunderea să fim instrument de represiune într-o societate care a suferit în trecut mai mult decît oricare dintre societăţile din Est de pe urma opresiunii. Noi ne-am propus - nu ne-aţi întrebat, însă, niciodată - un cu totul alt scop: să oferim ceea ce orice ţară care ne înconjoară are, un **scut** împotriva celor care nu vin în România cu gînduri bune. Ne-am propus să decelăm şi să învederăm celor în drept care sînt ameninţările reale, majore la adresa României. Şi cînd spun “ameninţare” folosesc termenul acesta în sens naţional. Cu alte cuvinte, nu inventăm nişte lucruri care nu pot fi. Şi atîta vreme cît statele din jur - şi altele, de mai departe - îşi percep relaţiile internaţionale în termeni de **interes naţional**, iar unele dintre aceste interese pot să vină în contradicţie cu ale noastre - iar acest lucru nu poate fi infirmat, cel puţin nu total -, un asemenea scut eu zic că este necesar. Şi am reuşit în bună măsură să schiţăm măcar în linii mari care sînt direcţiile acestor ameninţări, din ce parte pot veni ele, cum pot ele evolua. Asta a fost preocuparea noastră principală.

P.M.B.: Domnule Măgureanu, văd că aţi evoluat: aţi inventat acuma termenul de **scut.**

V.M.: Dar nici nu sîntem altceva.

P.M.B.: Pînă acuma se vorbea despre spionii care ne-au invadat ţara. Aţi părăsit sintagma asta şi eu zic că este bine. Pentru că, pe de o parte, nu aţi fost în stare să arătaţi măcar un spion, iar pe de altă parte aţi găsit formula care vi se potriveşte cel mai bine: să apăraţi ţara de spioni, mai pe şleau; să apăraţi interesele naţionale, mai oficial spus.

V.M.: Aşa cum şi legea noastră o spune şi cum avem îndreptăţire legală să facem şi cum nu avem îndreptăţire legală să facem alte lucruri de care dvs. continuaţi să ne bănuiţi.

P.M.B.: Nu vă bănuim.

V.M.: Dumneavoastră aţi spus-o pe şleau. Nu vreau, oricît m-aţi provoca, să dau acestei discuţii decît tonul unei analize care poate fi sau nu crezută, în funcţie de interesele sau de nivelul de cunoaştere al interlocutorului. Nici o ţară nu-şi percepe apărarea împotriva - să vă preiau sintagma - “invaziei spionilor” - nu ştiu dacă termenul de invazie este cel mai potrivit, domnule Băcanu! -, deci nici o ţară care percepe spionajul drept o primejdie la adresa siguranţei sale nu-şi publică după aceea spionii la gazeta de perete sau într-un ziar. Serviciul respectiv îi decelează, pe unii îi neutralizează, pe alţii îi deferă celor în drept să ia măsuri şi aşa mai departe. Iertaţi-mă, din faptul că nu s-a publicat la vreo gazetă lista spionilor care există în România, dumneavoastră aţi şi dedus că ei nu există.

P.M.B.: Pe noi nu ne interesează numele.

V.M.: Domnule Băcanu, sînteţi înclinat către extrapolări pripite. Puteţi s-o luaţi ca pe un sfat personal. Din faptul că s-au găsit în nişte saci nişte resturi de hîrtii, aduse la noi de la devastarea sediilor unor partide, aţi dedus că noi cu asta ne ocupăm. Dacă nu mai ştiu ce s-a întîmplat - gata, ăştia sînt poliţia politică. Din faptul că Măgureanu nu ştiu ce a făcut înainte, deduceţi că a fost agent KGB. Cred că trebuie să ieşim în afara acestor discuţii ca să putem să ne auzim unul pe altul. Mie mi-e totuna dacă dumneavoastră sînteţi sau nu, datorită unor prejudecăţi, bine dispus să auziţi ceea ce spun eu, dar lucrurile pe care vi le adresez aici aşa s-au petrecut. Şi măcar la această discuţie nu putem să ne dezinformăm unii pe alţii. Nu ştiu cît putem să ne informăm, dar de dezinformat eu nu vă voi dezinforma.

Nu eu am creat, deci, termenul de **scut**. Dintotdeauna serviciile de informaţii puse în slujba unei ţări asta au făcut: au constituit un fel de scut pentru ţara respectivă împotriva spionilor, a trădătorilor, a unor acte majore de corupţie şi altor diversiuni. În ce măsură reuşim să fim un astfel de scut, asta este într-adevăr o problemă reală şi în legătură cu care putem discuta. Nu noi am inventat asta. Toţi îşi percep serviciile de informaţii drept un organism de protecţie. Văd că dacă ne vom lega de cuvintele folosite nu vom găsi niciodată adevăratul înţeles care se găseşte îndărătul lor.

(Va urma)

Pagini realizate de
Bogdan GHIU

Fotografii de N. Triculescu

Conciliul Vatican II

... şi apoi?

Desigur, se va spune, după douăzeci şi cinci de ani, Conciliul rămîne înainte de toate un fapt de memorie. E încă - şi mereu - evocat, citat, interpretat; din unghiuri de vedere (sau de ne-vedere o, cît de diferite) se continuă estimarea promisiunilor sale ţinute, a promisiunilor sale rău înţelese, a promisiunilor sale uitate. Pînă într-atît încît se pune întrebarea dacă nu cumva el însuşi supravieţuieşte doar prin virtuţile unei aduceri aminte destinată a se opune ineluctabilei curburi a timpului care adaugă "trecutului" ceea ce, iniţial, fusese o izbucnire de speranţă, aşadar a unei durate calitativ alta. Întrebare deloc retorică. Oricît de puţin şi-ar da seama de aceasta, omul de credinţă va regăsi, în străfulgerarea unei deşteptări de sine-însuşi, ascunsă undeva în conştiinţa sa adîncă, strania neatenţie la ceea ce advine în adevăr; aceeaşi care, în seara însăşi a zilei Învierii, aducea pe cei doi ucenici de pe drumul Emausului să decline la trecut nădejdea lor: "... «or, noi, ceilalţi, nădăjduiam», mărturiseau ei enigmaticului pelerin ce se ivise alături pe neaşteptate" (Luca, 24, 21).

Cît despre speranţă - vastă, fără îndoială, confuză de asemenea, ca în căutare parcă de ea însăşi - aceasta va fi din belşug prezentă în momentul anunţului acestui Conciliu dintru început numit "ecumenic". Cuvînt litigios la acea epocă, aparţinînd unei regiuni semantice cel puţin suspecte... Prea adesea surghiunit în istoria "trecută" (în dubla accepţiune de "antică" şi "depăşită") a Bisericii, surprinzătoarea sa reîntoarcere în inima datului eclezial contemporan risca fie să pună în discuţie armătura instituţională închegată între timp, fie să reînnoade, printr-o opţiune de viaţă al cărei sens şi amploare Conciliul trebuia să le precizeze, legătura cu **imprevizibilul** din Dumnezeu. În ciuda faptului că, în mod cu totul rezonabil, travaliul preparator (condus pe o perioadă de aproape trei ani) redusese extensiunea vocabulei "ecumenic" doar la spaţiul catolic-roman, conceptul şi sfidarea unui "conciliu" devenit, fie numai pentru un timp determinat, forma sau, mai bine zis: precum "chipul" însuşi al Bisericii, persistau. **Evenimentul** exista, el se numea Conciliul Vatican II şi de ce nu gîndeau unii, - lui îi revenea să ridice îngroşările şi opacitatea **instituţiei** ecleziastice.

Căci, încă de la inaugurare, devenea evident că măreţia, dar şi limitele Conciliului, se situau practic între aceste două vocabule ("instituţie" şi "eveniment"). Ceea ce ele acopereau de fapt avea să se dezvăluie pe întregul parcurs al lucrărilor Conciliului, dar şi în prelungirea sa, în jurul şi în afara lui. Biserica îşi reamintea de fiinţa sa esenţială: o comuniune de viaţă mai degrabă decît o organizaţie juridică, loc al unei autorităţi spirituale mai degrabă decît o putere constituită, itineranţă către zenitul fiinţei mai degrabă decît habitatul unor sedentari îmbuibaţi şi plini de ei înşişi...

În calitatea sa de eveniment, Conciliul îşi asuma în Biserică sensul unei opere deschise, imposibil poate de terminat dar, în acelaşi timp, şi sub ameninţare de contrasens spiritual, irevocabilă.

Aceasta nu înseamnă că el ignora obstacolele sau că se găsea deodată, în mod miraculos, scutit de probleme şi dificultăţi. Excepţie făcînd de fericitul neajuns pe care Ioan al XXIII-lea îl semnala reamintind în ce măsură "în materie de colegialitate sîntem cu toţii novici", limitele Conciliului se întîlneau cu cele ale instituţiei ecleziastice care îl găzduia. Veghind, secole de-a rîndul, la buna menţinere a unei delimitări (juridice, doctrinale, ierarhice) în raport cu care lumea "în ea însăşi "apărea ca ceva "distant" ("secular", bunăoară, sau "natural") şi, totodată, "proximal" (ca "obiect de misiune", de "integrare în Biserică"), instituţia romană se credea obligată, aproape inocent am spune, să guverneze evenimentul conciliar precum şi cele ce aveau să-i urmeze. Poate că nu ne mai aducem bine aminte astăzi dar, în epoca precedînd de aproape Conciliul, creştinismul tindea să se identifice, în practica şi viziunea sa generală, cu un fel de "ecleziocentrism" reductiv... Iată de ce, printre altele, atît sensul cît şi confruntarea inerente Conciliului se găseau nu numai urgent cerute dar şi puternic confirmate.

Am putea - şi ar trebui - totuşi să situăm cu mult în amont percepţia evenimentului conciliar. Pentru "Observatorul" - solidar, dar în mod firesc, şi detaşat, - aparţinînd tradiţiei orientale (ortodoxă, în speţă), un "Conciliu" evocă pe cît şi invocă persoana Duhului, a Necunoscutului din Dumnezeu prin care darul Celui Viu se împlineşte mereu pentru a reîncepe fără sfîrşit. (Nu e deloc indiferent să numim astfel, în cuvinte de cea mai înaltă origine ceea ce, pe de altă parte, nu refuză să fie tratat ca un eveniment mediatic sau analizat în termeni de sociologie a religiilor.) El însuşi revelator al feţei Hristosului ca parusie a lui Dumnezeu, Duhul nu mai are o altă "persoană divină" pentru a-l revela; şi atunci el îşi înscrie prezenţa tocmai pe faţa vie a "fiecărui om ce vine pe lume" (Ioan, 1, 9). Prezenţă care semnifică atît suflul eliberării cît şi dorinţa comuniunii. După pogorîrea lui, Biserica nu mai poate fi concepută decît sub forma unei comuniuni deschise de persoane libere, a cărei finalitate nu o constituie propria sa instituţie, ci ceea ce o poartă fără încetare dincolo de ea însăşi, spre Dumnezeu şi spre aproapele, într-un acelaşi elan. Doar aşa rămîne ea ancorată în Duh. Departe de a fi o excepţie în viaţa-i proprie, conciliaritatea îi revelă atunci forma lăuntrică.

Tot ceea ce precede nu e scos dintr-un catehism pentru adulţi. Căci a existat efectiv o experienţă conciliară la Vatican II şi Biserica catolică - spre onoarea ei - a putut auzi acolo, într-un răstimp scurt dar suficient pentru a o repune în ascultare ca şi pentru a o repune în discuţie, cuvinte pe care Bisericile nu au ştiut întotdeauna să le păstreze în memoria lor".[1] În cele din urmă, şi cu riscul de a simplifica o realitate altminteri complexă, Conciliul a permis multora să înţeleagă de ce nu e deloc uşor a recunoaşte că Dumnezeu e într-adevăr "mai mare" decît orice, mai mare dcît chiar Biserica. Acest comparativ: "mai mare"- mereu reclamat de adevăr şi ca atare, mereu de nedepăşit - nu acceptă să fie transmutat într-unul din acele facile superlative în care se închide vocabularul nostru religios convenţional ("cel mai mare", "cel mai puternic", "cel mai bun"). El păstrează astfel deschis un spaţiu de cunoaştere şi de viaţă unde nu se poate intra decît printr-o limpede şi liberă **dezapropiere** de sine. Tot ceea ce Biserica a permis să se cumuleze "cu timpul", tot ceea ce ea a ţinut şi a reuşit să întrepoziteze în vederea construirii structurilor sale superlative - privind nu doar posesiunile materiale sau politice ci şi cea, altminteri subtilă; a manierei de "a poseda adevărul", - nu rezistă faţă cu acest "mai mare" care răstoarnă toate ierarhiile noastre şi a cărui împărăţie nu e cea a valorilor cuantificabile. (Dacă dăm crezare, în aceasta, spuselor unui părinte al Bisericii Orientale precum Grigore de Nyssa - sec. IV, - Duhul este cel căruia îi revine să "dezaproprieze" din lăuntru pînă şi reprezentările noastre despre Dumnezeul revelat din care prea adesea am ajuns să facem un idol: viitoarele noastre întîlniri cu celelalte mari tradiţii spirituale ale lumii vor trece, probabil, pe aici). Aşadar, Conciliul nu se va fi temut să privească dincolo de familiarul stabilit spre ceea ce, redescoperit ca fapt de credinţă vie, rămîne cu atît mai aproape de adîncimile minţii şi ale sufletului. Şi de fapt, intuiţia iniţială a Papei Ioan al XXIII-lea proclamînd venită vremea unui "aggiornamento" al Bisericii, anunţa necesitatea imperioasă a reînnoirilor esenţiale nu de circumstanţă: deşi în parte uitat pe cale, studiul - ce se continuă încă - al scrierilor şi mărturisirilor sale, o dovedeşte cu prisosinţă. Acestea fiind spuse, vom înţelege poate - cu atît mai lesne (sau mai anevoios) cu cît de acum înainte totul se întîmplă sub ochii noştri - că "piatra de încercare", testul de veracitate al Conciliului se verifică în perioada post-conciliară, în trecerea la faptă şi la rodnicie ca un "după-Conciliu". Or, ambiguităţile, pericolul chiar, se manifestă aici pe măsura însăşi a preţului acestui eveniment conciliar. Lapidar, am putea vorbi de o "pseudomorfoză" (cu o metaforă împrumutată din fizica cristalelor): la urma urmei, nu e atît de greu să se plătească mai departe tribut de admiraţie, să se onoreze în cuvinte - sub formă de referinţe, noţiuni, imagini - anumite structuri şi decizii izvorîte din Conciliu infuzîndu-le însă, pe de altă parte, încetul cu încetul, vechile conţinuturi ale unei instituţii preocupate înainte de toate de ea însăşi.

Să luăm, de pildă, ceea ce se cheamă "ecumenism": ne mai putem îndoi că acesta reprezintă una din cele mai semnificative paradigme ale Conciliului? Unitatea creştină, pasiune şi orizont al credinţei noastre, a redevenit în mare parte datorită lui, o componentă incontestabilă a responsabilităţii noastre unanime. Fără obligaţie sau sancţiune, ecumenismul marchează cu un anume "plus" de conştiinţă faptul creştin şi ne permite să întrezărim că drumul cel mai scurt spre noi înşine trece prin celălalt.

Şi totuşi, spaţiul astfel deschis, rămîne încă, în mare măsură, în aşteptare... (Inclusiv ecumenismul, obiect, în vremea din urmă, a unor acţiuni oficiale de îngrădire şi recuperare.) Ce-i drept, Conciliul Vatican II a experimentat forma conciliară a Bisericii mai ales sub aspectul "autoritate şi guvernare". (Aşadar, într-o zonă unde ponderea mentalităţii instituţionale resimte în primul rînd contrastul suflului reînnoitor ce se anunţă.) De aceea orientarea lui - la bază şi la vîrf - va fi confirmată abia în momentul în care corpul comuniunii ecleziale ("poporul lui Dumnezeu") va fi găsit propriile sale modalităţi de participare şi coresponsabilitate. (Două alte noţiuni conciliare). Problema numirii episcopilor, de pildă, constituie o ilustrare exemplară: expresie a comunităţilor ecleziale vii sau emanaţiei administrative a unui centru unic de decizie? E adevărat că, să nu uităm, secole de-a rîndul, Biserica se obişnuise să-şi exprime unitatea sub forma unei autorităţi juridice susceptibilă de a fi apoi extinsă (cultural, misionar etc.) "pe întreaga suprafaţă a pămîntului". În acest fel, universalul credinţei tindea să se confunde cu cantitativul unui proces de uniformizare. Ori, pluralitatea organică a bisericilor locale, aşa cum Vatican II a presimţit-o, ar trebui să restituie mai întîi Bisericii evidenţa trăită a universalului calitativ, cel în care unitatea sa se înrădăcinează în fapt şi în transcripţia sa misterică. Printre aceste două tipuri de universal încearcă să-şi facă drum astăzi timpul noului nostru ecumenism...

Ci după Conciliu, Biserica redevine atentă la prezenţa unei "lumi" care nu e numai locul unde fiinţa ne e dăruită pentu a fi cunoscută şi împărtăşită, ci şi un fapt personal de conştiinţă pentru omul modern. Am putea avea suficiente motive să ne mirăm de violenţa dezbaterilor suscitate de relaţia Biserică-lume dacă nu ne-am aduce aminte că, în fond, ele îşi au originea în practica istorică a Biserici şi nu în viaţa ei esenţială. Foarte necesară - şi deopotrivă de dificilă - distincţie între "lumea aceasta" şi "lumea cealaltă" s-a văzut răsturnată de fluxul istoriei - occidentale mai cu seamă - în aşa măsură încît Biserica a devenit, practic, o "altă lume" ce şi-a dat, treptat, mijloace şi puteri comparabile cu cele ale lumii pur şi simplu, situîndu-se alături de ea sau chiar împotriva ei. În plus, obsesia de a fi "vizibilă" - remarcată şi remarcabilă - cu orice preţ, pulsiunile tenace de dominare a lumii riscă paradoxal să întărească "mondanitatea" Bisericii şi nicidecum "prezenţa" ei în lume. Şi totuşi, Biserica n-ar trebui să uite că "doar în jurul lui Dumnezeu totul devine lume". După cum ea ar putea descoperi în adîncul tradiţiei sale vii, adevăruri mult anterioare - ca semnificaţie - doctrinelor oficiale impuse între timp. Ceea ce, de-a lungul unei evoluţii îndreptate tocmai către "lume" a devenit adesea o opoziţie ireductibilă, apare a fi "la origine" o fericită şi eliberatoare complementaritate. Tradiţia ar putea numi aici în primul rînd corelaţia "natură-har", aceste două aripi fără de care fiinţa umană n-ar fi în stare să-şi a zborul, spunea un părinte pneumatofor bizantin din sec. VII. Conciliul va vorbi despre acestea, dar încă nu cu voce tare...

În ciuda acestui fapt, experienţa şi reflexia conciliară poartă mult mai departe decît ar vrea să se lase a înţelege anumite judecăţi. E adevărat, după Vatican II, ritmul timpului se accelerează, epoca se dilată. Între un "Orient" şi un "Occident" cultural perturbate, dar mai întrepătrunse ca niciodată, discernămîntul devine mai complex şi deci cu atît mai exigent. Forme revolute (nu se vorbeşte oare de o "a treia cale" sau chiar de o nouă "geopolitică" a Bisericii romane?) ar putea oricînd încerca să revină ca şi cînd Conciliul nu s-ar fi pronunţat. De asemenea, respingerea - sau, dimpotrivă, fascinaţia - destinului occidental al omului, prea imediate (şi, de altfel, iluzorii) nu reprezintă în mod necesar o limpede descifrare a semnelor vremii. În definitiv, de ce-am uita că, în adîncul străvechii sale conştiinţă de sine, Occidentul, acest tărîm unde se săvîrşeşte "uciderea soarelui" (**occasus solis**), se recunoaşte a fi doar un pasaj către un levant deocamdată indiscernabil...

... Mai mult. Urmînd noua sa cale, intelecţia credinţei ar putea prea bine să ne dezvăluie lumi demult pierdute din vedere. Dacă vizibilul ne solicită astăzi din ce în ce mai violent - începînd, s-ar spune, cu fiecare dintre noi şi sfîrşind cu bisericile ele însele temătoare de a trece neobservate - mai devreme sau mai tîrziu vom descoperi cît de mult ne lipseşte vederea invizibilului prezent în vizibil. Or, în realitate, "...lumea vizibilă nu-şi are obîrşia în aparenţe" (Evr. 11,3). Cecitatea în faţa invizibilului reprezintă, ce-i drept, ultimul motiv de tristeţe pentru lumea noastră".[2]

De aceea trebuie încă să scrutăm şi să înţelegem Conciliul. Căci, într-un fel de el însuşi nebănuit, Vatican II dăinuieşte încă - şi trebuie să dăinuiască - ca unul din acele neaşteptate locuri ale istoriei în care ochii au început să se deschidă.

André SCRIMA*

* Arhimandrit ortodox, profesor de filosofie comparată la Universitatea franceză din Beirut şi *visiting professor* de studiu comparat al religiilor în SUA, membru al Academiei Internaţionale de Ştiinţe Religioase şi al Academiei de Filosofie a Ştiinţei din Bruxelles, observator la Conciliul Vatican II ca reprezentant al Prea Fericitului Athenagoras I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului. (P.S. - notă a redacţiei revistei trimestriale "Unité des Chrétiens", publicaţie oficială a Secretariatului Naţional pentru Unitatea Creştinilor a Episcopatului catolic din Franţa, în nr. 79, consacrat aniversării Conciliului Vatican II. Versiunea românească a acestui articol a fost revizuită şi completată de Autor.)

---

1) De altfel, numai dinlăuntrul Conciliului ca actualizare a realităţii esenţiale a Bisericii, a putut Papa Paul VI să afirme fără dramă - nici melodramă - că "el se consideră, nu ca om ci ca Şef al Bisericii romane, un obstacol major în calea ecumenismului". Citām din prof. Jean Delumeau de la Collège de France, cunoscut intelectual catolic, în ziarul "Le Monde", p. 2, 15 dec. 1992.

2) S-ar putea face un pas înainte în înţelegerea acestei viziuni dacă vom medita o frază ca aceasta a aceluiaşi prof. J. Delumeau: "... gândindu-mă la trecut, formulez dorinţa ca Bisericile creştine să se libereze de anumite poveri devenite inutile (...) pentru a proclama că, după dificilul parcurs iniţiatic al vieţii pe Pământ, suntem toţi chemaţi la o «transfigurare»". (loc. cit).

Traducere de Virgil CIOMOŞ

Ţoapa şi muzeul

De unde vine boala gravă ce pare a fi cuprins toate cotloanele vieţii noastre? De unde această otravă de care nu putem scăpa? Niciunde în ţările din est comunismul n-a ros atît de profund şi grav raţiunea de a fi a societăţii. Care ar fi motivele pentru care la noi s-a întîmplat acest lucru: intelectualitate declarat de dreapta, absenţa comuniştilor, anticomunism natural, organic în popor, deci necesitatea extrem de presantă de a distruge şi de a strivi pentru a putea implanta numai o ideologie. Cea mai puternică represiune şi teroare. Cea mai intensă colectivizare a agriculturii. Distrugerea psihică a sute de mii de oameni care alcătuiau "nervul" şi capacitatea de reacţie a naţiunii. Sprijinirea, mai mult ca în altă parte, pe scursura societăţii, pe cei care nu puteau fi decît flataţi şi recunoscători pentru că sînt aleşi. A rezultat o conducere de o ţopenie şi o lipsă de scrupule niciunde egalată în est (nu ştiu ce a fost în Albania). Iar noi nu reacţionam la nimic nu numai din înţelepciune, ci dintr-o stare de perplexitate combinată cu frică şi lipsă de reactivitate. Ceva asemănător cu virusul HIV. Franţa nu şi-a revenit niciodată după "epurările" revoluţiei. I-a fost distrusă cea mai mare parte a nobleţei şi demnităţii în favoarea omului-masă al lui Ortega, a fost distrusă o parte din seva ce ferea de uscăciune spiritul francez.

La noi e mai grav. Această nouă specie care otrăveşte toate ungherele vieţii româneşti este de o ţopenie şi o primaritate agresivă, este organizată prin selecţia murdăriei şi a micimii sufleteşti timp de decenii, este suficientă şi nu aspiră la ceva superior, nu vrea să propăşească, vrea doar să se ajungă şi să rămînă în frunte, avînd convingerea că efortul întreg al umanităţii este încununat prin apariţia ei pe scena istoriei. Ea este un ciudat amestec de ură faţă de ce este curat şi superior şi siguranţă, suficienţă, impunitate şi neruşinare.

Muzeul, memoria, în general, muzeul ce se ocupă de omul tradiţional, în special, de ţăranul adevărat, este un adversar mortal al omului nou şi un reper important într-o regăsire în care putem spera cu toţii. Pentru însănătoşirea noastră şi a viitorimii, merită să ne ostenim cu astfel de temerare şi, aparent, inutile întreprinderi.

Un muzeu ca o respiraţie

Prima poveste

Strămoşii celebri sînt o povară. Dezarmant de sincer vorbea, acum două secole aproape, Elenca Dudescu despre genealogia ei aleasă - dădea lui nepotu‘ Ghica pastă de gutui învelită în hîrtie şi zicea: "Vino să te sărut, evghenisul mamei, că eu, cînd mă gîndesc la evghenia familiei noastre, uite, îmi vine ameţeală. Noi cu toţi boierii mari sîntem rude /.../ şi chiar cu Maria Tereza".

Strămoşii Muzeului Ţăranului Român se confundă cu pionierii muzeului românesc. Colecţia de "Antichităţi şi rarităţi" compusă de Maiorul D.Pappazoglu după 1830 şi prezentată publicului, un an după Unire, în ermitajul din grădina casei sale din Mahalaua Dobroteasa, cuprindea şi obiecte de artă ţărănească. În Muzeul Naţional al Antichităţii, înfiinţat de Odobescu, între relicvele altor timpuri şi altor neamuri figurau şi mărturii ale satului românesc. Un destin norocos face ca piesele ţărăneşti din cele două colecţii să se întîlnească în secţia de port naţional a Muzeului Naţional de Antichităţi. Decretul de înfiinţare este semnat de Carol I, iar ideea aparţine lui Titu Maiorescu. Era în 1875.

În 30 de ani se strîng 1296 de piese. Atît primeşte de la Ipolit Strîmbulescu Al.Tzigara Samurcaş, în 1906, cînd este numit director. Samurcaş nu se sperie. Este om de cursă lungă, va conduce muzeul pînă în 1947. "Domneşte" aproape cît Ştefan cel Mare. Din primii ani face achiziţii importante, obţine donaţii, trimite expoziţii în marile oraşe ale Europei. Ţăranul român şi muzeografia lui Samurcaş se bucură de mare succes. Din 1912 începe construirea clădirii, unde muzeul va funcţiona abia în anii '30. Vine războiul şi se strînge totul în lăzi. Vin comuniştii. În fine, clădirea este definitiv terminată. Muzeul se redeschide pe tot parterul şi etajul I, 2.600 metri pătraţi! Stă aşa pînă în 1953, cînd este evacuat fără explicaţii. Primeşte, în schimb, 734 metri pătraţi, în Palatul Ştirbei. În cuibul eliberat cucul îşi plasează oul care se numeşte mai întîi "Muzeul Lenin, Stalin", apoi "Muzeul Lenin", "Muzeul Partidului Comunist Român" şi, în final, "Muzeul de istorie a Partidului Comunist şi a Mişcării Revoluţionare şi Democratice din România". Muzeul de Artă Populară se deschide sărbătoreşte la 23 august 1954. Funcţionează pînă în 1978, cînd Ceauşescu scuteşte capitala de un muzeu inutil şi, luîndu-i iar clădirea, trimite colecţia şi specialiştii la Muzeul Satului, să ia aer curat. Ironie a sorţii... La începutul acestui secol, un inamic al lui Samurcaş, directorul Şcoalei de Arte Frumoase, fie-i numele uitat, scrie un raport în care fixează locul colecţiilor de artă ţărănească la Muzeul Zoologic! (sic).

Făt-Frumos Recuperat

Există finalul acela de basm cu ţiganul care stă pe şapte perne la masa împăratului, pînă cînd vine Făt-Frumos cu limbile balaurului în şerpar. În februarie 1990, prin decizie guvernamentală, se face dreptate lui Pappazoglu, Odobescu, Maiorescu, celor patru Regi ai României, lui Tzigara Samurcaş şi tuturor celor care, cu puteri mari sau mici, şi-au legat soarta de această colecţie... Renaşte muzeul!!! Decizia sună clar, se restituie tot! Clădirea şi obiectele se reîntîlnesc după 40 de ani. Numele nou este "Muzeul Ţăranului Român - Muzeu Naţional de Arte şi Tradiţii".

Şi începe munca. Pentru cine n-a fost şi nu va fi într-un muzeu unde se ia totul de la zero, o precizare utilă: toate lucrările despre care se va vorbi s-au făcut concomitent cu altele, la fel de importante şi, tot timpul, ceva esenţial lipsea sau se strica.

CLĂDIREA. Se repară de 3 ani şi se va repara încă 30, în cazul în care Cultura va avea acelaşi buget. Am început cu relevee, proiecte de consolidare şi restaurare, comisii de expertiză etc. A urmat întărirea foişorului şi repararea acoperişului. Nu numai că pretindeam ţiglă, dar aveam şi preferinţe pentru culoare... În ochii celor cu care tratam eram nebuni. Începem şantierul în interior. Panourile vechiului muzeu sînt înfipte adînc în pereţi ca o tumoră neoperabilă. Se repară sala de conferinţe. Încep sălile de expoziţie. Risipa de prost-gust care s-a făcut odată obligă la risipă de bani şi efort. Lumina, ce facem cu lumina? Soseşte o donaţie de becuri şi lămpi. Cadou impresionant. Două treimi din parter sînt gata. Un spaţiu suficient pentru o expoziţie semnificativă. Începem să pregătim inaugurarea.

COLECŢIA, În 1990, aveam circa 90.000 de obiecte, 90.000 de copii adoptaţi forţat de altă mamă. Ca să revină acasă, fiecare trebuia luat în mînă, bifat în caietele de inventar, împachetat, transportat, despachetat şi pregătit pentru depozitare. Unele sînt foarte mari şi grele, altele sînt fragile, altele mici şi se rătăcesc. Răbdare, probitate, profesionalism şi iar răbdare. Pînă la urmă, minune, nu lipseşte nimic! Facem achiziţii noi. În trei ani aproape 15.000 de piese. Unele cu totul remarcabile, cum sînt bisericile de lemn. Cîteva vor rămîne pe loc, să le fie ţăranilor dar şi lecţie - ce voi aruncaţi, oraşul cumpără, repară şi preţuieşte! Două au venit la Bucureşti. De cîteva luni, una dintre ele stă în inima curţii, pentru că avem o curte, de vreme ce am reuşit să ridicăm un gard. După 1989, este prima şi singura biserică nouă din Bucureşti. Apoi donaţiile... Există încă oameni capabili să dăruiască. Cineva oferă muzeului colecţia sa compusă din mai multe sute de ouă încondeiate. O comoară. Şi, între timp, lupţi cu moliile, cu şoarecii, controlezi umiditatea, mucegaiul. Cînd ai de păzit o colecţie, nu te relaxezi.

EXPOZIŢIILE ŞI PUBLICAŢIILE DE MUZEU. Chiar dacă ai în muzeu şantier, chiar dacă preiei colecţiile, recuperezi arhivele, te lupţi să compui o echipă de specialişti, expoziţiile trebuie să înceapă pentru că oamenii nu mai au răbdare. Există teme despre care nu s-a putut vorbi 45 de ani. Din septembrie 1990 s-au făcut 15 expoziţii temporare. Unele dintre ele aveau nume frumoase de sfinţi. Cu mijloace rudimentare, dar cu multă grijă pentru expresia grafică, muzeul scoate 22 de titluri (cărţi, mape, foi). Exemplare bibliofile, numerotate, există deja un public al lor. Se tipăresc calendare, revista "Rosturi", se fac spectacole experimentale numite "Ion". Muzeul Misionar, o soluţie originală dedicată năpăstuiţilor, se îndreaptă spre marele bolnav al capitalei, strada, şi spre bătrînii din azil.

PARTEA CARE NU SE VEDE. Muzeul Ţăranului Român este singurul muzeu din România care dispune de un laborator de antropologie culturală. Aici cercetătorii **cerceteaza** şi, ca urmare, în trei ani au compus, pornind de la zero o arhivă sonoră semnificativă. Sînt multiplicate 5 casete audio din seria "Ethnophonie" - muzică ţărănească şi religioasă adevărată, muzică de butuc. Se lucrează mult în sate, se iniţiază micromonografii, sînt studiaţi meglenoromânii care dispar sub ochii noştri. Se pleacă în străinătate. Oamenii se duc şi se întorc. O parte dintre ei sînt implicaţi direct în temele unor ateliere franco-române de etnologie. Lucrul cel mai important care se poate spune despre ei este că **se îndoiesc** şi **caută**, într-o perioadă cînd multă lume crede că a găsit.

Dilemele renaşterii

Se spune că pasărea Phoenix renaşte din propria ei cenuşă. Nu ştiu dacă după fiecare combustie arată la fel, dacă, nu cumva, este o dată pasăre-voinic şi altă dată pasăre-babă, o dată pasăre-zînă-galbenă şi altă dată pui pestriţ. Sînt întrebări de care nu scapi cînd eşti în situaţia de a renaşte. Cu cine trebuie să semănăm? Cu muzeul lui Samurcaş sau cu Muzeul de Artă populară? Dar trebuie să sămănăm neapărat cu cineva?

Hai să ne gîndim: un muzeu în care omul viitorului să înţeleagă cît de sărac este în comparaţie cu strămoşii lui... un muzeu din care să lipsească pedagogia minoră, muzeul să fie un traseu viu de iniţiere, ierarhic accesibilă în funcţie de interesul şi pregătirea vizitatorului... şi trebuie să fie menţinut caracterul experimental, nu experimentul-joacă, ci dorinţa de aprofundare lipsită de suficienţa "ştiutului" (ţăranul **ştia**, dar nu se purta cu suficienţă)... să ne păstrăm privirea proaspătă... să ne asumăm povara tradiţiei, nu povara poncifelor... cît de dificil este să scapi de propriile tale clişee, clişeele de prezentare, mai ales... în fond modul de prezentare înseamnă o atitudine faţă de obiect... pe care o alegem? Dumnezeu iubeşte ce este fragil, plăpînd, fraged... cum poate fi închipuită o muzeologie fragilă... supleţe, eroare şi hazard asumate şi încorporate în ipoteza de lucru... unde să te opreşti între definire şi metaforă... un muzeu care mărturiseşte prin obiecte-martiri... un muzeu ca un cîntec, ca o respiraţie... un muzeu în care arătarea se face firesc... un muzeu care îşi repune zilnic întrebările.

Muzica ţărănească de azi

Privită din afară, muzica ţărănească de azi pare un organism minat de boală. Ea s-a deformat, şi-a aruncat o parte din capodopere, şi-a irosit din forţa expresivă, din nobleţe şi discreţie, s-a trezit fără imunitate în faţa viruşilor care o atacă din toate direcţiile. Ţăranii înşişi observă o seamă de fapte care, din perspectivă "savantă", sunt simptomele maladiei. Unii detestă aşa-numita "muzică ţigănească" - în realitate muzica mahalalei contemporane ce copleşeşte acum ţara, o muzică eterogenă, în care elementele de origine turcă urbană par să precumpănească. Alţii n-au gust pentru moda bănăţeană-sîrbească (modă care, de vreo cîţiva ani, înregistrează un uşor declin). Trebuie să acceptăm însă faptul că, în acest nou climat sonor, cei mai mulţi ţărani îşi găsesc confortul.

Boala nu e în nici un caz o carenţă de muzică. La petreceri, lăutarii cîntă aproape tot atît de mult ca altă dată; la înmormîntări, femeile îi petrec pe cei duşi cu aceleaşi bocete; căminul cultural organizează deseori concerte şi spectacole de folclor; satul vuieşte de muzica populară emisă la radio, televizor şi casetofon. Afecţiunea atinge însă mecanismele, ritmurile, funcţiile şi structurile muzicii.

Zdruncinată este înainte de toate relaţia între facerea şi consumul de muzică din sat, balanţa înclinînd acum net în favoarea acestuia din urmă. Oamenii nu-şi mai fac singuri zicalele de trebuinţă, ci le comandă lăutarilor sau se lasă serviţi cu muzică de mediile sonore de informare. Comanda către lăutari e selectivă şi specifică, ea se practică de mult şi are un rost lămurit: afirmarea individului în cadru comunitar. Dar consumul muzicii preparate şi ambalate în studiouri, pentru toată lumea şi în fond pentru nimeni, nu percutează decît accidental preferinţele ţăranilor. De altfel, oferta pieţei este reductibilă la două clişee: concertistic şi de mahala.

Muzica de concert (denumită "muzică populară") preia melodii ţărăneşti, le înscrie (deseori prin mutilare) în tiparele pătrate ale frazei clasice europene, le armonizează şi le orchestrează pentru un ansamblu impozant, după reţete preţioase şi neghioabe, în scopul de a le înnobila şi insufla grandoare. Modelul luminos al acestui "simfonism popular" ne-a venit, fireşte, de la răsărit: ansamblul "Moiseev" pe care, pesemne, toate ţările comuniste au fost datoare să-l proiecteze la scară naţională. Mai apoi, cultivat fiind cu convingere şi asiduitate de o pleavă culturală strict daco-romană şi difuzat masiv prin radio, disc şi televizor, stilul concertistic a devenit familiar şi a ajuns să placă ţăranilor.

Muzica de mahala (denumită impropriu "muzică ţigănească") este alcătuită din creaţiile de ultimă oră ale unor autori-interpreţi semiculţi, de extracţie vag rurală sau suburbană. Această muzică are avantajul de a fi vie, robustă şi mai firesc legată de cea tradiţională a oraşelor; păcătuieşte însă prin vulgaritate excesivă, cosmopolitism mediteraneano-balcano-pontic şi îndepărtare îngrijorător de rapidă de modelele băştinaşe de la care a pornit.

Iată deci ce-i propun ţăranului român radioul, televizorul şi caseta comercială. Iar ţăranul - îndeosebi cel "de tip nou", făurit cu atîta virtuozitate în ultimii 50 de ani - acceptă alternativele, şi le apropie şi îşi remaniază pe nesimţite propriile performanţe. E drept că n-a ajuns încă să creeze, dar îşi ajustează vechile creaţii în spiritul lor. Crează însă lăutarul - nu din perversiune, ci din obligaţia profesională (devenită a doua natură) de a ţine pasul cu vremea.

Raportul dintre categoriile muzicii ţărăneşti s-a modificat şi el. Genurile cu formă liberă bazată pe improvizaţie (doina, balada, cîntecul bătrînesc) au cedat mult teren în favoarea cîntecelor şi melodiilor de joc. Cele dintîi şi-au măsurat şi egalizat frazele şi au adoptat ritmuri rigide de dans, după modelul pieselor similare de concert.

Tarafurile ţărăneşti s-au dilatat, au înlăturat o parte din instrumentele consacrate (cobza, ţambalul mic, vioara secundă) şi au cooptat altele, moderne şi eficiente sonor (acordeonul, chitara electrică, orga electronică ş.a., toate ajutate de staţii de amplificare).

Este adevărat că unele dintre transformările muzicii ţărăneşti - şi nu m-am referit aici la toate - se înscriu într-o ordine a firescului. Era natural ca melodiile de joc, spre exemplu, să-şi accelereze tempourile, de vreme ce acelaşi fenomen se înregistrează în toate muzicile de tradiţie orală ale lumii; era normal ca tarafurile să se amplifice şi să-şi adauge instrumente noi şi zgomotoase, de vreme ce comunităţile rurale în general şi reuniunile festive ţărăneşti în special şi-au sporit proporţiile; era de bun simţ ca bădiţa cu plugul să-i facă loc bădiţei cu tractorul. Ceea ce este însă cu totul aberant este că ideologia comunistă a tentat - şi a reuşit într-o oarecare măsură - să standardizeze structurile unei muzici suple prin definiţie cu ajutorul muzicii de concert promovate de la prestigioasele tribune ale spectacolului, televizorului şi radioului. Şi ceea ce e incredibil este faptul că oamenii de reală bună credinţă care se ocupă, şi azi, cu această promoţiune nu pricep absolut deloc că sunt prinşi în capcana unei ideologii totalitare.

Am conturat aici tabloul unui dezastru. Realitatea mă obligă însă să-i aduc cîteva corecţii. Anumite segmente ale muzicii ţărăneşti îşi continuă prefacerea benefică mergînd contra curentului, sfidînd prăbuşirile care le încercuie. Voi invoca doar două exemple din cele mai convingătoare. Învîrtitele maramureşene - dansuri cu formă muzicală amplă, deschisă şi improvizată la toate nivelurile - nu şi-au pierdut, în cursul ultimelor decenii, nici unul din atributele lor; dimpotrivă, ele au devenit mai explozive şi mai inspirate artistic decît cu 80 de ani în urmă - notaţiile lui Béla Bartók de la începutul secolului stau mărturie în acest sens. Jocurile de tipul "Româneşte" (de preumblat, de învîrtit şi de ponturi) din Cîmpia Transilvaniei - cu melodii distinse, rafinat ornamentate, în ritmuri asimetrice deconcertante şi unice - îşi continuă devenirea în limitele unui bun gust impecabil. De ce n-am spera şi în ridicarea altor piscuri? Colindele de strat vechi, de pildă, care supravieţuiesc în estul Cîmpiei Dunării, în Ţara Loviştei, în cîteva oaze din Bihor, au intrat în anii din urmă într-o efervescenţă care le-ar putea face să se înalţe, şi nu doar să se reediteze pe sine. Muzica de joc de pe tot cuprinsul României e un teren profund sănătos, care are şanse să-şi prelungească rodirea. La urma urmei - hai să fim optimişti - avem o cultură muzicală ţărănească fără egal în Europa; o spun specialişti străini de elită, care nu pregetă să-şi consacre viaţa studiului ei. Dacă ne-am pricepe să nu-i pripim nimicirea!...

Speranţa RĂDULESCU

Pagină realizată cu concursul
Muzeului Ţăranului Român

... De obicei, există două priviri diferite asupra unui aceluiaşi obiect; sau, o privire identică asupra unor lucruri diferite. Noi vă propunem altceva: o privire "pedestră" asupra unui subiect considerat "înalt" şi una înalt-teoretică asupra derizoriului ambiant. Amîndouă sînt îndeobşte taxate drept "marginale". Farmecul realului este că le îngăduie pe amîndouă.

Despre arhitectură (I)

Raţiunea de a fi a unei case este să fie o locuinţă mai confortabilă decît adăposturile naturale.

Casa este necesară. Ea nu trebuie să îndeplinească decît menirea sa esenţială, singura pe care o poate îndeplini integral. Prin aceasta, ea va fi perfectă şi va mulţumi spiritul în mod constant.

Toate obiectele pot ajunge la această perfecţiune relativă. Doar operele de artă ajung la ea în estetică, aceasta fiind natura expresiei lor.

Greşeala cea mai mare este de a crede că, pentru a fi perfectă o casă trebuie să aibă o menire suplimentară: anume, de a declanşa în mod automat senzaţia estetică în cel care locuieşte în ea sau în trecător. Această veche prejudecată trebuie să dispară din construcţia caselor, aşa cum ea a dispărut din construcţia vapoarelor, a maşinilor electrice şi mecanice, a uneltelor...

O fereastră cu proporţii estetice îndeplineşte funcţia sa ceva mai puţin rău decît o fereastră falsă. Nu vrem să ne sufocăm într-o cameră neaerisită din cauza unei ferestre prea mici, făcută astfel pentru "a da bine" la faţadă.

Trebuie să pronunţăm cît mai urgent divorţul în cazul acestei căsnicii vechi şi nefericite dintre ştiinţa de a construi şi ştiinţa artei care e arhitectura. Căci, aşa cum odinioară teologia a împiedicat filozofia să evolueze liber, gustul estetic împiedică minunatele descoperiri pe care le-ar face un constructor ingenios.

Culoarea unui vin este agreabilă pentru că vinul bun are în mod natural această culoare. La fel, dacă am face această experienţă, am vedea că forma unei case confortabile este cea mai agreabilă. Casele cele mai confortabile o dovedesc: ele sînt cele mai frumoase şi, dacă apar urîţiri, asta se întîmplă întotdeauna pentru că acel constructor a rezolvat prost o problemă de construcţie sau a sacrificat această problemă esenţială fanteziei sale.

"Frumuseţea nu e decît promisiunea unei fericiri", spunea Stendhal. Trebuie să fii cu totul insensibil la această frumuseţe ca s-o negi în forma unei locomotive, a unui microscop, a unui ac, a unui şurub sau a unei prese rotative... Arhitecţii avangardişti au această intuiţie, dar ei fac o mare greşeală atunci cînd se inspiră din formele acestea pentru a le aplica unei case. Ei le aplică **vizual** şi nu potrivit spiritului care le-a dat naştere. Stilul (forma) unei locomotive este un rezultat, nu un scop.

Forma ideală a unui pahar sau a unui creion este rezultatul unei experienţe chimice sau matematice, şi nu a unei voinţe estetice; atunci cînd, ca în cazul arhitecturii, i se adaugă o menire estetică, paharul devine cocoşat şi şchiop: este aproape pahar şi aproape sculptură. Este deci logic să refuzi aproximativul atunci cînd poţi obţine maximumul.

E nevoie de **specialitate** pentru mai multă **intensitate**. În felul acesta fiecare obiect ar avea propriul lui stil distinct: ar rezulta **bogăţia**. Atunci cînd vrem să dăm tuturor obiectelor acelaşi stil, stilul estetic al operelor de artă este sărăcia.

Margit TERENTE

Din vieaţa unui extremist de centru

De Crăciun, 1992

**Reconcilierea,
reconcilierea,
reconcilerea naţională
- în ţara asta centristă şi plină de "eu mor", unde
peste frontispiciile ziarelor se culege pe 6 coloane, ideea
necreştină: "pentru a ierta, trebuie să ţi se ceară iertare"
şi nimeni nu bagă de seamă că El n-a făcut niciodată un asemenea
troc, iar dacă le-o spui, se uită la tine ca la un proguvernamental
-
reconcilierea, împăcarea generală
- aici, unde dictatorul n-a avut duşman mai mare ca
împăciuitorismul, substantiv fastuos şi mortal pentru toţi cei
care
încercau "să lichideze lupta de clasă", prieteni de-ai mei
luînd mai mulţi ani de şomaj fiindcă se plimbaseră, se jucaseră
şi cîntaseră cu mine în perioada cînd eram o javră
mic-burgheză "care inspiră prin felul ei de a fi o blîndeţe
dezgustătoare" (dintr-o gazetă de perete, la 1958) -
reconcilierea, căderea dulce a unora
în braţele altora, desigur, fără a uita,
nu se poate rezuma la o slujbă enormă
în toate bisericile ţării, la trasul intens
al clopotelor, cu atît mai puţin şi mai
inadecvat la un sfîşietor sunet al
sirenelor de pe blocuri şi locomotive,
nu, ar fi ineficace de solemn,
nu,
la noi, printre codrii verzi de brad şi
în pacea aerului încă nepoluat ca "la Kioln",
mai sînt încă de respectat un fastuos spirit
ludic, o presantă neseriozitate în momente
de graţie divină, ca "sîrba-n căruţă",
un haz în tragic imposibil de reprimat,
încît după slujbe şi sărutări, colive, batiste,
multe sticle de vin, chef, romanţe,
ar trebui să se lase peste toate oraşele şi
satele ţării, din bloc în bloc şi prispă peste
prispă, un atotcuprinzător şi a toate iertător
joc de table, un cosmic zuruit de zaruri,
foştii, actualii şi viitorii bucurîndu-se
de "un marţ ca la carte", de o "biată linie",
de "o poartă în casă", toţi urînd celorlalţi
"să prindă o gherlă" si cînd, astfel, pînă
şi "gherla" va trece prin purgatoriul jocului,
atunci se va realiza acel fior sfînt şi naţional
al viziunii împăciuitoriste din Biblia
pe care tiranul o topea pentru a face din
ea hîrtii de o sută, în timp ce "ăştia...
băga-mi-aş picioarele în ei...", chiar acum
au ajuns să facă din sute, hîrtie igienică.
Atunci, la ora unui "şase-şase" în ultima
mînă, cei cîţiva extremişti de centru vom înţelege
că nu mai avem nici un sens.**

Radu COSAŞU

Şaman '90

Recreant

Monotonia e zeul neobservat al momentului. Oricine poate confirma acest lucru, consultîndu-şi agenda săptămînală. Un număr infim de obsesii şi delicte populează spaţiul entropic, dîndu-i o curbură caracteristică. Dinamica browniană a energiilor individuale nu are altitudine, strivită fiind într-o perspectivă lenticulară. Deaspura - o apăsare, dedesubt - o împingere. Definirea acestor forţe e la îndemîna oricărui hermeneut de ocazie.

Soluţii de asumare

1. Se ia metroul pe ruta Republica - Dristor şi retur. Atenţia se concentrează asupra anunţurilor făcute între staţii. Timpul desfăşurării - nedefinit/minimum 3 ore.

2. Se urmăreşte activitatea contorului electric (rotaţia discului şi a cifrelor), după ce, în prealabil, s-au bronzat toate aparatele existente în casă. Timp nelimitat/minimum 20 minute.

3. Se formează propriul număr de telefon şi se ascultă tonul de ocupat. Timp nedefinit/pînă la întreruperea legăturii.

4. Se alege o coadă de dimensiuni portrivite. La capătul aşteptării se trece pe lîngă vînzător fără explicaţii. Acţiunea e repetată pînă la epuizarea fenomenului.

5. Se optează pentru un produs deficitar. Se parcurge oraşul în căutarea lui. Variantă: se optează pentru un produs de largă circulaţie. El este cumpărat, respectiv abandonat după fiecare achiziţie. În ambele cazuri timpul acţiunii depinde de amploarea resurselor.

6. Listarea. Se alege un loc public (de pildă un restaurant); se inventariază accidentele (pete pe faţa de masă, pahare mînjite cu ruj, arsuri în mochetă, crăpături în pereţi, nasturi lipsă la chelneri etc.); se întocmeşte o listă. Operaţiunea poate fi mutată într-o sală de spectacol, în taxi etc. Acelaşi procedeu se aplică: inventarului unei pieţe (magazin), înjurăturilor auzite, tipurilor de cerşetori întîlniţi, mărcilor de maşini ş.a.m.d. Timpul desfăşurării - nedefinit.

7. Contorizarea. Procedeu aplicabil oricăror semnale repetitive: claxoanele de maşină, lămpile, ferestrele, chiştoacele de ţigări, lăzile de gunoi, poliţiştii, femeile gravide, bărbaţii cu geantă diplomat (cu barbă, cu ochelari), cîinii, şobolanii etc.

8. Listare + contorizare. Se dezvoltă subcategorii (chiştoace de Marlboro, cîini setter, bărbaţi cu barbă şi geantă diplomat, lămpi stinse ş.a.m.d.) şi se aplică operaţia numărării.

Soluţie de criză. Se construieşte o identitate fictivă. Condiţia - turist; naţionalitatea - la alegere; cetăţenia - la antipozi; rasa - albă; vîrsta - medie; venitul anual - idem; sexul - indiferent; vorbitor de engleză/nevorbitor de română. După identificarea empatică a subiectului cu acest personaj-martor, se reiau operaţiunile de mai sus, plus altele.

Asumare/distanţare/alienare. Şi retur. Închiderea cercului homeopatic.

Călin DAN

Săptămîna ... Corinei Şuteu

"Ce-ai făcut în ultimele şapte zile? Trebuie să-ţi spun că în ultimele şapte zile m-am preocupat, sistematic, de cîţi spectatori vor veni la teatru în fiecare seară...E prima producţie pe care o scoate "Theatrum Mundi" şi ca urmare, de fiecare dată după ora şase - sau să spunem după ora cinci, de fapt în momentul în care s-ar putea să înceapă să sosească spectatorii - eu intru într-o stare de trepidaţie îngrozitoare, am emoţii ca şi cum ar fi vorba despre premieră, după care, în secunda în care s-a intrat în sală şi am numărat de cincisprezece mii de ori spectatorii, şi mă uit, şi mă gîndesc că dacă ar mai veni încă doi ar părea mult mai plin... aş vrea aşa, să am săli arhipline, visez la fostele cozi de la Teatrul Mic de pe vremea cînd eram în facultate... şi ăăă spuneam că m-am ocupat în fiecare seară după ora cinci cu asta... într-una dintre seri mi s-a stricat acest lift pe care-l vezi, care întrupează puşcăria, şi nu era nici Cristina în seara aceea şi am avut impresia că o să-mi...parcă **mie** mi-ar fi căzut în cap liftul! parcă **eu** aş fi fost pe scenă, eu am fost mult mai panicată decît toată lumea care juca...În plus, de cîtăva vreme-ncoace eu tot mă mint şi-mi spun că este vorba de schimbările de vreme - nu mă simt foarte bine... **Atunci să te întreb ceva vesel: ai spectatori care pleacă?** - La pauză?! **Evident!** - Ăăăă da, am spectatori care pleacă... **Şi ce le faci?** - Alerg după ei... şi poate că de data asta nu mă simt aşa bine (rîsete), în final... dar nu ştiu de ce găseşti tu că asta e amuzant?! **Atunci să te întreb altceva: ai vorbit în ultimul timp cu Ion Caramitru? - (ezitare)** Nu, din păcate n-am vorbit... ăăă, în general se întîmplă în lumea noastră, ne întîlnim de obicei în momentul în care ne converg interesele, după care despărţirile sînt cvasidefinitive. **Să înţeleg că sînteţi într-un asemenea moment?** - Da, sîntem într-un asemenea moment , dar care, sînt convinsă, este unul din momentele trecătoare ale vieţii artistice... în România sau aiurea. **Spectacolul Cristinei Ioviţă "Goi în faţa destinului" a debutat printr-un scandal...** -Da, a debutat, dacă vrei, nu ştiu dacă printr-un scandal... **Eu mă refeream la întîlnirea ta cu dl. Alexandru Bârlădeanu.** - Da, e-adevărat, a avut loc o întîlnire cu dl. Bârlădeanu, eu în calitate de director de teatru, dumnealui în calitate de tată, aşa...tată al Irinei Bârlădeanu, care face un rol deosebit în spectacol... **Ce te-a-ntrebat?** - Nu m-a întrebat nimic, mi-a spus nişte lucruri, şi nici eu nu mi-am permis să-l întreb nimica pentru că n-am mai fi sfîrşit niciodată... Mi-a spus că spectacolul este bun, şi, dacă vrei să ştii adevărul, a discutat mai mult cu Cristina Ioviţă, cu regizoarea, pentru că şi dumnealui a avut la un moment dat cîteva reţineri în privinţa finalului... oricum, eu cred că dl. Bârlădeanu şi-ar fi recunoscut textul... dacă din întîmplare l-ar fi scris dumnealui, ceea ce...(rîde) pînă la urmă l-a şi scris! AM PUTEA SĂ SPUNEM CĂ ADEVĂRATUL AUTOR AL ACESTUI TEXT ESTE DL. ALEXANDRU BÂRLĂDEANU!! **Înţeleg că alte personalităţi din viaţa politică nu au venit la spectacol întrucît cunosc subiectul ...** (rîde) Da, ei cunosc subiectul... **În sensul biblic, fireşte!** Personalităţile politice, pînă la urmă, nu ştiu în ce măsură teatrul politic le ajută la ceva...ăăă, cred că... **Sînt înclinate mai mult către cabaret, bănuiesc.** - Da, cred că politicienii sînt acea clasă care gustă extraordinar de mult cabaretul! **Poţi s-o repeţi?** - POLITICIENII SÎNT ACEA CLASĂ CARE GUSTĂ EXTRAORDINAR DE MULT CABARETUL - e bine aşa? **Excelent, îţi mulţumesc."** (înregistrare cu variaţii de sunet şi bruiaj intens, n.n.)

Vin şi pleacă ...

Fotograful Eric Dessert n-a mai venit la Institutul francez, aşa că nu mai pleacă (cu expoziţie cu tot) pe 29 ianuarie. • Expoziţia "cARTe" a plecat deja la Amersfoort în Olanda. Organizatorii ei (Andrei Oişteanu şi Dan Perjovschi) vin din urmă... • Expoziţia Ion Bitzan a plecat la Bacău.

De joi pînă joi

Continuă "Retrospectiva Godard" la Institutul francez (bd. Dacia 77) şi la Cinematecă (sala Eforie), însă un alt eveniment cinematografic este anunţat la sfîrşitul acestei săptămîni: aşadar, începînd de MÎINE, la cinema STUDIO (în exclusivitate), "JOCURI DE CULISE" - adică "THE PLAYER", ultimul Altman, de două ori premiat la Cannes anul trecut (pentru regie şi cel mai bun actor: **Tim Robbins**). Acest **comeback** al unuia dintre marii regizori americani (nu sînt mulţi!), **Robert Altman**, trebuie văzut **neapărat** - şi nu numai pentru actori (mulţi şi celebri) care apar în el, ci, aş zice, pentru Altman însuşi, care revine în forţă după o absenţă/cenzură de cinci ani. Un film a cărui virtuozitate (ritm, intrigă) ne poate aminti "Balanţa" lui Pintilie şi în care veţi regăsi, în orice caz, aceeaşi POFTĂ IMENSĂ de a face CINEMA de calitate.

Legaţi-vă centurile, aşadar: se anunţă o săptămînă de 300/oră!

Vineri

"Goi în faţa destinului" de Tudor Popescu-Cristina Ioviţă, la "Theatrum Mundi" (str.M.Eminescu 89), orele 18. - Piesa la care se referă Corina Şuteu, directoarea teatrului, în interviul de mai sus; o punere în scenă provocatoare (la adresa Puterii mai ales); un final mult disputat (este excelent!); o montare/decupaj din cinci piese ale lui T.P. care nu poate lăsa **pe nimeni** indiferent (decît Puterea...) Criticul Cristina Dumitrescu a găsit spectacolul (de 3 ore şi jumătate) prea lung - vezi "România liberă" de sîmbătă 9 ianuarie; trei ore pentru 45 de ani de comunism vi se pare mult? Mie mi s-a părut, uneori, că rapiditatea desfăşurării scenelor are ceva de **slapstick**... Vă puteţi convinge: piesa se mai joacă luni, marţi şi miercuri, la aceeaşi oră.

"Aici şi aiurea" (J-L.Godard, 1974), la sala Eforie, orele 16.45 şi 19. Dacă aţi ratat acest Godard la Institutul francez... Atenţie, totuşi: oricît de bine tradus, un Godard trebuie văzut cu banda sa sonoră originală - pe care o traducere simultană o cam masacrează!

"Cabinetul dr.Caligari" (1919) şi **"Nosferatu"** (1922), tot acolo, ora 12.15.

- Capodopera mută a lui Robert Wiene (cu Conrad Veidt) şi una din capodoperele lui Murnau - Dacă nu le-aţi văzut şi nu vă interesează: ce monştri sînteţi!

Sîmbătă

"World Press Photo", vernisajul la Institutul de Arhitectură, ora 12. - Un "chiul" obligatoriu pentru fotomaniaci.

"Avanti!" (Billy Wilder, 1972): cu Jack Lemmon. La sala Union. - Cum să sari peste un Billy Wilder!? Are you nuts/crazy/out of your minds?

Duminică

"Pasiune" (J-L. Godard, 1981), la sala Eforie, orele 16.45 şi 19. - Pentru cei care nu l-au văzut deja, la Institutul francez. Interesant cum se vor traduce vorbele Isabellei Huppert, care în film este bîlbîită...

Luni

"Prinţul şi dansatoarea" (Laurence Olivier, 1957): cu Marilyn Monroe şi regizorul filmului. La Union, orele 16.30 şi 18.45. - Pentru fanaticii lui M.M. (printre care mă prenumăr), este un regal...

Marţi

"Bobby Deerfield" (S.Pollack, 1977): cu Al Pacino şi Marthe Keller. La sala Eforie, orele 10 şi 19. - Unul din cele mai bune filme de Sydney Pollack, jucat impecabil. Un "love story" aproape metafizic, cu cîteva scene antologice, imagini care vă vor urmări... Nu pierdeţi ocazia de a-l revedea.

Miercuri

- Şi dacă totuşi aţi pierdut-o, se mai dă şi astăzi la orele 14.30 şi 16.45. Asta, dacă nu preferaţi celebrul **"Scarface"** (H.Hawks, 1932) cu: Paul Muni şi Boris Karloff. La ora 12.15.

Joi

"Prénom: Carmen" (J-L.Godard, 1982) cu: Maruschka Detmers şi Jacques Bonnafé. La Institutul francez, orele 18.30. - Dacă verificaţi în colecţia revistei "Noul Cinema" (nr.2/1990), veţi descoperi că am inclus acest film în topul celor mai bune 10 filme ale anilor '80; după nuvela lui Mérimée, dar fără să treacă prin cumplita operă a lui Bizet şi tot folclorul din jurul ei, Godard reuşeşte un film superb pe fundalul cvartetelor lui Beethoven... Atunci cînd insolenţa întîlneşte poezia.

- Anunţ teatrele, cinematografele, organizatorii de expoziţii etc, care vor să fie luaţi în seamă de acestă rubrică, să aibă amabilitatea să-mi trimită programele lor; agenda mea mondenă este mult prea plină pentru a le căuta eu însumi!

Ce (nu) v-a plăcut în "Dilema"?

(Evenimentul monden al săptămînii a fost lansarea revistei "Dilema"; iată cîteva păreri...

"În primul rînd mi-a plăcut iniţiativa, şi mi-a plăcut **tonul** revistei ! Mai puţin paginaţia... E puţin cam prea gri, ar trebui să fie mai mişcată." (**Geta Dimisianu**)

"Nu-mi place că sînt titluri vagi, neatracţioase... Sînt lipsite de forţă. Nu-nţeleg de ce pe prima pagină, la sumar, numele sînt mai mari decît titlurile...? Te face automat să crezi că e vorba de aceleaşi chestii fumate." (**Horia Barna**)

"Bravo, e o revistă ţeapănă, fără găuri! Pe plan cultural e pe cale de a se realiza ceva greu de realizat - pentru că revistele culturale au tendinţa de a se omogeniza... Asta nu: e ca un catalog de expoziţie." (**Gheorghe Rasovsky**)

"Nu e rău, nu mi-a displăcut primul număr, dar nici ieşit din comun nu e. N-am avut o surpriză. Partea de conţinut e bine - mă-ntreb cum o să puteţi continua... M-a surprins că n-aţi găsit un titlu mai frumos! Grafica e prea cuminte." (**Magda Cârneci**)

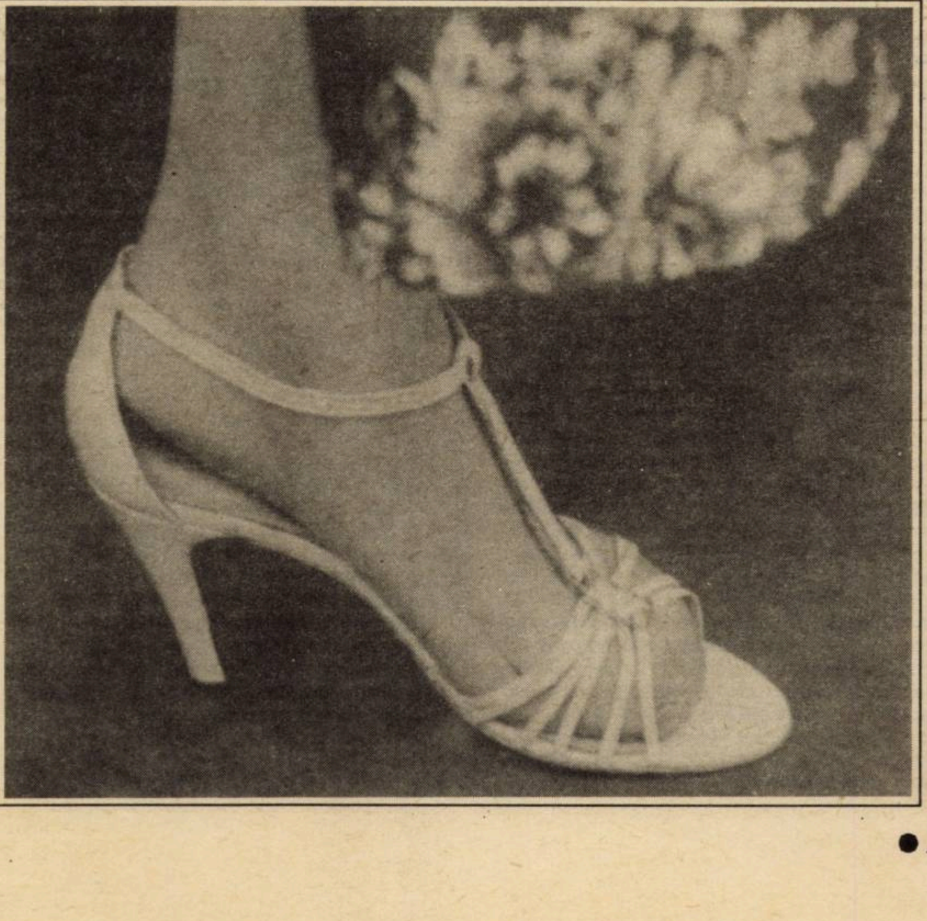

● ÎNTREBAREA SĂPTĂMÎNII

De ce, sărbătorindu-l pe Eminescu, lumea o face pe un ton de prohod? Doar 15 ianuarie este data naşterii, nu a morţii sale? Sigur că poetul a murit prematur - dar este imatur să credem că cineva născut acum 143 de ani ar fi putut să mai fie printre noi... N-ar fi mai cu cale să fim veseli că s-a născut?

Idiosincrazii

Continuă să ne placă:

Deviza "Minimum de efort, maximum de efect" (eu am inventat-o); vocea Jeannei Moreau, şi tot restul;Bette Davis, chiar şi în "Hotelul" de duminică; cuvîntul "rapiţă", urmat de iluminantele "cultură de"; părerea Elsei Maxwell, cum că "cele mai bune petreceri sînt date de cei care nu şi le pot permite"; filmul "Chinezoaica" al lui Jean-Luc Godard; Jean-Pierre Léaud; nazalele înfundate ale d-lui Adrian Năstase; muzica de estradă ascultată pe România-Actualităţi la orele prînzului; Bach şi Bahiablanca (sonoritatea lui); "Literaturnaia gazeta" (idem); expresia "Bată-te să te bată norocul"; stepul; anunţurile cu "Remaiem artistic"; ideea de bomboană fondantă (nu şi gustul ei); multe, multe altele.

"post-Afurisitul"

● FLASH-GAG:

Dl. Ion Caramitru apărînd la Gala UNITER alături de grupul "Divertis"... Dl. Caramitru purta mustăcioară. Gurile rele zic că celebrul actor şi-o "aducea din condeiul"-dermatograf, în culise; noi spunem că sînt la modă filmele cu haiduci.

Pagini realizate de
Alex. Leo ŞERBAN

Revoluţia neterminată

Václav Havel de vorbă cu Adam Michnik

Dacă examinăm cronologia evenimentelor anului 1989, în ţările fostului lagăr socialist, vom constata că revoluţiile, atît cele paşnice, cît şi cele care au început sub ameninţarea violenţei sau s-au încheiat prin violenţă, au fost declanşate de falimentul evident al unei noţiuni inventate: perestroika. Uşurinţa cu care au căzut zidurile, s-au deschis graniţele, s-au instalat noi preşedinţi şi noi guverne, dovedeşte că toate aceste revoluţii au fost consecinţa şi nu cauza căderii comunismului.

Inocenţii care au strigat "Regele e gol" ştiu acum că puterea care i-a luat locul e în aceeaşi situaţie. Supuşii din basmul lui Andersen admirau frumuseţea straielor. Se pune acum problema unor haine care să ţina de frig.

Michnik: După părerea ta, comunismul s-a prăbuşit definitiv sau există încă posibilitatea unei contrarevoluţii ori a unei restauraţii comuniste?

Havel: Revenirea unui comunism de tipul celui existent pe vremea lui Brejnev sau a lui Stalin o socotesc exclusă. Procesul de descompunere este ireversibil. În schimb, poate apărea ca posibilă o renaştere pe plan local. Îmi pot închipui apariţia unei noi variante de stăpînire comunistă, împodobită cu steaguri întrucîtva schimbate. Astfel, nomenklatura dintr-o republică unională ar putea, de pildă, să-şi anine pe drapele culorile naţionale, pentru ca - sprijinindu-se pe vechea ierarhie de partid - să readucă la viaţă ceva ce ar semăna cu vechiul sistem. O astfel de revenire este imaginabilă, dar imperiul comunist s-a sfîrşit definitiv: roata istoriei nu poate fi dată înapoi.

Michnik : Şi ce se va întîmpla, după părerea ta, cu fostul regim (l'ancien régime), cu toţi oamenii şi cu toate instituţiile sale?

Havel: Cred că aceasta este o mare problemă a întregii lumi postcomuniste. Pentru aceia care au fost personal răspunzători, în mare sau în mic, de funcţionarea acestui regim, pentru participanţi şi, în fine, pentru noi, cei care ne-am împăcat inconştient cu acest sistem - pentru noi toţi această problemă există încă. După cum, există încă destule întreprinderi de stat de tip monopolist, uriaşe, conduse de la centru, iar în administraţia de stat tronează încă birocraţii din vechea epocă.

Nu este vorba însă doar despre lupta împotriva persoanelor care erau legate de vechiul regim sau chiar despre lupta împotriva instituţiilor care au supravieţuit - este vorba în primul rînd despre combaterea vechilor obişnuinţe ale cetăţenilor simpli. Ei au urît, într-adevăr, regimul totalitar, dar au crescut în acest regim şi i s-au adaptat involuntar. S-au obişnuit ca statul atotputernic să-i stăpînească, să se îngrijească de toate şi să răspundă de toate; au ataşat statului această imagine paternalistă, iar de aşa ceva nu te poţi elibera de pe o zi pe alta.

Michnik: Există două sintagme, ce simbolizează două atitudini diferite faţă de trecutul comunist. Una a fost numită în Polonia, în mod polemic, "politica liniei de încheiere" - o formulare căreia i-a dat expresie Tadeusz Mazowieczki în prima lui declaraţie guvernamentală. Prin asta vroia să spună că trebuie trasă o linie sub trecutul mai recent şi că unicul criteriu pentru exercitarea unei activităţi publice trebuie să fie competenţa şi loialitatea faţă de noul guvern. Asta i-a atras reproşul că ia sub ocrotirea sa comunişti, asasini, hoţi etc. O poziţie contrară întîlnim în Ceho-Slovacia; ea a fost numită **lustrace** ("transluminare" sau "radiografiere").

Havel: Asta e o problemă serioasă. Trebuie să treci cumva printre Scylla şi Charibda. Eu găsesc ambele concepţii, în expresia lor extremă, false. În istoria ţării noastre, ori de cîte ori a dominat opinia potrivit căreia trecutul nu e important şi n-ar trebui să ne intereseze, urmările au fost fatale. Dar, cred eu, tot atît de puţin trebuie să se lase drum liber răzbunării arbitrare şi "vînătorii de vrăjitoare", pentru că asta nu ar fi decît altă variantă a ceea ce tocmai am distrus. Ce-i drept, o asemenea atitudine are tradiţie la noi. Mi-aduc aminte de vindicativii de după război, dintre care, adesea, cei mai brutali erau aceeia care aveau mai multe pe conştiinţă. Cererea de a se da publicităţii numele acelora care au avut în vreun fel de a face cu poliţia secretă, fără a se clarifica mai întîi circumstanţele exacte ale implicării lor, mi se pare foarte periculoasă. Ea ascunde în sine explozibil social şi poate învenina din nou climatul societăţii.

Este vorba de măsura justă, de o atitudine civilizată, care să nu închidă însă ochii în faţa trecutului. Trebuie să fim în stare să ne privim în ochi propriul trecut şi să tragem concluzii din el şi trebuie să putem spune lucrurilor pe nume. Dar trebuie să facem asta cu onestitate şi prudenţă, cu tact, mărinimie şi imaginaţie. Iar acolo unde există recunoaşterea vinei şi căinţa, trebuie să existe şi iertare.

Aşadar, sînt pentru o atitudine umană şi împotriva unei noi "vînători de vrăjitoare" şi a unei atmosfere care să nască mania persecuţiei. Ajunge că oamenii s-au temut vreme de patruzeci de ani de poliţia secretă, nu trebuie ca ei să mai tremure şi în următorii zece ani. Mulţi nici nu ştiu măcar dacă nu cumva au fost amestecaţi întîmplător în ceva. De aceea sînt sceptic faţă de "legea radiografierii" şi am propus Parlamentului un amendament.

Michnik: În acest punct, te-aş invita la exemple concrete. Mi s-a spus că împotriva lui Karel Kosic, cunoscutul filosof care, după Primăvara de la Praga, a fost supus ani întregi unor represiuni şi care a fost constrîns la tăcere, s-a deschis un "proces de radiografiere". Acum el va fi din nou persecutat, pentru întîmplări care datează de peste douăzeci de ani: pentru faptul că în 1968 era membru al comitetului central al Partidului Comunist. Cum vezi tu acest caz concret?

Havel: Aş vrea mai întîi să fac o remarcă. Legea a fost într-adevăr definită în general drept "lege a radiografierii", dar ea se referă şi la alte lucruri. A "radiografia" înseamnă în primul rînd a controla dacă cineva a fost înregistrat drept colaborator al Securităţii. Dar legea prevede, de asemenea, ca toţi colaboratorii fostei Securităţi, angajaţii şi membrii Miliţiei Populare şi ai Comisiilor de verificare comuniste din anii 1948 şi 1968, precum şi funcţionarii cu răspundere ai fostului regim comunist să nu exercite timp de cinci ani nici o funcţie publică. Totuşi, există o excepţie; ea se referă la funcţionarii de partid din perioada cuprinsă între 1 ianuarie 1968 şi 1 mai 1969. Cred că această excepţie îl priveşte, printre alţii, şi pe Karel Kosic, deşi, pe cînd avea douăzeci de ani, a fost membru al acelor comisii de verificare ce, după 1948, au exclus oameni din institutele de învăţămînt superior.

De fapt, eu cred că această lege este foarte dură şi nedreaptă. Cine a fost acum treizeci de ani, fie şi numai pentru o zi, membru al Miliţiei Populare nu are voie astăzi să ocupe anumite funcţii publice. Dar asta îi include şi pe acei miliţieni care, în august 1968, au apărat Congresul extraordinar al Partidului Comunist de armata sovietică de ocupaţie. Nu vreau să afirm că e vorba despre o majoritate. Dar, din punct de vedere moral, eu socotesc nedreaptă o lege atunci cînd de pe urma ei are de suferit fie şi un singur om nevinovat. Din acest motiv nicăieri în lume nu se aplică principiul vinovăţiei şi al răspunderii colective, ci se judecă faptele fiecărui individ în parte.

Amendamentul pe care l-am propus Adunării Generale prevede ca aceia loviţi de efectul legii să poată face apel la o instanţă autonomă împotriva interdicţiei de funcţionare cu care au fost sancţionaţi. Dacă, de pildă, cineva a fost membru al Miliţiei Populare şi astăzi este incriminat pentru asta, dar dacă mai tîrziu el s-a angajat ani întregi în lupta pentru drepturile Omului, să-i revină tribunalului sarcina de a cîntări atît meritele, cît şi vinovăţia respectivului. Asta i-ar avea în vedere şi pe aceia care au fost constrînşi la colaborare cu regimul sau pe aceia care au acţionat din însărcinarea organizaţiilor ilegale; sînt lesne de imaginat astfel de cazuri în anii ' 50.

Michnik: Aici ne întîlnim şi cu altă problemă. Am auzit că vicepreşedintele Parlamentului slovac, Ivan Carnogurski, şi fostul preşedinte al Consiliului de miniştri slovac, Vladimir Meciar, s-au acuzat reciproc de a fi activat ca agenţi secreţi în slujba Securităţii. Arbitru într-o astfel de controversă ar putea fi numai cineva care deţinea competenţe pe vremea aceea, adică un ofiţer superior de Securitate. Mie însă mi se pare absurd ca un asemenea ofiţer să poată fi judecător moral.

Havel: Şi mie. În scrisoarea către Parlament am menţionat şi asta: materialul de uz intern al serviciilor secrete nu trebuie să fie instanţa supremă, absolută şi definitivă după care să se decidă cine are voie să exercite anumite funcţii în statul democratic.

Michnik: Dar, după părerea ta, unde se sfîrşeşte nevoia de dreptate şi unde începe dorinţa de răzbunare? Se poate trasa o graniţă între ele?

Havel: Normele legale trebuie să meargă aici în pas cu anumite calităţi omeneşti precum sensibilitatea, capacitatea de evaluare, toleranţa, înţelepciunea. Dacă am putea să le unim pe cele dintîi cu cele din urmă, am fi, poate, în stare să trasăm o graniţă. Cît de greu este să găseşti criterii clare pentru rezolvarea acestei spinoase probleme o demonstrează "legea radiografierii" a noastră, pe care eu o socotesc greşită, deşi ea este rezultatul a doi ani de dezbateri. Această lege este un exemplu al dificultăţii de a trasa graniţe nete înăuntrul normei legale; totuşi, ele nu pot fi căutate decît acolo, căci mai rea încă decît o lege aspră este situaţia de anarhie, în care oricine are voie să "radiografieze" şi să acuze public pe oricine.

Michnik: Într-unul din interviurile tale ai spus că simţi că oamenilor le e o teamă crescîndă de viitor. Cînd am fost recent în Germania şi am stat de vorbă cu prietenii mei, foşti disidenţi, toţi au vorbit despre Stasi. Am avut impresia că sînt obsedaţi de această temă. Au descris activitatea Stasi ca pe un "Auschwitz al sufletului", dar au spus şi că problema învingerii trecutului trebuie considerată din perspectiva victimelor. Acestea ar avea dreptul să ceară răzbunare pentru nedreptatea suferită. De aceea, ele ar trebui să aibă şi dreptul de a cerceta actele trecutului.

Cînd însă am stat de vorbă, nu de mult, cu scriitorul spaniol Jorge Semprun şi l-am întrebat: "Cum v-aţi descurcat voi cu asta?" - doar şi în Spania a existat dictatură şi poliţie secretă care a torturat oameni, şi acolo au existat informatori -, el mi-a răspuns: "Dacă vrei să trăieşti normal, trebuie să încerci să uiţi, căci altfel viaţa publică va fi ani întregi înveninată".

Pe de altă parte, scriitorul german Jürgen Fuchs mi-a spus: "Ascultă, Adam, eu nu sînt setos de sînge, eu scriu poezii, dar nu mi-e uşor să convieţuiesc mai departe cu acest trecut. Dacă nu-l vom limpezi pe deplin, el ne va ajunge mereu din urmă, la fel ca nazismul. Noi nu ne-am denazificat şi asta a apăsat greu asupra noastră, ani întregi". Ce crede despre asta scriitorul ceh, care este totodată şi preşedinte?

Havel: Aş vrea să-mi ilustrez părerea personală printr-un exemplu. La scurtă vreme după ce devenisem preşedinte, mi s-a înmînat o listă cu toţi acei colegi care întocmiseră împotriva mea denunţuri scrise. În aceeaşi zi, nu numai că am rătăcit acel petec de hîrtie, dar am şi uitat ce nume erau trecute pe el. Asta nu înseamnă altceva decît că, personal, sînt înclinat mai degrabă să las toate astea în plata lor. Faţă de asemenea lucruri am o distanţă interioară, pentru că am cunoscut bine malaxoarele sistemului şi ştiu cum pot ele distruge oamenii. Am scris despre asta piese ori eseuri şi astfel am isprăvit cumva cu această problemă. De aceea, nu simt deloc nevoia să pun pe cineva la stîlpul infamiei doar pentru că n-a fost erou.

Ca preşedinte însă, trebuia să ţin seama de faptul că societatea are nevoie aici de jaloane clare, altminteri oamenii capătă sentimentul că revoluţia a rămas neterminată. Regimul a distrus viaţa multor oameni şi a familiilor lor, printre ei se găsesc unii care au fost nevoiţi să-şi irosească toată tinereţea în lagăre de concentrare; aceste victime ale regimului nu pot trece atît de uşor peste tot. Cu atît mai mult cu cît multora dintre cei ce i-au persecutat pe vremuri le merge astăzi mai bine decît lor.

În societate există o mare nevoie de încheiere a conturilor cu trecutul şi de îndepărtare din funcţii a acelor oameni care au pricinuit naţiunii suferinţă şi nedreptate. De aceea, ca preşedinte, nu pot trata această chestiune cu liniştea care, altfel, mi-e proprie.

Michnik: Pe cînd eram încă la închisoare, mi-am jurat două lucruri: mai întîi, că n-o să fac niciodată parte dintr-o asociaţie de veterani care să dirijeze lupta împotriva comunismului şi, în al doilea rînd, că nu voi umbla niciodată după răzbunare.

Pe de altă parte, îmi repetam, iarăşi şi iarăşi, un vers al lui Zbygniew Herbert: "Şi nu vei ierta niciodată, căci nu stă în puterea ta să ierţi în numele acelora ce-au fost trădaţi în zori".

Cred că noi am fost destinaţi unei asemenea dialectici - putem ierta numai nedreptatea pe care am suferit-o noi înşine, a răzbuna însă nedreptatea suferită de alţii nu stă în puterea noastră. Putem încerca să abatem oamenii de la ideea răfuielii, dar dacă ei vor să-şi exercite acest drept, nu-i putem împiedica.

Havel: Exact asta este **dilema** mea, despre care tocmai vorbeam. În funcţia de preşedinte nu pot acţiona ca individ particular. Nu simt absolut deloc nevoia să-i urmăresc pe informatorii şi pe turnătorii "mei", nu vreau să mă răzbun pe ei. Dar, ca om de stat, nu am dreptul să acord în această privinţă o amnistie generală.

(din revista "Transit" nr.4/ 1992)

Fragmente traduse de
Alice GEORGESCU

Extremismul cu cravată

E greu să nu observi satisfacţia, de altfel şi rău ascunsă, cu care o mare parte a presei româneşti reproduce ştirile despre manifestaţiile neo -, paleo - şi proto-naziste, pozele cimitirelor profanate, numărul morţilor şi al rǎniţilor, brutalităţile de o parte şi de alta. Ideea ar fi că ura faţă de străin este un sentiment absolut natural, că ea există peste tot - chiar şi acolo unde democraţia nu mai are de primit lecţii de la nimeni - iar cei care consideră xenofobia un simptom al extremismului sînt ei inşişi nişte infirmi, care nu înţeleg idealul de puritate şi de coeziune al unor colectivităţi etnice, rasiale sau religioase. Teoria se sprijină pe fapte şi pe simboluri: ce se întîmplă de mai bine de un an în fosta Iugoslavie, ce s-a întîmplat anul trecut la Los Angeles, steaguri negre în Rusia şi Germania, demonstraţii suspecte pînă şi în placida Suedie. Autorităţile se sesizeaza: poliţia trece la arestări, tribunalele scot în afara legii partidele mai deocheate, guvernanţii pragmatici încearcă să modifice legislaţia cu privire la accesul străinilor. Societatea ia şi ea atitudine. Altfel. Contramanifestaţii impresionante, care, desigur, fac o impresie foarte bună oamenilor buni, dar nu-i clintesc în nici un fel pe "cei răi".

Aşa cum susţin şi analiştii occidentali - citaţi pe larg în această pagină - problema nu e numai cea a violenţelor de stradă. Ele ameninţă ordinea publică, nu societatea. Mecanismul democratic este pus în pericol de politicienii hotărîţi să-şi întemeieze cariera pe forţa întunecată a celor care nu suportă diferenţa; nu tatuaţii tunşi la piele, ci bărbaţii cu cravată, care apar la televizor, împărţind premii şi certificate de bună-purtare unor politicieni fără partide şi unor partide fără politicieni; adunări ordonate cu microfoane pentru oratorii care respectă acordul între subiect şi predicat, propovăduind ura prin cuvinte alese; ei sînt cei care vor şi pot să se folosească de lupta împotriva celor care gîndesc altfel din propriul popor.

În Franţa, Jean Marie Le Pen, liderul unui partid declarat de extremă-dreapta, intitulat Frontul Naţional, are un capital electoral care merge pînă la 15 la sută din voturile exprimate. E un procent de care formaţiunile politice care aspiră să obţină majoritatea trebuie să ţină seama. Poate că e totuşi posibil de discutat cu Le Pen.

În Italia, observatorul se amuză de ocheadele Alessandrei Mussolini, fiica unui cîntăreţ de jazz - Romano Mussolini, nepoata lui Il Duce, dar şi a Sophiei Loren. Deputată, din luna aprilie, a apărut pe ecranele televizoarelor o singură dată, cînd s-a descoperit, că la fel cum a făcut pe vremuri bunicul ei minţind în privinţa diplomei de licenţă în drept, a minţit şi ea în legătură cu diploma de medic. Fapt divers. Dar reziduurile legislaţiei fasciste precum şi eterna nevoie a unui răspuns autoritar în faţa dezordinilor şi a corupţiei cheamă involuntar în memorie uşurinţa cu care Mussolini-bunicul a suspendat democraţia în 1922.

Anglia, ca şi alte ţări "onorabile", nu conştientizează deocamdată problema.

Oamenii cu cravată consideră nivelul violenţei rasiale ca fiind suportabil. Iar pe cei din Sarajevo, Bombay şi, din pacate, un extrem de bogat şi alte locuri, nu-i întreabă nimeni. (M.B.)

Pe urmele bunicului

Deşi partidele fasciste sînt interzise prin lege, această lege n-a fost niciodată aplicată MSI - Movimente Sociale Italiano - pentru că se străduie din răsputeri să pară respectabil. O coaliţie pestriţă de cămăşi negre scoase de la naftalină, capete rase, prăvăliaşi, regalişti, cîţiva soldăţoi şi poliţişti, partidul s-a învîrtit întotdeauna în jurul a 5 la sută, la nivel naţional. La Napoli este însă cel mai puternic partid, după Creştin-democraţi. La Roma a obţinut 10 la sută în ultimele alegeri generale. Dar, în pofida acestor evoluţii relativ spectaculoase, MSI este, în principal, o societate de întrajutorare pentru supravieţuitori, care s-a exprimat în sărbătorile organizate pentru comemorarea a 70 de ani de la Marşul spre Roma... La Predappio, locul de naştere al Ducelui, autocare cu neofascişti în general de şaizeci de ani şi peste, au fost descărcate în parcarea cimitirului municipal. Au fost înălţate steaguri, beretele negre au fost potrivite şi s-a mărşăluit în zăngănitul medaliilor spre cripta familiei Mussolini, unde s-au iscălit într-o carte şi au salutat imensul cap de marmură al Ducelui. Bernardo Ciappo, care s-a prezentat drept directorul din Torino al firmei Fiat venise pentru week-end, împreună cu soţia şi cele două fiice. Toţi, chiar şi fetiţa de 14 ani purtau cămăşi negre. "Te-ai jena, dacă colegi ai tăi ar şti că eşti fascist?" - l-am întrebat. "De ce? Şi tatăl meu a fost fascist". E greu să-ţi imaginezi o asemenea replică din partea unui neo-nazist german, care tinde să fie mai taciturn, în special cînd e şi presa primprejur. E adevărat că nemţii au de ce să fie mai jenaţi.

Procesiunea alcătuită din vreo o mie de bocitoare s-a îndreptat spre biserică. În timpul slujbei de pomenire, flamurile cu cap de vultur au fost înălţate deasupra altarului, un grup de capete rase s-a înghesuit în amvon, unde s-a ascultat o predică virulentă a unui preot care o asezona cu antisemitism, atacuri împotriva democraţiei italiene, împotriva britanicilor şi a conspiraţiei anglo-saxone. În timpul împărtăşaniei, prin sistemul de amplificare s-a transmis **Traviata** de Verdi. Doamna Vicci, o femeie elegantă, în vîrstă, care avusese o plăcintărie la Forli, fredona Verdi, cînd l-a observat pe un tînăr ras în cap, dizgraţios, cu o haină de piele sfîşiată şi cu cizme murdare. "El e de-al nostru?" - m-a întrebat în şoaptă. "Mă tem că da" - i-am răspuns. Mai tîrziu, discutînd cu tînărul, care se numea Alex, l-am întrebat dacă ştia că Mussolini a introdus salutul fascist, nu numai pentru că era roman, ci şi pentru că i s-a părut mai igienic decît strîngerea de mînă. Alex a rămas cu gura căscată şi şi-a examinat instinctiv palmele, înainte de a mă privi...

Matt FREI

corespondent BBC pentru Europa de Sud

(The Spectator, noiembrie 1992)

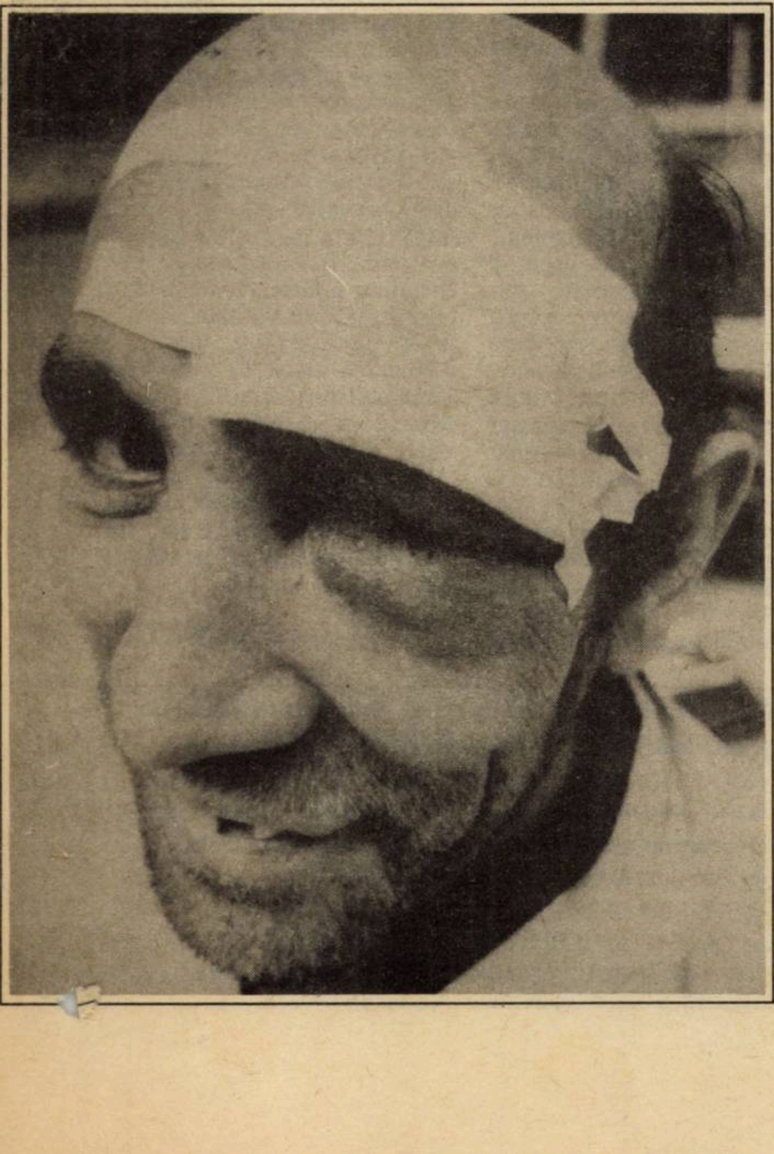

Slavă domnului, nu e la noi! Se consideră că huliganismul capetelor rase e limitat la devastările stupide din tribunele stadioanelor. Presupunerea e greşită. Anglia e departe de a fi un exemplu strălucit în materie de armonie multirasială.

Chiar în statisticile cele mai conservatoare - cifrele oficiale raportate Ministerului de Interne - anul trecut au fost 7780 atacuri cu motivaţie rasială, cifră care a crescut cu o mie de cazuri pe an, în ultimii trei ani. Newham Monitoring Project, care colectează rapoartele de la grupurile pentru apărarea drepturilor civice din toată ţara, cazuri rămase în afara dosarelor poliţiei, presupune că cifra reală este de trei pînă la de zece ori mai mare.

Delictele înregistrate merg de la atacuri cu proiectile incendiare şi ameninţări telefonice pînă la obiceiul deosebit de dezgustător de a trimite excremente umane prin poştă. Atacurile rasiale împotriva studenţilor de la Colegiul Southwark din sudul Londrei au devenit atît de obişnuite - unul dintre ei a fost agresat de o bandă înarmată - încît, luna trecută, colegiul a decis să construiască în jurul localului un zid înalt de pază dotat cu video-camere pentru supraveghere.

E linişte pe frontul rasial?

Plîngeri împotriva violenţelor şi a hărţuielilor rasiale ale poliţiştilor unei secţii din Londra, Stoke Newington, au declanşat o investigaţie a Scotland Yard-ului; trei poliţişti au fost suspendaţi.

Mai rău, nouă britanici de culoare au fost ucişi în acest an, în atacuri rasiale. Luna trecută, nepotul unei proprietărese de magazin din Peckham (sudul Londrei) a fost împuşcat mortal de cineva care a făcut după aceea salutul nazist. La Newcastle, în septembrie, un bătrîn a murit la spital după ce a fost bătut de o bandă, în timp ce se îndrepta spre moschee.

Dacă discutaţi despre relaţiile inter-rasiale la un dineu din Hampstead vi se va vorbi despre toleranţă, restaurante indiene şi Trevor Mc. Donald (prezentatorul de culoare al principalei emisiuni de ştiri a televiziunii independente). Întrebaţi-i pe candidaţii pentru parlament ce-i frămîntă pe oameni şi vă vor răspunde pe un ton jenat: problemele rasiale şi migraţia. Chestiunea e actuală, dar a vorbi despre ea în public a devenit mai puţin acceptabil..

(The Economist,
decembrie 1992)

Bogăţie de vocabular

Chiar în deciziile destinate unei circulaţii limitate, genocidul era formulat într-un cod eufemistic. La conferinţa de la Wannsee, Heydrich folosea codul. "Toţi evreii - spunea el - trebuie să fie evacuaţi spre Est şi organizaţi în colonii de muncă. Mulţi **or să dispară prin declin firesc**, dar nucleul puternic, apt să refacă iudaismul, **va fi tratat corespunzător**". Această ultimă formulă, care însemna **ucis**, fusese deja folosită în documentele grupului de la Einsatz. Au existat multe eufemisme oficiale pentru crimă, folosite de cei care le executau, foarte bine descifrate de mulţi alţii, din afara acestui cerc: **măsuri politice de securitate, a se rezolva prin modalităţile politicii de securitate, acţiuni, acţiuni speciale, tratament special, transport spre Est, recolonizare, tratament adecvat, purificare, acţiuni majore de purificare, transferaţi prin măsuri speciale, eliminare, soluţie, a isprăvi, a elibera, a termina, migraţie, a îndepărta, a abate, dispăruţi...**

Paul JOHNSON

("O istorie a evreilor". Capitolul "Holocaust")

"Jean Marie Le Pen, omul care stînjeneşte"

... În toate statele occidentale se pune problema comportării faţă de extrema-dreaptă, ici rasistă, colo neo-nazistă etc. Să se vorbească despre ea sau nu? Să se vorbească despre ea, sau să i se dea cuvîntul? Să fie exploatată capacitatea ei de a şoca ("omul care stînjeneşte") sau să fie combătută? Mai sînt şi întrebările pe care le pun - sau nu le pun - institutele de sondaje. Cum e formulată interogaţia? E bine cum a făcut "Der Spiegel" cînd i-a întrebat pe germani dacă nu li se pare că evreii au prea multă putere în lume? Nu era acesta mijlocul cel mai sigur de a acţiona asupra subconştientului lor? Nu există oare o zonă a spiritului în care germanul cel mai inocent, mai ales dacă este inocent, sfîrşeşte prin a asocia puterea victimelor cu vina care i se pune în seamă? Se poate oare deduce ceva din această întrebare?

Nimic nu e mai delicat, conflictual, exploziv, decît această dezbatere. Un lucru în orice caz e sigur: se poate adopta orice poziţie în legătură cu acest subiect, cu excepţia alibiului oferit de Audimat (indicele de urmărire a emisiunilor TV), al vînzărilor, al publicităţii, al interesului. Logica pieţii ar trebui să cedeze în pragul interesului colectiv, aproape că-mi vine să spun, al salvării sale. Un serviciu public nu trebuie să amplifice ceea ce, evident, poluează spiritul (sufletul) unei societăţi.

Dar e vorba întotdeauna de o "evidenţă"? Dimpotrivă, alunecarea spre banalizarea lui Le Pen este perceptibilă mai peste tot. Era fatal să se întîmple aşa, în momentul în care s-a creat predispoziţia de a-l crede pe cuvînt pe liderul Frontului Naţional. Iar tactica acestuia din urmă este perfect pusă la punct: el exploatează fără încetare frica de imigranţi, şi nu va renunţa, ştiind că este singurul său fond de comerţ inepuizabil. Aş vrea să le spun tuturor celor care s-au resemnat în faţa lepenismului liniştindu-se, zicîndu-şi că în fond e "un grăsan cumsecade", care se exprimă corect, nu rezistă tentaţiei unui banc dubios, afirmînd într-o manieră mai mult sau mai puţin provocatoare, lucruri pe care toată lumea le gîndeşte, cel puţin o dată pe zi, **da**, aş vrea să le spun că n-au intuit personalitatea acestui agitator "stînjenitor".

Să presupunem, pentru o clipă, că Le Pen ar dori sincer, să gestioneze, fără urmă de rasism, problemele pe care le provoacă deplasările de populaţie în epoca modernă. Acesta e creditul pe care i-l acordă domnii Poniatowski şi Philippe de Villiers. Ar fi suficient să se adreseze arabilor, imigranţilor, străinilor, eventual evreilor, cu accente calde şi respectuoase, pentru ca unele teze să se poată insera într-un dialog, la rigoare, acceptabil. În fond se poate vorbi despre protejarea culturilor şi de coexistenţa diferenţelor fără a fi bănuit de rasism. Dar înseamnă să nu înţelegi nimic din Le Pen, dacă crezi că el s-ar putea lipsi de rasism. El nu vrea să demonstreze că e acuzat pe **nedrept**, ci că e acuzat **ilegal**; că e persecutat nu de morală, ci de lege. De fapt, mai presus de orice, el nu vrea să spună tranşant dacă e rasist sau nu deoarece crede că clientela sa este rasistă, sau va deveni. **Şi e o socoteală foarte corectă.** Situaţia e îngrozitoare: pe de o parte puterea nu îndrăzneşte să dezbată fără complexe problema diferenţei, pe de altă parte extrema dreaptă, care anunţă rasismul, tot aşa cum norul poartă furtuna, spunînd că dacă într-o zi va ploua, va fi din vina puterii...

Jean DANIEL

(Le Nouvel Observateur, ianuarie 1992)

Pagină alcătuită de
Magdalena BOIANGIU

Spectatorul bine temperat

Îndoieli candide (II)

O a doua grupă de ipoteze ne-explicitate în modelul tranziției calchiat după istorioara irlandeză se referă la posibilitatea definirii, să spunem exacte, a "destinației" și "stării de plecare".

Destinația pare numai la prima vedere foarte clară: democrația pluralistă și economia de piață, se întîlnesc în lumea de astăzi în multe variante și nu toate, cred, merită să fie luate drept exemple - și citez, de pildă, cazul Indiei. În plus, analiștii capitalismului modern știu, că în linii mari după anumite cicluri, perioade în care piața se liberează total - ca în variantele Reagan - Thatcher - sînt urmate de perioade în care apare un anume dirijism - ca în variantele social democrate de "capitalism renan" - astfel încît creșterile și acumulările să fie mai echilibrat distribuite, răspunzînd și unor necesități sociale. O astfel de dinamică economică este caracteristică unei, să-i spunem, piețe avansate: dar care este varianta ce poate deveni țel pentru lumea post-comunistă? După decenii de statism, orice dirijism economic apare ca neo ori cripto-comunism: "destinația" reformei pare așadar nu orice formă de piață, ci aceea absolut liberă, variantă cum am văzut temporară în economiile avansate, dar care poate deveni tiranică și dăunătoare în evoluțiile post-comuniste dacă nu își găsește antidotul firesc, descoperit în mod natural de democrațiile avansate. Tot în rîndul confuziilor privind "destinația" voi trece și relațiile complicate între democrația pluralistă și performanța economică: să ne amintim astfel că în marea putere economică care este Japonia, opoziția nu a cîștigat niciodată alegerile parlamentare, și că una dintre puținele țări neatinse de recesiunea mondială este... China încă comunistă! Să mai înțelegi ceva? Nici **starea de plecare** comunistă, nu pare atît de ușor de evaluat, mai ales în perspectiva destinației reformiste. Economiile comuniste erau, desigur, toate în criză: dar unele întreprinderi de stat din Germania de Est erau comparabile, ca eficiență, cu întreprinderi private din lumea liberă, iar agricultura colectivizată din fosta Cehoslovacie mergea mai bine decît agricultura privată din Polonia. Iarăși, realități greu de explicat exclusiv în termeni dogmatici (atît ai religiei de pornire a "zeului Plan", cît și ai religiei de sosire a "zeiței Piață").

În sfîrșit, un ultim grup de ipoteze ne-explicitate în modelul tranziției înțeles ca în istorioara irlandeză, se referă la relevanța exemplului occidental pentru lumea post-comunistă: se presupune tacit că o anume analogie istorică poate funcționa, și că, eventual cu un start întîrziat, țările Europei de Est vor evolua după modelul surorilor mai coapte din Vest (rămînînd respectuos în urma lor, firește). Este oare o astfel de analogie realistă? Să observăm numai că, dacă este așa, colectivele "lumii libere" nu au fost niciodată **democrația pluralistă** și **economia de piață**: acestea au fost numai **mijloacele** prin care s-au atins adevăratele țeluri - și anume **protejarea libertății individuale** și **asigurarea prosperității economice**. De ar fi să urmăm exemplul occidental, nu ar trebui așadar să copiem strategii - care cel puțin teoretic pot duce la rezultate diferite de cele scontate, datorită contextelor noi ori unor "ușor de neglijat" "efecte de ordinul doi", cum sînt corupția și nemulțumirile sociale: ar trebui să ne fixăm și noi aceleași obiective - respectiv, **libertatea** și **prosperitatea**. Și să ne găsim singuri strategiile de cost minim cu care să ajungem la ele. Ținînd seama și de faptul că, împotriva voinței noastre, am trecut prin coșmarul comunist - iar supraviețuirea dovedește și vitalitate, nu numai demisie și depersonalizare - și că, teoretic, și această experiență-limită ar putea fi fructificată în drumul spre mai bine.

Sper că cititorul nu mă socoate deja un partizan (chiar abil mascat) al autoritarismului politic ori un adversar (iarăși mascat) al pieței libere, pentru astfel de comentarii non-conformiste (ce amintesc, curios, și de pledoariile pentru o "democrație originală", nu-i așa?). Știu și eu, cum știm cu toții, că drum înapoi nu există - la dictatură și la mizerie "științific" planificată. Și înțeleg și rezervele cu care cei abia scăpați de comunism privesc orice seamănă cu o propunere de non-experiment: după atîtea decenii de suferință, toată lumea vrea, cît mai repede, **normalitate** - în sensul aplicării întocmai a verificatului model occidental.

Comentariile mele cîrcotașe, de avocat al diavolului, au urmărit numai să atragă respectuos atenția asupra posibilității ca aceeași rețetă, cu ingrediente diferite, să ducă la rezultate diferite. Ca în vechea glumă de la Radio - Erevan: ascultătorului care ne întreabă dacă poate aplica rețeta clasică pentru prepararea fazanului cu portocale pentru bibilică cu ceapă noi îi răspundem că în principiu, sigur, poate, dar s-ar putea ca ceea ce iese să aibă un gust diferit...

Mihai BOTEZ

Un fel de prefață

N-am făcut de foarte mult timp gazetărie. Pe de o parte, o navetă epuizantă m-a pus în situația de a nu putea transforma notele, pe care n-am încetat o clipă să le iau, în articole. Pe de alta însă, zeci de ani mi-am cultivat respectul pentru uneltele de scris și, desigur, pentru profesia pe care cred că am slujit-o cu încăpățînare, așa că mi-e imposibil să scriu oriunde, oricînd și, mai ales, oricum. M-am obișnuit să cercetez totul cu minuția omului de știință, prin urmare cunoscînd valoarea fiecărui cuvînt, a fiecărei afirmații; mi-am interzis să mă las în voia sentimentelor, a primului impuls, deoarece, pentru cine-și respectă uneltele, vocația, nu știu să existe constrîngere mai mare decît libertatea. Am mai crezut că pentru ceea ce n-ai scris, n-ai spus sau n-ai strigat la timp nu există iertare. Mi-am pretins acest lucru mie însumi chiar în anii socialismului victorios, cînd cenzura era cea mai comodă scuză pentru toți, mi-o pretind și astăzi, obligat în plus și de libertate. N-am scris, dar asta nu înseamnă că n-am văzut și trăit intens, mai ales că soarta m-a ajutat să particip la o seamă de evenimente care, în perioada post-revoluționară, au lăsat urme notabile în modul nostru de a gîndi și reacționa. Despre unele n-am avut cum scrie, însă scuzele reale și circumstanțele atenuante nu mă ajută să suport mai ușor inconfortul de a fi fost absent ori de a fi acordat prioritate prozei.

Apoi, mai bine de un an, sănătatea cu totul precară m-a obligat să cred că soarta mi-a mai lăsat timp pentru cîteva pagini dintr-un roman pe care - iată - sper să-l isprăvesc nu peste mult. Oricum "departe de lumea dezlănțuită", aflat dincolo de bine și de rău, într-un spital din SUA, cînd credeam că mi-a rămas timp doar pentru un bilanț personal, m-am gîndit, atît cît mi-a fost posibil, la toate cîte s-au întîmplat și, mai ales, la acești ultimi trei ani halucinanți. În lipsă de altceva, am căutat răspuns la acuzele ce mi-au fost aduse (mai ales că mă obișnuisem să cred că și **celălalt** are dreptate) dar și la întrebările, nu puține, și nu simple, pe care le dusesem cu mine. Într-un text vechi, scris într-unul din anii cînd trăncăneala și absurdul atinseseră paroxismul, cînd frica de semenul tău, de **cel de alături** făcea ravagii, Mircea Iorgulescu observa că am cultul prieteniei, al solidarității. Afirmația era exactă și, trebuie să recunosc, m-au urmărit și acolo, ca un coșmar, metamorfozele unor oameni. Iată, am trăit împreună, era greu să răzbim unul fără umărul celuilalt - sau cel puțin așa am avut impresia - nu concepeam că ar putea exista ceva care să ne despartă, dacă nici măcar acea putere n-a reușit ca, brusc, după Revoluție, să ne pomenim **alții** ca niște străini, să ne zîmbim încurcați de parcă abia atunci ne-am fi cunoscut, iar din mulții de odinioară să rămînă activi doi, trei, ba să citesc niște biografii atît de ajustate, de false, încît să nu mai înțeleg nimic. Cum poate scrie așa ceva? Cum nu roșește hîrtia? Sau chiar crede ce scrie? - m-am întrebat mereu. N-a fost o zi în care să nu știm unul de altul, să nu vorbim la telefon fie și puțin, codificat, cum se putea, ca astăzi să descopăr că X, în vreme ce era cu noi, în realitate nu era cu noi, ci la cine știe ce arest, într-o situație imposibilă ș.a.m.d. Așadar ce s-a întîmplat, cine greșește și mai ales de ce? Dacă la un oarecare, la un nimeni, acomodarea cu ce se poartă, ce este la modă etc. ar fi de înțeles, cînd însă ai în urmă o operă scrisă în condițiile dificile, totuși, strecurată prin sita cenzurii și totuși bună, viabilă, la ce-ți mai trebuie și o biografie falsă? Dacă fostul regim se străduia să șteargă, să anuleze identitatea oamenilor, să-i transforme în simple unelte de muncă, este oare firesc ca redobîndirea ei să înceapă cu asemenea falsuri aberante? Anonimii imită pe cei cunoscuți, dar cei cunoscuți ce nevoie mai au tocmai de minciunile împotriva cărora luptaseră? Combatem și privim cu furie pe vechii ilegaliști, pe specialiștii în dosare, dar le copiem practicile în numele altei ideologii, cu același exclusivism. Sigur că nulii și lașii atacă violent pe cei cărora nu le seamănă, pe cei ce le-ar putea aminti că **înainte** au fost tot nuli și lași - atîta doar că turnau la securitate în loc să toarne în presă, ca astăzi - dar cei **buni**, cei ce s-au străduit ca o cultură, o tradiție, un mod de a fi și de a gîndi să nu dispară, ce nevoie vor fi avînd să le adopte practicile? Mă întreb și azi îngrozit - cum mă întrebam și ieri, în spital, cînd obsesia morții mă obliga să mă leg cu încăpățînare de viață - dacă n-am trăit cumva într-o lume pe care am avut doar impresia că o cunosc. Nu cumva în jurul meu am văzut doar literatura pe care urma să o întredințez hîrtiei?

Sigur, întrebări ar mai fi, de ordinul zecilor, dar nevrînd să alunec într-o stare ce caracterizează nu numai momentul pe care îl traversăm - văicăreala - ci și o respectabilă sumă de ani, îmi vine să cred că nu ne pretindem prea mult ca prieteni, că ne-a unit mai ales dorința de a apăra cultura - care, de fapt, era propria noastră viață - capitol în care intra și ura împotriva puterii și reflexul de a te opune la ordin și frica de a nu depăși nivelul profesionalismului, de a te confrunta direct cu o putere politică imprevizibilă în reacții etc. Probabil că măcar această zodie ar fi trebuit să ne unească și după Revoluție deoarece, n-am nici o îndoială că o seamă de calamități și aberații au fost posibile tocmai fiindcă fragila solidaritate intelectuală în apărarea cîtorva valori s-a destrămat. Așa, împrăștiați, ignorînd bătaia lungă a culturii, iluzionîndu-se că rezolvă chestiuni politice fundamentale, mulți intelectuali de valoare au ajuns pe un teren necunoscut, unde adversarii utilizează altfel de arme, pe terenul trăncănelii și versatilității unde, mai devreme ori mai tîrziu, marea majoritate vor fi, din păcate, victime sigure.

La vorbit oriunde, orice și oricînd sîntem o supraputere, rămîne doar să redescoperim ceea ce am știut atît de bine odinioară că mai presus **de** și **de** și iarăși **de** este cultura.

Augustin BUZURA

Redacția DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 București ● Telefoane: 633.74.03 - 633.31.21 ● Telefax: 312.75.59 -312.89.05 ● Publicația se află la poziția 2106 în Catalogul publicațiilor interne RODIPET SA ● Abonamentele se pot contracta, angajamentele de difuzare se pot încheia și la sediul redacției, et. 1, cam. 9, tel. 633.11.62 ● Abonamente anuale în străinătate: 96 $ SUA sau monedă convertibilă în contul 47.21.401.300.4.- BRCE ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Mihai BOTEZ, Augustin BUZURA,
Ștefan Aug. DOINAȘ, Mihai OROVEANU, Z. ORNEA, Andrei PLEȘU
REDACȚIA: Magdalena BOIANGIU, Radu COSAȘU, Bogdan GHIU,
Teodor SUGÁR (secretar general de redacție), Alex. Leo ȘERBAN,
Elena ȘTEFOI (secretar general de redacție), Mircea VASILESCU.
CORECTURĂ: Gabriela MAȘEK, Nina PRUTEANU.
SELECȚIA FOTO: Mihai OROVEANU.
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Gabriela ANDREESCU.
Tiparul executat la PROGRESUL ROMÂNESC SA, Calea Plevnei 114, tel. 637.71.96

> *"O capodoperă, un monument, presupunînd că ele ar răsări așa ca prin minune din pămînt, n-ar avea puterea să miște cîtuși de puțin spiritul public, absorbit cu totul de rezultatul unor alegeri parțiale din cine știe ce provincioară. Are publicul cap să mai citească un roman, să mai privească o pictură, să mai asculte o tragedie cînd încă nu se știe dacă d. cutare sau cutare mai rămîne sau nu în minister?"*
>
> *I.L. Caragiale, Politică și cultură, 1896*

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE

DIRECTOR: ANDREI PLEȘU

În acest număr:

PAGINA 2

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ:
Comunismul rezidual

PAGINA 3

MIRCEA IORGULESCU:
Între seducția dictatorială și restaurația comunistă
ANDREI PLEȘU:
Despre (in)disciplina de partid

PAGINA 4-5

Literatura și arta sub semnul folosului
FLORIN MANOLESCU:
O sperietoare?
BOGDAN ȘTEFĂNESCU:
Lăsați cultura în criză

PAGINA 8-9

ÎN OPOZIȚIE - MAI APROAPE DE REALITATE?
Dialoguri cu Nicolae Manolescu și Adrian Severin

PAGINA 10

N. STEINHARDT:
Iertarea

PAGINA 11

La mulți ani, Geo Bogza!
MIHAI ZAMFIR:
O criză de creștere

PAGINA 16

MIHAI BOTEZ:
Terapie ori terapii? (II)
AUGUSTIN BUZURA:
Între glumă și refuz

© M. Oroveanu

Anul I Nr. 4
4 - 10 februarie 1993
16 pagini 50 lei

EDITOR:
FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

Mai-mult-ca-prezentul

Comunismul rezidual

4. Revoluţia - climat al terorii.

© M. Oroveanu

> **Dacă omul vrea să se facă Dumnezeu, el îşi arogă dreptul de viaţă şi de moarte asupra celorlalţi.**
> (Albert CAMUS)

După Toynbee, popoarele coloniale sunt pentru societatea occidentală ceea ce erau pentru lumea romană barbarii: două specii ale aceluiaşi gen, pe care-l numeşte **proletariat extern**. În epoca noastră, din acest proletariat fac parte nu numai ceea ce marxiştii înţeleg prin proletari, ci toţi dezmoşteniţii şi nemulţumiţii istoriei. Acestui proletariat extern, ca şi celui intern, propaganda bolşevică i-a inculcat necesitatea strictă a revoluţiei – ca un climat al terorii.

Societatea burgheză care, în proletariat, neagă "esenţa umană" (aşa cum zice Marx), face din această clasă socială o negaţie: negaţia societăţii care a produs-o, "groparul" ei. Cînd nu se sprijină pe o "conştiinţă de clasă", această negaţie e doar metafizică, pasivă. Dar ideea, cuprinzînd masele, devine forţă. Despuiat de esenţa sa umană, proletariatul e chemat să producă o răsturnare completă: omul îşi va lua, astfel, soarta în propriile-i mîini. "Omul cel mai puţin om e chemat să devină omul cel mai om". Răsturnarea catastrofică a istoriei are un sunet eschatologic: e vorba de o apocalipsă, de un sfîrşit al lumii: "Dans la révolution revit **la grande ordalie**" (J. Monnerot: **Op. cit.**, p. 475). O nouă ordine va înlocui ordinea veche: cei din urmă vor fi cei dintîi, într-o societate totuşi fără clase, într-o ţară a făgăduinţei. Tot ce este aparenţă logică, ţinută intelectuală în aceste reprezentări constituie, de fapt, doar **masca** unei realităţi psihice adînci, de esenţă pasională: revoluţia e momentul declanşării acestor forţe ale inconştientului colectiv. Forme uitate sau plăpînde de misticism, de nostalgie după un fel de "vîrstă de aur" a omenirii, de speranţă într-o "mîntuire socială" aici pe pămînt, înalţă vechi mituri, coafate modern. În cazul Uniunii Sovietice, de pildă, mesianismul bolşevic a dat răspuns pulsaţiilor tradiţionale ale mesianismului rus: o mică deviere, şi mistica religioasă de tip ortodox a devenit mistică laică de tip proletar. Întreagă strategia unei atare revoluţii e dirijată şi mobilizată - nu numai în clipa izbucnirii ei, ci şi în continuare – de crearea şi întreţinerea unui climat de ură şi de teroare.

Nimeni n-a descris mai profund şi convingător trecerea de la revoltă la revoluţie, prin practicarea diverselor terorisme, decît Albert Camus în **L'Homme révolté** (Gallimard. Paris 1951, pp. 137-307), carte care i-a atras autorului duşmănia implacabilă a tuturor intelectualilor francezi de stînga. Voi urmări, pe scurt, logica sa.

"Saint-Just, contemporanul lui Sade, ajunge la justificarea crimei, cu toate că pleacă de la principii diferite./.../ Dacă formula marchizului putea să fie: «Deschideţi închisorile sau dovediţi-vă virtutea», cea a omului Convenţiei ar fi: «Dovediţi-vă virtutea sau intraţi în închisori». Amîndoi legitimează totuşi un terorism, individual la libertin, statal la apologetul virtuţii. Binele absolut sau răul absolut, dacă aplicăm logica ce se cuvine, pretind aceeaşi furie"(p. 162). Persecutor persecutat, Saint-Just scrie: "Dacă Brutus nu-i ucide pe ceilalţi, se va ucide pe sine însuşi". Şi tot el, proclamînd marele principiu al tiranilor secolului XX: "Un patriot este acela care susţine republica **en masse**; oricine o combate **en détail** este un trădător": eşafodul, aşadar, asigură libertatea. Nu va exclama Marat cu o tristă ironie în marginea cinismului: "Mi se contestă titlul de filantrop. Cîtă nedreptate! Cine nu vede că eu vreau să tai cîteva capete, puţine, ca să salvez pe celelalte – multe"... Pentru amîndoi, Camus precizează: "Morala, cînd e formală, devorează" (p. 161). Şi continuă: "Comunismul rus, prin critica violentă adusă oricărei virtuţi formale, desăvîrşeşte opera de revoltă a secolului XIX, negîndu-i orice principiu superior. După regicizii din secolul XIX vin deicizii din secolul XX, care merg pînă la capătul logicei revoltei şi vreau să transforme pămîntul în regatul unde omul va fi zeu. Începe domnia istoriei, iar omul, indentificîndu-se doar cu istoria sa, infidel faţă de adevărata sa revoltă, se va devota de acum înainte revoluţiilor nihiliste ale secolului XX, care, negînd orice morală, caută cu disperare unitatea genului uman printr-o epuizantă acumulare de crime şi de războaie. Revoluţiei iacobine, care încerca să instituie religia virtuţii, pentru a întemeia pe ea unitatea, îi vor urma revoluţiile cinice, fie de dreapta, fie de stînga, care vor căuta să cucerească unitatea lumii pentru a fundamenta în fine religia omului. Tot ceea ce era a lui Dumnezeu va fi dat de acum înainte Cezarului" (p. 171).

Peste un singur punct Camus trece prea repede: Revoluţia din octombrie nu "neagă orice morală", ci inventează una **ad hoc**. Pentru Lenin, morala şi politica merg împreună, sub dominaţia celei de a doua. Există, aşadar, o morală comunistă care constituie chiar obiect de educaţie şi învăţămînt, căci – socoteşte el – virtutea poate fi învăţată. "Noi respingem orice morală considerată pornind de la un concept exterior umanităţii, exterior claselor. Noi spunem că aceasta este o înşelătorie, un vicleşug şi o îndopare a craniului muncitorilor şi ţăranilor, în interesul marilor proprietari de moşii şi al capitaliştilor. Noi spunem că morala noastră e cu totul subordonată intereselor luptei de clasă a proletariatului" (Lenin: "Sarcinile uniunilor de tineret", 1920). Deci, conducătorul leninist nu guvernează în numele Binelui, ci în numele proletariatului. Nu ceea ce e moralmente bun este just politiceşte, ci ceea ce e politiceşte just e moralmente bun.

Şi terorismul? Trotsky, referindu-se la terorismul individual, îl condamnă; dar numai pentru că politic vorbind e ineficace (în cazul său personal, se pare că a fost totuşi teribil de eficace...). Însă, în situaţie de război civil, de pildă, acelaşi act (asasinatul politic sau executarea ostaticilor) devine "politiceşte util", deci "moralmente justificat" (Trotsky: **Leur morale et la nôtre**, J.J. Pauvert, Paris 1966, p. 100). Logica creatorului Armatei roşii e de un cinism care-ţi face părul măciucă: "Din punct de vedere al **adevărurilor eterne**, revoluţia e, fireşte, imorală"; dar aceasta nu ne dovedeşte nimic mai mult decît că "morala idealistă e contra-revoluţionară, adică în serviciul exploatatorilor". Omul trebuie să aleagă: "Ori morala lor, ori morala noastră". Pentru marxişti, morala e ori revoluţionară, ori rea.

Cu o disperată ironie, cercetătorul istoriei filosofiei constată aici că, într-un fel, Platon şi Lenin pot să-şi dea mîna (Cf. André Comte-Sponville: **Une éducation philosophique**, P.U.F., Paris 1990, p. 125). De fapt, filosoful-rege, ca şi conducătorul-filosof, sunt amîndoi **savanţi**: ei posedă "ştiinţa binelui şi răului", după Platon, şi "ştiinţa istoriei", după Lenin, şi de aceea guvernează în mod legitim. La amîndoi există un adevăr care justifică supunerea politicii faţă de morală, la Platon, şi supunerea moralei faţă de politică, la Lenin, iar acest adevăr e normativ (el ne învaţă nu numai ceea ce este, ci şi ceea ce trebuie să fie), şi de aceea e just, şi bun. Amîndoi **ştiu** ce este bun; de aceea ei se află deasupra legilor (adevărul nu se votează, şi nu depinde de nimic), şi decid, ei singuri, asupra a ceea ce trebuie să trăiască sau să piară. Dictatură a preoţilor (Platon), dictatură a partidului unic (Lenin). Bineînţeles, dictatura ar dori să domnească fără violenţă; dar ce să-i faci, dacă unii, încăpăţînaţi, nu vor să recunoască adevărul... Pentru Platon, soluţia era: stîlpul infamiei, exilul sau condamnarea la moarte; pentru Lenin şi succesorii săi soluţia e alta: lagărele, închisorile, spitalele psihiatrice. De altfel, Trotsky scrie clar: "Este permis tot ceea ce duce într-adevăr la eliberarea oamenilor" (**Op,cit.**, p. 95) sau :"Problemele de morală revoluţionară se confundă cu problemele de strategie şi tactică revoluţionară "(**Ibid.**, p. 96). În **Boala de copilărie a comunismului**, Lenin susţine: "În caz de necesitate (caz asupra căruia decide doar conducătorul, **n.m.**) e îngăduit să minţi, să violezi legea sau să împuşti cîţiva ostatici", fără a te sinchisi "de prejudecăţi legaliste, constituţionale, democratice burgheze" (p. 45).

La capătul acestui succint expozeu de orori filosofice, gînditorul francez comentează sec: "Rien de sanglant comme un idéal au pouvoir" (p. 126).

Prin ce a revoltat Camus stînga franceză? Între altele, prin aplicaţia cu care a demonstrat că terorismul bolşevic s-a manifestat pe sol rusesc tocmai pentru că acolo a găsit teren propice, fiind pregătit de o întreagă tradiţie a nihilismului. Există, mai întîi, "cei trei posedaţi": unul e Pisarev, susţinător al terorismului individual, cel care la întrebarea: Poţi să-ţi ucizi mama? a răspuns: "De ce nu, dacă doresc s-o fac şi dacă socotesc că e util?" Or, se ştie că la Stockholm, cînd a primit Premiul Nobel, Camus a declarat în legătură cu Algeria: "Eu cred în justiţie, dar o voi apăra pe mama mea înaintea justiţiei". Sunt, apoi, Bakunin şi Neceaiev, nihiliştii care, în loc de scepticism, au ales apostolatul şi au devenit socialişti: primul susţinînd că "pasiunea distrugerii e creatoare", al doilea justificînd "violenţa faţă de fraţi". În fine, 1878 e anul de naştere al terorismului rusesc, cînd studenta Vera Zasulici îl ucide pe generalul Trepov în ajunul unui proces intentat unor "populişti", dînd semnalul acestei practici în toată Europa. Prin toate acestea se anunţă "teocraţiile totalitare din secolul XX, terorismul de Stat".

Iată ce i-a revoltat pe tov. Sartre et Comp.; dar – în ciuda probelor concrete care confirmau tezele lui Camus – nu i-a putut face să-şi schimbe convingerile.

Ştefan Aug. DOINAŞ

Aduse cu poşta:

Domnule "Colectiv de redacţie"

Constatînd că revista dumneavoastră nu are un redactor-şef, iar, după ştiinţa mea, un director avînd un alt tip de atribuţiuni, mă văd nevoit să adresez scrisoarea aşa cum se vede.

Ideea revistei "Dilema" este lăudabilă. Diferenţa între "lăudabil" şi "bun" este aceea între aspiraţii şi posibilităţi, şi pînă la urmă, întruchipată în absenţa, respectiv prezenţa unui redactor-şef. Nu cred, deci, în perenitatea publicaţiei, cel puţin în această formulă.

Asta nu înseamnă că nu o privesc cu simpatie. O privesc, pentru că e "lăudabilă" şi sper ca previziunea mea sumbră să nu se îndeplinească.

Tocmai pentru asta m-am decis să încredinţez atenţiei dumneavoastră cîteva rînduri, cu speranţa că, la rîndul dumneavoastră, le veţi înfăţişa cititorilor.

Misiunea pe care am ales-o este delicată. Mi-am permis să amendez unele afirmaţii din editorialul numărului 1, "Dilema noastră cea de toate zilele", semnat de însuşi directorul publicaţiei, dl. Andrei Pleşu. După cum veţi vedea, nu doresc să contrazic o asemenea personalitate. Vreau doar să arăt că este posibilă şi o altă viziune asupra luptei ce se duce azi pe toate planurile, de la idee la bîtă, între două tipuri de societate. Ceea ce vă trimit este o justificare a acţiunilor unor categorii ale societăţii, pe care Andrei Pleşu le atacă, parţial pe nedrept, cred eu.

Nu am pretenţii de filozof sau ideolog, dar mă consider capabil să-mi justific faptele, mie şi celor ca mine.

Închei, asigurîndu-vă de toată consideraţia mea, al dvs.

Mihai Bădici

RĂSPUNSUL UNUI ANARHIST

Domnul Pleşu lansează DILEMA ornînd-o (şi onorînd-o) cu un frumos editorial (Dilema cea de toate zilele) în care alegerea numelui revistei e argumentată de "nevoia de dialog". Domnia-sa are multă dreptate cînd contrapune certitudinilor celorlalţi dilemele sale. Nimic de zis.

Există în România trei categorii de oameni: cei pentru care revoluţia nu a existat, cei pentru care ea continuă, şi, în fine, cei pentru care ea s-a încheiat. Dacă nu mă înşel, domnul Andrei Pleşu face parte din aceasta din urmă. Pentru că doar cei din această din urmă categorie pot să îşi permită să aibă îndoieli. Numai ei pot să fie contemplativi, numai cu ei timpul are infinită răbdare.

Nu voi argumenta pentru ce prima categorie, cei pentru care nu a avut loc nici o revoluţie, nu are dileme. Fireşte, ei au aceleaşi certitudini ca altădată, în vremile lor glorioase.

Mă consider însă printre cei care cred că revoluţia nu s-a încheiat, chiar dacă manifestă un (sper) trecător reflux. Îmi pot eu permite să am îndoieli? Am eu dreptul la altă contemplare decît cea prin luneta puştii? Pot eu să mă slujesc de altă logică decît cea a revoluţiei?

Mă număr printre cei care cred că un colţ de stîncă, indiferent dacă este împins în sus, în jos, spre dreapta ori spre stînga, se va rostogoli în direcţia firească şi nu către punctul către care e împins. Mă număr printre cei care cred că, oricît ar fi contemplată, o stîncă nu se va clinti din loc fără a fi împinsă. Mă veţi ierta, poate, de aceea, dacă voi crede şi că schimbarea de dragul schimbării este preferabilă stagnării din amorul contemplării. Dilema? Un lux al oamenilor ajunşi, un cancer al societăţilor aşezate. Dilema înseamnă aşteptare, aşteptarea înseamnă moarte. Să aibe dileme cei care pot avea răbdare. Cei care pot avea timp pentru dileme. Să şi le poarte cu ei la cafenea, la recepţii, la Grupuri pentru Dialog, să şi le afişeze în ziare. Să le povestească în cărţi. Să le recite pe scene. Să le expună în Occident.

Eu prefer ghilotina.

Mihai BĂDICI

Între seducţia dictatorială şi restauraţia comunistă

Redacţia noastră i-a adresat domnului Mircea Iorgulescu un set de întrebări care ar putea constitui tot atîtea *dileme* ale cititorilor, ale lumii româneşti de azi. Reproducem, în continuare, răspunsurile domniei sale în a căror formulare publicul va regăsi, sperăm, reflecţii asupra propriilor incertitudini. Cît despre întrebări, ele pot fi cu uşurinţă deduse.

Este posibilă o restauraţie în ţările foste comuniste din Europa de Răsărit?

Iată o întrebare formulată arareori, dacă nu chiar deloc, dar căreia, în mod ciudat, i se dau aproape zilnic răspunsuri. Va fi fiind, poate, şi pentru că sîntem într-un timp al întrebărilor suprimate. Am încetat să ne mai întrebăm. În schimb, trăim într-un nesfîrşit delir al răspunsurilor. Ştim tot. Nu avem îndoieli, nesiguranţe, reţineri: doar certitudini. Definitive. Şi accesibile; mai ales accesibile.

Este, aşadar, cu putinţă o restauraţie în ţările foste comuniste din Europa de Răsărit? Aflăm, auzim, citim că "restauraţia comunistă" a început, că avansează, că se întăreşte, că nu se mai ascunde...etc. Mai peste tot, din Lituania pînă în Bulgaria, comuniştii şi comunismul ar fi în plină ofensivă. Evident, şi în cele două state româneşti, unde, de altminteri, comuniştilor le-ar fi succedat tot comuniştii.

O **restauraţie** în Europa de Răsărit înseamnă însă, dacă folosim corect termenii, o refacere a regimurilor existente pînă în 1989, anul în care, cel puţin formal, în aceste ţări au fost înlăturate de la putere regimurile comuniste. Fără să se precizeze **ce anume** s-ar putea restaura, plonjăm în abisul clişeelor; şi, în fond, **restauraţie comunistă** riscă să devină, dacă nu cumva a şi devenit, o formulă tot atît de vagă şi de găunoasă ca şi **procesul comunismului.**

Apariţia şi existenţa regimurilor comuniste în Europa de Răsărit au fost impuse şi asigurate de Uniunea Sovietică; este un adevăr istoric banal. Cînd s-au clătinat, cînd au fost ameninţate, ca în Ungaria în 1956, ori ca în Cehoslovaçia în 1968, Uniunea Sovietică a intervenit militar şi le-a salvat de la prăbuşire. Această dependenţă vitală a funcţionat, dar în alt sens, şi în 1989. Înlăturarea regimurilor comuniste din Europa de Răsărit s-a făcut peste tot, cu încuviinţarea tacită a aceleiaşi Uniuni Sovietice, din raţiuni încă obscure. Dispărîndu-le sprijinul Uniunii Sovietice, aceste regimuri au căzut atît de rapid şi de uşor încît răsturnarea lor a părut neverosimilă, chiar o înscenare de operetă - ca şi cum brusc li s-ar fi tras covorul de sub picioare. Pînă şi în România, unde regimul comunist a fost înlăturat de la putere prin violenţă, nu sînt puţini cei care - de bună sau de rea credinţă - pun la îndoială caracterul "natural" şi autenticitatea revoluţiei. Oricum ar fi fost însă, reapariţia unor regimuri comuniste în aceste ţări este logic exclusă în absenţa unei intervenţii masive şi brutale a "marelui frate" - care, la rîndul său, nu mai este nici chiar atît de "mare", nici "frate" ideologic. Principala condiţie de existenţă a regimurilor comuniste din ţările Europei de Răsărit era una externă; această condiţie a dispărut.

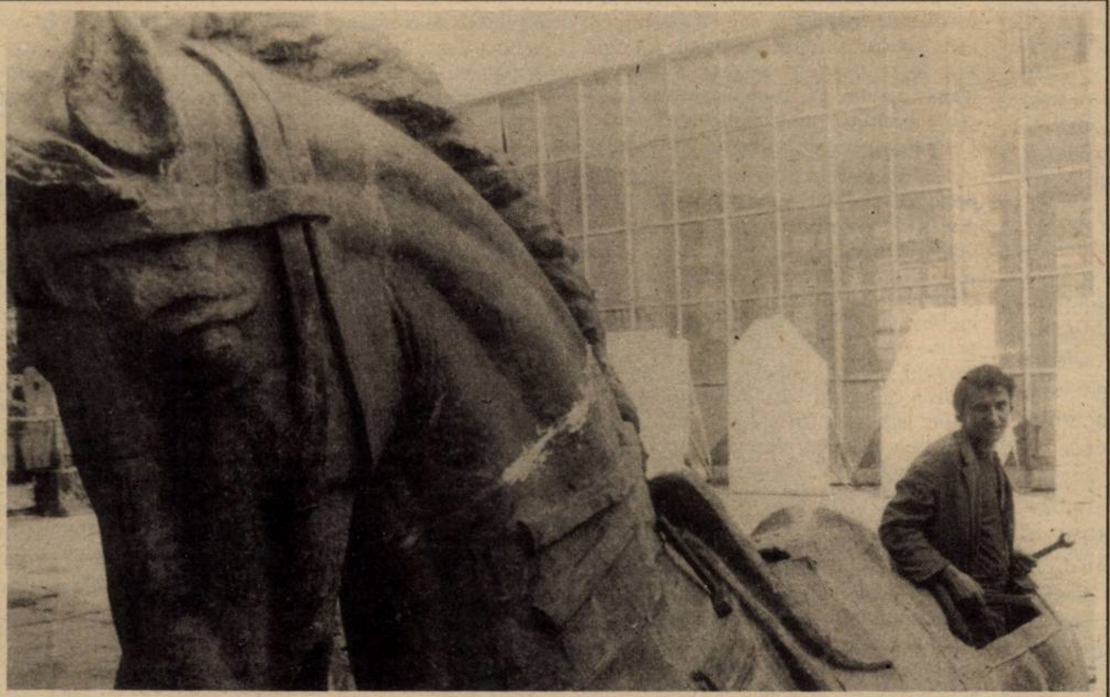
© M. Oroveanu

Comunismul însuşi, ca ideologie, doctrină politică şi sistem economic, este iremediabil discreditat; nu a fost "întinat", ci s-a dovedit a fi un eşec. Nu reconstituirea unor regimuri comuniste în ţările unde acestea s-au prăbuşit se aşteaptă, se aşteaptă şi căderea celor încă existente. Şi din această perspectivă o "restauraţie comunistă" este imposibilă, nimeni nu mai vrea, nu mai doreşte să refacă experienţa comunistă. Ea s-a încheiat - şi s-a încheiat pentru totdeauna. Prezenţa unor grupări, chiar a unor partide politice avînd mai mult sau mai puţin mărturisit nostalgia regimurilor comuniste este însă incontestabilă. Aceste grupări sînt adesea active şi extrem de energice, iar pe alocuri ele răspund unor curente populare de opinie deloc neglijabile, ba chiar în creştere numerică. Nostalgiile lor se referă la "trecut", dar nu neapărat la "trecutul **comunist**"; mai degrabă, la un model de "trecut" ce are o legătură cu totul superficială cu natura comunistă a perioadei istorice în a cărei materie este proiectat. E un fel de "paradis pierdut", o imagine construită prin contrast cu "infernul prezent". Dominante în acest model sînt autoritarismul, duritatea, chiar ferocitatea. În Rusia este recuperat astfel Stalin, nu Hruşciov, iar în România Ceauşescu, nu Dej (cu toate că marile crime comuniste din România în lotul lui Dej cad!). Lui Stalin îi este asociat frecvent ţarul (deşi ultimul Romanov a fost un ins blînd şi slab; însă el este recuperat ca reprezentant al unei instituţii tiranice), iar lui Ceauşescu îi este alăturată o altă figură - Antonescu. Miturile regresive, observă Jean-Luc Porquet în **Le Faux-parler ou l'art de la démagogie** (Ed. Balland, Paris, 1992), sînt de altfel o specialitate a demagogilor cu apetituri dictatoriale - Mussolini visa Roma antică, Jean-Marie Le Pen se revendică de la Jeanne d'Arc şi preconizează întoarcerea la mareşalul Pétain; acelaşi autor notează însă că există şi "demagogi vizionari", ca Hitler, ce vor să creeze "cu forcepsul o lume nouă". Aici, românii i-ar putea cita pe Zelea Codreanu ("o ţară sfîntă, ca soarele de pe cer") şi pe Nicolae Ceauşescu ("viitorul luminos").

Acestor grupări şi curente comunismul le-a lăsat moştenire nu atît ideologia, cît demagogia populistă, retorica trivială şi violentă (aceeaşi - de la Goebbels şi Vîşinski la francezul Le Pen, rusul Jirinovski, sîrbul Seselj, ungurul Csurka, românii Vadim Tudor, Funar, Păunescu), precum şi, poate mult mai important, tehnica preluării puterii şi ura adîncă, viscerală, împotriva democraţiei.

Seducţia dictatorială este, în Europa de Răsărit, puternică şi în evident cîştig de teren; faţă de ea, restauraţia comunistă este aproape un pericol închipuit,

Mircea IORGULESCU

Despre (in)disciplina de partid

Sciziunea a devenit, la noi, boala cronică a tuturor formaţiunilor politice. Partidul de guvernămînt - vechiul F.S.N. - se împarte în două. Apare F.D.S.N.-ul, despre ale cărui fricţiuni intestine a început să se vorbească tot mai des. F.S.N.-ul lui Petre Roman nu e nici el atît de omogen pe cît pare; la bază, lucrurile sînt confuze (vezi votul dat de mulţi, la preşedinţie, lui Ion Iliescu, deşi exista un candidat propriu), la vîrf apar disensiuni neaşteptate (Petre Roman - Caius Dragomir). Fricţiunile liberale sînt notorii. Întîi, Dinu Patriciu contra Radu Câmpeanu, apoi Dinu Patriciu contra Cataramă, apoi Vintilă Brătianu contra Câmpeanu, ca să nu mai vorbim de bruiajul vesel al "Uniunii Liberale" Brătianu-Kogălniceanu. P.A.C.-ul pare în pragul unei ramificaţii riscante, pe baza a trei noţiuni distincte (liberalism, democraţie creştină, social-democraţie). Oricum, e în conflict cu Alianţa Civică. U.D.M.R.-ul e subminat de tensiunea dintre radicali şi moderaţi. Pînă şi micul birt patriotic al P.R.M.-ului polarizează, din senin, între cei doi titani ai săi: Tudor şi Theodoru. Ecologiştii, a căror doctrină ar trebui să fie clară şi simplă, sînt, la rîndul lor, sfîşiaţi de diferenţe (M.E.R. pe de o parte, P.E.R. pe de alta). Singur P.N.Ţ.C.D. are un aer mai compact, deşi e şicanat şi el, din cînd în cînd, de disidenţa domnului Ion Puiu.

Pînă la un punct, putem spune că această hipertrofie a dezbinării reface tradiţii politice mai vechi. Conservatorii s-au divizat, în 1908, producînd Partidul Conservator Democrat al lui Take Ionescu. Liberalii au trecut prin nenumărate crize, curînd după ce s-au constituit: George Vernescu întemeiază Partidul Liberalilor Sinceri (!) în 1880, pentru a se opune lui Ion C. Brătianu. Mai tîrziu, vom asista la conflicte între "bătrîni" liberali anti-carlişti, şi "tineri" liberali pro-carlişti (cei din jurul lui Gheorghe Brătianu), sau, încă, între "bătrînii" lui Dinu Brătianu şi "tinerii" lui Gh. Tătărăscu şi Victor Iamandi. De-a lungul acestor erodante peripeţii au apărut, uneori, altoiuri stranii de tipul Partidului Liberal Conservator (!), condus de Lascăr Catargiu şi George Vernescu.

Asemenea precedente istorice nu explică totuşi, integral, febrilitatea divergenţelor de azi. Motivele atomizării politice actuale trebuie căutate şi în altă parte. În primul rînd, avem, probabil, de a face cu un efect compensatoriu al disciplinei de partid totalitare. Monolitul represiunii produsese, în anii dictaturii, un monolit al supunerii (pe de o parte) şi o (cvasi)unanimitate a opiniilor rezistente (pe de alta). Toţi ştiam că adversarul e unul singur şi toţi înţelegeam să ne opunem (fie şi tacit) acestui adversar. **În numele a ce** ne opuneam era secundar. În mod firesc, după decembrie 1989, am ajuns să descoperim că motivaţiile şi argumentările noastre erau diverse. Că unii ne opuneam în numele unei opţiuni regaliste, alţii în numele unei opţiuni republican-liberale, sau ţărăniste, alţii în numele unui socialism "cu faţă umană" etc. În orice caz, după o omogenizare forţată, avem acum o fărîmiţare "liberă", un apetit al multicolorului şi al ireductibilului, o sete de diferenţiere întru totul explicabilă (şi încurajată, de altfel, de un individualism recunoscut ca notă specifică a caracterului naţional...). Uşurinţa cu care au loc sciziunile de partid mai are însă şi alte explicaţii, mai puţin legitimabile:

1. **Superficialitatea adeziunii**. Se destramă uşor asocierile născute întîmplător, la simpla provocare a conjuncturilor. Oameni care n-au nimic în comun se trezesc sub aceeaşi umbrelă politică pentru simplul fapt de a fi urlat într-o zi, la un miting, aceeaşi lozincă. Sau pentru că, într-o împrejurare dată, s-au întîlnit în jurul aceluiaşi interes de moment. Sau pentru că taţii, bunicii sau unchii au făcut cîndva parte din acelaşi partid. Sau pentru că celelalte partide sînt şi mai rele. Spectrul falsei opţiuni, al adeziunii impulsive, e infinit şi justifică, în bună măsură, proliferarea "divorţurilor".

2. **Sentimentalismul adeziunii**. Orice formaţiune politică se constituie - în mod normal - prin convergenţa **doctrinară** a membrilor ei. Aderi la capătul unei deliberări calme şi temeinice. **Ştii** la ce aderi. Dimpotrivă, adeziunea fierbinte, patetică, ieşita din haosul unei surescitări accidentale, se decuplează la primul duş rece, la cea dintîi probă de luciditate. Nu e vorba ca opţiunile noastre să fie neapărat lipsite de căldură umană. E vorba însă ca ele să nu exprime simple inflamaţiuni sufleteşti ci, dacă se poate, un mod de a gîndi. De aceea e bine ca orice partid să aibă o doctrină. Dintr-un partid fără doctrină ieşi la fel de uşor cum ai intrat.

3. **Orgoliul**. Politicianul român ajunge foarte uşor să se simtă **misionat**, indispensabil, infailibil. El e o personalitate providenţială şi, ca atare, nu poate avea un şef. Este de negîndit să-l vedem făcînd vreodată un pas înapoi, cedînd locul, sau acceptînd să colaboreze cu alţii înăuntrul unei **structuri** suprapersonale. Avem de a face cu forme de orgoliu dintre cele mai perfide: orgoliul de a fi fost marginalizat, orgoliul de a fi suferit, orgoliul de a fi fost cineva în tinereţe, orgoliul de a fi charismatic, sau, dimpotrivă, de a lucra din umbră, cenuşiu şi eficient ca istoria însăşi. Oricare din aceste specii ale orgoliului e suficientă ca să justifice ţîfna separatistă, gestul tranşant, ruptura.

4. **Carenţa deprinderii de a negocia**. Politicianul român nu cunoaşte intervalul dintre îmbrăţişarea tandră şi injuria dizolvantă. Cînd ţi-e lumea mai dragă e principial, inflexibil, "scrofulos". Îşi descoperă brusc nesecate resurse de puritate, care îl împiedică, mă-nţelegi, să facă compromisuri. Nu pierde timpul cu manevre tactice şi cu precauţiuni strategice. E oricînd dispus, care va să zică, să arunce în aer un edificiu laborios, de dragul unei gesticulaţii neînduplecate. Asta, fireşte, cînd ar fi cazul să negocieze. Cînd, dimpotrivă, e cazul să fie cu adevărat neînduplecat, politicianul român cade uşor la îndoială, nu prin negociere, de altfel, ci prin concesie bonomă: nu se putea pentru ca să refuze...

5. **Predominaţia solidarităţii negative asupra solidarităţii afirmative**. Majoritatea formaţiunilor noastre politice au un caracter pronunţat polemic. Oamenii se adună laolaltă - sub o etichetă sau alta - ştiind foarte bine ce vor să demoleze şi foarte vag ce vor să construiască. Or, solidaritatea în jurul unui program de desfiinţare e mult mai instabilă (pentru că moralmente mai şubredă), decît solidaritatea în jurul unui proiect care vrea să înfiinţeze ceva. Efortul de a destrăma e capricios, rudimentar, contaminat, inevitabil, de virusul însuşi al destrămării. Efortul de **a face** angajează consecvenţa noastră, răbdarea noastră, virtuţile noastre creatoare. El are, prin definiţie, durată, ceea ce suspendă obsesia disidenţelor şi voluptatea rupturii.

Cu alte cuvinte, în politică e nevoie şi de un dram de nobleţe. Chiar dacă adversarului îi lipseşte. Tocmai pentru că adversarului îi lipseşte.

Andrei PLEŞU

“Care e folosul artelor? Dar care

S-a vorbit foarte mult, în ultimii trei ani, de o “criză a culturii”. Uneori cu vehemenţă şi cu privirile îndreptate în sus, spre vîrfurile Puterii (căreia i s-a reproşat lipsa de preocupare pentru sfera spiritului), alteori cu patetism şi cu o amplă retorică a prevestirilor catastrofice (“fără cultură vom pieri”); uneori cu sinceră amărăciune, provenită din certitudinea ratării unei mari şanse (“cultura e cea mai bună cale de a ieşi în lume”), alteori cu “clarviziune” fatalistă (“nu se poate face cultură într-o ţară săracă, asta e”). Mai totdeauna asemenea intervenţii au fost însoţite de un anume suflu pasional, explicabil în mare măsură, dar care a anulat o bună parte din luciditatea necesară oricărui demers de acest fel. Marcată şi ea de tensiunile tranziţiei, intelectualitatea noastră a fost, se pare, mai puţin preocupată de definirea acestei crize şi mult mai atentă la efectele ei. De fapt, însuşi conceptul de cultură tinde să-şi nuanţeze accepţiile posibile şi să-şi modifice impactul asupra spiritului public. Nu este cazul, în acest colţ de pagină, să propunem o dezbatere asupra valenţelor actuale ale ideii de cultură, dar putem face cîteva constatări în legătură cu imaginea sa în mentalităţile contemporane. Probabil că unul dintre aspectele cele mai importante ale crizei îl constituie mediatizarea faptului cultural, percepţia publică asupra acestui domeniu abstract şi totodată familiar. Din acest punct de vedere, s-ar părea că mediile de informare de la noi perpetuează o imagine restrictivă a noţiunii de cultură (referindu-se numai la registrul ei “înalt”, “major”) sau, dimpotrivă, în alte cazuri, amestecînd criteriile, alătură neinspirat mesaje culturale elitare şi produse din zona de consum. Cum îşi poate reprezenta publicul mediu sfera culturii (şi cum poate distinge între componentele ei) atunci cînd în pagina culturală a unui mare cotidian întîlneşte interviuri cu directori de mari şi prestigioase edituri alături de poze (neortodoxe) cu Madonna şi ştiri despre concursuri de “Miss”? Evident, toate aceste subiecte intră într-o accepţie foarte largă a conceptului de cultură, dar se adresează unor moduri de percepţie diferite şi unor categorii distincte de public. Un alt cotidian, pe pagina cu acelaşi profil, procedează mai mult sau mai puţin conservator: pune alături cronici de carte, film, teatru, scurte interviuri cu personalităţi din elita intelectuală şi chiar discuţii ceva mai abstracte (deşi e un ziar de mare tiraj). Viziunea restrictivă (chiar dacă pare “scuzată” de valoarea textelor publicate) este aici evidentă. Nu e mai puţin adevărat că şi publicul în sine este în curs de “reaşezare” şi - mai mult sau mai puţin - în lipsă de criterii. E semnificativ în acest sens faptul că autori dificili precum Eliade, Cioran, Vulcănescu fac concurenţă, în ceea ce priveşte tirajele, unor cărţi din sectorul “literaturii de consum”, ceea ce ar putea părea un semn de elevaţie spirituală, dar nu e decît un efect al modei şi un semn al ne-stratificării categoriilor de cititori şi al nefuncţionării unor criterii specifice. Poate că, dincolo de problemele mereu afirmate (şi cu puţin folos, din păcate), precum lipsa de fonduri, de legi adecvate, absenţa unui cadru instituţional eficient, există şi o criză de comunicare în sfera culturii, un deficit de imagine, o dereglare a circuitelor prin care mesajul trebuie să ajungă la receptor. Aflat şi el, la rîndu-i, în tot felul de crize. (M.V.)

Despre cultură, la Parlament

Cum apreciaţi nivelul de cultură politică al Parlamentului, care vă sînt ultimele lecturi şi autorii preferaţi în această direcţie şi ce şansă daţi dvs., parlamentarii, culturii româneşti actuale, în general?

Emil Tocaci (PAC)

Nu sînt deloc mulţumit de modul în care evoluează, mai bine zis involuează, cultura la noi, în general - şi de stagnarea celei politice care de-abia o pornise la drum. La unii. Parlamentul ar putea - fie prin legi specifice, fie prin comisiile sale permanente - să ajute efectiv cultura. De exemplu, e vorba de Legea sponsorizării, ar avea efecte benefice, atît pentru cultură cît şi pentru sport!

Francisc C. Szabó (UDMR)

În domeniul culturii în general, Parlamentul nu şi-a exercitat prerogativele mai deloc. Cultura politică a Parlamentului este de o diversitate cuceritoare! Modul în care se comportă parlamentarii, nu numai la tribună, sau modul în care concep existenţa instituţiei ai cărei membri sînt, din păcate, nu este de natură să mulţumească societatea. Se vede cu ochiul liber că Parlamentul este compus din indivizi insuficient pregătiţi şi, de ce nu, insuficient dotaţi. Sînt semne care mă fac să spun că o astfel de “configuraţie” a fost şi este, cu bună ştiinţă, impusă opiniei publice interne şi internaţionale, aceasta cu scopul vădit de a diminua importanţa Parlamentului. Pînă acum, această “cultură politică” a dat roadele aşteptate, de unii! Influenţa ultimelor decenii asupra gîndirii celor care compun forul actual legislativ, sigur, nu toţi, nu mai poate fi uşor schimbată. Sistemul de selecţie pentru Parlament este acum la libera alegere a partidelor, altfel democratic, dar prea larg pentru stadiul “culturii politice” în România. În ce priveşte lecturile mele în materie, trebuie să arăt că timpul nu ne prea permite din cauza presiunii parlamentare. Nu prea citesc clasicii marxismului. Pe de altă parte, trebuie făcută o departajare între tratatele de strategie, sau de securitate şi literatura de specialitate cu bătaie în general, cu putere de generalitate. Concret, pe masa mea ar fi “Memoriile lui Churchill” (despre cel de al doilea război mondial), dar lecturile trebuie aduse la zi.

Doru Tărăcilă (FDSN)

În această legislatură intervenţiile parlamentarilor au fost sărace în conţinut, datorită, pe de o parte lipsei unor teme majore care să se discute în plen, iar pe de altă parte absenţei unor proiecte de lege care să pună la încercare valoarea parlamentarilor. De aceea e greu acum să te pronunţi asupra culturii politice a colegilor mei. Dacă ne luăm după viaţa lor civilă, pînă să ajungă aici, Parlamentul e compus din valori deosebite.

În ultimul timp n-am avut lecturi politice. În ce priveşte autorii politici preferaţi, nu m-aş putea pronunţa în momentul de faţă. Cultura în general, o privim cu atenţie. Consider că se impune de urgenţă o lege a patrimoniului naţional. Referindu-mă la judeţul pe care-l reprezint eu, Călăraşi, cultura a rămas o Cenuşăreasă. Cred că atunci cînd îşi va găsi timp, ministrul culturii va trebui să vină în Parlament să facă o analiză serioasă. Sigur, toţi vor spune că fără bani nu se poate face nimic. Legea sponsorizării de care se tot vorbeşte, eu personal n-am văzut-o, dar, oricum ea nu poate exista atîta timp cît nu există un interes din partea celui care oferă şi ăsta ar fi reducerea de impozit pe profit. Altfel, e absurd!

© M. Oroveanu

Ştefan Radoff (PAC)

De fapt, fac parte din Comisia pentru cultură a Senatului şi din cea pentru administraţia locală. La cea de-a doua comisie enumerată se găseşte, o să rîdeţi, Legea patrimoniului! Pentru că tezaurul naţional ţine de fiecare regiune, loc, cum să vă spun: e ca o celulă sănătoasă într-un corp sănătos - corpul fiind ţara, celula trage după sine totul! În Comisia pentru cultură eu am propus apariţia unei legi, sau ordonanţe sau chiar legi organice, ar fi minunat, care să stabilească definitiv instituţia teatrală din România! Trebuie descentralizată! Teatrul ţine de buget şi el ar trebui regîndit, măcar pentru teatrele naţionale! În Germania, landurile se ocupă şi de partea culturală locală.

Ar mai fi Legea sponsorizării şi Legea drepturilor de autor, de care avem nevoie. Legislaţia pentru cultură trebuie să fie fermă şi apolitică. Ca să n-o mai poată schimba nimeni! În ce priveşte cultura strict politică, în Parlament, cred că există acum o confuzie mare. Sînt unii care vor o restauraţie pudrată frumos, un socialismo-comunism pragmatic, cu accente de populism vulgar.

Aşa ceva există chiar şi în opoziţie! Procentual, cred că doar 20% din parlamentari ştiu ce vor, politic vorbind, iar restul, 80% sînt în zona confuziei. Ca autori politici preferaţi, o să vă surprindă, eu îi prefer pe Brătianu, pe Carp, Maiorescu, Coşbuc, Slavici, Eminescu... M-aţi luat cam abrupt, eu nu mă aşteptam la o asemenea întrebare. E drept că Editura Humanitas a trimis parlamentarilor două recente apariţii din sfera politicului, despre liberalism etc.

C.Ticu Dumitrescu (PNŢCD)

A-ţi lua modele din vechea noastră viaţă parlamentară, de dinainte de dictatura lui Carol, sau modele străine, înseamnă a nu trăi în realitate! Cred că pe cultura politică pe care fiecare şi-a format-o, într-un fel sau altul, pornind de la “Ştefan Gheorghiu” sau de la capitalul pe care l-a acumulat înainte de 1940, trebuie să troneze buna credinţă! Parlamentul cere bună-cuviinţă, spirit de responsabilitate ieşit din comun, pentru că ţara clocoteşte! Iar noi am fost chemaţi la o sesiune extraordinară fără un temei real şi cînd într-adevăr va fi pericol pentru ţară, vom păţi ca ciobanul care nu mai e crezut cînd chiar vin lupii. Reaua credinţă e cam de 35-40% în Parlament, iar cei fără cultură politică, 15-20%. Ce cultură politică pot să-i cer eu unui ofiţer de securitate?! Să apărăm cu străşnicie sistemul, nu!?!

Ilie Plătică (FDSN - fost ofiţer)

Eu nu doresc să supăr pe cineva, dar cred că actualul Parlament este sub cota valorică a precedentului! Cel puţin la Senat, se vede cu ochiul liber, mai ales la opoziţie! Altfel, noi abia ne formăm, pot spune că şi eu sînt prins în cursa documentării!

Eu prefer sfera politicului militar, unde am şi fost! Am parcurs mai tot ce s-a scris, cu Irakul, cu Iugoslavia, nu din presă, din literatură! “Istoria războiului secret”, “Turnurile lui Saddam”, încă una despre Irak pe care n-o ţin minte, cărţile domnului Iliescu (!), care reiau nişte articole scrise în timp. De-abia am făcut rost de cartea lui Teodorescu, “Un risc asumat”. Cultura în general poate fi ajutată de Parlament, dacă nivelul acestuia este peste medie - şi este clar - suferinţa vine de la lipsa de bani! La Galaţi, teatrul e vai şi amar! Eu am mai încercat să ajut şi presa cu o lege şi am devenit un personaj monstruos, înjurat de oamenii de cultură din presă! Eu am vrut să fac o lege a sponsorizării, să propun un colaj din legi străine, dar mă tem de primiri nasoale! Şi Legea sponsorizării trebuie făcută cu finanţele, cu cei de la buget. Sponsorii eventuali ar trebui scutiţi cu un anumit procent de impozit, nu ca acum, cînd există o reglementare care scuteşte de impozit doar sumele donate! Pentru sponsor, ... (gest semnificativ)!

Gheorghe Dumitraşcu (FDSN)

Din nefericire, cultura politică în adevăratul înţeles al cuvîntului ar avea o singură categorie: foştii activişti de partid! Pentru că, pe bune, la “Ştefan Gheorghiu” se făceau nişte cursuri de ştiinţe politice în general! Dar eu nu ştiu cine are cultură politică pentru că nu ştiu exact noţiunea! Aş defini-o prin componente: un om politic trebuie să fie, înainte de toate, un om deştept, sau să nu fie nedeştept! Să înţeleagă pe ce lume trăieşte, să nu aibă miopia de a cădea în gropile mari din cale! Trebuie să aibă cultură profesională - în profesiunea lui trebuie să fie cineva! Să aibă cunoştinţe de istorie şi din acest punct Dumnezeu a fost bun cu mine - am predat istoria contemporană la Institutul pedagogic din Constanţa, am citit enorm presă dintre cele două războaie mondiale, mi-am dat doctoratul. Şi cultură generală! Trimiterile de ordin cultural, aluzive, care se fac în Senat, depăşesc pe mulţi, care nu se “prind”! Şi să aibă contacte. Cu alte regimuri, alte sisteme sociale!!! Cei care se duc “afară” vor să copieze ce văd acolo, dar nu asta ne trebuie. Noi vrem doar să ne comparăm! Autori preferaţi: Marx zicea că a învăţat politică de la marii scriitori francezi. Şi eu la fel! Nu citesc politică în mod deosebit, poate “Diplomaţia” lui Maliţa, dar nu... Nu teorie. Am citit din Goga, din Titulescu, din Argetoianu. Dar fără îndoială că şi Silviu Brucan trebuie luat în consideraţie! Dacă vrei să pierzi timpul îl citeşti pe Petre Roman! Uite, de pildă ce a scris Bîrlădeanu în broşurica aceea de economie, e de fapt politică şi trebuie studiată! Nivelul politic al Parlamentului e diminuat de luptele între orientări. Toată discuţia de patru ore în jurul trimiterii lui Adrian Păunescu la Strasbourg, a fost degeaba. Trimiterea era legală!

Petru IONESCU

e folosul folosului? (Titu Maiorescu)

O sperietoare?

O realitate evidentă a perioadei literare de după 1989, despre care se vorbeşte astăzi în fel şi chip, este explozia literaturii "marginale", "de consum" sau "de amuzament". Circuitul popular de difuzare a cărţii (existent mai mult clandestin în epoca **realismului** şi a **umanismului socialist**) a redevenit un fenomen palpabil, pe care reprezentanţii circuitului cărturăresc îl tratează ca pe o acţiune de concurenţă neloială, nocivă din punct de vedere estetic şi imorală, exact ca în a doua jumătate a secolului XIX, cînd Vlahuţă, Slavici şi apoi Iorga protestau împotriva literaturii de **bas-étage** sau ca în perioada interbelică, în care scandalurile legate de activitatea "scriitorilor-pornografi" s-au ţinut lanţ.

O "apărare" a literaturii "de consum" (cu romanele ei de aventuri, erotice, poliţiste sau de tip S.F.) a devenit astăzi lipsită de sens. Pe timpul cronicarilor, respingerea **cărţilor populare** gen **Alexandria** reprezenta un clişeu obligatoriu al retoricii savante. Şi totuşi, timp de cîteva secole, materia acestor adevărate romane de aventuri (geografice, religioase sau erotice) a intrat în lectura obligatorie a românilor (cărturari sau oameni simpli), pînă ce Gaster, Hasdeu şi Cartojan au consacrat-o definitiv ca obiect de studiu. Începînd cu a doua jumătate a secolului XIX, cel puţin o sută de ani de experienţă de lectură ar fi trebuit să ne înveţe că rezistenţa estetică împotriva literaturii "de consum" este lipsită de sens şi că, din păcate, singurele "argumente" cu efect practic au fost cele care au venit pe cale administrativă, din partea oficialităţilor laice sau religioase şi din partea cenzurii.

De ce, totuşi, această spaimă continuă în faţa literaturii "de consum"? De ce sîntem tentaţi s-o privim din nou ca pe o adevărată sperietoare?

Dintre numeroasele răspunsuri care se pot da, cele mai multe se vor a fi de esenţă pedagogică şi estetică, dar e uşor de dovedit natura ipocrită a celor dintîi şi lipsa de sens (prin neadecvare) a celor din categoria a doua. Pentru a da un singur exemplu, cînd D.H.Lawrence a fost acuzat de imoralitate şi chemat în faţa justiţiei, Bernard Shaw a avut curajul să declare că ar recomanda unei fete care urmează să se căsătorească **Amantul doamnei Chatterley**, şi nu romanele plicticoşilor realişti englezi. Intervine apoi neliniştea în raport cu faţa întunecată, ascunsă a psihismului nostru ("realitatea latentă"), pe care, totuşi psihanaliza a reuşit s-o pună de mult în legătură cu "realitatea manifestă" a personalităţii umane.

Apărătorii literaturii "de consum" răspund tuturor acestor spaime şi reproşuri printr-un fel de abnegaţie de exploratori în ţările îndepărtate, susţinînd, între altele, că cel mai important document pentru a face o istorie a mentalităţilor şi a societăţii e de găsit tocmai în spaţiul de expresie al circuitului popular.

Pe orice plan am fixa însă disputa (pedagogie, psihologie, estetică, istorie a mentalităţilor), eroarea principală e de a privi fenomenul global, de a-l respinge sau accepta în totalitate, pornind fie de la prejudecăţi, fie de la criterii care se dovedesc a fi, în majoritatea cazurilor, exterioare domeniului în discuţie, în măsura în care s-au născut pe terenul sistemului literar cărturăresc. E suficient pe de altă parte să examinăm situaţia ca atare a cercetării literare, în raport cu aşa-zisul circuit trivial, pentru a înţelege imediat în ce constă esenţa problemei.

Dacă ne oprim mai întîi la **obiectul de studiu** al istoriei literare, vom constata o primă diferenţă esenţială între modul în care această "materie" e privită înainte şi după cel de-al doilea război mondial. Pentru istoria literară mai veche, definitorie este distincţia între **cultura înaltă (highbrow)** şi **cultura de jos (lowbrow),** aşa cum a teoretizat-o în 1935 un Wyck Brooks. Începînd cu anii '60, în locul unui model de istorie literară pe două "trepte" apare modelul celor trei niveluri (ca la Hans Friedrich Foltin). Acum se vorbeşte de **literatura înaltă (Hochliteratur)**, de **literatura de amuzament (Unterhaltungsliteratur)** şi de **literatura trivială (Trivialliteratur)**. Continuă să lipsească privirea de ansamblu, care să renunţe la vechile dichotomii sau schisme, şi să integreze **partea** în **sistem,** pentru a înţelege **întregul** mai bine, dar progresul general este evident.

Acelaşi lucru poate fi constatat în legătură cu modul în care denumim obiectul de studiu. La nivelul **terminologiei**, aproape toate denumirile date literaturii "de consum" în secolul XIX vin din direcţia sistemului elitist şi sînt de fapt etichete discriminatorii sau peiorative. În Franţa: literatură de **bas-étage** (termen utilizat şi în România) şi **roman de quat'sous.** În Germania: **Hintertreppenliteratur** ("literatură pentru scara de serviciu") sau **Schund** - şi **Schmutzliteratur** (expresii traduse la noi, în 1845, de G. Bariţiu, prin **literatură spurcată**, pentru a numi în felul acesta romanele lui E. Sue). Englezii au şi ei un număr de formule mai mult sau mai puţin depreciative: **chap-book**, **dime novel** sau **light literature**. Spre sfîrşitul secolului XIX începe să apară expresia **literatură de amuzament** sau de distracţie, utilizată cîndva şi de N.Iorga. La "moderni", un termen neutru, lipsit de orice conotaţie peiorativă, nu există decît în Anglia sau în SUA, unde se vorbeşte aproape exclusiv de **popular literature** (realitate distinctă în raport cu **folclorul** şi cu **literatura cultă).** Francezii utilizează în ultimul timp mai ales noţiunea de **paraliteratură**, prea cuprinzătoare totuşi în raport cu fenomenul şi parţial discriminatorie, iar germanii pe cea de **Trivialliteratur**, despre care susţin că ar fi neutră, dar care, în traducere românească cel puţin, ne întoarce la morga elitistă din secolul XIX, astăzi imposibil de acceptat. Tendinţa generală e totuşi vizibilă şi la nivelul terminologiei care, nemaidorind să sugereze cu orice preţ o judecată de valoare negativă, face dovada existenţei unui sens ireversibil de mişcare al cercetării literare. Care ar fi, în cîteva cuvinte, acest sens? Refuzul perspectivei elitocentriste, convingerea că **întregul** trebuie explicat prin **parte** şi **partea** prin **întreg,** în acest **sistem** intrînd nu numai, ca în istoria literară mai veche, relaţia dintre **maeştri** şi **epigonii** lor, dar şi relaţia dintre **cult** şi **trivial.**

Aşa încît, văicărindu-ne din nou astăzi sau arătîndu-ne speriaţi de reapariţia literaturii "triviale", noi nu facem altceva decît să ne reîntoarcem în preistoria discuţiilor teoretice despre literatură, dacă nu chiar în preistoria complexelor noastre provinciale, de care, în teorie, susţinem necontenit că am scăpat.

Florin MANOLESCU

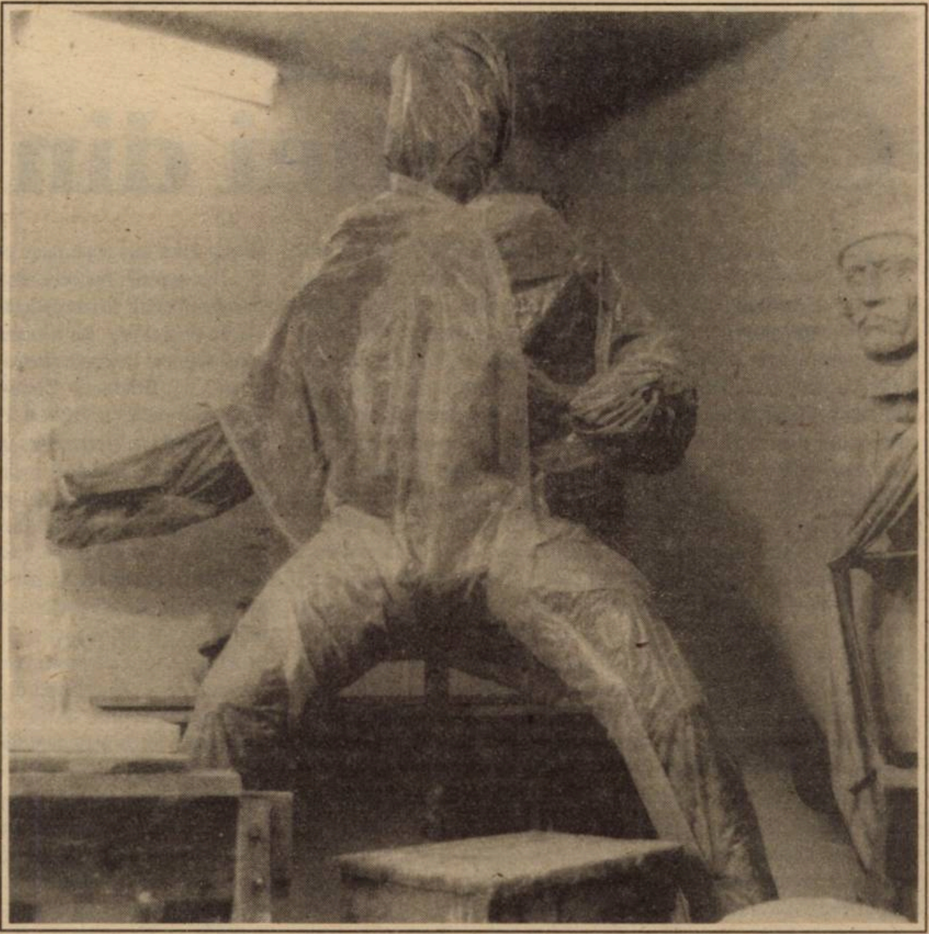

© M. Oroveanu

Lăsaţi cultura în criză

Cultura, e bine să ştim, n-a fost nicicînd altceva decît un fenomen de criză, adică de ruptură (gr. **krisis** = alegere, judecată, dispută; din **krinein** = a separa, a discerne; lat. **cerno,-ere, crevi, cretum** = a distinge, a decide, a se lupta). Cultura apare la răspîntii de drumuri, cînd mintea e răstignită pe crucea marilor despărţiri. Cultura înseamnă suferinţa segregaţiei, pierderea unităţii organice a lumii în actul deciziei şi al (dis)cernerii critice.

Darul distingerii între bine şi rău a provocat divizarea umanului de divin şi a hotărît destinul omenirii ca vrajbă şi înfruntare între bărbat şi femeie, între fraţi, între om şi pămînt, între natură şi cultură. Primul cultivator a fost şi primul criminal din istorie. El a întemeiat un *arhetip al cu(l)turii* ce animă deopotrivă cuţitul plugului şi şişul lui Jack Spintecătorul, foarfeca grădinarului şi bisturiul chirurgical, sabia lui Alexandru şi briciul lui Occam.

Orice demers recuperativ înseamnă un act de cultură, adică o *profanare* (literal, o ieşire din templu).

Întemeietor de cultură, Ienăchiţă Văcărescu trăia din plin dilema izolării contemplative: "Într-o grădină,/ Lîngă-o tulpină,/ Zării o floare, ca o lumină;/ S-o tai, se strică,/ S-o las, mi-e frică,/ Că vine altul şi mi-o rădică". Angoasa alterităţii va distruge în cele din urmă dulceaţa revelaţiei. Sfîşiat între puritatea contemplativă şi obsesia copyrightului, omul de cultură va spera să negocieze noematicul. Cultivarea actului de cult, comunicarea/ "mediatizarea" lui în cadrul mai larg al colectivităţii, înseamna "ieşirea în/ pe piaţă" (gr. **plateîa**, lat. **platea** = spaţiu deschis, larg), aplatizarea înălţimilor spiritului, diluarea intensităţii actului contemplativ. Aceasta va fi fost şi cauza furiei lui Isus împotriva transformării templului în piaţă: împotriva convertirii ecumenicului în economic, împotriva căderii spiritului în cultură.

Cultura este o manifestare a diversului şi, totodată, un manifest diversionist. Ea se întemeiază pe diferenţă, ori pe **différance**. De fapt, nu există cultură, ci numai culturi: majore sau minore, modelatoare ori catalizatoare, paleolitice, neolitice ori ale metalelor, scrise sau orale, nomade ori sedentare, rasiale, naţionale, etnice, masculine, feminine, homosexuale, beat, pop, moderne, postmoderne etc.

Cultura exclude consensul. E mai degrabă o eternă dihonie, instaurînd opoziţia, dezacordul, disensiunea ca stare intelectuală. Cultura nu subzistă în zona identicului şi a constantului. Se nutreşte din distracţie, din seducţia devierii de la normă, şi urăşte idealurile unice ale raţionaliştilor, deşi aspiră în taină şi în van la universalitate; se sufocă de reveriile înregimentării ori de utopiile uniformizante. De aici şi mefienţa comunismului faţă de divertismentul cultural în care simţea o diversiune în stare să-i spulbere conglomeratul social.

De aceea, oameni de cultură, obişnuiţi-vă cu spectrul vulgar al pieţei şi dezbăraţi-vă treptat de agorafobie; acesta e spaţiul culturii. Fiţi mai departe dezbinaţi; lăsaţi cultura în criză şi continuaţi să nu cădeţi de acord asupra cauzelor ei; e un semn sigur că vă/ o însănătoşiţi. Bolile reale ale culturii sînt unanimitatea, planificarea centralizată, prescripţia valorilor, odele intonate într-un glas. Problema voastră nu e Criza, disputa, ci, dimpotrivă, entropia, *Golu* în cultură.

Bogdan ŞTEFĂNESCU

Ce cărţi se (mai) cumpără?

Aşa cum rezultă dintr-un sondaj efectuat în trei dintre marile librării ale Capitalei, în lunile decembrie 1992 - ianuarie 1993, bucureşteanul a cumpărat (probabil pentru ceasurile de tihnă la gura sobei) cu precădere următoarele cărţi:

■ Ion Cristoiu, **Veselia generală**, Editura Tinerama, 390 lei - **3800 ex.** (3000 - "Sadoveanu", cu ocazia lansării; 500 - "Creţulescu"; 300 - "Minerva");

■ Filip Teodorescu, **Un risc asumat**, Editura Viitorul românesc, 570 lei - **1800 ex.** (800 - "Sadoveanu", dintre care 500 la lansare; 500 - "Minerva"; 500 - "Creţulescu");

■ **Biblia**, Editura Institutului Biblic, 500 lei - **1500 ex.** (toate la "Creţulescu");

■ Petre Ţuţea, **Omul - tratat de antropologie creştină**, Editura Timpul, 650 lei - **1000 ex**. (500- epuizate în două zile "Minerva"; 500 - "Creţulescu");

■ Fraţii Grimm, **Poveşti**, Editura Venus, 870 lei - **1100 ex.** (600, epuizate într-o săptămînă - "Minerva"; 500 "Creţulescu");

■ Vintilă Corbul, **Păsări de pradă**, Editura Flamingo, 1200 lei - **900 ex.** (500, vîndute într-o săptămînă - "Minerva"; 400 - "Creţulescu");

■ Teodor Brateş, **Explozia unei clipe**, Editura Scripta, 280 lei - **800 ex.** (la "Sadoveanu", din care 500 cu ocazia lansării);

■ Louis Bromfield, **Delta sălbatică**, Editura Vivaldi, 430 lei - **500 ex.** ("Sadoveanu");

■ Ion Mihai Pacepa, **Orizonturi roşii**, 560 lei - **500 ex.** ("Creţulescu");

■ Mircea Eliade, **Huliganii**, Editura Rum-Irina, 425 lei - **500 ex.** ("Sadoveanu").

S-au mai vîndut, de asemenea, în număr de 300 de exemplare: Arhimandritul Cleopa, **Urcuş spre înviere** (Editura Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, 720 lei); Sigmund Freud, **Dincolo de principiul plăcerii** (Editura Jurnalul literar, 216 lei); Anton Dumitriu, **Philosofia mirabilis** (Editura Fundaţiei Culturale Române, 340 lei); Alexandra Ripley, **Scarlett** (Editura Olimp 1679 lei; 344 ex. vîndute în două zile); **Family Album** (Editura Univers, 2000 lei); Dan Berindei, **Românii şi Europa** (Editura Museion, 115 lei).

Bucureşteanul a mai solicitat, dar fără succes, la "Minerva" şi "Creţulescu", următoarele dicţionare: turc, grec, suedez, spaniol, olandez, japonez, chinez şi iarăşi turc. În schimb nu-i mai plac romanele poliţiste (care, spun librarii, se vînd sub aşteptări) şi trece nepăsător pe lîngă: Fr. Dürrenmatt (**Justiţie**), August Strindberg (**Saloanele gotice**), André Gide (**Falsificatorii de bani**), Camilo José Cela, (**Familia lui Pascal Duarte**), Adolfo Bioy Casarés (**O păpuşă rusească**). La standurile şi chioşcurile de pe stradă ori din staţiile de metrou, se vînd bine cam aceleaşi cărţi ca şi în marile librării. Interesant ni s-a părut însă răspunsul unui vînzător din staţia Piaţa Victoriei la întrebarea "care sînt cei mai solicitaţi autori": Mircea Eliade, Petre Ţuţea, Mircea Vulcănescu şi... Mihail Drumeş.

Sondaj realizat de
Tita CHIPER

Parlamentul de altădată

Adoptarea Constituţiei din 1923

Cum spuneam, cea dîntîi preocupare a Guvernului liberal condus de Ionel Brătianu era legiferarea unei noi Constituţii. Ea era cu adevărat necesară. Trebuia abrogată cea din 1866 pentru a oferi României Mari constituţia modernă de care avea nevoie. Fiecare partid cu însemnătate şi-a redactat, din vreme, proiectul său de Constituţie: (C. Stere pentru ţărănişti, Romulus Boilă pentru naţionali). La o analiză comparată, proiectul lui Stere din 1922 (era profesor de drept constituţional) se demonstrează a fi, în unele segmente importante, superior celui adoptat în 1923. Dar Brătianu, mîndru şi neînduplecat, nu lua în calcul astfel de chestiuni. Ideea lui era că e dreptul istoric al PNL să dea ţării o Constituţie, pe care o anunţase încă în 1914, apucase să fie parţial dezbătută (raportor fusese chiar C. Stere, pe atunci liberal) şi abandonată din cauza izbucnirii războiului mondial. Opoziţia ridica obiecţii de principiu. Considera că astfel de legiuire fundamentală trebuie să fie opera unui guvern neutral de alegeri care să producă o Adunare Constituantă unicamerală. Fireşte că Brătianu nu a acceptat să cedeze - pentru un "moft" - puterea, rămînînd bine înfipt în fruntea cabinetului. Cum opoziţia, prin liderii ei, a declarat alegerile ilegale şi împotrivirea se anunţa teribilă, guvernul a încercat cîteva concesii pentru a mai domoli tensiunea. Astfel, în nişte alegeri parţiale în Ardeal, guvernul n-a opus candidaţilor naţionali contracandidaţi, lăsîndu-i să cîştige trei mandate de deputaţi. Inutil opoziţia îşi continua intransigenţa, declarînd că nu înţelege să accepte faptul că ţara întreagă e lăsată la dispoziţia autocrată a PNL. Avea dreptatea ei. Dar regele Ferdinand, legat sentimental în anii neutralităţii şi ai războiului de Ionel Brătianu, şi nemulţimut de stîngismul ţărănismului sau de vociferările naţionalilor ardeleni, a preferat să se încredinţeze totul încercatului PNL. Ceea ce, oricît am privi cu înţelegere sentimentele regale, este iarăşi - în principiu - nedrept, de vreme ce se arunca discreditul asupra celor mai importante partide ale opoziţiei.

Dar zarurile fuseseră aruncate. La 2 iulie 1922 a fost convocată Comisia pentru redactarea anteproiectului de constituţie (preşedinte era M. Pherekyde, dar a lucrat efectiv C. Dissescu, profesor de drept constituţional la Universitatea bucureşteană, sub îndrumarea expresă a lui Ionel Brătianu). Comisia a lucrat, fireşte, în colaborare cu guvernul toată vara anului 1922. Consiliul de Miniştri a dezbătut anteproiectul în septembrie, dîndu-i-se apoi redactarea definitivă. La 23 ianuarie 1923 a fost înaintat parlamentului. În 21-22 februarie proiectul a fost discutat de secţiuni, în absenţa opoziţiei care conta. Nu s-au operat modificări. În consecinţă, la 5 martie 1923 proiectul definitiv a fost depus pe birourile Corpurilor Legiuitoare. Acum a început confruntarea în parlament. Şi ea a fost de o duritate fără precedent în analele parlamentului românesc. La început, ţărăniştii şi naţionalii (42 şi, respectiv, 32 deputaţi) au declarat oficial, separat, prin liderii lor, că nu recunosc legalitatea actualului parlament şi nici "dreptul de a impune ţării o constituţie" (l-am citat pe dr. N.Lupu). Camera Deputaţilor devine arena unor nemaipomenite scandaluri, încăierările se ţin lanţ, injuriile nu contenesc. La 9 martie, în timp ce premierul Ionel Brătianu îşi citea declaraţia de principii, deputaţii opoziţiei fluierau efectiv şi prelungit, ţipau, mînuiau vîjîitori înadins aduse, puseseră în acţiune sirene, iar un preot din Teleorman a spart fiole cu gaze sulfuroase şi lacrimogene. Sala a fost evacuată pentru aerisire. A doua zi vacarmul a fost reluat, chiar cu intensitate sporită, înregistrîndu-se încăierări în regulă. S-a apelat, în consecinţă, la intervenţia Comisiei de disciplină care a dictat suspendări, cu ghiotura, a unor parlamentari violenţi de la zece la treizeci de şedinţe. S-au bucurat de aceste interdicţii Ion Mihalache, dr. N. Lupu, Virgil Madgearu, Eduard Mirto, Mihai Popovici, Grigore Filipescu. Nimic nu putea potoli scandalul, încît în şedinţa din 13 martie altercaţiile au căpătat alura unor lupte brutale şi imposibil de oprit. Ţărăniştii şi naţionalii, socotind că nu sînt lăsaţi să vorbească în parlament (de unde fuseseră expulzaţi), convoacă în aceeaşi zi de 13 martie o mare demonstraţie de stradă potrivnică "guvernului neconstituţional". Parlamentul era coborît în stradă sau înlocuit cu ea. A fost cea din urmă şi cea mai violentă manifestare de împotrivire a parlamentarilor opoziţiei faţă de votarea Constituţiei. Acţiune zadarnică. Guvernul, inteligent, a lăsat manifestaţia să se desfăşoare liberă ştiind că aici mărşăluiesc şi senatori ori deputaţi. A fost această manifestaţie de stradă un succes cu ecou la public, dar fără consecinţe efective.

Guvernul îşi vedea, chiar dacă stînjenit de campania potrivnică, de treabă. La 26 martie Proiectul de Constituţie e votat de Camera Deputaţilor (opoziţia refuzînd să participe la vot, s-au înregistrat doar 8 voturi contra şi 2 abţineri). A doua zi, Proiectul e votat de Senat. Cele două principale partide din opoziţie, indignate pînă la dezasperare, nu mai au ce face altceva decît să adreseze suveranului "un ultim apel", rugîndu-l să nu valideze votul celor două camere legiuitoare. Inutil. A doua zi, 27 martie, regele, însoţit de principele moştenitor, participă la solemnitatea întregului parlament, anunţînd sancţionarea Constituţiei. Opoziţiei nu-i mai rămîne decît să declare că nu recunoaşte Constituţia liberală şi că o va anula cînd va veni la putere. Vorbe de clacă, periculoase, prin ele însele, pentru un sistem politic legislativ modern. Ionel Brătianu a izbîndit. Dezbaterea Constituţiei în parlament a înregistrat un record în materie. N-a durat decît 22 de zile. Şi a fost aprobată numai de parlamentarii majorităţii, la care s-au asociat, pentru păstrarea aparenţelor, cîţiva ai opoziţiei leale. A fost, negreşit, o Constituţie modernă şi democratică, sancţionînd universalitatea dreptului la vot pentru bărbaţi (femeile - jumătate din populaţia adultă a ţării, erau deocamdată lipsite de acest drept politic). Dar prevederile Constituţiei din 1923 au aşezat temeliile democraţiei româneşti pînă în februarie 1938, cînd a fost abrogată de regele Carol al II-lea. Aş adăuga numai un fapt care, deşi nu se referă la Constituţie, priveşte regimul legii electorale. La 27 martie 1926 (cu 3 zile înainte de demitere) guvernul liberal trece prin parlamentul său majoritar, legea electorală, dorită şi de regele Ferdinand. Potrivit acestei legi, partidului care obţine în alegeri 40% din electorat îi revine, automat, jumătate din numărul mandatelor de care dispune parlamentul. Acest spor a fost denumit "prima electorală", care se adăuga, copios, "zestrei guvernamentale". Guvernarea liberală s-a încheiat, aşadar, în triumf, chiar dacă pierduseră şi alegerile pentru Camerele Agricole şi marile oraşe în alegerile comunale. De acum încolo consultările electorale vor fi viciate de acest spor al "primei electorale".

Z. ORNEA

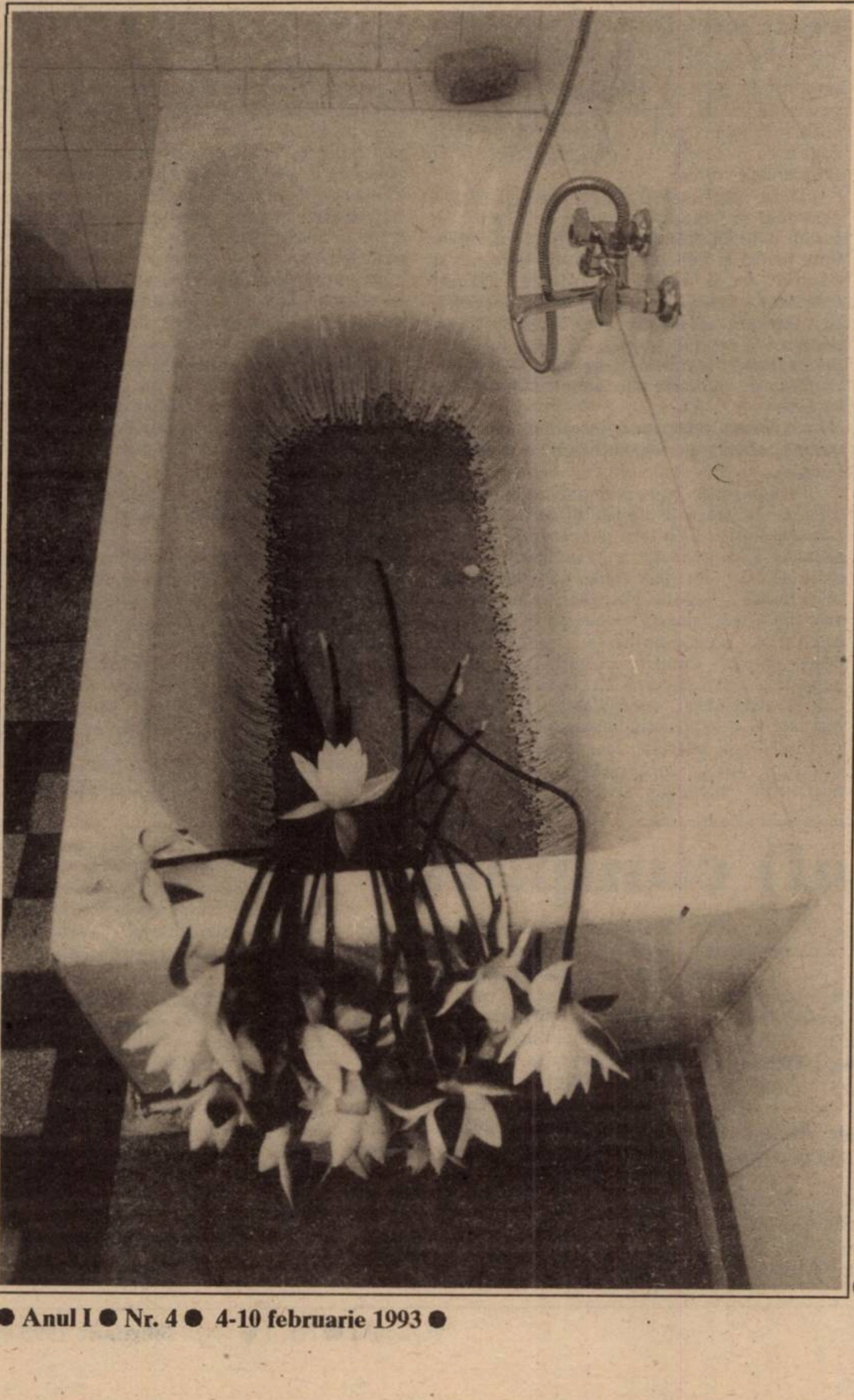

© M. Oroveanu

Parlamentul "extra-ordinar"

Justifică definitivarea delegaţiei pentru Consiliul Europei, constituirea Curţii de Conturi şi a Consiliului Superior al Magistraturii, o sesiune extraordinară a Parlamentului?! Sau, de-abia aşteptau parlamentarii să facă safteaua noului sistem electronic de vot?! Pare-se că ambele "evenimente" au fost binevenite, dar, fiecare în felul său, insuficient pregătit - atît din cauza neglijenţei, cît şi din lipsă de profesionalism.

Mai lesne, mai rapid, putem explica calificativul dat "tehnicizării" Parlamentului şi anume că, reţeaua electronică destinată facilitării operaţiunii de votare nu garantează corectitudinea votului, nu oferă posibilitatea verificării modului în care calculatorul a "înţeles" opţiunea celui care votează.

De, produs românesc "original" gen "epoca de aur": mîndrie şi incompetenţă carpato-pontică, asta în cazul că nu e vorba de ceva special, ca microfoanele care au "îmbunătăţit" telefoanele unei "anumite părţi" a parlamentarilor. Unu, două microfoane s-au mai "rătăcit" şi pe la partidul de guvernămînt, aşa, de "echidistanţă". Deci, pînă la urmă votarea a rămas la tradiţia "strămoşească" manuală.

Delegaţia pentru Consiliul Europei a "reabilitat" zicala "fiecăruia după muncă, la toţi după necesitate", consfinţindu-se unitatea de monolit dintre FDSN+PRM+PSM, trei parlamentari FDSN, unul de la PUNR, unul de la PSM, unul de la PRM, unul de la PNŢCD. Cele două partide liberale - PNL-AT şi PNL-CD, au fost tratate separat, numai astfel putînd fi depăşite de "partida naţională", care se poate lăuda că a trimis un basarabean (A.Păunescu) şi un ungur (Furo)! Pentru cel din urmă, Vadim Tudor aproape că a bătut cu pumnul în biroul Ghermanului, dar totul s-a aranjat în "culise", FDSN-ul "oferind" un loc din cele patru la care avea dreptul conform "algoritmului" cu proporţia, PRM-ului. Astfel, PRM-ul a primit, mai de voie, mai de nevoie, răsplata pentru votul dat FDSN (şi prin numirea lui Mircea Hamza la secretariatul Guvernului). Să vedem ce va face la Strasbourg cenaclistul Vremii, Păunescu, şi ungurul de servici al României Mari, I. Furo.

Odată Europa "rezolvată", s-a trecut la votarea Curţii de Conturi, unde nu au fost probleme deosebite, în afara contestării lui Florian Bercea, fostul ministru al lui Roman, care nu avea ce căuta între foştii tovarăşi ai lui Ceauşescu.

Consiliul Superior al Magistraturii a ridicat problema propunerilor venite din partea Curţii Supreme de Justiţie - 12 candidaţi care au fost trimişi în faţa Parlamentului fără acceptul magistraţilor asistenţi de la Curtea de Justiţie. Comisiile juridice ale celor două Camere au respins punerea la vot şi au recomandat trimiterea listei cu cei 12 candidaţi înapoi la Curtea de Justiţie pentru ca propunerea să se bucure şi de votul tinerei generaţii a magistraţilor asistenţi. Dar plenul Parlamentului a intenţionat să respingă decizia propriilor Comisii şi aici s-a petrecut evenimentul cel mai important, pentru opoziţie, din Parlament: forţele CDR împreună cu FSN au reuşit să blocheze intenţia FDSN şi a aliaţilor lor, retrăgîndu-se de la vot şi lăsînd Camerele reunite fără cvorum! A fost bine, a fost rău - cine ştie, dar e cert că mecanismul democraţiei, în Parlament cel puţin, a zornăit.

De la 1 februarie Parlamentul e iar "ordinar", dar sperăm ca democraţia să iasă din "nota" balcanică.

Petru IONESCU

Istorie sau psihanaliză?

> Motto: "Nous n'avons jamais été modernes"
> Bruno Latour

Iată cum merge istoria: ca pe apă, şi nu poate fi oprită, nimic nu o poate împiedica, deşi înaintează neabătut împotriva cursului "natural", profitînd de el, invers: regresează. Povestea cu barjele cu petrol sîrbeşti de pe Dunăre este aproape o fabulă, una exemplară. Din care ne-am putea cunoaşte mai cu adevărat prezentul.

Ea demonstrează, încă o dată, că în mulţime te ascunzi cel mai bine. Iugoslavia, în curs de diminuare, încearcă să provoace declanşarea unor conflicte balcanice, să generalizeze starea de război, să delocalizeze beligeranţa, s-o facă să difuzeze pentru a-i face cu adevărat imposibilă soluţionarea. Pentru a cîştiga timp, pentru a nu mai fi singura vizată. O fugă – s-a văzut, la propriu – înainte, spre înapoi. Un fel de adjudecare a istoriei, a finalului de mileniu. Asigurîndu-şi aprovizionarea cu energie, ea îşi asigură şi rezerve de timp, îşi dă un timp fie el şi lipsit de viitor.

Ceea ce pune, mai departe (regresiv), problema embargoului ca tip de măsură la distanţă, de delegare, de demisie, de fapt. Este embargoul cu adevărat o măsură sau doar amînarea luării unei decizii, o ipocrizie, o minciună? Poate fi demilitarizat politicul? Acţionează cu adevărat ONU, sau doar se face că acţionează, scoţînd castanele din foc cu mîna altora? Dar (continuînd, precum barjele, să regresăm) poate ONU să acţioneze, poate el lua parte la un conflict în care nu e parte? Se pare că sîntem încă foarte departe de edificarea unei puteri fără corp, lipsită de înrădăcinare, de loc în spaţiu. Deşi ni se spune că e ca şi făcut.

Ceea ce face, acum, Belgradul pe Dunăre – fluviul european atît de drag "intelectualului european" care este Claudio Magris – se plasează în directa continuitate a "măsurilor" (ne)luate de forurile europene şi modiale care doar se laudă, inducîndu-ne într-o tragică eroare, că există. Deocamdată se vede cu ochiul liber că nu pot să existe.

Istoria poate regresa oricînd, se poate în orice moment apuca să înainteze cu spatele, lovind, cu ceea ce un prozator român contemporan numea "coada de saurian", în dreapta şi în stînga, pentru că nici nu a înaintat. S-a deplasat, cel mult, s-a mutat (de la "mutaţie"), fugind de ea însăşi şi nemaiavînd Americi în care să se refugieze sub chipul invenţiei, al progresului. Europa, continentul istoric, continentul istoriei... Acum, "rudimentele", care îi sînt chiar esenţa, au trecut la recucerirea ei şi la spulberarea iluziilor noastre, la denunţarea minciunilor întreţinute. Rebeliunea realităţii. Dinspre margini.

Istorie sau psihanaliză? (B.G.)

Cum apreciaţi situaţia de pe Dunăre, a embargoului, respectiv repercusiunile ivite după violarea acestuia?

Gabriel Ţepelea (PNŢCD)

Impunerea embargoului împotriva Iugoslaviei a creat grave implicaţii pentru România ca ţară dunăreană. Situaţia în care ne găsim este într-adevăr paradoxală: organismele internaţionale şi cancelariile unor mari puteri cer României să-şi facă datoria de ţară riverană a Dunării, cu alte cuvinte, să controleze toate vasele cu încărcătură pentru Iugoslavia, ştiindu-se că organismele internaţionale, ele însele, au decretat măsuri pe care nu le-au putut impune. Vasele iugoslave de pe Dunăre nu se supun semnalelor de avertizare, după cum nu se supun nici forţelor militare sîrbeşti din zona Sarajevo, deciziilor de la Geneva. Alternativa ar fi deci forţa. Dar are România dotarea necesară unei astfel de operaţii pe Dunăre? Deversarea petrolului în Dunăre nu va aduce prejudicii mari de ordin ecologic? În sfîrşit, o asemenea intervenţie nu ar crea premise pentru extinderea războiului în Balcani? Navigaţia pe Dunăre e reglementată printr-o convenţie internaţională unde se stipulează avantajele şi răspunderile pentru toate ţările riverane.

Prima soluţie ar fi convocarea de urgenţă a reprezentanţilor Comisiei Dunărene, a miniştrilor apărării şi de externe din aceste ţări. Dacă va fi nevoie de o soluţie de forţă, le incumbă acestor reprezentanţi ca prin vot majoritar să ceară intervenţie internaţională. Problema navigaţiei pe Dunăre priveşte acum nu numai destinul păcii în regiune, ci stoparea sau amplificarea conflictului inter-iugoslav, cu reverberaţii internaţionale şi este firesc să se încerce sub egidă internaţională toate soluţiile paşnice. Acestea sînt: controlul punctelor de aprovizionare cu petrol din Ucraina, Rusia şi Bielorusia şi instituirea unor baraje internaţionale, a unui control obligatoriu în anumite porturi din România şi Bulgaria. Cauza nu e numai a României şi Bulgariei şi răspunderea nu poate fi pasată numai lor. Propunem: concertarea de urgenţă a tuturor ţărilor dunărene, controlul surselor de aprovizionare cu petrol, control internaţional pe Dunăre şi utilizarea forţei de către un comandament internaţional. În orice caz, România nu poate fi influenţată în aceste măsuri de forţă, fără avizul Parlamentului. Noi credem că un control internaţional al surselor de aprovizionare ar opri din start traficul de petrol spre Serbia şi ar micşora riscurile unor implicaţii militare.

Verestóy Attila (UDMR)

Angajamentele noastre ne obligă la respectarea embargoului şi deci trebuie respectate de România. În acelaşi timp sîntem convinşi că trebuie să avem sprijinul întregii comunităţii internaţionale, pentru că respectarea acestui embargou în situaţia actuală va pune probleme deosebite atît pentru România, cît şi pentru Bulgaria, cu consecinţe imprevizibile şi fără o colaborare directă, în forţă, a celor două ţări, problema va fi foarte greu de rezolvat. Asta este părerea mea şi a partidului pe care-l reprezint.

Caius Traian Dragomir (FSN)

România are o singură soluţie în cazul acestei crize atît de apropiate de frontiera noastră, anume aceea de a respecta întru totul legea internaţională. În perspectivă mă refer la faptul că va trebui să apelăm la această lege pentru orice posibilitate. Deci, creăm în acest fel, bazele pentru propria noastră securitate naţională, atît în domeniul păstrării caracterului de stat unitar al României, cît şi al întregii noastre existenţe naţionale. Pe de altă parte însă, situaţia ne învaţă cît de problematic este astăzi un conflict aflat în imediata vecinătate, sau care periclitează echilibrul ecologic al Dunării, fiind astfel de natură să ne arate ce ar însemna şi alte catastrofe militare în jurul României. Nu se poate merge mai departe decît într-un singur mod: România trebuie să se intereseze în ce măsură aliaţii - şi aici vreau să spun ONU şi în principal ţările care asigură respectarea legii internaţionale efective: Statele Unite, Marea Britanie, Blocul Nord -Atlantic în general - înţeleg să procedeze în continuare, pentru că această situaţie de pe Dunăre reprezintă în mod evident o escaladare. Indiferent care va fi soluţia imediată, escaladarea va continua. În măsura în care nu va putea fi oprit transferul de petrol din Ucraina către Serbia, se va escalada cert. În măsura în care se va reacţiona militar şi lucrurile vor căpăta, cum e şi firesc, o amploare militară, escaladarea este şi mai evidentă. Ceea ce se poate observa în această încălcare a dispoziţiilor Consiliului de Securitate, de către unele ţări printre care Ucraina: este evident faptul că se intenţionează continuarea şi extinderea conflictului, practic este o declaraţie de escaladare! În aceste condiţii, Organizaţia Naţiunilor Unite şi în primul rînd Statele Unite, trebuie să dispună de un plan de contrabalansare a acestei escaladări, etapă cu etapă. România trebuie să fie sigură că anunţarea unor asemenea măsuri progresive ulterioare, este un ultimatum! Dar România trebuie să solicite această intervenţie a ONU, pentru că altminteri embargoul implică România fără perspective ulterioare. În ceea ce priveşte actul propriu-zis de oprire al acestor transporturi, este necesară o discuţie continuă, un dialog permanent, la toate nivelele diplomatice cu cei implicaţi, dar în primul rînd cu cei care reprezintă principala putere de asigurare a securităţii în regiune şi în lume. Mă tem că din punct de vedere tehnic noi nu sîntem prea bine pregătiţi. Sigur, militarii noştri sînt în măsură să ştie mai bine, dar fără o coerenţă cu adevărata forţă de concepţie a conflictului Iugoslav, nu se poate face mare lucru. În sfîrşit, ultimul lucru, dar nu cel mai puţin important, este că ONU trebuie să-şi asume totala competenţă şi să se adreseze vinovaţilor în ordinea vinovăţiei şi nu în ordinea incapacităţii de reacţie. Vreau să spun că Rusia şi Ucraina trebuie chemate la ordine! Asta este tot, deocamdată.

1 februarie a. c.

Petru IONESCU

©

Unitatea de măsură

Înalte oficialităţi americane menţionează că, în domeniul politicii externe, prima preocupare a Statelor Unite o constituie criza din Balcani. Poate că era mai corect spus criza din fosta Iugoslavie, dar faptul că o serie de ţări – vecine şi mai puţin vecine cu ex-statul iugoslav - sînt implicate, voit sau nevoit, face ca întreaga zonă să apară ca inflamată de un abces, încă localizat. Spun încă, deoarece ultimele evoluţii măresc îngrijorarea pentru o posibilă extindere a sa. Recentele violări ale embargoului aplicat de ONU Belgradului de către convoaie de nave sîrbeşti încărcate cu petrol au atras României şi Bulgariei avertismentele Departamentului de Stat. Cele două ţări sînt învinuite că n-au utilizat toate mijloacele pentru a opri vasele, evitîndu-se însă cu grijă menţionarea singurei posibilităţi de acţiune în acest sens, forţa armată. Ne reamintim, cu acest prilej, că nici navele militare occidentale din Adriatica nu au utilizat forţa pentru a asigura respectarea embargoului, motivînd că nu dispun de acoperirea juridică necesară din partea ONU. Este ciudat că se cere României şi Bulgariei să acţioneze în condiţii în care occidentalii nu au făcut-o. Este adevărat, consecinţele unei intervenţii în forţă ar putea fi foarte periculoase, şi nu doar din punct de vedere ecologic. După pierderile economice serioase pe care cele două state le suportă ca urmare a respectării rezoluţiilor ONU, ele s-ar trezi implicate şi militar în conflict, fapt inacceptabil.

Cele de mai sus se supun unei logici foarte simple, aşa încît ne este permis să ne întrebăm care sînt raţiunile adevărate care stau în spatele acestui joc de atitudini. Fracturarea unei axe a tendinţelor de restauraţie Kiev - Chişinău – Bucureşti – Belgrad în punctul ei – totuşi – cel mai labil? Plasarea celui de-al doilea preşedinte român în faţa obligaţiei de a face o opţiune clară între stînga şi dreapta, întru Răsărit şi Apus? O punere în gardă la adresa mesajului antireformist al guvernului Văcăroiu? În lipsa unor informaţii concludente, orice speculaţii sînt posibile.

Surprinde puţin în acest cadru relativa tăcere cu care este tratată Ucraina, în fapt izvorul acestor evenimente. Este dincolo de orice dubiu că vasele sîrbeşti au încărcat petrolul din portul dunărean Reni. O atitudine corectă din partea Ucrainei ar fi făcut ca întreaga afacere să nici nu existe. Dar se pare că ea este tratată cu o altă unitate de măsură. Alta este greutatea intereselor aflate în joc: distrugerea armamentului nuclear strategic pe care acest stat încă îl posedă, semnarea tratatelor de dezarmare. Pe seama şi în spatele acestor interese de ordin geostrategic, Ucraina poate să-şi permită afaceri de tipul celei cu petrolul pentru Belgrad, sigură că nu-şi va atrage necazuri prea mari. E de înţeles o astfel de atitudine a americanilor. Dar atunci ar fi corect ca nici România şi Bulgaria să nu fie puse, totuşi, la colţ. Mai ales că, de data aceasta cel puţin, ar fi pe degeaba.

Horia ENĂŞEL
(Zig-Zag)

În opoziție – mai aproape de realitate?

Adrian Severin: de la putere în opoziție

"ABSENȚII NU POT AVEA DREPTATE"

Ceea ce urmează trebuia să fie un dialog, o confruntare FSN - FDSN, prin persoanele domnilor **Adrian Severin și Vasile Văcaru**. Eram curioși să vedem cum se poate ajunge, de la nuanțe la, diferențe de culoare și dacă nu cumva nuanțele sînt cele mai importante în pastelatul peisaj politic "de iarnă". Absorbit, probabil, de treburile puterii, dl. Vasile Văcaru, după ce a schimbat de mai multe ori orele de întîlnire, pînă la urmă nu a venit. S-a eschivat? Nu i s-a permis? Poate vom afla, deși contează prea puțin. Ceea ce contează, ceea ce rămîne și trebuie marcat ca atare este **absența** de fapt, neprezentarea la duel.

Atrag atenția, în răspunsurile domnului Adrian Severin, conștiința misiunii și aceea a datoriei împlinite. Credința că reforma (politică, economică) nu este altceva decît continuarea revoluției. Cît este în ele autoiluzionare și cît adevăr? În plus, multe din raționamentele și din reproșurile pe care opoziția, pe atunci mai mult sau mai puțin parlamentară, ca și – îndeosebi – presa independentă le formula în vremea cînd FSN se afla la putere sînt subscrise, astăzi, și de reprezentanții de marcă ai acestui partid, ajuns la rîndul lui în opoziție. Să zicem, doar, că adevărul sfîrșește întotdeauna prin a se impune, dar pentru a-l profesa trebuie să fii liber. Însă nu liber pur și simplu, așa cum susținem că sîntem cu toții, ci liber de ceva anume, liber condiționat; liber, dar liber de **putere**. Va veni oare și ziua cînd ne va fi dat să auzim și adevărurile – poate chiar cele scrise de presa liberă de azi – domnului Vasile Văcaru?

"Numai dialogul poate proba claritatea gîndirii și adîncimea convingerilor".

După ce am făcut efortul de a părăsi cadrele clasice ale interviului și, mai ales, pe acela de a face posibilă o discuție între doi adversari, parteneri, actori ai scenei politice românești – domnii Adrian Severin și Vasile Văcaru –, iată-mă nevoit să mă întorc la soluția interviului, cu dl. Adrian Severin, singurul dintre cei doi invitați care a avut bunăvoința, plăcerea, poate și, oricum, curiozitatea de a veni la întîlnirea cu noi și cu dl. Văcaru care, însă, s-a "decomandat" în ultimul moment.

Asta arată că totdeauna cînd sîntem în restriște ne întoarcem la clasicism! Dar apropo de intenția dvs. Îmi amintesc că în campania electorală, pe care eu am făcut-o în Vrancea, am avut un contracandidat faimos, nu neapărat ca om politic, mai mult ca om de film, de cultură: pe dl. Sergiu Nicolaescu. Am sperat atunci că îl pot provoca la o confruntare directă – i-am transmis această invitație – la un club din Focșani, să încercăm să avem un duel în fața electoratului. Probabil că nu și-a găsit timp, că a avut alt program, oricum, nu am avut plăcerea nici atunci să realizez un asemenea fel de dialog care, trebuie să vă spun, chiar dacă nu ați reușit în această încercare, este meritoriu ca idee, pentru că eu cred că ar fi extraordinar de benefic pentru societatea românească, pentru sănătatea ei spirituală, să vadă lideri, reprezentanți ai unor grupări politice alternative, adverse confruntîndu-se civilizat. Ar putea fi util pentru opțiunile electoratului și chiar pentru educația lui în general, pentru a ajunge să înțeleagă că adversitatea politică nu înseamnă neapărat dușmănie personală și nu prezintă foarte acut riscul alunecării în suburban. Ar fi foarte important. Deci îndemnul meu este să persistați, cine știe, într-o zi poate veți reuși să puneți, față în față, adversari politici.

Noi asta am vrea să realizăm. În primul rînd, să vedem dacă avem de ales, între ce și ce, și în al doilea rînd să ne obișnuim a alege nu numai în cadru electoral dat.

Da, nu numai în cadrul campaniilor.

Să ne obișnuim, în primul rînd pe noi, a avea opțiuni și a ne clarifica opțiunile tot timpul, pas cu pas.

Absolut. Eu cred că aceste clarificări se pot realiza în primul rînd prin comparație. Iar cel mai ușor compari cînd elementele care se compară sînt puse unul lîngă celălalt, nu cînd se găsesc la mari distanțe. Discursurile paralele nu pot face cît un dialog, pentru că un dialog presupune replică, contra-replică, pe loc, spontan, spontaneitate care demonstrează claritatea gîndirii și mai ales adîncimea convingerilor. Este relativ simplu să vii cu o poezie învățată și să o debitezi. Problema apare în momentul în care ai ieșit din schema pe care ți-ai pregătit-o acasă, cît te identifici cu ceea ce spui. Mie mi se pare esențial lucrul acesta, iar întîlnirile din campaniile electorale, cînd sînt, sînt mult prea insuficiente. Ar trebui să încercăm, între datele oficiale ale campaniilor, să avem asemenea dialoguri. Sînt convins că, prin ele, oamenii s-ar apropia, nu s-ar despărți.

Hermeneutica unei profeții adeverite: "mineriada electorală".

V-aș ruga să-mi spuneți la ce anume vă refereați atunci cînd ați lansat formula "mineriadă electorală" și cum o priviți astăzi, cînd realitatea a avut loc.

Am înțeles atunci aproape ceea ce s-a și întîmplat. Ce-au reprezentat mineriadele, în succesiunea lor? Niște acțiuni care au conjugat două forțe: o forță a manipulatorilor, care erau interesați în blocarea unei anumite evoluții, și o forță oarbă, a celor manipulați și ușor manipulabili, pentru că n-o să mă facă nimeni să cred că minerii au venit în mod voluntar la București, și mai ales cu un program și cu o idee foarte clare. Dacă nu ar fi avut un răspuns la această întrebare e evident că nu ar fi plecat. Această masă manipulabilă și manipulată a avut o imagine, firește, confuză, a unui mare pericol; probabil că a acționat și subconștientul, în care se găsea ideea "clasei de avangardă", a "clasei conducătoare".

Cînd am spus "mineriadă electorală" nu era vorba numai de mineri, ci de un fenomen similar care ar fi avut ca factor de execuție electoratul român.

Deci, într-un fel, o generalizare, o difuzare.

Sigur că da. În campania electorală, de fapt, s-a utilizat același scenariu, același model: sugerarea și excitarea anumitor spaime, fără a se spune clar în ce constau cu adevărat pericolele. S-a lucrat prin intermediul subconștientului în care se aflau bine inoculate și depozitate, încă din regimul trecut, o serie întreagă de clișee. S-a vorbit, de pildă, de pericolul "liberalismului sălbatic". Nimeni nu a spus că este o inepție să vorbești despre așa ceva, cîtă vreme liberalism "domestic" nu există. S-a vorbit despre "abandonare", despre "părăsire": a economiei, a oamenilor, a intereselor lor. Aceste cuvinte au fost aproape un stereotip verbal în campania electorală, pentru a-i face pe oameni să se simtă în pericol de a fi abandonați. S-a vorbit despre "restaurația monarhică", care mi se pare o glumă: nu există nici o șansă reală, după părerea mea, să asistăm la așa ceva.

Observați, deci: formule obscure în formă, reacționare în conținut, care au pus în mișcare, într-o direcție contrară intereselor sale, o masă imensă a populației, a cărei ignoranță politică, neculpabilă și involuntară, a fost abil exploatată. De cine? De către cei care erau interesați ca revoluția să înghețe, să fie congelată în punctul în care se afla. De aceea am spus că este o mineriadă electorală și cred că în cea mai mare măsură a și fost.

Revoluție – restaurație; "revoluții" și "restaurații". Autobuzul și balanța puterii.

Această formulă trimite, pe de o parte, la mineriadele propriu-zise, "literale", printre care și ultima, cea din septembrie 1991, și, în același timp, poate fi asociată cu acuza recentă, iscată de propunerea FSN a unui cabinet alternativ, de "restaurație", care se adaugă aceleia vizînd "restaurația monarhică". Ceea ce ar presupune că în septembrie 1991 a avut loc o "revoluție". Ce a fost, de fapt, între mineriadă și revoluție, în septembrie 1991?

Este foarte interesant ce spuneți și cred că este și foarte corect. Revenind o clipă la campania electorală: l-am auzit chiar pe președintele de atunci, apoi reales – Iliescu - vorbind despre riscul restaurației. Pentru moment am fost surprins, am crezut cu toată sinceritatea că vorbește de riscul restaurației comuniste.

E o concurență teribilă de restaurații...

Dar imediat am înțeles că e vorba numai de restaurația regimului antebelic, nu de aceea a regimului postbelic, comunist – acesta nu era un subiect de teamă! Acum se vorbește din nou de restaurație. Or, se știe că fenomenul de restaurație nu poate interveni decît după o revoluție. Acesta este binomul acreditat în istorie. Și trebuie să recunoaștem că mai toate revoluțiile, din nefericire, au fost urmate de restaurații.

Sau le-au făcut posibile.

Da. Toate au avut restaurația lor, iar acest lucru este și explicabil. Pentru că toate revoluțiile au antrenat cu forța lor motrice și o mare masă de oportuniști, de oameni care doresc ca porțile cămării, reale sau presupuse, să se deschidă un pic, cît să intre ei înăuntru, după care au tot interesul să închidă ușa abia întredeschisă, pentru a-și reduce concurența. Eu vorbesc despre, să-i zicem așa, "**sindromul autobuzului**": cei care încearcă să pătrundă în autobuzul prin forța lucrurilor limitat, deci arhiplin, îi împing pe cei dinăuntru, însă odată intrați se aliază cu cei care erau deja acolo pentru a se opune celor care nu au apucat să intre, dar își doresc. Aceasta este motivația restaurațiilor. Restaurația nu a însemnat niciodată o întoarcere la perioada prerevoluționară, ci o înghețare a revoluției, o oprire a procesului revoluționar într-un moment în care se realizează un echilibru de forțe între, pe de o parte, revoluționarii autentici și, pe de altă parte, foștii revoluționari-foști reprezentanți ai vechiului regim. În momentul în care masa oportunistă a revoluționarilor trece de partea reprezentanților fostului regim, balanța puterii se echilibrează și revoluția rămîne în acel punct.

Este nevoie, deci, de o asimetrie, de un dezechilibru al balanței pentru ca revoluția să-și poată urma "cursul".

Este nevoie de o asemenea asimetrie, sau de o mare viteză în realizarea procesului revoluționar, astfel încît revoluția să se împlinească...

Să devină ireversibilă.

... înainte ca balanța să se reechilibreze. Este și unul dintre motivele eforturilor pe care eu, și alții alături de mine, le-am depus pentru ca să realizăm obiectivele revoluției extrem de repede și să demolăm structurile vechi cît am putut de multe, astfel încît acest moment al echilibrului, care știam că va veni, să nu mai poată prinde revoluția neîmplinită.

Ne aflăm într-un astfel de moment al echilibrului?

Nu, dar mă tem că ne apropiem de el. Eu cred că restaurația se instalează în acest moment, că balanța încă nu s-a liniștit complet, dar că amplitudinea ei, jocul acului sînt extrem de mici. Deci aproape că ne aflăm într-un moment al **echilibrării** balanței.

De ce anume credeți că mai depinde, de ce nuanțe, de ce gram, într-un sens sau în celălalt...

Tendința oricărei balanțe este să se echilibreze. Important este dacă noi vom găsi energiile sufletești, intelectuale și chiar și fizice ca să putem să impunem continuarea acestui proces revoluționar. Important este și în ce măsură erorile pe care le vor comite partizanii adevăratei restaurații, cei care sînt contra reformă vor fi atît de mari încît populația înșelată să le sesizeze și să-și retragă sprijinul acordat înainte ca balanța să-și fi terminat jocul. Sînt foarte mulți factori imponderabili în acest proces. Vreau să spun, însă, ca să nu fiu greșit înțeles, că eu nu gîndesc nici pe departe că revoluția este un proces etern, permanent; dar nici unul instantaneu nu este. Nici o revoluție din lume nu s-a epuizat într-o zi sau într-o oră. Nici revoluția română nu s-a epuizat la 22 decembrie 1989, sau în perioada 16–22, sau 16–25–26 decembrie, cînd s-a terminat lupta de stradă.

Fac o paranteză. Țin minte că chiar înainte de Anul Nou 1990 începuse să se vorbească la trecut despre revoluția română.

Imediat s-a vorbit la trecut despre revoluția română, dar ceea ce se întîmpla, ceea ce se spunea în acele zile, ceea ce se arăta atunci, și nu numai atunci, despre regimul anterior conducea foarte clar către ideea că a avut loc o revoluție strict anticeaușistă. Dar chiar și cînd se striga "Jos Ceaușescu", se făcea o identificare între comunism și ceaușism. "Ceaușescu" era în acel context o identificare a numelui local al comunismului, atîta tot. Într-un asemenea context, era firesc să se vorbească la trecut de revoluție, pentru că într-o asemenea viziune revoluția se încheiase odată cu înlăturarea lui Ceaușescu. Și cu asta, gata. Mai departe ar fi trebuit să realizăm un comunism care putea să nu se mai numească așa, dar care să fie bun, uman, eficient, pornind de la premisa că ceea ce făcuse Ceaușescu nu fusese decît o deviere, după aceea a lui Stalin, de la o teorie foarte corectă, dar incorect aplicată. Or, este clar că teoria marxistă nu putea fi aplicată corect decît așa cum au făcut-o Lenin, Stalin, Ceaușescu. Acesta a fost singurul mod de a aplica corect teoria comunistă. Rezultatele le-am văzut. Nu e vorba de o aplicare incorectă, ci de o aplicare mai mult decît corectă: asta înseamnă, de fapt, comunism: ceea ce ne-a fost dat să vedem.

Revenind la ceea ce spuneți dvs. despre restaurație, ca să închei ideea. Este clar că pentru mulți din conducerea FDSN-ului – căci de acolo a venit acuza –, ceea ce s-a întîmplat în septembrie 1991 și s-a împlinit prin alegerile din septembrie 1992 a fost o altă "revoluție", chiar o contra-revoluție, care este și ea tot un proces, și nu eveniment de moment, deci un an de zile a durat procesul, el s-a împlinit în bună măsură în septembrie 1992, și cine dorește să se întoarcă înainte de septembrie 1992, acela, de fapt, dorește o "restaurație"! Ceea ce, repet, demonstrează foarte clar că unii oameni știu ce vorbesc. Cei ce tratează această formulă de guvern alternativ pe care FSN-ul a avansat-o, și orice partid din opoziție poate face același lucru, drept "restaurație" înseamnă că gîndesc că se încearcă revenirea la idealurile pure ale revoluției începute în decembrie 1989. Or, cu aceste idealuri este evident că s-a terminat în mintea acestor oameni în septembrie 1991 și după aceea.

"Optimist pe termen lung"

În aceste condiții, în ce stadiu dinamic credeți că se află reforma. Nu unde a fost lăsată, ci spre ce tinde ea, ce se poate face din ea în viitorul apropiat.

Eu cred că un anume punct al ireversibilității a fost atins. Sigur că această ireversibilitate este extrem de relativă. Istoria ne-a învățat: cu tancurile se poate regresa de la orice punct. Cred, totuși, că un anumit stadiu a fost atins, ceea ce face dificilă o întoarcere. Astăzi se vorbește foarte mult despre **coerență**. Am avut posibilitatea să întîlnesc aproape toate marile personalități ale reformelor de tipul celei care are loc și în România, unii teoreticieni, alții practicieni. Lucrul care a fost cel mai mult apreciat la ideea românească de reformă, în comparație cu cele din celelalte țări ale Europei Centrale și Orientale, a fost tocmai coerența. Exact ceea ce se spune acum că n-a existat. Noi am exprimat-o prin termenul de **globalitate**. Acum se vorbește de fapt de o coerență birocratică. Noi am insistat pe ideea de globalitate a reformei, care, printre altele, unea reforma în plan **politic** cu aceea în plan **economic**. Este interesant să vezi că, acum, guvernul vorbește de coerență, dar desființează **Departamentul pentru structuri socio-politice**, considerînd că reforma nu are nici o relevanță în plan politic, declarînd că reforma este apolitică...

A tuturor și a nimănui...

Că, prin urmare, numai tehnicismul economic este cel care trebuie să prevaleze.

Mașina care merge singură...

Noi am spus că acest lucru nu este posibil. Reforma politică și cea economică trebuie să fie îngemănate. Avem exemple celebre, în lume, de rupere a acestor două laturi care a dus la tensiuni extreme. Exemplul chinez, unde reforma economică a mers mult înaintea celei politice și s-a ajuns la Tien An Men. Exemplul, invers, al fostei Uniuni Sovietice, unde reforma politică a luat-o mult înaintea celei economice și s-a ajuns la puciul din august 1991. Noi am vrut să le facem simultan, iar în dinamica de acum a reformei lucrul este extrem de important. Pentru că reforma politică a atins asemenea stadii, cu pluripartidismul, dezvoltarea sindicatelor, a presei –, încît este foarte dificil să se revină cu adevărat la un centralism în economie. Nu mai există pîrghiile politice care să permită un asemenea centralism.

În plan economic, după părerea mea, o formidabilă realizare este această distribuire a certificatelor de proprietate. Puțină lume este deocamdată conștientă de ele. Dar oricum am întoarce-o, 30% din capitalul statului comunist nu mai este astăzi în mîinile statului. În scurtă vreme, conducătorii fondurilor proprietății private vor avea tendința naturală de a tăia cordonul ombilical care le mai leagă de ministere, de guvern și de a se emancipa. Și vor mai exista și oamenii care să-i preseze, aceia care au investit, unii nu puțin, în achiziționarea de titluri de proprietate. Apoi, mult criticata dizolvare a CAP-urilor. Această măsură nu are numai un caracter economic, care poate fi discutabil; are în primul rînd un caracter politic. Oamenii vor pămîntul! Guvernul, care nu mai poate scoate armata, ca în anii '50, și, oricît i-ar fi de dezagreabil procesul și oricît de mult ar încerca să-l încetinească, cum s-a și întîmplat, dar nu din cauza guvernului, nu va putea să nu urmeze cursul început. Guvernul s-a aflat în minoritate. Am fost, de fapt, cum mi s-a spus de către cineva la München, un guvern disident. Care a făcut ceea ce a putut să facă. Cîteva praguri au fost, însă, depășite. Iar unul dintre aceste praguri este reforma agrară, care are în primul rînd o semnificație politică. Deși eu cred că are și una economică. Deși s-ar putea ca unele structuri să întîrzie împroprietărirea, oamenii își reclamă drepturile. Or, după părerea mea, mai mult chiar decît pluripartidismul politic, democrația, politică și economică deopotrivă, sînt garantate de **proprietatea privată** și de **libertatea presei**. Libertatea presei, oricît de ineficientă ar fi aceasta la un moment dat, asigură revitalizarea conștiințelor, iar proprietatea privată asigură acea motivație a fiecăruia de a lupta pentru democrație economică. Deci cred că procesul va fi lent în continuare, în special din cauza opoziției guvernamentale la reformă; s-ar putea ajunge la o mărire a durerilor, la o îngreunare a stabilizării macroeconomice, deci la o mai dificilă administrare a costurilor tranziției. Sînt de acord că asta se va întîmpla. Tranziția va fi poate mai lungă și mai dureroasă. Dar cred că va fi extrem

În opoziție – mai aproape de realitate?

de dificil, ca să nu spun imposibil ca aceste cîteva puncte să fie anihilate. Sînt, deci, optimist, dar pe termen lung.

Extremisme, "frică", misiuni.

În încheiere, aș vrea să vă întreb cum vă simțiți pe banca opoziției și în ce măsură prezența partidului dvs., ca partid care a fost, care a trecut, și nu într-o perioadă oarecare, pe la putere, în rîndurile opoziției modifică ceva în structurarea, în așezarea acesteia.

Nu aș vrea să fiu considerat arogant, dar cred că am avut o misiune, care întîmplător a fost a noastră, aceea de a organiza un prim guvern românesc în condiții de democrație în România. Repet, nu aș vrea să par arogant, dar cred că mulți dintre liderii și membrii partidelor din opoziție își dau seama că au parcurs, și ei, odată cu toată societatea românească, în ultimii ani, o perioadă de copilărie, în care mulți au trăit cu gîndul de a recupera timpul pierdut și cu privirea îndreptată mai mult către vremea dusă decît spre cea care stă să vină. Aportul nostru la consolidarea opoziției este esențial pentru că sîntem primul partid din opoziție care a trecut pe la guvernare, care are experiența guvernării. Nici cei mai vîrstnici din celelalte partide nu au avut această experiență în mod personal, și în consecință această realitate a rolului nostru în structurarea unei opoziții trainice și credibile se sprijină și pe acest element de fapt care nu poate fi ignorat.

Cînd se spune, azi, despre opoziție că i-ar fi frică să-și asume răspunderea guvernării, nu ar putea fi în nici un caz vorba de FSN, care și-a asumat răspunderea guvernării în condiții încă și mai dificile, cu demonstrații, mitinguri, greve, decît cele de astăzi. Toată lumea se referă tot la ce am făcut noi, tot de acolo pornește, se mai fac adaosuri, critici, ajustări, dar pe un model care există și care a fost elaborat într-un moment în care nu exista nici o orientare clară. Noi am pornit absolut de la zero și pe atunci nu aveam modele nici în alte țări. Deci situația actuală a oricărui guvern este infinit mai bună decît cea pe care am avut-o noi. Nu uitați că noi am preluat, în 28 iunie 1990, guvernarea într-un moment în care România se afla mai izolată ca niciodată pe plan internațional. Deci despre noi nu se poate spune că ne este frică să guvernăm. Și cred că atitudinea noastră, cu toate implicațiile ei, este în beneficiul întregii opoziții democratice actuale. Dacă noi am refuzat guvernarea – deși nu se pune problema unui refuz – în aceste condiții, fără să putem fi bănuiți de frică, înseamnă că și Convenția Democratică, nu de frică, ci din alte motive a fost îndreptățită să nu guverneze. Pentru că este evident că nu se poate guverna cu un parlament în care avem aproximativ 15% partide de extremă și un partid foarte apropiat de ele, care completează restul de pînă la 52%. FDSN-ul, după părerea mea, s-a condamnat singur în fața istoriei acceptînd să guverneze pe baza voturilor obținute de la partidele de extremă. Cred că este un lucru despre care s-a vorbit prea puțin pînă acum, dar care este o vină istorică impardonabilă. Sigur că nu toate aceste partide sînt, prin programele lor, extremiste, că nu toți membrii acestor partide sînt, prin atitudinea lor personală, extremiști, dar noi am văzut ce înseamnă un program neextremist – cel comunist –, care, aplicat, a devenit extremist. Extrema nu este numai **de limbaj**, extrema este **de consecințe**, cînd modelul se aplică. Apoi, știm că au existat legionari cumsecade, ca persoane, și onești, și idealiști. Ceea ce nu înseamnă că legionarismul nu a fost o extremă cumplită. Acestea nu sînt criterii după care poate fi definit un partid. Extremismul constă în efecte. Or, este clar că avem mișcări de extremă, că ele sînt, din nefericire, reprezentate în parlamentul țării, în urma "mineriadei electorale" de care vorbeam, a acelei "revoluții" - contrarevoluție, și e limpede că toate, prin partidul de guvernămînt, sînt de fapt partide de guvernămînt. Și toate, chiar și cele mai puțin extremiste, se fac vinovate de faptul că au acceptat să guverneze împreună cu cele extremiste. Or, într-o asemenea realitate, este evident că nu frica de guvernare este cea care a impus rămînerea în opoziție, ci imposibilitatea de a guverna fără să compromiți ceea ce este ultimul lucru ce trebuie salvat, și anume ideea de democrație și principiul libertății.

În acest moment, eu cred că bătălia principală este cea parlamentară. Guvernul are mai puține de făcut, pentru că marile inițiative în materie de reformă – admițînd că guvernul actual vrea să facă reformă – au fost luate, impulsul a fost dat, și ceea ce este esențial acum este realizarea unui consens politic al partidelor democratice, pentru a apăra ceea ce s-a făcut și a susține dorințele – dacă ele vor exista – de a continua reforma. De aceea cred că prezența noastră în opoziția democratică din parlament este esențială în acest moment.

Vă mulțumesc și vă doresc succes.

14 ianuarie 1993

Nicolae Manolescu:
de la o formă de opoziție la alta

"E mai detașat jurnalistul decît omul politic din parlament!"

Domnule profesor - eu continui să vă zic așa...

Tot profesor am rămas.

Da, dar eu am avut destul de puțini Profesori... Cum ați simțit dvs., în ce ar consta trecerea de la o opoziție care se poate exprima în primul rînd jurnalistic, opoziție, să-i zicem, liberă (între ghilimele), la aceea parlamentară, cu obligații (fără ghilimele), dar și cu alte posibilități?

Nu știu dacă trecerea este cu adevărat de la libertate la obligație. Eu am impresia că și jurnaliștii sînt ținuți de niște obligații. Există o deontologie, un cod și în jurnalism. Mai puțin respectat, sau uneori deloc, dar asta e altceva. De altfel, nici în parlament nu sînt foarte sigur că se respectă codul cu pricina în toate cazurile. Cred că mai degrabă trecerea este de la o formă, să spunem, de apreciere, de comentare a evenimentelor, care nu obligă decît pe termen lung, la o formă de prezență în eveniment care obligă pe termen scurt. Cu alte cuvinte, eu, ca jurnalist politic, puteam să fac un comentariu, în pagina a doua a "României literare", la "Ochiul magic", să-mi spun părerile, și verificarea exactității judecății mele, a diagnosticului pe care îl dădeam se făcea, eventual, după un an, doi, trei, patru, niciodată pe loc.

Și, personal, ați constatat că vi s-a verificat vreuna din afirmații?

Nu au trecut anii cu pricina! Mai așteptăm. Prin urmare, răspunderea era, aici, într-un fel, cu atît mai mică cu cît termenul de verificare era mai lung. Era un fel de invers proporționalitate. În parlament, totul este direct proporțional și imediat. Aici, dacă apare o lege nepotrivită, cu erori, sau care se pune de-a curmezișul procesului de privatizare sau de reformare a economiei, atunci parlamentul este imediat pus la zid și. culmea, sîntem puși la zid și noi, cei din opoziție, care nu avem posibilitatea să decidem, pentru că aveam doar 47 % din procente. Plătim imediat! Scadența este scurtă! Și atunci asta îți creează o mai mare răspundere și o mai mare nevoie de a fi prezent acolo unde se impune. E mai detașat jurnalistul decît omul politic din parlament! Este și mai plăcut să faci gazetărie și să aștepți ca istoria să te confirme, decît să faci politică și să aștepți să te confirme ziua de mîine. Sau să te infirme.

Aceasta să fie una dintre rațiunile pentru care v-ați reîntors la un tip de jurnalistică practicat înainte de a fi făcut politică și jurnalistică politică, de a le fi putut face?

Nu, m-am întors la cronica literară pentru că este pasiunea mea de o viață. De cînd mă știu, asta fac. Cu o întrerupere de aproape un an, voi împlini acum, pe 18 martie 1993, 31 de ani de cronică săptămînală...

La mulți ani!

Mulțumesc. Și este forma mea de a mă ține legat de actualitatea literară, de care am absolută nevoie la cursul pe care îl fac la Universitate. Totuși, fac un curs despre instituțiile și operele literare din epoca '49-'89. Am simțit la un moment dat că pierd contactul: apăreau cărți de care nu mai știam nimic, autori pe care nu-i cunosc, dispute și reaprecieri ale literaturii anterioare de care eu aveam doar idee după titluri, pentru că nu mai apucam să citesc conținutul și așa mai departe. Activitatea politică nu trebuie să mă deprofesionalizeze. La urma urmelor, nu știu dacă am să fiu politician toată viața, dar critic și istoric literar nu mai am încotro, trebuie să fiu!

Și dacă s-ar fi întîmplat ca realitatea politică să vă absoarbă, cum să spun, total...

Uite că nu s-a întîmplat!

"Realitatea cere reformă radicală. Tergiversarea este doar amînare a sfîrșitului și moarte sigură."

Într-un interviu pe care l-am făcut cu dl. Adrian Severin, l-am întrebat cum se simte pe banca opoziției. Și mi-a spus că, așa cum FSN a avut misiunea de a organiza primul guvern în condiții deosebit de grele etc., misiunea lor este acum aceea de a organiza și structura opoziția.

Orgolii... Orgolii... Ceea ce nu mă face să neg faptul că dacă cineva, FSN-ul sau alții, ar reuși să organizeze opoziția ar fi un lucru bun. Din păcate, nu cred că, în momentul de față, opoziția se lasă organizată numai de o formațiune. Pentru că opoziția este un hibrid în care se găsesc tendințe politice de la stînga la dreapta, trecînd peste centrul eșichierului sau al spectrului politic. Unele foarte diferite de celelalte. Așa încît organizarea opoziției nu este, în momentul de față, altceva decît o promisiune deșartă. Opoziția, cred eu, trebuie **coordonată.** Deci, nu să **organizăm** opoziția, ci să-i **coordonăm** acțiunile parlamentare și extraparlamentare, în așa fel încît să ajungă la un maximum de eficiență atunci cînd se pune problema aprobării sau respingerii unui proiect de lege, a unei alegeri în parlament, a unei delegații străine și așa mai departe.

În ce stadiu credeți că este acum reforma? Mai face ea dovada vreunei dinamici oarecare?

Reforma economică e în bună măsură frînată și în anumite sectoare chiar stopată. Pentru că dacă pînă acum a existat o frînare a reformei din motive aproape obiective, care țineau, să spunem, de lipsa de fonduri, de investiție străină, de capacitatea de a cunoaște exact situația întreprinderilor, de imposibilitatea de a accelera niște procese din pricina costurilor sociale foarte mari, acum frînarea vine mai ales din concepția generală a guvernului actual, care vorbește mereu de întărirea sectorului de stat, de riscurile unei economii "libertine" - m-am mai distrat pe marginea cuvîntului folosit de dl. Văcăroiu...

Pericolul unei economii amoroase, sadice, poate...

Da. De necesitatea, cu alte cuvinte, de a împiedica producerea unor fenomene "foarte negative" etc. În așa fel încît, iată, după două luni și jumătate, sau trei, cîte sînt, de guvernare, nu avem nici un indiciu că guvernul ar promova în vreun fel reforma. Nici măcar nu mai promite, cum au promis guvernele anterioare!

Vedeți și dvs., așa cum presimte multă lume, un viitor scurt al acestui guvern?

Are mai mică importanță acest lucru. Probabil că se va schimba destul de repede guvernul, nu-i văd o soartă lungă. Dar nu asta e important. Important este ca, oricare ar fi guvernul, el să fie sensibil la semnalele care-i vin de jos, din realitate, nu numai la semnalele politicienilor, ci la semnalele care-i vin dinspre o realitate economică în degradare permanentă. Deci un guvern, aș spune, **realist.** Mă interesează mai puțin că va fi format de FDSN sau de altcineva. Dar să fie un guvern realist care să știe că la semnalele care vin nu există decît **un singur tip** de răspuns și să încerce să-l și dea.

Și care ar fi acest tip obligatoriu de răspuns?

Realitatea cere reformă, și încă reformă radicală, și atlceva nimic. În nici un caz tergiversare. Asta înseamnă doar amînarea sfîrșitului și moarte sigură. O amînare, e adevărat, poate, de cîteva săptămîni, luni, dar și o moarte sigură.

Poate părea de-a dreptul "libertin" să vă întreb despre viitorul legislativ al culturii, cu atît mai mult cu cît ați lansat în "România literară" o anchetă pe tema, temele "crizei culturii".

În ceea ce privește legislația în cultură nu s-a făcut pînă acum mai nimic. Instituțiile culturale funcționează după vechile statute, legi, regulamente. Nu avem o lege a sponsorizării care să permită descentralizarea și, deci, să dea posibilitate omului de afaceri cu bani să sprijine cultura. Nu avem aproape nimic.

Există un proiect, sau mai multe, de lege a sponsorizării?

Da, există, însă nu au ajuns încă în comisiile parlamentare, după știința mea, deci sînt ca și moarte în clipa asta. Și atunci, stai să te întrebi cine, ce interes are. Pentru că, iată, dacă un patron de firmă vrea neapărat să ajute o întreprindere culturală, de pildă un concurs televizat, și îi apare numele jos, pe ecran, ca sponsor, probabil se știe mai puțin că el plătește o sumă de bani pentru asta, dar și un impozit pe suma cu pricina. La fiecare leu pe care îl dă artistului ca acesta să poată apărea în concursul respectiv, sau televiziunii ca să poată organiza concursul, el mai dă aproape un leu impozit. Ceea ce este o absurditate!

Ca jurnalist politic, în special, v-aș întreba ce părere aveți despre "editorialul" de sîmbătă seara al noului director general al televiziunii centrale?

Întîmplarea a făcut să fiu pe drum în amîndouă ocaziile cînd Paul Everac a avut editorialele. Așa încît nu mă pot pronunța. Ecourile pe care le-am avut sînt foarte proaste, dar eu, critic literar fiind, obișnuiesc să vorbesc despre ceea ce citesc. Promit să mă uit, cu prima ocazie, să văd despre ce este vorba.

"Ne-am băgat singuri în clenci".

Mi se pare a se impune de la sine să vă cer o părere - dacă poate exista părere - despre actuala situație creată pe Dunăre, pe granița naturală balcanică.

Nu cred că aici erau foarte multe lucruri de făcut. Eu nu cred că o soluție dură, o intervenție militară sau ceva de genul acesta ar fi fost potrivită. Lasă că nu cred că am fi avut mijlocul să o facem. Ceea ce se poate discuta și, poate, reproșa guvernului român și președintelui este lipsa de fermitate și de informație. Am aflat că vapoarele sîrbești tranzitează pe Dunărea românească abia în momentul în care ele erau deja la jumătatea cursului acesteia. Se putea ști lucrul acesta din clipa în care ele se încărcau. Unele au trecut prin ecluza de la Porțile de Fier 1, au fost oprite, dar nu știu de ce abia acum. Deci, era nevoie de fermitate ca poziție și să se fi făcut măcar ceea ce se **putea** face. Și atunci situația ar fi fost în bună măsură schimbată. Dar pînă nu ne vom decide să fim **fermi,** și **de la început,** vom fi totdeauna puși în situații delicate și de nerezolvat, în așa fel încît să cerem comunității internaționale să ne sprijine și să se înțeleagă că suportăm presiuni din partea acesteia. Judecînd după o întrebare care mi s-a pus chiar azi la ziarul "Azi", rezultă că după ce noi am cerut sprijinul, acum sînt unii care vor să dea de înțeles că ar exista presiuni internaționale asupra noastră. Ne-am băgat singuri în clenci!

Deocamdată, nu îmi rămîne decît să vă mulțumesc.

1 februarie 1993

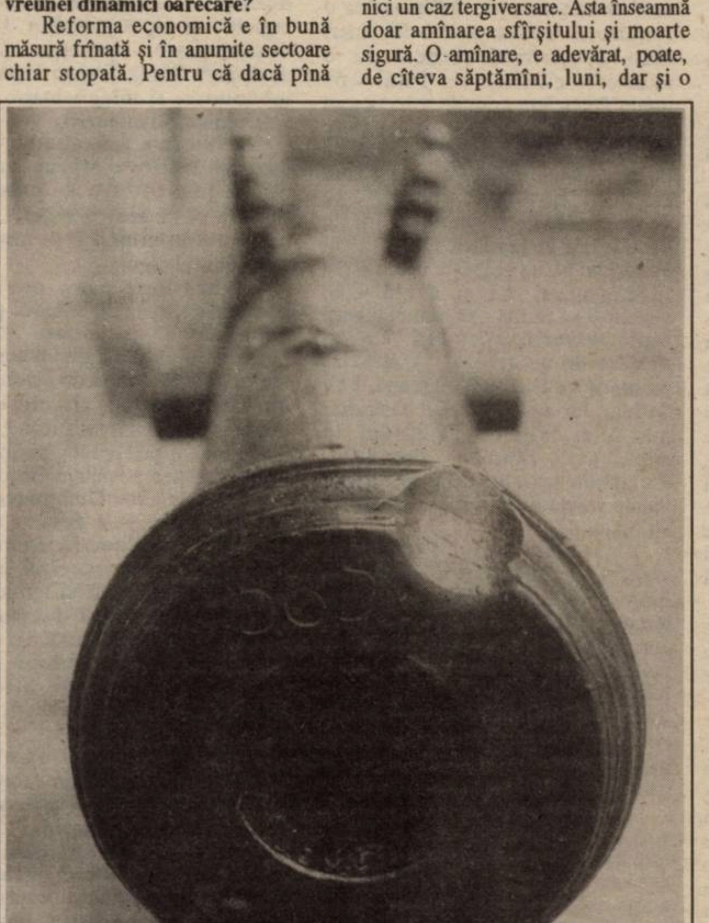
© M. Oroveanu

Pagini realizate de
Bogdan GHIU

Iertarea

Spre a vorbi cu folos despre virtutea iertării - atît de firească la oamenii din neamul românesc, mereu gata să răspundă afirmativ, ba şi cu efuzie, cu mîna întinsă şi un zîmbet prietenos cuvintelor: te rog să mă ierţi - se cuvine a cunoaşte că ea e de patru feluri: 1. iertarea greşiţilor noştri, 2. iertarea celor cărora noi le-am greşit, 3. iertarea de sine, 4. iertarea păcatelor şi greşelilor de către Dumnezeu.

Reluînd:

1. Iertarea greşiţilor noştri e simplă, elementară şi lesnicioasă. Omul de treabă iartă fără a se lăsa prea mult rugat şi de îndată dă glas magicei formule atît de proprie fiinţei simţitoare şi gînditoare: te iert, Dumnezeu să ne ierte pe toţi (el ştie că este de asemenea supus greşelii şi cunoaşte, ori poartă din fire în adîncul sinei sale textul Sfîntului Apostol Pavel: "Nu este drept unul; nu este cel ce înţelege, nu este cel ce caută pe Dumnezeu; toţi s-au abătut împreună, netrebnici s-au făcut; nu este cine să facă binele, nici măcar unul nu este"). Domnul însuşi ne-a poruncit să iertăm oricînd şi ori de cîte ori va fi nevoie, fără limită; căci ce înseamnă răspunsul dat lui Petru (Mat. 18,20-22) "de şaptezeci de ori cîte şapte" altceva decît: de infinit de multe ori, dificil fiind a presupune că omul cel mai nărăvit chiar ne va greşi de patru sute nouăzeci de ori într-o singură zi! Iar Rugăciunea în domnească iertarea păcatelor de către Dumnezeu e condiţionată şi pusă în concordanţă cu prealabila iertare a greşiţilor noştri, devine - cum spune limbajul matematic - funcţie a capacităţii insului de a-şi ierta semenii.

Felul acesta direct, limpede şi uşor de iertare implică totuşi două adaosuri:

a. Nu putem ierta decît răul făcut nouă personal, nu altora. Cînd, un frate al nostru e nedreptăţit, insultat, lovit, ocărît, înşelat, nu avem nici o cădere a ierta, noi, pe făptaşul răului. Cu atît mai puţin cînd nu mai e vorba de un individ ci de un grup de oameni ori de o colectivitate întreagă. Dacă o asemenea colectivitate ori o naţiune ajunge a fi obiect de discriminări de orice natură, dacă e prigonită, sărăcită, batjocorită, minţită, năpăstuită, împilată ş.a.m.d. ne este oprit a ierta în numele ei, nu avem calitatea de a o face.

Nicolae Iorga, nu numai neîntrecut istoric, dar şi cugetător adînc, era convins de lucrul acesta, afirmînd şi el că fiecare poate ierta numai răul făcut lui însuşi, nu altuia ori altora.

b. Nu ajunge să ierţi, mai e neapărat nevoie să şi uiţi. Iertarea neînsoţită de uitare nu înseamnă nimic, e vorbă goală, vorbărie, flecăreală, amăgire şi mască a ţinerii de minte a răului. Am cunoscut un preot, om de mare ispravă (mi-a fost cîndva duhovnic), părintele George Teodorescu din Bucureşti. Obişnuia să spună enoriaşilor săi: "Vin la mine bărbaţi ori femei şi grăiesc: De iertat îl iert sau o iert, dar de uitat nu pot uita. Le răspund: zici că ierţi dar că nu poţi uita. Prea bine. Ţi-ar plăcea însă, după ce te voi fi spovedit, şi-ţi voi fi pus patrafirul pe cap şi voi fi rostit: te iert şi te dezleg, să vezi că sare Hristos de colo şi-mi strigă: L-oi fi iertînd sfinţia ta dar să ştii că Eu unul nu-l uit. Aud?".

În romanul său **Madeleine Ferrat,** Emile Zola închipuie groaznica imagine a unei păcătoase pe care Iisus o iartă dar Dumnezeu-Tatăl nu, pentru că nu uită nimic. Lucrarea aceasta (a minţii scriitorului francez influenţate probabil de marcionism) ne întăreşte parcă şi mai mult în convingerea că iertarea e lipsită de valoare şi farmec şi putere izbăvitoare (şi nu face, pentru a vorbi mai pe şleau, nici doi bani şi nici cît o ceapă degerată) dacă nu i se alătură uitarea.

Că uitarea e mai anevoioasă decît iertarea nu încape iarăşi dubiu. E cu adevărat grea. Dar nu-i oare întreg creştinismul greu? Cei care vin la Hristos, neluînd aminte la paharul pe care l-a băut (paharul amărăciunii, şi pînă la fund) şi la botezul cu care S-a botezat (moartea pe Cruce) dau dovadă că nu ştiu cărui Dumnezeu se închină şi în ce obşte se află. Desigur că uitarea e grea, precum greu îi este oricui să-şi iubească vrăjmaşul, să întindă obrazul stîng după ce i-a fost lovit cel drept, să nu păcătuiască nu numai cu fapta, ci nici cu gîndul, să aducă la îndeplinire toate atît de subtilele şi radicalele porunci ale Predicii de pe Munte şi, în general, tot ceea ce Domnul cere de la acei care ţin şi cutează să se numească ucenicii Lui.

2. Iertarea celor cărora noi le-am greşit pare a fi un paradox, de nu un sofism, şi a constitui o contradicţie, o formulare absurdă. Cum oare am ierta noi pe cel de către **noi** vătămat? Nu-i limpede ca lumina zilei că **lui** îi incumbă a ne ierta eventual pe noi?

Şi totuşi formularea nu e greşită ori forţată şi nu încape îndoială că de tot gingaş ne este a ierta pe cei cărora noi le-am greşit, adică pe acei cărora le-am dezgolit şi dezvăluit toată nimicnicia, sluţenia sufletească, nerozia, răutatea, necinstea, sălbăticia, perfidia, nestăpînirea, josnicia, bădărănia ori netrebnicia noastră. Pe cei în prezenţa cărora ne-am deşertat străfundurile tulburi ale subconştientului, ne-am dat arama pe faţă şi poalele peste cap, ne-am făcut de basm, de ocară şi de minune îi urîm. Nu lor ne-am arătat cu înfăţişarea noastră cea mai murdară şi mai ticăloasă? Nu-i nevoie de prea rafinată psihologie pentru a înţelege că de mult mai multă ruşine şi ciudă avem parte cît priveşte pe cei cărora le-am greşit noi decît în privinţa celor care ne-au greşit nouă, care s-au compromis **ei** în prezenţa noastră.

Să ne fie îngăduit, în această ordine de idei, a ne referi la o veche piesă de teatru a dramaturgului francez Eugène Labiche. Nu-i decît o candidă comedie profană, cuprinde totuşi o învăţătură utilă. Eroul piesei, înstăritul părinte al unei frumoase fete, întîlneşte la o staţiune de munte pe cei doi tineri care deopotrivă rîvnesc la o căsătorie cu fiica sa. Tatăl - pe nume Perrichon - alunecă în timpul unei plimbări şi era cît pe aci să se prăvălească într-o prăpastie dacă nu-i întindea o mînă salvatoare unul din tineri. E, acesta, acum sigur că el va fi alesul, în calitatea lui de binefăcător al familiei. Dar domnul Perrichon nu se grăbeşte deloc a şi-l face ginere, ba şi caută - în vanitatea sa rănită - să minimalizeze fapta salvării, afirmînd că se şi agăţase de un arbore, că aşa-zisa prăpastie nu era decît o groapă, că e de felul lui agil... Celălalt candidat, mai isteţ, simulează atunci un accident, dîndu-i domnului Perrichon prilejul de a se dovedi vajnic salvator de vieţi omeneşti. El va fi alesul!

Cazul domnului Perrichon, credem, ne înlesneşte a înţelege cît de mare este efortul cerut pentru iertarea celor cărora le-am greşit, cît curaj şi hotărîre ni se cere pentru a-i privi drept în ochi, a le solicita indulgenţa, a nu le purta pică, a nu transfera asupra lor printr-un ciudat, complex dar şi logic proces psihanalitic necazul şi stinghereala care ne copleşesc.

3. Grea este iertarea rubricată sub numărul 2, însă mai greu ne este a ne ierta pe noi înşine. Iertarea aceasta de sine reprezintă probabil etapa care implică efortul cel mai penibil şi mai susţinut întru biruirea poftei de înfrîngere şi de adăpostire în deznădejde sălăşluitoare în tot omul păcătos, prototip al defetistului integral.

După ce ne-am căit amarnic, ne-am mărturisit fără reticenţe, ne-am împlinit canonul, am făcut penitenţă, ne-am cerut din inimă, suflet şi cuget iertare şi am vărsat lacrimile ispăşirii, urmează ca, în deplină smerenie şi nu fără cutremur, să ne iertăm pe noi înşine. Psalmul 50, desigur, ne îndeamnă să ne cunoaştem fărădelegea şi vrea să ne fie păcatul nostru pururea în faţa noastră. Iată un sfat admirabil. Dar păstrarea aceasta a păcatului în cugetul nostru să nu înceapă a dospi şi a se preface în izvor de înveninare a sinei şi de decădere în obidă pentru care nu există leac. Amintirea vie a păcatului poate fi salutară; nu-i mai puţin adevărat că poate declanşa otrăvirea lentă a conştiinţei. Scriitorul francez creştin Georges Bernanos pune pe drept cuvînt accentul asupra acestui soi de iertare cu atît mai anevoios de adus la împlinire cu cît vine în contradicţie cu învîrtoşarea inimii noastre şi cu funciara noastră răutate. Sîntem atît de răi şi de învîrtoşaţi cu inima încît, ferecaţi în limitele orizontului nostru strîmt şi îmbîcsit, abia de ne putem închipui că există putinţa iertării. Ne asemănăm unor troglodiţi pe care nu-i poartă gîndul pînă la conceperea marilor palasuri presărate pe întinsul lumii contemporane.

4. De aceea chiar, trecînd la al patrulea aspect al iertării, ne pomenim atît de puţin pregătiţi a crede că Dumnezeu ne va ierta păcatele oricît de sinceră şi de fierbinte ar fi căinţa noastră. Dumnezeu, din fericire, e nespus mai bun decît noi şi întotdeauna dispus a ierta. Omului însă, prea puţin înclinat prin însăşi firea lui căzută a crede în bunătatea altora şi prea puţin pornit a se ierta nici pe sine, îi trebuie un efort considerabil ca să creadă cu adevărat în posibilitatea ştergerii depline a păcatelor sale. Vechea perspectivă a talionului şi a compensaţiei mai dăinuieşte în cugetul său, împotrivindu-se învăţăturii lui Hristos, care nu pentru cei sănătoşi, drepţi şi buni a venit în lume, ci pentru cei păcătoşi. În Vechiul Testament, Dumnezeu i Se dezvăluie lui Moise numai ca legiuitor şi aspru judecător; Hristos desăvîrşeşte revelaţia şi ne descoperă Sfînta Treime făuritoare, mîntuitoare şi mîngîietoare, adică pe Dumnezeul îndurării.

De nici un folos nu ne este a crede că Hristos e Mîntuitorul dacă nu credem tot atît de puternic, fiecare, că şi **pentru mine** a venit, ca să mă mîntuiască pe mine, ca Mîntuitor al meu.

Unora li se pare, poate, că păcatele săvîrşite de ei întrec pînă şi capacitatea iertătoare a lui Dumnezeu. Întrucît gîndul acesta îşi are obîrşia în teama de Domnul, în umilinţă, scrupul şi delicateţe a conştiinţei, e tămăduitor şi bun. Dacă însă e pricinuitor de îndoială în eficacitatea pocăinţei, în puterea şi bunătatea lui Dumnezeu - ca pentru Iuda, şi e deci temei al deznădejdii - se transformă în păcat care strigă la cer, adevărul fiind că nu se află păcat a cărui virulenţă să poată frînge iubirea de oameni a Ziditorului. Pe de altă parte mai înseamnă a trece peste foarte precisele cuvinte ale Sfîntului Apostol Pavel de la 1 Cor. 6, 9-11, care dau categoric soluţia problemei: Nu ştiţi, oare, că nedrepţii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu? Nu vă amăgiţi: Nici desfrînaţii, nici închinătorii la idoli, nici adulterii, nici malahienii, nici sodomiţii, nici furii, nici lacomii, nici beţivii, nici batjocoritorii, nici răpitorii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu. Şi aşa eraţi unii dintre voi. Pînă aici textul e constatator şi rece. Imediat însă tonalitatea se schimbă şi apare făgăduinţa iertării dacă s-a ivit căinţa. Metanoia răstoarnă situaţia şi deschide orizontul mîntuirii: "Dar v-aţi spălat, dar v-aţi sfinţit, dar v-aţi îndreptat în numele Domnului Iisus Hristos şi în Duhul Dumnezeului nostru."

Poate că e bine să ne aducem cît mai des aminte de cuvîntul Sfîntului Isaac Sirul: "Nu huliţi spunînd că Dumnezeu e drept!", cuvînt la prima vedere paradoxal şi scandalos, în fapt profund ortodox şi adevărat şi neavînd de ce ne sminti. Căci dacă Dumnezeu ne va judeca numai după dreptate, sîntem cu toţii pierduţi, nici unul nu va ieşi izbăvit dintr-o judecată exclusiv dreaptă şi contabilă. Dumnezeu Care - din dragoste pentru făpturile Sale - nu a fost drept îngăduind să moară pe Cruce Acel Nevinovat, nu este, spre fericirea şi nădejdea noastră, drept în înţelesul straşnic şi neînduplecat al termenului. Dumnezeul nostru - Sfînta Treime - e Dumnezeul milei, care e un sinonim al "nedreptăţii", adică al unei dreptăţi mai adînci, mai cuprinzătoare, mai tainice, unei dreptăţi de ordin superior. În mila Sa nespusă, Dumnezeu (despre Care s-a spus că din douăzeci şi patru de ore stă pe tronul dreptăţii numai una, iar celelalte le petrece pe tronul milostivirii) poate şi voieşte să ne ierte şi să ne mîntuiască.

A ierta este în esenţă un atribut dumnezeiesc (iertarea omenească apărînd în consecinţă ca încă o probă a prezenţei suflului divin în făptură). Singur Hristos poate, ca dintr-o ştersătură de burete, curăţa o întreagă tablă neagră plină de păcate, poate albi pelicula pe care s-au înregistrat toate faptele şi gîndurile rele ale unei vieţi omeneşti. Străduindu-ne a ierta şi învăţîndu-ne a practica şi iertarea sub formele ei mai subtile (pe cei cărora le-am greşit noi, pe noi înşine după ce ne-am căit cu adevărat), ne apropiem de înţelegerea iertării divine. Nu de judecata lui Hristos se înspăimîntă Marcel Jouhandeau, ci de a sa proprie: De-ar fi după mintea obtuză, învîrtoşarea inimii şi îndîrjita sa meschină răutate de om, el singur pe sine s-ar osîndi. De iad mai degrabă bunătatea şi mărinimia Domnului ne feresc decît vrerea noastră. Greu accesibilă ne este nobleţea supremă a iertării. Şi misterul stă tocmai în aceea că puterea de sus prin milă şi har scoate făptura din întunecimea încrîncenării şi-i descoperă lumina de pe Golgota, neîngrădită, infinită, biruitoare a beznei. Să deprindem a crede în iertare, a îndrăzni să credem aşa, să ne rugăm a fi tămăduiţi de neîndrăzneală. Să ne deprindem a nu deznădăjdui ca Iuda - care n-a crezut nici că Hristos e deajuns de bun ca să voiască să-l ierte şi nici destul de puternic pentru a putea să-l ierte - ci a-l urma pe Sfîntul Apostol Petru care s-a căit, a plîns amarnic şi nu s-a îndoit de voinţa iertătoare a Învăţătorului său. Să nu pierdem nici o clipă din vedere că nu mai suntem sub neînduplecata Lege, că suntem sub har, adică sub milă şi bunăvoinţă. Cele trei feluri de iertare omenească să ni le însuşim aşadar netemător; în cea dumnezeiască să avem nestrămutată încredere. Ele, laolaltă, alcătuiesc un tot inseparabil, stau la însăşi temelia credinţei creştine şi ne îngăduie a nădăjdui în **sfînta milostivnica nedreptate** a Domnului, acum şi-n ceasul judecării noastre. Amin.

N. STEINHARDT

(**Dăruind vei dobîndi** - Ed. Episcopiei Române a Maramureşului şi Sătmarului)

M. Oroveanu ©

La mulţi ani, Geo Bogza!

ORICE OM

Orice om pe care nu pot să-l iubesc este pentru mine un prilej de adîncă tristeţe.
Orice om pe care l-am iubit şi nu pot să-l mai iubesc înseamnă pentru mine un pas spre moarte.
Atunci cînd n-am să mai pot iubi pe nimeni am să mor.
Voi, cei care ştiţi că meritaţi dragostea mea, aveţi grijă să nu mă ucideţi.

Vineri, 14 aprilie

NEGAREA NEGAŢIEI

Omagiu lui Mahatma Gandhi

În acea imensă ţară, transformată într-o uriaşă temniţă fără ziduri, existau, de asemeni, cîteva închisori adevărate, cu pereţi de piatră, cu gratii la ferestre, cu zăvoare grele la porţi.

Iar oamenii închişi în ele erau singurii oameni liberi din acea imensă închisoare.

Vineri, 24 octombrie

VEDEŢI CĂ...

Un pospai de dreptate
făcută degetului mare de la mîna stîngă
genelor, sprîncenelor
degetului mic de la mîna dreaptă,
nu repară marea nedreptate
făcută coloanei vertebrale
şi frunţii,
nobilului os al frunţii.

Vineri, 16 mai

POVESTEA VORBEI

Să-l legăm, ne gîndeam, să-l legăm.
Dar nu ştiu cum se face
Că n-ajungea frînghia.

Să-l legăm, ziceam, să-l legăm.
Dar am băgat de seamă
Că gardul era putred.

Să-l legăm, ne-ndemnam, să-l legăm.
Dar nu ştiu cum se face
Că nu aveam pe cine.

Vineri, 18 octombrie

COCORUL ALBASTRU

Am vrut să zbor
Dar tocmai atunci umblau unii
Care tăiau aripile oricui voia să zboare.

Am vrut să fiu albastru
Dar tocmai atunci venea o funingine
Care înnegrea tot ce era albastru.

Am vrut să fiu cocor
Dar tocmai atunci erau unii
Care prindeau cocorii şi-i puneau la frigare.

Vineri, 22 ianuarie

O criză de creştere

Criza actuală a culturii noastre - despre care toată lumea vorbeşte, dar pe care nimeni n-o analizează - tinde să capete alura unei fantome, deoarece definiţia tradiţională a speciei i se potriveşte perfect.

Avem, oare, a face cu o criză profundă? Fără îndoială că da. Adverbul afirmativ nu este însă suficient: să privim ceva mai atent realitatea, fără convulsii emoţionale.

Ar trebui să începem prin a preciza că, astăzi, este vorba mai ales de o criză a omului de cultură (scriitor, filosof, pictor ori muzician) şi mai puţin de o criză a culturii în sine. Omul de cultură - da, el se află în criză multiplă: într-o criză de identitate, mai întîi de toate, într-o criză a conştiinţei, chiar şi într-o criză materială, ce-i afectează mijloacele de existenţă. Însă nu toate aspectele au aceeaşi pondere şi aceeaşi gravitate; vinovăţia şi-o distilează fiecare cum poate, toxinele ei sînt eliminate de timpul care trece; lipsa de bani şi viaţa precară din punct de vedere material nu reprezintă nici ea o catastrofă inedită, pentru că a întovărăşit pe creatorul din toate timpurile şi pentru că, la acest capitol, posedăm un solid antrenament. Dar criza de identitate? Ea mi se pare cea mai gravă, ea le concentrează pe toate.

Definiţia pe care veritabilii oameni de cultură reuşiseră - cu preţul unor enorme dificultăţi - să şi-o dea lor înşişi în România nu mai este valabilă. Această definiţie a încetat să mai fie semnificativă, brusc, în seara zilei de 22 decembrie 1989 - şi, pentru moment, n-a putut fi înlocuită de o alta.

Care a fost definiţia valabilă pînă la 22 decembrie 1989? Avea o formulare dintre cele mai simple. Intelectual adevărat era acel om care compunea lucrări posedînd două dimensiuni obligatorii: înaltul profesionalism şi anticomunismul, explicit sau difuz. Asemenea lucrări au fost create cu miile, deoarece prăbuşirea în 48 de ore, a unui sistem represiv perfect articulat n-a fost în întregime opera unui miracol, ci şi rezultatul unui **travail de sape** pe care cei mai buni dintre noi l-au realizat decenii la rînd. De la elogiul religiei, al lui Heidegger, al lui Mircea Eliade sau al stilisticii şi pînă la practicarea picturii abstracte sau a muzicii dodecafonice - totul a fost utilizat pentru a contrazice, direct ori aluziv, legitimitatea gîndirii oficiale şi a discursului comunist. Cît despre profesionalismul execuţiei, el trebuia să demaşte continuu impostura improvizaţiilor de tipul "Cîntării României" şi să menţină ţara noastră, în această ordine de idei, în rîndul ţărilor civilizate.

Dar acum? Uimirea prelungită se transformă în dezorientare. Lipsiţi de propriul lor statut, intelectualii noştri nu au putut improviza altul într-un timp atît de scurt. Substitutul unei realităţi sedimentate timp de decenii se naşte greu - instalarea crizei a avut loc, prin urmare, în mod natural, fără ajutorul nimănui.

Există şi o altă jumătate a adevărului. Însuşi termenul **criză** nu este astăzi suficient evaluat în consideraţiile brodate pe tema "crizei culturii noastre". Potrivit definiţiei exacte, **criză** înseamnă "punct crucial în evoluţia unei maladii sau a unui proces"; ea are deci şi laturi benefice, pe care accepţiunea pur economică a termenului, dominantă în ultimul secol, le trece sub tăcere. Or, noi ne aflăm acum într-o criză profundă, deci într-o criză "etimologică". Atunci cînd noul statut al creatorului se va fi precizat, pentru România acestui sfîrşit de secol, coaja superficială a crizei va începe să dispară. Dar să nu ne facem iluzii: revenirea la un statut univoc, bine definit şi eficace pentru toţi va fi imposibilă. Pluralismul va pătrunde şi aici. Sub un regim comunist, ca şi sub oricare regim totalitar, lucrurile sînt, la urma urmei, simple: se trăieşte războiul nedeclarat între micul grup de privilegiaţi (aparatul superior de partid, poliţia politică) şi restul populaţiei; adevăratul intelectual nu are ce căuta în micul grup de privilegiaţi, căruia îi va fi mereu un adversar natural. Într-o societate liberală şi pluralistă, lucrurile se prezintă însă mult mai nuanţat: nu există un inamic comun, decît cel mult în termeni ideatici; iar clivajul dintre "cei buni" şi "cei răi", net în orice dictatură, dispare, transformîndu-se în minuscule fire ce despart grupuri, persoane sau perioade. Ce despart uneori pe acelaşi om în două jumătăţi care nu se mai recunosc una pe cealaltă.

Renaşterea culturală poate întîrzia, cîtă vreme forţele trecutului comunist sînt la noi încă puternice şi controlează o bună parte a pîrghiilor de decizie; dar ea va veni pînă la urmă. Idealurile nostalgicilor - revenirea la un comunism "cu faţă umană" sau, eventual, instaurarea unei dictaturi naţional-comuniste, a unui stat xenofob totalitar de nuanţă roz - mi se par din ce în ce mai himerice. România a redevenit parte a unui ansamblu vast, transcontinental, iar visele comuniştilor pot avea consistenţă doar în izolaţionismul absolut.

Or, dacă ceva a fost totuşi distrus în aceşti trei ani, acesta a fost izolaţionismul. Ceea ce se întîmplă în ţara noastră nu mai poate fi ascuns. Premisa renaşterii culturale există - şi o putem deja constata cu ochiul liber: informaţia de toate tipurile circulă aproape normal; românii iau din nou contact cu ceea ce se întîmplă în alte ţări; puţinele noastre valori încep să se integreze Europei; cărţile esenţiale pot fi din nou consultate; în condiţii dificile (uneori penibile), intelectualii români călătoresc în străinătate şi studiază în marile centre occidentale. Evident, roadele acestor mutaţii capitale nu apar de la o zi la alta, dar nici nu pot întîrzia indefinit. În plină descurajare, în aceste luni şi în aceşti ani, cînd un observator superficial ar crede că totul e pierdut, se maturează lent dar sigur substanţa din care apoi ia naştere marea cultură.

Însăşi problema, de aparenţe gravisime, a scumpirii cărţii şi a lipsei de interes pentru acest obiect, îşi va pierde dimensiunile terifiante. Imediat ce vor exista din nou oameni bogaţi, imediat ce va apărea un superfluu disponibil acesta va fi atras irezistibil de cultură, pentru că snobismul a fost dintotdeauna sarea şi piperul interesului cultural.

Sînt încă în stadiu de formare tineri care au beneficiat, în ultimii trei ani, de burse în străinătate, de învăţarea cîtorva limbi străine, de contacte cu ceea ce cultura europeană şi americană au mai deosebit; viitoarea sosire a acestor tineri pe piaţa intelectuală românească nu va trece neobservată. Ei vor constitui motorul acelei renaşteri în care prea puţini cred, dar care poate deveni realitate peste puţină vreme.

Intelectualul dilematic - în chip maladiv - cum este intelectualul format sub regim comunist şi obligat deci să trăiască în absurditate, reprezintă tipul larg majoritar în viaţa noastră spirituală. Şi va mai fi majoritar cîţiva ani poate, dar nu foarte mulţi. Iar atunci cînd noile generaţii, lipsite de complexe şi mai ales de milă, vor ocupa treptat avanscena, toate chestiunile de aparenţe inextricabile ce ne frămîntă astăzi în contextul unei "crize" pasagere vor dispărea ca şi cum n-ar fi existat vreodată. Pentru că, pînă la urmă, totul dispare.

Mihai ZAMFIR

© M. Oroveanu

Calendar

Străbătînd 650 de mile într-o sanie trasă de cîini, **Gunnar Kasson** ajunge pe 2 februarie 1925 la baza din Nome, Alaska, aducînd cu el medicamente pentru epidemia de difterie. **Ingmar Bergman** este spitalizat pe 3 februarie 1976 în urma căderii nervoase datorate arestării sale de către poliţia suedeză pentru evaziune fiscală. Pe 4 februarie 1912 **Franz Reichalt** sare de pe Turnul Eiffel pentru a testa paraşuta construită de el şi se zdrobeşte de caldarîm. Tot în aceeaşi zi, dar 62 de ani mai tîrziu, moştenitoarea imperiului **Hearst, Patty**, este kidnapată (=răpită) de către trei membri ai "Armatei Simbioneze de Eliberare". Scriitorul **William Burroughs**, nepotul inventatorului maşinii de adunat, se naşte pe 5 februarie 1914 în St. Louis. În 1928, pe 6 februarie, o femeie pretinzînd a fi **Anastasia**, moştenitoarea coroanei imperiale ruse, vizitează Statele Unite. În aceeaşi zi, dar în 1943, actorul de cinema **Errol Flynn** cîştigă două procese pentru viol la Curtea Superioară de justiţie din Los Angeles. Transatlanticul **Normandie** este incendiat în portul New York din ordinul lui Lucky Luciano, pe 9 februarie 1942. Pe 12 februarie 1947, un **meteorit de 1000 de tone** cade în Siberia. Organizat de Al Capone, **Masacrul din Ziua Sfîntului Valentin** (14 februarie) are loc la Chicago în 1929. Pe 22 februarie 1966, Uniunea Sovietică plasează **doi cîini** pe orbita terestră. În aceeaşi zi, dar în 1984, **"băiatul în balon"** moare în Houston, Texas, după ce fusese scos din izolarea sterilă într-un ţarc de plastic. Şi tot pe 22 februarie, în 1987, la ora 6,31 dimineaţa, în rezerva spitalului municipal new-yorkez, moare, la vîrsta de 58 de ani, **Andy Warhol**, ca urmare a unor complicaţii apărute după operaţia de vezică biliară pe care o suferise. Pe 28 februarie 1916 moare, la Londra, **Henry James** (care devenise cetăţean britanic), în vîrstă de 72 de ani. pe 28 februarie 1972, preşedintele **Richard Nixon** îşi încheie prima sa vizită în China.

Picătura de firesc

Bucatele au fost bune, Dar nu le-a ştiut pune.

Bunicul meu, om cu personalitate bine şi incomod precizată, spunea adesea: "Numai mitocanul mănîncă de foame, boierul mănîncă de plăcere." Păi cum să nu-i dai dreptate într-o epocă în care, nu doar din cauza lipsurilor, majoritatea oamenilor înfulecă în loc să mănînce. Coniac înainte de masă, vin roşu cu Pepsi, peşte alb cu usturoi, şniţel cu cartofi prăjiţi, pateu "cu ficat", ceai fiert cu insistenţă sau o piaţă din care lipsesc blânda linte, divinul tarhon, nobilul sparanghel, jucăuşa varză de Bruxelles şi atâtea altele, ne dau cu uşurinţă imaginea falimentului unei arte care ridica orice femeie, cât de modestă, la statutul nobil de stăpână a casei. Căci multă dreptate avea M.S. atunci când, în prefaţa cărţii sale despre bucătăria modernă, publicată de Socec în 1881, definea rolul de stăpână de casă a femeii. "Pe când soţul ca element productiv în gospodăria casnică, îşi dă silinţa să agonisească cât mai mult, soţia, ca element conservator, păstrează averea agonisită cu îngrijorarea firească a unei fiinţa care se simte incapabilă de a produce şi de a se susţine prin ea însăşi". Ce putem opune acestei sincere şi demne profesii de credinţă? Lupta îndelungată pentru egalitate cu bărbatul, pentru dreptul de a fi "amploaiată" de a găti sâmbăta – pentru toată săptămâna – un hârdău de tocăniţă, o găleată de ciorbiţă, mijlocul sigur de a transforma vechea stăpână a casei în hrănitoarea familiei. Când ştii că în frigider este oala cu mâncare pentru o săptămână s-a dus voluptatea de a aştepta masa, de a bănui după mirosuri ce bucurii vei avea, iar "amploaiata" va sta cu ochii în jos, nemaifiind stăpâna casei.

© M. Oroveanu

Mă întorc din nou la duioasa M.S. (iniţialele, sunt sigur că sunt ale unei femei, deci o citez cu încă mai multă simpatie) şi citez: "Dar acest om nu a pierdut numai plăcerile zilnice ale mâncării: încetul cu încetul îi seacă puterile, atât cele trupeşti cât şi cele sufleteşti şi morale şi trebuie să privească cu pizmaşă amărăciune la alţi oameni care, hrănindu-se bine sunt veseli, plini de putere şi se alipesc cu iubire de viaţă şi de oamenii în mijlocul cărora se află".

Dilema: Nu vă mai mâncaţi unii pe alţii, alegeţi mai bine o mâncare de gospodină; dar bună.

Radu IONESCU

Din vieaţa unui extremist de centru

PERFECTELE INTUIŢII VISCERALE

Dl. Ion Cristoiu a făcut foarte bine consacrînd, în "Expres Magazin", un lung şi decis articol telefoanelor primite la "Evenimentul zilei", după proiecţia la Telecinematecă a două filme de prim rang, "Omul de marmură" şi "Mărturisirea". Aşteptam acest articol. Dl. Ion Cristoiu e dintre acei puţini ziarişti care ştiu ce înseamnă să sune un telefon la un ziar şi dintre acei şi mai rari, la noi, cei care obsedaţi de domnii Iliescu, Funar sau Coposu, mai ştiu ce filme au făcut Wajda şi Costa Gavras. Nuanţînd între strigătele nocturne, Domnia sa a avut grijă să respingă etichetarea brutală a "Omului de marmură" ca "film comunist", elogiind însă "intuiţia perfectă" cu care populaţia de la aparate a înfierat vîrtos "Mărturisirea", tot ca "film comunist". Domnul Cristoiu vede în această reacţie la filmul lui Gavras "un test cu rezultate optimiste", în sensul că "pentru mulţi oameni din România, mecanismele interne ale comunismului sînt deja străine".

Nu-s atît de optimist, deşi obiecţia mea nu depăşeşte mai mult de acest ultim cuvînt al articolului: "străine". De ce "străine"? Eu aş propune "neînţelese", mecanismele comunismului rămîn neînţelese. N-ar fi mai aproape de adevăr? Căci natura şi mai ales expresiile acestei reacţii nu dovedesc deloc că mecanismele comunismului, în faţa unor filme care - ca să vorbim simplu - nu ne plac, ne-ar fi devenit străine. Dimpotrivă: aşa cum apar montate şi selecţionate în "E.Z.", ele au două caracteristici tipice pentru felul în care P.C.R.-ul ("Partidul, Ceauşescu, România") "recepta" şi nu-i plăcea "Cursa" lui Daneliuc sau "Reconstituirea", sau "De ce bat clopotele, Mitică?" ale lui Pintilie: violenţa şi pofta de interzicere. Ceea ce nu înţelegea, devenea imediat detestabil, "jignitor pentru poporul român", "străin de concepţia noastră", demn de denunţat şi batjocorit, mai ales de batjocorit, de înjurat cu voluptate, fără măsură în grosolănie. Mînia înlocuia orice judecată, acuzaţiile politice nu se încurcau în politeţi, neînţelesul enerva pînă la turbare. Iar ultimul strigăt era: "cine a dat drumul la porcăria asta?" Aceste reacţii viscerale nu sînt străine ci clasice pentru "educaţia comunistă" concepută ca un permanent scandal demascator. Puneţi cap la cap toate reacţiile la cele două filme şi veţi rămîne cu mîna la gură înţelegînd în ce măsură ele seamănă cu ale lui "nea Nicu" în faţa lui Pintilie, în fiecare urlet de furie, de dispreţ şi "huo"; (un "huo" de aceeaşi natură ca al aceluia care, la TV înjură din adîncul lui "Veselia generală" a lui I. Cristoiu înfioară graba şi nerăbdarea în demascare, rapiditatea huiduielii formulate, noaptea, înainte de culcare, poate chiar în pijama... Toate personajele acestor două montaje de imprecaţii - cu excepţia acelui consternant bucureştean care adresa sincere felicitări Televiziunii pentru "Mărturisirea" ("Omul de marmură" - n-a găsit nici măcar atît) - aparţin tipului de intransigenţă inoculată de infinitele plenare ideologice. E un exemplu precis pentru ceea ce unii gînditori ai fenomenului din Est şi din Vest s-au obişnuit deja să numească "comunista ură anticomunistă". Ea se exercită dincolo de Wajda şi Costa Gavras, pînă unde cu mintea nu gîndeşti. Ea denunţă la telefonul de noapte şi cenzurează, "cu toată tăria" apariţia unui personaj comunist, care pleacă să lupte în Spania împotriva fascismului, pînă şi în serialul realizat după o carte a unui scriitor aristocrat, cuminte şi bine educat, ca Jean D'Ormesson. Se gîndeşte cineva ce imagine capătă România în ochii acelui academician francez cînd aude că la Bucureşti, "Au plaisir du Dieu", e "un film comunist" ca şi "Omul de marmură" şi "L'aveu"...? Sau nu contează decît imaginea consacrată a lebedelor acelea?

Sînt, deci, sceptic faţă de optimismul domnului Cristoiu: nu, n-avem încă disponibilitatea de a fi cronicari literari la "Times", în '40, la Londra, cînd apărea, "Zero şi infinitul" lui Koestler. Acolo, atunci, clasicul roman anticomunist era refuzat cu politeţe britanică, străină într-adevăr de mecanismele noastre: "Domnul Koestler găseşte normal, ceea ce eu socotesc anormal". Pînă la această fază a înstrăinării de comunism, "intuiţiile perfecte", perfect viscerale, ne mănîncă ficatul pe dreapta, inima pe stînga şi zilele de ambele sexe.

Radu COSAŞU

© M. Oroveanu

Time-out

M.C. Richards se duse să vadă baletul Balşoi. Era încîntată. Spunea, "Nu ceea ce fac, ci pasiunea cu care o fac". I-am spus, "Într-adevăr: compunerea, interpretarea şi ascultarea sau atenţia sînt lucruri diferite. Nu au mai nimic în comun una cu alta". Odată, i-am spus, eram invitat la un serviciu zen oficiat de un roshi japonez într-o casă de pe Riverside Drive. După ce săvîrşi ritualul, petale de trandafiri şi tot tacîmul, am fost serviţi cu ceai şi prăjiturele de orez. Atunci gazda noastră şi soţul ei, cu ajutorul unui pian dezacordat şi al unei voci sparte, săvîrşiră o interpretare catastrofală a unui fragment dintr-o operă italiană de mîna a treia. Eram foarte jenat, aşa că m-am întors spre acel roshi, să văd cum suporta. Expresia de pe chipul său era de absolută beatitudine.

***

În zen se spune: Dacă ceva te plictiseşte după două minute, încearcă cu patru. Dacă încă te plictiseşte, încearcă cu opt, şaisprezece, treizeci şi două etc. Pînă la urmă descoperi că nu te mai plictiseşte deloc şi că e foarte interesant.

***

O doamnă indiană mă invită la cină spunîndu-mi că o să fie de faţă şi dr. Suzuki. Aşa şi era. Înainte de a ne aşeza la masă i-am pomenit de Gertrude Stein. Suzuki nu auzise de ea. I-am descris anumite aspecte ale operei ei, care i se părură foarte interesante. Stimulat, i l-am pomenit şi pe James Joyce, al cărui nume era la fel de nou pentru el. După ce ne ridicarăm de la masă, conversaţia trecu la probleme metafizice şi urmară o droaie de întrebări, căci gazda era o discipolă a unui yoghin indian iar musafirii ei erau împărţiţi în mod egal între fidelitatea faţă de gîndirea indiană şi faţă de cea japoneză. Pe la unsprezece noaptea ne întorceam acasă pe străzi, cînd o doamnă americană îl întrebă, "Cum vine asta, dr. Suzuki? Toată seara am pus întrebări şi nimic n-a fost lămurit". Dr. Suzuki zîmbi şi spuse, "De aceea îmi place filozofia: nimeni nu cîştigă."

John CAGE

***Rapel:* În pagina aceasta au semnat pînă acum René Magritte (=Margit Terente), Călin Dan (=Călin Dan), John Cage (=Ioan Colivie), Andy Warhol (=Wanda Lohry) şi alţii...**

Ne place, nu ne place... facem topuri

Voluptatea întocmirii topurilor ţine de igienă. Fiind obligat să aleagă (mitul lui "ce aţi lua pe o insulă pustie dacă...?"), individul îşi dezvăluie acea radicalitate latentă pe care practica civilităţii i-o camuflează: a alege, înseamnă a te *condamna* (un pic).

La noi, cine face un top se expune fluieraturilor (multe şi mărunte) şi complimentelor (puţine) ale celor vizaţi şi fanilor lor... Ei, şi? Nu vorbeam de igienă? Daţi-mi voie, stimabililor: din două, una! din una, te mai gîndeşti, şi poate pînă la urmă nu mai rămîne nimic... (Nu, nu vom începe cu un top al politicienilor.)

Şi de ce, mă rog, e nevoie de "radicalitate"?

De ce trebuie, musai, să scoţi rădăcina (pătrată) din ce se întîmplă-n jur?

Răspunsul e: pentru că, altminteri, ne asfixiem. Pentru că părerile trebuie spuse "in the open" - altminteri se strică. Pentru că, după părerea noastră, nimic nu e mai dăunător societăţii (mici şi mari) decît ipocrizia. Între două rele, preferăm idiosincrazia. Idosincraziile. Acel "nu ştiu ce" al fiecăruia, care-ar trebui să devină "politică de salvare personală", cum zice colegul nostru de pagină.

Şi pentru că, mai ales în cultură, e bine ca, din cînd în cînd, cineva să mai deschidă o fereastră...

Cum o mai duc editurile bune?

(prin telefon, de la DENISA COMĂNESCU:) - Bună Denisa, te-am sunat să te-ntreb cum staţi, la "Univers", cu vînzările? Leo, pot să-ţi spun că "The Family Album" s-a vîndut în 50.000 de exemplare... **Am citit şi eu că aţi dat lovitura cu asta!** O dată la două luni **trebuie** să dăm lovitura, e singura modalitate de a introduce autorii buni în circuit. Dacă înainte de '89 o carte se publica în tiraje mari, de 150.000 exemplare (de exemplu "Daniel Martin" al lui Fowles), acum publicul este segmentat, apar cinci titluri într-o lună şi omul stă şi se gîndeşte de zece ori pînă să cumpere o carte... şi, totuşi, cartea este produsul de consum cel mai ieftin, dacă facem o comparaţie cu celelalte!... Aşaaa, ziceam că publicul s-a segmentat - e-adevărat; noi încercăm să cîştigăm acel segment... **Care? Doar n-o să-mi spui că te gîndeşti la cumpărătorii lui "Scarlett"?! "Acel segment" este definitiv pierdut.** Ce se-ntîmplă... bineînţeles că fiind invazia asta de **trash,** asta se manifestă în detrimentul literaturii bune. Noi mergem pe tiraje mici, şi retipărim o carte atunci cînd se epuizează... **Şi nu e scump? nu e, adică, mai scump aşa?** Ba este costul de producţie... ce să-ţi mai spun, la noi nu există **backlist** decît pentru foarte puţine titluri, în general autorii clasici... **Adică, ce-nseamnă asta?** Înseamnă că există un fond de opere care se retipăresc regulat; or, noi vrem să traducem cît mai mulţi autori noi, necunoscuţi încă la noi... Am reuşit cu Orwell (atît cu "1984" cît şi cu "Ferma animalelor"), care s-a vîndut foarte rapid în 30-50.000 de exemplare... mă rog, asta dintre autorii interzişi. Alţii, cum e Fowles, cunoscut dinainte - avem copyrightul absolut asupra cărţilor lui - "Magicianul" a reapărut, în varianta necenzurată, în 40.000 de exemplare care s-au... au fost absorbite de difuzori, în toată ţara. Pe urmă, a apărut Kundera - la sfîrşitul lui '91: "Ridicole iubiri", în 20.000 exemplare, rapid epuizate, iar în ianuarie acum (trebuia să apară de fapt în '92) "Gluma", în acelaşi tiraj; am scos autori dificili, ca Thomas Mann, în ediţie critică (incluzînd "Tonio Kröger") în 7.000 de exemplare: s-au vîndut 5.000 în cîteva săptămîni. Acum, vom scoate "Sophie's Choice" al lui Styron - în 20.000 de exemplare - care sperăm să fie un **bestseller. E-un cuvînt mare... la tirajul ăsta.** Da, dar cartea încă mai înseamnă ceva - încă mai poţi să faci cadou o carte, fără să-ţi fie ruşine. **Aşa e! Îţi mulţumesc, Denisa...** Şi eu îţi mulţumesc, Leo.

FILME ROMÂNEŞTI

Cele mai proaste...

Toate filmele lui Mircea Drăgan; filmele lui Geo Saizescu; "Declaraţie de dragoste"; "Figuranţii"; "Rochia albă de dantelă"; "Glissando"; "Drumul cîinilor"... (dacă unele sînt pur şi simplu **nule,** altele sînt invers proporţionale pretenţiilor autorilor.)

Cele mai bune...

"Pădurea spînzuraţilor"; "Duminică la ora 6"; "Reconstituirea"; "Nunta de piatră"; "Proba de microfon"; "Faleze de nisip"; "Adela"; "Iacob"; "De ce trag clopotele, Mitică?"; "Balanţa".

CEA MAI BUNĂ... "povestire cu final neaşteptat" a fost PLOAIA de la Telecinematecă, cu o (impecabilă) Joan Crawford în rolul sublim-perversei Miss Sadie Thompson care-l dovedeşte, în final, pe pastorul-misionar Walter Huston (şi încă cum!). Deşi vechi de 61 de ani, deşi masacrat de picătura chinezească a reclamelor, filmul lui Lewis Milestone conţine cîteva bune găselniţe vizuale, care salvează un "huis clos" alteori teatral; dar Maugham (Somerset) nu e un autor chiar atît de mediocru, hm?

CEA MAI BUNĂ... povestire cu final dinainte-cunoscut a fost, fireşte, aceea cu "Toţi oamenii preşedintelui" (de la "ei"): Alan J.Pakula ştie să te ţină cu sufletul la gură chiar şi atunci cînd Woodward-Redford sau Bernstein-Hoffman nu fac altceva decît să ţină un receptor în mînă! Apoi îţi spui, "sigur, la «ei» se poate... **acolo** e posibil"... şi te gîndeşti la editorialele lui Cristoiu şi la "oamenii noştri"... La "ei" e cu final ştiut; la noi, la fel: ca-n basme, adică!

CEA MAI TRISTĂ veste a lunii care s-a încheiat a fost cea a decesului lui Audrey Hepburn!

Dintre toate personajele interpretate de această Lady-copil - care a fost, de-a lungul timpului, şi "vacanţieră la Roma", şi "funny face", şi aristocrată rusă, şi vînzătoare de flori metamorfozată de sir Cecil (Beaton) în "fair lady", şi soţie de gangster, şi fiică de falsificator de tablouri... –, eu rămîn cu toate la un loc plus(**nec plus ultra!**) rolul Holly Golightly din **Breakfast la Tiffany:** cea mai desăvîrşită întruchipare a fluturelui monden imaginat de Capote... fermecătoare şi sofisticată? Nu, acesta e un pleonasm: fermecătoare **pentru că** sofisticată! **Good-night, dearest Audrey...**

TOPUL INTRĂRILOR LA "THE PLAYER": În decurs de o săptămînă, la cinema "Studio", **doar 13.404 spectatori** au fost să vadă excelentul film al lui Robert Altman!... Vorba unei încasatoare: la "Prinţul mareelor" au venit mai mulţi...

Săptămîna asta preferăm să citim..

- **Regalul Lear** (nu regele, ci Edward: 1812 - 1888), "Limericks", în tălmăcirea şi selecţia lui Şerban Foarţă - "magister ludi"; acest minunat cadou (100 pagini, doar 120 lei!) ne este oferit de editura de Vest din Timişoara..., cu un "cuvînt explicativ" al lui Andrei Bantaş; o încîntare în plus: ilustraţiile volumului reproduc desenele originale ale aceluiaşi Lear...!

- **Ludicul MHS,** "Bibliografia generală", din ciclul "Ingeniosul bine temperat", Mircea Horia Simionescu adică - alt regal, fireşte! Cum spune şi Ioana Pârvulescu în excelenta "La o nouă lectură" în "România literară" (nr.3): "Creatorul nu are nevoie de un pian, se mulţumeşte cu un clavecin."

- Eventual Schopenhauer ("Aforisme asupra înţelepciunii în viaţă", în **traducerea lui Titu Maiorescu**), apărut în colecţia "Eseu" a editurii Albatros (250 p, 265 lei); Anton Dumitriu ("Philosophia Mirabilis" - "Încercare asupra unei dimensiuni necunoscute a filosofiei greceşti"), la editura Fundaţiei Culturale Române (206 p., 348 lei); Descartes ("Două tratate filozofice" în **traducerea lui Constantin Noica,** urmat de eseul aceluiaşi despre "viaţa şi filozofia" lui R.D.), apărut la Humanitas (378 p, 490 lei).

- **Şi mai eventual,** "Balanţa" lui Băieşu (la editura Nemira: orice s-ar spune, filmul lui Pintilie a eclipsat romanul!), "Reflecţiile religoase asupra cunoaşterii" ale lui Petre Ţuţea (tot acolo), "Biblioteca din Alexandria" a lui Sălcudeanu (ce carte umflată! şi încă, la ediţia a III-a..., la editura F.C.R.)

NU vom citi, în ruptul capului, pe: Smaranda Jelescu ("Alo, Televiziunea! Un jurnal de front pe programul 1") - ştim care "front"; cît despre prog.1... cît despre Televiziune...)

FLASH-GAG:

O prezentatoare a Televiziunii ne-a asigurat că, între documentarul britanic ce tocmai s-a încheiat "Ocolul Pămîntului în 80 de zile" şi serialul britanic ce tocmai a început "Ocolul Pămîntului în 80 de zile" nu există, cităm, "nici o legătură" (!); iar proaspăt-instalatul director al aceleiaşi instituţii ne-a mulţumit, în chiar ziua proaspetei instalări, pentru **"eventuala"** noastră "încredere" (subl.n.)

P.S. (M)orala: De la vlădică la opincă, totul este perfect în cea mai bună dintre Televiziunile posibile...

De joi pînă joi

Vineri

Allemagne neuf zéro (J-L.Godard, 1991): cu Eddie Constantine. La Instititutul francez, orele 18,30 nedestinat difuzării în săli, proiectarea acestui film la Bucureşti va constitui **Evenimentul actualei "retrospective J-L-G" – care, la rîndul ei, a fost - şi rămîne – Evenimentul cultural nr. 1 al vieţii bucureştene!** Eddie Constantine, actorul lui Godard din "Alphaville" revine, după aproape 30 de ani, în această "Omegaville"...

Îngerul exterminator (L. Bunuel, 1962). La Cinematecă, sala Eforie, orele 10 şi 14,30 - Nu un Bunuel faimos, dar un Bunuel, în fine...

Nouvelle vague (J-L.Godard, 1990): cu Alain Delon şi Domiziana Giordano - Un titlu care ne aduce aminte de un curent... de o vogă... de un val... La sala Eforie, orele 16,45 şi 19.

Sîmbătă

Toţi oamenii preşedintelui (Pakula, 1976): cu Dustin Hoffman şi Robert Redford. La sala Eforie, orele 11 şi 14. - dacă aţi ratat acest film la TV şi-l mai rataţi o dată, sînteţi incorijibili...!

Căinţa (Abuladze, 1986), în acelaşi loc, orele 17. - A fost şi la TV(!) demult; şi ce dacă-l mai vedeţi? Un film disperat şi superb...

Duminică

Căinţa - orele 11; **Îngerul exterminator** - orele 16,45 şi 19. Vedeţi şi "spectacolele de rezervă" - poate aveţi norocul să mai prindeţi **minunatul Nickelodeon** a lui Bogdanovitch! (Şi dacă nu se mai dă: **cereţi-l!**!)

Marţi

Cabaret (Bob Fosse, 1972): cu Liza Minelli, Marisa Berenson şo Joel Gray. La sala Eforie, orele 11 şi 14. - După romanul "Adio, Berlin" al lui Isherwood, cu extravaganta Sally Bowles în chip de personaj principal-fără-prinţipuri, Fosse face un film clasic ce trebuie revăzut, revăzut... Berlinul anilor '30 n-a fost niciodată mai bine "prins" (nu, nici măcar de Visconti)!

Germania nouă zero (J-L.Godard, 1991) În acelaşi loc, orele 16,45 şi 19. - Că tot veni vorba...

Miercuri

Jurnalul unei cameriste (Bunuel, 1964): cu Jeanne Moreau. La sala Eforie, orele 11 şi 13,15. - Unul din Bunuel-urile mele preferate - cumva şi ale dvs.? -, după Octave Mirbeau; acei melci care se tîrăsc pe... nu, nu vă spun mai mult.

Cabaret - tot acolo, orele 16 şi 18,30; vezi mai sus.

Joi

Lenny (Bob Fosse, 1974): cu Dustin Hoffman şi Valérie Perrine. La sala Eforie, orele 10 şi 14,30. - Alt film excepţional semnat Fosse; Hoffman este, ca de obicei, copleşitor, Valérie Perrine - tulburătoare... un fel de "psycho-vérité" de la care ieşi mai zgîlţîit ca după "montagnes-russes": a se vedea neapărat!!

Jurnalul unei cameriste - în acelaşi loc, orele 16,45. Atenţie: a NU se vedea ambele filme în aceeaşi zi!

Cuplul cel mai oblomovian...

... pe care-l cunosc (sînt cei mai buni prieteni ai mei) este format din "El"(trentagenar, fizician, maniac al jocurilor pe calculator) şi "ea" (trentagenară, programatoare de calculatoare), căsătoriţi de mai bine de 10 ani; la ei, ieşirea din casă este un eveniment comparabil căderii unui meteorit...

În ultima săptămînă, a plouat cu meteoriţi! Incredul, perplex, scos din "habitudinile" mele mentale aşa cum "ei" înşişi şi-au ieşit din habitudini... am încercat să înţeleg... să încerc să pricep...

("ea") - "Ce-am făcut? Am văzut mare parte din filmele lui Godard la Cinematecă... (Îl strigă pe "El")... mda; am văzut "Patul conjugal"... unde-am intrat cu greu... era un "pat strîmt", la intrare... Din ce-am văzut de Godard, mi-a plăcut progresiv tot mai puţin, din păcate... mmm, mi-a plăcut "Pierrot le fou"..., mi-a plăcut şi "Chinezoaica", după care-am început să mă plictisesc... **Dar n-aţi mai avut probleme cu intratul?** - (mirare mare) Cu "intratul"?!? (rîde) E foarte plăcut... am fost o dată la un spectacol de la cinci şi am văzut că atunci vine mai multă lume, adică e aşa, poate un sfert de sală plină -, dar de la şapte nu e aproape nimeni, sînt cîteva persoane... şi e păcat, pentru că peliculele au în fine o calitate pe care nu au avut-o de mult la Cinematecă, sînt impecabile... şi chiar şi traducerea... Sîmbăta şi duminica trecută am văzut o grămadă de filme, nu numai la Cinematecă, am văzut şi "The Player"... **Văzut/plăcut?** Daaa, plăcut! Nu, înainte am văzut "Pe muchie de cuţit"... şi am vrut să mergem şi la "Diamantul Nilului"... la Neil Diamond (rîde), ca să zic aşa... dar n-am mai apucat... şi (spre "El", aflat în bucătărie) care Godard am văzut la sfîrşitul săptămînii trecute? sîmbătă... ("El") - Nu ştiu, "Week-end".. ("ea") - Nu. După "Week-end"... - "Ici et ailleurs"... - Ah, "Ici et ailleurs" mie nu mi-a displăcut, dar "El" a adormit... spunînd că tema noi o gîndim zilnic uitîndu-ne la televizor, la jurnal... aşa ne gîndim, uite, noi stăm în tele... în fotolii şi ne uităm la televizor, şi la cîteva sute de kilometri oamenii mor de foame sau se omoară sau... **Şi nu vi se pare că aţi făcut un efort extraordinar să ieşiţi să vedeţi filmele astea? Adică, practic în fiecare zi...** ("ea" şi "El", la unison) - Nu, de mai multe ori pe zi... Eu am văzut şi filmele lui Bunuel, la care "ea" n-a mers.../ în plus, şi în timpul săptă... (exasperat-amuzată) eu n-am putut să merg, pentru că eu lucrez! Nu, n-am făcut un efort mare, în primul rînd noi stăm şi foarte aproape de Cinematecă şi de toate cinematografele, ceea ce... ne rezolvă în cîteva minute... drumul pînă acolo; apoi, nu mai e coadă la bilete... chiar şi la "The Player"... nu era nimeni la casă, şi sala era pe trei sferturi goală... Sala Palatului. Înainte am zis că riscăm un drum făcut degeaba, dar... **Eh, dar să nu-mi spuneţi că în săptămîna asta aţi reuşit să şi citiţi - totuşi...** ("ea", scurt) - Eu nu; eu citesc "reţele"... ("El", sec) - Ba da, am citit... păi am citit tot felul de vechituri din astea care mă-ncîntă pe mine... culegeri de folclor, apărute înainte de primul război... şi, mai nou, am citit cartea asta a lui Alain Finkielkraut, care... ăăă, mi-a plăcut foarte mult, în proporţie cam de 80 la sută aşa, mai puţin ultimul capitol, care mi s-a părut cu totul şi cu totul neavenit... adică, n-avea nici un fel de întemeiere în ce spunea el pînă acolo... **Ce alte cărţi aţi cumpărat?** ("ea") - Mi-a cumpărat mie cărţi! pe care să le citesc. ("El") -Da-da, ţi-am cumpărat "Werther", ţi-am cumpărat "Moarte la Veneţia"... "cărţi de filme" (rîd), s-au reeditat recent, edituri din astea cu nume ciudate... Am mai cumpărat, ce-am mai cumpărat? cartea lui Losski, de mistică ortodoxă... "Filocalia", volumu-ntîi... ("ea" îi suflă) ah - da-da-da-da-da, "Vieţile sfinţilor" pe luna septembrie, tipărită de.. de... o editură din Huşi mi se pare... (la televizor a-nceput "Ora 25") Hai să terminăm, că ăştia ne bruiază!"

Pagini realizate de
Alex. Leo ŞERBAN

“Trăim într-un nou obscurantism”

... Prezentul, pe care un Paul Virilio îl defineşte în funcţie de viteză şi medialitate, subsumat logicii paradoxale (videografie, holografie, imagine infografică), nu va fi devenit oare neîncăpător Culturii majore? “Zappingul”, procedeul de a “sări” cu ajutorul telecomenzii de pe un canal pe altul (căruia un Virgil Nemoianu îi acordă atenţia sa deloc zeflemitoare), nu va fi devenit simptomul cel mai palpabil al faptului că nu mai suportăm plictisul, nici măcar pentru o secundă? Şi, în aceste condiţii, în loc să analizăm în continuare Cultura în funcţie de un Timp şi nişte mentalităţi care au încetat să existe, nu ar fi venit oare momentul unui veritabil “zapping” conceptual pentru a mai salva ceea ce este de salvat?...

Deja, în Franţa (orice s-ar spune, ţara cea mai teoretic seminală), un Baudrillard refuză să mai acorde Culturii ceea ce un Bernard-Henri Lévy sau Alain Finkielkraut consideră că i se cuvine; iar “Homo aestheticus” a lui Luc Ferry (poate cartea cea mai importantă din ultimii ani) constată, fără mare încîntare, că “nu mai există criterii în discutarea unei opere de artă, ci numai atitudini”: “homo democraticus” (specie mutantă) a-nvăţat să refuze ceea ce îl depăşeşte şi nu tolerează decît ceea ce poate înţelege...

Marginalizarea Culturii apare ca un lucru “natural”, oricît ne-ar displăcea ideea; şi poate că o racordare urgentă a Ei la noua epistemă a Timpului a devenit deja singura soluţie a ieşirii din impas - cu condiţia (minimă) ca Ea să nu prefere un amurg fastuos unei actualităţi “fuzzy”... (A.L.S.)

Viitorul literaturii este în clandestinitate

Condiţia scriitorului nu se îmbunătăţeşte; se înrăutăţeşte. La începutul secolului, A. France evoca acele mansarde din jurul Panthéonului, unde poeţii scriu la mese din lemn de brad fraze ce îi vor face să tremure pe tirani. În zilele noastre, poeţii nu mai fac pe nimeni să tremure, cel puţin nu în Occident. Persecuţiile la care sînt supuşi scriitorii în Uniunea Sovietică dovedesc stima pe care le-o poartă puterea: ea nu i-ar deporta, nici nu i-ar alunga dacă nu s-ar teme de ei şi nu i-ar considera în stare să modifice cursul evenimentelor şi chipul societăţii. La noi, statul ne dă libertatea de a ne publica revoltele şi extravaganţele doar pentru că ştie că efectul lor asupra poporului va fi nul. O toleranţă deci, datorată nu consideraţiei ci dispreţului. În mansardele noastre de lîngă Panthéon sîntem liberi să scriem ce vrem: nici o frunză nu se va clinti în copacii din grădina Luxembourg. Dacă cineva s-ar atinge de salariile lor, de programele lor de televiziune, de automobilele şi de călătoriile lor, oamenii ar coborî în stradă; dar ei îşi bat joc de pretenţiile noastre. Imediat după războiul din Algeria, liceean fiind, mă izbise următorul lucru: guvernul confisca un ziar sau o carte, treaba provoca o scurtă agitaţie printre intelectuali; dar emoţia populară era inexistentă. Sîntem uimiţi de aparenta uşurinţă cu care un Stalin, un Hitler, ba chiar şi coloneii greci sau generalii chilieni au subjugat masele, au distrus popoare întregi. Explicaţia constă în faptul că libertatea îi sperie pe oameni. Lor nu le place nici libertatea, nici singurătatea, pentru ei e acelaşi lucru, şi se aruncă cu entuziasm în tot ceea ce îi poate elibera de ei înşişi şi e gata să le poarte de grijă.

Scriitorul este, prin excelenţă, omul inutil, în plus. Dacă în războaiele civile noi sîntem primii doborîţi, acest lucru se datorează faptului că dispariţia unui savant sau a unui industriaş poate încurca rotiţele unui angrenaj social, pe cînd moartea unui poet nu a tulburat niciodată somnul nimănui; şi acest lucru este întotdeauna cîştigul puterii instalate deoarece funcţia scrisului, şi anume luminarea spiritelor şi critica ierarhiilor constituite în toate domeniile, este o funcţie prin natura ei politică şi subversivă.

Dickens, Hugo şi Tolstoi sînt ultimii scriitori europeni care au avut o audienţă naţională. Într-un moment al vieţii lor, Dickens a reprezentat Anglia, Hugo, Franţa, Tolstoi, Rusia. Trebuie să citim în amintirile de tinereţe ale lui Paustovski paginile referitoare la moartea lui Tolstoi: în acea zi, un popor întreg s-a simţit atins, mutilat; un popor întreg a purtat doliu. În secolul XX, nu văd un alt scriitor despre care se poate spune aşa ceva. E adevărat că d'Annunzio a fost foarte popular în Italia, Unamuno foarte respectat în Spania, dar nici această popularitate, nici acest respect nu ilustrează adeziunea unei întregi naţiuni la o gîndire şi la o operă. Nu cred că Thomas Mann a exercitat asupra poporului german, asupra vieţii acestuia o influenţă hotărîtoare. Iar acei prinţi ai vîrstei tinere care au fost, fiecare în felul său, Gide şi Sartre, au domnit ei, oare, dincolo de cercul format de burghezia luminată, au ajuns ei pînă la nivelul maselor? Nu sînt sigur. Oricum, e uluitoare indiferenţa francezilor la moartea celor mai mari scriitori ai lor. Funeraliile orchestrate de guvern şi de biserica catolică pot crea iluzia unei dureri universale; dar nu e decît o faţadă, nici moartea lui Claudel, nici cea a lui Mauriac nu au răscolit Franţa. Dispariţia cîntăreţei Piaf a afectat mulţimile mai mult decît cea a lui Cocteau, iar moartea actorului Gabin mai mult decît cea a lui Jouve. În concluzie, fiecare scriitor care se bucură de o anumită notorietate exercită o influenţă. Cu toţii primim scrisori de la femei şi de la tineri. Dar ăsta nu e un motiv să ne lăsăm legănaţi de himere cînd e vorba despre anvergura influenţei noastre. Masele care ne ignoră sînt ca şi femeile care nu ne mai iubesc: se lipsesc cu încăpăţînare de noi.

Sociologii profetizează sfîrşitul cărţii, în favoarea tehnicilor audiovizuale. Tot ce se poate. Şi chiar dacă trena sa e amplă, e clar că Gutenberg se îndepărtează. Tinerii nu-şi mai petrec anii de ucenicie în biblioteci, ci în sălile întunecoase. Arta timpului nostru este cinematograful. De cincisprezece ani, în Europa occidentală nu a mai apărut nici o carte a cărei publicare să fi însemnat un eveniment comparabil cu ceea ce a fost, de pildă, lansarea filmului **Casanova** de Fellini. Poate doar **Arhipelagul Gulag** să facă excepţie, dar zgomotul în jurul cărţii lui Soljeniţîn este politic, şi nu literar.

De altfel, literatura este absentă chiar din literatură, iar dacă dăm numele de carte lucrărilor noastre, ar trebui să inventăm un alt termen pentru a desemna acele obiecte mîzgălite în grabă, memorii ale artiştilor, confesiuni ale generalilor, documente, mărturii care tronează în vitrinele librăriilor. Marfă ce trebuie consumată în primele trei luni, în caz contrar putrezeşte. Nietzsche, deşi nu a trăit decît începuturile erei jurnalistice, presimţise obscena duhoare a tot ce cuprinde cuvîntul **actualitate**; iar înaintea lui, Schopenhauer suferise din acelaşi motiv şi se indigna cînd editorii care îi refuzau manuscrisele se plecau în faţa curtizanei Lola Montès pentru a-i publica amintirile. Astăzi, duhoarea a devenit pestilenţială şi, în timp ce nu se mai vorbeşte decît de socialism, de educaţia maselor şi de cultura populară, gloata care, ocupînd primele rînduri, devine ecran între adevăraţii scriitori şi public, nu a fost niciodată atît de tumultoasă şi opacă. În Rusia sovietică, singurele cărţi interesante sînt cele care nu se găsesc. În Franţa, stau oare lucrurile atît de diferit? Cît timp cacografii biruitori freamătă la uşile bistrourilor şi gărilor, viitorul literaturii este în clandestinitate. Va veni ziua cînd ne vom vinde cărţile pe ascuns, într-o umbrelă, pe bulevarde, şi vom fi urmăriţi de poliţie pentru crimă împotriva libertăţii spiritului. Mîine, o viaţă cît de cît nobilă va exista doar în subteran. (...)

Degradarea limbii, îmbrăcămintea şleampătă, ţinuta moleşită, comportamentul bădăran, iată chipurile felurite ale aceluiaşi rău. Faptul că mai întîi a fost **păgînismul**, apoi **creştinismul**, şi că acum am intrat în era **mitocănismului** este un adevăr de care au fost conştiente unele din cele mai lucide spirite din secolul al XIX-lea şi de la începutul secolului XX: agnostici sau creştini, ei profetizau declinul umanităţii nobile pe care o încarnau figurile poetului, eroului şi sfîntului; ei anunţau triumful barbarilor, adică al unei civilizaţii a meschinăriei şi urîţeniei. În 1905, la Sankt Petersburg, Merejkovski a publicat o cărţulie genială, **Mitocanul de mîine**, în care, cu o precizie de vizionar, descria o societate pradă “negustorilor laşi şi cruzi”, “lacheilor încoronaţi” şi “bădăranilor victorioşi”. Această societate e societatea noastră; astăzi, Mitocanul nu mai este “de mîine”; el este aici, printre noi, deasupra noastră, şi ne aruncă în faţă răsuflarea lui împuţită.

Gabriel MATZNEFF
(l'Ecriture, *Les passions schismatiques*, Stock, 1977, 1991)

Sollers combate “Noua Inchiziţie”

Acum mai bine de un an, în revista ***l'Infini****, sub titlul “Noua Inchiziţie, noua cenzură”, Philipp Sollers, de obicei acuzatul de profesie, se transformă în procuror, reproşînd societăţii în general şi presei în special tentativele de instaurare a unei noi ordini a Binelui şi Răului, în virtutea căreia sînt redactate avertismentele şi decretate punerile la index. Spicuim din interviul acordat pe această temă revistei “l'Evénement du jeudi”, dec. 1991.*

* O nouă formă de bunăcuviinţă în gîndire s-a instalat în cele patru colţuri ale lumii, e o internaţională care dispune de mulţi bani şi de multă putere, este o mafie a cărei lege este moartea! Scopul este clar: egalizarea operelor de artă, nivelarea oricărei diferenţe. Şi astfel ne întîlnim cu profeţia lui Flaubert care spunea că cenzorii intervin mai puţin din teamă de imoralitate sau sex, cît din ură inconştientă faţă de stil. Doar stilul deosebeşte. Iar cei care se deosebesc nu sînt agreaţi.

* Am trăit în Statele Unite acum vreo zece ani şi am văzut încolţind şi apoi ivindu-se această nouă cenzură. (...) Totul are aceeaşi valoare. Trierea ar echivala cu falsificarea Istoriei. Mărturiile unei servitoare sînt puse pe acelaşi plan cu **Infernul** lui Dante.

* Toate ziarele sînt reflexul mai mult sau mai puţin evident al acestei bunecuviinţe în gîndire, care constă în a-i judeca pe scriitori aşa cum aiatolahii l-au judecat pe Rushdie...

* Vă amintesc că Matzneff a fost atacat în mod public la televiziune de către o doamnă foarte virulentă, iar un articol scris împotriva lui era de fapt o chemare la linşaj din cauza moravurilor sale. În 1990! Şi în Franţa! Dar, pentru că tot vorbim de presă, vă amintesc că în secolul XIX presa era cea care, cel mai des, îi desemna judecătorului pe vinovaţi!

* Trăim, vă reamintesc, într-un nou obscurantism... Asta e, nu mai citim. În chiar momentul în care se vorbeşte despre euforia democratică planetară, creierele sînt astăzi mai mult ca niciodată victimele unei tiranii obscurantiste, sub interdicţia de a gîndi, deci de a citi!

“Pînă acum cîţiva ani credeam că un romancier poate să schimbe viaţa interioară a unei culturi. Acum, cei ce fabrică bombe şi gangsterii au ocupat acest teritoriu. Ceea ce pierd scriitorii, cîştigă teroriştii. Măsura în care ei influenţează conştiinţa de masă este invers proporţională eşecului nostru de a modela sensibilitatea şi mentalitatea. Primejdia pe care o reprezintă este egală cu propria noastră nereuşită de a fi periculoşi...

Cine se adresează astăzi mulţimilor în parcuri, pe stadioane sau la televizor: teroristul sau romancierul?

În societăţile reduse la confuzie şi exces, teroarea este singurul act cu adevărat semnificativ”.

DON DeLILLO

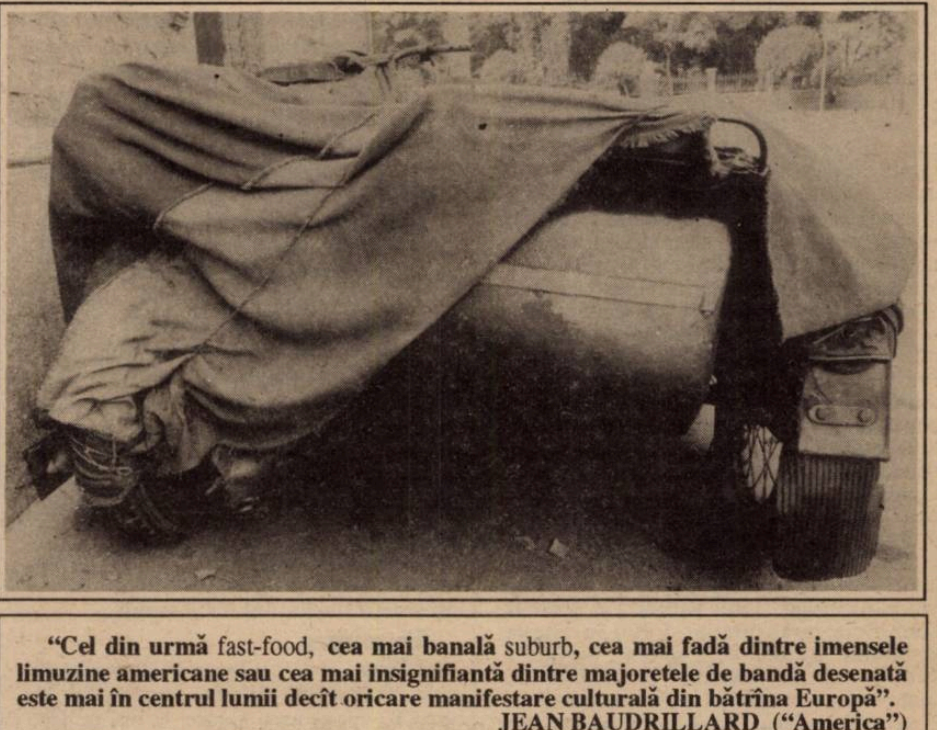

© M. Oroveanu

“Cel din urmă fast-food, **cea mai banală** suburb, **cea mai fadă dintre imensele limuzine americane sau cea mai insignifiantă dintre majoretele de bandă desenată este mai în centrul lumii decît oricare manifestare culturală din bătrîna Europă”.**

JEAN BAUDRILLARD (“America”)

Selecţie şi traduceri Delia VASILIU

Înghiţiţi de maculatură?

Ce consumă America în timpul liber

După James B. Twitchell, cultura de masă americană a devenit un carnaval bezmetic neurmat de nici un Mare Post. Deşi pesimişti mai timpurii precum Matthew Arnold, prevăzuseră naufragiul culturii înalte, Twitchell o vede pur şi simplu înecată. Maşinăria divertismentului popular a cîştigat. Victoria nu e doar naţională ci şi - prin tentaculele comerţului multinaţional – globală. Nu vă mai gîndiţi la stratul de ozon; adevărata ameninţare pentru planetă vine de la **Broaştele ţestoase Ninja**. Ceea ce Henry James numea "admirabila minoritate a persoanelor inteligente" a pierdut; ceea ce Richard Hoggart numea "barbaria lucioasă" domneşte nestingherită. Lucrurile n-au stat niciodată mai rău: "Trăim într-o epocă diferită de toate celelalte care au fost considerate «vulgare» întrucît astăzi sîntem atît de vulgarizaţi încît am pierdut pînă şi accepţia uzuală a acestui cuvînt şi, într-un anume sens, chiar şi categoria estetică".

Nu este pentru prima oară cînd sîntem confruntaţi cu asemenea veşti îngrozitoare. Acum şaizeci de ani Q.D. Leavis prefaţa **Beletristica şi publicul cititor** cu un epigraf declarînd cinematografului "la fin de la civilisation". Istoria arată totuşi că civilizaţia era mult mai ameninţată de ce se întîmpla în berăriile bavareze decît la Hollywood.

Criticii culturali confundă în mod tipic suprastructura cu baza şi cedează plăcerilor îmbătătoare ale diatribei spengleriene.

Cultura de carnaval nu face excepţie. Este pasionantă la lectură şi grotesc de exagerată. Chiar dacă am vrea să-l credem, Twitchell are obiceiul dezastruos de a-şi pune plumb în argumente. Într-un capitol despre triumful televiziunii de pildă, afirmă (fără a preciza sursa) că: "aproape 60 la sută dintre americanii de vîrstă adultă n-au citit niciodată o carte, iar restul, în mare parte, citesc doar o carte pe an". E limpede: americanii nu mai citesc cărţi. Însă în altă parte, într-un capitol despre efectele tembelizante ale povestioarelor de amor, Twitchell precizează că Harlequin Books a vîndut, numai în cursul anului 1990, 200 milioane de volume. În acelaşi capitol, Twitchell întocmeşte un grafic plin de tristeţe al vînzărilor de la un milion în sus (pentru ediţii cartonate) şi de cinci milioane (pentru celelalte) de care se bucură în fiecare an romancieri de duzină precum Stephen King, Tom Clancy sau Danielle Steel. Romanele, s-ar părea, se vînd la kilogram, ceea ce explică de ce editorii îşi permit să-i avanseze fără a clipi lui Lord Archer 20 milioane de dolari pentru trei romane încă nescrise. Dacă 60 la sută dintre americanii adulţi n-au citit o carte în viaţa lor, iar restul de 40 la sută citesc mai puţin de una pe an (toate genurile la un loc), atunci cine cumpără aceste romane şi ce face cu ele?

Grafice apocaliptice care te înfioară, dar care, la o privire mai atentă, se dovedesc extrem de dubioase.

Twitchell ne informează, de pildă, că "numărul mediu de cuvinte din vocabularul scris al unui copil între şase şi paisprezece ani era, în 1945, de 250.000; acum, el este de 100.000". Iarăşi nu se indică nici o sursă pentru acest teribil declin şi este greu de crezut că există vreun studiu respectabil care să-l confirme. Nu ne rămîne decît să deducem că Twitchell emite o figură de stil atunci cînd afirmă că: "Freddy (Krueger) şi Jason (Vorhees) sînt mult mai cunoscuţi copiilor între zece şi treisprezece ani decît George Washington, Abraham Lincoln sau Martin Luther King". Freddy şi Jason sînt răii siniştri din serialele de groază **Coşmar pe Elm Street** şi **Vineri 13**. Nu mă-ndoiesc că mult mai mulţi puşti americani vor recunoaşte aceste nume decît cititorii lui TLS; dar nu toţi puştii, deoarece aceste filme conţin avertismente pentru părinţi care fac ca - în ciuda decadenţei actuale - aceştia să-şi oprească progeniturile de la a le vedea. Cît despre ideea că George Washington este necunoscut de adolescenţii americani, aceasta este pur şi simplu mult prea ridicolă pentru a fi luată în serios.

Unul din lucrurile care fac **Cultura de carnaval** mai puţin agreabilă la lectură... este faptul că Twitchell are o asemenea aversiune faţă de produsele culturii de masă, încît nu poate suporta să le studieze cu atenţie. Kitty Kelley, de pildă, este desfiinţată ca "matroana biografiilor de duzină" şi nimic mai mult.(...) Biografiile sale despre Sinatra şi Nancy Reagan au fost, în realitate, demascări pline de curaj. Cu tot senzaţionalul ei, **Nancy** a avertizat electoratul american despre pericolul "co-preşedinţiei" şi este, indirect, răspunzătoare de actuala atenţie acordată lui Hillary Clinton. (...).

Cultura americană este mult mai puţin totalitară în organizarea sa.

Aspectul cel mai discutabil al **Culturii de carnaval** este convingerea autorului că America a fost înghiţită cu totul de maculatură. În timpul liber, populaţia poate să se uite ore în şir la **Dallas-uri**, la reclame, să citească **National Enquirer** şi romane de duzină. Dar copiii lor merg la şcoală, şi mult mai mulţi dintre aceştia decît în Europa îşi continuă studiile (pînă la 58 la sută, după unele estimări). În şcolile şi colegiile lor, americanii se confruntă cu o programă umanistă care rămîne descurajant de rigidă, controlată de stat şi demodată, după standardele britanice. (...) Cultura de masă trebuie studiată critic în clasă. Statul nu trebuie să abdice de la orice responsabilitate faţă de ceea ce consumă populaţia în timpul liber. Actualul guvern britanic, în furia sa de a înregimenta programa şcolară unei orientări tradiţionale şi lăsînd, totodată, televiziunea şi radioul în seama comerţului, pare să dorească cu orice preţ să preia ce e mai rău din exemplul american.

John SUTHERLAND

• *Textul apărut în* ***Times Literary Supplement*** *din iulie 1992 - este o recenzie la cartea lui James B. Twitchell:* ***Cultura de carnaval.*** *Vulgarizarea gustului în America".*

Declaraţia drepturilor culturii

Reuniţi în Adunare generală a culturii la 17 iunie 1987 la Paris, artişti şi creatori din toate disciplinele, care ne declarăm legaţi în mod ireductibil doar de arta şi cultura acestei ţări, lansăm acest apel către poporul nostru şi către toate popoarele, către artiştii şi creatorii întregii lumi.

Un popor care îşi lasă imaginarul cultural pe mîinile afacerismului se condamnă la libertăţi precare.

Or, de multă vreme în Franţa s-a declanşat şi amplificat un proces care ne ameninţă cu înrăutăţirea situaţiei.

De prea multe ori încurajarea de care are nevoie creaţia contemporană, semn exterior şi interior al bogăţiei unei naţiuni, trece pe locul doi, în urma rentabilităţii industriilor culturale publice şi private, realizată printr-o comercializare fără limite a culturii. În acelaşi timp, efortul statului de a conserva şi dezvolta cultura originală se vede şubrezit, pradă aceloraşi reguli.

Risipirea talentelor şi invenţiilor, devalorizarea pe care o cunoaşte astfel statul artiştilor şi interpreţilor duc în fiecare an la creşterea şomajului care afectează toate profesiile artistice şi nu numai.

Tot ce se petrece în lumea cinematografului, teatrului, televiziunii, radioului, dansului, muzicii, cîntecului şi circului, în lumea artelor plastice, grafismului, arhitecturii, fotografiei, literaturii sau poeziei ne confirmă faptul că nu talentele sînt de vină - ele sînt foarte viguroase - ci voinţa încăpăţînată de a menţine direcţia: şi anume organizarea împărţirii în două grupuri inegale a fiinţelor umane, un mic număr căruia deţinerea de bunuri şi putere i-ar conferi competenţă artistică şi o imensă mulţime de consumatori cărora le sînt destinate produse standardizate, de o provenienţă cel mai adesea nedefinită, fără chip şi fără suflet, ostateci culturali ai unor anumite ore de emisie, tiraje şi sondaje în afara cărora nimic nu ar fi permis. Într-o asemenea lume artiştii ar fi doar nişte oaspeţi întîmplători.

Împotriva acestei formidabile inversări a valorilor între cultură şi bani, împotriva cinismului factorilor de decizie, oricare ar fi ei, facem apel la veghea etică a întregii lumi artistice şi literare.

Proclamăm faptul că într-o naţiune nu există valori culturale în stare să-i reînvie trecutul şi să-i prefigureze viitorul fără neîncetatele descoperiri ale creaţiei artistice, fără libera lor confruntare, fără voinţa de a face din ele bunul comun al artiştilor şi al poporului lor.

Uniformei cenuşii a ambiţiilor mercantile îi opunem curcubeul sensibilităţilor şi inteligenţelor, deschiderea plurală în faţa culturii a oamenilor şi popoarelor lumii întregi.

Luni în şir ne-am împărtăşit temerile şi indignarea, speranţele şi convingerile, în cadrul celei mai vaste întîlniri între artişti pe care a cunoscut-o Franţa în ultimele decenii şi care reprezintă prin ea însăşi, credem noi, un eveniment remarcabil. Astăzi, convinşi că nimic nu este cu neputinţă, socotim că a venit timpul să se facă auzite, clar şi cu putere, cerinţele absolut indispensabile ale lumii artistice.

Aceste cerinţe se numesc îndrăzneala de a crea, obligaţiile producătorilor, elanul pluralismului, voinţa unei priorităţi naţionale, avantajul unui public larg, nevoia de cooperare internaţională. (...)

Toate acestea pot şi trebuie să întruchipeze **Responsabilitate publică şi naţională în domeniul culturii**, această nouă idee în Europa. O responsabilitate publică şi naţională care să poată scoate cultura de sub dominaţia afacerilor, să răspundă noii sfidări a segregaţiilor revoltătoare, să iasă în întîmpinarea dorinţelor şi plăcerilor, a cunoştinţelor şi voinţelor unei societăţi tot mai puţin anonime. O responsabilitate publică şi naţională care are nevoie de mijloace, care reclamă în consecinţă angajarea financiară a statului precum şi contribuţia industriilor culturale şi presupune - facem această propunere - generalizarea fondurilor de susţinere pe care le-ar oferi creditele publice şi beneficiile private pentru susţinerea cu prioritate a creaţiei contemporane.

Acestea sînt pentru noi cerinţele arzătoare ale culturii, în deplin acord, fără îndoială, cu aspiraţiile poporului nostru şi ale tuturor popoarelor.

Jack RALITE

(La culture française se porte bien pour vu qu'on la sauve, 1987

© M. Oroveanu

Nevoia de fervoare

(...) Facem parte dintre cei care datorăm şansei şi educaţiei prilejul de a şti ce poate să însemne, în zilele de deznădejde, de singurătate sau de bucurie, un sonet de Shakespeare sau un cvartet de Beethoven. Acest sentiment de a ne înălţa deasupra noastră, de a ajunge la nişte comori şi de a le încorpora, printr-o alchimie personală, memoriei noastre vii, reprezintă însăşi fericirea, chiar atunci cînd trecem prin cele mai grele încercări ale vieţii. Dar putem oare spera că ne vom bucura multă vreme de acest har fără să îl împărtăşim şi celor care, fără ştiinţa lor, sînt frustraţi şi pe care îndrăznim să-i numim fraţii noştri?

Aceasta este problema culturii şi nu alta. Fără să pierdem din vedere tot ce ne oferă ea în planul cunoştinţelor, al divertismentului, dar şi al conştientizării morale şi politice, cultura este în primul rînd această tensiune a fiinţei, această umanizare prin fervoare pe care trebuie să o punem la îndemîna tuturor. Nici o problemă de organizare, de difuzare pe care o pune cultura nu trebuie să arunce în uitare această certitudine, faptul că miza ei este demnitatea vieţii.

Dar altceva mai mult nu ştim. Astăzi mai puţin ca niciodată nu putem defini formele pe care le va lua nevoia de cultură în viitor, cu condiţia să fi făcut destul pentru ca ea să dăinuie şi după noi. Nu avem dreptul să impunem nici sonetul de Shakespeare, nici cvartetul de Beethoven. Inegalitatea atotstăpînitoare îi aduce pe privilegiaţii culturii în situaţia, fie de a dori, chiar şi inconştient, să-şi răspîndească propriile referinţe, fie de a defini şi impune noi forme, noi comportamente. Însă nimic nu e sigur, nic măcar reconsiderarea sistematică a tuturor formelor de exprimare la care asistăm. (...) Dar nu are nici o importanţă. Nu conţinutul, forma culturii contează, chiar dacă, pentru a ocroti libertatea celor care vor veni după noi, avem datoria de a păstra, împotriva oricăror piedici, integralitatea moştenirii ce ne-a fost lăsată. Contează doar elanul vital pe care îl întruchipează cultura, acea tensiune a demnităţii care îl ţine în picioare pe sclavul înlănţuit al lui Michelangelo; acea mişcare misterioasă care ne îndeamnă să ne depăşim şi să ne regăsim în adîncul nostru, să ne trăim condiţia umană într-o singurătate şi solidaritate înmănunchiate.

Nu mai există multă credinţă şi nici multă morală în societăţile noastre. Oricine predică în van. Nu există paradis, pierdut sau promis. Nu ne vom întoarce la timpurile cînd un întreg popor se ruga, muncea, trăia cu acelaşi elan viaţa zilelor obişnuite şi a celor de sărbătoare, dacă aceste timpuri au existat cumva. Şi nici nu vom ajunge degrabă, într-o viaţă de om, la lumea aceea împăcată, cînd materia în sfîrşit îmblînzită îl va elibera pe om de toate constrîngerile şi îi va da răgazul contemplării serafice a adevărului, a frumosului şi a binelui.

Trăim în societăţi imperfecte, dar bîntuite încă de nevoia de fervoare. Cît timp această nevoie există şi nu este sufocată de tiraniile producţiei şi organizării, cultura rămîne cea care o exprimă şi îi răspunde. Dincolo de ideologii şi interese inevitabil opuse, ea reprezintă acel ceva care ne poate aduna laolaltă şi ajuta să ne asumăm divergenţele, adică să le cunoaştem şi să le trăim în mod fertil. Dacă această şansă nu este urgent fructificată, nu văd ce ne va mai împiedica să ne distrugem unii pe alţii.

Jacques RIGAUD

(La Culture pour vivre, **Gallimard**, 1975)

Selecţie şi traduceri de
Alex. Leo ŞERBAN
şi Delia VASILIU

Spectatorul bine temperat

Terapie ori terapii? (II)

– Între şoc şi paleative –

Condiţiile de care m-am ocupat în numărul trecut (privatizarea, o guvernare democratică, limitarea corupţiei) ar trebui să asigure acel sprijin popular, şi în particular electoral, fără de care cursul reformei poate fi oricînd întrerupt de nemulţumirea populară. Sînt condiţiile de mai sus satisfăcute în România post-comunistă? Dacă apelăm la acel barometru social universal care este presa, opiniile rămîn destul de împărţite. Unii români par că vor să "se privatizeze" - şi cît mai repede; alţii, însă, nu. Unii se plîng că, pînă acum, privatizarea a însemnat practic îmburghezirea - de data asta, cu "acte în regulă" şi pe termen lung - a fostelor elite (partid şi securitate), singurele capabile să profite de actuala conjuctură (să-şi procure capital, să-şi asigure sponsori străini, să-şi utilizeze vechile relaţii spre a obţine informaţii, aprobări şi înlesniri etc.). Mai toată lumea se plînge de corupţie şi de inechităţile vizibile, judecate mai degrabă paradoxal cu ochii unui egalitarism de sorginte comunistă pe care în principiu toţi îl respingem. Celor care se plîng că reforma, înţeleasă ca privatizare, merge prea încet le răspund cei ce, din contră, o socot imprudent pripită (citînd, de pildă, pe preşedintele I. Iliescu, ce declara unui ziarist elveţian că jumătate din români trăiesc astăzi mai rău decît pe vremea dictaturii comuniste). Şi, după indicatorii economiei - inflaţie, şomaj etc. - România este în criză...

Înseamnă oare că **nu** ne aflăm pe drumul cel bun?

După opinia mea, nu. Dar ar trebui să privim reforma nu sub unghiul "clasic" al tămăduirii unui singur bolnav, ci sub acela mai flexibil al unei strategii de sănătate într-un grup contaminat. La nivelul unui astfel de grup, "reţetele" nediferenţiate sînt ineficiente: şi nu atît terapia contează, cît efectul său. Cum s-ar formula astfel de nuanţe în cîmpul tranziţiei economice? Cîteva exemple sînt poate grăitoare. Economia comunistă pre-revoluţionară funcţiona lamentabil, după cum se ştie, dar de aici nu rezultă automat că **toate** unităţile, atît de diverse ale acestei economii, privatizate peste noapte, ar merge mai bine. Dacă naţionalizarea industriei şi colectivizarea agriculturii - ambele forţate - au fost piramidale erori, nu înseamnă însă că de-naţionalizarea şi de-colectivizarea (cu alte cuvinte, privatizarea) iarăşi forţate, ar însănătoşi automat economia ţării. Retragerea cît mai rapidă a statului din toate unităţile industriale, ce ar duce desigur la părăsirea unor capacităţi de producţie construite cu imense sacrificii, deşi fără nici o noimă, nu pare tuturor un obiectiv economic de dorit; şi bănuiesc că nu sînt puţini cei atraşi de încercarea de a vedea ce se poate păstra şi dezvolta, ca şi ce trebuie abandonat, susţinînd o vreme structura (chiar artificială) industrială cu care ne-a împovărat dictatura. Întreprinderile de stat, încă neprivatizate, şi întreprinderile private nou pornite au astfel şanse de supravieţuire şi dezvoltare pe care numai analizele economice - şi nu prejudecăţile ideologice - le pot evalua realist. Mai departe îmi pot imagina locuri unde forme liber alcătuite de agricultură colectivizată să fie mai eficiente, cel puţin pentru o perioadă de timp (ţinînd seama de lipsa creditelor şi a experienţei) decît fermele exclusiv de familie tradiţionale, după cum probabil sînt alte locuri (pe care personal le-aş dori cît mai multe) unde colectivistul devenit fermier individual să-şi regăsească demnitatea şi prosperitatea pe care comunismul i le-a furat.

Concluziile se impun de la sine. O economie de stat cu unităţi nerentabile nu se deosebeşte fundamental de o economie de piaţă cu unităţi falimentare. Obiectivul reformei trebuie să fie **eficienţa**; tot restul - inclusiv privatizarea - trebuie să intre în sfera mijloacelor de atingere a acestui obiectiv. O adevărată reformă înseamnă într-adevăr descentralizare şi nuanţare, dar aceasta trebuie începută la nivelul analizei. Concepte ca "industrie" (în ansamblul său) ori "agricultură" (în ansamblul său) - ca şi - "naţionalizare" ori "de-naţionalizare" (de ansamblu) - nu ca simple sinteze de date statistice, ca în economiile occidentale, ci ca entităţi de studiat şi dirijat, mărturisesc implicit că punctul de vedere al statului continuă să rămînă reperul fundamental în tratarea realităţii economice: căci şi îndepărtarea de stat, dorită în această versiune a reformei, îl implică pe acesta, într-un spirit poate opus, dar nu fundamental diferit de cel ce prezida ordinea comunistă. Să depăşim această perspectivă statistică înseamnă să înlocuim aceste abstracţii şi terapia generală asociată lor prin diversitatea situaţiilor de fapt, privite nu sub prisma **terapiei** generale, ci a descoperirii ori inventării **terapiilor** de maximă eficienţă, refuzînd toate clişeele, de orice fel. Rolul statului, şi în particular al legiuitorilor reformei, ar trebui, poate, să se concentreze asupra modului în care această diversitate de terapii posibile orientate spre eficienţă să devină posibilă şi să fie protejată de periculoase denaturări.

... Altfel riscăm să rămînem în situaţia doftorului din poveste, care nu cunoştea decît un singur leac - sarea amară - pe care îl prescria oricui, oriunde şi oricînd. Şi care era probabil convins că succesul tămăduirii se măsoară prin cantitatea de poţiune administrată bieţilor bolnavi...

Mihai BOTEZ

Între glumă şi refuz

În calitate de vechi şi încercat călător prin ţară, iar apoi, după Revoluţie, de navetist consecvent, m-am obişnuit să urmăresc discuţiile celor din jur, mai ales că nu puţine întîmplări şi-au găsit sau îşi aşteaptă încă locul în vreo carte. O persoană întîlnită întîmplător, într-un tren de noapte, mi-a furnizat atîtea date despre o lume pe care-mi închipuiam că o cunosc încît m-a obligat să iau de la zero un roman pe care-l consideram terminat: **Feţele tăcerii**. Alte cărţi au avut de profitat de pe urma numeroaselor momente de sinceritate ale unor oameni care, adunaţi de întîmplare într-un compartiment, convinşi că există prea puţine şanse să se revadă, îşi spuneau în cele cîteva ore exact ceea ce aveau pe suflet ca, la despărţire, fiecare să caute să se piardă în cenuşiul din care se desprinsese involuntar. Călătoriile acestea îmi furnizau cea mai exactă foaie de temperatură a momentului politic şi social şi tot ele îmi impuneau "gama" sau starea în care urma să scriu în zilele imediat următoare. Înainte, după scurta tatonare de început, bancurile aveau darul să reîncălzească atmosfera; urmau, fireşte, aluziile la cei doi suverani – el, precum diavolul, avea zeci de nume: Nea Puiu, Ăla, Pingelică etc. etc. evident răutăcioase toate - ca de aici să se lunece uşor spre erorile momentului, nu puţine, dar şi spre diversa gamă de soluţii tehnice, economice etc. ce părea la îndemîna oricui, mai puţin a celor răspunzători de soarta respectivelor domenii.

Mai tîrziu, după Revoluţie, bancurile au dispărut neaşteptat iar libertatea dobîndită cu atîtea sacrificii, şi după atîţia zeci de ani, să fie utilizată mai ales pentru exprimarea deschisă a urii, idiosincraziilor, aversiunilor: toţi vînători şi toţi vînaţi în acelaşi timp, toţi procurori şi toţi inculpaţi... Oricum, nimic n-a scăpat nemurdărit, în numele unor partide abia apărute, în numele nevoii de a ieşi din rînd, din dorinţa de a se apăra, din imitaţie etc.; sigur este că moneda falsă tindea să o înlocuiască pe cea bună, şi nu se confruntau de dragul unor idei, doctrine politice ori economice, ci pentru victoria cîtorva lideri; unii abia apăruţi din neant. Pentru o lume nouă se lupta cu metodele cele mai vechi ale unui regim altfel unanim detestat. Diverse evenimente bucureştene căpătau dimensiuni cosmice, iar noii activişti, mai vigilenţi chiar decît înaintaşii lor, căutau neîncetat victime: "Nu te-ai exprimat despre... N-ai zis nimic atunci cînd... Nu te-am văzut aplaudînd la... Contează doar ce faci acum" etc. etc. Se căuta să se impună ştachete pe care să le poată sări toţi laşii, turnătorii şi nulii dinainte. "N-ai scris un rînd despre plenara X... Nu te-ai pronunţat despre magistrala cuvîntare Y... N-ai aplaudat la istorica întîlnire a... " Acestea înainte, erau ameninţări, dar şi criterii pentru a intra în diverse graţii şi a urca... Imediat după Revoluţie nu conta că erai nul sau mediocru ca valoare, important era să fii anticomunist, dar să şi strigi asta în gura mare, de dimineaţă pînă seara, să te audă şi să te vadă toţi. De aceea nu mi s-au părut lipsite de acoperire cele spuse de o distinsă intelectuală care n-a stat chiar degeaba în regimul trecut: "Cu dictatura comunistă am mai scos-o la capăt, am mai făcut cîte ceva, nu ştiu dacă vom mai izbuti să ne descurcăm şi cu dictatura anticomunistă!" După cum n-am putut rămîne indiferent la afirmaţiile unui important artist contemporan: "Opera mea este un test: cui nu-i place, este comunist!" Criteriile acestea, atît de la modă în lumea literară şi culturală în general, au fost preluate din practicile comuniştilor primitivi de după război, cînd criteriul politic în judecarea unei opere prevala asupra celui estetic. De fapt, pînă la Revoluţie, cîteva opere şi nu puţini autori intrau în atenţie mai ales în preajma diverselor aniversări politice, cînd se inventariau succesele. "Prost, dar de-al nostru!" rîdeau vechii activişti, iar cei de azi au preluat nu numai practica, ci şi justificarea, singura posibilă.

Desfiinţînd aparent cenzura, Ceauşescu a reuşit ceea ce şi-a propus: să creeze infinit mai mulţi cenzori decît cei plătiţi oficial şi ascunşi sub diferite firme aparent neutre. Oricum, pînă la aceştia din urmă, drumul era destul de lung şi extrem de dificil. Toată lumea ştia **ce merge** şi **ce nu merge**, ce scapă şi ce n-are cum trece de adevărata cenzură. Oricum, prea puţini editori aveau curajul să lase ceea ce ştiau că mai sus n-are cum trece. În sfîrşit, Ceauşescu a mai visat o lume de activişti, de soldaţi credincioşi de-ai partidului sau măcar de soldaţi. Cu cît striga mai tare şi cu cît visa mai mulţi adepţi, cu atît numărul lor scădea simţitor. Paradoxal, o lume de activişti au izbutit să creeze liderii de după Revoluţie. Datorită curiozităţii, noutăţii, dar mai ales fricii. Cine nu era cu noi, era împotriva noastră! Cine nu striga imperativ: Alungaţi lupii! – era, fireşte, lup.

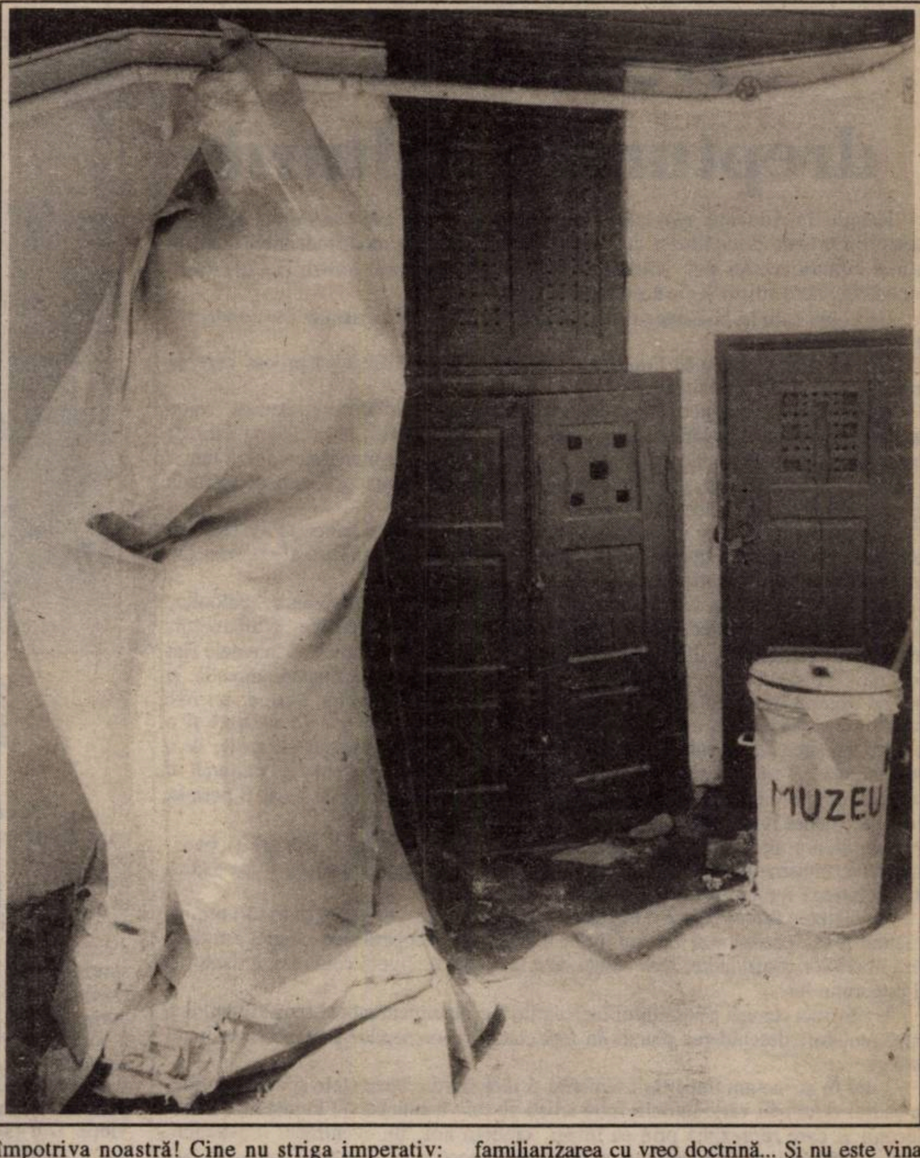

© M. Oroveanu

Astăzi lumea s-a îndepărtat de politică sau, în cel mai fericit caz, de politicieni. Lupta nu s-a dat şi nu se dă între doctrine politice sau economice, ci între politicieni; nu se dă pentru a uşura viaţa celor tot mai mulţi, săraciţi şi înfometaţi, ci pentru putere. Cîţiva. Vocabularul politic lipseşte imensei majorităţi; la fel, familiarizarea cu vreo doctrină... Şi nu este vina oamenilor că se îndepărtează, că reacţionează astfel. Oricum, prin locurile unde se poate lua temperatura, se vorbeşte de crime, violuri, corupţie şi... mîncare. Semn foarte prost.

De ce se îndepărtează oamenii de politică – ar fi o întrebare dintre cele mai grave.

Augustin BUZURA

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefoane: 633.74.03 - 633.31.21 ● Telefax: 312.75.59 -312.89.05 ● Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET SA ● Abonamentele se pot contracta, angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, et. 1, cam. 9, tel. 633.11.62 ● Abonamente anuale în străinătate: 96 $ SUA sau monedă convertibilă în contul 47.21.401.300.4.- BRCE ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: **Mihai BOTEZ, Augustin BUZURA, Ştefan Aug. DOINAŞ, Mihai OROVEANU, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU**

REDACŢIA: **Magdalena BOIANGIU, Tita CHIPER, Radu COSAŞU, Bogdan GHIU, Teodor SUGAR (secretar general de redacţie), Alex. Leo ŞERBAN, Elena ŞTEFOI (secretar general de redacţie), Mircea VASILESCU.**

CORECTURĂ: **Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU.**

TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: **Gabriela ANDREESCU.**

Tiparul executat la PROGRESUL ROMÂNESC SA, Calea Plevnei 114, tel. 637.71.96

Anul I
nr. 5
11-17 februarie 1993
16 pagini 50 lei

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR: ANDREI PLEȘU

Paginile 4-5, 8-9, 10, 12-13

(FALSA) PUDOARE ȘI (ADEVĂRATA) OBSCENITATE

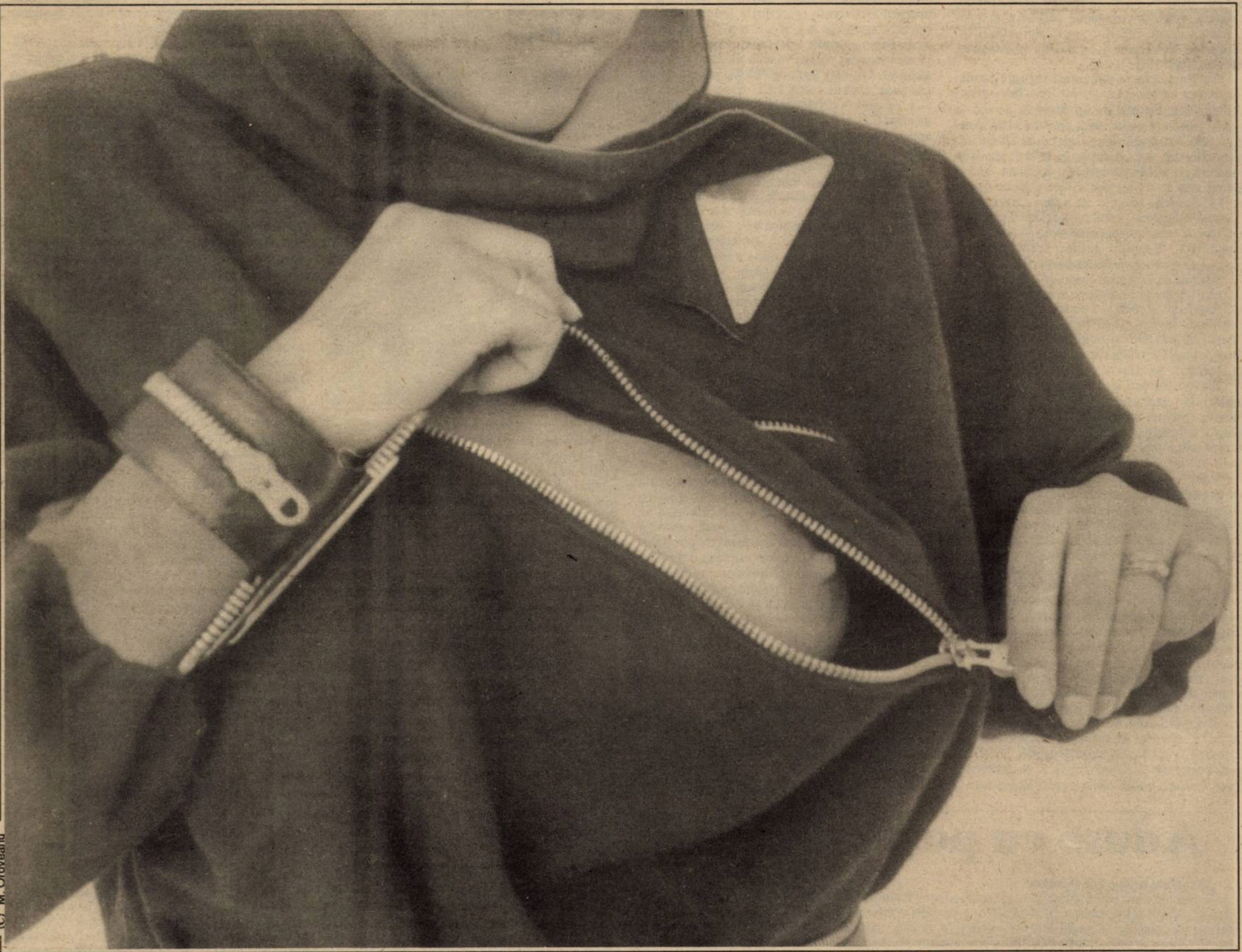

© M. Oroveanu

EDITOR: FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

"Vulpea se preface că doarme; iar dracul se preface că e neprihănit. Dar cea dintîi, ca să înșele pasărea, iar cel din urmă, ca să piardă sufletul."

(Sf. Ioan Scăraru)

Mai-mult-ca-prezentul

Comunismul rezidual

5. Uniforma şi sutana

> **Pentru un comunist patria, familia, cuplul, prietenii sunt subordonaţi interesului de partid; pentru un liberal sau un conservator, partidul vine la mare distanţă în urma acestora. De unde caracterele generale ale partidului totalitar: partid omogen, partid închis, partid sacru.**
>
> Maurice DUVERGER

După o împărţire devenită clasică, grupările sociale sunt de trei feluri: de tip **Gemeinschaft** (comunitate), de tip **Gesellschaft** (societate) şi de tip **Bund** (ordin, în sens de ordin religios, Ordin de Malta etc.). "În fiecare partid coexistă cele trei tipuri de legături sociale. Pentru anumiţi aderenţi, animaţi de tradiţie, necesităţi de clasă, habitudini de familie, locale sau profesionale, partidul e o comunitate. Pentru alţii, atraşi de posibile avantaje materiale, de gustul acţiunii politice, de un impuls moral sau idealist, partidul e o societate. În fine, pentru alţii, pe care-i împinge entuziasmul, pasiunea, voinţa de comuniune, partidul e un ordin: e adesea cazul tinerilor şi al intelectualilor" (Maurice Duverger: **Les partis politiques**, A.Colin, Paris 1976, p.196).

Cu timpul forţa adeziunii iniţiale scade, fervoarea se răceşte, disciplina înlocuieşte convingerea. Partidul de tip **Bund** ar deveni un simplu partid comunitar, dacă structura sa interioară n-ar păzi cu atenţie intransigenţa şi fidelitatea membrilor săi, dacă acestora nu le-ar fi teamă de consecinţele oricărui scepticism doctrinar. Mai în glumă, mai în serios, poeta Nina Cassian avea o vorbă: **Ionică, Ionică, /te iubesc de frică...** Climatul obligatoriu pentru orice soldat al partidului era unul de entuziasm şi devotament. În perioada sa comunistă, Malraux numea acest spirit de comuniune şi abnegaţie **fraternitate virilă.**

Afirmaţia că partidul comunist este deopotrivă un ordin religios şi un detaşament militar e de natură să-i surprindă - şi chiar să-i revolte - întîi de toate pe comunişti. Învăţaţi să se mintă inconştient pe ei înşişi, să prezinte cu bună ştiinţă în mod fals imaginea reală a rolului lor, ei neagă cu înverşunare că ar oficia în sutană şi că ar lupta în uniformă.

Fixînd destinul tînărului muncitor încă din momentul recrutării lui, Lenin scria în **Ce-i de făcut?**: "Nici un agitator muncitor avînd oarecare talent şi îndreptăţind anumite speranţe **nu trebuie** să lucreze unsprezece ore pe zi în uzină./ .../ Trebuie să ne aranjăm ca el să trăiască pe cheltuiala Partidului". Aşadar, proaspătul membru de partid **va evada** din clasa sa socială (noua sa calitate asigurîndu-i o seamă de comodităţi burgheze) şi totodată **se va înrola** într-un detaşament de luptă. Soldat al unei armate invizibile, el devine mercenar; predicator al unei doctrine irefutabile, el ajunge sacerdot. În timp ce proletarul din Occident, graţie democraţiei şi sindicatelor, a avut posibilitatea să participe progresiv la stabilirea propriului său statut, să obţină reducerea timpului de lucru, să intervină într-o dezbatere al cărei obiect n-a încetat să fie el însuşi, proletarul rus nu putea să-şi vîndă forţa sa de muncă (pe aceasta, el o **datora** societăţii): el îşi vindea conştiinţa. Organismele care în Rusia purtau numele de sindicate n-au comun decît numele cu sindicatele democratice. Ce mutaţie se petrecea oare în mintea unui astfel de om? Pierzîndu-şi "meseria de bază" (miner, electrician, tractorist etc.), accedînd la o treaptă preintelectuală, el îşi uita profesiunea: dar în schimb învăţa să se priceapă **la toate.** Garanţia acestei priceperi nu stătea în ceea ce realmente **ştia** el, ci în ce îi **dicta** partidul. Aşa s-a născut o nouă formă de parazitism - parazitismul politic al "activiştilor de partid". Prin asemenea agenţi, întreaga societate era mobilizată ca o adevărată oştire: orice lucrare sezonieră (în agricultură, de pildă) devenea o "campanie", a cărei strategie era elaborată de statul major al partidului. Membrii lui erau aleşi după vocaţie, dar mai ales pe criterii de biografie: un dosar atestînd o "origine sănătoasă", de sursă proletară, conţinea în el toate şansele oferite, pe vremuri, de un sînge albastru. Lectura zilnică a articolului de fond din "Scînteia" îndeplinea simultan o funcţie religioasă şi militară: echivala cu "rugăciunea de dimineaţă" a creştinului, dar şi cu... lansarea unei bombe. Nu erau celebrate "succesele pe ramură" cu titlul bombastic: "Încă o lovitură de moarte dată capitalismului"...?!

Disciplina şi ordinea, amîndouă de tip cazon, erau introduse prin condiţionare economică: riscul, iniţiativa personală, spiritul întreprinzător şi proprietatea particulară, motivaţia muncii prin profitul ei, - toate resorturile industrializării europene au încetat în U.R.S.S. şi în Europa de est. Acest spaţiu geografic a devenit o cazarmă imensă, în care oamenii păreau să aibă un ideal cu cel al albinelor. Un uriaş lagăr de "bătălie pentru o viaţă mai bună" avea un centru vital - Rusia Sovietică; de aici, ca dintr-o privilegiată "popotă a ofiţerilor" membrii C.C. ai P.C. (b) al U.S. formau statul major activ şi decideau destinele lumii. Se distinge limpede, în structura partidului comunist, un apel la structura armatei: aceeaşi disciplină, aceeaşi subordonare, aceeaşi ierarhie, aceeaşi unitate de comandă. Dar era vorba de un cu totul alt tip de armată, care-şi masca uniforma sub salopeta de lucru şi sub surtucul funcţionăresc, care nu apăra o patrie, ci care submina o societate. Artificier clandestin, orice activist plasa o bombă cu efect întîrziat într-o grădiniţă de adulţi. Să nu uităm că Lenin însuşi era fiu de funcţionar, într-o ţară unde funcţionarii erau un fel de ofiţeri. Deşi "lăsat la vatră", cetăţeanul-ostaş de partid nu mai poate trage linie între viaţa sa particulară şi viaţa sa publică: nu mai există pentru el decît o viaţă partizană care înglobează pe toţi membrii familiei - soţ, soţie, copii, nepoţi. Apartenenţa aceluiaşi individ e multiplă: în partid, în sindicat, în clubul sportiv, în echipa culturală, în ARLUS, în asociaţia locatarilor etc. - peste tot: nici o activitate nu scapă controlului de partid.

Revoluţia franceză, a cărei "moştenitoare" s-a socotit adesea Revoluţia din octombrie, introdusese prin teroare religia Raţiunii. O teroare similară a consacrat în Rusia religia Partidului. Zestrea filosofică a Iluminismului a fost înlocuită cu evanghelia marxistă. Astfel, socialismul - credinţa mesianică în mîntuirea speţei umane prin proletariat - care s-a născut în Occident, devine o pseudo-religie est-europeană care luptă acum împotriva Occidentului ce i-a dat naştere, iar justificarea acestei răsturnări stă în faptul că P.C. (b) al U.S. s-a autodeclarat singur posesor al **adevăratei credinţe** şi al **adevărului suprem,** pentru că el continuă să elaboreze şi să conducă strategia şi tacticile acestui nou "război sfînt". În Asia centrală, în Siberia, în estul Europei, în Cuba popoare diferite s-au convertit brusc la marxism şi comunism, întocmai cum triburile germanice (Frisoni, Saxoni, Gumavi, Thuringi etc.) au devenit creştine după ce au fost învinse de Carol cel Mare.

"Comunismul este faţă de Rusia Sovietică - scrie J.Monnerot - la fel ca religia islamică faţă de imperiul abassid...: o sectă religioasă de cuceritori ai lumii, pentru care Rusia nu e decît poziţia fortificată de unde pornesc bătăliile" (Op.cit., p.22).

© M. Oroveanu

Bineînţeles, adeziunea muncitorilor simpli la partid nu e dictată de credinţa într-o viitoare mîntuire a clasei muncitoare (această dogmă e preluată exclusiv la nivelul formal al lozincilor agitatoare) ci de interesele materiale imediate ale existenţei lor: loc de muncă, hrană, locuinţă, instrucţie etc. Şi, mai ales, de sentimentul unei securităţi garantate, într-o lume a nesiguranţei individuale şi a imprevizibilului social. Angoasa traiului zilnic e potolită, năzuinţele spre ordine şi disciplină sunt stimulate, şansele reuşitei sociale atîrnă de calificativele obţinute care, la rîndul lor, depind de zelul fiecăruia în munca de partid. O mistică a bunei rînduieli - indiferent cu ce preţ moral e plătită - satisface întotdeauna naturile simple.

În lupta pentru putere între şefii comunişti, ca şi în conflictul cu herezii mişcării muncitoreşti din secolul XIX din Occident, teoreticienii partidului nu obosesc nicidecum inventînd noi şi noi "devieri": ca şi ereziile de pe vremuri, acestea determinînd excomunicări şi condamnări fără apel. Asemenea măsuri asigură caracterul omogen al partidului, şi totodată stabilesc, periodic, o altă ierarhie internă. După ordinea în care apăreau la tribuna oficială, muncitorul simplu îşi dădea seama care dintre conducători deţine efectiv puterea în momentul acela, şi putea astfel să mediteze în voie asupra "sorţii schimbătoare" şi a factorilor care o condiţionează.

O religie nu cunoaşte frontiere. Confuzia, întreţinută, între politic şi religios, şterge orice graniţă între popoare şi rase. La 26 ianuarie 1924 Stalin declara la al II-lea Congres al Sovietelor: "Lenin a fost şeful nu numai al proletariatului rus, nu numai al muncitorilor din Europa, ci al întregii lumi muncitoare de pe glob".

Un nou tip de sclavagism apare: marile planuri cincinale sunt preludate de decretul din 26 martie 1928, prin care în U.R.S.S. sunt supuşi muncii forţate toţi prizonierii politici. Ecoul contemporan, mult surdinizat, al unei atari măsuri de forţă s-a propagat la noi pînă prin anii '80: soldaţii au fost aduşi să muncească în mine, iar studenţii şi elevii să culeagă recolta de pe ogoarele colectivelor. Cetăţeanul îşi găseşte sensul vieţii în **participare** la viaţa socială. Carnetul de partid devine singura şi cea mai puternică dovadă a identităţii sale. Într-un asemenea partid, ca într-un regiment, ca într-o confrerie religioasă, divizările interioare, grupurile, sectele, tendinţele, facţiunile sunt interzise: dogma e una, fundamentală şi rigidă. Partidul trebuie să fie venerat ca atotputernic, infailibil, transcendent, scop în sine: legăturile de solidaritate capătă un caracter sacru. Dacă n-am şti ce fel de constrîngeri s-au exercitat asupra lui, am putea să credem că poporul rus a avut o nevoie organică de iraţional, de absolut, de unitate spirituală, - pe scurt, de un surogat de religie.

Nu se poate spune că la cucerirea mentalităţii omului simplu n-a jucat un rol important şi **ersatz**-ul filosofic marxist. Individului abia alfabetizat i s-a oferit un cadru general de idei, un sistem total de explicaţie a lumii, aşa cum numai o religie e în stare s-o facă. Acest corp de idei rudimentare, care furnizează explicaţii plauzibile (întrucît cădeau sub simţuri, criteriul de verificare dintotdeauna al celor săraci cu duhul) pentru **toate** fenomenele din lume, a captivat oamenii, pentru că le dădea nişte soluţii la îndemîna puterii lor de înţelegere. Teoria saltului calitativ, de pildă (ilustrată prin două faimoase exemple: al apei care devine gheaţă sub zero grade, şi al poemei care, trecînd de un număr de versuri, devine epopee!...) este relevantă. Cum să nu te pleci în faţa unor atari evidenţe? Cum să nu te angajezi în apărarea unor asemenea adevăruri? Tot ce depăşea acest nivel de judecată era taxat drept intelectualism, sofistică burgheză, elitism.

Asemenea simptome trebuiau eradicate din habitudinile cetăţenilor: opinia personală, gluma, demnitatea insului, riposta, spiritul critic, iniţiativa, - iată tot atîtea piese incriminatorii dintr-un eventual dosar. Omul - "cel mai preţios capital" după Stalin - era continuu "reciclat", exploatat la maximum. Adevărate ritualuri sinodale marcau definitiv existenţa omului, impunîndu-i doar două atitudini principiale: faţă de partid - veneraţie şi devotament; faţă de sine însuşi - zel şi autocritică. Declarîndu-se în posesia adevărului absolut, partidul înţelegea **să posede** cele mai ascuţite inteligenţe din lume. Ambiţia aceasta s-a confirmat. Savanţi de renume mondial - Alberl Einstein, Bertrand Russell - au făcut afirmaţii false, odioase, de îndată ce şi-au lăsat alterată funcţia spirituală, regina domeniului lor de specialitate. În 1951, Frédéric Joliot-Curie declara în legătură cu pretinsul "război bacteriologic" purtat de americani în Coreea (născocire a propagandei sovietice, cum avea să recunoască chiar Hruşciov): "Plasat în centrul însuşi al luptelor, dispunînd graţie militanţilor săi de o informaţie completă şi înarmat cu teoria marxistă, Partidul nu putea să nu ştie mai bine ca oricare dintre noi" (**Apud** Revel: **Op.cit.**, p.336).

Atu-ul principal al comunismului a fost capacitatea de a instala în cele mai luminate personalităţi un fanatism subconştient care făcea ca logica să funcţioneze aberant.

Ştefan Aug. DOINAŞ

Aduse cu poşta:

Mult Stimate Domnule Director,

Înainte de a mă referi direct la confruntarea D-lor Petre Mihai Băcanu - Virgil Măgureanu, aş dori să salut ca binevenită iniţiativa **Dilemei** de a închina un spaţiu generos pentru a se dezbate, sub un arbitraj "sine ira et studio", diferite probleme controversate ale societăţii româneşti. (...)

De altfel, unul din meritele discuţiei a constat în reamintirea, directă sau sugerată, a cîtorva dintre respectivele interogaţii.

Deşi la asemenea întrebări, dl. Virgil Măgureanu nu prea a răspuns explicit *) iar dl. Petre Mihai Băcanu a trecut prea repede de la una la alta, referindu-se, din păcate, la numeroase probleme, nu toate la fel de relevante, mi se pare că o parte din conţinutul dezbaterii ar merita să fie reţinută ca punct de plecare pentru ulterioare demersuri în cautarea adevărului. Ar fi fost bine deci ca în acest scop, redacţia să fi supus unei analize retroactive, la rece, replicile care au avut loc, avansînd, eventual, şi propuneri corespunzătoare.

Fără a dori să preiau acest rol - nu am nici calitatea, nici competenţa necesară - aş vrea să vă semnalez totuşi unele din afirmaţiile d-lui Virgil Măgureanu, care, socot eu, merită o atenţie specială.

Prima se referă la faptul că "... s-a decuplat organul de anchetă de aici de la S.R.I., încă de la înfiinţarea instituţiei cedîndu-se nu numai oamenii, ci şi clădirile şi tot".

Oare nu rezultă de aici că un alt organ (sau organe) decît S.R.I. a (au) preluat măcar o parte din membrii acelei secţii şi probabil nu numai pentru a le găsi o ocupaţie? Care a (au) fost acest (e) organ (e), mai exstă, care (le) este activitatea? Sînt întrebări fireşti la care ar trebui să se poată găsi cineva care să pună punctul pe i.

Tot Domnul V.M. susţine că a verificat şi "... în rîndurile noastre nu există asasini", adăugînd că "Iar dacă mai există vreunul acela nu o să aibă viaţa uşoară vreodată la noi", cu alte cuvinte, în alcătuirea S.R.I., au intrat doar acei securişti, care - în urma unei riguroase selecţii - s-au dovedit a nu avea crime pe conştiinţă, ceea ce trebuie să recunoaştem este foarte bine, dar asta înseamnă, în acelaşi timp, că pentru alţii au existat probe de netăgăduit care i-au clasat în categoria celor ce nu au putut face parte din noul organ şi, sperăm, nici din alte asemenea organe chiar mai puţin exigente. Ce îl împiedică pe Dl. Virgil Măgureanu, care, în calitatea pe care o are, a avizat musai procesul de selecţie, să facă publice numele celor în cauză şi motivele pentru care nu au mai fost folosiţi?

În sfîrşit, Domnul Virgil Măgureanu afirmă că "S-au rezolvat mii de cazuri" (privind, înţelegem din context, "atrocităţile săvîrşite de Securitate"). După ştiinţa mea însă, poate greşesc din lipsă de informaţie, pînă în prezent nu a apărut nici un document oficial care să le dezvăluie, precizînd vinovaţii direcţi şi cei care au dat ordinele respective.

Fără îndoială că, în afara celor trei elemente evidenţiate mai sus, o examinare mai atentă şi mai avizată, ar putea reliefa şi altele, cu efect benefic pentru aflarea adevărului.

În final, referindu-mă la scenariul pe care îl avansaţi Dumneavoastră, Stimate Domnule Pleşu, mi se pare aproape, foarte aproape de adevăr, avînd meritul de a explica multe din ciudăţeniile primelor zile ale Revoluţiei dar şi altele survenite ulterior, inclusiv evenimentele din 13 iunie 1990.

Personal nu văd însă temeiurile în virtutea cărora cei în drept, cei care ştiu, nu dezvăluie nici astăzi împrejurările exacte care au condus la încheierea "contractului" respectiv şi stipulaţiile acestuia.

Chiar dacă nu eşti adeptul cu orice preţ al îndemnului conţinut în binecunoscuta şi caracteristica noastră zicală populară referitoare la trecerea punţii (şi acesta este cazul meu), nu poţi nega că, între două rele dintre care unul de o gravitate care nu mai trebuie subliniată, trebuie să alegi totuşi pe cel mai mic; iar pentru că tot vorbim de draci şi de zicale româneşti,** în împrejurările date s-a dovedit că, măcar o parte şi chiar una însemnată a Securităţii, nu a fost atît de neagră pe cît s-a crezut, punîndu-se eficient în slujba Revoluţiei.

Înseamnă aceasta că trebuie abandonată, de exemplu,, identificarea celui care l-a ucis pe Gheorghe Ursu şi condamnarea sa? Nu, chiar dacă, prin absurd, de el ar fi depins încheierea acelui pact, căci, după aflarea adevărului, în aplicarea justiţiei, cred eu, se poate şi trebuie ţinut seama de întreaga comportare a celui în cauză, inclusiv de eventualele sale fapte bune.

Cu deosebită stimă,
dr. ing. Faur SIMION

---

* Mă refer la folosirea a diferite metode, de la clasicul "ignoratio elenchi" la supralicitare sau de la promisiuni la afişarea indignării, poate reală, dar foarte vecină cu eschivarea.

** De altfel, Dumneavoastră o ştiţi mai bine, marea literatură universală, zugrăveşte adesea şi chiar cu simpatie, drama, avatarurile, servituţile marelui înger decăzut.

Redacția noastră i-a adresat domnului Mircea Iorgulescu un set de întrebări care ar putea constitui tot atîtea *dileme* ale cititorilor, ale lumii românești de azi. Reproducem, în continuare, răspunsurile domniei sale în a căror formulare publicul va regăsi, sperăm, reflecții asupra propriilor incertitudini. Cît despre întrebări, ele pot fi cu ușurință deduse.

Bîjbîiala

© M. Oroveanu

"Nu e important că un milion de oameni se află în Gulag. Important este că regimul comunist a reușit să asigure hrană pentru toți chinezii" - cam așa spunea o scriitoare chineză într-o emisiune de pe canalul de televiziune franco-german **Arte**, pe la sfîrșitul lui ianuarie. Nu i-am reținut numele și nici nu știu dacă trăia în Occident sau în China; dădusem din întîmplare peste această emisiune, "zapînd" în căutarea vreunui jurnal, deși informațiile erau previzibile: lupte în Bosnia și Croația, încăierări în Somalia și Zair, declarații pesimiste despre posibilitățile de relansare economică, noi valuri de refugiați din Est etc., etc.

Afirmațiile seci și reci ale chinezoaicei l-au făcut să se sufoce de furie pe Michel Pollac, un cunoscut jurnalist francez, și el invitat, iar moderatorul emisiunii, un ins timid, a fost complet scos din joc: nu se mai discutau "idei", nu se mai înfruntau "opinii", în platou se găseau, într-o adversitate ireductibilă, **două culturi**. Ar fi fost, desigur, interesant să se afle dacă părerea chinezoaicei rămînea aceeași în cazul în care ea însăși s-ar fi găsit într-un Gulag chinezesc, o simplă unitate a acelui milion de deținuți, sau dacă Michel Pollac, la rîndul lui, ar fi fost tot atît de îndîrjit dacă ar fi avut experiența groaznicei mizerii chinezești căreia regimul comunist i-a pus, orișicît!, capăt.

Un caz de bîjbîială era, totuși, această emisiune (căreia nu-i văzusem începutul), întrucît termenii erau (sau păreau) ireconciliabili: sau comunism, cu libertate restrînsă, lagăre, închisori, muncă forțată, îndoctrinare, dar cu minimul necesar de hrană asigurat, sau non-comunism, libertate de inițiativă și de atitudine, dar cu mizerie, sărăcie lucie, chiar foamete. Scriitoarea chineză nu-și putea reprezenta, cel puțin pentru țara ei, altă soluție la mizerie și foamete decît comunismul, în vreme ce jurnalistul francez (altă cultură, altă experiență personală și istorică) nu-și putea reprezenta o lume în care sacrificarea libertății să fie prețul acceptat pentru a avea asigurată hrana zilnică. Pentru cea dintîi posibilitate de a avea și pîine (orez, în cazul ei) și libertate nu exista, pentru cel de al doilea punerea în ecuație a pîinii și a libertății era o absurditate care-l scotea din minți. Cei doi aparțineau unor lumi complet diferite, între care orice comunicare era, de fapt, imposibilă. Reperele, criteriile, principiile, normele uneia erau cu totul străine celeilalte, nimic nu se potrivea, nimic nu avea corespondent. Și totuși!

Ca ins originar din Est (chiar dacă din Estul Europei și nu din Estul extrem, asiatic), am recunoscut în felul de a gîndi al scriitoarei chineze* funcționarea unui principiu comunist pus în aplicare încă de la începutul puterii bolșevice: prin interzicerea comerțului liber și înlocuirea lui cu "aprovizionare" și "distribuție", operațiuni ce asigură un control absolut asupra existenței de fiecare zi a populației. "Pîinea" (=hrană, locuință, slujbă) **se dă** și poate fi pierdută în orice moment, după voia și nevoile unei autorități ce devine cu atît mai inaccesibilă cu cît se birocratizează mai mult. Să fie o întîmplare că înainte de a deveni teribilul procuror al proceselor staliniste din anii '30, Andrei Vîșinski s-a ocupat de... "aprovizionare" și "distribuție"?! Atunci, la începuturile puterii bolșevice, "raționalizarea" a părut o soluție... rațională pentru speculă, foamete, lipsuri; și a sfîrșit prin a deveni (de nu va fi fost, totuși, gîndită în acest scop) forma cea mai sigură și mai perversă de obișnuire cu dictatura. Comoda mentalitate de asistat (chiar dacă viața "asistaților" nu este cîtuși de puțin comodă) este astăzi o realitate psiho-socială mult mai puternică și mai întinsă în țările foste comuniste decît se recunoaște de obicei. Nostalgiile dictatoriale ea le alimentează, iar năvala delirantă, eruptivă a formelor caricaturale de "capitalism" și de "libertate" nu face decît să o întărească. Iar acolo unde democrația este percepută mai ales ca "putredă" și "decadentă", nu mai este loc decît pentru o "sănătoasă" dictatură.

Mircea IORGULESCU

---

* Pe la începutul anilor '80, un important scriitor român făcea în fața lui Ceaușescu o declarație stupefiantă: "m-am săturat - zicea el, afectînd paradoxul - să văd cum sînt înjurați comuniștii pe banii comuniștilor". Făcea, evident, aluzie la colegii lui care, în cărți și articole de revistă, încercau să se apropie de realitatea-reală. Editurile și revistele fiind monopolizate de regim, bineînțeles că erau "înjurați" comuniștii "pe banii comuniștilor" (de unde îi aveau, însă?!).

Însemnări teologico-politice

(din Jurnalul de la Tescani)

Diletantismul literar (sau științific) al teologilor de azi: complexul lor de inferioritate față de lumea "culturii". Toți par a se strădui să pătrundă în această lume, ca și cînd lumea din care vin ei e insuficientă și marginală. Or, teologia trebuie **să se reverse peste** cultură, nu să aspire la ea, cum aspiră provincialul la certificatul de "intelectualitate" al metropolei. O intelectualitate "luminată", care întoarce spatele Bisericii și o Biserică timidă, care nu-și onorează autoritatea (crezînd de cuviință s-o împartă ba cu "cultura", ba cu "știința modernă", ba cu puterea seculară) -iată criza prin care trecem.

x

Problema e însă mai veche. "Somnul dogmatic" al clerului nostru pare să fi început mai de mult și chiar în perimetrul propriei lui competențe. Cînd în 1923, Teodor Popescu, paroh al Biserici Sf. Ștefan (Cuibu-cu-barză) dă semne de alunecare spre protestantism, reacția teologilor îl exasperează pe Gala Galaction, care notează, în jurnalul său (11/24 decembrie 1923): "Cu acest prilej, am constatat că teologia noastră ortodoxă e în pragul falimentului. Afară de arhimandritul Scriban, care a luptat lîngă mine, afară de profesorul Nazarie (care n-a putut uita că este ucenicul lui Melchisedec) și de profesorul Boroianu, directorul cancelariei metropolitane, mai toți ceilalți părinți și frați au fost lipsiți de grai. Mi-am dat seama că sîntem aproape de pieire. Seminariile și Facultatea noastră teologică au umplut țara românească de fățarnici și de atei. Sărmanul Teodor Popescu nu putea să iasă decît preot eretic, fiindcă, în pustiul pe care i l-a lăsat în inimă școala oficială, s-a ivit amicul său Cornilescu... " Altă însemnare, după o conferință ținută la Câmpulung: "... o cavalcadă dogmatică, prin infinitele cîmpii ale ignoranței și ale stupefacțiunei colegilor mei de preoție".

x

Dintr-o antologie a marilor autori "antipatici": Saint-Just, 29 noiembrie 1792: "Un popor care nu e fericit, n-are țară; el nu iubește nimic. Dacă vreți să întemeiați o republică, trebuie să vă preocupați a scoate poporul din starea de nesiguranță și de mizerie care îl corupe. Dacă vreți să întemeiați o republică, faceți în așa fel încît poporul să aibe curajul de a fi virtuos."

x

Într-o discuție purtată, în 1813 (undeva în Germania), cu Marmont, Napoleon face distincție între "oameni de onoare" și "oameni de conștiință". Îi preferă pe cei dintîi, ca fiind întotdeauna previzibili, în orice condiții ar fi puși. Ceilalți - "oamenii de conștiință" - acționează în funcție de imaginea pe care și-o fac despre împrejurările cu care se confruntă și sînt, prin urmare, determinați de anvergura inteligenței lor. Conduita unor asemenea oameni nu e o problemă de **principii**, ci una de raționament. Cu titlu de ilustrare, Napoleon îl puse pe Marmont în fața unei dileme: ce-ai face dacă te-ai afla pe colina Montmârtre, dinaintea unor armate străine care amenință Parisul? Știi că ai trupe insuficiente, iar cetățenii Parisului te conjură să capitulezi... " Nu știu - răspunde Marmont - trebuie să reflectez". Napoleon: "Ești un om de conștiință Marmont, nu un om de onoare. Într-o zi, ai să mă trădezi!"

Trebuie să ne obișnuim cu gîndul că, printre intelectuali, predomină "oamenii de conștiință" (**Adaos 1993**: După 22 decembrie 1989, toți "oamenii de conștiință" pretind a fi fost "oameni de onoare" ...)

16 noiembrie 1989

Pe drumul care urcă dinspre sat spre costișă (și mai departe, peste dealurile de la apus) am , într-un anumit punct, sentimentul că merg pe un hotar foarte subțire. Într-adevăr, spre dreapta, văd, la orizont, un peisaj de iarnă caracteristic, bruegelian, decupat într-o translucidă răceală. În stînga, spre Scorțeni, orizontul e, dimpotrivă, arămiu, senin, ca un crepuscul autumnal. Tulburătoare e simultaneitatea celor două priveliști, din punctul în care mă aflu. Așa trebuie să se vadă lumea, cu frigul și cu căldura ei, cu binele și cu răul ei, din perspectiva Creatorului. Pentru a o înțelege, trebuie să cauți aceeași perspectivă: să te instalezi în **punctul simultaneității**, adică în loja lui Dumnezeu.

Andrei PLEȘU

Divanul Dilemei

(Falsa) pudoare şi (adevărata) obscenitate

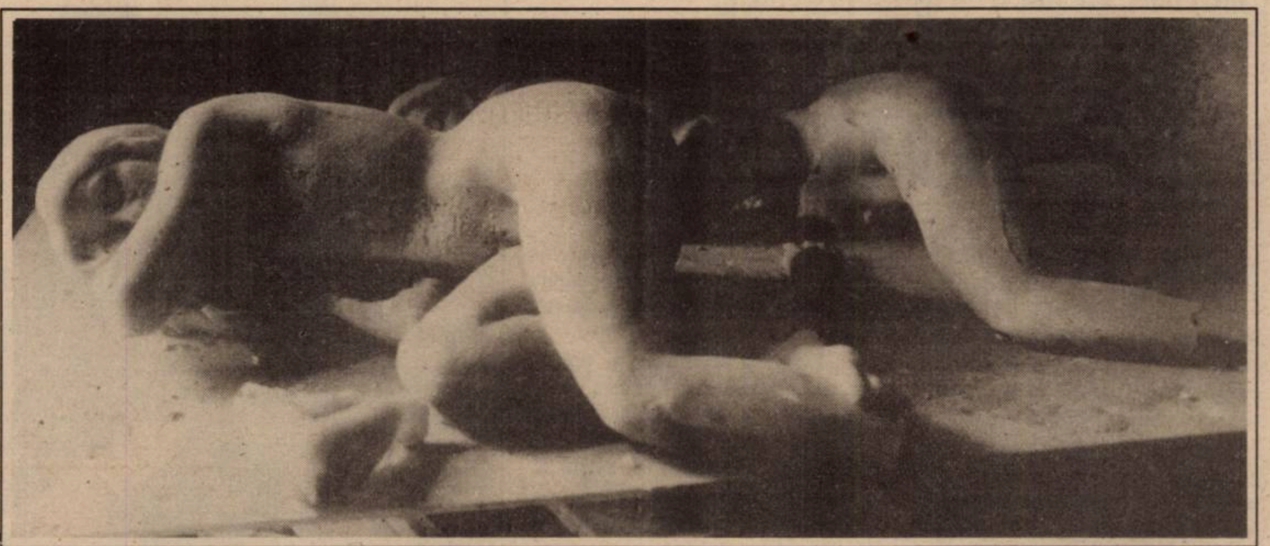

© M. Oroveanu

Pentru a da un contur mai clar celor doi termeni care formează subiectul acestui număr, **Dilema** a organizat o discuţie despre **pudoare** şi **obscenitate** cu cîţiva dintre cei care, într-o formă sau alta, au fost acuzaţi că se înscriu în polul negativ al acestei antinomii: coregrafa **Adina Cezar**, actorul **Florin Zamfirescu** (implicat în realizarea spectacolului de la Teatrul Odeon,... **au pus cătuşe florilor**...), jurnalistul **George Pruteanu** de la **Evenimentul zilei** (ziar adeseori blamat pentru faptul că publică prea multe ştiri despre violuri); li se alătură două spirite critice: **Călin Dan** (organizator, şi el, al unui eveniment artistic care a avut parte de ecouri "pudice" - expoziţia **Sexul lui Mozart**, în 1991) şi **H.-R. Patapievici**.

Spre o liberalizare a percepţiei de sine

Red.: **Vă propun, avînd în vedere experienţele dumneavoastra, să începem discuţia despre pudoare şi obscenitate raportîndu-ne la actul artistic, mai precis să încercăm să indentificăm felul în care pot fi puse în relaţie aceste noţiuni cu arta. Fireşte,ţinînd cont de realităţile şi de mentalitatea noastră de azi. După aceea, ne vom putea întoarce cu mai multă eficienţă la alte aspecte, care depăşesc sfera artei. Poate că un bun punct de plecare ar fi chiar spectacolul realizat de Alexander Hausvater la Teatrul Odeon şi felul cum a fost primit acest spectacol.**

Adina Cezar: ... **au pus cătuşe florilor...** este, de fapt, o propunere. Publicul o poate accepta sau nu. E bine să-i pui pe oameni, din cînd în cînd, în faţa propriilor limite. Noi, artiştii, sîntem "de partea cealaltă"; iar eu accept să fim şi blamaţi, şi admiraţi.

Călin Dan: Problema e de fapt a raportului dintre majoritate şi minoritate. El este cel care reglează sau dereglează mecanismul social şi psihologic prin care funcţionează relaţia dintre oameni şi cultură sau anumite zone ale culturii. Există o zonă considerată "cultură înaltă" şi o alta considerată "joasă" sau "subcultură". În lumea de azi cele două zone sînt atît de amestecate, există atîtea interferenţe între ele încît este foarte greu să faci o delimitare clară. Pentru cine, deci, un asemenea act artistic este o obscenitate şi pentru cine este un mijloc de a comunica un mesaj? Eu totdeauna sînt tentat să apăr ceea ce cred că este o minoritate.

Florin Zamfirescu: Este un punct de vedere cu care sînt întru totul de acord. Dar aş muta accentul pe altceva. N-aş vrea să dau impresia că încerc să apăr participarea mea la acel spectacol, pentru că în momentul în care am acceptat să fac un lucru eu am avut un argument pe care nu mai trebuie să-l apăr. Pot cel mult să-l explic. Cred că atunci cînd gîndirea nu e vulgară, nici acţiunea sau vorba nu pot fi vulgare. Există fapte, gesturi şi vorbe care sînt de o mie de ori mai vulgare (ori de-a dreptul pornografice) decît un trup gol sau decît un spectacol care, la urma urmei, pledează pentru ceva, transmite un mesaj. Mijloacele prin care se realizează acest lucru pot fi acuzate doar de cei care gîndesc superficial, formal. Pe o scenă pot apărea lucruri de o vulgaritate maximă chiar cînd oamenii sînt îmbrăcaţi în paltoane, dacă gîndirea este vulgară. Să mi se permită o comparaţie; am văzut cu toţii la televizor trupuri goale, măcelărite, în zilele Revoluţiei. Nimeni însă n-a avut reacţia "vai ce oribil!" - în sensul "pudorii". Acolo era o altă idee.

Călin Dan: Dar, domnule Zamfirescu, dacă vorbim de televiziune şi de mediatizarea morţii în forma ei ultimativă - un cadavru gol - nu ne putem gîndi că însăşi această mediatizare este ceva obscen, în măsura în care implică o manipulare? Amintiţi-vă de isteria declanşată de ştirea celor 60.000 de morţi şi de "cadavrele de la Timişoara" care erau de fapt, se pare, nişte cadavre scoase dintr-o groapă comună. Aici este, cred eu, aspectul obscen al evenimentului - nu trupul e obscen, ci maniera în care e prezentat.

Florin Zamfirescu: Este exact ce spuneam înainte: obscenitatea rezultă din scop, din idee, din motivaţie, nu din mijloace. A existat un Papă care a "îmbrăcat" sfinţii; el era obscen!

H.-R.Patapievici: Problema nu e însă a obiectului de care se leagă judecata pudoare/obscenitate, ci a subiectului care îl receptează. Dl. Florin Zamfirescu a mutat criteriul de demarcaţie între pudoare şi obscenitate la nivelul vulgar/nevulgar, intrînd astfel în domeniul gustului. Or, gustul, ca orice reactivitate care ţine, oarecum, de fiziologie, este foarte pozitiv. Îmi amintesc că Montherlant definea omul de calitate ca fiind acela care resimte răul ca pe o vulgaritate. Este un mod operativ de a defini o noţiune care ţine de sfera morală. Am putea încerca să dăm obscenităţii o definiţie de acelaşi tip. Să spunem că obscenitatea resimte vulgaritatea ca pe un rău. În faptul obscen este implicată o reactivitate foarte fină şi foarte de fond a subiectului faţă de nişte reprezentări ultime care ţin de ceea ce este permis sau nu, de libertăţile pe care le acordăm individului. Deci problema este aceea a unei liberalizări a percepţiei de sine, şi, probabil, chestiunea ultimă a obscenităţii se rezumă la ceea ce este sau nu permis în raport cu ceea ce considerăm că este rău.

Adina Cezar: Şi mai e ceva. Noi nu realizăm exact, la nivel social, în ce situaţie ne aflăm, nu sîntem deloc pregătiţi pentru ceea ce se întîmplă (pe plan politic şi economic), iar asta are consecinţe şi în ceea ce priveşte "percepţia de sine". Eu resimt deschis tot ce se întîmplă şi "mă las" în această stare. Aş putea să mă închid în mine şi să trăiesc după nişte principii pe care le-am verificat în timp. Ei bine, vă mărturisesc că am o curiozitate aproape obscenă faţă de tot ce se întîmplă. Vreau să înţeleg şi fizic, şi psihic nişte lucruri la care nu mi s-a permis pînă acum să am acces. Iar asta se repercutează asupra mea destul de dramatic. Dar vreau să rămîn lucidă în faţa evenimentelor.

H.–R.Patapievici: Cu toţii sîntem în situaţia de a ne experimenta fiinţa într-un mod care ne-a fost inaccesibil înainte. Într-o cultură stabilă este clar pentru toată lumea ce înseamnă obscenitatea, pe cînd la noi problema se pune în termeni de **experimentabil** sau **neexperimentabil.**

Florin Zamfirescu: Tocmai din cauza aceasta mi se pare că e posibil ca la noi în ţară să se dea o atenţie exagerată unui gest artistic cum e nuditatea şi să nu se dea mai nici o atenţie unor vulgarităţi înfiorătoare din presa noastră, care sînt mult mai grave şi mai nocive pentru toată populaţia... Eu voi apărea iarăşi aproape gol în **Richard al III-lea**, şi voi fi judecat şi pentru asta. De cine? Între alţii, de cititorii **României Mari**. Pe mine nu mă supără asta, în sinea mea le dau voie să mă judece, dar pe ei îi supără ce fac eu şi devin agresivi.

George Pruteanu: Da, pentru că în **România Mare** trivialităţile se pun la adăpostul "umorului" şi al "pamfletului". "Alcibiadele" acestor texte a încercat chiar şi în justiţie să folosească pretextul pamfletului, ca şi cum această etichetă ar putea fi o scuză pentru orice insultă. Pe de altă parte, acolo există şi componenta aceea de naţionalism fanfaron, şi atunci cititorii se lasă persuadaţi că autorii respectivi fac politică, apără glia, naţia, şi pe lîngă asta sînt dispuşi să accepte, cu oarecare condescendenţă, şi unele "glume" care decorează paginile. daci aşa ceva se poate accepta, sub masca "idealurilor înalte", pe cînd a expune corpul omenesc – Doamne fereşte!

Călin Dan: Asta e o regulă a jocului, pudibonderia e la fel de monstruoasă oriunde, iar pe alte meridiane lucrează mult mai eficient ca în România. Dar dacă aţi adus discuţia pe teren politic, sigur că am şi eu cîteva opinii. Cînd am fost invitat la această discuţie, primul lucru care mi-a venit în minte a fost ceea ce am văzut la televizor, nefiind în ţară, în 15 iunie 1990: bătăile sinistre administrate de mineri. Evident, violenţele în sine erau obscene, dar m-a şocat cînd am văzut oamenii de pe stradă aplaudînd. Acest tip de comportament există în momentul în care masele se dezlănţuie – şi la Rostock, cînd au fost bătăile între azilanţii români şi vietnamezi s-a întîmplat tot aşa, existau oameni care aplaudau. În alt plan, au existat nişte reacţii surprinzător de agresive la teatrul experimental american sau la domeniul "intermedia" care se practică în artele vizuale: există o serie de oameni care sînt în mod constant excluşi de la orice formă de sponsorizare oficială pentru că sînt consideraţi obsceni. Cunoaşteţi, desigur, exemplul lui Mapplethorpe, acel fotograf homosexual care a avut o retrospectivă şi a fost extrem de înjurat. Vedeţi, deci, că acest tip de reacţii este generalizat, nu trebuie să ne simţim noi mai agresaţi decît alţii. Noi trebuie să avem conştiinţa că sîntem mai mult în atenţia publicului şi vorbesc din propria mea experienţă. Am făcut în decembrie 1991 o expoziţie numită **Sexul lui Mozart**, – care s-a deschis exact în ziua mult-iubitului – de mine, cel puţin – compozitor. Ca oprganizator, nu am fost foarte mulţumit de felul în care au răspuns artiştii la temă – au răspuns mai mult sau mai puţin epidermic la simbolurile propuse – era vorba de viaţă, de moarte, de dragoste. În schimb mass-media a răspuns foarte voios, a fost o răbufnire fericită de indignări ş.a.m.d. Reacţia unor prieteni de-ai mei – artişti – din străinătate a fost următoarea: "Sînteţi foarte norocoşi, trăiţi într-o atmosferă extraordinară, din moment ce se întîmplă ceva; noi putem face orice, dar nu reuşim să clintim din loc indiferenţa. Faptul că aţi avut 6-7 cronici împotrivă şi nici una pentru este extraordinar".

Obscenitatea – o percepţie a răului

H.-R.Patapievici: Eu aş vrea să vă pun următoarea întrebare: credeţi că obscenitatea se leagă de rău sau de urît? Este o reacţie de tip estetic sau de tip moral?

Adina Cezar: Cred că le implică pe amîndouă. Cred că ceea ce s-a întîmplat la Teatrul Odeon, spectacolul lui Alexander Hausvater este un lucru extraordinar, care a fost şi pentru mine o mare lecţie. A fost primit însă în modul cel mai urît cu putinţă, urît şi rău în acelaşi timp. Oameni a căror viaţă privată o ştiu foarte bine şi pe care îi pot numi de-a dreptul dezmăţaţi au judecat grav acest spectacol, acest act artistic, ceea ce mi se pare stupefiant. Mi-am dat seama astfel cît de needucaţi sîntem. Sigur că asemenea judecăţi nu m-au deranjat foarte mult. Important e ca eu, ca artist, să atrag cît mai multe experienţe pentru a deveni eu însămi. Evit să devin "personajul colectiv".

Florin Zamfirescu: Ferească Dumnezeu de momentul cînd, orice am face noi pe scenă, nu se va mai uita nimeni la noi. Nu cred că trebuie să ne speriem de astfel de ecouri "nefavorabile". Cred că cei care ne judecă astfel se referă la urît, nu la rău. Dacă s-ar gîndi la rău ar analiza mai atent ce se întîmplă într-un asemenea moment, de unde se naşte o asemenea imagine şi nu cred că ar putea-o cataloga drept urîtă. sau dacă ar cataloga-o, am putea discuta şi am putea înţelege de ce este aşa.

H.-R.Patapievici: Eu cred că de fapt obscenitatea e o percepţie a răului. Este o reacţie de respingere a ceva ce distruge echilibrul fiinţei: cînd spun "cutare lucru este obscen", spun de fapt că acel lucru este rău prevestitor pentru echilibrul persoanei mele sau pentru echilibrul societăţii din care fac parte. Iar judecata trebuie să se facă de la caz la caz, nu se poate face în mod global.

Red.: Cum vedeţi, prin prisma relaţiei dintre pudoare şi obscenitate, lumea românească de azi (incluzînd aici presa, mentalităţile, politica, strada etc.)? Arta este, totuşi, practicată de o elită sau în orice caz de o minoritate, iar în spaţiul ei există nişte criterii cu care se poate opera şi se pot face cu destulă claritate distincţiile necesare.

Călin Dan: Cred că important este canalul prin care receptăm informaţia şi faptele. Este interesant, de pildă, că un ziar ca **Evenimentul zilei**, care se vinde foarte bine, a fost acuzat că relatează prea multe violuri şi scene de violenţă. Faptele sînt fapte, nu avem ce le face.

George Pruteanu: Nu vreau să mă fac avocatul ziarului la care lucrez, nu-l consider perfecţiunea întruchipată, dar am ceva de spus, pentru că este adesea, cum aţi spus şi dumneavoastră, tachinat sau chiar insultat pe motiv că ar relata prea multe violuri sau prea multe fapte dizgraţioase. Ei bine, glumeam cîndva că acest ziar poate avea şi numele dat de Vlahuţă – în alt context, desigur –, acela de "România pitorească". E un ziar care încearcă să surprindă, fără crispări şi fără inhibiţii, situaţia reală din această ţară din unghiul de vedere al omului mediu. Toate faptele pe care le relatăm spun ceva despre deruta, despre explozia criteriilor morale din această ţară într-un moment dat. "Les bons entendeurs", cărora le adresez acest "salut", observă că ziarul tratează, totuşi cu o notă limpede de detaşare, prin ironie, aceste fapte. Şi apoi, un asemenea ziar, care se vrea popular (nu populist, ci popular) ştie că printre evenimentele de senzaţie se află şi acestea.

Florin Zamfirescu: Prezenţa abundentă a unor asemenea ştiri este o intuiţie justă a celor care fac ziarul. Dar ar fi de discutat dacă această intuiţie justă n-ar trebui cenzurată chiar de dumneavoastră, cei din redacţie, ca oameni de cultură ce sînteţi.

George Pruteanu: Dar nu ştiu dacă aţi observat că, de pildă, cînd e vorba de violuri, le alegem pe cele cu un caracter bizar. Şi nu de dragul senzaţionalului gratuit, ci pentru a sublinia o anumită dimensiune grotescă a societăţii româneşti de astăzi. Eu, unul, nu sînt pudibond, dar dacă aş vedea că ziarul ăsta e tralalist şi deşănţat n-aş mai lucra la el. Am, deci, convingerea că asemenea evenimente sînt privite **cum grano salis**, ca una dintre componentele aiurelii din ţară.

Călin Dan: Eu citesc acest ziar zilnic – de fapt nu îl citesc, mai degrabă îi privesc coloanele şi titlurile – şi îmi oferă un tip de tablou, n-aş vrea să spun al societăţii româneşti, ci mai curînd al speciei umane, care există, e veridic. De multe ori acest tablou are un umor cinic, alteori involuntar, dar e un obiect în sine ce se întîmplă în acest ziar şi e o tranşă de explorat. Deci eu n-aş spune că ar trebui sau n-ar trebui cenzurat. Aş vrea însă să vă întreb altceva, domnule Zamfirescu: secvenţa de început din **Iacob**, singura în care aţi apărut, nu vi se pare că alunecă mai tare spre un tip de agresivitate căruia i s-ar putea spune "obscen" decît apariţia pe scenă într-o deplină nuditate?

Florin Zamfirescu: E adevărat, e o scenă extrem de dură, acolo e vorba despre moarte şi e arătată naturalist. Dar această secvenţă n-a fost judecată niciodată ca obscenă. Nici nu este. Noi avem un alt termen: spunem că e o scenă **dură**.

Adina Cezar: Dacă vorbim de duritate, eu pot să vă spun

Divanul Dilemei

(Falsa) pudoare şi (adevărata) obscenitate

că nu m-a şocat deloc prezenţa unor trupuri goale pe scenă, în spectacolul de la Odeon (aceasta datorită formaţiei mele, care se bazează pe o înţelegere a valenţelor expresive ale corpului omenesc), în schimb am fost la început foarte şocată de duritatea limbajului din piesa lui Arrabal, am fost chiar scîrbită. Nu credeţi, deci, că trebuie să revenim atunci tot la problema educaţiei, a modului în care am fost învăţaţi să privim o anumită realitate? Nu credeţi că o educaţie morală, creştină, ne-ar ajuta să înţelegem mai bine lumea în care trăim? Nu credeţi că ar trebui, chiar şi în legătură cu asemenea subiecte – sex, obscenitate, decenţă etc. – să ne raportăm mereu la infinit, la ceea ce e dincolo de noi, la Dumnezeu? Eu totdeauna simt că trebuie să am un punct de sprijin cu mult mai înalt decît mine, şi care depăşeşte şi comportamentele individuale, şi barierele dintre culturi.

Florin Zamfirescu: Dar atenţie: eu mă consider un bun creştin. Fac însă o diferenţă între creştinul habotnic şi creştinul adevărat, curat. Pentru mine, creştinul adevărat e asemănător copilului care poate să umble gol-puşcă pentru că e inocent, el nu-şi pune problema că în acest fel ar încălca vreo normă, nu creează nici un sentiment de ruşine. Noi am plecat din rai şi vrem să ajungem din nou acolo. Strămoşul nostru Adam, cînd era acolo, era curat.

H.-R.Patapievici: Cred că problema pe care a ridicat-o Adina Cezar este următoarea: sigur, Dumnezeu există, iar noi sîntem înzestraţi cu nişte suflete individuale şi eterne. Dar cine îmi prescrie? Cine îmi dictează regulile după care mă conduc? Care este instanţa? Probabil că o regulă ar putea fi cuvintele Sfîntului Augustin: "Iubeşte şi fă ce vrei". Dacă îndeplineşti condiţia de a iubi totalitatea lumii, atunci poţi să faci ce vrei, iar consecinţele faptelor tale nu pot fi decît morale, creştine ş.a.m.d.

Florin Zamfirescu: Dar aşa şi este: toată legislaţia lumii apare pentru a suplini iubirea. Dacă ar exista o iubire aşa cum o propovăduieşte Isus, n-ar mai fi nevoie decît de legile naturale. Atît. Nu ne rămîne decît să luptăm în continuare, pentru că e un conflict - şi e bine că există acest conflict, ferească Dumnezeu să dispară. Problema e cine cedează? Noi, în orice caz, trebuie să mergem mai departe cu conştiinţa faptului că nu gîndim vulgar, că mesajul nostru este just.

Adina Cezar: Noi am prins totuşi o generaţie de aristocraţie autentică, în care regulile funcţionau şi erau cunoscute. Mixajul oribil de clase sociale din ultimele decenii a făcut în aşa fel încît să nu avem nici un Dumnezeu. Atunci, eu nu am cum să-i judec pe oamenii de acum că nu mai ştiu să se poarte ori că nu mai au în sînge un anumit cod de comportament, pînă cînd nu se va structura, din nou, o societate normală, pînă cînd educaţia nu va deveni din nou ceea ce a fost. Moravurile, la noi, au fost iradiate de comunism, iar ceea ce vedem astăzi nu e decît trena comunismului.

George Pruteanu: Iar din această situaţie nu putem ieşi decît în timp. Cred că este de datoria oamenilor inteligenţi şi a mass-media ca încetul cu încetul, picătură cu picătură, printr-o "constrîngere laxă" (dacă pot face acest oximoron), prin forţa lor de persuasiune, nu prin legi, decrete şi interdicţii, să ajungă să impună din nou nişte criterii. Atunci nu se vor mai întîmpla fenomenele care se întîmplă azi, în care sigur că există şi o componentă obscenă, dar în care mult mai adînc este factorul care ţine de disoluţia criteriilor. Noi aflăm la ziar de tot felul de violuri care se asociază cu tîlhărie pentru sume cu care nu poţi să-ţi cumperi doar un pachet de ţigări; ele vorbesc despre o anume stare de isterizare a unei zone din populaţie, speriată de spectrul sărăciei şi în acelaşi timp alertată de imaginile unei bogăţii poate deşănţate (spun asta luîndu-mi riscul de a părea stîngist, dar, în foarte multe domenii, nu e măsură).

Florin Zamfirescu: Eu sînt de acord cu cei care îl acuză pe Brucan pentru afirmaţia că ne trebuie douăzeci de ani pentru a învăţa democraţia. Şi eu cred că a greşit, dar a greşit în minus; ne trebuie mult mai mult.

Călin Dan: Eu sînt şi mai pesimist. Cred că fiecare dintre noi are, în discursul său, şi o componentă educativă - detest termenul, dar cred că e necesar. Sînt convins că trebuie să avem un model extrem de punctual, extrem de restrîns în aspiraţiile noastre. Nu văd în nici un fel remodelarea globală sau structurală a acestei societăţi conform aspiraţiilor pe care le avem noi. Tot ce putem spera este ca acele nuclee către care ţintim să aibă o pulsaţie către dilatare. Modelul societăţii româneşti, multe generaţii de-acum înainte, va ajunge să se unifice cu un model global, care este de fapt un model pesimist, acea coexistenţă într-un spaţiu extrem de restrîns a unei civilizaţii extrem de evoluate, şi tehnologic, şi ca mentalitate, şi ca morală, şi ca moravuri, dar cu nişte contraste îngrozitoare, cu nişte zone subsociale şi subumane, cu o sărăcie teribilă, şi a spiritului, şi a trupului, şi cu o mare bogăţie care există alături de ea. Vor fi în permanenţă nişte etajări care nu pot fi străbătute. E un model pesimist, dar un model funcţional. Trebuie deci să găsim acele zone ale receptării care ne convin, iar ele trebuie dilatate. Nu trebuie să spunem niciodată "abia aştept să vină ziua cînd va dispărea revista **România Mare**"; sigur, revista în sine poate dispărea,. dar publicul şi mentalităţile care au făcut-o posibilă vor rămîne.

George Pruteanu: Eu citesc, şi din interese profesionale, şi pentru a şti pe ce lume trăiesc, şi **România Mare** şi **Europa**. Ei bine, cînd în revista **Europa** găsesc fără pic de stăpînire insulte de o mare mojicie şi, pe de altă parte, anticonstituţionale, ca "jidan" în sus, "jidan" în jos, găsesc că asta este o obscenitate intolerabilă în linie penală. Credeam că totuşi s-a terminat, credeam că Hitler şi-a dat foc şi-a ars; constat că nu - spiritul lui este viu. În **România Mare**, senatorul Vadim Tudor, căruia obiectivitatea de critic literar mă obligă să-i recunosc oarece vervă (e adevărat, cam de maidan), oarece ureche pentru limbajul străzii (în sensul mahalalei), - sînt nevoit să-i recunosc această înclinaţie, această abilitate - purcede uneori la obscenităţi în sensul cel mai propriu, imaginîndu-şi (iertaţi-mi cuvîntul) acuplări între o respectabilă doamnă - măcar ca vîrstă - cum e Doina Cornea şi un respectabil domn - măcar ca vîrstă - cum e Ion Raţiu; asemenea scenete fanteziste sînt de un prost gust greţos, sînt obscene la modul absolut. La fel şi glumele deşănţate din această revistă. Într-un conclav în care ar fi şi alţii, autorul acestor stupizenii nu ar avea curajul să le rostească. În singurătate, cu foaia de hîrtie pe care apoi o dă la tipar, are. Aceasta nu este altceva decît laşitate. Iar toate aceste "glume" - că preşedintele e beţiv, că ministrul X e homosexual, că Y este impotent - într-o ţară normală, aşezată, ar constitui obiectul unor procese de calomnie care s-ar rezolva într-o lună; nu s-ar întinde pe trei ani.

Ce e mai obscen decît minciuna?

Red.: Un fenomen care i-a luat prin surprindere pe mulţi a fost apariţia, începînd din '90, a unui mare număr de reviste care au drept obiect sexul. De la surprindere la indignare n-a fost decît un pas, care s-a făcut destul de hotărît. Cum vedeţi acest fenomen?

H. -R. Patapievici: Cred că este necesar. E vorba de acelaşi raport între majoritate şi minoritate, evocat mai devreme. Atîta timp cît sînt în minoritate, aceaste reviste trebuie încurajate. Dacă tind să devină majoritare pe piaţă, atunci trebuie combătute.

George Pruteanu: Teoretic, aveţi dreptate. Practic, acest lucru nu se va întîmpla niciodată. La noi asemenea publicaţii sînt un fenomen marginal. Toată lumea ştie că în Occident sînt mii de magazine şi de chioşcuri care vînd nişte lucruri mai spăimoase decît aceste biete reviste mizerabile, cu un tipar prost şi cu nişte fotografii atît de neclare încît nu poţi distinge foarte bine dacă acolo e o femeie sau e catedrala Notre-Dame, şi cu nişte texte de o lascivitate puerilă. Sînt nişte reviste care îşi selectează fatalmente publicul, redus la un număr mic de cumpărători. Nici tirajul, nici calitatea lor şi nici impactul social nu le transformă într-un fenomen de masă. A le acorda prea multă atenţie înseamnă a cădea în pudibonderie. Am făcut o dată o anchetă pentru ziarul la care lucrez, reporterii mei mi-au adus vreo douăsprezece titluri, aşa că vorbesc în cunoştinţă de cauză. Sigur, o domnişoară Cucu ar putea spune că sînt de speriat, dar cantitativ, statistic vorbind, marfa aceasta este ceva marginal. Nu ne va "copleşi" niciodată, pentru că vînzarea ei este reglată de cerere şi ofertă. Sigur, există încă segmente ale societăţii care reacţionează negativ la asemenea lucruri. Funcţionează încă inerţia mentalităţilor inculcate de anii de pudibonderie activistă pentru care nu le putem acuza pe victime.

Florin Zamfirescu: Şi eu cred că sînt necesare. Dar fac o paralelă şi întreb: credeţi că dacă există un spectacol unde un număr de actori au momente de goliciune aceasta e o pledoarie să umblăm goi pe stradă? Evident, nu este. Pudoarea este înnăscută în noi sau dobîndită de la cea mai fragedă vîrstă. Eu cred că şi din punct de vedere educaţional... E un cuvînt rău, aşa e, şi nu multă lume îşi poate aroga dreptul de a educa, mai ales că am tot fost "educaţi" tot timpul, dar haideţi măcar să nu deformăm. Chiar să fie la îndemîna oricărui copil care trece pe stradă de mînă cu părinţii lui să vadă tot felul de exhibări din acestea mi se pare nociv.

Adina Cezar: Dublat de o educaţie morală şi religioasă, nu! Dacă nu vedem decît carne, sex, pragmatism, fără să ştim ce înseamnă bun şi rău, atunci ce facem? Priviţi de sus, toţi sîntem la fel, avem aceeaşi înălţime. Dar aspiraţia e a fiecăruia şi ea este cea care ne diferenţiază. Un exemplu recent: am văzut ultimul episod din **Memorialul durerii**, cu ţăranii aceia din Vrancea. Cîtă demnitate puteau avea acei oameni şi ce rezistenţă în timp! Şi, prin contrast, cît de **obscen** era comentariul despre cooperativizare şi toate celelalte minciuni!

Florin Zamfirescu: Ce e mai obscen decît minciuna? Prin ascunderea adevărului nu se ajunge la nimic altceva decît la obscenitate. Şi nu una de formă, ci una gravă, de fond, pentru că în spatele ei se ascunde o **gîndire** obscenă.

Adina Cezar: Extraordinar acest film făcut de Lucia Hossu-Longin! Şi e într-adevăr o formă de a ne regăsi criteriile morale şi rădăcinile care de atîtea decenii ne lipsesc. Cu cîtă mîndrie spuneau acei ţărani: "noi sîntem răzeşi!"

Florin Zamfirescu: Iar cînd vorbeau, înjurau de mamă, dar asta nu suna deloc obscen.

George Pruteanu: Tocmai am citit de curînd, într-o gazetă cu orientare cam stîngaci stîngistă, un reproş îmbufnat la adresa acestui serial excepţional. Atacul era la adresa acestor bieţi oameni chinuiţi - şi înainte, şi acum - care îşi vărsau năduful în faţa camerei video, în spiritul natural al limbajului lor, care include şi înjurătura. Limbajul este ca şi clapele unui pian: nici o notă, în principiu, nu este mai frumoasă sau mai urîtă decît alta; în schimb experienţa ne spune că oricînd o notă poate suna groaznic de distonant într-un concert. În cărţile lui Preda sau Rebreanu înjurăturile şi cuvintele grele cad la locul lor, ca şi în exprimarea acestor ţărani.

Călin Dan: Cred că aici e o sursă de deblocare a unei false pudori. Este o operaţie foarte dificilă aceea de a şterge din afectul nostru o importantă tendinţă din cultura română care glorifică în mod fals ţăranul. Există o serie de personalităţi culturale importante care încet-încet au pus pietre la un edificiu fals al ţăranului român. Dar s-a pierdut complet informaţia despre înjurătură (chiar dacă o cunoaştem şi o practicăm cu toţii), despre miturile iniţiatice, care erau pur sexuale; despre agresivitate, care mergea pînă la omor în anumite momente codificate ale anului; deci despre aceste modalităţi extrem de primitive de a intra în contact cu energiile universului, care au un motor sexual, fără îndoială. În măsura în care scăpăm de acest mit, de imaginea bunicului îmbrăcat în iţari albi şi cu barba pînă la brîu, cred că ne putem debarasa şi de o pudicitate falsă.

Adina Cezar: Şi nu este singura imagine falsă de care trebuie să scăpăm. Din păcate, însă, intrăm în acest ritm cu adevărat pervers şi obscen, în politica măruntă, în bîrfele de prin ziare şi în tot ce ne consumă viaţa, pe care am impresia că nu mai ştim s-o trăim.

Red: Aţi putea sintetiza, într-un final care se vrea deschis, aceste realităţi "care ne consumă viaţa", acele lucruri cu adevărat obscene din lumea românească de azi?

George Pruteanu: În planul larg, al vieţii noastre publice, obscenă este în primul rînd lipsa de stăpînire a societăţii româneşti de către cei care guvernează. Nu îi critic propriu-zis pentru un fapt sau altul, ci pentru senzaţia de haos şi de lipsă de control. Ei nu au controlul asupra fenomenelor care se produc; este senzaţia unei maşini conduse de un copil (e o metaforă, nu spun că guvernanţii sînt copii) care numai printr-o minune evită izbirile cu arborii sau căderea în prăpastie. În al doilea rînd, obscenă este enorma minciună, largă şi cu multe sertare care continuă, din'89 încoace, în cîteva domenii obsedante - e aproape plicticos să le mai reiei: teroriştii, averea lui Ceauşescu, afacerea vilelor, noii potentanţii şi noii ciocoi care au luat locul celor vechi, 13-15 iunie, vinovaţi şi victime. Tîrîim în continuare după noi această stare de justiţie, de necurăţenie moral-politică.

Florin Zamfirescu: Eu am un singur cuvînt de spus: minciuna.

Adina Cezar: Lipsa de adevăr. Atît la nivel de societate, cît şi la nivel de individ.

Călin Dan: Eu rămîn la o idee pe care am mai spus-o: modul în care sînt folosite mediile de informare. Nu mediile în sine, ci modul în care sînt folosite.

H.-R. Patapievici: Cred că obscenă cu adevărat este folosirea de către potentaţii de astăzi a ceea ce am putea numi **vulgata bunului român** în scopurile cele mai perverse cu putinţă: propagarea minciunii, falsificarea cu bună ştiinţă a situaţiei noastre actuale şi în general împiedicarea vindecării prin intruziunea motivelor de separare, de discordie, de ură, această permanentă strecurare de venin la baza fiinţei noastre sufleteşti, care îţi spune: eşti român - nu faci doi bani precum Vadim Tudor, adică printr-un românism penibil; astfel încît dacă vrei să te simţi bine ca român, nu poţi, pentru că ai imaginea lui Vadim Tudor, iar dacă nu vrei să te simţi bine, iarăşi nu poţi, fiindcă este în răspăr cu fiinţa ta.

© M. Oroveanu

Pagini realizate de
Mircea VASILESCU

Alegerile averescane din 1926

Încă în zilele adoptării de către premierul Brătianu a vestitei legi electorale, care asigura partidului ce obţinuse 40% din sufragii, un supliment ("prima electorală") de zece la sută, se ştia că zilele guvernului sunt numărate. La 27 martie 1926 regele a primit în audienţă de rutină - pentru consultări - şefii partidelor din opoziţie: Maniu, Mihalache, Iorga, Averescu. Din păcate, fuziunea dintre naţionali şi ţărănişti nu fusese înfăptuită, ceea ce-i crea regelui posibilitatea de a ocoli cele două partide. A doua zi, Iorga, – care se voia preşedintele Partidului Naţional sau măcar copreşedinte, care reprezentase, cu adevărat, opoziţia –, a fost din nou primit de suveran căruia i-a înmînat lista viitorului guvern al opoziţiei unite. În timp ce naţionalii ardeleni se mai certau între ei (pentru ministere şi subsecretariate, abia zvîrlind cîteva fărîme ţărăniştilor), regele Ferdinand a hotărît formula de succesiune. Era aceea perfectată de Brătianu şi Averescu încă din iunie 1924, prin care generalul se angaja să cedeze guvernul de îndată ce Brătianu i-o va cere. Regele, faptul devenise prea evident, devenise prizonierul P.N.L. În consecinţă, la 29 martie 1926 Al. Averescu e însărcinat cu formarea guvernului, deşi la alegerile din 1922 recoltase numai 7,66% din voturi. **Aurora**, ziarul ţărănist, numea, nimerit, cabinetul înscăunat "noul guvern liberal prezidat de generalul Averescu". Datorită manevrelor de culise ale lui N.Iorga, generalul izbuteşte să racoleze de la naţionalii ardeleni trei personalităţi (V.Goldiş, Ion Lupaş, I. Lapedatu) care devin miniştri. A fost o grea lovitură administrată Partidului Naţional, pentru că, odată cu cei trei fruntaşi, organizaţii întregi anunţă că trec în Partidul Poporului al lui Averescu. Maniu şi ai lui sînt în derută, iar ţărăniştii furioşi pe naţionali pentru duplicitatea lor dinaintea numirii noului guvern, declară că vor refuza colaborarea în alegeri. E tocmai ceea ce aştepta guvernul, care voia o opoziţie dezbinată pe care s-o nimicească liniştit.

Alegerile sînt fixate pentru 25 mai 1926. Goga, devenit ministru de Interne, promite că le va dirija "strîns" şi fără menajamente. Şi "poeta vates" se va ţine de cuvînt, nedîndu-se în lături de la nimic pentru a aduce Partidul Poporului la "victorie" şi a zdrobi Partidul Naţional. După grele conciliabule naţionalii şi ţărăniştii, deşi se detestau reciproc, încheie, la 23 aprilie, un cartel electoral, fiecare rezervîndu-şi fiefurile lor, iorghiştii fiind fără cruţare sacrificaţi. Dar bine că măcar se realizase un cartel electoral al opoziţiei în ultima clipă. Averescanii sînt furioşi. N-aveau altă soluţie decît bruscarea, prin orice mijloc util, a consultării electorale pentru a obţine majoritatea. Altfel se făceau iremediabil de rîs. Goga a rămas de pomină pentru felul violent pînă la cinism în care a dirijat alegerile. Mai întîi a decretat starea de asediu în destule judeţe basarabene, ceea ce însemna împiedicarea campaniei electorale. S-a emis apoi un ordin circular, la 11 aprilie 1926, al Comandamentului Corpului de Jandarmi către teritoriu. Potrivit acestui ordin, şefii de post din toată ţara aveau obligaţia de a şti dinainte despre întrunirile electorale din raza lor teritorială. Asistîndu-le, aveau ordin să le suspende cînd vor constata agresiuni verbale. De altfel, orice întrunire nu se putea convoca fără aprobarea prealabilă a comandantului militar. În Basarabia a fost o efectivă teroare, neputîndu-se ţine întruniri, candidaţii neprimind autorizaţii de deplasare, propaganda electorală (neputîndu-se utiliza nici afişajul fără aprobarea prefectului) era practic interzisă. La 12 mai opoziţia cartelată a publicat un manifest în presă în care declara: "Slab peste măsură şi impopular în toate straturile sociale şi în toate unghiurile ţării, guvernul averescan speră că, prin toate mijloacele de violentare şi fraudare electorală, va izbuti să smulgă 40% din voturi pe toată ţara ca să-şi asigure majoritatea. **În teama lui, şi-a pierdut minţile"**. Ziarele independente semnalau că nici o ţară obişnuită cu frauda electorală, ca România, n-a cunoscut totuşi pînă acum ceea ce oferea guvernul Averescu. Propaganda electorală era peste tot împiedicată iar în unele judeţe nu se puteau depune nici liste de candidaţi. Au fost concentrate unele contingente de rezervişti pentru a nu putea participa la vot iar o premieră era decizia unor prefecţi de a elibera permise de circulaţie dintr-o localitate în alta în două culori. Ale opoziţiei erau de culoare albă, jandarmii ştiau "şpilul" şi nu-i lăsau să se deplaseze. În Basarabia, lui Stere şi Pantelimon Halippa li s-a interzis deplasarea de la Bălţi la Soroca fiind escortaţi de douăzeci de jandarmi şi zece agenţi de Siguranţă. Apoi li s-a interzis continuarea drumului, fiind trimişi, cu forţa, la Iaşi. Halippa a telegrafiat regelui, protestînd împotriva "terorii administrative". Înapoiat la Bucureşti, Stere a fost invitat de Averescu, căruia i-a relatat ingerinţele. I s-a eliberat un permis de liberă trecere semnat de premier. Nu l-a putut utiliza, autorităţile civile şi jandarmereşti locale avînd ordin de la Goga să nu-l ia în seamă. Stere a fost dus din post în post, pe jos, spre Cetatea Albă, apoi arestat, în preajma alegerilor, şi reţinut două zile. Mihalache a fost lovit cu patul puştii de un jandarm, fiind rănit. Bătut a fost şi profesorul universitar Gh.Taşcă la Rîmnicu Sărat. La 18 mai un memoriu al opoziţiei cartelate semnala: "Noi, în lupta electorală, nu mai întîlnim în calea noastră adversari politici. Pretutindeni numai armata şi jandarmeria duc campania împotriva partidelor noastre, jandarmeria activă care face şi ea parte din oastea ţării". Şi, e de adăugat, că guvernul s-a aliat, în alegeri, cu minoritarii (maghiarii, germanii).

De îndată după alegeri, încă înaintea anunţării rezultatelor definitive, guvernul vesteşte, cu fală, victoria. Adevărul din 28 mai avea dreptate să observe ironic: "Pentru domnul Goga urnele nu ascundeau nici o taină. Din ele nu era vorba să se scoată ce puseseră alegătorii ci ce a poruncit d-sa în numele guvernului". Dar poetul "pătimirilor noastre" era exultant: "Sînt satisfăcut de rezultatul alegerilor, declara el. "Cifrele vorbesc îndeajuns şi nu e nevoie de nici un comentar din partea mea... Obiectivul politic urmărit de partidul nostru a fost în întregime atins. Guvernul este cu desăvîrşire atins... Sinceritatea urnei a fost neştirbită... Sunt bucuros că avem o opoziţie în parlament". Că era bucuros nu se îndoia nimeni. Dar că "sinceritatea urnei a fost neştirbită" era o exageraţie oricui evidentă. Guvernul a izbutit să recolteze 75,4% din mandate la Camera Deputaţilor şi 80,9% în Senat în comparaţie cu rezultatele din 1922. Sau în cifre necomparative a cîştigat alegerile pentru Camera Deputaţilor cu 52% şi 292 mandate. Opoziţia cartelată a izbutit, în condiţiile date, o performanţă: Partidul Ţărănesc 16% iar Partidul Naţional 12%. Împreună, două partide care se aflau în faze avansate ale tratativelor pentru fuziune, aveau 28% din sufragiile exprimate, adică 69 deputaţi şi 8 senatori. Liberalii nu recoltaseră decît 7,30% din voturi. Şi cu toate acestea, ţinînd seama de înţelegerile Brătianu-Averescu, P.N.L. conducea din umbră politica guvernului. Cum observase ziarul **Argus** din 23 octombrie 1926, liberalii impuseseră guvernului Averescu "politica de continuitate" care căpăta forma unei "adevărate tiranii, tirania politică şi tirania economică". Opoziţia cartelată a respins însă decis rezultatul consultării electorale din mai 1926. Într-o moţiune a declarat: "Ţinem să declarăm că nu ne-a înfrînt Partidul Poporului, adică partidul generalului. Pe acest moft de partid l-am fi zdrobit în cele 24 de ore ale zilei de 25 mai. Adevărul este: arma militară a înfrînt votul politic. Partidul Poporului nu a fost decît masca. Împotriva noastră au dus lupta şi refuzăm să luptăm".

Jocurile fuseseră deci făcute, chiar dacă aceste alegeri se disting prin recordul neparticipării la vot. Degeaba era făloşenia guvernului că se consolidase prin alegeri. Parlamentul funcţiona, se adoptau legi. Rutina îşi urma cursul. Dar va fi scurtă. Pentru că boala fatală a regelui Ferdinand, avansînd, îl va determina pe Brătianu, destul de repede, să-i ceară lui Averescu demisia. Numai un an şi trei luni a durat jubilaţia lui Averescu. Şi va fi cea din urmă din toată istoria, slăbănoagă, a Partidului Poporului. Dar despre asta în episodul următor.

Z. ORNEA

© ?

Între Prut şi Dunăre

Odată redevenit "ordinar", Parlamentul a început să se ocupe de probleme extraordinare, de exemplu, Basarabia şi embargoul de pe Dunăre.

Luni, 1 februarie, senatorii Tocaci, Popovici, Caius Dragomir şi Lup, au cerut fermitate Guvernului Văcăroiu, atît în aplicarea sancţiunilor Consiliului de Securitate - embargoul de pe Dunăre, în speţă - cît şi în ce priveşte sesizarea amintitului Consiliu de Securitate asupra principalilor vinovaţi de violarea embargoului - Rusia şi Ucraina (fără să mai pomenim de Serbia), vasele fiind încărcate cu petrol rusesc în porturi ucrainiene! Dl. Popovici (PAC) a sugerat că e vorba de o manevră prin care Rusia urmăreşte împlinirea unui mai vechi deziderat - ieşirea la Adriatica. Tot luni, în Camera Deputaţilor, Leonida Lari a ridicat problema situaţiei create la Chişinău prin demisia liderilor Parlamentului Moldovei - mai toţi democraţi, ataşaţi reformei şi unirii - semn al generalizării ofensivei restauraţiei imperial-comuniste de sorginte moscovită!

Marţi, în Camera Deputaţilor, Ion Raţiu a reamintit că problema Basarabiei pleacă de la Ivan cel Groaznic şi a fost trecută în testamentul lui Petru cel Mare, iar Bucureştiul nu trebuia să recunoască aşa-numita independenţă a aşa-numitei Republici Moldova. Victor Babiuc a cerut Guvernului să-şi precizeze politica în problema Basarabiei, solicitînd prezenţa în Cameră, pentru 4 februarie, a domnului ministru de externe Meleşcanu. În aceeaşi zi, Senatul şi-a reales staff-ul: vicepreşedinţi, secretari şi chestori, operaţiune cu ocazia căreia opoziţia a mai dat o dovadă a "priceperii" cu care a pierdut alegerile, străduindu-se să-i imite pe aceia pe care-i critică. Concret, grupul civic-liberal (7 senatori PAC + 5 senatori PNL-CD) a propus doi candidaţi pentru funcţia de secretar al Senatului (ei avînd drept doar la unul): E.Negruţiu (PAC) şi Sabin Ivan (PNL-CD). De departe, omul indicat pentru luptă bărbătească pentru opoziţie, doctorul Sabin Ivan a fost obstrucţionat de majoritatea FDSN-istă care l-a preferat pe comodul, cumintele Negruţiu. Nu înţelegem însă de ce l-a preferat şi opoziţia, PAC-ul, respectiv, pentru că dacă era singura propunere, doctorul Ivan - cunoscut prin fermitatea părerilor şi intransigenţa faţă de resurecţia nostalgicilor comunismului - ar fi fost automat investit. De altfel, aflăm de la "zvoneri" că la apropiata conferinţă liberală, PNL-CD îşi va retrage sprijinul pentru PAC şi se va ralia PNŢCD-ului în Senat, iar la Cameră, PNL-AT-ului. Dacă aceste grupări erau constituite de la început, la Strasbourg pleca D.Căluianu, senator PNL-CD, şi nu I.Furo, de la PRM. Tendinţele "expansioniste" ale PAC-ului ilustrează dezechilibrul din interior, unde se vorbeşte de cel puţin două drumuri diferite, girate de N. Manolescu şi S.Tănase. ABC politic, dar şi luptă pentru putere!

După ce miercuri au reflectat pe comisii, joi, parlamentarii s-au decis în sfîrşit să dea o Declaraţie - dar şi asta numai la Cameră - de îngrijorare faţă de situaţia din Basarabia, declaraţie prin care se exprimă dezacordul faţă de proiectatul referendum de peste Prut ce ar urma să decidă "a cui e" Basarabia - a României, sau a CSI!? Greşeala declarării independenţei şi a recunoaşterii ei, îi va transforma, mai devreme sau mai tîrziu, pe Snegur şi Iliescu în personaje de "tristă amintire"! De altfel, apropierea Moldovei de Moscova, coincide simptomatic cu "explozia" imploziilor neo-comunismului, cu o restauraţie a nomenklaturii, nu a camarilei, cum se temeau "oamenii de bine (de rău) ai muncii"! Iar Senatul, s-a ocupat integral de Legea pentru modificarea Legii 58/1992, privitoare la dubla impozitare - deci pentru reducerea impozitului pe alte venituri, salarii, la doar 30% peste normal şi de respingerea ordonanţei guvernamentale care instituia accizele pe mărfurile interne şi de import şi pe circulaţia ţiţeiului şi gazelor naturale. Deci, ieftiniri, în principiu, numai că între timp nici dolarul n-a dormit, ba a crescut în cîteva luni, cît alte monede leonine de-a lungul mai multor dictaturi! Aşa că populara măsură rămîne o "descărcare" contabilă "de sertar".

În ciuda (sau tocmai ăsta e semnul) acestor încercări demagogice de înfrumuseţare a imaginii sale, guvernul Văcăroiu se va confrunta cît de curînd cu o remaniere - urlă tîrgul!

În rest, cu toată Declaraţia noastră de "frăţietate" cu "vecinii" de peste Prut, singura Românie Mare care se zăreşte la orizont e cea a lui Vadim, iar dacă Dunăre n-am mai avea, "Jiul Dunăre l-am face" (că Prutul tuşeşte!).

Petru IONESCU

Basarabia – psihologia şahistului începător

Situaţia politică din Republica Moldova a fost pentru presa noastră, în ultimii ani, un subiect tentant, numai bun de împănat cu reproşuri la adresa guvernanţilor - dinspre contestatari - ; ori a partidelor de opoziţie - dinspre tarabele românismului de tip nou. Declaraţia de independenţă a ţinutului de peste Prut a prilejuit potop şi revărsări de fraze festiviste în Parlament, gîtuiri de emoţie la Televiziune, exces de zel în zona versificatorilor pe teme grandioase, concursuri de sforăitoare expresii ale bucuriei pentru penele gazetarilor. Prima alegere a lui Mircea Snegur ca lider al Chişinăului a euforizat de asemenea suflarea publicistică de dincoace de Prut: cu litere de-o şchioapă, Snegur a fost repede asemănat lui Alexandru Ioan Cuza. Şi, întrucît, Ion Iliescu întruchipa şi pe-atunci (pentru o "anume parte a presei") răul absolut, i s-a propus moldoveanului, în scris, să devină preşedinte al României Mari. Vanităţile electorale pe băză de pusee patriotarde au înlocuit, treptat, efuziunile festiviste, iar dragostea "frăţească" şi "măreţia independenţei" s-au transformat în ideal unionist. Partidele politice din opoziţie, înspăimîntate că un astfel de preţios capital electoral risca să fie adjudecat exclusiv de liricoizii profesionişti într-ale populismului, au sărit în ajutorul lui Mircea Druc, "împrumutîndu-i" semnăturile necesare pentru a putea candida la preşedinţie. Mult mai aproape de ultranaţionalişti pentru că la fel de pornit contra ungurilor, basarabeanul nu s-a sfiit mai apoi să declare că nu va vota niciodată pentru Convenţia Democratică. În acest joc de-a mandatele şi de-a programele electorale, Moldova şi moldovenii au devenit, la un moment dat, o jucărie despre care fiecare credea că-i aparţine ori - şi mai rău - o abstracţiune. Nimănui nu-i păsa de trecutul şi de prezentul acestei ţări, de problemele şi de psihologia celor pedepsiţi pe vremuri de români pentru că învăţaseră ruseşte sub ruşi şi apoi de ruşi pentru că nu uitaseră limba română. După scrutinul din 27 septembrie, Moldova n-a încetat să fie - nici pentru cei ajunşi la putere, nici pentru cei care au rîvnit-o zadarnic - un atù bun de folosit oricum şi oricînd. Directorul SRI-ului, aflat şi el într-un fel de campanie electorală, înainte de a fi aprobat sau respins de noul Parlament - a recurs el însuşi la "cartea unificării", declarînd că instituţia pe care o conduce se va implica în înfăptuirea idealului naţional. Reacţiile de la Moscova şi de la Chişinău nu s-au lăsat aşteptate şi ele au provocat clasice "numere" de eschivă din partea domnului Virgil Măgureanu. La rîndul lui, preşedintele Ion Iliescu, legitimat pentru o perioadă de patru ani, a înţeles că o schimbare de macaz a politicii sale prudente faţă de ideea unirii ar putea linişti spiritele extremiştilor care i l-au tot dat de exemplu, în campania electorală, pe Funar cel "curajos şi hotărît". Profitînd de aniversarea zilei de 24 ianuarie, şeful statului l-a îmbrăţişat, la Iaşi, în văzul lumii, pe Alexandru Moşanu (care la acea dată era încă preşedinte al Parlamentului de la Chişinău, lider declarat la taberei unioniştilor şi deci, principal adversar al preşedintelui Snegur). Cîteva zile mai tîrziu, cînd situaţia de pe Dunăre a devenit explozivă, nici gazetarii nici politicienii n-au făcut legătura între navele sîrbeşti încărcate (conform declaraţiilor ucrainiene) cu petrol din Rusia, şi festivităţile pro-unioniste de la Iaşi. Şi totuşi, preşedintele Iliescu a dat o jumătate de pas înapoi, declarînd că delegaţia parlamentară din Republica Moldova a fost invitată la Iaşi doar de către autorităţile locale. Tertipul explicativ n-a putut însă opri furtuna de la Chişinău: unioniştii au demisionat din Parlament iar candidatul susţinut de Mircea Snegur a fost înfrînt în mod sever de rusofilul Petru Lucinski. Dorind să scape de adepţii unirii cu România, liderul de la Chişinău a contribuit la victoria celor care sînt, în primul rînd, duşmanii ideii de independenţă a Moldovei. (O lecţie, din care cei interesaţi ar putea învăţa cîte ceva: aliaţii de azi ai partidului de guvernămînt aşteaptă clipa cînd îi vor pedepsi nu doar pe opozanţi şi pe disidenţi, ci pe cei care au luat locul lui Ceauşescu.)

La Bucureşti, unde acum doi ani nimeni n-a întîmpinat declaraţia de independenţă a Moldovei cu o necesară gîndire în perspectivă: pot fi oare parlamentarii dispuşi să înţeleagă că istoria se face **în realitate** şi că realitatea conţine întotdeauna nu doar interesele noastre ci şi interesele celorlalţi?, Camera Deputaţilor a semnat - referitor la Republica Moldova - o declaraţie surprinzător de sobră, evitînd (pentru prima dată, de altfel!) să condamne sau să susţină vreuna din grupările de la Chişinău. E semn bun. Cu atît mai bun cu cît pînă săptămîna trecută clasa noastră politică ne-a dovedit din plin - grăbindu-se de-atîtea ori să impresioneze electoratul pe seama Moldovei - că nu se va dezbăra uşor de psihologia şahistului începător: el se repede să ia adversarului un pion şi, apoi, nu-i vine să creadă că, dacă l-ar fi lăsat pe tablă încă două mutări, celălalt nu i-ar fi putut ameninţa în mod serios regina.

E. Ş.

Nu vrem să mai lepădăm latiniţa

"Nu vrem să mai lepădăm latiniţa", spun copiii din satele de pe malul stîng al Nistrului, care se cheamă Teiu, Mălăieşti sau Lunga. Timp de doi ani, ei au înţeles că le este mai uşor să scrie în latiniţă decît în chiriliţă, şi că limba lor se cheamă limba română, deşi ei sînt moldoveni. Apoi au venit gardiştii şi cazacii, au început să împuşte şi şcolile s-au închis. Toamna, copiii au găsit firmele şcolilor sparte, şi tot ce fusese scris cu latiniţă - distrus. Manualele care veneau de la Chişinău au fost oprite şi s-au scos din poduri şi biblioteci manualele vechi. Scrierea în latiniţă a fost interzisă. Acum, copiii sînt controlaţi mereu în ghiozdane şi dacă li se găseşte o carte "latinească", li se confiscă.

Trecerea alfabetului latin peste Nistru a fost resimţită ca un act de agresiune intolerabilă, ca o ofensă de nesuportat adusă lumii slave. Şi gardianul de serviciu al lumii slave - puterea sovietică - a reacţionat cu o violenţă demnă de urmaşii lui Ivan cel Groaznic şi Iosif Vissarionovici. După confruntarea dintre armate - care a dus la zdrobirea Moldovei - urmează confruntarea dintre culturi. Cultura slavă trebuie să o zdrobească pe cea latină. Mai exact, cultura rusă trebuie să o surclaseze pe cea română. Aşa cum cunfruntarea militară a folosit din plin trădarea şi teroarea, confruntarea culturală va folosi din plin minciuna şi violenţa. Cine îi va înfrunta pe Tolstoi şi pe Dostoievski, pe Cehov şi pe Soljeniţîn? Cui i se va permite trecerea Nistrului? Lui Alecu Donici, cu cîteva fabule; lui Negruzzi, cu una-, două nuvele; lui Heşdeu, cu "Răzvan şi Vidra"; lui Creangă, cu cîteva poveşti; şi lui Eminescu, marelui Eminescu, Salvatorului - cu cîteva poezii. Ceilalţi sînt români, naţionalişti, burghezi sau fascişti - termeni aproape sinonimi - şi trecerea lor peste Nistru ar duce la românizarea forţată a moldovenilor.

Acestea sînt deci forţele pe care le au de partea lor copiii din Transnistria, în lupta pentru apărarea latiniţei. Şi ar mai fi ceva, de-abia intuit de aceşti copii care au înţeles că vorbesc româneşte: românii. Dar ce ştiu ei despre români?

Ştiu că românii au o ţară a lor, în care nu sînt cazaci, nici gardişti; că moldovenii pot să meargă acolo, dar cei din Rusia şi Ucraina - nu; că românii au făcut cazematele care se văd şi acum pe malul dimpotrivă al Nistrului; că din aceste cazemate nu s-a tras nici un foc atunci cînd au intrat ruşii, în '40; că românii au salarii mari şi magazinele deschise zi şi noapte, din care poţi cumpăra gumă de mestecat; că, dacă se înţeleg cu vameşii, părinţii lor pot să vîndă la români un fier de călcat sau o căciulă, şi să mai cîştige două-trei salarii; că, atunci cînd românii cumpără asemenea lucruri, spun că au cumpărat de la ruşi; că doar românii i-au ajutat în timpul războiului; că din România vin camioane întregi cu bunătăţi, care nu ajung la ei pentru că se fură. Mai ştiu că în România e Muntele Carpaţi, unde cei mai norocoşi dintre ei au ajuns cu avtobusul; şi că în România e mormîntul lui Ştefan cel Mare şi al lui Eminescu.

E drept că nici noi nu ştim prea multe despre ei. Pînă mai ieri, nici nu ştiam că există. Iar acum nu ştim că, pentru satele lor devastate de război, noi reprezentăm bogăţia, Occidentul. Că o carte românească şi un ajutor umanitar ar putea să le arate adevărata lor identitate. Că dacă acest ajutor nu va veni, vor fi siliţi să lepede din nou latiniţa. Şi atunci le va fi clar că nu sînt români, ci moldoveni.

Victor BÂRSAN

Între iluzie şi durere

I-am admirat pe germani pentru politica lor inteligentă, prin care şi-au reîntregit ţara, plătindu-i pe ruşi, numai să plece. Îi respectăm pe japonezi pentru consecvenţa cu care luptă pentru retrocedarea insulelor Kurile, stînci aride, unde nu se află nici un picior de japonez. Dar ei au înţeles că oamenii sînt perisabili, numai pămîntul e veşnic şi sacru.

Noi am înălţat poduri de flori peste apele glodoase ale Prutului, unde s-a plîns de bucurie. Euforia s-a topit şi rîul blestemat curge murdar printre noi, separîndu-ne mai departe. Politica faptului împlinit de la 1859 şi 1918, promovată de generaţii de autentici intelectuali români şi buni patrioţi, recunoscuţi apoi şi de marile puteri, n-a fost pricepută la fel de activiştii opriţi pe cele două maluri. Ei au găsit subterfugii: armata a 14-a rusă de la Tiraspol, declinul economic al României (oare cum eram la 1 decembrie 1918?...), românofobia din Basarabia, cadrul internaţional nefavorabil... În realitate, motivele pentru care s-a ratat decretarea unirii în 1991 au fost oportunismul veteranilor de la Chişinău şi frica atavică de Moscova, care-l vizitează frecvent pe domnul Ion Iliescu.

Anul 1989 a marcat începutul revoluţiei populare dincolo de Prut. Mitinguri, limba noastră cea română, afară cu ruşii din funcţiile de conducere, poezii, fraţii noştri... Maeştrii au intervenit însă la vreme pentru a "canaliza elanul maselor". Secretar al CC al Partidului Comunist Moldovenesc era Petru Kirilovici Lucinski. Subalterni direcţi pentru economie şi agricultură erau Andrei Sangheli şi, respectiv, Mircea Ivanovici Snegur. Ultimul promite conducătorilor Frontului Popular că "va face totul" şi-l îndepărtează pe Lucinski. Urcat pe creasta valului, Snegur devine preşedinte. Se constituie un parlament în care deputaţii au fost numiţi după moda "perspectivelor" comuniste de cadre, rămînînd, în acelaşi timp, şi directori de întreprinderi sau şefi de colhozuri. Entuziasmul popular trebuia deturnat. Participînd singur la alegeri, Snegur e confirmat ca preşedinte. Din acest moment, omul îşi dă arama pe faţă. Îl destituie pe primul ministru Mircea Druc, preşedintele Frontului Popular pentru că se bucura de prea mare simpatie, şi-l avansează pe post pe Valeriu Muravschi, un specialist bun, dar prea onest să reziste. Muravschi a fost faza de tranziţie spre tovarăşul de arme, Andrei Sangheli, actualul premier. Cedează apoi ruşilor Transnistria şi străvechea Tighină, chiar dacă mulţi moldoveni au murit pe Nistru apărîndu-şi satele. Guvernul a devenit marionetă. Mai rămînea parlamentul. Rezista încă acolo, oscilant, dar bun patriot, Alexandru Moşanu, "şpikeru", cum îi place să spună lui Mircea Snegur, preşedinte fiind numai el.

Apropierea unioniştilor de România începea să-l irite. Congresul intelectualilor de la Chişinău îl supără. Reactivarea mitropoliei basarabene îl exasperează. La 24 decembrie 1992, cere organizarea unui referendum imoral, antiromânesc, care ar fi consfinţit prevederile Pactului Ribbentrop-Moltov. Deputaţi unionişti au fost bătuţi în toaletele din incinta parlamentului, dar propunerea a fost respinsă. Nu ştim cum ar fi votat cei peste 70 la sută de români din Basarabia, în condiţiile în care preşedintele lor spunea în campania electorală că nu va accepta "juvăţul României". În consecinţă, Alexandru Moşanu, Ion Hodârcă şi Valeriu Matei îşi cer demisia pentru ca forul legislativ să-şi poată continua lucrările. Parlamentul aprobă demisiile acestora. Încă nu cunoaştem dacă rezultatul voturilor s-a decis tot la toaletă. Tot întîmplător, este votat Petru Kirilovici Lucinski, ambasador la Moscova, fost prim-secretar în Tadjikistan, membru în Biroul politic al PCUS, forul brejnevist suprem de la Kremlin. Omul a parvenit la Moscova prin atitudinea sa consecvent antiromânească, fiind foarte apreciat prin cabinetele politrucilor pentru bancurile despre Ceauşescu. Inteligent, chipeş, cu alură de locotenent, Petenka a făcut mari servicii imperiului şi a fost dăruit împărăteşte. El a interzis studiul limbii române în şcolile basarabene.

Prin refacerea trioului de aur Snegur - Lucinski - Sangheli, Basarabia revine straniu la momentul 1989. Tensiunea este în creştere, se vorbeşte de iminente persecuţii împotriva intelectualilor (singurii vinovaţi ca şi în România), de emigrarea în Ţară. Întors de la Paris, Mircea Ivanovici a declarat ritos: **"Nu ne mai integrăm cu România. Ne vom integra cu Franţa."** Lucinski îi pregăteşte întîlnirea cu Boris Elţin.

Absenţa culturii istorice, lipsa unei clase politice, disiparea forţelor unioniste - boală incurabilă a tuturor românilor, care-i face să nu vadă imperativul naţional - oportunismul şi duplicitatea, însuşiri cultivate în vremuri de glorie, explică situaţia de la Chişinău. Restaurarea comunismului şi nu atît problemele etnice vor relansa mişcarea de renaştere naţională, dar unioniştii de acolo trebuie să se organizeze pentru că au în faţă un adversar infailibil. (N-ar fi exclus să asistăm chiar la declaraţii patetice din partea lui Lucinski pentru apropierea de România...).

Şi poate că n-ar fi inspirat să-i dispreţuim pe bieţii români din Basarabia pentru că străbat o experienţă atît de tulbure. Noi nu am avut armate ruseşti pe cap, dar am votat pentru prosperitatea activiştilor. Chiar şi noi, "vesticii", sîntem vulnerabili în faţa oricărei propagande antiunioniste, care este realizată de aceiaşi maeştri chiar şi la Bucureşti, sau devenim indiferenţi la dramele confraţilor de peste Prut. De aceea, unirea trebuie pregătită şi cultivată atent, în ambele părţi, în toate domeniile: economic, monetar, comercial, cultural. Nu ne putem permite să ratăm un alt moment favorabil reîntregirii noastre naţionale.

Viorel PATRICHI
(Tineretul liber)

Basarabia şi noi

Viitorul Basarabiei a fost, săptămîna trecută, un subiect de aprinse discuţii de o parte şi de alta a Prutului, bucurie cu care întreaga suflare românească saluta, cu numai un an şi jumătate în urmă, smulgerea străvechii noastre provincii din strînsoarea sufocantă a colosului sovietic luîndu-i locul o profundă nelinişte, îngrijorare şi tristeţe. Inoportuna propunere a unui referendum la care moldovenii să răspundă dacă doresc să rămînă independenţi ori să se unească cu România s-a transformat în parlamentul de la Chişinău într-o aprigă bătălie între unionişti şi antiiunionişti, cu ecouri puternice şi în parlamentul de la Bucureşti.

Propunere de la bun început neinspirată, antinomia independenţă - unire fiind lipsită de orice fundament, pentru că Republica Moldova este deja un stat independent şi deci referendumul nu are obiect, iar pe de altă parte, pentru că independenţa nu este şi nu poate fi decît o etapă spre (re)unire, iar a contrapune aceşti doi termeni apare ca o absurditate. În plus, ce credibilitate ar putea avea o asemenea consultare populară atîta timp cît pe teritoriul Moldovei rămîne staţionată o armată străină?

Trist este că nefericita idee a fost imediat îmbrăţişată de partizanii curentului antiunionist şi a lipsit doar un vot pentru ca ea să obţină majoritatea constituţională necesară, ceea ce înseamnă că acest curent este puternic, dar, totuşi, nu suficient de puternic pentru a-şi impune punctele de vedere. În ochii antiunioniştilor, referendumul echivala cu o îndepărtare **sine die** a perspectivei reîntregirii şi tocmai de aceea patrioţii sinceri, în frunte cu preşedintele parlamentului de la Chişinău, Alexandru Moşanu, şi-au înaintat demisia, nevoind să-şi dea girul unei asemenea nedreptăţi.

Şi dincoace de Prut s-au auzit voci alarmate şi pe bună dreptate, problemele Basarabiei neputîndu-ne lăsa indiferenţi pe nici unul dintre noi. S-au rostit cuvinte aspre la adresa forţelor antiunioniste, după cum nu au rămas în afara dojenilor amare nici acei oameni politici de la Chişinău care se situează pe poziţii şovăielnice sau echivoce între cele două curente opuse. S-au făcut însă auzite şi exagerări. S-a mers pînă acolo încît s-a spus că România n-ar fi trebuit să recunoască independenţa Moldovei, că aceasta a fost o greşeală. Dar se uită că numai pe calea declarării independenţei Moldova s-a putut desprinde de fostul imperiu, numai în acest chip comunitatea internaţională a luat act de existenţa ei şi a recunoscut-o ca o entitate distinctă. Independenţa a fost pasul prim şi decisiv spre ştergerea consecinţelor pactului Ribbentrop-Molotov şi revenirea la patria mamă.

Tot atît de adevărat este că o reuniune făcută în pripă, fără pregătirea ce se cuvine, ar putea fi uşor desfăcută şi cui i-ar folosi acest lucru? Mai ales că divorţurile violente sau de catifea din jurul nostru dovedesc că oameni de aceeaşi obîrşie, vorbind aceeaşi limbă, şi împărtăşind valori comune sfîrşesc prin a merge pe drumuri diferite. Am aşteptat 50 de ani. Nu mai putem aştepta încă puţin? Cu atît mai mult cu cît în Basarabia există realităţi ce nu pot fi ignorate. Ţinutul moldovenesc dintre Prut şi Nistru este o zonă cu precădere agrară sau **deliberat** lăsată astfel, zestrea sa industrială şi hidroenergetică se află dincolo de Nistru. Or, reîntoarcerea la sînul ţării mame duce, automat, la pierderea acestui hinterland industrial şi, fie că ne place să o recunoaştem, fie că nu la ora actuală România nu este în măsură să suplinească o asemenea pierdere. Românofobia, pe de altă parte, constituie un fapt de necontestat. Şi nu este vorba numai de populaţia rusofonă, ci şi de românii moldoveni, inclusiv, şi mai ales cei ce locuiesc la ţară. Sigur, se fac în aceasta resimţite consecinţele unei propagande perfide, inculcată în toată perioada ocupaţiei. Dar nici semnele venite dinspre dreapta Prutului nu au fost chiar atît de încurajatoare, cîte ceva s-a făcut pentru ajutorarea fraţilor din nefericita Basarabie, dar nu atît cît s-ar fi cuvenit.

Iată de ce, dacă presiunile privind referendumul sînt inoportune, tot atît de adevărat este şi că zorirea Chişinăului de a proceda fără întîrziere la reîntregire apare ca prematură. Să-i lăsăm pe ei, pe basarabeni, să aleagă momentul. Acest moment nu poate fi prea departe. Marele succes de la Bruxelles - asocierea României la Comunitatea Europeană, gesturile de bunăvoinţă ale FMI faţă de noi, apropiata intrare ca membru cu drepturi depline în Consiliul Europei, redobîndirea clauzei, care nici ea nu mai poate întîrzia mult, sînt tot atîţia paşi de natură a facilita redresarea economiei româneşti, ceea ce nu se va petrece peste noapte, dar nici nu va dura atîta cît le place unora să creadă. Şi odată ce ne vom fi angajat ferm pe acest drum, se vor topi şi reticenţele, atîtea cîte mai sînt, ale fraţilor noştri de peste Prut, care vor vedea în România un reazăm de nădejde, vor dispărea şi consecinţele unei propagande otrăvite duse timp de decenii, iar adversarii unirii se vor pomeni marginalizaţi. Între timp, şi armata a 14-a a generalului Lebed se va fi întors acasă.

Aceasta e realitatea: în virtutea împrejurărilor istorice, procesul apropierii şi reunificării nu poate fi decît gradual şi nu trebuie precipitat. Dar nimeni şi nimic pe lume nu-l poate opri. El a şi început şi este **ireversibil**.

Romulus CĂPLESCU
(Adevărul)

“Un cuvînt cu sunet oribil: ***stinghereală;***

Obscenitate şi pudoare

Dicţionarul de sinonome al limbii române consemnează, pentru **pudoare**, doar doi termeni echivalenţi: **inocenţă** şi **bunăcuviinţă**. La **bunăcuviinţă**, mai găsim: **decenţă, jenă, manieră, pudoare, ruşine, sfială**. În schimb, pentru **obscenitate** există o lungă listă de sinonome: **imoralitate, impudoare, indecenţă, necuviinţă, neruşinare, pornografie, scabrozitate, spurcăciune, trivialitate, vulgaritate, impudicitate, licenţă, licenţiozitate, măscară, măscăriciune**. Să enumerăm şi sinonimele adjectivului corespunzător **obscen**: **deşănţat, imoral, impudic, indecent, necuviincios, neruşinat, pornografic, scabros, scîrbos, trivial, vulgar,** (livresc) **licenţios,** (popular) **scîrnav, slobod,** (familiar) **deşuchiat, porcos,** (figurat) **decoltat, deochiat, îmbălat, murdar, picant, piperat, porcesc, spurcat, lasciv.** Spiritele speculative ar putea vedea în această distribuţie a cuvintelor (în care termenii care desemnează elementul negativ sînt mai numeroşi) un efect al credinţei conform căreia Răul nu trebuie desemnat cu numele său propriu, ci prin forme eufemistice sau prin perifrază. S-ar mai putea spune că expresivitatea lucrului interzis este totdeauna mai productivă. Cert este că, după trei ani de libertate a cuvîntului, toată această listă poate părea pentru unii insuficientă atunci cînd e vorba să “caracterizeze” ceva. Multe voci publice s-au plîns, în aceşti trei ani, cu temei sau nu, de tot felul de lucruri care atentează la pudoare. După cum fiecare simplu cetăţean a fost prins – s-o recunoaştem – pe picior greşit de unele forme ale libertăţii de expresie, fie că e vorba de reviste ori filme sexy, de limbajul unor gazete ori de alte “imagini” care, după decenii de “unanimitate”, au generat reacţii diverse, de la contrarietate la nepăsare şi de la accept tacit la indignare vehementă. Setoşi de replici şi contrareplici, am uitat, se pare, să analizăm cu atenţie această nouă realitate. Nu e tîrziu s-o facem. (**M.V.**)

Un nud şi – un trup îmbrăcat sofisticat; preşedintele Havel, disident anticomunist recunoscut, demisionează acceptînd dezmembrarea Cehoslovaciei, fără să se tragă un foc, iar Miloşevici, demnitar comunist vechi, dezlănţuie un război civil în fosta Iugoslavie, încăpăţînîndu-se să rămînă la conducere; Mircea Vulcănescu moare “la neagra”, supus unui tratament animalic, fără dreptul la vreun contact cu rudele sale sau la ceva medicamente, iar Nicu Ceauşescu e eliberat dintr-o cameră cu tot confortul, numită celulă, pentru că era inuman să nu beneficieze de un tratament medical în străinătate; oameni care au scăpat Dumnezeu ştie cum, din Piaţa Universităţii, în decembrie ‘89 şi iunie ‘90 şi-şi văd de treaba lor în continuare, ca înainte de ‘89, în anonimat, şi oameni care au privit la televizor în decembrie ‘89 şi iunie ‘90, ba chiar au împuşcat ori turnat demonstranţi şi-şi văd şi ei în continuare de treaba lor cea de dinainte de ‘89, afişîndu-se peste tot ca “revoluţionari şi intreprinzători”; credincioşi care n-au intrat niciodată în biserică pentru că nu sînt siguri de credinţa lor - şi prefăcuţi care se vîntură mereu prin lăcaşuri sfinte, de ochii lumii; foşti disidenţi, foşti deţinuţi politici, care se feresc să-i privească pe foştii călăi cînd îi întîlnesc pe stradă, ca să evite orice explicaţie - şi foşti călăi care-şi salută cu efuziune fostele victime, mai ales în public, ca şi cum nimic nu ar fi de explicat; cel ce iubeşte fără s-o mărturisească şi cel care spune toată ziua te iubesc – fără s-o fi simţit vreodată; să-ţi pară rău de suferinţa celor pe care-i părăseşti cînd mori sau să-l blestemi pe mort că nu ţi-a dat banii înapoi cît trăia; să mori glumind – să trăieşti văitîndu-te; tu şi lumea (sau invers).PUDOARE ŞI VULGARITATE. (P.I.)

CE GÎNDESC PARLAMENTARII

Viorel Sălăgean
(Senator PUNR)

Sper să găsim argumente în spiritul strict omenesc al celor două noţiuni şi nu în sens politic. Pudoarea în Parlamentul României este un lucru implicit. Nu ştiu dacă este întotdeauna util la ceva. Pudoarea este o stare pe care putem s-o invocăm în alte medii. În Parlament, aş fi mai mult pentru a lăsa această ultra-eleganţă la o parte şi aş tinde către extrema cealaltă, aş face paşi înspre vulgaritate. Avem nevoie de lucruri care să surprindă, să iasă din banal. Pudoarea te ţintuieşte în banal. Vulgaritatea te şochează, te surprinde, îţi pune mintea în mişcare! Asta este esenţial pentru noi pentru că la ora actuală cel mai grav lucru care se petrece cu poporul român este lîncezeala, teama de reacţie, indiferenţa! Din acest punct de vedere, pudoarea este cea care ne-a adus în această stare!!! Deci, cred că vulgaritatea ne poate face mai virili intelectual - şi mai productivi pentru ţară!!! Vis-à-vis de aceste două extreme, pudoare şi vulgaritate, imaginea României ar putea fi normală, dacă nu ar exista prejudecăţi şi trecerile, stările, între cele două noţiuni nu ar depăşi firescul. N-am nici o teamă că această plimbare între pudoare şi vulgaritate n-ar face decît să ne arate că sîntem un popor normal, european, care acceptă şi sacrosanctul şi ceea ce îndeobşte noi admitem doar îndărătul uşilor închise!

Presa, însă, lunecă tranşant spre zona vulgarităţii, fără să eşueze însă în vulgaritate. E un lucru necesar, pentru simplul fapt că această zonă incită şi ziarele care fac un lucru bun, provocînd la rîndul lor, marele public. Fireşte nu mă refer la ziarele care promovează prostituţia, pornografia etc. În orice societate democratică, o presă pudică este o presă care se tipăreşte degeaba şi e păcat de pădurile care se taie pentru ea!

Sorin C. Dumitrescu
(Senator FSN)

Tema pe care o propuneţi discuţiei, pudoare şi vulgaritate - şi raportul care poate să existe între activitatea parlamentară şi implicit, imaginea României în lume, ba chiar la ea acasă, este sursă de incitare. Avem deci de-a face cu două limite pe care eu cred şi sper că nu vor fi atinse niciodată în Parlamentul României! Pe de o parte, pudoarea vieţii politice mi se pare intuşabilă la nivelul vieţii parlamentare, ori, toate subiectele pe care un Parlament le poate aborda trebuie să fie atinse şi de noi de la cele mai sensibile, pînă la cele grosiere! Vreau să menţionez, că nu atît vulgaritatea, cît vulgarizarea se manifestă în demagogia inerentă Parlamentului! Dacă ne referim la limbaj, sau la maniera de expunere, sau la felul în care e înţeles regulamentul, atunci apare şi eventualitatea manifestării elementelor de vulgaritate. Însă mie, cum spuneam, mi se pare mult mai gravă problema vulgarizării unor chestiuni discutate în Parlament, implicit a unor instituţii, a unor oameni, a imaginii interne şi externe a ţării! Anumite persoane au tehnica şi plăcerea de a transforma subiectele, importante, aride, în monedă pentru apariţii la microfon şi interpretări demagogice. Această vulgarizare ar putea duce la devalorizarea instituţiei, mai mult chiar decît o poate face pudoarea, improprie oricum, prin definiţie, politicii! În accepţiunea în care am vorbit, eu nu cred că cele două extreme au fost atinse în Parlament, dar s-a atins gradul de alarmare, vulgarizîndu-se excesiv probleme de care ţine evoluţia reformei, iar lipsa de pudoare s-a exprimat, mai ales în cazul în care se readuce, pe faţă, în actualitate, un număr de fetişuri ale politicii totalitariste, ca de exemplu opinia că la ora actuală nu mai trebuie să facem datorii - fără ca opinenţii să ştie ce mecanism economic stă la bază. Una este să te îndatorezi pentru consum neraţional şi alta este să faci datorii pentru a construi, pentru a modifica. Mai este şi pudoarea excesivă că nu s-a adus în discuţie faptul că instituţia prezidenţială reprezentată de Ion Iliescu nu s-a referit la situaţia de pe Dunăre, cum ar fi fost normal, nu a adresat un mesaj către ţară! Aş numi asta un exces de pudoare!

Károly F. Szabó
(Senator UDMR)

Trebuie să dau şi nume cînd exemplific?! Aoiuiui! Este extrem de originală această anchetă pe care o faceţi! Văzut dinăuntrul Parlamentului, putem vorbi de vulgaritate politică! Nu ştiu dacă este o categorie acceptabilă, dar nu găsesc alt termen pentru postura în care se confundă persoana, cu ideile pe care i le combatem. Apropo de cultura politică a Parlamentului, eu cred că vulgaritatea este inversul culturii politice! Mai ales în domeniul comportamental, care nu este fondul problemei, dar nu se pot admite atacuri la persoană. Sigur, noi n-am ajuns să ne tragem de păr, aşa ca în ţări cu o bogată activitate parlamentară şi tradiţie democratică! La noi, încăierări adevărate, autentice, n-au avut loc! Vedeţi, nici măcar aici, la aspectul negativ nu sîntem bărbaţi! Probabil din cauza unei pudori originale! Deci aspectul paradoxal este că deşi comportamental apare tendinţa chiar a vulgarităţii, din punct de vedere decizional politic, pudoarea cîştigă!!! Cred că opoziţia ar fi îndreptăţită să utilizeze aceleaşi metode ca puterea, sau grupul majoritar parlamentar. Aici nu e chestiune de morală şi eu nu sînt adeptul principiului creştin care îndeamnă să întorci şi celălalt obraz dacă ai primit o palmă. Eu cred că e necesar un cavalerism mai viril - dacă ai primit o palmă, nu te lăsa pînă nu o dai înapoi! Cel care nu dă o replică pe măsură face un rabat de la morala meseriei noastre! Excesul de pudoare în politică, echivalează cu laşitatea! Iar cauza mare care ne duce la vulgaritate şi ineficienţă deci, e lipsa de profesionalism! Şi nu există circumstanţe atenuante pentru cei care nu dovedesc educaţie şi pregătire, pentru că asta trebuia cîntărit cînd au acceptat mandatul de parlamentar.

Nu contest presei dreptul de a propaga idei incitante, nu cred că vom ajunge vreodată să stabilim un cod ca cel care era în vigoare în domeniul salutului tovărăşesc, sub Ceauşescu. În ce mă priveşte nu cred că este ceva negativ în faptul că unele ziare au gura mai slobodă! Ziarele trebuie să fie lăsate libere, pentru că cel care eventual ar fi lezat în onoarea sa are posibilitatea să acţioneze în justiţie respectivul autor, ziarist incriminabil. Sînt împotriva unei legi a presei!

Dinu Patriciu
(Deputat PNL-AT)

Această “dilemă”, poate fi în cel puţin două planuri judecată. În planul exprimării – şi aici cred că pendularea este între vulgaritate şi urbanitate, în Parlament, depinzînd şi de coeficientul de pregătire şi de inteligenţă şi de conţinutul în idei, a ceea ce au de comunicat. Aici există diferenţe enorme între membrii Parlamentului. Parlamentul actual, în mai mare măsură decît cel trecut, este un parlament unde calităţile oamenilor reprezintă mai degrabă statistic media acestei naţiuni, decît prin reprezentativitate! Pe bază de criterii de valoare. Toate partidele nu au încă forţa, mecanismele democratice interne care să faciliteze aplicarea unor criterii axiologice. Deci ăsta ar fi un aspect, la nivel de exprimare. La nivel de fond, de conţinut al discursului politic, cred că pudoarea nu are ce căuta în politică! Şi, apropo de provocările presei vis-à-vis de CDR, eu nu aş zice că opoziţia e pudică. Asta nu înseamnă că aprob vulgaritatea altora. Discursul politic presupune analiza profundă, un demers intelectual care nu are nimic comun cu vulgaritatea, chiar dacă o parte a intelectualităţii concepe politica ca pe ceva vulgar şi este coborîtă prin imaginea pe care parlamentul şi partidele o oferă opiniei publice. Către politică, după ‘89 s-au repezit diletanţii, frustraţii profesional, dar aceste categorii au început să dispară, partidele s-au împuţinat. Deci vulgaritatea începe să dispară prin dispariţia emiţătorilor. Dar există şi o diversiune care încearcă să minimalizeze politicul. Chiar şi modul în care este prezentată imaginea parlamentului la televizor. Şi toate astea au “răzbătut” în imaginea României, asta e. Dar, repet, în politică nu au ce căuta atitudini de fată mare! Dar nici de golăneală.

Ca referire la presă, aş caracteriza apariţia domnului Everac pe postul de televiziune, ca penibilă şi hilară. Este un personaj, care şi prin idei şi prin apariţie, n-a făcut decît să se compromită şi, fiind conducătorul unei importante componente a imaginii interne şi externe, TVR-ul, este extrem de grav că partidul de guvernămînt l-a investit în această funcţie, asumîndu-şi răspunderea unei asemenea reprezentări. Cred că rezerva de cadre calificate a FDSN e foarte redusă, dacă se ajunge la astfel de “personalităţi”!

Victor Boştinaru
(Deputat FSN)

Vulgaritate şi pudoare în parlamentul României?! Să nu ne referim doar la sensul din dicţionar al noţiunilor. Ceea ce se întîmplă în Parlament, ca vulgaritate, este: accentul naţionalist, accentul antisemit, accentul xenofob. Vulgaritate şi-n egală măsură lipsă de pudoare este resuscitarea interesului pentru regimul comunist şi apologia, uneori deschisă, a “binefacerilor” din “epoca de aur”, de către oameni care au venit fără ruşine în Parlament, după ce acum trei ani erau fugăriţi şi lapidaţi, aproape “prieteneşte”,- vezi Păunescu - de către lumea care-i ştia de cîntăreţi ai “omeniei” ceauşiste şi turnători ai celor din jur! Aceste persoane sînt în egală măsură vulgare pentru că vulgarizează tot ce ating şi lipsite de pudoare pentru că nu numai că nu ţin cont de situaţia lor personală, dar sînt nişte profitori ai unei perioade de suferinţă a României! Ei cultivă în cetăţean nonvaloarea, care poate - în lipsa unor instrumente de analiză care să detecteze just scara de valori - să fie preluată în masă şi să perturbe evoluţia către nonvulgaritate şi pudoare în România!

Petru IONESCU

CE SPUNE OMUL OBIŞNUIT

Am pornit la interviul colectiv de faţă cu intenţia de a vedea cum stau lucrurile cu obscenitatea şi pudoarea în ce-l priveşte pe omul obişnuit. Un mare număr de răspunsuri au fost însă prea puţin interesante - cum spune unul din cei pe care i-am citat, serii de sinonime.

Au rămas deci numai cîteva puncte de vedere care ni s-au părut demne de a fi reproduse. Puncte de vedere fără prea mare legătură cu omul obişnuit; pentru că interlocutorii sînt cu toţii, mai mult sau mai puţin, în felul lor, specialişti.

Călin Matei, student în anul al III-lea la Sociologie:

Pudoarea şi nevoia de sacru sînt, cred, printre puţinele atribute fundamental-umane. Dacă mă gîndesc bine, şi obscenitatea face parte dintre aceste atribute. Obscenitatea şi pudoarea alcătuiesc un binom caracteristic omului. Evident, animalele nu sînt nici pudice, nici obscene.

Ioan Preda, profesor (pensionar) de limba română:

Există, bineînţeles, definiţiile de dicţionar. E interesant de observat că “obscenitate” are o serie destul de lungă de sinonime, acesta este modul cel mai facil de a o defini şi, sincer vorbind, mult mai multe nu pot să vă spun. Poate obscenitatea se defineşte prin sinonime sau eufemisme pur şi simplu din pudoare. Şi-atunci îmi vine în minte şi o definiţie a pudorii - despre care altfel aş fi putut să vă spun încă mai puţine: pudoarea este arta de a vorbi în eufemisme sau sinonime despre obscenitate.

Adriana Isopescu, studentă în anul al IV-lea la Chimie Organică:

Nu cred că există lucruri obscene sau pudice prin ele însele. Obscenitatea şi pudoarea sînt moduri de a te raporta la ceva. Eu ştiu destul de bine engleză şi am şi video. Filmele americane la care mă uit sînt pline de cuvîntul “fuck”. Traducătorul spune “nenorocit”, “porcărie” şi eu aud pe dedesubt “fuck”. Şi cred că americanii nu văd nimic obscen în cuvîntul acesta, aşa cum este folosit în filme şi, sigur, pe stradă.

Florin Frîncu, licean, “C.A. Rosetti”:

Cred că “obscen” sau “pudic” sînt două moduri de a îmbătrîni. Există o vîrstă - a mea - la care nu prea ai timp de cuvintele astea. Habar n-am cum se definesc de fapt, dar mie mi se pare că nu am nici o tangenţă cu ele. Cînd îmbătrîneşti, începi să foloseşti un limbaj mai liber sau să vorbeşti mai cu grijă despre anumite subiecte.

Cătălin Chiriţă, “beţiv şi, în timpul liber, poet şi student”:

Obscenitatea este starea noastră obişnuită, în care ne petrecem cea mai mare parte a timpului. Cînd şi cînd se întîmplă lucruri care au un sens şi atunci ieşi din starea cotidiană, comună, de obscenitate. Obscenitatea aceasta cotidiană e un fel de fericire în amestec cu 99% inlocuitori. Iar pudoarea - nu există. Sau mai bine zis e o formă de obscenitate speriată.

Constantin Oprina, tehnician dentar:

Cred că nu există zi în care să nu înjur; asta înseamnă să fii obscen. Să fii obscen e ceva rău. Dar există o mulţime de lucruri rele. Şi-atunci, îţi permiţi să fii obscen pentru că, dacă stai şi te gîndeşti, nu e nici pe departe cel mai rău lucru. Să fii obscen e un fel de curaj - sau ţi se pare că ai curaj, cînd eşti obscen. Pentru că femeile sînt, după cum se ştie, mai puţin obscene decît bărbaţii...

a întrebat
Iulian COMANESCU

altul obscen: îngîmfare ”(Radu Petrescu)

O convorbire cu Lena Constante

“Ruşinea care te deosebeşte de neoameni”

Observăm – şi trecem cu vederea – că de la o vreme deschidem tot mai des dicţionarul spre a verifica înţelesul sau conexiunile unor cuvinte dintre cele mai des folosite: democraţie, criză, opoziţie ş.a – nesiguri ca în faţa unui neologism rar sau a unui arhaism cu savoare uitată. (Nu acelaşi regim îl are “confuzia” - asupra căreia există unanimitate în acceptarea sensului, pe care nimeni nu se simte ispitit să-l pună la îndoială). Un astronaut american îmi mărturisea că şi-a învins frica primilor paşi făcuţi pe lună, numind cu glas tare acţiunile sale în timp ce le îndeplinea, ca la o întemeiere de lume: “merg, deschid, respir”. Definirea exactă a lucrurilor calmează.

Cu aceste gînduri, am solicitat doamnei Lena Constante o convorbire despre pudoare, nu numai din perspectiva celor 3.000 de zile petrecute singură în închisorile din România, ci şi pentru că volumul său, “Evadarea tăcută”, recent încununat la Paris cu premiul ADELF, pentru cea mai bună carte a unui scriitor străin de limbă franceză – s-ar fi putut deopotrivă numi: “Salvarea prin pudoare”.

Lena Constante: Dicţionarul, m-am mai uitat, dă cîteva echivalenţe: discreţie, bun simţ, decenţă, sfială. Aş adăuga: respectul faţă de uşile închise. Cîndva, voyeurii erau nişte excentrici: acum, vrem – nu vrem, dar parcă mai mult vrem, am devenit cu toţii nişte voyeuri. Fascinaţi de presă, de informaţie dar şi de vulgaritate, de T.V. – pătrunderea în intimitatea oricui, oricînd, oriunde, de filme, de fotografii cu teleobiectiv. Martori la un perpetuu scandal **Planetar**. Moda anului ‘925 la Paris, – într-un fel un efect secundar al primului război mondial – scandaliza cu despuierea: într-o lume cu bărbaţi puţini, femeile erau în concurenţă.

Rep.: Atunci veşmintele zilei de azi?...

Lena Constante: Le văd la TV, concomitent cu războaiele transmise în direct, cu moartea exploatată impudic. La haine nu totul deranjează. Gol – nu înseamnă impudic, fdacă e frumos, tînăr. Dar bătrîn şi gol – sigur că asta înseamnă. Semnul pudorii e măsura, adecvarea. De pildă, întoxicarea cu parastase şi sfeştanii ajunge la efect contrariu. Eu cred că tot de pudoare ţine şi atitudinea faţă de minorităţi: la urma urmei noi sîntem la noi în ţară, nu trebuie să insistăm în subliniere.

Rep.: Pudoarea are norme şi nuanţe. Are şi îndoieli?

Lena Constante: Nici un fel de îndoială: există sau nu. Cît am cutreierat satele, ca folcloristă, n-am întîlnit ţărănci spălîndu-se în văzul celorlalte femei din casă, măcar pîn-la brîu. La televizor ni se arată hoţul care a furat cît nu încape în cadru, dar îşi acoperă obrazul... Public şi privat: ca şi cînd ruşinea ar avea două nivele. Există pudoarea omului singur care orice ar fi nu-şi scobeşte nasul sau nu emite zgomote dizgraţioase, deşi nu-i nimeni prin preajmă să se jeneze.

Rep.: Aţi suportat cei mai mulţi ani din detenţia dvs. în singurătate. Dar în ce măsură se mai poate păstra decenţa, delicateţea în celula aglomerată? Ce spaţiu mai rămîne individului, între ochiul gardianului din vizetă şi ochii celorlalţi, mulţi, diferiţi, cercetători prin forţa lucrurilor?

Lena Constante: Spaţiul firescului: adevărul persoanei şi simplitatea. Ştii că snobismul rămîne şi-n puşcărie? Eu îmi căutam loc printre femeile simple: modeste, răbdătoare în necaz, cu un fel de timiditate a durerii, – multe erau mame care nu-şi văzuseră copiii de ani; ce suferinţă putea fi mai mare decît asta? În puşcărie eu am suferit mai puţin decît mama, aflată în libertate, acasă, în familie, dar chinuită de toate spaimele şi-ndoielile – nici nu ştia dacă mai trăiesc – pe care trebuia să le ascundă faţă de ceilalţi cu vitejie, să nu-i împovăreze şi nici să nu-i nedreptăţească, arătîndu-le cît suferă ea pentru mine. Adevărata pudoare asta e.

Rep.: Nu credeţi, după experienţele prin care aţi trecut, că brutalitatea sau ura şi umilirea omului sînt, de fapt, feţe ale obscenităţii?

Lena Constante: Toate astea ţin de o degradare a umanului, or eu nu-i consideram pe anchetatori semeni ai mei, oameni. Nu numai atunci cînd băteau sau înjurau ci şi atunci cînd vorbeau “delicat, ştiinţific” indicînd rostul celor două tinete din celulă: “lichidele la dreapta, solidele la stînga”. Voinţa de a rezista la ce ţi se pare înjositor, în concepţia ta despre lume, poate căpăta felurite nume, dar eu tot în teritoriul decenţei o aşez, al ruşinii care te deosebeşte de neoameni. N-am intrat în puşcărie ca luptătoare pentru un ideal, dar mă consider deţinută politică pentru comportarea în anchetă. Martir a fost soţul meu, Harry Brauner. Să ţii minte adevărul aşa cum a fost, e, poate, o formă de pudoare.

Tita CHIPER

Doi bărbaţi importanţi şi solemni discută despre soarta unei plîngeri. Primul e nemulţumit de amînarea deciziei.

– De ce n-ai revenit? - întrebă al doilea, de care, probabil, depindea rezolvarea. Nu ştii, copilul care nu solicită, nu obţine!

Imaginea sugarului care depune cereri la registratura universală pentru “a obţine” impudica ţîţă poate deveni marca victoriei definitive a decenţei.

La masa de lîngă mine, o tînără cu profil superb, fin şi voluntar, obraz bronzat, gene lungi şi ochi precis tăiaţi, citeşte versuri. După cîteva ocheade, parvin să descifrez numele autorului: Beniuc. Tînăra se scoală să înapoieze cartea, două ore mai tîrziu, şi o văd acum şi din spate şi din faţă. Ce surpriză! Picioare atinse de elefantiază şi ameţitor de scurte, o crupă de vacă umflată şi capul, văzut din faţă, e lat, bolovănos, ochi stupizi etc. (8 aprilie 1959)

Radu PETRESCU

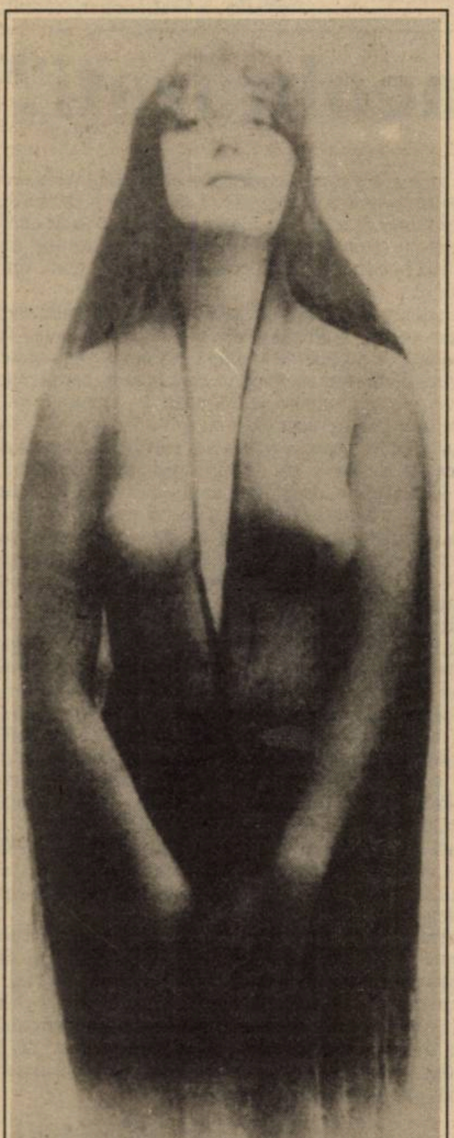

© ?

Obscenitatea morţii

O imagine: Esenin, surprins de aparatul de filmat pe puntea unui vapor. Poetul se agită, vorbeşte, gesticulează; nedurînd decît cîteva secunde, filmul este reluat de la cap la coadă pentru a putea fi văzut minute în şir... Îngheţat în stereotipia accelerată a peliculei, acel instantaneu “pe viu” era deja-mortuar, profund funebru: impresia era că urmăreşti un cadavru.

A privi un cadavru este obscen. A-i lua Morţii intimitatea - iată ce este obscen.

Presa şi televiziunea găsesc o funestă voluptate în a transforma Moartea în ceva public; sînt ziare care fac concurenţă tratatelor de medicină legală - cu diferenţa (esenţială) că ceea ce acolo este descriere clinică, a devenit, în presă, descriere **cinică** a Morţii. Cadavre care se descompun în apartamente, imagini sordide ale unor cvasianonimi morţi pe stradă sînt “vîndute” (şi nu ştiu de ce pun ghilimele...) ochilor noştri: nu mai există pudoare, **decenţa** e un cuvînt mort în dicţionar.

Prin simplul fapt că acei nefericiţi au murit avem dreptul să-i transformăm în deşeuri; deşeuri convertibile în profit, însă! “Moartea” se vinde. “Moartea” este - mai mult chiar decît sexul - singurul produs cu termen de valabilitate neexpirat, pentru că oamenii sînt înnebuniţi să cunoască moartea altora: ca un exorcism, sau pentru că nu şi-o pot cunoaşte pe-a lor...

Obscenitatea este duplicatul, Moartea în dublu exemplar. Ca şi spectacolul execuţiilor pe scaunul electric în Statele Unite, moartea lui Ceauşescu a fost lucrul cel mai obscen văzut vreodată la televizor. Era pentru prima dată cînd priveam - în realitate, şi nu într-o peliculă de ficţiune - atrocitatea unei morţi publice. Ceea ce ar fi trebuit - ar trebui - să fie o problemă de familie devenea **horror-show** naţional...

Este “documentul istoric” o scuză?

Ne putem oare permite orice în numele adevărului - sau măcar, al verosimilului?

Pînă unde se poate întinde, unde ar trebui să fie limita **reprezentabilului?**

Baudrillard spune că obscenul este “ceea ce nu mai are scenă”; o ecologie a privirii este poate, înainte de toate, necesară...

Alex. Leo ŞERBAN

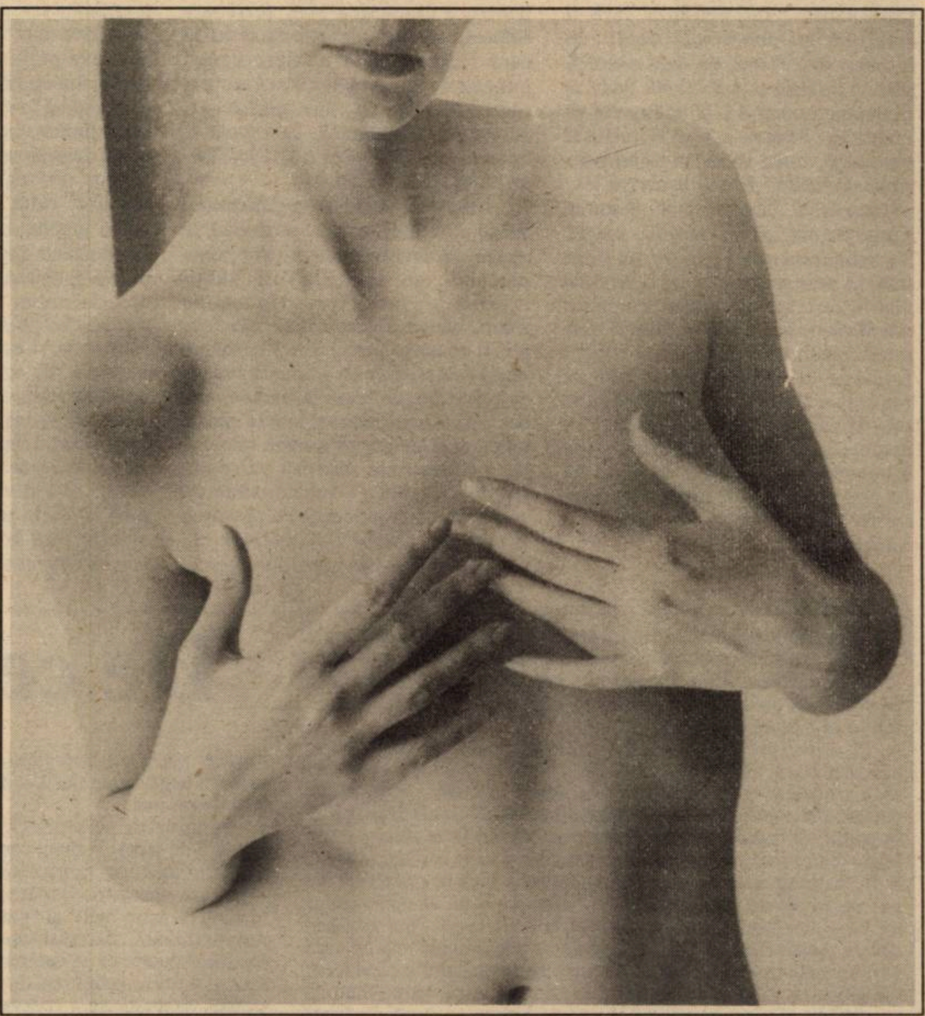

© M. Oroveanu

Adela are o rochie groasă de postav cenuşiu, care-i strînge trupul, reliefîndu-i umerii largi şi şoldurile fine. Frigul o face mai rumenă şi mai fragedă. Ieri ne-am plimbat puţin, cu pelerine de cauciuc, cu glugile pe cap, pînă aproape peste ochi. Trebuia să ne întoarcem cu totul ca să ne vedem. Îmi părea o şcolăriţă îndrăzneaţă şi cochetă. Ce fragedă e faţa unei femei tinere încadrată de gluga neagră a pelerinei!

*

Am găsit pe Adela în cerdac, îmbrobodită şi cu o haină scurtă, blănită. Faţa ei ieşea atît de mică şi de spirituală din broboada neagră de lînă împletită! Şi gîndul că haina groasă îi păstrează căldura...

Garabet IBRĂILEANU
(Adela)

Ciudată epocă: cel mai greu lucru nu e să îndepărtezi din ea obscenitatea ci să o faci să se ivească. Toleranţa a dezamorsat cele mai licenţioase situaţii, sexul este un biet sacrilegiu care nici nu mai are măcar virtuţile sacrului. Nu decăderea îl ameninţă pe libertinul modern ci plictiseala. (...)

În lipsa oricărei arte de a iubi în Occident, actul amoros devine suma tuturor felurilor licite şi ilicite de a te înlănţui. Din moment ce în dragoste nimic nu e murdar, aşa cum spun sufletele bune, principiul noutăţii înlocuia pentru noi principiul plăcerii. Aparent buni cetăţeni, tandem îndrăgostit dar, în taina alcovului, slobozi, briganzi ce dau convenţiile peste cap, sfidînd ordinea stabilită. (...) Nu ne simţeam urîţi, cu acea urîţenie care este grimasa puritanului în faţa plăcerii, ci diferiţi: în avans faţă de epocă, apropiaţi de sublim. Ceva eroic din mine spunea: a admite ceea ce este abject, obscen, vulgar este unicul mijloc de a evita adevărata obscenitate care este ignorarea ordurii, atitudinea sufletelor frumoase.

Pascal BRUCKNER
(Luni de fiere)

*“Un cuvînt cu sunet oribil: **stinghereală;** altul obscen: **îngîmfare** ”(Radu Petrescu)*

Un paradis aproape pierdut

Poate că intimitatea şi discreţia sînt singurele garanţii ale pudorii. Tot ceea ce, intenţionat sau nu, ajunge sub impudicul ochi public, devine destul de repede comun, trist şi obscen.

Există spaţii intime pe care omul acestui sfîrşit de secol le-a uitat sau le-a distrus fără să-şi dea seama, din motive, adesea, bine întemeiate, iar altele pe care e pe cale să le piardă. Şi nu se ştie dacă omul secolului următor, născut din părinţii săi uituci şi pierzători, va mai fi în stare să le regăsească.(Cu cît viteza creşte, spaţiul, care este “viteză ori timp”, creşte şi el: omul de astăzi, cel care călătoreşte cu TRANSEUROP-EXPRESS, cu avioanele companiei DELTA sau cu vasele pe pernă de aer devoră spaţii uriaşe şi se lasă devorat de ele. Or, **spaţiul intim** este un spaţiu mic, o distanţă s-o ajungi cu mîna. Spaţiul intim suspendă timpul sau îl îmblînzeşte, iar pelicula care îl imprimă nu poate rula decît cu încetinitorul). Ritmul de viaţă accelerat pînă la limitele suportabilului tinde să distrugă pudoarea şi efemerul ei teritoriu. Pentru a regăsi tărîmul intimităţii, omul va trebui să reînveţe ritmurile lente, mersul agale pe jos, muzica dulce, lumina blîndă, gesturile lipsite de precipitare, reveria, şoapta. Va trebui, asemenea copiilor, să fie în stare să privească ore în şir o baltă cu ulei în care soarele roteşte curcubee sau să pîndească răbdător trezirea unei muşte adormite doar ca s-o vadă frecîndu-şi aripile.(Va trebui să regăsească pagina cărţii în dauna televizorului, biblioteca paralel cu discoteca şi podul bine ferecat pe dinăuntru în care să se retragă cu propria poveste fără sfîrşit asemenea lui Bastian, băiatul din cartea lui Michael Ende).

SCRISOAREA CA SPAŢIU INTIM PE CALE DE DISPARIŢIE

Ar trebui ca, asemenea acelor plante rare declarate de botanişti “monumente ale naturii”, scrisoarea să fie declarată de umanişti “monument al intimităţii” şi să fie ocrotită de lege împotriva celor care o distrug. Scrisorile, cele care-şi merită acest nume, se împuţinează pe zi ce trece, asemenea zimbrilor, balenelor sau cărăbuşilor. Poate că în curînd vor rămîne în amintirea noastră ca nişte specii spirituale fabuloase, în existenţa cărora puţini mai pot crede cu adevărat, aşa cum puţini oameni mai cred că unicornii au existat şi altfel decît în lumea înşelătoare a imaginaţiei. S-ar putea ca oamenii secolului XXI să piardă secretul scrierii unei scrisori sau să creadă că, pentru a comunica prin scrisoare strămoşii lor aveau aparate speciale, la care formau nişte numere care-i puneau în directă legătură cu cel căutat. Ei vor avea video-telefoane şi nu vor şti ce înseamnă, ce a putut să însemne, cîndva, un SPAŢIU INTIM, un SPAŢIU EPISTOLAR.

Asemenea unei albe şi paradisiace insule a lui Euthanasius, scrisoarea se apără de intruziunea întotdeauna agresivă şi impudică a lumii exterioare, prin cîteva rînduri de ziduri, bariere şi ascunzişuri. Mai întîi plicul ai cărui pereţi groşi de hîrtie împiedică privirile să pătrundă sau cel cu ziduri fragile, care la lumina unui bec devine transparent şi lasă la vedere tot ce ar fi trebuit să rămînă tainic şi tăcut. Conştiinţa scrisorii ca spaţiu intim îl va obliga întotdeauna pe constructorul ei să aleagă un plic opac şi mătăsos, sidefat ca o cochilie, în care numai cel care ştie descîntecul poate afla ce se ascunde. A doua barieră pe care epistolierul o pune între scrisoarea lui şi lume este plicul. Cel care lipeşte scrisoarea nu este altceva decît un trezorier (de cuvinte de preţ) care încuie zăvoarele la trezoreria pe care o are în grijă. Un plic nelipit nu are cine-ştie-ce înăuntru. Şi dacă spaţiul intim apărat de plic este unul dintre teritoriile iubirii, gestul de a trece limba peste lipiciul de pe plic devine un gest de dragoste, fără nimic obscen, mă grăbesc să o spun, ci numai recunoaşterea plină de sinceritate a faptului că trupul epistolierului nu se mai simte străin de trupul celui căruia îi scrie, că distanţa pe care o aşază între el şi ceilalţi, chiar uşoara repulsie pe care o simte faţă de vreo altă apropiere a unui trup străin sînt anulate în spaţiul scrisorii şi se transformă în fascinaţia apropierii.

A treia coajă în care epistolierul îşi ascunde micul spaţiu vital ce formează o scrisoare este cutia poştală. A înmîna scrisoarea unui funcţionar de la ghişeu are ceva profund neliniştitor pentru adevăratul epistolier, echivalează cu a-ţi da copilul în mîinile unui străin şi a-i lua intimitatea căminului propriu, de aceea epistolierul va prefera să-şi pună singur scrisoarea în micul pîntec metalic, întunecos şi ocrotitor, al cutiei poştale. Ea îi va apăra epistola de pericolele drumului abia început, de ploaie şi ninsoare, de mîini străine şi de ochi curioşi. Dar din întunecata şi calda cutie poştală, cu mica ei fantă franjurată şi acoperită de o pleoapă metalică, de acolo nimeni nu va mai putea smulge scrisoarea care stă între altele asemenea ei, deci în largul ei, între semeni. Îşi va urma drumul pe care e mai bine să nu-l ştii împărţit în etape, să-l crezi rapid şi miraculos, pînă la cel în mînă căruia trebuie să ajungă, pînă la singurul om care are voie să descopere spaţiul ei intim.

Acela doar va şti să treacă de toate zidurile şi să deschidă foaia de hîrtie în care epistolierul îl primeşte ca-ntr-o odaie intimă. O odaie mică (scrisorile prea lungi sînt odăi stînjenitor de largi), o cămăruţă din lemn, căci în hîrtie mai foşnesc încă frunzele copacilor din care ea s-a născut (pădurea fiind ea însăşi un spaţiu intim care-i respinge pe nechemaţi). Mirosul hîrtiei (parfumul odăii) nu trebuie să fie altul decît mirosul lemnului pădurii, hîrtia parfumată e ridicolă şi distruge esenţa intimităţii epistolare printr-un artificiu de prost-gust. Odată pătruns în odaia de hîrtie care a fost lemn şi pădure, cel care citeşte scrisoarea a pătruns în insula lui Euthanasius. Acolo îl poate vedea pe epistolier. Este o întoarcere în timp căci acum epistolierul nu se mai află acolo. Acest defazaj asigură deplina intimitate şi misterul scrisorii, esenţa ei magică. Atunci cînd scrie, epistolierul e singur, în intimitate absolută în odaia sa de hîrtie-lemn-pădure şi ceea ce scrie nu suferă de false pudori. De aici o sinceritate maximă, dacă scrisoarea îşi merită numele. Cititorul scrisorii e şi el singur cînd pătrunde în odaia de hîrtie-lemn-pădure, deci reacţiile lui vor fi şi ele autentice. Şi totuşi epistolierul-gazdă şi cititorul-oaspete **se întîlnesc**, de unde şi magia scrisorii. Întîlnirea e fără mască şi fără alte artificii decît cele stilistice şi fără alte oprelişti decît cele lingvistice.

DISTRUGĂTORII

Nu văd nici o deosebire “morală” între a pătrunde cu forţa într-o locuinţă pe care stăpînii au încuiat-o ca s-o apere de oameni străini, un hold-up, un viol şi o violare de corespondenţă. Este tot un act de forţă asupra a ceva ce nu poate răspunde prin forţă şi nu ştie să se apere. Iar obscenitatea structurală a celui care pătrunde fără voie într-o scrisoare este la fel de clară, (dar şi inexplicabilă) ca josnicia celui care comite acte pedepsite de lege.

Cenzura scrisorilor, folosită întotdeauna, dar instituţionalizată şi perfectată în comunism, este echivalentă cu distrugerea cea mai perfidă a oricărei pudori. Au sesizat-o în special scriitorii (de la Milan Kundera la Lucian Raicu) pentru că ei înţeleg primii valoarea de intimitate pe care o creează cuvintele şi simt că agresiunea asupra cuvintelor este una dintre cele mai periculoase.

“Scrisoarea deschisă”, aflată azi pe prima pagină a ziarelor ca o atracţie specială pentru mass-mediaticii noştri contemporani este o noţiune bizară, este un “spaţiu-intim-la-vedere”. Ceea ce se publică sub acest nume impropriu nu sînt scrisori, căci scrisoarea implică obligatoriu un grad de intimitate, ci comunicări publice.

Nu tot ce e închis în plic e scrisoare. Există un ritual al scrierii şi citirii unei scrisori, o invitaţie şi un răspuns, o retragere în camera-de-hîrtie-lemn-pădure, într-un timp care curge cu o generoasă lentoare, într-o lume care n-a descoperit încă automobilul-avionul-nava-cosmică.

Va veni o vreme în care vom avea nostalgia tăcerii grăitoare a scrisorii, a scrisorii care nu te scoală din somn cu ţîrîitul ei în miez de noapte, a scrisorii care n-are alte ziduri de apărare decît plicul bine lipit, a scrisorii care rîde şi plînge fără să o vezi, fără să te oblige să rîzi cu ea, să-i ştergi lacrimile sau să-i oferi batista dacă plînge, a scrisorii care te apără de agresiunea lumii printr-un spaţiu dintre cele mai intime, pe care ţi-l oferă fără să ceară ceva în schimb. Ca orice lucru important, abia după ce o vom fi pierdut cu totul, o vom înţelege şi vom tînji după ea.

Ioana PÂRVULESCU

De ce-or fi aşa de neobrăzaţi?

Ştim doar cu toţii, fiindcă am învăţat la şcoală şi am citit în cărţi, că poporul român este sfios, ruşinos, măsurat, moderat, bine temperat. Cum se face atunci că unele personalităţi publice despre care se scrie azi în ziare fac lucruri lipsite de măsură ori chiar de ruşine?

O atare lipsă estre un defect sau o adaptare? Şi, ceea ce este mai important, asemenea personaje, obişnuite să mintă, să înşele, să-şi exagereze merite imaginare ori foarte comune – acest soi de oameni sînt selectaţi în mod natural din ansamblul societăţii şi puşi în posturi de conducere, sau ei devin aşa de îndată ce ajung “şefi”? Mulţi dintre noi cred că, dacă cineva nu are acele abilităţi – hai să le zicem de tip isteric – care permit cuiva să ducă de nas pe cei din jur, nu va deveni niciodată un om important şi nu va putea ocupa un post de răspundere. În virtutea acestei teorii, noi românii sîntem predestinaţi să fim conduşi de lichele; oricine vrea să facă ceva în viaţă trebuie să înveţe de mic imorala tehnică a conducerii turmelor cu zăhărelul. După o teorie contrară, conducătorii românilor, de la preşedinte la şef de birou, au mult de furcă tocmai cu caracterul labil al masei subordonaţilor, care inventează necontenit mici delicte dintre cele mai ingenioase, şi în acelaşi timp se pîrăsc mereu între ei, cu acuzaţii din cele mai neverosimile. În această concepţie, românul e “inventiv” la bază şi “constructiv” la vîrf, iar neruşinarea trece din clasa publică în clasa privată; realităţii delictelor i-ar corespunde irealitatea acuzaţiilor, astfel încît imaginea standard a unui conducător l-ar înfăţişa luptînd simultan cu delincvenţa şi cu calomnia – acuzaţiile investigate necorespunzînd niciodată cu delictele adevărate, iar potlogăriile fructifere (furtul, în special) din care masa se împărtăşeşte cu delicii fiind acoperite de legea tăcerii.

Unde e impudoarea, la conducători sau în masă? Şi cine are mai mult bun simţ, muncitorul sindicalist sau parlamentarul patron de prăvălie?

Dacă reflectăm un pic, ne dăm seama că pudoarea şi neobrăzarea nu sînt contrare, fiindcă nu se întîlnesc pe acelaşi plan. Ele au într-adevăr o rădăcină sexuală comună, fiindcă se diferenţiază ca atare între sexe şi mai ales la pubertate; dar extensia, de aici, a atitudinilor este imensă şi se desfăşoară în direcţii diferite. Acea pudoare pubertară **verecundia** lăudată de latini, care te împiedică să vorbeşti în public, să impui atenţiei celorlalţi neînsemnata (obligatoriu neînsemnata) matale persoană şi să le ceri diferite foloase, poate fi conservată de indivizi sau de societăţi şi în comportarea vîrstelor mature; dar e interesant să ne întrebăm din ce motive. Dimpotrivă, comportamentul opus are origini diferite: obscenitatea pură, infantilă, îi face pe oameni să rîdă şi uzul ei compensează personalităţi altminteri mai greu echilibrabile; un anxios poate fi excesiv preocupat de imaginea lui în ochii celorlalţi; avariţia poate fi pudică sau impudică; un isteroid nu se gîndeşte de fapt la nici un folos material atunci cînd se laudă sau se văicăreşte. Importante nu sînt costurile şi profiturile psihologice ale mentalităţilor, ci discursul social nerostit pe care-l articulează ele, a cărui coerenţă modelează întreaga viaţă a comunităţii, de cele mai multe ori fără ca oamenii să-şi dea seama.

Să spunem pe scurt că în condiţiile istorice ale ultimei jumătăţi de secol, “grupul conducătorilor” a învăţat că numai cine cere primeşte, iar “grupul celorlalţi” a învăţat că dacă deschide gura, are necazuri. Împărţirea aceasta între “conducători” şi “ceilalţi” – între “şefi” şi “paraziţi”, cum se spune în Rusia – este convenţională, dar realitatea ei convenţională este destul de puternică pentru ca să determine atitudinile a nenumăraţi oameni: unii au o teamă religioasă de a “ieşi” în public, ceilalţi au căpătat groaza viscerală de a redeveni “simpli cetăţeni”. E o cumplită mutilare sufletească să nu poţi circula liber între sfera publică şi cea privată, să fii condamnat fie la supunere mută pe toată viaţa, fie la portul unei măşti care ţi se lipeşte cu timpul de carne. Mutilarea aceasta e însă istorică, adică a survenit la un moment dat şi poate dispărea la un moment ulterior. Tot Estul a suferit operaţia de secţionare a vaselor prin care comunică socialul cu familialul şi cu intimul.

Oamenii publici gălăgioşi, alarmişti, pripiţi, sentimentali, provocatori, specializaţi în declaraţii fracasante, obişnuiţi să arunce pe masa de joc lucruri care nu le aparţin, ca patria, naţiunea, sîngele slav sau roman – acest gen de persoane publice preocupate să “tragă o ţeapă” şi să “se facă oameni” (care în Occident formează plevuşca) sînt pur şi simplu rezultatul împărţirii de care vorbeam mai sus. În termeni de responsabilităţi, de existenţa lor sînt vinovaţi “ceilalţi”, care continuă să respecte regula jocului impusă prin forţă şi abuz. Corupţia şi mistificarea în viaţa instituţională sînt între altele şi rezultatul unei excesive sfieli a particularilor, al spaimei de a-şi exercita drepturile, al resentimentului faţă de lucrul public (“care le-a adus numai necazuri”), al credinţei prosteşti că libertatea e mai periculoasă decît supunerea. Mai mult, şi mai cumplit, se răspîndeşte credinţa că politica e “curvă” şi că morala e la om o tară gravă care-l condamnă să devină un ratat. Efectul unor asemenea tendinţe ar fi construirea, în România, a mahalalei multilateral dezvoltate, cu domnia “barosanilor” şi a găştilor.

E semnificativ să ne întrebăm ce cauze determină comportamentul neînfrînat al liderului-tip actual, al “neobrăzatului” care ne conduce. S-a născut aşa? O fi avînd o problemă de caracter? Dincolo de cazurile particulare ale unor parlamentari care nu ne interesează, trebuie să ne amintim că sîntem latini, şi că o parte din complexul polar care face ca fecioara bruscată să scoată cuţitul la atentator, iar acesta să se facă iertat cu un surîs şi o glumă – o parte din acest complex italic există şi în moştenirea noastră. E limpede că problema pudoarei şi neobrăzării atinge la noi o intensitate religioasă: nu e ceva de care te ocupi în treacăt, ci e materie de jurăminte, de concepţie de viaţă; din cauza asta îţi educi copiii în cutare fel şi nu în altul, din cauza asta te sinucizi.

Ipoteza mea este că există aici o pricină foarte profundă, dar aflată încă în sfera voinţei şi liberului arbitru, şi care ar putea fi numită atitudinea faţă de proprietatea intimă. Aş numi proprietate intimă o încărcătură de obiecte mentale pe care le consider numai ale mele, şi pe care nu pot suporta să le împart cu ceilalţi, decît eventual cu persoane practic asimilate cu mine însumi. Or, în spaţiul Orientului islamic, puterea de stat are particularitatea de a consuma fidelitate (de aceea e şi atît de puţină fidelitate); despotul se hrăneşte cu jurămintele supuşilor; semnul fidelităţii este dăruirea nu numai a proprietăţilor materiale ori sociale (copii, neveste), ci şi a proprietăţilor intime; ca să trăiesc, mai ales să trăiesc bine, trebuie să-mi ascult şeful ca pe tata, şi să-i spun secretele pe care nu i le împărtăşesc nici nevestei. Distribuirea diferită, în Occident şi Orient, a sferei publicului şi privatului este evidentă. România se află în zona de intersecţie a acestor două modele. Partidele vulgare (nu numai comuniştii, ci şi unele partide afaceriste interbelice) au cultivat modelul oriental. Prin urmare în zona noastră ibrailotă, amărăşteană, carpato-danubiano-pontică, a vinde ce ţi-e sfînt e un mod de a solicita un post sus pus cu leafă mare. Aud la televizor pe cineva care jură fidelitate idealurilor din decembrie; să trecem peste faptul că omul nu ştie care sînt acelea şi că nu le avea în decembrie; dar de ce trebuie să jure? Probabil îşi închipuie că alegătorul, devenit acum sultan, o să se înduioşeze şi o să-i arunce un paşalîc electoral. Că “ataşamentul” mai e şi azi un criteriu politic cum a fost ieri, ar fi o observaţie banală; că a fost ieri un criteriu politic, care funcţiona în multe cazuri, este uimitor: această dovadă de naivitate din partea comuniştilor mă miră şi acum.

Rămîne o întrebare: de ce această configuraţie anume între sfială şi neobrăzare? Căci pentru ca ceea ce se întîmplă la noi să funcţioneze, trebuie ca ambii actori să-şi joace bine rolul: neobrăzatul să inventeze mereu lucruri noi, cu care să ia ochii (statul de drept, sfînta constituţiune, reforma), dar şi sfiosul veşnic cîrtitor din banca lui să-l urască temeinic, să-l dispreţuiască serios, dîndu-i negreşit votul şi permiţîndu-i astfel să adune noi şi noi păcate pe sufletu-i negru.

Ioan PÂNZARU

Chipuri ale neprihănirii

O DEFINIȚIE

1) Curăția (castitatea) este o însușire a firii netrupești. Curăția este casa prea iubită a lui Hristos și cerul pe pămînt al inimii. Curăția este tăgăduirea mai presus de fire a firii și o întrecere adevărată și minunată a trupului muritor și stricăcios cu cei netrupești. Curat este cel ce a respins de la sine dragostea prin dragoste și a stins focul material prin focul nematerial.

2) Neprihănirea este numele de obște al tuturor virtuților. Neprihănit este cel ce chiar și în visuri nu simte în sine nici o mișcare (a patimii), sau schimbare a stării sale. Neprihănit este cel ce a dobîndit o desăvîrșită nesimțire față de deosebirea între trupuri. Aceasta este regula și definiția desăvîrșită a atotcuratei curății, să fie cu aceeași stare de suflet față de trupurile însuflețite și neînsuflețite, cuvîntătoare și necuvîntătoare.

Ioan SCĂRARU

(Scara dumnezeiescului urcuș, Cap. XV)

DOUĂ COMENTARII LA CÎNTAREA CÎNTĂRILOR ALE SFÎNTULUI GRIGORIE DE NYSSA:

"Ca o coajă de rodie obrazul tău, sub vălul tău". (Cînt. Cînt. 3_9-4_7)

E ușor să înțeleagă fiecare, din înșirarea celor tîlcuite, că ceea ce se laudă aci e rușinea (pudoarea). Căci înfățișînd cuvîntul Biserica în chipul Miresei și dînd, în descrierea frumuseții feței, atenția cuvenită fiecărei virtuți pe rînd, acum, prin roșața ce arde în obraz laudă în mod cuvenit neprihănirea, împodobind-o cu rușinea, prin chipul rodiei. Căci fructul acesta cu coajă aspră și de nemistuit se aseamănă cu virtutea neprihănirii. Căci precum asprimea cojii rodiei hrănește și păzește dulceața fructului pe care îl cuprinde, așa viața aspră, înfrînată și uscată se face paznică a bunătăților neprihănirii.

Și e îndoită și aci lauda acestei virtuți, anume, una pentru cele ce apar în viața cuviincioasă, și alta, pentru cele ce se săvîrșesc întru nepătimirea sufletului, "a căror laudă, precum zice Apostolul, nu e de la oameni, ci de la Dumnezeu" (Rom. 2, 29). Căci pudoarea care strălucește în cele ce se săvîrșesc își are lauda proprie din cele ce se văd; iar în afară de acestea sînt minunile tăcute și ascunse, care nu se văd decît de ochiul acela care vede cele ascunse.

*

"Ochii, ca porumbeii" (Cînt. Cînt. 5, 8-13). Cu adevărat frumoasă laudă a acestor ochi e nevinovăția, pe care o dobîndesc cei ce nu se mai întinează printr-o viață trupească, ci viețuiesc și umblă prin Duhul. Căci viața duhovnicească și nematerială se caracterizează printr-un chip propriu porumbelului.

Deci ochii de pe plinătățile de ape sînt cei ce s-au făcut, prin nevinovăția și nerăutatea lor, asemenea porumbeilor. Iar baie le este lor laptele, căci zice Scriptura: **"Spălați în lapte"**. Și e o laudă cuvenită pentru acest fel de ochi să aibă frumusețea unui asemenea porumbel scăldat în lapte. Căci e o însușire adevărată a laptelui că numai la el este cu putință ca să nu apară în el vreun chip (idol) sau vreo asemănare. Pentru că toate cele ce au o fire lichidă fac să apară în ele, prin luciul suprafeței lor, asemenea oglinzilor, chipurile celor ce privesc în ele. Numai în lapte nu are loc această înfiripare de chipuri. De aceea aceasta este lauda cea mai desăvîrșită a ochilor Bisericii: să nu prindă chip în ei, prin rătăcire, nimic neconsistent, amăgitor și deșert, afară de adevărul lucrurilor, ci să privească pe Cel ce este cu adevărat, iar vederile și rătăcirile amăgitoare ale vieții de aici să nu le primească. Pentru aceea a socotit sufletul desăvîrșit că baia de lapte este un mijloc sigur pentru curățirea ochilor.

Literatura română față cu progresul

Una dintre cele mai surprinzătoare constatări pe care le-a făcut E.Lovinescu în preajma intrării țării noastre în primul război mondial a fost dezvăluirea caracterului profund reacționar al literaturii noastre. Într-un moment în care aveam să fim chemați a ne realiza idealul unității naționale, adică unul din punctele din programul "partidei naționale" formulat încă de la 1848, literatura română se dovedea stăpînită de altă mentalitate, străină și chiar opusă acestor idealuri. Și era o contradicție stridentă, mai ales la nivelul prozei care, din marele salt înainte realizat de societatea românească în ultimele trei sferturi de veac, nu recunoscuse decît discordanțele și nu-și îndreptase simpatia decît spre epavele istoriei: haiduci romantici, pădureți și solomonari, babe și moșnegi păstrători ai unei "înțelepciuni" ancestrale, boiernași taclagii, cucoane de modă veche, tot felul de personaje scoase din circulație de revoluția și instaurarea societății liberale. Tot procesul modernizării era absent din literatură sau era blamat în dureroasele-i efecte secundare: relicvele societății patriarhale s-au prezentat cu melancolie și absență sentimentală; paseismul, nostalgia pentru societatea rurală (boierească și țărănească) tradițională, ura față de modernismul invadator constituiau sentimentul de fond predominant în intelectualitatea românească din acel moment istoric și care avea să se confrunte în Europa tehnicistă și evoluată sub forma Germaniei Wilhelmiene, într-o încercare supremă de a schimba statutul încă mizer al țării sau de a-și consolida uitarea în Europa pe baza unui alt statut.

La această situație paradoxală se ajunsese grație unei literaturi care alterase prin realizările și farmecele-i malefice mentalitatea generală, cu excepția unui mic grup activist și dinamic îndeosebi din Partidul liberal și care nici el nu și-a dat seama că discursul politic (dominat cel mult de naționalismul sămănătorist iorghist) era el însuși anacronic, dacă nu chiar nociv. Dar nu fusese totdeauna așa, literatura din secolul trecut începuse altfel: de la Iancu Văcărescu și I.Heliade Rădulescu la Alecsandri și de la Dinicu Golescu la Kogălniceanu, literatura fusese patriotică și populistă în sensul cel mai bun al cuvîntului, dar nu celebrase staticismul societății tradiționale, iar "virtuțile străbune" fuseseră pentru ea mai ales cele ostășești și eroice; ea nu cultivase nostalgia pentru trecut și pentru relicvele acestuia, se apropiase de trecut pentru ceea ce se putea valorifica în sensul progresului. Abia spre sfîrșitul secolului încep să se facă simțite tendințele reacționare: în paralel cu critica aspră întemeiată teoretic a prezentului (Junimea) se fac primele încercări de întoarcere spre trecut, spre unul nebulos și inverificabil, plin însă de toate virtuțile (Eminescu) și spre trecutul conservat anacronic la scară națională, adică spre lumea rurală (Creangă, Slavici, Coșbuc, apoi întregul sămănătorism); în fine, spre societatea micii boierimi provinciale (Vlahuță, Brătescu-Voinești, Gîrleanu) conservată în unele enclave periferice.

Societatea de după 1848 (chiar dacă revoluția fusese un eșec) urmase niște idealuri unioniste și libertare, exprimate într-o literatură pe măsură; atenția prozei se îndreptase spre lumea intelectuală și urbană, iar primele încercări de roman sînt în acest sens, chiar dacă **Ciocoii vechi și noi** e orientat reacționar și o încercare de parvenire socială se vede pedepsită crunt în final. Dar moartea cîtorva scriitori de orientare "modernă" (Radu Ionescu, Filimon, Al.Depărățeanu, Al.Sihleanu) sau abandonarea literaturii de către alții, de orientare net liberală (B.P.Hașdeu, Al. Odobescu, V.A.Urechia) lasă loc altor tendințe care vor duce la involuția spre trecut și privilegierea ruralității, cel mai mare poet al românilor fiind nu cel care exprimase și cîntase idealurile progresiste și naționale (V.Alecsandri) ci un geniu neguros și profund, pierdut în alte vremi și avînd pentru prezentul strălucit al vremii sale numai cuvinte de amărăciune și de critică biciuitoare (M.Eminescu). Dacă mai punem la socoteală expresii ale unei istorii inventate (**Apus de soare** de Delavrancea și așa-zisul **Vlaicu-vodă** a lui Davila) avem tabloul jalnic al mentalității românești pe care o modelase literatura cea mai frumoasă, în contrasens cu mersul istoriei și cu cele mai generale aspirații ale societății românești.

Împotriva tendinței generale, anacronice, proruralizante și provincialiste se puseseră cîțiva artiști, un Al.Macedonski, de pildă, dar acțiunea lui (cu efect profund pe planul influenței artistice: D.Anghel, I.Minulescu, G.Bacovia, I.Pillat, în faza sa parnasiană, T.Arghezi la debuturile sale) e fără o influență reală în mentalitatea publică și prea discordantă pentru a i se recunoaște atunci ceea ce e mai prețios și mai consecvent în lunga sa carieră: prelungirea în bună măsură a orientării poeților generației de la '48. În sfîrșit, un artist cu o personalitate puternică și cu o acțiune precis determinată care coexistă în paralel cu mentalitatea paseistă și cu lirismul istoric de fantezie, anume: I.L.Caragiale, și care nu se lasă contaminat de aceasta, continuă pe socoteală proprie critica vremii sale: o face dinlăuntru, ca un produs autentic al societății liberale, o face în numele inteligenței și al dreptului la luciditate nu în temeiul unor idei nebuloase și în avantajul unor problematice valori ale trecutului. El nu are nostalgii, dar nici rețineri și astfel îl vedem prezentînd în forma cea mai batjocorită un personaj care întrupează virtuțile clasei ce se ridica: onestitate, hărnicie și spirit de întreprindere, cult al valorilor familiale și al respectului de sine și de alții, spirit civic prin participarea voluntară la acțiuni armate de interes public, în sfîrșit, justă orientare politică prin adeziunea la forțele progresului și strădania de a înțelege mecanismul propășirii. L-am numit pe Jupîn Dumitrache, cel mai ridiculizat personaj al lui Caragiale, model (pentru amatorii de speculații moralistice) de creație prin cinism artistic. (În sfîrșit, să nu uităm că pe cel mai pur și mai intransigent erou al său, Nenea Anghelache din **Inspecțiune**, Caragiale îl face pur și simplu să se sinucidă!)

Dezvăluirile acestea crude și curajul demistificației în cazul autorului **Momentelor** nu au nici o legătură cu reacționarismul lui M.Sadoveanu, acesta spre deosebire de iubitorul de progres și doritorul de schimbare Caragiale, e, desigur, cel mai retrograd ca mentalitate scriitor român; el s-a blocat înainte de 1880 într-o societate "ideală" în care toate semnele și intruziunile noilor vremuri apar nu doar ca impurități eliminabile, ci asemeni unor atentate la adresa sufletului "poporului". În plus, el a lucrat cu efecte în imaginarul intelectualității românești, pînă în clipa de față, la edificarea unor închipuiri care țin chiar în cazul persoanelor culte locul cunoașterii istoriei naționale reale. Pe el îl avea îndeosebi în vedere fostul său coleg de școală E.Lovinescu, atunci cînd vorbea de reacționarismul scriitorului român: această performanță se realizează în cazul marelui prozator moldovean în toată rotunzimea și plenitudinea. Nu același lucru se petrece în cazul scriitorilor obișnuiți, la care elemente discordante coexistă cît se poate de simplu și firesc, încît orientarea lor politică foarte sinceră nu are uneori nici o legătură cu fondul operei. Această "anomalie" a îngăduit apariția unui artist al cărui model încă nu-i stătea criticului la dispoziție cînd vorbea de "reacționarism" în 1915: e vorba de acea monstruozitate unică, în care se concentrează individualismul anarhic și ideea politică autoritaristă, cultura populară, mahalagească și ecleziastică, rafinamentul suprem al estetului cu vîna populară, vulgaritatea și sublimul, dispoziția de a adopta orice atitudine politică și năzuința spre absolut în inspirațiile sale religioase; e vorba, desigur că cititorul a ghicit, de Tudor Arghezi.

Amîndoi însă au socotit cuvenit nu doar să accepte comunismul, să se apropie de el, dar și să-l servească. Fără a lua în seamă incompatibilitatea dintre structura și inspirația lor artistică și ceea ce în noul regim era fie și "ideal".

Alexandru GEORGE

© ?

Picătura de firesc

Firescul de azi

Doamnele "delicate" optează pentru **pronunția p'lovăr, ocolind formula corectă din dicționar: pulover (flanelă), care le sugerează,** probabil, o realitate obscenă. Unde se dovedește că cei/cele care rostesc corect cuvîntul sînt oameni lipsiți de orice imaginație, și, bineînțeles, de orice simț al pudorii...

Firescul de ieri

Clubul uzinelor "Grivița Roșie" dispune de o sală de spectacole și cinematograf (circa 450 locuri), sală de conferințe, săli speciale pentru diverse cercuri de amatori (artă plastică, aeromodelism, foto), săli de repetiții pentru formațiunile artistice (cor, dansuri populare, orchestră de muzică populară, orchestră de balalaici, orchestră de mandoline, brigadă artistică), sală de balet pentru copii, sală pentru reuniuni tovărășești, bibliotecă (circa 60.000 volume), grădină de vară (800 locuri) și altele. O sală specială adăpostește expoziția permanentă "Trecutul de luptă al muncitorilor ceferiști de la Grivița". **(după "București - ghid", 1962)**

Firescul de alaltăieri

"Cazinoul din Sinaia era așa, foarte aparențos: intrai înăuntru, pe dreapta o sală foarte mare unde se juca ruletă... mai erau încă două săli - **salles privées** - unde se juca **chemin de fer** și **baccara.** Lumea se aduna de pe la șase, se uitau la cum se învîrte ruleta, alții rîdeau, făceau hazuri... Cine cîștiga, sigur - era fericit, cine nu - lăsa nasul în jos! Totul era foarte cochet: femeile elegante cu pălării mari, bărbații distinși, în haine bleumarin sau negre - unii veneau chiar în smoking, dar nu era obligatoriu - și mai era o sală-restaurant, unde puteai să te duci să mănînci și-apoi iar să te-ntorci la joc, și erau tot felul de ocheade... între persoane, mă-nțelegi! Vedeai spre exemplu o cucoană pe care-o cunoșteai, și-alături de dînsa un tip - îl cunoșteai și pe el sau nu - și care nu se dezlipea de ea! Îți dădeai seama imediat că era un nou flirt, dacă nu chiar mai mult... Ei ziceau că sînt doar prieteni, dar mă rog - se simțea și se cunoștea. Amuza pe toată lumea chestia asta: ori rîdea de bărbat-su, ori rîdea de ea, ori de el..." **(Mimi C., septuagenară, despre anii '30)**

© ?

Din vieața unui extremist de centru

EXISTĂ ȘI INFORMATORI AI BINELUI!?

Sînt vreo patru delicatesuri în "Toți oamenii președintelui" despre care n-am auzit sunînd telefoanele pe la marile noastre cotidiane, semn, mai știi, că filmul o fi plăcut, căci așa face omul inteligent cînd îi place ceva: nu sună, nu dă glas, nu sare din pantofii de casă, atunci îl apucă discreția.

E, mai întîi, voluptatea calmă cu care reporterul își rostește numele și titlul ziarului la care lucrează, oriunde și oricînd bate la poarta grea a secretelor; indiferent dacă va fi dus cu preșul sau cu zăhărelul, la auzul numelui lui se produce, de partea cealaltă, un declic, vibrația unui fel de șalter, ca și cum cineva, într-o cameră întunecată, are de făcut față unui bec aprins pe neașteptate, atentînd la mișcarea acelui secret. "Bernstein de la Washington Post" devine o parolă, o somație la, iertați-mă, transparență.

După aceea, e spaima care-i cuprinde pe ziariști cînd descoperă că sînt filați și viața le e pusă în crescînd pericol, pe măsură ce vor să afle adevărul. Cum, adică, nu se așteptau - erau atît de naivi? Cu Marin Preda am fi rîs bine la aceste scene în care americani în toată firea sînt stupefiați că cineva vrea să-i omoare fiindcă își fac meseria de ziariști. Păi nu-i apără o Constituție exemplară? Preda – care putea să se declare "întors pe dos" după "La dolce vita" – era foarte sensibil, deci plin de haz, cînd constata "superioritatea" experiențelor noastre în aceste domenii delicate ale polițiilor secrete, ale groazei publice. "Ei nu știu ce știm noi..."

Pe urmă, mai e stafida asta: deși unul din ei e republican, "situația de partid" nu-i o piedică pentru a merge pînă la capăt, hotărîți să afle adevărul într-o porcărie pusă la cale de șefii propriului partid. Povestea asta n-o prea știm noi...

Iar ce nu știm deloc e nebunia cu figura aceea enigmatică din garaj, informatorul din subterană, cel care le spune mereu pozitivilor ce au de făcut, dar fără a le da certitudinea unei soluții; nu ni se oferă nici o explicație asupra acestui "Deep Throat" (Gîtlej adînc), de ce se ascunde, de ce-i vinde ziarului pe boșii mizerabili de la Casa Albă, ce interese are, poate că și pe el îl mînă un complex, o culpă, o traumă... Tăcere!... Învăluit într-o anumită transă, și ea americană, o mistică a onestității, bunul informator e un personaj din "Twin Peaks" avant la lettre. În mintea mea, singura idee ar fi aceea că și cauzele cele mai drepte - și ce e mai drept decît apărarea democrației, nu-i așa, copii? - nu se pot lipsi de informatori buni, de turnători experți, pe cît de obscuri, pe atît de juști. Maniheici cum ne stă bine, chestia ne amuțește, desigur, o clipă, cît durează răsucirea unui șalter, după aceea ne întoarcem la deșteptăciunile noastre care fac moarte de idee cînd le apare o contradicție în fața ochilor.

Radu COSAȘU

Biblioteca

Gustave FLAUBERT

Frédéric bănuia că doamna Arnoux venise ca să i se ofere; și din nou îl cuprinse o poftă mai puternică decît totdeauna, furioasă, turburată. Și totuși, simțea ceva de nespus, o repulsie, parcă spaima unui incest. O altă teamă îl opri, frica de dezgust, mai tîrziu. (...)

În sfîrșit, cînd limba ceasului trecuse de douăzeci și cinci de minute, ea își luă pălăria apucînd-o de bride, încet.

– Adio, prietene, prietenul meu drag! N-am să te mai văd niciodată! E ultimul meu gest de femeie. Sufletul meu n-o să te părăsească niciodată. Binecuvîntările cerului să fie asupra dumitale!

Și îl sărută pe frunte ca o mamă.

Părea însă să caute ceva și îi ceru o pereche de foarfeci.

Își scoase pieptenele; tot părul ei alb îi căzu pe umeri.

Tăie brutal, din rădăcină, o șuviță lungă.

– Păstreaz-o! Adio!

(Traducere de Lucia Demetrius)

James JOYCE

rugîndu-se de mine să-i dau o bucățică tăiată din pantalonașii mei asta era în seara cînd veneam prin piața Kenilworth m-a sărutat în deschizătura mănușii și a trebuit să mi-o scot și tot punîndu-mi întrebări este permis să se intereseze de forma dormitorului meu așa că l-am lăsat s-o țină el ca și cum aș fi uitat-o să se gîndească la mine cînd l-am văzut cum și-o strecoară în buzunar bineînțeles că-i nebun cînd vine vorba de pantalonași e limpede se vede după cum se zgîiește totdeauna la nerușinatele alea de biciclete cu fustele care li se ridică pînă la buric chiar cînd eram Milly și cu mine cu el la serbarea aia în aer liber și aia în muselină crem care stătea la soare că putea să-i vadă orice fărîmă de ce avea pe ea cînd m-a văzut pe mine de la spate ținîndu-se după mine prin ploaie eu l-am văzut pe el înainte de a mă vedea el pe mine

(Traducere de Mircea Ivănescu)

Cella DELAVRANCEA

Plecam de la Țibana îmbrăcate, dar la primul praf ridicat de trapul cailor, opream pe Kirilă vizitiul, îmbrăcam șorțul și numai la apariția acoperișului casei mari din Tatomirești, ne îmbrăcam iar cu rochiile de muselină înflorată. Pe drum ne mai opream la vederea florii roșii numită "sîngele voinicului", scoteam pălăriile și le culegeam cu tija lor lungă punîndu-le pe cap în chip de coroană. (...)

După siesta generală, cei mari rămîneau în casă la "bezig", iar mătușile cu mama, pe terasa acoperită, la conversație. Noi zburam în grădina mare plină de flori, la chioșc sau în fund, la vie. Acolo se înnodau preferințele, sau se desfășurau prietenii de o zi. Așa cum își fac ghearele pisicile pe mătasea unei canapele, așa ne ascuțeam și noi spiritul de cochetărie, sfidare și mîndrie, înspre băieții frumoși care încercau să ne îndulcească, declamînd poezii și povestindu-ne nedreptățile suportate la liceu.

Pascal BRUCKNER

Proastele noastre obiceiuri ne împinseră să inventăm tot felul de mici libertinaje indecente. De exemplu, se întîmpla ca noaptea Rebecca să urineze lîngă piciorul meu și să mă trezesc ud, în frig, auzindu-i rîsul mititel sub cearșaf, certîndu-mă că am făcut pipi în pat ca un copil mic. (...) Sau amestecam alimente, licori pe orificiile amantei mele, iar sexul său devenea masa pe care mă delectam. Confirmînd natura canibală a dorinței mele pentru Rebecca, rețete de dragoste și rețete de bucătărie tindeau să se confunde.

(Traducere de Vasile Zincenco)

SAINT-JOHN PERSE

Sînt cuprins de mîhnire, scumpă Doamnă, de a nu putea lua parte la dineul de mîine seară, căci de multă vreme nutresc dorința de a vă mai vedea.

Nu sînteți oare cauza stăruitoarei mele remușcări, încă de cînd am fost în stare să citesc, într-o seară, **Catherine-Paris**, fără a vă spune îndată cît de mult îmi plăcea calitatea acestei opere și felul cum vă înfățișa?

Dar cred că nu sînteți stăpînită, mai mult decît mine, de noțiunea timpului, și viața este făcută dintr-o zi destul de lungă, ca să mă puteți ierta.

Fiți încredințată, încă o dată, de marea mea părere de rău de a nu putea face parte dintre invitații dumneavoastră de mîine și vă rog să primiți, împreună cu mulțumirile mele, respectuoasele mele omagii.

Alexis St.L.Léger (către Marthe,
Princesse Bibesco), 8 aprilie, 1929

BBFC & MPPDA UNLIMITED

"Cenzurarea filmelor a fost o necesitate aproape unanim acceptată încă de la începuturile cinematografului. Vioiciunea acestui medium şi, mai ales, accesibilitatea cinematografului unui public mult mai larg decît celui al teatrului, literaturii şi chiar şi music-hall-ului au alertat autorităţile la riscurile unor influenţe periculoase." ● În funcţie de ţară, activitatea cenzurii se aplica la sex, crime violente, politică şi chiar expresia stilistică. Într-o singură ţară se puteau cenzura toate aceste elemente la un loc: fosta Uniune Sovietică. ● Belgia este singura ţară care nu a instituit precenzurarea filmelor pentru adulţi. ● Danemarca şi Uruguay au abandonat această practică de puţin timp. ● Guvernul se ocupă de cenzurarea filmelor în toate ţările cu excepţia Marii Britanii, Statelor Unite, Germaniei şi Japoniei, unde sistemul de precenzurare este operat de industria filmului. ● BBFC (British Board of Film Censors, format în 1912) a cenzurat (refuzînd să acorde certificate) filme ca **Greva** şi **Crucişătorul Potemkin** de Eisenstein, **Mama** lui Pudovkin şi **Cochilia şi preotul** al lui Germaine Dulac. ● În Statele Unite, Hollywoodul devenise, imediat după primul război mondial, "o poreclă pentru comportament licenţios", atrăgînd o tot mai largă dezaprobare publică; în aceste condiţii, în 1992 s-a creat MPPDA (Motion Picture Producers and Distributors of America), organism autonom în cadrul industriei filmului, condus - la început - de Will H. Hays. "Biroul Hays" a fost creat la rîndul său în 1926 pentru lupta împotriva obscenităţii în filme. Dar opinia publică a continuat să protesteze, culminînd cu formarea Legiunii Decenţei în 1934, inspirată de episcopii romano-catolici dar sprijinită şi de alte culte. Importanţa Legiunii a fost confirmată de o Enciclică Papală din 1936; boicotarea filmelor considerate "indecente" era principala sa preocupare. ● Între timp, "Codul Hays" fusese stabilit, încă din 1930, arătînd amănunţit ce limite trebuiau respectate în prezentarea comportamentelor sexual, social şi criminal. Între 1933-1954, "Codul" a funcţionat imperturbabil, fiind revăzut abia în 1956... ● Privit astăzi, "Codul Hays" stîrneşte rîsul: criminalii (inclusiv cei vinovaţi de adulter) nu înving niciodată, viaţa de familie nu poate fi decît bună, minorităţile etnice şi religioase nu trebuie ofensate... ● Legile în vigoare contra obscenităţii au fost suficiente pentru a interzice filme ca cehoslovacul **Extaz** (1933), dar Otto Preminger, 20 de ani mai tîrziu, reuşea să-şi prezinte comedia sa ("despre virginitate") **Luna e albastră** fără aprobarea "codului", dovedind astfel că acesta nu e esenţial pentru a proteja de cenzură. Interdicţia nudităţii a fost trecută cu succes de filmul lui Sidney Lumet **Cămătarul,** în 1964, datorită "justificării dramatice" a unei scene în care o femeie se dezbracă pînă la brîu. ● Legiunea Decenţei - (re-numită Biroul Catolic Naţional pentru Filme în 1965) continuă să aplice etichete pe filmele care apar...● În Uniunea Sovietică, cazul cel mai flagrant de cenzură se referă la două secvenţe din filmul lui Dovjenko, **Pămînt** (altminteri, politic ireproşabil): cea în care o femeie goală boceşte isteric şi cea în care un grup de muncitori urinează veseli în radiatorul unui tractor...

ÎNŞIR-TE...

"...Unii m-au lovit şi m-au atacat. - **De ce, că ai apărut goală?** - Nu eram chiar goală, eu am făcut o facultate tocmai ca să înţeleg că corpul meu este instrument. (...) Gîndul de plecare din ţară? Nu, că mi-e dragă profesia şi ştiu că e o profesie de cuvînt şi de exprimarea educaţiei şi suferinţei de aici. (...) Cu problema vitală, cu moartea, am rezolvat-o..." (**Tora Vasilescu**, interviu în "România liberă" din 11 ianuarie 1993)

ULTIMA ORĂ

Filmul lui Stere Gulea Vulpe vînător **a fost invitat să participe (cu 3 proiecţii) în secţiunea oficială "Panorama" a Festivalului de la Berlin. Pe un scenariu de Herta Müller şi Henry Merkle şi avînd în distribuţie pe Oana Pellea, Dan Condurache, Mara Grigore şi Claudiu Istodor - este primul film românesc care are ca subiect evenimentele de la Timişoara din 1989. Produs de acelaşi studio al Ministerului Culturii, Balanţa de Lucian Pintilie este şi el prezent la Berlin.**

© M. Oroveanu

Săptămîna lui...
MIHAI N. HRISTU

"**Stimate domnule "Canal b", ce-ai făcut în ultimele şapte zile?** – Este o întrebare foarte indiscretă, pentru că ar trebui să-mi aduc şi eu aminte ce-am făcut; în ultimele şapte zile, de dimineaţa pînă seara am lucrat: punerea la punct a unei companii de film şi televiziune nu-i un lucru uşor, mai ales într-un loc unde această industrie nu e structurată, cum e România; am muncit de dimineaţa pînă seara ca să pregătesc partea noastră de contribuţie la "Ora 25", ca să controlez intrarea în reluare a topului britanic la SOTI, ca să mă duc la Connn... siliul Naţional al Audiovizualului să-mi ridic cele patru licenţe de radio pentru Iaşi, Suceava, Piatra Neamţ şi Galaţi, ca să punem la punct primele aspecte ale înfiinţării unui lanţ de 500 de videoteci şi să stau cu mîna pe telefon tot timpul cu Los Angelesul şi New Yorkul după filme, ca să mă rog de Saatchi's de la Roma să ne trimită mai repede "La piovra" pentru "Ora 25", ca să mă rog de "20th Century Fox" să ne trimită două seriale senzaţionale şi toată lumea pleacă acuma la Monte Carlo fiindcă mîine, luni, se deschide tîrgul şi festivalul de filme şi uite-aşa, de dimineaţă pînă seara, abia mai am timp să citesc "Dilema"... (rîs homeric). **Domnule, ce se-aude cu** Emmanuelle **– vine sau nu mai vine?** **Emmanuelle** e un subiect foarte drag mie, chiar fixîndu-mi un randevu cu Andrea Miller (?), distribuitoarea principală a lui Menahem Golan de la firma "The 21st Century Film Corporation" pentru tîrgul de filme de la Los Angeles de la finele lui februarie: am stabilit că acolo vom negocia cumpărarea serialului **Emmanuelle**, care este gata din decembrie şi ăăă, fiindcă este un serial foarte ăăă "hot", precizez aici, sînt zece ore, sau douăzeci de jumătăţi de oră, filmate cu zece puicuţe senzaţionale care sînt păstorite de bunica lor Sylvia Krystel şi care serial este un fel de mapamond erotic, pentru că iubirile se consumă pe treptele templelor din Thailanda, la Luxor, în America de nord, de sud, de est şi de vest şi aşa mai departe... **Să înţeleg că ce am văzut aseară a fost un aperitiv – avînd în vedere că se petrecea tot în Thailanda?** Te referi la filmul... ah, filmul ăla e un film foarte interesant şi poate că în contextul rubricii tale ar putea fi picantă povestea lui: filmul trebuia prezentat la TV în seara de Crăciun, dar probabil că s-a considerat că era mult prea libertin pentru o seară de pioasă comemorare şi atunci, sigur, a fost mutat aseară (data interviului: 6.02.**n.n.**)... **Deci, ca să recapitulez**: Emmanuelle **nu e cu Sylvia Krystel**?! **Apare şi ea?** Am văzut filmul la Milano, un "treiler" de 17 minute în care era o prezentare a întregului serial şi, din cîte mi-aduc aminte, apărea şi Sylvia Krystel în avion cu un moş lîngă ea şi-şi depănau amintirile de-acum douăzeci şi ceva de ani dar toată acţiunea este... susţinută ca să zic aşa de zece fetiţe de 20-23 de ani, care sînt noile **Emmanuelles**... şi deci serialul acesta noi îl avem să zicem arvunit, urmează să ne tocmim la preţ – vreau să folosesc termenii Pieţei Amzei în această industrie, nu-i aşa, cu totul ezoterică şi... filmul îl vom cumpăra; unde şi cînd îl vom difuza – rămîne de văzut; noi îl vom propune bineînţeles pentru "Ora 25", conform contractului pe care-l avem cu TVR. **Şi nu te sperie protestele care or să curgă după acest serial – după fiecare episod, bănuiesc**...? Proteste că nu s-a văzut îndeajuns, sau la ce te referi?... Ăăăă, am puţin stress în această privinţă, chiar sîmbătă într-unul din ziarele bucureştene apărea un anunţ oarecum semianonim al unei "asociaţii pentru protecţia..." nu ştiu cum se chema, care protesta la intenţia postului SOTI de a transmite nişte filme sexy sau erotice înainte chiar ca să se fi văzut primul minut din film; or, m-aştept ca "artileria grea" să fie îndreptată împotriva noastră, dar este momentul să lăsăm la o parte falsa pudoare şi să dăm cezarului ce e-al cezarului şi lui Dzeu ce e-al lui Dzeu: filmul nu va rula la 8 seara, iar dacă va rula la 12 noaptea, copiii n-au decît să se culce – şi bătrînii! Noi vrem să aducem şi **Luni de fiere** de Polanski după romanul lui Bruckner, care nu este un film sexy sau, doamne fereşte, porno, ci unul intens erotic, cum au mai fost cîteva filme de calitate care au rulat la noi – "Basic instinct" de pildă, iar eu sper să fie ca un duş rece pentru lumea plictisită şi abătută de bătăile de pe ecranele cinematografelor care domină în prezent...

De joi pînă joi

Vineri

Micul soldat şi **Charlotte şi tipul ei** (J-L. Godard, 1960; 1959) - Ciclul "J-L.G" continuă la Cinematecă (sala Eforie, acestea la orele 10, 16.45 şi 19), spre bucuria acelor "happy few"; NU vă lăsaţi influenţaţi de "sfaturile" celor mai în vîrstă... veţi adora aceste filmuleţe de început - mici dispozitive nervoase, neastîmpărate - aşa cum v-au încîntat (nu v-am spus eu?) fronda genială din "Soigne ta droite" şi travelling-urile nesfîrşite (şi incomparabile) din "Nouvelle vague".

Deşteptarea primăverii (Wedekind-Ciulei, la sala Izvor a Teatrului Bulandra, orele 18) - Dacă nu aţi văzut încă această montare semnată de un maestru pînă la ultimele detalii (scenografia...) ar fi timpul să o faceţi.

Sîmbătă

Luna de hîrtie (Bogdanovitch, 1973): cu Tatum O'Neal, Ryan O'Neal şi Madeline Kahn. La sala Union a Cinematecii, orele 10 şi 12. - Tatum O'Neal **este Paper Moon Forever** în acest, poate cel mai frumos, film al lui Bogdanovitch, - de-o delicată maliţie...

Copoiul (Mankiewicz, 1972): cu Laurence Olivier şi Michael Caine. Tot acolo, orele 15 şi 18. - Joseph Leo Mankiewicz tocmai a murit, la aproape 84 de ani, întrucîtva uitat de Cetatea Filmului al cărei unul dintre monştri a fost. "Copoiul" este un bun prilej pentru a-l regăsi pe M. în vervă regizorală - cu acest tur de forţă în care meseria "veteranului" îşi spune cuvîntul; un "detective story" original şi "deştept", cu doi actori desăvîrşiţi, umor 100% British, răsturnări de situaţie: cum ar spune şi legendara "Evă" dintr-alt film al lui M.: "Legaţi-vă centurile, o să fie o noapte furtunoasă..."

Teatrul comic (Goldoni-Purcărete, la sala Caragiu a Teatrului Bulandra, orele 18) - Goldoni "revăzut de Purcărete" este încîntător, parcă mai aerian decît îndeobşte... Improvizaţia-ca-regulă dă roade atunci cînd e ţinută în frîu; **toţi** actorii sînt minunaţi, iar imaginile - de neuitat!

Duminică

Visul unei nopţi de vară (Shakespeare-Ciulei, la sala Caragiu a Teatrului Bulandra, orele 11) - O capodoperă. Visul definitiv şi irepetabil, în faţa căruia orice comentariu este "în plus"...

Jurnalul unei cameriste (Bunuel, 1964): cu Jeanne Moreau - La sala Eforie a Cinematecii, orele 16.45. - Unul din cele mai obsedante filme bunueliene, legînd oarecum începuturile suprarealiste de "Tristana"; Jeanne Moreau este, ca de obicei, copleşitoare...

Luna de hîrtie (Bogdanovitch, cu Tatum O'Neal) - La sala Union, orele 10 şi 12.

Copoiul (Mankiewicz), în acelaşi loc, orele 15 şi 18. - Nu rataţi această reîntîlnire cu un maestru, căruia îi datorăm filme ca "Totul despre Eva", "Contesa desculţă", "Deodată, vara trecută..." "Copoiul" este un mecanism perfect - tot atît de perfect ca şi farmecul tandemului Olivier - Caine luat împreună şi separat!

Vrăjitoarele din Salem (A. Miller-Felix Alexa, la sala Mare a Naţionalului, orele 18.30) - Spectacolul este bine lucrat, dar Miller (Arthur) este atîîît de plictisitor... ! şi de oarecare... ! şi de, într-un cuvînt, demn... de a fi uitat!

Luni

Tot acest jazz (B.Fosse, 1979): cu Roy Scheider, Jessica Lange şi Leland Palmer (!!). La sala Eforie a Cinematecii, orele 15.30 şi 18. - Capodopera lui Fosse, şi un rol cît toată istoria Oscarurilor pentru Scheider! Nu ne vom sătura revăzîndu-l, murmurînd, alături de Joe Giddeon din film: "It's show time, folks..."

Marţi

Tot acest jazz - Exact, şi astăzi, la orele 11!

Bande à part (J-L.Godard, 1964): cu Anna Karina, Sami Frey şi Claude Brasseur. La sala Eforie, orele 14.30 , 16.45 şi 19 - Un Godard este un Godard - aşa că, aveţi-n-aveţi treabă, trebuie s-o luaţi în jos pe lîngă Poliţie, spre agenţia Tarom, şi să intraţi la Cinematecă... O scenă antologică: vizitarea muzeului Luvru pe patine cu rotile.

Miercuri

Tot acest jazz (la sala Eforie, orele 11) - Tot această capodoperă - dar de ce numai la ore "mici"?

Tristana (Bunuel, 1970): cu Catherine Deneuve şi Fernando Rey. În acelaşi loc, la orele 16.45 şi 19. - Alt Bunuel remarcabil; Catherine Deneuve în cîrje are ceva care-ţi îngheaţă şira spinării... şi numai El, care-a făcut "Cîinele andaluz", a putut să vadă perfidia pe-acel chip frumos! O perversă educaţie, filmul acesta...

La saut de l'ange (sala Atelier a Teatrului Naţional, orele 18) - Theatrum Mundi (în colaborare cu Naţionalul, cu sprijinul Serviciului cultural al Ambasadei franceze şi al A.F.A.) prezintă acest **unic spectacol** dedicat lui **Dominique Bagouet**.

Tînăr coregraf care a fost în România la jumătatea anului trecut, Bagouet a lăsat neterminat un proiect, pe care cîteva trupe de dans contemporan (între care cea a Adinei Cezar) îl reiau.

Pentru prima oară la Bucureşti. Regizorul Dominic Dembinski asigură mizanscena, alăturîndu-se acestui omagiu lui Dominique Bagouet, care a murit de SIDA la sfîrşitul lui 1992.

Joi

Tristana (Bunuel), la sala Eforie a Cinematecii, orele 12.15 şi 14.30.

Trei surori (L. Olivier, 1974): cu Joan Plowright, Derek Jacobi, Ronald Pickup şi regizorul filmului. - După Cehov fireşte - şi de fapt, mai mult teatru decît film (o caracteristică a filmelor regizate de Olivier), este interesant prin galeria de actori prodigioşi pe care-o aruncă în scenă/ pe ecran. La sala Union a Cinematecii, orele 14.15 şi 17.30.

Pagini realizate de
Alex. Leo ŞERBAN

Mlădiţele spaimei

MICHEL HELLER:

“Fosta Uniune Sovietică a devenit o gaură neagră”

- Cine guvernează azi în Rusia?

Michel Heller: Recentele lucrări ale Congresului Deputaţilor Poporului au fost animate de o veritabilă luptă pentru putere. O luptă angajată între puterea legislativă - Congresul, al cărui simbol este preşedintele său Hasbulatov şi puterea executivă în persoana preşedintelui Rusiei - Boris Elţîn. În decembrie, Congresul a fost preocupat de o singură problemă: cine va fi numit prim ministru. Preşedintele Elţîn dorea confirmarea lui Gaidar, care îndeplinea această funcţie de multe luni, fără a fi desemnat oficial. Desemnarea era în traista lui Elţîn.

Cele 14 zile ale Congresului pot fi prezentate ca o dramă în trei acte.

Actul întîi: preşedintele Elţîn propune numirea lui Gaidar ca prim-ministru. Congresul respinge candidatura.

Actul doi: preşedintele Elţîn se înfurie. Declară că va organiza un referendum. În ce scop? Ca să le pună cetăţenilor întrebarea-cheie: cine guvernează Rusia? Congresul sau preşedintele? În zilele acestea se creează impresia că se pregăteşte un “puci constituţional” în stilul Fujimori, adică preşedintele îşi asumă puterea constituţională, cu sau fără acordul populaţiei. Ipoteza înspăimîntă. Congresul adoptă o serie de legi, care-i răpesc lui Elţîn o mare parte din prerogative.

Actul trei: se duc tratative cu preşedintele Congresului şi preşedintele Rusiei. Tratativele se termină printr-un compromis. Care? Elţîn îl sacrifică pe Gaidar, candidatul său la postul de prim-ministru, dar îşi păstrează principalele ministere: armata, internele, KGB-ul. Administrarea informaţiei rămîne de asemeni în mîinile unor conducători apropiaţi de preşedintele Rusiei.

Cine îl înlocuieşte pe Gaidar? V.Cernomîrdin, adică fostul viceprim-ministru din guvernul... Gaidar, unde răspundea de energie. Devine deci prim-ministru. Ca şi Gaidar, Cernomîrdin este cunoscut pentru vederile sale economice “liberale”. Totuşi anumite elemente ne permit să deducem că nu va aplica “reforma” cu viteza dorită de Gaidar.

În finalul Congresului tot nu s-a răspuns la întrebarea: cine guvernează Rusia? De fapt, aceste zile au pus în evidenţă atît slăbiciunile preşedintelui Rusiei, cît şi ale preşedintelui Congresului. Elţîn n-a reuşit să-şi impună candidatul, Congresul n-a reuşit să modifice în profunzime echipa guvernamentală. Ba mai mult, vor trebui să-l mai suporte şi pe ministrul cel mai nesuferit: Kozîrev la Externe! Deci lupta pentru putere va continua.

- Spre ce tip de putere se îndreaptă Rusia?

Michel Heller: Iată o întrebare care îi preocupă pe mulţi ruşi. S-au propus multiple forme de guvernare. Toate sînt utopice. Se vorbeşte mult despre “modelul chinez”. Acesta realizează reforme economice, păstrînd un regim autoritar centralizat şi puternic. Boris Elţîn a lăudat meritele acestui “model” cînd a fost la Pekin, la sfîrşitul lui decembrie. Mulţi îi reproşează acum lui Mihail Gorbaciov că n-a fost la fel de inteligent ca Deng Xiaoping, autorul “modelului chinez”. Gorbaciov a distrus în acelaş timp şi structurile economice şi cele politice. Regimul comunist s-a menţinut în China pentru că în fruntea ţării stă un lider necontestat, care ştie ce vrea. URSS a avut un lider nehotărît, bizar şi slab. Este aplicabil astăzi în Rusia modelul chinezesc? E greu de răspuns. Puterea e prea atomizată. Şi-a găsit Rusia prin Elţîn conducătorul de care are nevoie? Problema rămîne deschisă.

- Cum a evoluat percepţia occidentală asupra acestei zone?

Michel Heller: Această parte a lumii a devenit o “gaură neagră”. După ce şi-a pierdut statutul de super-putere, Rusia interesează mai puţin Occidentul. Vestul era pasionat de Gorbaciov pentru că era în fruntea unei super-puteri nucleare. După semnarea Tratatului START 2 – care prevede lichidarea unei părţi însemnate a armamentului ofensiv –, Rusia îşi pierde din importanţă. La fel ca în anii războiului civil (1917-1922) Vestul vede în Rusia o ţară slabă. Cine ştie ce va deveni ea?

Istoricul Michel Heller este considerat unul dintre cei mai pertinenţi analişti ai fenomenului sovietic. Interviul din care am extras fragmentele de mai sus a fost consemnat de Pierre Verluise în “Le Quotidien de Paris” - ianuarie 1993.

“Democraţia reală, deşi primitivă şi haotică, s-a instalat în Rusia. Această realizare, aşa imperfectă şi fragilă cum este, nu e altceva decît o minune. Dar această minune e înfăşurată în primejdiile unor mari dileme” - scria Strobe Talbott în revista americană **Time**, prefaţînd un număr special dedicat Rusiei. Dovezile minunii sînt mai mult presupuse decît demonstrate. Dar cînd oamenii vor să creadă, încearcă să înăbuşe mlădiţele spaimei cu aburul dens al speranţei.

Spre deosebire de ceea ce se întîmpla pe timpul lui Gorbaciov, aproape nimeni în Occident nu se întreabă dacă Elţîn e sincer sau nu în intenţia sa declarată de a transforma Rusia într-o ţară democratică. Dinamica politică a evoluat totuşi după ceea ce s-a numit puciul din august, în aşa fel încît intenţiile conducătorului se confruntă cu adversari făţişi şi îşi caută sprijin printre forţele care mimează cu mai mult sau mai puţin succes dialogul. Nu prea se ştie pe cine reprezintă aceste forţe şi dacă reprezintă pe cineva. Călătorind de-a lungul şi de-a latul Rusiei, reporterii occidentali consemnează mărturiile oamenilor de afaceri, care spun că totul s-a schimbat, ale deţinuţilor din Magadan, care spun că totul e la fel, ale oamenilor de cultură, care spun că nimic nu se poate schimba. Într-un singur domeniu mărturiile sînt concordante: timidele încercări de reconversiune ale industriei militare, de modificare a regimului proprietăţii au provocat un puternic declin al producţiei, o scădere evidentă a nivelului de trai. Şi totuşi în pofida sărăciei, care în Rusia înseamnă mizerie, populaţia e pasivă. Poate că acesta e miracolul. Dar, spre deosebire de ţarii şi secretarii generali care l-au precedat, Elţîn nu poate conta pe teroare pentru a consolida această tăcere. Trecerea de la totalitarism la democraţie, de la economia de comandă la cea de piaţă, de la imperiu la statul-naţiune naşte mereu contradicţii care se întretaie şi se leagă, influenţînd deciziile politice într-un mod imprevizibil. Ceea ce este într-adevăr înspăimîntător.

După călduroasele primiri şi cordialele strîngeri de mînă a reieşit că Occidentul nu vrea sau nu poate să susţină economic reformele din Rusia. Nu rămîne decît speranţa că foştii comunişti (cărora nimeni nu le reproşează trecutul) vor izbuti miracolul democraţiei. Şi dacă nu se va produce, nu e vina nimănui. “Imperiul răului” împotriva căruia lupta Reagan n-are decît să rămînă rău, cu condiţia să mai renunţe la ambiţiile imperiale. Ar fi interesant de aflat pe ce rîu este fixată limita acestor ambiţii. (M.B.)

© M. Oroveanu

Modelul psihic

Istoricii au argumentat îndelung presupunerea că dezvoltarea totalitarismului în Rusia se explică prin caracterul supus al unui popor care nu e în stare să guste binefacerile democraţiei. Cine a urmărit cum valurile zgomotoase ale dezbaterilor zguduie sala Congresului Deputaţilor Poporului ştie că acest lucru nu e adevărat. Rusul e mai mult decît un democrat; în fundul inimii el este un anarhist. Conducătorii ruşi s-au temut întotdeauna că o răzmeriţă populară şi spontană, ca cea care a pus capăt regimului ţarist şi i-a adus pe bolşevici, se poate repeta. După ce comuniştii au ajuns la putere au existat asemenea încercări: marinarii din Kronstadt, ţăranii din Tambov au încercat să-i înlăture. Aşa a fost de-a lungul întregii istorii ruseşti: cronicile timpurii descriu cum strămoşii ruşilor i-au chemat pe vecinii lor - Vikingii - să vină şi să-i conducă, deoarece “ţara noastră este mare şi bogată, dar nu e nici o rînduială în ea”.

Probabil că cerul a influenţat într-o asemenea măsură pămîntul rusesc, încît a determinat ideile despre eternitate. După decenii de ateism sponsorizat, ruşii rămîn un popor profund spiritual. Pentru a marca cea de-a 600-a aniversare a Sfîntului Serghei din Radonej, pe frontispiciul Muzeului de Istorie din Piaţa Roşie a fost montată o imensă pancartă: “Părinte Serghei, roagă-te lui Dumnezeu pentru noi”. Pentru un străin ironia e evidentă: un sfînt ocupă locul portretelor gigantice ale lui Marx şi Lenin. Nu pentru un rus. În timpul recentului turneu misionar al evanghelistului american Billy Graham, mase de oameni înconjurau platforma vorbitorului, gata să-şi dedice viaţa lui Cristos, pentru a umple vidul spiritual lăsat în urmă de prăbuşirea comunismului.

Daţi la o parte pojghiţa religiei tradiţionale şi apărea imediat fondul păgîn. Azi, mulţi ruşi aprind lumînări în biserică, exact cum plăteau înainte cotizaţia de partid - ca un fel de asigurare, ca să fie! Credinţa în miracole rămîne puternică la un popor care părea atît de devotat metodelor ştiinţifice. (...)

Ruşii caută permanent un conducător, care să fie o versiune laică a Sfîntului Nicolae, făcătorul de minuni. Secole de aşteptare n-au clătinat credinţa lor că într-o zi o să apară un ţar bun care le va rezolva rapid toate problemele. Şi întrucît nimeni nu poate face faţă acestor speranţe, ruşii obosesc, cad în apatie şi îşi investesc încrederea într-un impostor, unul din acei **samozvanţî**, numeroşii pretendenţi la tron, apăruţi de nicăieri, ca să sfideze puterea. Elţîn coincidea cu această imagine cînd şi-a condus cruciada populistă împotriva lui Gorbaciov. Acum ar trebui să fie atent la prezenţa unui concurent, care cu vorbe meşteşugite i-ar putea aduna pe toţi nemulţumiţii la un nou marş împotriva Kremlinului.

(după Time)

Taxiuri şi trenuri

Preluarea puterii de către grupuri care reprezintă interese sectoriale este posibilă din cauza absenţei sistemului pluralist cu mai multe partide. Colectivităţile politice din Rusia sînt organizate (dacă acesta este cuvîntul) în blocuri şi partide. Un bloc, susţine Nikolai Travkin, politician influent, “este ca un peron într-o gară. Atîta timp cît toţi aşteptăm acelaşi tren, avem un singur scop. Cînd vine trenul ne despărţim. Unii au locuri comode, alţii rămîn pe coridor. Şi fiecare se îndreaptă spre altă destinaţie”.

Aşa s-a întîmplat cu blocul cel mai numeros - Rusia Democratică, grupul-umbrelă, care a organizat alegerile prezidenţiale ale lui Elţîn şi care a fost la început cea mai puternică oraganizaţie democratică din ţară. Coeziunea ei fiind dată doar de dorinţa de a scăpa Rusia de blestemul totalitarismului s-a descompus cînd ţelul părea a fi fost atins.

Dezvoltînd metaforele din domeniul transportului, partidele ruseşti sînt denumite ades taxi-partide. Din ele se desprind trei sau patru oameni care ţopăie încolo şi încoace în propriile lor interese în timp ce partidul se învîrte în cerc. Uniunea Civică e alcătuită din cele mai mari partide: Partidul Democratic al Rusiei (50.000 de membri, conduşi de dl. Travkin) şi Partidul vicepreşedintelui Ruţkoi. Dar şi ele sînt doar părţi ale unui lobby divizat. Celelalte partide sînt prea mici pentru a avea un impact asupra vieţii politice.

De ce? Un motiv ar fi acela că deşi nu există restricţii legale pentru formarea partidelor, nu prea sînt motive pentru a intra în ele, deoarece poţi fi ministru fără a fi membrul vreunui partid, iar deputaţii nu sînt obligaţi să se supună vreunei discipline de partid.

Alt motiv ar fi că în Rusia nu există grupuri sociale distincte, necesare susţinerii unui sistem cu mai multe partide. Sindicatele într-adevăr independente sînt slabe (cel al minerilor are sub 100.000 de membri). Fostele sindicate comuniste – care nu au nici o influenţă asupra celor 65 de milioane de membri –, şi-au unit forţele cu cele ale directorilor de întreprinderi pentru a critica guvernul Gaidar.

Cu toate acestea, perspectiva pe termen lung nu este atît de întunecată. Din circulaţia haotică a taxiurilor par să se desprindă trei coaliţii. Uniunea Civică ar fi una. Ea reprezintă centrul. A afirmat că-i va considera pe miniştri responsabili faţă de partidul care i-a numit, ceea ce e un semn bun, deoarece carierele ministeriale vor depinde de loialitatea faţă de partid.

În aripa democratică s-a adunat ce a rămas de la Rusia Democratică şi o coaliţie de circa 40 de partide - Alternativa Democratică - alianţă alcătuită ca reacţie la întemeierea Uniunii Civice. Alt bloc democratic se numeşte Noua Rusie.

Pe cealaltă parte se află alianţa naţionaliştilor de dreapta şi a pro-comuniştilor, reuniţi în Frontul de Salvare Naţională. Multă lume se teme că aici s-ar putea forma nucleul viitorului fascism. De fapt, aceste grupuri sînt slabe şi principala lor speranţă de a cîştiga puterea depinde de sprijinul unor partide mai respectabile. Ei au pierdut ceea ce a cîştigat Uniunea Civică.

Şi mai important, există semnele apariţiei unor grupuri sociale distincte. Este semnificativ, pentru că numai astfel se pot întemeia adevăratele partide şi se vor putea înlătura grupurile de interese. Liberalizarea economică a dus la creşterea rapidă a afacerilor particulare. E adevărat, unii ruşi spun că oamenii de afaceri sînt atît de legaţi de cercurile crimei organizate şi de Partidul Comunist, încît ar prefera o conducere autoritară. Dar aceasta pare a fi o viziune prea pesimistă. (...)

În această situaţie două acţiuni ar putea produce o imensă schimbare. Prima: adoptarea unei noi constituţii. Cea veche este discreditată. În ultimele 18 luni i s-au adus 250 de amendamente. În legătură cu adoptarea celei noi totul este subiect de dispută: dacă va fi republică parlamentară sau prezidenţială, cine va face proiectul, cine o va vota. Oricum vor sfîrşi aceste dispute, noua constituţie va separa mai limpede diferitele ramuri ale puterii, ceea ce a fost una din problemele fundamentale ale Rusiei postcomuniste.

Iar aceasta va duce la cea de a doua mare schimbare: alegerile. Mulţi membri ai executivului se opun. Domnul Elţîn spune că întîi trebuie adoptată constituţia, apoi redresată economia şi de-abia pe urmă se pot ţine alegeri. Alţii susţin că alegerile vor destabiliza şi mai tare Rusia. Iar alţii se tem că adversarii reformei vor cîştiga o largă majoritate pe care o vor folosi pentru deturnarea procesului.

Alegerile presupun un risc: s-ar putea - aşa cum s-a întîmplat în Polonia - ca alegerile să producă un parlament divizat. S-ar putea să producă unul mai conservator. Dar cu cît sînt amînate mai mult, cu atît riscul devine mai mare. Iar alegerile aduc şi beneficii. Ele vor accelera procesul prin care partidele infantile îşi vor putea îmbunătăţi organizarea şi disciplina. Dacă alegerile s-ar ţine după adoptarea noii constituţii, Rusia va fi în pragul introducerii sistemului pluralist, necesar realizării reformei.

(După The Economist)

Noul locatar

Poate că de aici, de la Bucureşti, lucrul cel mai simpatic în felul în care noul preşedinte al Statelor Unite îşi însuşeşte puterea este firescul alternanţei. După vrajba campaniei electorale, liniştea cu care competenţii fostei administraţii (nu o dată demascaţi pentru abuzuri şi practici nedemocratice) îşi părăsesc birourile pentru a le lăsa curate presupuşilor competenţi ai celei noi dovedeşte că mecanismul funcţionează în pofida sentimentelor.

Deocamdată, dificultăţile sînt minore. Dar dincolo de problemele casnice şi de personal ale preşedintelui stau cele ale Americii, şi deoarece America este ce este, ale lumii.

Clinton a obţinut majoritatea promiţînd schimbarea, reconectarea întregii populaţii a Statelor Unite la visul american. Soluţiile propuse în campanie au fost contestate de adversarii săi, considerate demagogice. Deocamdată n-a fost atacată nici una din problemele majore ale economiei sau ale societăţii. Politica externă, considerată a fi punctul slab al noului preşedinte, rămîne încă în hotarele stabilite de Bush. Nu dorinţa de schimbare a noii administraţii poate fi pusă sub semnul întrebării. Ea există şi e sinceră. Nesigură e putinţa. Va izbuti oare Clinton - adică generaţia pe care el o reprezintă, tipul de gîndire pe care el îl exprimă - să depăşească logica pragmatică, conform căreia schimbarea e pentru campania electorală, iar continuitatea e pentru patru ani? Identificarea unor soluţii care să valorizeze potenţialul creator al acestei ingenioase naţiuni, fără a o izola de freamătul şi concurenţa lumii, ar putea marca evidenţa ascendentului principiilor democratice, atît de contestate de cei care se folosesc de imperfecţiunile unei societăţi vii pentru a propovădui perfecţiunea morţii.(M.B.)

Despre Bill Clinton...

...la Bucureşti...

Dileme americane

Visul american a învins încă o dată. Pentru că de peste două secole el învinge mereu. Mereu şi mai ales **atunci cînd trebuie.** Pragmatic şi patetic. În secolul XX, el a învins atunci cînd i-a adus la Casa Albă pe Theodore Roosevelt dar şi pe Franklin Delano Roosevelt, pe Harry Truman dar şi pe David Dwight Eisenhower, pe John Fitzgerald Kennedy dar şi pe rivalul său Richard Nixon, pe Ronald Reagan dar şi pe William Jefferson Clinton. (V-aţi gîndit cît de inspirată s-a dovedit a fi fost mama sa, Virginia, cînd la 19 august 1946 în orăşelul Hope din Arkansas şi-a botezat fiul, născut patru luni după moartea tatălui, cu al doilea nume împrumutat de la unul din părinţii fondatori ai Statelor Unite, preşedintele Jefferson?)

La patru săptămîni de la investitură şi cu aproape 70 de zile înainte de scurgerea termenului de graţie al oricărui preşedinte, William Clinton a şi început să simtă primele rafale ale vînturilor ce bat spre timona la care l-a înălţat la 3 noiembrie 1992 votul entuziasmului Americii nemulţumiţilor, al Americii împovăraţilor, al Americii tinerilor, al Americii sărmanilor, al Americii celor de culoare. Şi iată că marile ambiţii - un sistem naţional de sănătate, restructurarea educaţiei, programul lucrărilor publice federale, reforme şi schimbări mult dorite - ce seduseseră electoratul în urmă cu cîteva luni, sînt acum lăsate mult în urmă, în faţa urgenţelor unor realităţi lipsite de imaginaţie. Şi nu este vorba doar de primele confruntări privind integrarea homosexualilor în armată sau de recuzarea doamnei Zoë Baird, nominalizată în postul de ministru de justiţie, nici de neaşteptatele şi drasticele sporuri de impozite pe importul de oţeluri sau de faptul că de la 20 ianuarie 1993 telefoanele de la Casa Albă sună mai tot timpul ocupat sau sînt în pană descoperindu-se că în centrala telefonică sînt asamblate 65 de sisteme diferite, iar mulţi funcţionari din noul personal nu sînt calificaţi spre a răspunde prompt la informaţia solicitată. În felul acesta, prima doamnă a Americii nu a putut căpăta legătura cu propriul ei secretariat.

Nu, în joc este cu totul altceva.

Noua administraţie a început să fie devorată de singurul tigru ce poate, face, tradiţional, să eşueze visul american: dilemele Americii.

Şi ele au început să se alinieze alături de presantul inventar al promisiunilor ce se cer ţinute dar nu mai pot fi onorate, 20% din electorat fiind deja ostil noului preşedinte, şi de acutele necesităţi ce-şi aşteaptă soluţiile. Pe nesimţite, problemele externe au trecut înaintea celor de acasă, ce rămîn, totuşi, preocuparea copleşitoare a administraţiei şi a populaţiei.

Şi astfel dilemele Americii se cheamă astăzi, mai întîi, situaţia din nefasta Iugoslavie, forţarea Dunării de către convoaiele sîrbeşti, evoluţiile din Irak, palestinienii expulzaţi din Israel şi întregul proces de pace din Orientul Apropiat, impasul tarifelor GATT, ratificarea Tratatelor Start I şi II, Somalia, sistemul relaţiilor cu Rusia şi găsirea limbajului şi a canalelor de comunicare cu republicile ex-sovietice dotate cu arme nucleare, Ucraina, Belarus, Kazahstan şi cu celelalte state din Comunitatea Statelor Independente, unde se intensifică rivalităţile dintre imperiali, naţionalişti şi democraţi.

În esenţă, dilema principală este: cum va putea noua administraţie să găsească rolul unei Americi care să nu fie nici dominantă, nici defensivă.

Redefinirea rolului Americii, acesta este marele semn de întrebare căreia echipa de la Casa Albă, Clinton-Gore - născută după al doilea război mondial - trebuie să-i găsească răspuns pentru a duce torţa visului american mai departe. Să nu uităm că viitorul apropiat va împinge în faţă pentru tichetul Clinton-Gore şi dilema: Asia sau Europa (în Asia, Japonia, China şi micii tigri sînt cu întregul lor arsenal economic, politic, militar după uşă, în Europa, Germania şi C.E.E., Rusia şi fosta Uniune Sovietică ascund şi ascut provocări reale, iar centrul şi estul Europei, ca şi Balcanii, îşi exorcizează, în libertate şi democraţie, înapoierea istorică impusă de comunism, dramele declinului şi confuziile postcomuniste.

După cîştigarea războiului rece, Pax Americana devine principala gestiune a noii administraţii democrate, dar lumea întreagă se intreabă de ce S.U.A. trebuie să fie neapărat poliţistul planetei?

Henry Kissinger era de părere că William Clinton are de făcut faţă unei dileme asemănătoare aceleia cu care s-a confruntat Truman în 1945; de a putea învăţa America să-şi reconcilieze ambele impulsuri - zelul ei misionar şi izolaţionismul - cu propriile ei interese. Dacă va reuşi, el va construi terenul unei păci solide şi nimeni nu se va întreba în istorie ce cunoştinţe de politică externă avea Clinton cînd s-a instalat pe Pennsylvania Avenue la numărul 1600.

Nimic nu pare mai încurajator acum la începutul unei noi administraţii tinere decît forţa cu care un fost preşedinte republican - care a cunoscut ca nimeni altul dezastrul personal şi s-a ridicat din propria-i cenuşă - vorbea despre visul american. "Eu cred în visul american deoarece l-am văzut devenind realitate în timpul vieţii mele. Fără conducerea S.U.A., pacea şi libertatea nu pot supravieţui în lumea aceasta. Este trist să pierzi, dar cea mai profundă tristeţe este să treci prin viaţă fără a cunoaşte nici victorie, nici înfrîngere. Să vă amintiţi mereu că numai atunci cînd în viaţa voastră vă veţi dărui unui scop mai mare decît propriul vostru interes, veţi fi cu adevărat voi înşivă" (Richard Nixon, 19 iulie 1990, la inaugurarea bibliotecii Nixon din Yorba Linda).

Pentru democraţi sau republicani visul american a fost şi rămîne după cum se vede acelaşi. Doar dilemele se schimbă. Visul american a ajutat totdeauna America să ajungă la timp la întîlnirea cu destinul. Învăluit în retorică sau flancat de pragmatism, el a semnalat mereu lumii şi istoriei determinarea unei mari naţiuni de a-şi impune schimbările necesare în propria casă pentru a merge mereu înainte, într-un stil necunoscut şi neimitabil în nici o altă parte a globului. Înfrîngîndu-şi propriile dogme, America a votat doi politicieni tineri care, în urmă cu doar cîţiva ani, păreau neeligibili. Ei care, în virtutea visului american, au înfrînt tabu-urile sînt chemaţi acum să-l concilieze cu dilemele Americii. Şi cu speranţele lumii.

Cristian POPIŞTEANU

... la Paris...

Cînd este atins sufletul

Paul Kennedy, profesor la Universitatea Yale, dorind să-şi pregătească ţara pentru secolul XXI, subliniază divorţul dintre succesul **naţiunii** - revoluţia biotehnologică, robotica, revoluţia comunicării între pieţele financiare - şi prăbuşirea **societăţii:** absenţa investiţiilor în domeniul social, rezistenţa la impozite, alternanţa între mitologia naţionalistă şi aceea izolaţionistă. Paul Kennedy pare să nu creadă în declinul economic al Statelor Unite mai mult decît colaboratorii revistei "The Economist". În 1992 aceştia publicau un răsunător studiu care contrazicea toate analizele precedente: avantajele industriale americane rămîn superioare handicapurilor generale ale economiei şi finanţelor.

Acest optimism este relativ şi se întemeiază pe existenţa unei naţiuni care nu are decît a se converti social, în toate sensurile cuvîntului, pentru a se redresa. Dar dacă degradarea societăţii a atins însuşi sufletul naţiunii? Dacă ascensiunea lui Clinton e o dovadă că toţi, şi elitele şi poporul, sînt conştienţi de iminenţa procesului de descompunere? Dacă cei excluşi, atît prin numărul, cît şi prin condiţia lor, îngroapă faimosul vis american, conform căruia fiecare nou emigrant poate nutri speranţa de a deveni un Rockefeller? În rezumat, dacă războiul din Golf n-a făcut decît să aprindă ultimele lumini de poziţie ale unei naţiuni, care, lipsită de ameninţarea comunistă, nu mai are un adevărat motor al coeziunii naţionale? (...)

Şi totuşi, marţi la ora 18 (în ziua alegerilor), părea că nimic nu poate să-i distragă pe interlocutorii mei new-yorkezi de la acest tînăr, Bill Clinton, care cînd vorbeşte scheaună ca Mickey Rooney, seamănă cu John Wayne cînd se mişcă şi se comportă ba ca un căpitan şarmant al unei croaziere de semi-lux, ba ca un antrenor apt să-şi conducă echipa de base-ball spre victorie. O privire naivă, gîtul scurt care îi înfige capul în umerii săi largi, disimulînd un liniştit şi ineluctabil apetit pentru putere. Nu ştiu dacă într-adevăr acesta este omul nou, necesar încarnării noii Americi. Nu ştiu măcar dacă un asemenea om există. Dar ceea ce este sigur, e că omul nou care ar putea salva naţiunea va fi cel care va şti să însănătoşească societatea.

Jean DANIEL

(**Le Nouvel Observateur** - noiembrie 1992)

... la Londra...

Buclucul cu Mr. Fizz

Dl. Clinton şi-a complicat o sarcină şi aşa destul de complicată, dorind un cabinet în care numărul femeilor să se echilibreze cu cel al bărbaţilor, al albilor şi cu al negrilor, conservatorilor, cu al progresiştilor, al partizanilor creşterii economice cu al acelora ai diminuării deficitului. Poate că intenţionează, cum a făcut şi Franklin Roosevelt, să profite de hărmălaie şi să folosească haosul administrativ ca un fond care-i pune în valoare competenţa. Şi totuşi, există primejdia ca acest cabinet menit să fie "o imagine a Americii" să arate faţa cea mai rea a ţării, grupuri de interese în conflict cu alte grupuri de interese, toate solicitînd atenţie. Aşa, domnul Clinton poate oscila, în funcţie de atractivitatea argumentelor, şi acesta este doar primul strat al puterii de persuasiune. Congresmenii şi lobby-urile au şi ei argumente însoţite de atracţiile lor. Hiperactivul domn Clinton pare să vrea să-i folosească pe toţi, zîmbind, îmbrăţişînd, ascultînd, făcînd tot posibilul să nu-i dezamăgească. (...)

Dacă domnul Clinton doreşte să fie şeful unui guvern şi nu o figură demagogică, plutind aiurea, fără nici un fel de obligaţii, în afară de propria lui re-alegere, el însuşi trebuie să aibă cîteva idei majore de care să nu se depărteze. Dacă el consideră că importantă este diminuarea deficitului, sau că importantă este libertatea comerţului (şi comerţul, care-l va confrunta cu primele sale decizii are un loc important pe lista priorităţilor) va trebui nu doar să spună acest lucru poporului, ci să-l repete pînă va fi detestat pentru asta. Este partea neplăcută a rolului. (...)

(**The Economist** - ianuarie 1993)

... la Los Angeles...

Anotimpurile în Florida

Numirile făcute de preşedintele ales, Bill Clinton, demonstrează că el este reprezentantul aceloraşi structuri constituite (establishment). În nici un domeniu esenţial el nu este nici mai de stînga, nici mai progresist, şi în nici o privinţă mai radical decît predecesorul său.(...)

Clinton va juca pe stînga exact cum a jucat Bush pe dreapta. Stînga lui Clinton va obţine retorica, cîteva soluţii sociale (favorizarea avorturilor, prezenţa homosexualilor în armată) şi cîteva posturi mai puţin importante. În acest timp, Clinton va cîrmi rezolvarea problemelor esenţiale ale guvernării pe acelaşi canal centrist ca şi George Bush.

Schimbarea va semăna cu schimbarea anotimpurilor în Florida de Sud.

Charley REESE

(**Los Angeles Times** - ianuarie 1993)

Pagini realizate de Magdalena BOIANGIU

Spectatorul bine temperat

Şocul tranziţiei

Acum vreo cincisprezece ani, inspirat de "Şocul viitorului" al lui A.Toffler, am propus studierea sistematică a unui "şoc al complexităţii", definit prin efectele neplăcute şi frustrante pe care le simţim cu toţii atunci cînd sîntem confruntaţi cu situaţii de analiză şi decizii de nemaiîntîlnită dificultate, fără istorie şi fără analogie ce ar putea sugera exemple ori soluţii, şi pentru care nici şcoala şi nici experienţa de viaţă nu păreau a ne fi pregătit. Dacă punctul de plecare al popularului demers al lui Toffler era mult evocata în anii '60 "accelerare a istoriei" - constatînd că, în urma revoluţiei ştiinţifico-tehnice, astăzi trăim mai repede decît înaintaşii noştri şi că, asemenea piloţilor, trebuie deci să ne pregătim spre a funcţiona corect la astfel de viteze nenaturale - originea propunerii mele se afla în teoria, mult discutată în acei ani, a "comportamentului anti-intuitiv" al sistemelor complexe, dezvoltată în anii '60 la MIT (Boston-SUA) de J.Forrester. Profesorul american observa că revoluţia ştiinţifico-tehnică şi poate mai ales progresele comunicaţiilor au făcut ca situaţiile de analiză şi decizie ce se întîlnesc în lumea reală a "sistemelor complexe" - ca cele ce descriu funcţionarea unui oraş, a unei regiuni, a unei ramuri industriale şi chiar a lumii în ansamblul său - să antreneze factori mai mulţi şi mai diferiţi decît în trecut, iar legăturile dintre aceşti factori să fie şi ele mai complicate decît ne-a obişnuit tradiţia. Intuiţia noastră, chiar cea educată de învăţămîntul tradiţional, nu funcţionează însă, spunea Forrester, dacă încercăm să raţionăm cu un număr mai mare decît 4-5 factori simultani, iar "logica" noastră intuitivă nu reuşeşte să depăşească schema simplă a analizei cauză-efect: rezultă, deci, conchide profesorul american, că intuiţia este neputincioasă să descrie situaţii cu un număr mare de factori, şi în care relaţiile dintre factori sînt guvernate de "bucle logice" (feed-back-uri), fiecare factor putînd fi deci şi cauză şi efect simultan, cum sînt situaţiile complexe din lumea modernă. Drept urmare, comportamentul real al lumii în care ne aflăm nu mai poate fi urmărit numai cu intuiţia în tradiţia înaintaşilor noştri: el devine astfel surprinzător, non-intuitiv, imprevizibil, ori, cu expresia lui J.Forrester, **anti-intuitiv.** Pentru prima dată în istoria omenirii, mintea noastră singură nu ne mai ajută să înţelegem lumea în care trăim. Şi, în buna tradiţie tehnocrată a anilor '70, profesorul de la Boston oferea şi corectivul, după părerea sa acesta era calculatorul electronic, acea proteză-amplificator ce, în alianţă cu intuiţia, ar fi fost singura capabilă să ne ajute să ne recîştigăm statutul (pierdut) de fiinţe ce pot descrie realist lumea în care se află şi pot deci acţiona, ca şi înaintaşii, stabilindu-şi obiective posibil de atins şi anticipînd corect consecinţele deciziilor luate.

Dacă în anii '70 - ca şi acuma, de altfel - eram mai degrabă sceptic faţă de terapia oferită de J.Forrester drept soluţie la comportamentul anti-intuitiv al sistemelor complexe, observaţiile sale "de pornire" privind dificultăţile intuiţiei mi s-au părut demne de toată atenţia, şi descrierea "şocului complexităţii" tocmai de acolo a pornit. Trăind în România şi, din raţiuni profesionale, familiarizat cu realităţile "lumii a treia", am văzut poate mai uşor decît alţi colegi cît de departe de realitate era speranţa cercetătorului american ca în cîţiva ani simulatorul său electronic cu care "corecta" intuiţia va deveni un bun de larg consum ca maşinile de scris, cum a şi spus odată - şi că deci vom putea să dispunem în continuare, ca şi înaintaşii noştri, de imagini realiste asupra lumii în care trăim: în schimb mi s-a părut interesant să cercetez ce se întîmplă dacă folosim în continuare numai intuiţia în procesele de analiză şi decizie, aşa cum de altfel şi fac politicienii peste tot în lume, şi dacă prin urmare acceptăm faptul că toate raţionamentele noastre se întemeiază pe imagini imperfecte, distorsionate, false, ale situaţiilor cu care viaţa ne confruntă. Cu alte cuvinte am încercat să descriu "şocul complexităţii" şi să găsesc eventuale terapii mai apropiate de realităţile politice ale lumii decît de visele tehnocraţilor.

... Ceea ce mi s-a părut interesant atunci a fost multitudinea de aspecte ale vieţii social-politice ce puteau fi explicate şi descrise prin simpla ignorare a şocului complexităţii ori prin tratarea sa diletantă pseudo-terapeutică. Drept consecinţe directe ale ignorării dificultăţilor generate de complexităţi îmi păreau în primul rînd **aroganţa** şi **suficienţa** ce dominau atunci - ca şi acum - scena politică. Puţini politicieni par conştienţi de faptul că imaginile (desigur, intuitive) cu care operează sînt aproximative: mai degrabă sînt gata să supra-simplifice realitatea, spre a putea opera cu ea. Discursul politic este deci, inevitabil, rezultatul unei arogante simplificări. În paranteză fie zis, în cazul - din fericire, astăzi depăşit - (al) liderilor totalitari, aceştia îşi puteau permite şi să mutileze realitatea, aşa încît aceasta să rămînă între limitele de complexitate accesibile intuiţiei lor, adesea dominată ea însăşi de supra-simplificări dogmatice. La aroganţa liderilor ar trebui însă adăugată şi aroganţa şi suficienţa cetăţeanului "de rînd": căci şi acesta pare convins că intuiţia sa este capabilă să descrie realitatea, şi în consecinţă judecă şi arbitrează convins că el - şi, desigur, numai el - are "dreptate". În paranteză fie zis, pluralitatea şi diversitatea opiniilor îşi poate găsi aici explicaţia convingătoare: spre a înţelege intuitiv realitatea cetăţeanul este obligat să supra-simplifice, şi desigur o realitate complexă poate fi "redusă" prin simplificare în moduri diferite, ţinînd seama şi de prejudecăţile ori preferinţele explicitate ori nu ale indivizilor - de unde rezultă că pluralismul părerilor este o consecinţă firească a şocului complexităţii. În sfîrşit, în acelaşi spirit pot fi cercetate şi aroganţa tehnocratului, şi a populistului, şi multe alte aspecte bizare ale scenei sociale, politice şi culturale contemporane.

Există însă terapii realiste pentru şocul complexităţii, altele desigur decît visurile tehnocrate de corectare a intuiţiei şi de universală folosire a acestor corectoare? La sfîrşitul anilor '70 esenţială îmi părea acceptarea faptului că imaginile cu care operăm sînt inevitabil distorsionate şi parţiale, şi că **trebuie** totuşi să acţionăm pe baza unor astfel de imagini. Şi atunci terapia ce îmi părea normală implica **dialogul** dintre mai multe puncte de vedere, fiecare în parte posibil a fi întemeiat pe imagini incomplete. Metafora pe care o descopeream nu era desigur cu totul nouă: ea se reducea la vechea fabulă indiană, în care mai mulţi orbi adunaţi în jurul unui elefant cred fiecare că se află în faţa altui obiect: cel ce atinge trompa crede că are în faţă o frînghie, cel ce pipăie piciorul socoate că a dat peste o coloană ş.a.m.d. Ceea ce adăugam eu era recomandarea ca orbii să vorbească între ei: credeam atunci, cum cred şi acum, că prin dialog vor reuşi, poate, să descopere pe cine au într-adevăr în faţă, ori măcar vor reuşi să afle atît cît să evite să fie striviţi de un reflex natural al obiectului de cercetare...

... Mă gîndesc uneori că traumele psihologice ale tranziţiei de la dictatura comunistă la democraţie ar justifica şi ele termenul de "şoc". De ce oare nu am încerca să descriem şi un şoc al tranziţiei, drept caz particular al şocului complexităţii? Cred că multe bizarerii ale lumii post-comuniste ar putea fi explicate în acest fel. Deşi mi-e frică de cei care, ştiind povestea cu orbii şi elefantul, de cîte ori pun mîna pe o frînghie strigă că au găsit un elefant...

Mihai BOTEZ

Noi şi alţii

De un timp încoace, în mod deosebit după Revoluţie, de prea puţine ori mi s-a întîmplat să mă gîndesc la cineva anume fără să am sentimentul că mă aflu în faţa neprevăzutului, pe un teren străin, accidentat. Şi, ciudat, nesiguranţa, îndoiala sporesc odată cu experienţa. Cu cît te străduieşti să-i cunoşti mai mult, mai în profunzime, cu atît surprizele pe care ţi le rezervă semenii sînt mai mari. Fireşte, nu spun nici o noutate, adevărurile acestea sînt ştiute de cînd lumea, nu le-am descoperit după Revoluţie, dar în aceşti ultimi trei ani spectacolul uman a fost mai viu şi mai divers ca oricînd, era deci imposibil să nu te concentrezi asupra lui. Oamenii puternici, cei ce cred în propria lor forţă şi inteligenţă, nu se sfiesc să-şi recunoască deschis erorile, lipsurile, imperfecţiunile. Aceştia însă sînt sau par destul de puţini, oricum nu ei atrag atenţia, ci o parte, o apreciabilă parte din cei ce trăiesc la nivel pur vegetativ – cei profilaţi doar pe hrană şi reproducere - şi care îşi inventează de obicei biografii noi, fapte, gesturi eroice pentru a intra cu orice preţ în atenţia celorlalţi, a ieşi cu ele în piaţă precum servitoarele de odinioară în haine împrumutate cu ora. Ei sînt întotdeauna curaţi, numai alţii poartă vina. Ei apără orice idee, orice trebuie apărat sau protejat, dar nu din convingere, ci de dragul spectacolului, doar pentru a se afla în treabă, a ieşi din rînd. Oricum, după Revoluţie n-au apărut numai un număr incredibil de disidenţi, de luptători neînfricaţi împotriva comunismului pe care nimeni nu i-ar fi ştiut niciodată dacă nu s-ar fi anunţat ei înşişi, în gura mare, ci şi de oameni din aceştia puri, curaţi, care ştiu că numai alţii sînt de vină, alţii au provocat toate tragediile în care a trebuit să fim actori, iar dacă aceste lucruri nu sînt înţelese sau acceptate, unii din aceşti puri le impun cu forţa sau prin orice mijloace. Ei au fost înainte de Revoluţie în străinătate, cu lunile sau chiar cu anii, dar alţii sînt cei ce au făcut diferite turnătorii sau contracte obscure cu organele de represiune; ei petreceau cu "băieţii" zi de zi, însă alţii au făcut toate compromisurile posibile şi tot alţii trebuie să ne scoată din impasul dureros numit tranziţie sau să-i oprească într-un fel sau altul pe cei împotriva cărora n-au curajul să lupte.

Prin urmare alţii sînt de vină că nu se face procesul comunismului, că nu se lucrează şi se fură, că la diverse nivele corupţia a atins proporţii nebănuite, că nu s-a făcut unirea cu Basarabia, că vechii combatanţi şi-au dat mîna, că mai bine de jumătate din populaţia ţării este sărăcită îngrijorător, că cercetarea ştiinţifică nu e susţinută, că învăţămîntul este cum este, că oraşele par cuprinse de un fel de maladie a degradării şi îmbătrînirii galopante, că deruta şi haosul devin stări ce tind să intre în obişnuinţă etc. etc. El, purul, stă pe margini şi se bucură că are dreptate: "V-am spus eu că...?" Pot să se prăbuşească toate, n-are importanţă, orice rău s-ar întîmpla n-ar fi decît o materializare a vinii celorlalţi şi, adesea, a proorocirilor lui. Oricum, dacă măcar jumătate din timpul consacrat învinuirilor, acuzaţiilor, observării atente a mişcărilor şi erorilor celor din jur l-ar dedica muncii, curăţirii propriei grădini sau măcar somnului, lucrurile ar arăta cu totul altfel. Dar cum trăim într-o ţară în care hoţia, corupţia şi necinstea nu sînt excepţii, el, purul îşi vede de ale lui: înjură, dă spectacole despre sine, minte, terorizează că doar alţii sînt de vină că a ajuns şi am ajuns în situaţia asta!

A trebuit să treacă mai bine de trei ani pînă să descopere - unii, puţini deocamdată! – că ura, intoleranţa, agresivitatea nu sînt soluţii. Mă întreb cît timp va trebui să mai aşteptăm pînă vom ajunge la concluzia că nu numai **alţii** sînt de vină?

Augustin BUZURA

© M. Oroveanu

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefoane: 633.74.03 - 633.31.21 ● Telefax: 312.75.59 -312.89.05 ● Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET SA ● Abonamentele se pot contracta, angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, et. 1, cam. 9, tel. 633.11.62 ● Abonamente anuale în străinătate: 96 $ SUA sau monedă convertibilă în contul 47.21.401.300.4.- BRCE ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Mihai BOTEZ, Augustin BUZURA, Ştefan Aug. DOINAŞ, Mihai OROVEANU, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU, Tita CHIPER, Radu COSAŞU, Bogdan GHIU, Teodor SUGÁR (secretar general de redacţie), Alex. Leo ŞERBAN, Elena ŞTEFOI (secretar general de redacţie), Mircea VASILESCU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU.
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Gabriela ANDREESCU
Tiparul executat la PROGRESUL ROMÂNESC SA, Calea Plevnei 114, tel. 637.71.96

Anul I
nr. 8
4-10 martie 1993
16 pagini 50 lei

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR: ANDREI PLEȘU

EDITOR: FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

© M. Oroveanu

Polonius: "Prietenii o dată încercați, / Cu cercuri de oțel să-i legi de suflet / Dar palma nu-ți bătători, purtînd / Prieteni noi și nezburătăciți.
(William Shakespeare: Hamlet)

Alianțe și cîrdășii

Paginile 4-5, 8-9, 10, 14

Mai-mult-ca-prezentul

Comunismul rezidual

8. Homo totalitaris

Să nu pretindem deci cumva că ofensiva de dezumanizare a aparatului de partid a dat greș.
Constantin DUMITRESCU

Fiecare morală își are virtuțile sale. Morala proletară - care este o morală pragmatică, a "construirii socialismului" - a promovat și s-a folosit, la rîndul ei, de o seamă de virtuți: acestea trebuiau să asigure, odată cu triumful luptei de clasă, edificarea a ceea ce se numea, cu o sintagmă pretențioasă, "omul nou". Prototipul acestui exemplar de umanitate se elabora în U.R.S.S., avînd ca portret-robot figura lui Lenin și, mai apoi, pe cea a lui Stalin. Cu ceilalți conducători comuniști, istoria propriului lor partid a fost ingrată: adulați și prezentați ca modele, cît timp se aflau la putere, ei au fost după aceea "demascați", - de obicei ca "deviatori". Religie seculară, comunismul n-a încetat de a secreta cu sîrguință fel de fel de "erezii", în numele cărora unii își pierdeau nu numai cariera, ci și viața.

În atare situație, e lesne de înțeles că versatilitatea politică reprezenta, la orice nivel al ierarhiei partinice, o virtute nu numai recomandabilă, ci chiar necesară. Mobilitatea de conștiință trebuia să-l ajute pe tovarășul zelos să-și adapteze conduita la "linia" partidului; linie care, înaintînd în zig-zag, făcea ca fidelitatea față de dogmă să cedeze pasul intereselor tactice ale luptei pentru putere, prima dintre toate "legile" partidului. Pentru a nu se trezi **alături** de linie, comunistului i se cerea un simț treaz al oportunismului, o disponibilitate la compromis, care începeau - conform ritualului - cu o **mea culpa.** Un fel de **daimon** - nu socratic, ci sofistic - îl avertiza pe orice membru în privința fiecărui pas. Curajul moral, responsabilitatea, demnitatea personală, - toate apăreau ca prejudecăți de tip burghez, ca mici gărgăuni de intelectual înapoiat. Educația de partid debuta prin dezinsectare psihică.

Ea se aplica, după cum știm, din grădiniță. Înainte de a gîndi, copilul era învățat să glorifice partidul și pe reprezentanții lui, în cuvinte pe care încă nu apucase să le priceapă. Lauda Uniunii Sovietice constituia un ingredient necesar. Uneori, intrată în reflex, această adulație lua forme involuntar rizibile. Prin 1952, inspectînd o școală dintr-un sat din Munții Apuseni, am nimerit la o oră de științe naturale. Elevul care răspundea, după ce a vorbit de "animalele dăunătoare", ajungînd la momentul - obligatoriu - al "politizării", a zis: "Șobolani și popîndăi există și în U.R.S.S., dar acolo ei sunt cu mult mai mari ca la noi... "

Din deosebirea între ceea ce copilul era pus să învețe la școală pe de o parte, și ceea ce auzea acasă, de la părinți, rezulta implicit o pedagogie a duplicității, pîndită de riscul de a fi dată în vileag: uneori copiii își denunțau, fără să vrea, părinții. Viața intimă, de familie, trebuia să aibă o conformitate cu principiile de partid. Procese publice, savant puse în scenă somau - după tipicul celor staliniste din 1936 - diverse personalități ale vieții culturale să se prezinte în fața muncitorilor aduși anume pentru a le veșteji comportamentul "dușmănos": ba pentru că au ținut o ședință de spiritism, ba pentru că au ascultat radio "Europa liberă". Pedeapsa era necruțătoare: pierderea profesiunii, a dreptului de semnătură etc. Cetățeanul era ținut într-o continuă alertă, întrucît "dușmanii" mișunau peste tot, sub aspecte dintre cele mai perfide. În acei ani, un secretar al Uniunii Scriitorilor își saluta colegii de breaslă cu o formulă-avertisment: "Iubești poporul... ?"

Dispunînd arbitrar de situația materială a cetățeanului, controlîndu-i zilnic comportamentul, partidul întreținea și generaliza **grija** zilei de mîine: o stare de permanentă insecuritate, o angoasă difuză preludau orice acțiune concretă. Partidul era o sectă a vigilenților. În planul vieții psihice, orice tentativă de gîndire proprie era ostracizată: lenea de cugetare, refuzul inițiativei, teama de "vina de a fi tu însuți" blocau orice exercițiu intelectual. Mijirea personalității era privită ca un fel de tumoare, ce trebuia extirpată înainte de a fi prea tîrziu. O cenzură interioară amputa opera creatoare în plină gestație. Treptat, omul era împins să se auto-culpabilizeze (datorită originii sau educației sau instrucției sale) sau să cadă în extrema cealaltă - excesul de zel partinic, al cărui fruct otrăvit era, de obicei, delațiunea.

Prin anii '70, pentru a crea un climat de suspiciune în instituția pe care o păzea, ca un jandarm, secretarul de partid de la Opera Română scria el însuși lozinci legionare în lift.

Virtutea de bază era, desigur, credința în partid. Dar ea avea un fundament mai larg, mai difuz: credulitatea față de tot ceea ce oferea propaganda oficială. Această credulitate prezenta cea mai întinsă arie de acțiune a bolșevismului, ca manipulare a conștiințelor. Am văzut cum o minte strălucită ca a lui Fr. Joliot-Curie putea să accepte o minciună propagandistică, pe baza încrederii pe care o avea în partid. Comentînd acest fapt, Revel scrie (cf.**Op.cit.**, p.337): "Fără îndoială **Joliot-Curie** era condiționat. «Că am fost condiționat, precizează cu curaj **Pierre Daix**, nu mă scutește de nici o repsonsabilitate în ce privește condiționarea pe care eu însumi am practicat-o. Altfel, naziștii ar fi iresponsabili»".

În multe cazuri, oamenii iau drept adevărat ceea ce, de fapt, nu cunosc: o apatie intelectuală, o indiferență față de informațiile din **mass-media** constituie reversul credulității. Iată de ce, milioane de oameni - amenințați totuși de aceleași primejdii - au ignorat aproape totul cu privire la lagărele de exterminare, crimele de la Katyn, spitalele psihiatrice etc. Există o logică a aberației, care, instalată în noi, orbește orice judecată. Această apatie, desigur condamnabilă, se datorează faptului că, în setea lui de dreptate, în nevoia lui de ordine, în dorința lui de disciplină și ocrotire, omul simplu se mulțumește cu **surogatele** acestor stări de lucruri, pe care i le servește, îndulcite, o propagandă infailibilă. Multe din realitățile stalinismului au ajuns să fie cunoscute abia după ce conducători ca Hrușciov sau Gorbaciov au recurs la **glasnost**. Idealurile batjocorite cedează greu: stînga franceză a devenit celebră prin obstinația de a rămîne fidelă sovietismului, în pofida tuturor dovezilor despre ororile din U.R.S.S.

O explicație sociologică vine să limpezească, la noi, această tristă realitate. "Omul nou" s-a format prin recrutarea indivizilor fără identitate socială, intelectuală și morală, rezultați din transformările economice ale societății noastre, din așa-numitele "migrații forțate": țărani rămași fără pămînt dezrădăcinați din solul natal, muncitori calificați la repezeală, intelectuali "reciclați" "pe cartelă", cum se spunea; mici meseriași deposedați de ateliere etc., - o întreagă "masă de manevră", formată din oameni care - micul lor univers, cu ierarhiile de valori tradiționale și cu un cod propriu al onoarei, fiind distrus - au devenit într-adevăr proletari, în sensul de "oameni fără căpătîi". Șantierele de tineret erau pline de această pleavă umană răscolită de toate vînturile, îmboldită de toate resentimentele.

La virtuțile - să le zicem "formative" - enumerate mai sus, e nevoie să le adaug pe cele "agresive", cele cu efect devastator asupra omului și mediului său. Cea dintîi este fanatismul care duce la devotamentul orb: n-au murit atîtea victime ale "Tătucului" strigînd în clipa supremă: "Trăiască Stalin!"... ?! Dar cazul cel mai oribil este acela a lui Bertolt Brecht. În memoriile sale, intitulate **Out of Step** (Harper and Row, New York 1987), ziaristul american Sydney Hook relatează o convorbire cu autorul lui **Mutter Courage** privitoare la bolșevicii împușcați de Stalin după procesele din 1936. "În acel moment el a pronunțat o frază pe care n-am mai putut s-o uit. **«Aceia, cu cît sînt mai nevinovați, cu atît mai mult meritau să fie împușcați»**. Am fost atît de descumpănit, că am crezut că nu auzisem bine. «Ce spuneți?», l-am întrebat. El a repetat cu calm. /... / «De ce? De ce?», am exclamat eu. El s-a mulțumit să-mi adreseze un fel de surîs nervos. Am așteptat, dar el n-a zis nimic, nici după ce am repetat întrebarea. M-am ridicat, am trecut în odaia vecină și i-am adus pălăria și paltonul. /... / El a pus paharul pe masă, s-a ridicat, și-a luat pălăria și paltonul cu un surîs palid și a ieșit. N-am scos nici unul nici un cuvînt. Nu l-am mai văzut niciodată" (**Apud** Revel: **Op.cit.**, p.338). Scena mi se pare de coșmar. Dar ea pare a se repeta: în 1968, cînd tancurile sovietice înăbușeau "Primăvara de la Praga", J.P.Sartre continua să susțină că nu există nici un fel de imperialism al U.R.S.S...

Universul comunist este plin, fără nici un spațiu de mișcare: cea mai perfectă rigoare și necesitatea fac ca în el să nu "încapă" nici o întîmplare, nici o coincidență, ci doar fapte semnificative, semnale de luptă. În 1953 a făcut vîlvă cazul unei profesoare de muzică din Cluj "judecată" în cancelarie de către colegii ei, pentru că în ziua morții lui Stalin cîntase cu copiii - conform planului didactic - "S-a dus cucul de pe-aici"...

Ajustarea și falsificarea adevărului în favoarea propagandei de partid devine astfel un procedeu răspîndit printre "artiști". Acum vreo zece ani, povestisem unui regizor de film o scenă ce mă uluise: în primăvara lui 1945, urca pe strada principală din Sibiu, dinspre Rășinari, un camion zgomotos, plin cu soldați sovietici care, beți, cîntau și ciuguleau fructe direct dintr-un cireș pe care-l retezaseră, punîndu-l în camion ca un pom de Crăciun. Regizorul, impresionat, și el, a folosit episodul într-un film al său, care poate fi văzut. Numai că în filmul lui soldații nu mai sînt sovietici, ci germani...

Excesul de zel se conjuga la "omul nou" cu cinismul și iresponsabilitatea. Un coleg îmi povestea, amuzat, că la alegerile din 1946 a votat de 14 ori în favoarea partidului, și că mai tîrziu a manifestat strigînd "Moarte lui Maniu!", fără a ști nimic despre liderul național-țărănist.

Dacă în acei ani ar fi existat o presă liberă, rubrica faptelor diverse ar fi fost un interminabil pomelnic de orori; dar ele n-ar fi avut totuși caracter senzațional, decît pentru cel al căror simț moral nu se tocise de tot. Aceste orori întreceau orice închipuire mai ales în lagăre și în închisori, unde o cumplită "școală a călăilor" își recruta mereu noi elevi. **Fenomenul Pitești** este probabil unic în Europa.

"Morala tradițională este condamnabilă în ochii cenzorilor totalizării - scrie Constantin Dumitrescu - fiindcă practică efectiv demnitatea umană și respectul de semeni: tot ce o infirmă capătă binecuvîntarea Puterii. Spre a sfărîma complet tiparele omului istoric, prototipurile zămislite cale de veacuri de morala creștină a toleranței, înțelegerii și a solidarității, Puterea a practicat un satanism conștient - lipsit bineînțeles de orice inflexiuni romantice. Cu tenacitate, activul a întreținut ura de clasă, cinismul (față de semeni), disprețul (față de subordonați), slugărnicia (față de neoboierime) și aroganța (față de cetățenii din starea a treia). El a trezit în cei pe care-i tutelează sentimente simetrice de ură, ipocrizie și cinism. Puterea a încurajat în fiecare om plebea, drojdia, derbedeul, spre a obține semifabricatul docil necesar pentru reproducția socială a totalitarismului - tocmai atunci cînd făcea cu supremă fervoare apoteoza «omului nou»". (**Cetatea totală,** Ed. Eminescu, București 1992, pp. 277-278).

Timp de patru decenii și jumătate, un fel de montă roșie a furnizat comunismului românesc exemplarele cele mai reușite de bolșevici, bune la rîndul lor de prăsilă. Aproape două generații, așadar, au fost stropite de sus cu harul special al lui **homo totalitaris**. Cazurile cînd tați, deținînd înalte funcții de partid, au fost dezavuați de fiii lor, sunt extrem de puține la noi. Un politolog ca Silviu Brucan - care fără îndoială **știe** ce este democrația - și-a îngăduit totuși să numească "generație irosită" tocmai generația profitoare a epocii: acei tovarăși credincioși și de nădejde care, crescuți de partid, formați de partid, selectați de partid, promovați de partid, răsplătiți de partid, s-au bucurat de toate avantajele posibile ale totalitarismului, exact în anii cînt o parte din elita spiritualității românești putrezea în temniță. Unii din acești tovarăși minunați, cei din "garda veche" a lui Gheorghiu-Dej, instruiți în școlile moscovite, au izbutit, ce-i drept, să cadă în dizgrația lui N.Ceaușescu, atunci cînd acesta și-a descoperit vocația naționalistă; dar cîți dintre ei și-au pierdut oare privilegiile obținute cu prețul principialei lor servituți?... Deveniți, astfel, - după spusele lor - "victime" ale noului dictator, ei au devenit implicit rivali și adversari ai lui. Dar ceea ce acești oameni condamnau în politica noului nostru Vlad Țepeș era doar caracterul aventurist (pentru că anti-sovietic) și extremist (pentru că xenofob) al acestei politici, adică exact acele trăsături care puneau în pericol însuși sistemul căruia-i erau nu numai fideli, ci, mai ales, datori. Ironia destinului nostru a făcut ca, în România, acești adversari politici ai celui mai odios dictator comunist să fie mai comuniști decît el. Iată de ce, și actualii succesori la putere ai lui Ceaușescu par, nu numai o dată, a fi la fel de comuniști ca el. Ceea ce același Silviu Brucan numea "formarea unei noi clase de mijloc" este, acum, la noi, un proces aproape încheiat: această clasă există și deține - deocamdată - cîteva pîrghii importante în stat. Oameni de tip nou - care ilustrează admirabil pragmatismul social și economic al comunismului cuceritor - ei știu să beneficieze din plin de "omul nou" al vechilor mase de manevră politică. Ultimele alegeri au demonstrat acest lucru,

Răsărind prin pavajul proaspăt și precar al democrației noastre, vechiul nostru "om nou" șoptește versul unui mare poet american: **Eu sunt iarba: lăsați-mă să lucrez...**

Ștefan Aug. DOINAȘ

FLOAREA DE CACTUS

© M. Oroveanu

Omul fără dileme

Uneori regret că gazeta de față se numește **Dilema**. Constat aproape în fiecare zi că duhul dîmbovițean nu poate trece pe lîngă acest cuvînt fără să alunece în poantă facilă, ironie minoră și **malentendu** cras. Din punctul meu de vedere, cel mai supărător e **malentendu**-ul. Un demon simplificator a lăsat unora impresia că filosofia acestei publicații e bîlbîiala, inexistența criteriilor, absența opiniei. "O revistă fără un punct de vedere" - sună unul din reproșurile curente. Pe de altă parte, cînd afirmăm un punct de vedere, se găsesc repede destui care să ne reproșeze că ne-am depășit programul, că nu sîntem destul de "dilematici". **Malentendu**-ul constă în faptul că ceea ce noi propunem drept manevră intelectuală de conjunctură, drept **stil de a gîndi**, e luat drept **doctrină**. Noi nu spunem, cotropiți de palori metafizice, că **totul e dilemă**, că nimeni nu poate judeca pe nimeni și că nimic nu se poate afirma, în chip limpede, despre nimic. Noi nu plimbăm peste lucruri o privire cețoasă, fără discernămînt, și nu trăim într-o cronică inhibiție mentală. Avem și noi nervi, avem și noi idiosincrasii. Știm că viciul e rău și virtutea e bună, că cei care conservă vechile structuri sînt răi și cei care vor să le anihileze sînt buni, că Ștefan Augustin Doinaș e bun și Corneliu Vadim Tudor e rău, mă rog, știm și noi ceea ce știe toată lumea. Și n-avem de gînd să introducem ezitări hamletiene acolo unde lucrurile sînt clare. Socotim însă că nu toate lucrurile sînt clare și că boala societății românești de azi e **excesul tonului categoric** (avînd drept efect secundar suspensia dialogului și a dorinței **sincere** de conciliere). Sîntem excedați de suficiența intelectuală și morală a celor care s-au dezvățat să mai spună "cred că", "poate că", "mă întreb dacă", "nu mi-e foarte clar", "nu știu ce să spun", "trebuie să mai reflectez" și alte asemenea formule cuviincioase care constituie igiena însăși a spiritului. Nu vrem să extindem dilema asupra a ceea ce, în jurul nostru, e nedilematic. Dar o recomandăm, **acolo unde e cazul**, ca pe un început de înțelepciune. În definitiv, nici buna creștere nu e operantă în orice împrejurare. Este însă acesta un argument să o declarăm futilă?

Ar fi, poate, folositor să ne amintim puțin de moravurile noastre pre-revoluționare. Cît de "dilematici" știam să fim în lumea aceea, în care, totuși, binele și răul se deosebeau cu ușurință! Cît de firesc ni se părea, atunci, să spunem că "orice am face nu se schimbă nimic" și că, deci, e preferabil să stăm cuminți, într-o toropeală plină de argumente! Am trăit decenii întregi sub blestemul dilemei "din care nu se poate ieși". Și am plătit scump, în decembrie 1989, capacitatea noastră de a amîna. Nu cumva ne expunem, astăzi, riscului opus? Căci sîntem înconjurați de confuzii, ambiguități și aproximații, iar noi ne comportăm bățos, apodictic, ca niște activiști decerebrați, intransigenți, fără "complicații" interioare. Așa stînd lucrurile, ne putem întreba **cum** și **cînd** vom plăti deriva geometrică în care ne complacem deocamdată?

Dilema nu vrea altceva decît să tempereze această derivă. Ea nu vrea să relativizeze valorile sau să surdineze adevărul. Vrea însă scoaterea din joc a **omului fără dileme**, cu certitudinile lui (mitocănești sau fanatice), cu mărginirea lui inamovibilă. Ne izbim de tipul acesta uman la tot pasul, cu o crescîndă exasperare. A apărut imediat după '89, recomandîndu-se ca unul care a înțeles imediat totul și poate explica oricui, în detaliu, scenariul corect al evenimentelor. El știe exact cum a fost; "s-a prins"; a priceput; nu s-a lăsat dus de nas. Dacă ai dubii, te privește amărît, ca pe o vietate insuficientă, abia recuperabilă. Îți dovedește că ești manipulat, anchilozat mental, infantil sufletește. El e mereu deștept și tu ești mereu prost, tot mai prost. Perspicacitatea lui politică e garantată, la fel de garantată ca imbecilitatea ta în materie. Omul fără dileme **știe** cine ne vinde și cine ne cumpără, **știe** cum e cu regimul valutar, **știe** cum trebuie condusă țara. Chestia cu securitatea, o are la degetul mic. ("S-a prins!"). Chestia cu francmasoneria - la fel. Se pricepe la toate, e sigur că existența lui e providențială, vrea să te edifice și să te fericească cu forța. Firește, există o foarte colorată tipologie a omului fără dileme. Fără dileme e și prostănacul pompos și deșteptul care își idolatrizează deșteptăciunea. Fără dileme e și tînărul prezumțios care dă lecții națiunii în numele unor idei de împrumut, dar și bătrînul arogant care își numește scleroza "experiență de viață". Există omul fără dileme pro-guvernamental, mereu înarmat împotriva trădării din opoziție și omul fără dileme anti-guvernamental, care are în buzunar rețeta mîntuirii naționale, dar nu înțelege s-o pună la dispoziția derbedeilor... Omul fără dileme e, în România, un personaj cu tradiții: de la Conu' Leonida care explică tot, la eroii lui Pintilie care știu că "americanii sînt tîmpiți" și femeia română - "a opta minune a lumii". Un caz special e omul fără dileme cultivat, cel care se percepe pe sine drept "conștiința mai bună a neamului": îngrijorat și sentențios, el ne îngroapă în dichotomii: alege binele de rău cu o precizie oraculară, stabilește baritonal cine va fi iertat și cine nu, sfătuiește, amendează, tranșează. Omul fără dileme e creatorul tuturor dictaturilor, de dreapta sau de stînga. E **marele** organizator, **marele** pedagog, **marele** vindecător. Pus în fruntea unei instituții (a Televiziunii, de pildă), el își asumă prompt prerogative supreme: e un fel de guvern, un fel de parlament, un fel de tribunal public. **Știe** ce ne trebuie mai bine decît o știm noi înșine. Decide, în numele nostru, ce vom gîndi, cum ne vom distra, cine binemerită admirația, cine disprețul nostru. Ne dă o glumă pe săptămînă și o poezie pe săptămînă, alese, evident, de specialiști (aleși de el), așa încît să nu ne pierdem timpul, amuzîndu-ne fără folos. La limită, omul fără dileme e **Big Brother**, Șeful, Conducătorul. Cel căruia nu-i trece niciodată prin cap că poate greși, că poate fi monstruos, că e nedorit și vătămător. Cel care **știe** întotdeauna ce face și nu face decît ceea ce știința lui cubică, de beton, îi dictează să facă. Cu omul acesta, cu pericolul acesta se răfuiește **Dilema**. Atît cît îi stă în putere. Și atîta vreme cît omul fără dileme nu o va anula scurt, cu un dos de palmă.

Andrei PLEȘU

© M. Oroveanu

Spectatorul bine temperat

O parabolă

S-a spus de multe ori că "ieșirea din roșu" – respectiv din epoca totalitară a partidului comunist unic și economiei de comandă – este în egală măsură problema guvernanților și guvernaților, că nu numai guvernele ci și societățile, în ansamblul lor, trebuie să se modifice radical, și că rezultatele reformei depind esențial de **relațiile** dintre cei ce conduc și cei ce sînt conduși în vremurile tulburi ale post-comunismului. Și totuși se aud încă reproșuri, fie exclusiv la adresa guvernului – acuzat că "nu face destul" pentru desăvîrșirea reformei, fie încriminînd exclusiv societatea – care întîrzie să înțeleagă importanța momentului istoric prin care trece, și care, după decenii comuniste în care a fost mințită, rămîne în bună parte sceptică la apelurile reformiștilor, cerînd sacrificii prezente pentru (ipotetice) fericiri viitoare. Cum, totuși, ar putea fi redusă neîncrederea ce prezidează încă – nu numai în România – relațiile dintre guverne și guvernați? Mă refer desigur nu la utopice și sentimentale "uniuni naționale", ci la aducerea acestor relații la nivele ce minimizează blocajele – în care toată lumea pierde – și permit societății să funcționeze și astfel să progreseze spre normalitate.

Ca în multe din problemele ce implică relațiile a două elemente, în cazul de față, guvernanții și guvernații în procesul tranziției, spectrul părerilor privind "ceea ce ar fi bine să fie" se întinde între două extreme. La una dintre acestea se află cei ce cred că guvernanții nu ar trebui să facă (mai) nimic special în afara limitării (ori chiar eradicării) "răului" trecut, și că guvernații eliberați vor găsi ei singuri căile normalizării. La cealaltă, îi găsim pe cei ce socot că guvernanții trebuie să fie esențial activi în implementarea unor programe reformatoare inevitabil nepopulare, și că guvernaților trebuie să li se facă "binele" (pe care, din felurite motive, nu sînt capabili să și-l vadă singuri) chiar în afara (dacă nu chiar împotriva!) voinței lor.

În prelegerile mele folosesc de obicei spre ilustrarea situației următoarea povestire sugerată de regretatul biolog René Dubos de la Institutul Rockefeller (S.U.A.) – și cer scuze cititorilor care s-or mai fi întîlnit, în mult-puținele mele scrieri, cu această istorioară.

Să ne închipuim un lac extrem de poluat de o mulțime de unități industriale, ce își devarsă deșeurile în apele sale. Încurajați de campania pentru protejarea mediului, particularii ce locuiesc în jurul lacului se organizează și dau în judecată societățile industriale vinovate de dezastrul ecologic, cerînd despăgubiri. Resemnate, societățile incriminate se hotărăsc să accepte responsabilitatea și să ajute la "normalizarea" mediului. O primă variantă – după spusa lui R. Dubos, chiar întîmplată cu un lac din Michigan, S.U.A. – ar fi ca, în așteptarea verdictului tribunalului unitățile industriale pur și simplu să oprească deversarea deșeurilor poluante; și, spre surpriza tuturor, povestea biologul, lacul, scăpat de rele, a "înviat" singur, curățîndu-se și repopulîndu-se. Morala fabulei – mărturisesc, mult scumpă inimii mele – ar spune deci că, scăpată de poluanții totalitari comuniști, societatea își regăsește singură sănătatea, ori normalitatea; rolul guvernului ar rămîne deci, numai să oprească răul totalitar care a pervertit și intoxicat organismul social. O a doua variantă sugerată de povestirea lui R. Dubos ar fi cea care face apel la tehnicile de de-poluare: cu alte cuvinte, societățile incriminate, cuprinse de remușcări, tratează chimic lacul, transferă eventual floră și faună din alte părți pentru repopulare, ori încearcă – prin lucrări auxiliare – să pună în legătură lacul poluat cu alte ape, limpezi, sperînd că amestecul va accelera însănătoșirea. Fiecare din cele două variante are avantaje și dezavantaje. În primul caz, în cîmpul avantajelor trebuie desigur trecut **firescul**: în ipoteza că apele subterane, limpezi și curate, nu vor întîlni poluanți artificiali, ele vor reface organismul ecologic în cadrul său natural, verificat de secole. În cîmpul dezavantajelor, însă, va trebui desigur să trecem ritmul, posibil extrem de lent, de refacere. În al doilea caz, în cîmpul avantajelor trebuie să menționăm ritmul normalizării, posibil a fi accelerat; în rîndul dezavantajelor însă nu putem ignora, pe lîngă costurile ridicate, și pericolele utilizării unor unelte **artificiale** – ca de-poluanți ce și ei, în principiu, pot altera mediul (pe termen lung), ori transferul artificial de floră și faună ce poate fi respins de mediul original.

Cititorul va fi observat el însuși cîte aproximații ascunde parabola de mai sus, și ce dificultăți ridică utilizarea unor astfel de analogii în cîmpul relațiilor dintre guvernanți și guvernați.,Căci, într-adevăr, ce înseamnă **poluare** și **eradicarea ei** în lumea comunistă și post-comunistă? Și ce sens direct poate avea expresia "recîștigarea normalității"? Încercînd să răspundem la aceste dificile întrebări intrăm însă în cîmpul eradicării efectelor mentale ale totalitarismului comunist și al prelungirii lor în lumea post-comunistă – ori, cum se spune adesea, al sechelelor comunismului. O problemă ce ea singură ar justifica volume, și care depășește desigur cu mult cadrul acestor însemnări.

Mihai BOTEZ

Fă-te frate cu dracul pînă treci puntea.

Verificarea prin electorat

— Convorbire cu ADRIAN NĂSTASE, Preşedintele Camerei Deputaţilor —

- Dilema pe care aş vrea s-o expunem, dacă nu s-o lămurim, este cea a alianţelor, a căror alternativă ultimă mi se pare a fi cîrdăşia. Vin la dumneavoastră, considerîndu-vă calificat din mai multe puncte de vedere: aţi fost ministru de externe, sînteţi unul din liderii unui partid cu o majoritate parlamentara care nu-i permite să ia decizii, obligat deci să apeleze la alianţe. Pînă unde merg, şi unde trebuie ele să se oprească? Aş apela şi la experienţa dumneavoastră de spectator: din locul în care staţi în Camera Deputaţilor se văd şi alianţe informale, dintre cele nedeclarate. Aş spune că alianţa este un fenomen normal al vieţii politice; în măsura în care o formaţiune politică are obiective tactice şi strategice este normal ca ele să coincidă cu obiectivele temporare ale altor formaţiuni cu care se poate alia fără a provoca nici un fel de dramă sau zbatere. Partidul monolit, organizat ca o cetate care considera alianţele o trădare a dispărut. Şi totuşi nu toate alianţele sînt scuzabile.

- Alianţa este fără îndoială o tentaţie a celui care vrea să-şi maximizeze forţele pentru a atinge un anumit obiectiv. Din acest punct de vedere, este extrem de important să-ţi măsori propria forţă, să ţi-o evaluezi, apoi să faci o analiză a contextului politic intern sau extern, să evaluezi forţele celorlalţi, atunci cînd ele sînt foarte clar conturate. În paranteză fie spus, una din dificultăţile în realizarea alianţelor este existenţa unor forţe care nu ştiu ele însele spre ce se îndreaptă, sau ce profil politic sau de acţiune propun. Decizia ţine de momentul tactic: analiza rostului unei înţelegeri cu altcineva pentru un obiectiv pe termen scurt. Aceasta este problema esenţială a organizării guvernelor; o alianţă pe termen scurt cu două voleuri: primul o înţelegere la nivelul guvernării, al doilea la nivelul sprijinului parlamentar, fără de care, în mod evident, acţiunea guvernului rămîne strict romantică. Din acest punct de vedere, este absolut necesar, mai ales într-un spectru fărîmiţat cum este al nostru, să-ţi găseşti aliaţi. M-aş referi şi la cîrdăşie: este tot un tip de alianţă, dar cu scopuri meschine, foarte limitate, fără anvergură. Sigur că astfel de înţelegeri au loc, dar se realizează mai curînd la nivel personal. Tot la nivel personal apare simpatia ca element coagulant şi care trece într-un fel de ceea ce este interes rece, politic. Pot să apară din subconştient anumite apropieri de oameni, de lideri dintr-un alt partid, pe baza unor elemente care ţin mai mult de personalitate decît de coloratură politică.

Pentru a părăsi teoria, aş spune că ce s-a întîmplat la noi după alegeri a fost foarte interesant: de fapt toată lumea s-a dat la o parte de la guvernare. N-a existat un conflict pozitiv de competenţe, cum se spune în dreptul internaţional privat, ci un conflict negativ de competenţe şi FDSN a fost împins să-şi asume guvernarea, în ideea, probabil, că-şi va rupe aripile -şi cele mai tinere şi cele mai în vîrstă - foarte repede, şi va face loc - într-un moment economic mai bun - unor alte variante. Nu vreau să mai comentez acum dacă această politică a fost bună sau nu. Vă amintiţi că am încercat atunci un dialog, care din păcate, nu a dat rezultate şi care ar fi însemnat, cred, evitarea, n-aş spune a unor şantaje, dar a unor inerente presiuni de ideologie şi de interese asupra FDSN în procesul guvernării şi al nevoii de sprijin. Din păcate, au existat forţe politice care au preferat să se uite pe fereastră la ce se întîmplă cu guvernarea şi acest lucru a fost - după părerea mea - contraproductiv.

- Vă referiţi la Convenţia Democratică şi la FSN?

- Da.

- Şi credeţi că această retragere a lor a însemnat în mod obiectiv o împingere a FDSN spre PUNR, PSM, PRM?

- În mod necesar, şi acest lucru a fost foarte clar pentru toată lumea, chiar şi pentru cei care acum se prefac că nu ştiu şi nu înţeleg. A fost foarte clar că FDSN cu 28% din voturi şi 34% din mandate în Cameră şi în Senat nu poate singur să asigure sprijinul legislativ pentru măsurile guvernului. Se poate forma un guvern minoritar, dar în Parlament ai nevoie de 51% pentru a face să treacă legile care te interesează. Deci, se pune în mod obiectiv problema alianţei parlamentare. Or, în măsura în care Convenţia, FSN au lăsat singur FDSN ca să-l discrediteze, evident nu aveau nici intenţia, nici interesul să-l sprijine în Parlament. Evident, din acest motiv, decizia sau opţiunea FDSN în privinţa alianţelor a fost simplă precum opţiunea lui Adam.

- Poate prea simplă. Problema se pune la nivelul programului. FDSN spune că îşi propune reforma: în anumite ritmuri şi cu anumite metode. Partidele cu care în mod obiectiv v-aţi aliat propun construirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi apoi, reforma.

- Nu ştiu dacă este chiar aşa. Imaginea nu este atît de clară. Dvs. exageraţi. În Parlament nu mai judeci după eventualele desene mari, care sînt prezentate la expoziţie, ci după ceea ce se întîmplă efectiv prin voturi. Iar voturile au fost de multe ori echilibrate. O diferenţă foarte mare a apărut în ultimul timp în legătură cu modificarea Legii 35, a investiţiilor străine, în cîteva zone unde cred că lucrurile n-au fost suficient de bine explicate. Deci, eu cred că toate forţele politice din România trebuie ajutate să se modernizeze şi modernizarea lor trebuie făcută într-un mod înţelept, fără a-i pune la colţ. Trebuie oprită tentaţia de extremism, trebuie izolate - să spunem - manifestările extravagante, dar peste tot în lume, în Europa există forţe de centru, de centru-dreapta, de dreapta, forţe de centru-stînga şi de stînga, unele foarte onorabile.

- Aşa e, dar nicăieri stînga nu guvernează cu extrema-dreapta.

- Eu nu ştiu dacă noi avem forţe de extremă dreaptă sau stîngă. Noi avem persoane care sînt de extrema-stîngă, sau de extrema-dreaptă. Forţele politice au o mult mai mare înţelepciune şi o mult mai mare inerţie. Poate că ar trebui să facem această diferenţiere şi să încurajăm modernizarea forţelor politice şi la stînga şi la dreapta. Şi la centru-stînga. Pentru că aceasta este o altă problemă, cel puţin la fel de importantă pentru partidul de guvernămînt - să-i spunem aşa - care are şi o responsabilitate suplimentară în ceea ce priveşte propria sa modernizare; în mare măsură suflul pe care această formaţiune politică îl transmite guvernului este şi o parte din imaginea externă a ţării. Pentru ca FDSN să fie într-adevăr un partid de centru-stînga el trebuie să înţeleagă, să-şi delimiteze ce este la dreapta şi ce este la stînga sa. Una din problemele noastre este că la zonele de frontieră ale partidelor lucrurile nu sînt foarte clare: există un continuum, o trecere dintr-un partid în altul, astfel încît nu mai ştii unde se termină social-democraţia şi unde începe socialismul, unde se termină social-democraţia şi începe liberalismul. Există o zonă flu în locurile de contact.

- Nu credeţi că această zonă flu este determinată de o realitate? Ţara se confruntă cu o singură problemă: ieşirea din criză. Răspunsurile concrete la această problemă şi nu ideologiile determină nesiguranţa graniţelor.

- Comunismul a creat în România o saturaţie de ideologie. Şi oamenii digeră foarte greu mesajul ideologic. De aceea nici nu sînt foarte interesaţi în evaluarea lui. Sînt mult mai interesaţi de abordările pragmatice. Şi mai intervine un factor: intuiţia în legătură cu persoanele. Deci tranziţia nu afectează numai evoluţiile politice şi de clarificare în interiorul partidelor, ci şi a relaţiei dintre partide şi electorat. E clar că trăim într-o vîltoare: partidele încearcă ele însele să se coaguleze, prin unificări, prin alianţe care de fapt înseamnă un prim pas spre viitoarele unificări, o încercare de găsire a locului de aşezare în spectrul politic, considerînd că electoratul îl va urma, mai la stînga sau mai la dreapta. Nu se întîmplă aşa, şi unul din partidele din ţară a pierdut foarte mult din cauza acestei tentaţii. Cred că trebuie învăţat din această experienţă nereuşită.

- În transmisia televizată a instalării guvernului Văcăroiu, imaginea dumneavoastră şopocăind tot timpul cu Corneliu Vadim Tudor a fost mai puternică decît orice declaraţie oficială despre alianţe.

- Eu cred că trebuie să intrăm într-o situaţie de normalitate. Dacă la stînga mea ar fi stat domnul Corneliu Coposu aş fi comentat cu el. Eu sînt o persoană destul de comunicativă şi este foarte greu să accepţi postura de sfinx la tribună; mai tîrziu am început să înţeleg că trebuie făcute eforturi în această direcţie, dar nu este deloc simplu. În ceea ce-l priveşte pe Corneliu Vadim Tudor, eu am fost coleg de şcoală cu el, coleg de facultate, deci relaţia mea personală cu el, indiferent că am avut numeroase tensiuni pe vremea cînd eram la Externe şi cînd el avea alte păreri despre modul cum trebuie condusă politica externă, este una normală. Eu îl consider unul din parlamentari şi îl tratez ca atare - nici nu mi se pare că el trebuie considerat un paria al Parlamentului, nici nu-l consider o stea. Prin normalitate înţeleg că trebuie să învăţăm să ne organizăm relaţiile personale în aşa fel încît tensiunea latentă să devină mai difuză, dezbaterile de idei să nu se transforme într-o chestiune personală.

- Se anunţă o reprofilare a alianţelor?

- Englezii spun "wishfull thinking". Este prea devreme pentru o evaluare. Evoluţia în acest plan va fi determinată de felul cum va fi privită strategia de guvernare şi de asemeni de evoluţia situaţiei la nivelul realităţii, a problemelor economico-sociale. Din acest punct de vedere, este foarte clar - ceea ce nu s-a înţeles foarte bine - că guvernele sînt supapele, siguranţele în momentele de supra-tensiune. Nimic nu este exclus apriori. Este clar că partidele din opoziţie, unele dintre ele cel puţin, au făcut reevaluări ale propriilor poziţii şi ar fi mult mai disponibile pentru un guvern de uniune naţională. Dar, ca într-un tango e întotdeauna nevoie de doi parteneri.

- Şi de muzică.

- Şi de muzică. În perioada următoare va trebui văzut care ar fi interesele care ar putea să motiveze FDSN să accepte o astfel de variantă. Pînă la urmă s-ar putea să considere că este vorba de o aventură extra-maritală, care pe termen mediu ar putea să-i fie foarte dăunătoare. S-ar putea să-şi piardă identitatea într-o astfel de coaliţie, dacă lucrurile nu sînt foarte clare şi să-şi piardă eventual atît meritele cît şi defectele care îi asigură identitatea. Deci, lucrurile mi se par foarte sensibile încă. Va trebui văzut şi în funcţie de reacţiile generale în legătură cu programul de guvernare. Mi se pare foarte clar că FDSN trebuie să-şi menţină identitatea sa social-democrată. Sînt posibile întotdeauna alianţe, dar lucrurile trebuie foarte clar stabilite: nu poate fi vorba de o alianţă a FDSN cu centru şi centru-dreapta pierzîndu-şi astfel opţiunile cu care a cîştigat voturi. Electoratul n-ar înţelege, şi poate aceasta ar fi o cale mai sigură de a distruge FDSN decît cea iniţială, de a-l lăsa să guverneze singur.

- N-a fost nici o clipă singur.

- Guvernarea şi-a asumat-o singur. A fost numai un sprijin logistic în Parlament, fără de care nu se putea mişca, dar care nu era de nivelul participării la guvernare. Deci există totuşi o nuanţă destul de importantă. A construi un guvern de coaliţie este cu totul altceva. Va trebui evaluat foarte clar ce este, în primul rînd, mai bine pentru ţară. În al doilea rînd ce se cîştigă şi ce se pierde la nivelul formaţiunii politice. Trebuie văzut dacă nu este un fruct otrăvit, care se oferă FDSN, eventual o mai bună imagine, o "spălare" să-i spunem a vechilor păcate, aşa numite păcate şi care de fapt, să însemne o capcană în care să-şi piardă identitatea.

- Alianţele sînt un fel de căsătorie din interes care trebuie să funcţioneze ca o căsătorie din dragoste.

- Oricum, aşa trebuie prezentate. Alegătorul trebuie să le simtă şi să le înţeleagă necesitatea.

Magdalena BOIANGIU

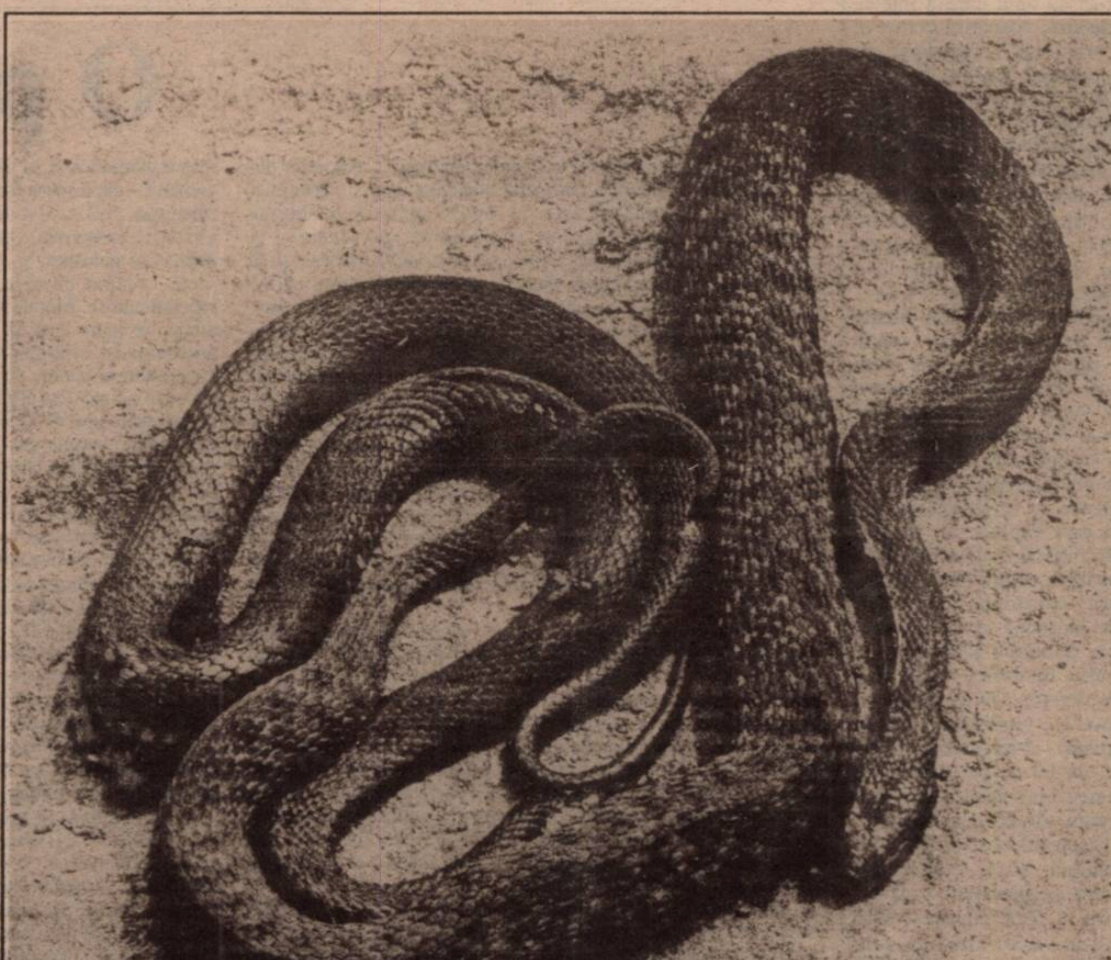

© M. Oroveanu

Spune-mi cu cine te însoțești ca să-ți spun cine ești.

Proverbe românești)

Despre alianțe, critică și “situații critice”

— Convorbire cu LAURENȚIU ULICI, vicepreședinte al Alianței Civice —

Ce credeţi că se înţelege, la noi, printr-o formulă eufemistică precum “personalitate controversată”?

Din păcate, la noi, prin expresia pe care aţi adus-o în discuţie se înţelege cu totul altceva decît ar trebui să se înţeleagă; în orice caz, mult mai mult decît vrea să spună expresia. Este, de fapt, un fel mai “dulce” de a numi persoanele în legătură cu conduita cărora există dubii.

În primul rînd, din punct de vedere moral. Fie că e vorba de persoane care s-au făcut remarcate printr-o dublă gîndire şi chiar printr-o dublă acţiune, fie că e vorba de persoane care au trecut relativ uşor de la un tip de gîndire politică - pentru că mai ales în politică este folosită expresia - la un alt tip de gîndire politică.

Ar fi prea mult dacă v-aş solicita cîteva exemple concrete, atît din istoria românească mai veche, cît şi din cea contemporană?

Păi, propuneţi-mi dvs. un exemplu de persoană controversată şi eu vă spun dacă e, şi mai adaug şi altele. Pentru că spuneam că acesta este sensul actual al expresiei. Dar ea mai are şi un alt sens, care mie mi se pare primordial. Conform acestui sens, prin “persoană controversată” se înţelege o persoană , să-i zicem, lunară, care are o parte văzută şi o parte nevăzută, şi despre a cărei parte nevăzută nu se putea spune nimic cu precizie. Această lipsă, această imposibilitate a preciziei în descrierea unei personalităţi decidea caracterul ei controversabil. De obicei, formula se aplica personalităţilor care cultivau misterul. Iar în plan politic, a cultiva misterul însemna nu ceea ce înseamnă astăzi, ci a participa în chip direct, pe faţă, la viaţa politică, indiferent de ce parte şi, în acelaşi timp, a fi implicat într-o direcţie nevăzută a aceleiaşi vieţi politice. De pildă, masonii. Toţi masonii din istoria României au fost consideraţi de către lumea politică “persoane controversate”. Erau apţi pentru controversă tocmai din pricina acestei părţi nevăzute a preocupărilor lor în materie de politică. Ceea ce nu însemna numaidecît o culpă morală. Expresia a căpătat acest sens de culpă morală abia în condiţiile de astăzi. Ea nu o avea în chip obligatoriu înainte, nu exprima neapărat o deviere de la legea morală. O “persoană controversată” nu însemna în mod obligatoriu că acea persoană e dubioasă din punct de vedere moral, ci doar că nu se ştie, despre o anumită parte a activităţii ei, nimic sau doar se presupune că ar exista o astfel de parte ascunsă de ochii tuturor.

À propos de mister: ce credeţi că trebuie să se înţeleagă prin termenul foarte românesc de cîrdăşie? Cînd intrarea într-un partid, într-o combinaţie, într-o afacere devine “întovărăşire cu scopuri condamnabile” (de la cardaş-tovarăş, cf. DEX)?

Nu ştiu dacă termenul de cîrdăşie este cel mai potrivit. De obicei, acest termen se referă la o acţiune a cuiva pe lîngă altcineva, dar în scopuri strict personale. **Cîrdăşia** este un sinonim al **alianţei**, un sinonim cu caracter depreciativ, este o alianţă în negativ; expresia negativă a oricărei alianţe este cîrdăşia. Ea presupune totdeauna un scop ignobil. Nu poate fi vorba de cîrdăşie atunci cînd scopul este nobil. Problema nu este deci a celor care intră în cîrdăşie, ci a **scopului** urmărit, care, în cazul cîrdăşiei, nu poate fi decît unul ignobil, pentru că altminteri termenul cu pricina nu se mai justifică.

Eu nu cred că, la noi, dacă s-ar folosi, termenul acesta ar avea prea mult temei. La noi există alţi termeni pentru a descrie viaţa politică. Nu cred că acesta este cel mai potrivit.

Şi care ar fi aceşti alţi termeni, mai potriviţi vieţii noastre politice?

Lichelismul, despre care vorbea Gabriel Liiceanu, este termenul poate cel mai adecvat realităţii noastre politice. La care eu aş adăuga **fripturismul**, care nu este apanajul unui partid anume. Este o proprietate, o disponibilitate a oricărui partid, ţine de natura indivizilor şi nu de aceea a partidelor: poţi să fii la fel de fripturist aflîndu-te de partea puterii, ca şi de partea opoziţiei. De altminteri, dacă am privi cu luciditate la tot ce s-a întîmplat la noi în ultimele luni de zile, am avea destule motive să considerăm drept manifestînd tendinţe fripturiste nu numai pe cei din FDSN, care se află la putere, ci şi pe destui din rîndurile opoziţiei, care nu sînt la putere, dar care au intrat într-una din cele trei puteri ale statului, mai ales în legislativ.

Credeţi că o astfel de caracterizare atrage după sine, în lumea noastră, un oprobiu, este ea compromiţătoare?

În primul rînd, trebuie să ştiţi foarte bine că, în România, nu de azi, nu de ieri, ci de foarte multă vreme, **nimeni nu se poate compromite prin nimic!**

Poate doar, cel mult, idei, dar niciodată oameni...

Deci nici fripturismul nu poate compromite pe nimeni. Cetăţeanul român onest priveşte la un fripturist ca la o curiozitate, simpatică pînă la un punct, simpatică în primul rînd pentru că s-a lăsat deconspirată. Natura fripturismului e că nu poate fi ascuns. Ceea ce-l face, evident, simpatic, pentru că omul manifestă simpatie faţă de ceea ce descoperă el însuşi. Simpatia pentru fripturism este la român o simpatie pentru el însuşi, pentru propria lui capacitate de înţelegere, de intuire, de dezlegare a unui eventual mister.

Este o formă de socialitate. Românul s-a născut poet şi a ajuns rebusist.

Aţi spus: cîrdăşia este negativul alianţei. Să fie prin urmare alianţa pozitivul cîrdăşiei? Care vi se pare primordială?

Eu cred că alianţa este neutră în sine. Nu poate fi socotită nici negativă, nici pozitivă. Ceea ce-i dă un astfel de caracter este **scopul**. Alianţa este un mijloc curat, obişnuit şi mai ales natural. Este, cred eu, dacă nu primul, atunci unul dintre primele moduri de a intra în relaţie descoperit de fiinţa umană în clipa cînd a devenit conştientă de ea însăşi. În istoria omenirii, alianţa a fost totdeauna prezentă, indiferent sub ce forme şi în ce contexte, şi a avut, de-a lungul întregii istorii a omului, un caracter pozitiv. A fost făcută în scopuri nobile. “Scopuri nobile” însemnînd foarte multe lucruri: supravieţuire, în general tot ce e legat nu atît de instinctul, cît de **ideea de conservare**, care poate fi a fiinţei individuale, a unei societăţi, a unei naţii etc. De aici şi caracterul ei primordial pozitiv, datorat nobleţei scopului. Dar ori de cîte ori, în istorie, scopurile au fost ignobile, alianţa a purtat alt nume.

Dvs. sînteţi o figură de prim plan a criticii literare româneşti actuale. Cum vedeţi necesitatea unei funcţii generalizate a criticii în spaţiul public?

Critica, în general, deci nu critica literară, nu cea specializată, **conceptul de critică** este tot atît de vital pentru evoluţia speciei şi a societăţii umane pe cît este de vital aerul pentru individ. Nu s-a putut evolua istoriceşte fără critică.

Ce înseamnă, de fapt, critica? Înseamnă, în primul rînd, **recunoaşterea limitelor**; în al doilea rînd, **asumarea limitelor**; şi, în al treilea rînd, prin analiza recunoaşterii şi asumării limitelor, posibilitatea găsirii soluţiei pentru **transcenderea limitelor** (vorbesc de limitele care pot fi depăşite, nu de cele care nu sînt de depăşit). Deci critica a fost motorul care a făcut posibilă depăşirea anumitor faze din istoria societăţii omeneşti, şi chiar din istoria personală a fiecărui individ. S-ar putea specula foarte mult, de pildă, pornind de la o expresie pe care o întîlnim foarte des: **“situaţie critică”**. Oricît ar părea de ciudat, există o mare legătură între **critică**, în general, şi **situaţiile critice**. Situaţiile critice sînt situaţiile cînd ceva, care poate fi o fiinţă, o societate etc. se află într-un moment în care recunoaşte o limită izbindu-se de ea.

Cînd “este criticat”, cînd este “combătut” obiectiv.

Exact. În care el se află în situaţia proprie criticii.

În situaţia “obiectului”.

Sigur că da. De aici faptul că paralelismul acesta, care ar putea părea forţat, ne-ar putea conduce la o înţelegere mai exactă a rolului criticii în general.

Critica trebuie să **“simuleze”**, să propună astfel de “situaţii critice” “artificiale”, să nu le aştepte pe cele “naturale”, care pot foarte bine să nu survină, dar care planează şi se amplifică în posibilul lor.

În general, aşa se şi întîmplă. Lăsînd deoparte sensul extrem de particularizat al criticii “de artă”, rămînînd, deci, la înţelesul general al criticii şi la manifestările lui în viaţa civilă şi politică a societăţii, în Cetate, critica există în măsura în care are capacitatea de **a prevedea, de a vedea mai devreme** decît cei care pot deveni obiectul unor situaţii critice, primejdia sau dificultăţile unui anumit drum. Ea este o **recunoaştere înaintea altora**. Critica asta face: recunoaşte astăzi ceea ce alţii vor recunoaşte abia mîine. Nu oricine poate face critică.

Ce le lipseşte?

Păi, aptitudinea asta, pe care unii o numesc **intuiţie, de a diagnostica**, într-un anumit stadiu al unui proces, urmările acelui stadiu, evoluţia procesului; de a găsi **simptomele** unor eventuale erori care se produc în stadiul respectiv şi de a încerca nu să le oprească, pentru că nu poate, practic, opri procesul în curs, dar îi poate face pe participanţii la proces să corecteze ei mersul procesului. Fie propunînd o soluţie, fie doar **atrăgînd atenţia**, pentru că, de cele mai multe ori, critica nu vine şi cu soluţii. Pentru aşa ceva este nevoie de alt tip de aptitudini, şi sînt destul de rare cazurile în care cele două aptitudini - cea propriu-zis critică şi cea capabilă să găsească soluţii - coincid. Însă există astfel de cazuri.

În accepţia aceasta largă a criticii, vă consideraţi un critic?

Cred că da, şi nu numai eu. Cred că de aici ar fi trebuit, poate, să înceapă discuţia noastră, ca să ducă, în fine, la un răspuns adresat unei întrebări care persistă încă în conştiinţa multor intelectuali români, întrebare pusă tot de nişte intelectuali români: **ce caută scriitorii în politică?** Dacă băgaţi bine de seamă, scriitorii care se află acum în politică sînt, în mare parte, **critici**. Unii sînt în politică de-a dreptul, fac politică, alţii sînt observatori şi comentatori ai vieţii politice. Dar atitudinea lor este identică: este critică. Cei dintîi probabil că au şi aptitudinea găsirii soluţiilor, iar ceilalţi, care probabil nu o au, nu se implică direct în actul politic.

Exemplul cel mai interesant la noi este, în secolul 19, cazul Maiorescu-Eminescu. Maiorescu avea aptitudinea critică, dar s-a implicat şi în politică, deci avea şi aptitudinea de a oferi soluţii. Eminescu era un poet: avea aptitudine critică, dar nu şi pe aceea a soluţiilor. Cine îi citeşte textele poate vedea ce mare diferenţă este între observaţia critică extrem de acută pe care Eminescu o face societăţii sale şi încercările lui de a propune soluţii, care sînt, de cele mai multe ori, inadecvate acelei societăţi. Idealismul funciar al lui Eminescu îl făcea - din acest punct de vedere - să fie oarecum refuzat de abordarea politică, practică a realităţii. Intuiţia lui critică funcţiona, însă, extraordinar şi observaţiile lui sînt extrem de pertinente.

© M. Oroveanu

Ce astfel de “situaţii critice” ar trebui să “simuleze” critica, deci să prevadă, cu prioritate, acum?

Critica ar trebui, cred eu, să observe în momentul de faţă o tendinţă care poate fi foarte periculoasă, după cum, dacă este luată în seamă la timp şi corectată, poate să ajute. Este vorba, pe de o parte, de transformarea, relativ rapidă şi fără mari scrupule, a unor oameni cu o gîndire şi cu o mentalitate evident şi eminamente de tip comunist în nişte oameni de acţiune de tip capitalist.

La noi s-a tot vorbit despre “restauraţia comunismului”. Ei bine, o critică autentică ar trebui să submineze imediat această idee, pentru că e falsă. Nu se poate vorbi, în România, la ora asta, de restauraţia comunismului; ea nu mai este posibilă. Se poate, însă, vorbi despre o **restaurare a comuniştilor**. Tot ce s-a întîmplat cu politizarea administraţiei, în ultima vreme, reprezintă un semn al acestei restauraţii a comuniştilor. Cînd spun “comunişti” nu mă gîndesc la cei care au fost membri de partid. Unii nici nu au fost membri de partid. Modul lor de a gîndi este comunist, şi e verificat în timp, nu reprezintă o simplă prezumţie. Tendinţa aceasta este periculoasă nu pentru că vin, din nou, comuniştii în frunte, ci pentru că impactul între acest mod comunist de gîndire şi o realitate care se vrea şi face eforturi să se schimbe nu poate produce decît haos. Deci adevărata primejdie este haosul, nu supraordinea comunistă. Nu mă deranjează că, de pildă, nişte foşti comunişti care au avut bani s-au privatizat şi că vor deveni marii financiari de mîine. Mă deranjează că ei, avînd în mînă pîrghiile economiei şi ale puterii în general, vor trata o realitate de o natură neocomunistă cu instrumentarul şi dintr-o perspectivă comunistă. Acest fel de tratare nu poate produce, repet, decît haos, anarhie absolută. Iar faptul că la noi nu se mişcă nimic, dar absolut nimic, de trei ani de zile, în materie de economie s-ar putea să se datoreze şi acestei “întîlniri de gradul trei” dintre o mentalitate de tip comunist şi o realitate, încă **in nuce**, de tip capitalist.

Care are o astfel de intenţie...

Or, de aici nu poate ieşi nimic bun. Primejdia haosului, a pulverizării este absolută.

Un alt lucru pe care ar putea să-l observe critica, şi care mi se pare fundamental. Se vorbeşte foarte mult despre faptul că nu se produce; muncitorii - producătorii - spun că le lipseşte **motivaţia muncii**, dat fiind că au salarii mici. Toată lumea, inclusiv presa, este înclinată să creadă că, într-adevăr, **motivaţia muncii o reprezintă salariul**, iar acesta fiind mic, omul nu se simte îndemnat să muncească. Ei bine, o critică adevărată ar trebui să observe cît de falsă este această problemă. O asemenea ecuaţie este valabilă numai în socialism, într-o economie de tip centralizat. Numai acolo motivaţia muncii este determinată de remuneraţie. În economia de piaţă, salarizarea este **efectul** motivaţiei muncii, **nu cauza** ei. Pentru că lipseşte motivaţia muncii ai salariu mic! Nu poţi spune, în capitalism, că îţi lipseşte motivaţia muncii pentru că ai salariu mic, ci exact invers: ai salariu mic cînd nu ai motivaţia muncii. Ar trebui, deci, reconsiderat conceptul **de motivaţie a muncii**. Oricît ar părea de paradoxal, această motivaţie era materială în socialism. În capitalism, ea nu este de natură materială, ci, dacă vreţi, **morală**. Ţine de o anumită **perspectivă** pe care muncitorul trebuie să o aibă în legătură cu el însuşi **în viitor**. Această perspectivă trebuie să fie clară, iar ca să fie clară trebuie să se întemeieze pe **conştiinţă profesională**. Gîndiţi-vă la bătrînii maiştri, supravieţuitori, în plin comunism, ai perioadei interbelice. Această conştiinţă profesională le dădea perspectiva, care, la rîndul ei, determina motivaţia muncii.

La noi e o precaritate totală la acest nivel.

Iată, deci, o problemă pe care critica ar trebui să o sesizeze şi să o pună în discuţie, astfel încît sindicatele, care luptă sub o deviză falsă, muncitorii înşişi să fie ajutaţi să caute adevărata cauză. Cam asta ar fi.

Vă mulţumesc foarte mult.

A consemnat
Bogdan GHIU

Parlamentul de altădată

Alegerile din iunie 1931

© M. Oroveanu

Totul se anunţa promiţător şi roz la începutul guvernării naţional-ţărăniste din noiembrie 1928. Treptat, liniştea s-a instalat în ţară şi guvernul a contractat un mare împrumut extern de 25 milioane dolari (fusese negociat încă de guvernul liberal) menit să realizeze stabilizarea monetară, care a şi fost legiferată în februarie 1929. Din păcate, a izbucnit criza economică mondială care a redus capacitatea de export a produselor noastre agrare, depreciate pe piaţa mondială. Au urmat alte împrumuturi externe, care grevau economia românească prin concensionarea unor importante bunuri ale statului. P.N.Ţ. a fost nenorocos. Fireşte că nu guvernul era vinovat de izbucnirea crizei economice mondiale şi nimeni n-ar fi putut face altceva în condiţiile date. Dar în ochii omului de rînd, neinteresat şi neputînd să descifreze cauzele fenomenului, guvernul era vinovat de degradarea nivelului de trai. Ceea ce era o enormă nedreptate în apreciere, mai ales că pentru agricultură şi chiar alte domenii guvernul făcuse enorm de mult. Dar nenorocul a voit că tocmai guvernul P.N.Ţ. să aplice prima curbă de sacrificii (la 1 ianuarie 1929) şi să reprime greve muncitoreşti (Lupeni, august 1931) şi să înfrunte împotrivirea salariaţilor întreprinderilor de stat şi a celor particulare. Nenorocul i-a însoţit şi în planul vieţii politice interne, în ciuda adoptării unor legi bune pentru organizarea treburilor publice. Unul dintre regenţi, poate cel mai important, Gh. Buzdugan, moare în octombrie 1929 şi Iuliu Maniu comite imprudenţa de a face să fie ales un obscur consilier la Curtea de Casaţie, C. Sărăţeanu, rudă cu fruntaşul peneţist, Mihai Popovici. Scandalul a izbucnit pe dată, guvernul fiind acuzat că domină regenţa. Lucrurile s-au complicat mult, sporind filocarlismul. Şi inevitabilul s-a produs. Principele Carol a venit, incognito, în ţară şi, în pofida propunerii lui Maniu ca acesta să fie cooptat ca membru al regenţei, la 8 iunie 1930, Carol e proclamat rege. Iuliu Maniu demisionează formal din funcţiunea de premier pentru cinci zile, apoi revine în înalta demnitate de prim-ministru. Dar în octombrie va demisiona pentru că nu putea accepta ca regele Carol al II-lea să fi readus în ţară pe Elena Lupescu (Maniu îi ceruse explicit regelui ca Duduia să rămînă în străinătate şi să fie readusă regina Elena, refăcîndu-se căsătoria) iar consilierii regali (Camarila) să aibă mai mare putere decît miniştrii în funcţiune. Carol nu agrea rigorismul moral al lui Maniu ca şi, mai ales, pretenţia premierului ca regele să domnească în mod constituţional. Carol avea planurile sale de instaurare a unui regim al puterii sale personale. După un guvern P.N.Ţ. condus de G.G. Mironescu, în aprilie 1931 e chemat în fruntea ţării Nicolae Iorga. Era prima tentativă a regelui de a tatona posibilitatea instituirii unui guvern din afara partidelor, format din tehnicieni.

După uzanţe, corpurile legiuitoare sînt dizolvate şi guvernul de "uniune naţională" al lui N. Iorga a fixat noile alegeri pentru 1-6 iunie 1931. În fruntea Ministerului de Interne a fost instalat Constantin Argetoianu, cunoscut pentru cinismul său politic. Misiunea sa era, deocamdată, să obţină victoria în alegeri. Era greu pentru că Partidul Naţional Democrat al lui Iorga - Argetoianu era practic inexistent. Argetoianu a găsit o primă soluţie salvatoare. S-a cartelat în alegeri cu P.N.L., formînd o Uniune Naţională pe listele căreia se prezenta guvernul şi P.N.L., pe baza unei repartizări de mandate eligibile dinainte riguros stabilită (liberalilor li se garanta alegerea a 80 de deputaţi şi 20 de senatori). P.N.L. a publicat de îndată un manifest către ţară în care se spunea: "În urma apelului ce i s-a adresat şi fiind pătruns de greutăţile zilei de azi, P.N.L. a înţeles nevoia de solidarizare într-un interes superior de stat a forţelor conştiente ale naţiunii, cît şi datoria de a ajuta cu prestigiul lui la alegerea unui parlament capabil să contribuie la opera de reparaţiune şi de însănătoşire morală prin aplicarea de sancţiuni severe împotriva actelor de necinste şi abuz... P.N.L. îşi rezervă deplina libertate de acţiune înăuntru şi în afara parlamentului". Fireşte, cetăţenii erau chemaţi să voteze listele Uniunii Naţionale. Apoi Argetoianu şi-a pus în acţiune măsurile punitive menite să-i asigure victoria în alegeri. Prima măsură considerată utilă a fost dizolvarea funcţiei de preşedinte a Delegaţiéi judeţene, potrivit legii administrative votată de parlamentul P.N.Ţ. În locul acestuia funcţiunile îi erau atribuite prefectului de judeţ numit de guvern, care a dizolvat consiliile comunale şi judeţene, înlocuite cu comisii interimare. Aceasta echivala, practic, cu anularea unei legi. P.N.Ţ. a protestat energic, deşi aceasta era o uzanţă a vremii. Vaida-Voevod a declarat: "Niciodată nu s-a întîmplat ca un guvern să nesocotească însăşi temelia vieţii constituţionale, abrogînd o lege printr-un decret numai spre a-şi asigura un efemer succes electoral. Ceea ce mă doare este că domnul Iorga acoperă cu numele său această lovitură de stat fără precedent. După legea administrativă poate să urmeze orice lege. Ce va mai rămîne stabil? Ce mai rămîne sigur? Ce mai rămîne legal în ţara noastră... dacă nici Constituţia nu mai oferă o garanţie a continuităţii de drept?"

Degeaba protestele. Guvernul îşi vedea de campania electorală, urmărind să administreze P.N.Ţ.-ului o grea lovitură. În mai, presa semnala morţi şi răniţi în campania electorală condusă fără menajamente de Argetoianu. Gr. Gafencu povesteşte în memoriile sale că, devenit candidat pe listele P.N.Ţ. în judeţul Caliacra, a telegrafiat regelui şi premierului că e împiedicat, pînă la paralizie, să-şi desfăşoare campania. N. Iorga i-a răspuns, tot telegrafic: "Nu pot da de la o zi la alta moravuri bune!". Gafencu are dreptate să constate cît de restrictive se dovedesc alegerile făcute sub guvernul Iorga-Argetoianu în comparaţie cu cele din decembrie 1928, regizate de P.N.Ţ.. Inutil să notez, poate, că Gafencu nu s-a putut alege deputat şi a învins candidatul guvernului. Dr. N. Lupu, furios că în judeţul Dîmboviţa i-a fost ucis un partizan politic, i-a scris lui N. Iorga: "În judeţul Dîmboviţa aţi numit prefect pe un partizan al dumneavoastră, fără experienţă, fără seriozitate, fără prestigiu în populaţia locală... Curios lucru tocmai din partea omului care declară că, instalat la preşedenţia de Consiliu, nu mai e om politic... Vă fac atent asupra consecinţelor grave pe care le creaţi, fiindcă populaţia va fi silită să se apere. Starea de spirit e aceeaşi pretutindeni, revolta e generală. La adăpostul numelui Dvs operează ca în codru vechile bande de bătăuşi ale regimului de teroare pe care altădată l-aţi condamnat". În Ardeal întrunirile electorale ale P.N.Ţ. erau practic interzise.

Protestele veneau, în avalanşă, de peste tot. Guvernul îşi vedea însă, netulburat, de ceea ce socotea că are de cucerit iar N. Iorga a publicat un manifest către săteni în care le cerea să voteze listele guvernului. Degeaba exprima N. Lupu scepticismul că guvernul va izbuti să obţină majoritatea necesară. A obţinut-o la limită, deci cum se spunea, o majoritate "trudită", dar a obţinut-o. A recoltat 47,49% din voturile exprimate, participarea la vot fiind foarte mică, 30% din electorat. P.N.Ţ., în ciuda ingerinţelor, a obţinut, totuşi, 14,9% din voturi (30 deputaţi), gruparea liberală Gh. Brătianu 5,93%, Partidul Poporului 4,92%, Partidul Maghiar 4,75%, L.A.N.C. 3,89%, lupiştii 3,44%, social democraţii 3,25% etc, etc. Iuliu Maniu a declarat, după alegeri: "P.N.Ţ. a ieşit din aceste alegeri biruitor şi întărit şi a rămas punct fix determinant al vieţii noastre politice". Avea, parţial, dreptate. Niciodată un partid demis de la guvern nu obţinuse o asemenea reprezentare, ca opoziţie, în parlament. Greşise însă în timpul guvernării pentru că nu abrogase legea electorală din 1926 şi nu adoptase o nouă reformă electorală capabilă să asigure corecta desfăşurare a consultării electorale. Validarea alegerilor în noul parlament a stîrnit mari proteste şi scandaluri. Iorga nota în **Memorii,** la 16 iunie 1931: "La Cameră jălanie, în mare parte îndreptăţită, a abuzurilor electorale". Un deputat lupist i-a strigat: "hoţ de urne".

Dar guvernul avea majoritatea necesară în Corpurile legiuitoare pentru a putea guverna. Scurtă, în consecinţe, va fi această victorie. După 14 luni guvernul va fi obligat să-şi dea demisia, lăsînd locul, cine ar fi crezut?, tot naţional - ţărăniştilor.

Z. ORNEA

Între revoluție și bani

În săptămîna parlamentară trecută, puterea şi opoziţia, majoritatea şi minoritatea, s-au întîlnit "la vîrf", pe două fronturi: problema componenţei, dirijării şi menirii Comisiei pentru cercetarea evenimentelor din decembrie '89 şi statutul, linia şi conducerea BNR (Banca Naţională Română).

Chiar luni 22 februarie, în timp ce la Cotroceni începea defilarea liderilor principalelor forţe politice, în Senat, interpelările parlamentarilor s-au bucurat de răspunsurile miniştrilor "în direct", pentru că aceştia din urmă au "năvălit" ca niciodată la "Omnia" şi totul s-a transmis la radio!! Echipa ministerială a fost prezentă aproape "în păr", mai puţin "baciul". După atacurile "de rigoare" la adresa UDMR- recte, incriminarea actului "antipatriotic" al senatorului Gh. Frunda la Consiliul Europei - de către senatorul PDAR, I. Coja, a urmat focul concentrat al "triunghiului morţii" - FDSN, PRM şi PSM, asupra BNR, de fapt asupra lui Mugur Isărescu, ultimul "bastion" nefedesenist, fotoliul după care se scurg ochii d-lui Marin Stelian, "bancher" FDSN. Dar, M. Isărescu, pe care îl susţine fără rezerve FMI, a răspuns dezarmant, ridiculizîndu-şi "învăţăceii" de conjunctură: leul scade, deoarece creşte deficitul dintre export şi import, în defavoarea primului; menţinerea intreprinderilor cu pierderi mari, va spori inflaţia; BNR recunoaşte că a asigurat stabilitatea artificială pe perioada alegerilor din septembrie '92; ne trebuie investiţii străine! Am mai aflat, de la d-nul Mişu Negriţoiu, că pînă la sfîrşitul lunii martie, vom şti valoarea nominală a certificatelor de proprietate.

Camera Deputaţilor ne-a promis vreo 100 milioane de dolari, via Tokyo, dar, să ne intre-n cap nu ca să-i păpăm, ci să-i investim! Să producem!

Marţi, Senatul a dat piept cu Legea arendei, izbindu-se de "îndărătnicia" art. 12 (care situează dreptul de preempţiune al arendaşului, înaintea statului) de a nu se "da dus" din Lege, la "dorinţa adunării, monşer"! Vajnici apărători ai statului (dar mai ales, ai proprietăţilor pe care le deţine el, de la alţii) - FDSN, PUNR, PSM, şi PRM au reuşit prin "democraticul" principiu al majorităţii (la vot birjar, la vot!), să elimine incomodul articol, "singurul din lege care apăra proprietatea privată", după cum a afirmat preşedintele Comisiei de specialitate, dl. Otiman (dar contrazis de harnicul, actualmente agricultor, S. David, fost civil-şef peste "plugul boilor albaştri" din Caraş Severin). Etatizarea a mai dat o palmă "chiaburimii şi moşierimii" în formare. N-a spus dl. Iliescu că echivalentul fermelor occidentale care deţin sute de hectare, la noi, sînt fostele CAP-uri şi GAS-uri, care au reprezentat "capitalismul nostru primitiv", cînd am acumulat capital de toate felurile?!? Noaptea, senatorii au discutat Regulamentul Senatului (cine n-a avut somn).

Camera Deputaţilor s-a ocupat de viitorul salariilor, dispusă prin "majoritarii" ei să "cedeze" răspunderea asta Guvernului, adică arbitrariului. Dacă Guvernul va impune impozite mari, nu e normal ca tot el să controleze politica salarială, ci Parlamentul, - "şi-a răcit gura" degeaba deputatul V. Vosganian.

Miercuri, şedinţa comună a celor două Camere, a "decretat", prin vocea autorizată a d-lui. I. Raţiu, că Legea Bugetului pe 1992 a devenit neconstituţională în urma lipsei oricărui control de-a lungul anului trecut asupra ei, de către Parlament, astfel că orice modificare care i s-ar aduce acum e ilegală! În altă ordine de "idei" (că nu-l ajută fapta) dl. Marin Stelian a atacat din nou politica bancară a d-lui. M. Isărescu, dar din nou fără ecou (olariuu!). În finalul şedinţei, dl. M. Ciumara a cerut să se renunţe la aberantele formulări şi măsuri aşa-zis economice: "creşterea economică zero", şi preţul fictiv al dolarului!

Ultima întîlnire a parlamentarilor pe săptămîna trecută, a consemnat la Senat, "o explozie" în curtea Comisiei pentru cercetarea evenimentelor din decembrie '89. FDSN-ul, în urma unor imperioase indicaţii de la Cotroceni, s-a hotărît să pună mîna şi pe această Comisie, pe care, în decembrie '92 o cedase celor care au suferit mai mult de pe urma comunismului; dar cum foştii deţinuţi politici "şi-au luat nasul la purtare" faţă de foştii deţinători, şi chiar au început să acţioneze, preşedintele Comisiei, dl. Ticu Dumitrescu, activînd în spiritul "balconului" din "piaţă" şi declanşînd fără multă diplomaţie o serie de anchete asupra demnitarilor din sînul puterii, chiar "inoportunîndu-l" pe preşedintele Iliescu, în aceste împrejurări "alarmante" deci, V. Văcaru a propus scurt, ca nou preşedinte al Comisiei, pe cel vechi, S. Nicolaescu. Dar nici opoziţia nu s-a lăsat, reprezentanţii UDMR şi ai CDR şi ai FSN, ameninţînd că demisionează din Comisie dacă i se schimbă componenţa şi preşedintele! Dl. Ceontea a devenit chiar foarte vehement la adresa FDSN-ului şi a aliaţilor lui, făcînd un adevărat rechizitoriu al practicilor puterii, de la dl. Iliescu pînă la ultimul terorist, acuzîndu-i că vor să înhaţe tot şi să ascundă tot! Dl. Nicolaescu a solicitat să i se acorde o oră în cadrul viitoarei şedinţe, pentru a prezenta un raport justificativ al activităţii sale, dar cu uşile închise, fără presă! Votul a abilitat, în cele din urmă, continuarea activităţii Comisiei în forma actuală. De asemenea, s-a finalizat Legea arendei.

O concluzie: proprietatea privată şi adevărul despre decembrie '89, încep să devină "caduce" în Parlament.

Petru IONESCU

A participa sau nu la guvernare

În căutarea opoziției

Întîmplător pixul pe care-l folosesc acum are un înscris: "Emil Constantinescu - președinte". Cît de departe sîntem de iluzia pe care au trăit-o milioane de alegători doar acum cîteva luni! Numai dl. Emil Constantinescu continuă să se ostenească, aidoma unui personaj mitologic, peste mări și țări încercînd să returneze o minge "uitată" de dl. Iliescu în terenul Convenției Democratice cum că ea, opoziția, nu dorește României "clauza"... În acest timp puterea, instalată prin alegeri care nu mai pot fi contestate, stăpînă acum pe sine, depășind complexele de vinovăție, valorifică șansa de a beneficia de puținii oameni politici care s-au putut forma sub exclusivismul "partidului unic".

Săptămîna care a trecut e pilduitoare pentru productivitatea și rafinamentul manevrelor ei. După ce a oferit presei opozante ținte false asupra cărora ea își consumă cartușele (vezi numirea noului șef al Televiziunii) puterea a lansat, concomitent cu un "discurs" despre reformă, agreabil opoziției, zvonul că președintele e dispus să acorde acesteia un rol în gestiunea țării. Dezamăgită că nici iarna n-a rezolvat ceea ce și urnele refuzaseră, adică răsturnarea raportului de forțe din parlament, opoziția, exact aceeași care acum cîteva luni nesocotea șansa unui guvern de coaliție cu un prim-ministru independent, s-a grăbit să creadă că i-a venit sorocul. E imposibil de spus pe ce s-a bazat. Pe altruismul d-lui Iliescu? Pe presiunea presupusă a unei opinii publice dezamăgită și obosită de mizeriile zilnice? E greu de aflat motivația logică a unei seducții! În orice caz iluzia era atît de mare încît a fost nevoie să i se trimită prin aceleași canale oculte avertismentul "prietenesc" că puterea încearcă să o contrapună, în perspectiva accederii la guvern, sindicatelor care pregătesc o grevă generală. Nici această perspectivă n-a spulberat iluzia unor lideri politici a căror adevărată natură a devenit, prin exercitarea pînă mai ieri a unei alte meserii, ficțiunea. Mai mult decît atît a trebuit ca însuși președintele, pentru a încerca să potolească febra parvenirii la guvern, să infirme zvonul că ar urmări fie și o remaniere guvernamentală. Inutil! În România zvonul continuă să fie mai credibil chiar și decît dezmințirea cea mai autorizată! Exagerăm? Poate... Oricum delegația PAC, ca să dăm exemplul cel mai frapant, partid născut din contestația și revolta post-decembristă a străzii, după ce a dialogat monden (ceva în genul "Lecției de engleză") a declarat presei că "e disponibil"... PNȚCD, speriat, probabil, că aliatul său mai tînăr e gata la "compromisuri ... liberale " a aprobat și el puțin mai nuanțat, ("da, dar...") colaborarea și doar partidele de la stînga, îngrijorate de deplasarea privirii președintelui mai spre centru s-au arătat îngrijorate de soarta... maselor. Mai mult chiar PRM a amenințat că nu va vota reforma dacă...

Dacă întrebarea redacției ("credeți că opoziția trebuie să participe la guvernare?") mi se pare neavenită pentru că problema nu s-a pus la Cotroceni, în schimb merită atenție specială o altă chestiune: raportul dintre putere și opoziție, sensul în care ele evoluează comportamental. Dl. Iliescu e singurul cîștigător; el a marcat un punct de aur în partida pe care o duce cu opoziția, dar și un avantaj hotărîtor în mișcarea sa mai subtilă de a se descotorosi de niște aliați necesari în timpul alegerilor, stingheritori acum cînd Occidentul îl curtează. El dovedește că victoria în alegeri i-a dat stăpînire de sine, abilitate de politician de anvergură și disponibilitate pentru consilierii săi politici. În același timp, pierzînd alegerile, opoziția e pe punctul de a pierde și partea cea mai viguroasă a electoratului, cea care i-a fost fidelă la urne, fiind victima unei strategii politice iluzorii. Asta și explică pripeala de a decarta la primul semn venit de la Cotroceni, chiar și unul fals cum a fost acum. Ce o face disponibilă să accepte în orice condiții rolul de a împărți responsabilitatea puterii? Dezabuzarea? Nemulțumirea de a fi văzut electoratul disponibil populismului? Presiunile propriei sale clientele politice? Oricum de la ambiția de a sări de gîtul puterii pînă la dorința de a fi un detaliu vestimentar galant, un fel de floare la butoniera ei sau, poftim, un papion al puterii e o cale care poate fi ireversibilă. Iată de ce dacă întrebarea inițială nu-și are încă motivația o alta se impune însă: în condițiile în care degradarea morală și materială va continua cine va avea responsabilitatea ratării șansei de a duce țara spre o democrație reală? Și o a doua mai directă: într-o democrație parlamentară nu e rostul opoziției să păstreze nealterată speranța? Dacă răspunsul la ultima întrebare e pozitiv nu ne va rămîne decît să căutăm o altă opoziție capabilă de o alternativă reală, o opoziție hotărîtă să cîștige puterea prin a fi majoritară și nu prin compromisuri morale și doctrinare.

Vartan ARACHELIAN

Da sau nu?

"A fi sau a nu fi la guvernare?": dilema de alură shakespeareană apare, formulată acum sub zeci de variante, în tabăra opoziției. În imaginația celor interesați, dilema ia uneori aspecte dramatic-existențiale; ea a ajuns să divizeze partide politice, să scindeze mișcări pînă acum unite, să anuleze prietenii de-o viață. Iar adepții opoziției care optează pentru prima dintre soluții riscă să fie calificați drept trădători de către cealaltă jumătate a adepților.

Trebuie s-o spun din capul locului: pentru moment, îndoiala "intrăm sau nu intrăm?" mi se pare a reprezenta o falsă dilemă. Mi-e teamă că rănesc multe susceptibilități, dar aceasta e realitatea: nimic dramatic nu acoperă o asemenea opțiune, deoarece societatea românească, deocamdată, nu s-a restructurat, ci a rămas la stadiul de dezorganizare aproape generală - la stadiul de "virtualitate absolută" ar trebui să spun, dacă aș vrea să formulez ceva mai optimist adevărul.

Simpla pedagogie preliminară ne obligă să răspundem la o întrebare esențială: **unde** se află localizată actualmente puterea în România? Răspunsul nu e așa de simplu pe cît pare. Pînă în decembrie 1989, posedam un răspuns clar, deși o întreagă rețea de instanțe parazitare ori intermediare încerca să ne inducă în eroare, cu tot mai puțin succes, de altfel: puterea se afla concentrată în mîinile secretarului general al partidului comunist sau în mîinile celor cărora el personal le delegase o parte din putere (șefii securității, personajele din aparatul de partid aflate în **top**, membrii familiei prezidențiale). Atît! Guvernul și instanțele guvernamentale, Parlamentul, procuratura și justiția, armata, biserica, organele locale ale puterii de stat etc. - totul un imens ecran, menit să asigure similitudinea aparentă cu țările civilizate, înșelarea naivilor sau oferirea de alibiuri celor interesați. A fi la putere în România de pînă în 1989 însemna proximitatea - uneori strict fizică - față de dictatorul suprem. Restul - un imens joc profitabil sistemului în care activul de partid și securitatea dețineau pîrghiile puterii; și o eventuală distracție pentru "marele conducător" ce avea și el nevoie - ca oricare om - de un spațiu ludic. Numai că, în cazul său, spațiul ludic cuprindea întreaga țară.

Dar acum? În clipa prăbușirii dictaturii, Puterea (unică, hegemonică, strivitoare) și-a diseminat substanța la nivelul întregii țări. Unde se află situată puterea în România acestui început de 1993? Nicăieri și pretutindeni (îmi cer automat scuze pentru blasfemie, pentru proiectarea definiției pascaliene a Divinității într-un spațiu sordid!). La un prim și superficial examen, am putea crede că Președinția și poliția politică (rebotezată S.R.I.) dețin în exclusivitate puterea reală, deoarece ele reprezintă unicele structuri salvate ale vechiului regim: dar și această putere se află infinit diminuată și îngrădită. Nu poate face, concret, nici a douăzecea parte din cît făcea - într-o zi de rutină - vechea președinție, ajutată de securiștii de serviciu. Situația în România a ajuns la un asemenea stadiu, încît conducătorii apasă pe comenzi ce nu mai reacționează: sînt îmbarcați pe un vehicul cu bordul, manetele și butoanele aparent intacte, dar pur ornamentale. Comenzile nu mai ajung la structura de execuție.

Cît despre Parlament, autentică "moară de palavre", ori despre Guvern (club pentru manifestarea săptămînală a bunelor intenții), ce să mai vorbim! Ele pot traduce în act doar detalii neînsemnate, dar nicidecum un program concret sau o reformă.

Și aceasta pentru că România manifestă, față de țările foste comuniste limitrofe, o originalitate frapantă: fragmentele cele mai semnificative din Puterea comunistă s-au aglomerat la periferia societății și a țării, unde cîte un primar întreprinzător taie și spînzură. Portretul său robot - ușor de schițat: fost secretar de partid de mare întreprindere, fost membru supleant în comitetul municipal PCR, actualmente membru FDSN, patron a trei SRL-uri din oraș, patron ocult a încă șase SRL-uri încredințate unor veri, nepoți și cumetri, milionar în lei și în dolari, el a avut șansa de a strînge de două ori mîna Președintelui, o dată înainte de 1989, în schimb de experiență la Iași, a doua oară după 1989, în timpul campaniei electorale. Acest satrap local taie și spînzură, dar pe suprafețe mici. În țara noastră, el reprezintă, pentru moment, unicul depozitar autentic de putere.

© M. Oroveanu

România se poate îndrepta în perioada următoare fie spre o democrație autentică, fie spre o dictatură. Democrația ar însemna o lentă și eficace preluare a puterii de către societatea civilă sub forma ei organizată. Dictatura s-ar putea instaura însă infinit mai rapid, prin lovitură de forță: n-ar mai afișa, bineînțeles, o ideologie marxist-leninistă, ci una naționalistă și xenofobă, dar s-ar exercita cu același personal verificat în ultimii treizeci de ani.

În aceste condiții, faimoasa participare a opoziției la guvernare nu mai implică disjuncții dramatice ori cauționare definitivă a Răului. Dimpotrivă! Cîtă vreme în România zarurile n-au fost încă aruncate, totul mai este posibil. Iar participarea Opoziției (spectaculoasă ori discretă) la luarea actuală a deciziilor s-ar putea dovedi chiar benefică pentru evitarea dezastrului programat. Un sprijin oferit la timp ar face, în această perioadă, infinit mai mult decît expectativa. Iar timp n-a mai rămas, probabil, chiar atît de mult înainte de marea clarificare.

Mihai ZAMFIR

Scîrbavnice și încontrate răspunsuri

Dacă să participe au ba opoziția la guvernare? Asta zic și eu DILEMĂ în DILEMA. Primul răspuns care-mi pică pe pix e cel socratic: Oricum vei face, fiule, te vei căi (cf. Montaigne, **Eseuri**, III, V).

***

Sunt deci, ca s-o luăm metodic, de la ultimul ocupant fanariot, două posibilități, ambele parșive: să participe, dar să nu se schimbe nimic - sau să nu participe, și atunci să se schimbe ceva (probabil în rău) și anume prin punctele esențiale.

***

În linii mari, puterea e azi în mîinile unor persoane care s-au aflat și-nainte între miezul și coaja ei, în aerul ei țapăn și îmbătător. Năzuința lor cea mai vie nu e s-o lapede altora. O remarcă a lui Suvarin, citată de Bernard-Henry-Lévy poate arunca oarece lumină aici: "O prostituată care schimbă trotuarul nu-și schimbă și meseria".

***

Dacă eu nu mă înșel, opoziția noastră nu e în clipa de față în culmea gloriei. Pe planul retoricii parlamentare, surlele, trîmbițele și tromboanele fundamentaliștilor gargarei cu apă de roze și de ploaie au înăbușit de-a dreptul sfioasele piculine, harpe și flauturi ale blîndei noastre opoziții.

***

Pe planul imaginii, sciziparitatea perpetuă a mai tuturor formațiunilor ei, dintre care unele nu mai știu unde li-e capul, iar altele au de 7 ori mai multe aripi decît picioare, a inoculat în răbdătorii românași o lehamite și-un scepticism care, dacă nu vor fi frînate, alunecă periculos spre sictir.

***

Pe planul practic, primarii Convenției n-au reușit să facă minuni. Transformarea a ceva în bici care să și plesnească cere, mai întîi, bani. După aceea, mai e nevoie să și scapi din cleștele unui boicot de sus și de jos. În fine, s-o spunem p-a dreptă: nu-s toți niște titani ai acțiunii concrete.

Iar dacă ridicăm gîndul mai sus - persistă încă (de exemplu, și atît) dezamăgirea că un ministru liberal al justiției, în perioada cît a ținut frîiele acolo, n-a curățat grajdurile lui Augias, jegul a rămas intact pe structurile greoaie - dar manipulabile la comandă - ale întronării legii și ale împărțirii dreptății.

***

Pe plan ideologic-programatic, n-am știință de existența unei contra-platforme grozave, cu toate articulațiile unse, gata să funcționeze de cum s-ar rosti Cheia - și pe care opoziția să arză de nerăbdare a o implementarisi. Las' că de la programe la realitate e-o cale-atît de lungă ("Avem prhogrhame minunate...!", sună o voce **d' outre tombe**)...

***

Pe plan mediatic, opoziția e, după părerea mea, scandalos de puțin prezentă. Are Valéry o vorbă faimoasă: politica a fost multă vreme arta de a-i împiedica pe oameni să se amestece în treburile care-i privesc, acum ea a devenit arta de a-i întreba despre (și a-i pune să aleagă între) lucruri pe care le ignoră. E drept, vine prompt Raymond Aron (**Démocratie et totalitarisme**, Gallimard, 1987, p. 348) și zice: da, strălucitoare formulă, dar dacă nu-i întrebi, o să ignore cîtu-i hăul. Tot întrebîndu-i, învață.

Amestecul amețitor de sărăcie, corupție, vulgaritate, brambureală, derută, stress-al-adaptării, murdărie, bruiaj și gălăgie în care supraviețuim face ca glasul opoziției (care nici n-a găsit resursele de a fi chiar tunător) să se audă slab, sporadic, palid.

***

Să-l deschidem și pe Walter Lippmann, care știe cîte ceva despre cum merg treburile politichiei: "Tocmai această luptă pentru puterea absolută produce turbulența lumii moderne, și nehotărîrea promisiunilor induce confuzia intelectuală și morală. Promisiunile unora nu-s mai rele sau mai bune ca ale celorlalți; o putere controlată de conjecturi asupra viitorului, și nu de reguli de drept în prezent, este arbitrară" (**La Cité libre**, Medicis, 1938, p.392). Și tot el amintește, cu un dulce cinism avertizatoriu, că sunt mari diferențe între lei și tigri, sau între tigrii din Africa și cei din India - dar din punctul de vedere al mielului, aceste deosebiri n-au nici o importanță.

***

Și pentru că nu voi să vă-nspăimînt, am să behăi repejor că vorba nodală de mai sus este: **dreptul**. Adică Legea. Cale -ntoarsă la-ntrebare: să participe sau să nu participe? Parcă aș răspunde: să, dar numai dacă poate **face** și **înfăptui** Legea. Nu puterea s-o aibă (ca mărțișor sau alibi), ci să aibă putere. Altminteri, în cocină te bagi, porcii te mănîncă.

***

Dar ce mă omor eu cu sfaturile, de parcă aș mai fi trăit o dată. Cel mai bun răspuns e-n clasici. Am început cu otrăvitul, termin cu spurcatul. Puneți mîna pe Rabelais (III, XXXV) și vedeți ce i-a replicat maestrul Trouillogan lui Panurge cînd nătăflețul l-a-ntrebat dacă să se-nsoare ori nu: "Quand Panurge luy a demandé: « Me doibs je marier ou non?» avoit respondu: « Tous les deux ensemblement»; à la seconde foys, avoit dict: «Ne l'un ne l'autre» Panurge se complainct de telles repugnantes et contradictoires responses et proteste n'y entendre rien". *

Vă salut, entendeurilor buni, vă las în **Dilema**.

George PRUTEANU

---

* "Cînd Panurge l-a întrebat: «Trebuie să mă-nsor sau nu?», răspunsu-i-a întîi: «Amîndouă laolaltă», iar apoi «Nece una, nece alta». Panurge fu amărît de aceste scîrbavnice și încontrate răspunsuri și se văicări că nu pricepe nimic".

“Pentru ca oamenii să rămînă sau să devină civilizaţi ei trebuie

Mediere, iniţiativă, moderaţie

— Interviu cu domnul SERGIU CUNESCU, preşedintele P.S.D.R. —

Sătui de cuvinte, trebuie să admitem, totuşi, că aventura lor - devenirea negativă, restrîngerea sensurilor şi deturnarea - a precedat soarta noastră sub dictatură şi un necontenit “non idem est si duo dicunt idem” a caracterizat pretinsul dialog - care sfîrşea totdeauna în “unanimitatea deplină” - dintre putere şi cetăţean. “Alianţa” a fost unul dintre primele cuvinte - victimă în viaţa politică după 1945. Pînă a ajunge monolit şi unic, Partidul a practicat supleţea în cuvînt şi aparenta supunere la complexitatea realului social; dar înţelegerea care presupune sensibilitatea faţă de diferenţă şi pactul care o consfinţea - specifice alianţei - n-au contat nicidecum în practică. Semnul egal, pus de principialitatea de clasă între alianţă şi anexare adivizat şi apoi a absorbit o parte a divizat P.S.D., ca şi Frontul Plugarilor şi alte formaţii politice. Într-o plenară/congres Nicolae Ceauşescu îşi exprima bucuria că n-a mai sesizat nici o diferenţă între intervenţia la tribună “a unui ţăran şi a unui academician”, mod de a recunoaşte că alianţele - a muncitorimii cu ţărănimea, cu intelectualitatea, cu forţele progresiste ale societăţii - îşi desăvîrşiseră rolul compactor. Dispăruseră pînă şi acele repere etnografice, de costum, din anii de început, care puneau, didactic, “pete de culoare” în prezidii: ţăranii în port popular înflorat, intelectualii cu cravată, muncitorii cu gulerul cămăşii răsfrînt, semn de energie biruitoare şi nesofisticată. Neprecizate, deocamdată, în cadrele lor fireşti, alianţele - pe care unele partide le-au înjghebat, după 1989, cu grăbire , - riscă a fi traduse prin asalt de grup, dacă nu spre putere măcar spre notorietate, avînd, cumva, vioiciunea unei reacţii chimice în eprubetă, nedurabile. Convenţia Democratică este, dimpotrivă, reclamată de opiniile difidente (disidente?) ca reprezentînd pericolul unui partid unic. Încercăm o clarificare asupra noţiunii şi punerii ei în practică, în dialog cu domnul Sergiu Cunescu, preşedintele PSDR.

Rep.: Vă rog să-mi răspundeţi la o întrebare proximă: cum îşi mai păstrează specificul, în cadrul Convenţiei Democratice, PSDR aliat cu partide de tendinţe sensibil diferite? În opinia curentă Convenţia este percepută ca o formaţiune de centru dreapta iar dvs. reprezentaţi o formaţiune de centru stînga, linia Titel-Petrescu. (Pentru a fi lichidată, la congresul de unificare P.M.R. ea a fost calificată de “dreapta”, “instrument al claselor posedante... ”)

Sergiu Cunescu: Centralismul democratic, concept leninist de edificare a partidului unic, separă social democraţia de comunişti mai mult decît diferenţele doctrinare sau de tactică, aflate la baza altor formaţiuni politice, de orientare democratică. Acesta este motivul pentru care prezenţa noastră în Convenţie apare necesară şi logică. Frecvente în practică, alianţele de opoziţie care n-au ca obiectiv doar o schimbare de guvern, se alcătuiesc în momentele de pericol pentru societate, cînd partidele se aliază spre a bloca un posibil totalitarism, nu cu totul exclus să apară, mai ales în timp de tranziţie. Din Cuba pînă în Vietnam, stînga, mai ales cea extremă, comunistă, a venit la putere ca partid unic, militarizînd societatea, şi lichidînd diferenţele şi instaurînd teroarea. Atracţia exercitată după război de unele partide comuniste, a fost posibilă în situaţiile în care acestea n-au deţinut puterea unică. Erodarea credibilităţii lor, pe termen lung, demontarea soluţiilor neviabile pentru societate, se datorează, în occident, în mare măsură social democraţilor.

Rep.: Dar au acceptat şi guvernarea împreună.

Sergiu Cunescu: Pe termen scurt, fără rezultate notabile. De altfel, alianţele de guvernare de stînga, durează cel mai puţin. Cu efect sînt cele pe spectrul politic central: permit flexibilitatea, adaptarea în funcţie de devenirea realităţii. Social democraţii concep asigurarea majorităţii parlamentare - obiectiv precis al alianţelor de guvernare - cu nuanţe necesare în special în cazul scrutinului proporţional. Sistemul majoritar este eficace, dar nu este drept – spunea recent Fr. Mitterrand.

Rep.: Pe ce se întemeiază o alianţă? Pe concepţii comune, pe charisma unei personalităţi, pe calculul politic al scurtării drumului spre putere? Dacă ne limităm la concepţiile comune, ar trebui ca PSDR - prin tradiţia sa - să coalizeze toate tendinţele socialiste care se manifestă astăzi la noi (măcar sub forma mulţimii de firme de partid “sociale/ socialiste” indicînd o posibilă ideologie asemănătoare). Aveţi relaţii cu aceste partide?

Sergiu Cunescu: Nu. Nici polemice. Astfel de formaţii nu sînt credibile. Dacă va apărea o formaţie credibilă care se va manifesta în timp ca social democrată, nu excludem, bineînţeles, o alianţă. Manifestările pe care le preconizăm pentru a sărbători centenarul social-democraţiei româneşti, Congresul Partidului care va avea loc la toamnă, şi relaţiile noastre cu Internaţionala Socialistă, în care partidul nostru este membru, vor clarifica - sîntem siguri - profilul nostru pentru opinia publică nelămurită, asupra deosebirilor de concepţie. Personal prefer a folosi noţiunea de “gîndire” în locul “ideologiei” cuvînt încă asociat totalitarismelor. În gîndirea noastră, valori în care credem şi pe care dorim să le impunem sînt moderaţia şi înţelegerea şi a celuilalt. Acesta e, dacă vreţi, şi unul din rolurile noastre în Convenţie.

Rep.: Cît rol şi cîtă iniţiativă proprie?

Sergiu Cunescu: Am stabilit alianţele noastre pe concepţii comune şi nu pe lideri unici - asta à propos de personalităţi. Prin stăruinţă şi diversitatea demersurilor - PSDR se află la originea Convenţiei Democratice, şi ar fi, poate, cazul să amintim despre prima acţiune comună cu PNŢCD - cînd, înainte de alegerile din ‘90, am înscris la Comisia electorală pentru unitatea opoziţiei, Alianţa Democratică, alegînd pentru ea sigla “casa”. A fost o tentativă fără efect. La finele anului 1990, au existat noi iniţiative de alianţe atît din partea PNŢCD cît şi a liberalilor, care nu s-au finalizat. Insistenţi, sistematici, noi am propus atunci o a treia acţiune - înfiinţarea Convenţiei Naţionale pentru Instaurarea Democraţiei - care a reuşit. În CNID n-a fost ales un lider. De altfel, o prea mare structurare, ar duce la rigidizare, la tendinţa de comportare ca suprapartid. După alcătuirea Convenţiei Democratice din România – căreia noi i-am dăruit simbolul “cheia”, desemnarea domnului Coposu, cel mai cunoscut dintre şefii partidelor componente, ca primul ei lider, a avut în vedere şi prevenirea oricărui “viciu de formă”, la înregistrarea listelor electorale. La Convenţie rolul nostru continuă a fi unul de mediere şi înţelegere prin nuanţări.

Rep.: Multe din alianţele preelectorale s-au spulberat imediat după pierderea alegerilor. N-am mai auzit de pildă de AUR sau de gruparea de Centru - după mai ‘90, nici n-am aflat ce se întîmplă cu partidele componente după eşec, nici de ce - pe ce criterii de eficienţă politică - ele aleg noi alianţe. E specificul “tinerei şi fragilei”...?

Sergiu Cunescu: Dialogul lămuritor ar fi cu cei vizaţi. Convenţia Democratică şi-a întemeiat demersul pe instaurarea statului de drept şi a democraţiei adevărate, obiectiv care n-a dispărut după alegeri. Semieşecul electoral nu ne dessolidarizează. Cum pot fi doar obiective de campanie: redarea încrederii populaţiei în capacităţile sale de iniţiativă, cultivarea responsabilităţii individuale şi colective şi inculcarea convingerii că legile vor fi aplicate efectiv? Recunoaşterea României ca stat de drept de către Comunitatea Europeană, depinde de majorităţile din parlamentele Comunităţii: ele cuprind, în principal, social democraţi, creştin democraţi, liberali - ecologişti. Adică, exact spectrul opoziţiei, grupat în Convenţia Democratică, ar asigura României recunoaşterea meritată. Cînd ţara noastră va fi un stat de drept vom deschide într-adevăr evantaiul diferenţierilor şi viaţa noastră politică va putea deveni nu doar atrăgătoare, iscînd inevitabile pasiuni, dar şi morală. Noi credem în morală (şi în domeniul politic) şi o şi practicăm.

Tita CHIPER

Hyde Park

Buluceala

Culţi şi politizaţi cum sîntem, conştienţi, ca pe vremuri, că totul e politică, stînd noi frumos în fotoliile noastre şi văzînd pe micile ecrane catastrofa vasului “Neptun” în largul coastelor haitiene, reţinînd bine că una din cauzele nenorocirii a fost panica mulţimii de pe punte care, toată, s-a bulucit, împreună cu animalele, cu sacii grei de cărbuni şi nuci de cocos, pe-o singură parte a vasului mizerabil, dezechilibrîndu-l mai rău decît valurile, nu putem să nu ne gîndim la observaţia plină de calm a lui Thomas Mann, aceea formulată în furtuna care se dezlănţuise împotrivă-i prin anii ‘30, cînd admiratorii lui, culţi şi politizaţi cel puţin cît noi, îi imputau poziţia sa prea puţin antihitleristă sau prea puţin germană, în sfîrşit prea echilibrată între dreapta şi stînga; atunci - ridicîndu-şi privirea de pe “Iosif şi fraţii săi” la care lucra - Thomas Mann le-a replicat: “Din instinct, cînd barca se apleacă pe-o parte, eu mă trag pe partea cealaltă”.

Culţi şi politizaţi la maximum, vom spune imediat - bulucindu-ne cînd toţi pe dreapta, cînd toţi pe stînga, în naufragiul melodramelor noastre, - că acest instinct al echilibrului cheamă la oportunism şi, bineînţeles, ne e suspect din p.d.v. moral. Noica de mult observa că românul preferă să se uite la cum se îneacă alţii. (R.C.)

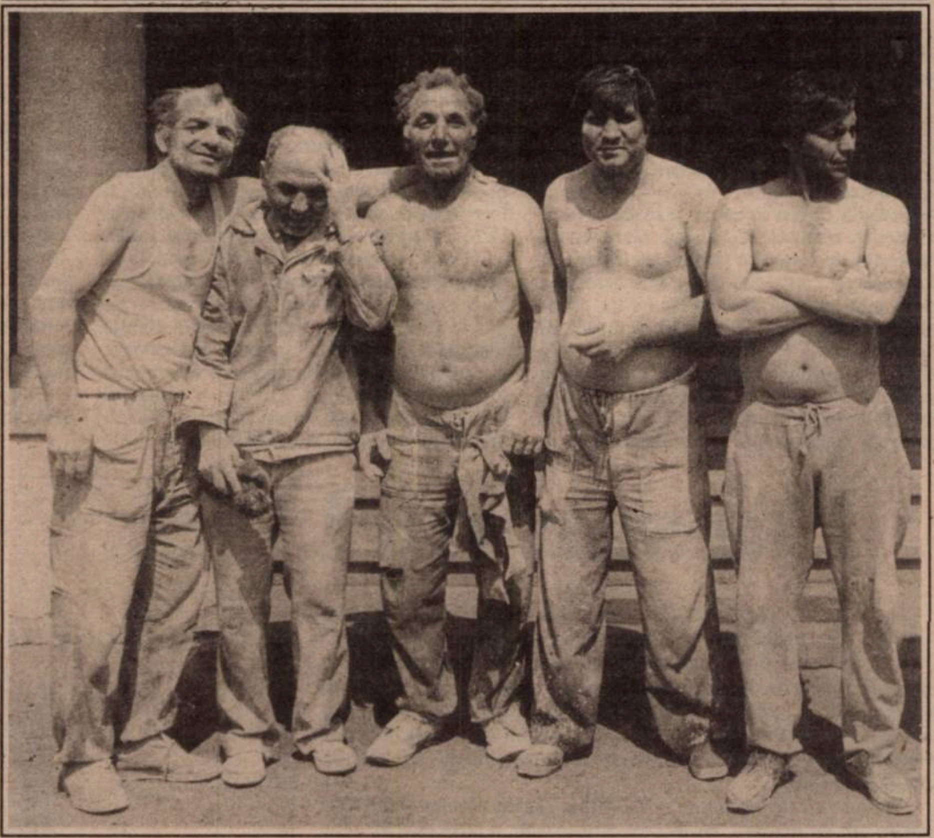

© M. Oroveanu

Sindicatele , între opoziţie şi dictatură

Pluralismul sindical s-a ivit şi a rămas ca o dovadă a stării de democraţie spre care năzuim. Libertatea, dobîndită de salariaţi, de a se asocia în organizaţii structurate pe criterii profesionale, ca şi existenţa mai multor partide, au rupt dependenţa sindicatului, ca instituţie, de un partid unic, eliminîndu-se şi cea de “curea de transmisie” de care beneficiase în anii comunismului.

Asemeni ţărilor cu tradiţie în activitatea sindicală, desfăşurată în contextul unei democraţii autentice şi a unei economii de piaţă, sindicatele noastre (născute după decembrie ‘89) şi-au legitimat existenţa şi necesitatea prin încercarea de protejare a salariaţilor, prin tendinţa de a satisface o seamă de revendicări ale acestora. Se vizau, în principal, rezolvarea unor probleme salariale, schimbarea condiţiilor de muncă şi viaţă şi, nu în ultimul rînd, obţinerea libertăţii de manifestare a individului.

Interesant este de observat că, avînd un asemenea program minimal, sindicatele, în marea lor majoritate, au reuşit să se structureze şi să se organizeze relativ repede, potrivit noilor principii. Apariţia ulterioară a unor federaţii (care grupau mai multe sindicate din aceeaşi sferă de activitate), apoi a alianţelor dintre ele, constituindu-se centralele sindicale (sau confederaţiile), a fost un proces ce s-a încheiat, într-o primă fază, în cursul anului 1990. Legăturile internaţionale, care n-au întîrziat nici ele să se realizeze la scurt timp, au asigurat, destul de prompt, sprijinul teoretic şi, nu numai, structurilor create la noi. Aşa se şi explică faptul că noile confederaţii au devenit un partener social al guvernului, mandatate de sute de mii de sindicalişti-salariaţi, să se aşeze la masa negocierilor împreună cu reprezentanţii Puterii, în scopul apărării drepturilor. Inexistenţa patronatului, care şi în clipa de faţă nu este decît o creaţie artificială a guvernanţilor, menţine actul negocierii încă într-o stare de periculoasă ambiguitate.

În lipsa existenţei unui organism tripartit viabil, sindicatele resimt acut lipsa unei susţineri parlamentare care să vizeze anumite iniţiative legislative. De aici şi tentativa lor, nereuşită însă, de a constitui şi sprijini un partid (Convenţia Solidarităţii Sociale), care să-şi aibă proprii reprezentanţi în forul legislativ al ţării, cu, desigur, consecinţele aşteptate.

Un fenomen previzibil, de altfel, a început să-şi facă apariţia, de un timp, în cadrul mişcării sindicale. Este generat de o marcată tendinţă de fuziune între unele mari centrale sindicale. Motivaţiile ar fi mai multe. Printre ele, un plus de maturitate (eliminîndu-se, pe această cale inutile cheltuieli financiare cu susţinerea unor structuri paralele), dar şi resimţirea pierderii de “putere” şi, poate, nu în ultimul rînd, căutarea unor noi strategii în politica sindicală actuală. La urma urmei, mişcarea sindicală, în întregul ei, urmăreşte aceleaşi scopuri: protecţia socială şi contractul colectiv de muncă. De aceea, înclinăm să credem că, alianţele, fuziunile, grupările sau regrupările sindicale nu pot fi suspectate de motivaţii meschine sau destabilizatoare, ci sînt chiar necesare.

Aşadar, sindicatele, ca instituţii democratice de primă mărime, rămîn deocamdată (în ciuda unor succese de moment, a unor cîştiguri parţiale dobîndite în timp, chiar a unor libertăţi evidente, pe care le patronează) încă în căutarea măsurii exacte, care să le confere, cu adevărat, structura unei mişcări de opoziţie, solidă şi necompromisă, pe care o reclamă Statul de drept.

Mihai CERNAT

să dezvolte şi să perfecţioneze arta asocierii” (Alexis de Tocqueville)

Antonime (sinonime?) plus merchezul bananei

Dacă **Dilema** vine cu subiectul ăsta, înseamnă că-i lată rău. Acum cîteva săptămîni, radarul revistei indica numitorul (politic) comun al zilei: compromisul. Aşezat, acesta, la umbra faimosului dicton modern: “totul e negociabil”. Poţi să stai şi-n cap, că aşa este. Chestia era cum nu se poate mai binevenită.

În fond, ce altă parabolă mai elocventă pentru ora actuală, dacă nu povestea cu Iţic, rabinul şi hiperaglomerarea casei în scopuri de auto-uşurare! (O ştiţi, desigur, aia cu “nu mai avem loc în casă, rabi”... Nu-i nimic, bagă şi capra, oaia, porcul, vaca şi soacra-n casă... După ce le vei da iarăşi afară, una cîte una, ai să vezi ce **Heimat** superb vei înţelege că ai...) Prin urmare, fă-te frate cu compromisul pînă treci puntea tranziţiei, nu? D-aia şi avem ce-avem şi n-avem ce vom avea.

Urmare logică, după compromis - ideea de acum. **Alianţe şi cîrdăşii!** Oriunde-ţi arunci privirea, bagi nasul şi pleci urechea, nu vezi/auzi/miroşi decît formele, ecourile şi miasmele neo-asociativitei. Rufele istoriei prinse la uscat pe frînghia planetei, între doi pari: la stînga - mondializarea; la dreapta - conservarea şi afirmarea identităţii naţionale. Dai să scapi de centripetă şi cazi în centrifugă. Ca să te **desfaci**, e musai să te **refaci** în alte legături.

Politic: acorduri de cooperare, tratate de nebeligeranţă, alianţe, grupuri de state, cei 6, cei 12, mă rog, sigle, sigle de te-apucă ameţeala, CEE, FMI, GATT, ASEAN, CSI, CSCE, BERD etc. etc. Economic: trusturi, concerne, holding, transnaţionale, zone de cooperare - regionale, continentale, mondiale. Social: secte, lobby-uri, enclave, brasaje, religii în conflict, ori în asocieri insolite, minorităţi aliate şi majorităţi epuriste, asociaţii, ligi, organizaţii, fundaţii etc. Cultural: familii de spirite, loji (nu de-alea de la teatru), grupuri de dialog şi reflecţie, şcoli de gîndire, curente, mode, sfere de influenţă. Başca barje, baraje, acolade eurocarpatice, biliard, rulete şi sfîrîiaci. Pe scurt: panmafiotism, de la breasla cerşetorilor şi pînă la mafiotîicul interstatal. Niciodată n-a fost altfel, doar că acuma-i puţin mai al dracului.

Pan este, de altfel, zeul (sau prefixul) zilei şi, cum tusea vine bine cu junghiul, aliatul lui e Proteu: cine se poate lăuda că înţelege **ce trebuie** din toate cîte se întîmplă? Trăim deopotrivă în baroc, medievalitate şi commedia dell‘arte. Metamorfoze aiuritoare, labirintice, sexo-morbideţă, hombre secreto, qui pro quo, ce mai, o meraviglia perpetuă de rămîi cu gura căscată din zori şi pînă dincolo de “Actualităţi”. Poate după ‘95, cînd se fac zece ani de la perestroikă, să revenim la clasicism, chit că arşi de misticism!

“Lumea este-aşa cum este şi ca dînsa suntem noi”, vezi bine. Ce? n-am rămas eu popa prostu‘ anul trecut, în holul Operei, la o premieră a Adinei Cezar, cînd i-am văzut îmbrăţişîndu-se cu foc - doi veterani ai cîrdăşiilor - pe Manase Radnev şi Paul Everac? Forfota de la noi e-o copilărie faţă de mişunarea globală. Iar băieţii au pus centrifuga să meargă-n draci: stînga-i dreapta, dreapta-i stînga, centru-i peste tot, circumferinţa nicăieri, azi îl vezi, mîine nu e. Nu ştii sigur “cine cu cine”, nu vezi “de ce”, azi e albă, mîne-i neagră, comunişti la regalişti, legionari la socialişti, utopişti la pragmatici, occidentalişti rusofili, francofili cu burse-n Germania, sionişti cu A.C.Cuza sub pernă, liberali naţionalişti, naţionalişti cu NATO, utecişti la UNESCO, patrioţi români în CIA, patrioţi români în KGB şi DSCE, toată lumea-i patrioată de se-alege praful zi cu zi. Alianţe şi cîrdăşii.

Acuma, să mai şi disociem, o să spuneţi. Bine. Uite, eu nu înţeleg de ce această discriminare semantică. Alianţa, se zice-n DEX, va să zică, “înţelegere politică între două sau mai multe state, pe bază de tratat... “, sau: “legătură, înţelegere între două sau mai multe grupuri în vederea realizării unui obiectiv comun”. În vreme ce cîrdăşie egal “întovărăşire cu scopuri condamnabile”. De ce numai scopurile cîrdăşiei sînt condamnabile, greu de înţeles. Mă rog, aşa s-a încetăţenit, aşa a dat realitatea apă la moara semanticii. Şi totuşi: alianţa nu-i decît chipul nobil, diplomatic vestimentat, al cîrdăşiei. Alianţa are **look** salonard, semnează tratate şi ciocneşte cu şampanie, cîrdăşia se legiferează la crîşmă, prin bătutul palmei şi beţie sub masă. Ceea ce nu le face mai puţin să fie “a filei două feţe”. Cu toate aparentele deosebiri (alianţa este, vezi Doamne, demnă, generoasă, morală şi pacifistă; cîrdăşia e mitocană, imorală şi agresivă) alianţa face politica pe banii cîrdăşiei. Distanţa dintre ele este exact aceea dintre plătitorul crimei şi killer. (Că adesea între cei doi sînt distanţe de mii de kilometri, asta nu contează. Se ştie că nu arma importă, ci sursa banilor care o cumpără.) Jocul lor preferat este qui pro quo-ul. Între alianţă şi cîrdăşie este o relaţie asemănătoare celei dintre stăpîn şi valet, în comedia plautină şi commedia dell‘arte.

Apoi, alianţa şi cîrdăşia au verbe (acţiuni) comune: a te prinde parte la-nvoială, a face prinsoare, a te pune chezaş, a desface pactul, a te supune, a te lega că, a încălca, a te face frate cu dracul... Orice ai face, îndărătul alianţei stă cîrdăşia, cum o dai şi-o învîrteşti, tot coada dracului găseşti. Acu-i acu: cine-i dracul? Altfel spus: cine poate să spună cu siguranţă care-i “identitatea originară” a lui Proteu? Coada cu pricina dictează că alianţa e motivată de “raison d‘Etat”, nu cunoaşte afinitatea subiectivă, ci numai tactici cooperante cu temei obiectiv, în timp ce cîrdăşia are raţiuni meschine, subiective, cu miză mică. Numai că - drăcia dracului - în Tranziţie totul e cu fundu-n sus şi cu ochii-n buzunare. Plus merchezul bananei.

Asta precis nu ştiţi ce-nseamnă. Eu am aflat-o zilele trecute, cînd am vrut să iau trei banane dintr-un “bunch”, în Amzei. Omul a înţeles imediat de ce vreau numai trei, dar ce m-a mirat a fost gestul ultradelicat cu care le-a separat pe cele trei de celelalte două. Zic: parca-ar fi de sticlă.. Nu, nu, zice el, dacă le rupi brutal, se strică, mi-ar trebui o lamă, să secţionez codiţa... Cum nici unul n-aveam lamă la purtător, ne-am holbat reciproc la ea. La codiţă. Nu ştiu cum or fi fost bananele - în alianţă sau cîrdăşie - dar chestia cu secţionatul delicat m-a dat gata. Ea se leagă şi de complexul văcărescului - s-o tai se strică, s-o las mi-e frică, că vine altul şi mi-o rădică.

Complex naţional, vezi bine, aflat şi el în cîrdăşie cu alte complexe, mai mult sau mai puţin... aliate.

Dan C. MIHĂILESCU

Alianţe şi pasiune

— Convorbire cu FLORIN ZAMFIRESCU, director adjunct artistic al Teatrului ODEON —

- Cînd se vorbeşte despre o alianţă, toată lumea se gîndeşte la politică. Cred că nu e neinteresant să discutăm, chiar în acest context, despre alcătuirea unei trupe de teatru. Ea presupune, ca într-un partid politic, colaborarea unor oameni cu un ideal comun, un program, a unor artişti compatibili, iar verificarea se face mai simplu decît a unui partid politic: voturile se primesc în fiecare seară, la spectacol. De un timp, Teatrul Odeon trece prin acest proces de formare a unei trupe de teatru şi s-a creat impresia că a ajuns la soluţii pe care le consideră fericite.

- S-o luăm într-o ordine firească. Întîi şi întîi un teatru nu este o trupă. Ideal ar fi să fie, dar un teatru este un teatru - o grupare de actori care la un moment dat se găsesc în aceeaşi instituţie. În interiorul instituţiei se poate forma o trupă, sau chiar mai multe. Uneori acest lucru este deplorabil, pentru că nu avem de-a face cu o trupă, ci cu o gaşcă - o grupare bazată pe nişte afinităţi de alt ordin: petreceri, şi alte asemenea. Ideal ar fi ca un teatru să fie constituit pe baza unei trupe. Cîndva, după revoluţie, aici la noi, la Odeon - cînd era director Vlad Mugur - s-au dat foarte multe concursuri, tocmai pentru a reîmprospăta trupa. Se pare că opţiunile au fost benefice, pentru că, iată, apare o trupă din ce în ce mai mult folosită; iniţial era formată din 10-12 oameni, şi pe parcurs la ea s-a aliniat şi o parte din ceilalţi actori, unii mai vechi, alţii care au venit acum, aşa că se poate vorbi de o trupă a Teatrului Odeon. Caracteristica principală şi firească a acestei trupe este - zicem noi - talentul.

Cred că nu există alianţă mai puternică decît între artişti. E o alianţă firească şi reală. Artiştii sînt o familie, poate de asta şi noile reglementări stîrnesc atîta teamă. Ideea ca fiecare artist să aibă doar contract pe rol - devenită lege - e şi dorită şi temută. Instinctiv ştim că o trupă formată numai din actori mari nu poate exista. Dimpotrivă, ştim că o trupă numai cu actori mari e o trupă în mare pericol - asta o ştie orice om de teatru cu o oarecare experienţă. E nevoie de cineva care să ducă tava, e nevoie de cineva care să joace rolul cel mic lîngă marele actor, care bineînţeles va juca rolul cel mare. Alianţele noastre sînt valabile, cînd sînt bazate pe pasiune. Actorii care au nimerit din greşeală în meserie şi nu au pasiunea necesară unui efort colectiv cum este al nostru se exclud de la sine, pleacă, sau trebuie să plece. Actorii care sînt mai puţin dotaţi, dar care manifestă pasiune pentru meserie şi meseria asta e un fel de virus - sînt la fel de necesari într-o trupă ca şi actorii foarte dotaţi. Deci, excluzînd ideea de grup, de grupare, de bisericuţă, de gaşcă, revenind la ideea majoră de alianţă, cred că în Teatrul Odeon, printr-o întîmplare fericită, s-au selecţionat actori diferiţi, bineînţeles diferiţi ca dotare, dar care funcţionează împreună şi avem satisfacţia să observăm din reacţiile publicului, ale ziariştilor, ale cronicarilor că sîntem pe un drum foarte bun. Am ameninţat în glumă cînd am luat premiul de excelenţă al UNITER că este doar un început, că de acum noi nu vom mai fi excluşi de la nici un premiu.

- Sigur că teatrul e o familie, sigur că meseria se face din pasiune. Dar tot aşa cum într-o familie apar gelozii şi invidii, aşa e şi în teatru. Să vorbim despre cei talentaţi. Nu pot toţi juca în aceeaşi stagiune.

- Dar nici nu se pune problema. Noi avem actori care aşteaptă la rînd, în sensul bun al cuvîntului, pentru că avem deja nişte proiecte importante şi se ştie că acel actor sau acea actriţă sînt prinşi în acel proiect viitor. Cred că orice teatru ca să meargă bine are nevoie de o conducere bună. N-ar trebui s-o spun tocmai eu, pentru că fac parte din conducere. Dar de fapt e un adevăr. Cînd un teatru nu merge bine, conducerea e de vină. Un actor poate fi înlocuit, o trupă poate fi întărită, blindată cu noi achiziţii. Slavă Domnului, acum avem de unde, la Academia de Teatru termină în curînd circa 50 de actori. Ca profesor acolo îi cunosc foarte bine şi parcă jumătate din ei sînt desemnaţi de a deveni mari actori, aşa că probleme de trupă nu există. Adevăratele probleme sînt cele de bani şi asta trebuie să rezolve conducerea, prin sponsorizări, colaborări.

- Experienţa de profesor sugerează că s-ar putea educa orgoliul, vanitatea, trăsături esenţiale ale omului care intră în artă?

- Orgoliul şi vanitatea sînt două lucruri diferite. Vanitatea este vană, iar orgoliul este un atribut firesc al unui creator, Se confundă însă bunul orgoliu al creatorului, cu dorinţa de a fi în frunte, cu dorinţa de a te ridica dărîmînd pe alţii. Întrebarea mă incită, întîmplător am o clasă de anul întîi care ar putea fi viitorul de aur al teatrului românesc. Sînt 18 inşi, 18 talente, dar şi 18 caractere. Mi se pare foarte important şi este una din pledoariile care va dura patru ani: artistul fără caracter este mutilat de sine însuşi. Talentul este de la Dumnezeu, iar prima condiţie a oricărui artist de marcă este să-şi fasoneze, să-şi cizeleze caracterul, înţelegînd că fiecare nu poate exista decît într-un grup, că nu se poate dezvolta decît într-un grup talentat. Degeaba eşti cel mai bun într-un spectacol prost, n-ai decît de pierdut. Deci, cred că şcoala are o mare răspundere, prin profesorii săi, şi că orgoliul prost înţeles, vanitatea dovedesc o oarecare prostie. Facultatea are datoria de a-l face pe om mai inteligent, nu mai modest.

Nichita Stănescu spunea odată că modestia este o prostie. Marii artişti nu sînt modeşti. Cine le confundă starea lor de impersonalitate, de răceală, de distanţare, de superioritate datorată conştiinţei valorii, cine confundă asta cu modestia - greşeşte. Marii artişti au fost orgolioşi. Ei nu au creat niciodată pentru binele poporului, nu au creat niciodată pentru ţară, au creat pentru plăcerea lor de a crea. Şi cînd acest lucru se realizează creaţia lor este pentru binele ţării şi al poporului.

A consemnat Magdalena BOIANGIU

O poziţie de pe aceeaşi poziţie

“Omului politic” românesc i se îngăduie orice. El, “omul politic” reprezentativ, este o sumă de gesturi politice -buletine de vot - ale unor oameni politici mai mici şi mai mulţi. Lor li se îngăduie, fireşte, orice - sînt, nu-i aşa, liberi. De aici regula inexistenţei regulii.

Aplicînd unui asemenea “mecanism” aleatoriu un algoritm analitic, nu se poate, cred (deocamdată - acum şi aici), descoperi nici o lege, nu se poate ajunge la nici o concluzie.

Se poate intra, cel mult, într-o cristalină confuzie. De pildă aşa:

Despre modesta noastră schizofrenie personală

Şade lîngă felinar şi zice: domnule, ce umbră lungă las, cum pică lumina de bine, acesta sînt eu cel adevărat - puternic, mare şi bun.

Şade întinsă pe trotuar, lungă cît o coadă la lapte, şi zice: domnule, ce pitic încrezut, abia de-mi ajunge pînă la genunchi.

Acum, tot el şade acasă, îşi soarbe cafeaua şi citeşte prin ziare. Uneori îi convine - e bine. Alteori se încruntă: aceia fac altfel, spun altfel - e rău. El are convingeri, e mare, e bun şi puternic. La dînsul în cap, dimineaţă se face întotdeauna cu un ceas mai devreme şi plouă fix atunci cînd e cazul. Acum, aşa cum spuneam, el şade acasă, îşi soarbe cafeaua şi citeşte prin ziare. El are întotdeauna dreptate. Desigur, pe afară s-ar mai putea petrece cîte ceva neplăcut, dar asta se întîmplă, pentru că are el grijă. El ară la timp, seamănă, prăşeşte, culege, pune-n hambar şi votează. Întotdeauna în ordinea asta, ca un gospodar cumsecade. Hambarul e plin, se umple şi urna de ţi-e mai mare dragul. Pare uşor, dar nu este. Pentru toate acestea, a trudit îndelung. A privit, a plivit, pipăit, într-un cuvînt - a muncit. E un om respectabil şi aceasta lui îi dă dreptul. În fiecare duminică, se spală pe mîini, se închide în casă, se închide într-însul şi se închină: de la nord la sud, la est şi la vest. Fără nici o abatere, chiar pe timp de furtună se închină corect, giroscopic. Joi seara, fix la nouă şi cinci, face zece minute dragoste cu el însuşi. Pe copiii lui nu-i cheamă joi, cum ar fi de aşteptat, ci nouă şi cinci Vasile, Gheorghe, Ana, Maria etc. Nume vechi, din bătrîni. Lui, copiii îi cumpără ziare, cafea, îi încălzesc papucii şi îl respectă. Vecinii la fel. De fapt, vecinii lui sînt tot el, aşa că n-au cum să apară probleme. Şedinţa de bloc o joacă pe roluri, pe rînd, durează mai mult, însă rezultatul e sigur.

Iarăşi vă spun că el, acum, şade acasă, îşi soarbe cafeaua şi citeşte prin ziare. E joi şi e seară şi-i nouă. La nouă şi cinci va fi Ion sau Ioana. Cum o da Dumnezeu.

Lucian VASILESCU

P.S. Buletin de ştiri: “De curînd, la Bruxelles, la sediul Cîrdăşiei Nord-Atlantice...”

Polonius: *"Să-i asculţi pe toţi, dar să vorbeşti numai cu unii". (Shakespeare)*

Entropie şi orgoliu

Alianţă este astăzi, fără îndoială, unul din cuvintele folosite foarte des. Se vorbeşte mereu despre alianţe - politice, economice şi chiar culturale. Nimic neobişnuit, dacă avem în vedere epoca pe care o trăim. Neobişnuită este, în schimb, alunecarea care se produce atît de uşor - mult prea uşor! -, între termenul **alianţă** şi un altul, mult mai puţin flatant, **cîrdăşie**. Alianţa este o unire de forţe pentru atingerea unor ţeluri nobile, cîrdăşii se fac în scopuri ignobile. În numeroase cazuri, ceea ce unii numesc, cu bună credinţă, alianţă, este desemnat de alţii, la fel de convinşi de buna lor credinţă, prin cîrdăşie. Asemenea fenomene de limbaj - e un lucru dovedit de mult timp de sociolingvistică - sînt consecinţa unor fenomene sociale, cu multiple implicaţii. Să încercăm aşadar să căutăm, în măsura în care acest lucru ne este accesibil, raţiunile pentru care astăzi graniţa dintre alianţă şi cîrdăşie s-a relativizat în mare măsură.

O primă cauză a confuziei poate fi egocentrismul care proliferează în formula spirituală a românului. "Ştii tu cu cine vorbeşti?!" - este frecventa manifestare verbală a unui ego exacerbat, care reduce logica la... logica argumentelor proprii. Ca atare, pentru mulţi dintre noi anumite lucruri pur şi simplu nu ni se pot întîmpla - li se întîmplă numai altora. Se repetă - dar în cu totul alt plan, cu o cu totul altă semnificaţie - situaţia în care ne aruncă inevitabilele noastre limite gnoseologice. Există, cum se ştie, experienţe pe care le ştim doar pentru că sînt trăite de... alţii. Moartea, de pildă. Nimeni nu o poate cunoaşte; pentru cine o "trăieşte" nu mai există cunoaştere. Moartea există doar ca ameninţare, ea îi loveşte pe ceilalţi. În ce ne priveşte, un ego exacerbat hotărăşte că tot ceea ce nu intră în imaginea morală pe care am stabilit-o despre noi înşine nu ni se poate, în ruptul capului, întîmpla. "Tocmai mie să mi se întîmple una ca asta?!"; nu, li se întîmplă doar... altora. Noi facem alianţe, alţii intră în cîrdăşii. Orgoliul nostru gonflat întodeauna, vezicat de orice eventuală diminuare, nu ne... permite să trăim decît ceea ce considerăm că ne pune într-o lumină avantajoasă.

Badineria aceasta menţine lucrurile la suprafaţă şi ne împiedică să vedem şi, eventual, să corectăm un alt proces, de data aceasta inevitabil, real, implacabil: degradarea oricărui sistem, inclusiv a sistemelor de relaţii, sub presiunea entropiei. Fără un aport continuu de energie totul tinde să se degradeze. La fel ca orice prietenie, ca orice relaţie de dragoste ş.a.m.d., cînd nu este alimentată din izvoare noi, alianţa se degradează, tinde să decadă în cîrdăşie. O dată ce a avut loc, schimbarea este ireversibilă. Într-adevăr, o alianţă se poate transforma oricînd într-o cîrdăşie. Niciodată însă cîrdăşia nu va deveni o alianţă...

Realitatea înconjurătoare ne oferă exemple din abundenţă. Mă opresc la unul singur, o probă "clasică" de decădere a unei alianţe în cîrdăşie.

Înainte de alegerile parlamentare, un ziar al opoziţiei a publicat o listă cu numele unor candidaţi care colaboraseră cu securitatea. Gestul a fost, desigur, salutat de toţi aceia care doreau o purificare a vieţii noastre publice. Conducerea publicaţiei respective şi cei care, împreună cu ea, îşi asumau riscul dezvăluirilor, formau o alianţă pentru că, în fond, urmăreau un act moral: a dori ca oamenii care aspiră să reprezinte colectivitatea să prezinte minime garanţii morale este o cerinţă acceptată de toată lumea. În cazul nostru, purificarea era cu atît mai dorită, cu cît puterea se opunea în mod explicit acestor dezvăluiri, ceea ce lăsa să se subînţeleagă, deci, că grosul listelor conţinea numele oamenilor ei. Iată de ce faptul că în cvasi-totalitatea cazurilor, publicitatea a afectat persoane care făceau parte din partidele care alcătuiesc astăzi majoritatea parlamentară n-a mirat pe nimeni.

După alegeri s-a aflat însă că pe listele cu pricina se găsea, pe lîngă numele publicate, şi acela al unui marcant membru al alianţei "demascatoare". Alianţa care se prezenta ca o forţă justiţiară manipulase, deci, listele securităţii, găsindu-şi pentru aceasta o scuză... nobilă: ca să nu fie slăbită opoziţia. În aceste împrejurări acelaşi act ne apare, după aflarea adevărului, în cu totul altă lumină. Nu era vorba, aşadar, la grupul deţinînd documentul emanat de la securitate, de o alianţă principială, ci de o cîrdăşie - de un grup de indivizi care, invocînd idei generoase, urmăreau să obţină avantaje politice. Efectele acestei cîrdăşii sînt chiar mai dăunătoare decît încercarea puterii de a îndepărta momentul revelării vechilor vinovăţii. În numele marilor idei a fost creată, încă o dată, o regretabilă stare de confuzie în rîndurile opiniei publice. La confuzia răspîndită de organele "specializate" se adaugă acum confuzia provocată de incorectitudinile opoziţiei. Într-o situaţie ca aceasta, comentatorul cu-adevărat corect trebuie să pună lucrurile la punct: şi puterea, şi, din păcate, şi opoziţia, lucrează la plasarea societăţii româneşti de astăzi sub zodia unor periculoase confuzii morale. Dacă se trece atît de uşor, cu atîta indiferenţă, de la sensurile morale înalte la meschinării, de la alianţe la cîrdăşie, e şi pentru că la modul general oamenii şi-au pierdut punctele cardinale. De mult timp cei care condamnă, pe bună dreptate, continuarea unor practici totalitare ar fi trebuit să se întrebe dacă nu folosesc, în condamnările lor, metodele celor pe care îi stigmatizează. Opoziţia a fost în prea multe cazuri o opoziţie de dragul opoziţiei, folosind, pentru aceasta, procedeele adversarului, schimbînd doar semnul pus în faţă, plusul în minus... În ce mă priveşte cred că a face opoziţie mentalităţii comuniste nu înseamnă a minţi, a manipula documente, a acoperi tarele "tovarăşilor de drum" numai pentru că aceste malversaţiuni, care se făceau şi înainte de '89, au acum în vedere "scopuri nobile". A face opoziţie înseamnă a propune un alt spirit, un adevărat spirit democratic. O opoziţie morală autentică va trebui să se distanţeze, se pare, nu numai de putere, ci şi de ... opoziţie, sau măcar de acea parte a ei care crede că se poate ajunge la o viaţă socială normală folosindu-se arsenalul preluat de la bolşevism. Astăzi, trebuie să constatăm cu amărăciune, puterea, dar şi opoziţia de acest gen au coborît societatea românească într-un indiferentism politic extrem de primejdios.

Constantin PRICOP

© M. Oroveanu

Grupurile umane-
de la perspectiva colectivismului la cea a individualismului

Că oamenii s-au aliat dintotdeauna în vederea îndeplinirii unui scop este un adevăr la îndemîna oricui; căci nu există om, decît cei cu grave tulburări de comportament, căruia să-i lipsească sentimentul social. Pe baza acestor constatări foarte simple sociologii au construit o întreagă teorie a grupurilor mici (spre deosebire, grupurile mari sînt cele pe care individul nu le poate alege sau influenţa: comunitatea de naştere, patrie, umanitate).

Pentru ca membrii care aparţin unui grup să poată atinge **scopul** pe care şi l-au propus, ei trebuie să deţină secretul interacţiunii: să conlucreze, să se consulte, să acţioneze ca un creier unic. Să luăm, de pildă, cazul unui partid politic; scopul alierii într-un partid politic este obţinerea puterii politice; atunci cînd competiţiei cu alte partide, în scopul obţinerii puterii îi este substituită competiţia în interiorul grupului, se poate obţine cel mult dominaţia unui competitor în interiorul grupului, niciodată puterea.

În funcţie de circumstanţele obiective ale formării grupului, sau de libera opţiune a aderării la un grup, deosebim două feluri de grupuri: formale şi informale. **Grupurile formale** sînt cele în care membrii nu se adună ocazional, ci datorită unor circumstanţe obiective; **grupurile informale** se constituie pe baza liberei opţiuni şi au la bază simpatia. Fiecare grup, la rîndul lui, poate fi un **grup structurat**, dacă relaţiile dintre indivizii care îl compun se caracterizează printr-o mai mare stabilitate şi prin tendinţa de a respecta o ierarhie interioară, şi respectiv **non-structurat**, dacă labilitatea relaţiilor dintre membri şi multitudinea sau inexistenţa ierahiilor generează un echilibru precar al grupului.

x

Grupurile formale structurate sînt, de regulă, grupuri în care indivizii se adună pentru a îndeplini împreună o activitate fără să fie obligatoriu ca membrii unui asemenea grup să fie legaţi între ei prin alte relaţii decît contactele exterioare necesare activităţii desfăşurate (ex.şcoală, serviciu).

Grupurile formale non-structurate. Am include în această categorie asocieri precum unele grupe de interes, sindicale, greviste, mişcări de mase. Dacă primele au scopul foarte bine precizat, acestea din urmă, care stau sub semnul romantismului revoluţionar, sînt aşezate sub categoria grupurilor formale, chiar dacă cei care le alcătuiesc au un scop imprecis, care urmează să se contureze pe parcurs. Nici unul dintre elementele unei mulţimi în mişcare nu acţionează în urma reflexiei, ci ca urmare a contagiunii afective. (Pagini deosebit de valoroase despre acest subiect a lăsat Max Scheler ale cărui opinii ni le însuşim.) Fiecare component al masei imită mişcările celuilalt nefiind conştient de contagiunea suportată şi este foarte convins că ceea ce imită sînt fapte care îi aparţin, şi pe care le îndeplineşte conform propriei sale voinţe. "Mulţimile revoluţionare, scrie Scheler, oferă, în mişcarea lor, aceleaşi stări de beţie colectivă în care eul corporal şi eul spiritual se topesc şi dispar în mişcarea pasionată a masei, una şi indivizibilă". În consecinţă, gregarismul acestor manifestări îl apropie pe individ de animal, îl îndepărtează de fiinţa sa spirituală, de **individualitatea** sa. Avem un exemplu, în contemporaneitatea imediată, în excitaţiile colective pe care le-a născut perioada post-decembristă, ale "opiniei publice" (precizăm că nu toate manifestările opiniei publice stau sub semnul gregarismului). Opinia publică este un grup formal nestructurat, care acţionează gregar în vederea unor obiective comune vagi, care se învîrt undeva, în jurul ideii de "bine". Psihologia individului nu se abate de la regulile ei, omul simte dorinţa de a fi moral, de a face fapte bune, chiar şi atunci cînd trăieşte într-un sistem represiv. Socialismul stabileşte că întreaga valoare a omului stă în raportul său cu colectivitatea; interesele obşteşti prevalează asupra celor individuale şi prima datorie a individului este aceea de a răspunde "comenzii sociale". Socialismul îi oferă individului posibilitatea de a face "binele", răspunzînd acestei "comenzi sociale": să fie vigilent (chiar dacă pentru aceasta trebuie să toarne), să apere patria socialistă (chiar dacă asta înseamnă să distrugă, la propriu, pe "duşmani"); deşi el ştie că, pentru aceasta trebuie să încalce alte norme morale interioare, el o face cu convingerea că slujeşte binele comun, din moment ce interesele colective prevalează. (Putem măsura aici **cît şi dacă** ne-am îndepărtat astăzi de socialism.). Ideea de "bine" aflată şi în obiectivul opiniei publice post-decembriste, avea conotaţii foarte vagi: se urmărea binele comun, al tuturor, al conducătorilor sau al patriei, fără ca nici unul dintre cei care îl cereau să poată preciza mijloacele prin care poate fi atins; i-a fost inoculată (cel mai adesea prin mass-media) o sumă de precepte care, dat fiind generalitatea lor, par vitale şi aparţinînd tuturor, cînd, de fapt, sînt false, sau de interes particular, sau există instituţii specializate să le rezolve. Necesităţile acestea imperioase şi vagi, urgenţa lor, care pare a implica soluţii imediate şi tranşante, născute prin contagiune, se amplifică şi contaminează şi pe alţii, dînd naştere unor mişcări de mase, sau de opinie (presă, TV), cu intensităţi variabile.

Grupurile informale structurate sînt grupuri alcătuite prin liberă consimţire şi au la bază simpatia (în sensul dat de Scheler acestui concept). Simpatia, faţă de acţiunea egalizatoare întru îndobitocire pe care o exercită contagiunea afectivă, e în stare să păstreze suficientă distanţă fenomenologică între euri încît să pună la baza unei relaţii o minimă cunoaştere, dacă nu chiar să-i recunoască celuilalt individualitatea şi valoarea. Simpatia, spune Scheler, e capabilă "să furnizeze elementele unei metafizici, favorizînd maniera de a vedea conform căreia persoanele avînd existenţe independente ar fi, chemate în ce priveşte relaţiile lor reciproce, în sînul unei comunităţi, din moment ce nu au decît o singură viaţă, din punct de vedere ontic, să exerseze una asupra alteia o acţiune teleologică". Grupurile informale structurate fundamentale sînt familia, prietenia şi comunitatea de iubire pe care o constituie Biserica. Nu spunem nimic nou dacă vom repeta că toate acestea se află într-un proces variabil de disoluţie şi de devalorizare metafizică. O "comunitate" aparte este aceea între persoană şi Dumnezeu; ea este condiţia fundamentală a oricărei alte integrări. O includem între grupurile informale structurate pentru că este o relaţie liber consimţită şi avînd la bază iubirea, fără să aibă nimic în comun cu identificarea ori fuziunea afectivă care se produc în timpul contagiunii gregare. Cazurile de identificare sau de fuziune afectivă care pot fi invocate rămîn undeva în afara credinţei creştine: creştinismul este metanoia, este transformare şi devenire perpetuă a celui care tinde să se apropie de modelul lui Hristos, tinde să se identifice cu persoana lui Hristos într-un proces ontic, nicidecum afectiv.

Grupurile informale non-structurate sînt, de asemenea grupuri alcătuite pe baza liberei opţiuni şi a simpatiei, fiind, în acelaşi timp, labile din punctul de vedere al relaţiilor dintre membri şi al ierahiei lor. Este cazul anumitor grupuri de prieteni de interes, de întrajutorare. Dacă, de pildă, grupurile tradiţionale de întrajutorare existente în satul arhaic românesc (obşte, clacă, şezătoare) aveau funcţii multiple, inclusiv păstrarea memoriei culturale, contemporaneitatea înregistrează un acut proces de pervertire a grupurilor de întrajutorare. Vom aborda manifestările extreme ale acestui fenomen, propovăduirea umanitarismului exaltat şi a filantropiei (precizăm că există şi un umanitarism autentic, dar acela e puţin cunoscut, pentru că nu ţipă). Umanitarismul cade în păcatul în care cad toate generalizările pripite: crede că poate reduce omul la numitorul comun al nevoilor sale medii; nu este, după cum lesne se poate observa, decît o altă formă de colectivism care, ignorînd diferenţele care fac valoarea persoanei, se îngrijeşte de ceea ce este comun omului conceput ca izolat de Dumnezeu şi de natură. Am merge, cu Max Scheler, şi mai departe şi am spune că iubirea generală de oameni împinsă pînă la ultimele ei consecinţe este efectul transformării ideologice a urii contra divinităţii, contra persoanei spirituale a omului şi a perfecţiunii sale posibile, contra patriei şi a celorlalte valori pe care le vizează. Nu există iubire generală de oameni decît pentru Dumnezeu: el singur poate iubi umanitatea ca individ colectiv şi istoric.

Dora MEZDREA

Profeţie dostoievskiană

Cei care-şi imaginează că sfînta singurătate a unei vieţi smerite de călugăr poate fi cercetată, se înşeală: este doar calea ascultării şi rugăciunii. Deci, cei care-şi îngăduie să spere că voi vorbi despre felul în care părintele Bartolomeu a îmbrăcat haina renunţării şi a dăruirii totale, retrăgîndu-se din lume, fără să o părăsească însă, vor rămîne întristaţi.

Cei care-şi închipuie că acel fel ciudat de milă şi umilinţă creştină a celui care prin experienţa sa mistică şi-a asumat cu smerenie păcatele altora poate fi temă de analiză, se înşeală: este doar rînduiala rugăciunii neîntrerupte. Deci, cei care-şi permit să nădăjduiască că voi discuta despre felul în care, în singurătatea sa pioasă părintele arhimandrit Bartolomeu a învăţat să contemple tăcerea în nelimitatul spaţiu al Tăcerii, vor rămîne mîhniţi.

În fine, cei care gîndesc că principiile credinţei şi evlaviei creştine ce îmbracă în discreţie şi umilinţă întreaga concepţie a unui trăitor-rugător, pot fi examinate, se înşeală: este doar rugăciunea minţii. Deci, cei care se aşteaptă să vorbesc fie despre măreţia morală şi religioasă a scrierilor lui Valeriu Anania, **fie despre asceza** părintelui Bartolomeu, **considerată muncă spirituală, vor rămîne descumpăniţi: nici măcar nu voi înşira cele 14 titluri semnate de acelaşi monah-scriitor.**

De ce aceste dezamăgiri? Pentru că, tîlcuirea mea nu ar trece dincolo de viaţă şi de cărţi, şi nu aş face altceva decît să rescriu în cuvinte proprii, rostirea părintelui arhimandrit Bartolomeu, la şedinţa plenară a Sfîntului Sinod, care a validat alegerea prea cuvioşiei sale de către Colegiul Electoral Bisericesc, în vrednicia de Arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului. **Hotărîrea de a accepta scaunul Arhiepiscopal în acest moment deplorabil în care a ajuns societatea românească după momentul '89, echivalează cu un gest de înaltă responsabilitate intelectuală, care contrapune debandadei morale şansa unei rugăciuni nemaiauzite. Cuvîntul Înalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop, adresat Sfîntului Sinod la 21 ianuarie 1993, nu este deci altceva, decît un inventar comentat al tuturor deciziilor sale morale. Să-l ascultăm.** (A.Z.)

> ...monahii nu se deosebesc cu nimic de ceilalţi oameni, ei sînt aşa cum ar trebui să fie toţi oamenii din lumea aceasta. (F.M. DOSTOIEVSKI)

PREA FERICITE PĂRINTE PATRIARH,
Onoraţi membri ai Sfîntului Sinod,
Stimaţi membri ai Colegiului Electoral Bisericesc, Iubiţi Colegi,

Sînt atît de nepregătit pentru acest eveniment al vieţii mele, încît nu am avut răgazul să-mi însăilez cîteva rînduri, spre a mă prezenta în faţa Dumneavostră cît de cît coerent şi cît de cît concentrat pe ceea ce, probabil, ar trebui să vă spun.

Cei care mă cunosc ştiu bine că, de-a lungul unei vieţi, am făcut tot ce mi-a stat în putinţă spre a mă ţine cît mai departe de treapta ierarhiei superioare bisericeşti, pe care dintru-nceput am considerat-o sfîntă, pentru care am avut un adevărat respect, o adevărată veneraţie, şi pe care-ntotdeauna am socotit-o, în conştiinţa mea, după criteriile Sfinţilor Ierarhi. Şi pentru că, totuşi, trebuie să existe o clipă a mărturisirii: am făcut aceasta nu numai pentru că mi se părea că am şi alte treburi de-îndeplinit fie în literatură, fie în administraţie - dar şi pentru că, în fondul intim al sufletului meu, nu m-am socotit vrednic de o asemenea misiune (înainte de a ţi-o spune alţii, e imperios necesar să ţi-o spună propria ta conştiinţă). În al doilea rînd, odată cu vîrsta mi-am cumpănit puterile şi m-am întrebat dacă, într-adevăr, pot să duc pe umeri o astfel de povară.

Acestea sînt şi motivele pentru care, încă de acum două luni (de cînd am fost pentru prima dată abordat pe această temă, a unei eventuale candidaturi pentru scaunul vacant al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului) nu am făcut altceva decît să-i descurajez pe cei ce mă abordau, dintre care foarte mulţi sînt aici, de faţă, fie din afara Sinodului, fie chiar membri ai Sfîntului Sinod (şi, de ce n-aş spune-o, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Teoctist). Repet, n-am făcut altceva decît să-i descurajez (la modul pe cît de delicat, pe atît de ferm).

... sînt unul dintre cei care cred în democraţia lui Şaguna!

Este adevărat că, acum cîteva zile Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei a fost acela care nici măcar nu m-a întrebat dacă vreau sau nu vreau să fiu candidat. M-a avertizat că s-ar putea să fiu pus în faţa unui fapt împlinit, şi că de felul cum voi reacţiona îmi voi asuma şi răspunderea în faţa lui Dumnezeu şi a istoriei. În acea clipă i-am spus (şi l-am rugat să-i comunice şi Prea Fericitului Părinte Patriarh) că, de acum, eu las totul în mîna lui Dumnezeu, a Duhului Său Cel Sfînt, să facă ce-o vrea!... Este şi motivul pentru care nu am fost astăzi de faţă la alegere. Şi vă rog, din toată inima, să nu mi se impute această absenţă. Am făcut-o în mod deliberat; mai întîi, pentru că, în mod formal, eu nu eram un candidat; în al doilea rînd, n-aş fi avut nici un fel de plăcere ca portretul-robot pe care I.P.S. Mitropolit Antonie l-a făcut asupra viitorului arhiepiscop al Clujului să se fixeze cumva pe propria mea persoană. Am vrut să le las acestora deplina libertate de opţiune, pentru că eu sînt unul din cei care cred în democraţia lui Şaguna! De aceea nu m-am urnit din aşezămîntul de la Văratec decît în clipa în care Prea Fericitul Patriarh Teoctist mi-a transmis prin telefon porunca.

Iată că, într-o asemenea circumstanţă, era firesc să mă întreb: de ce Biserica nostră nu are un steag al ei, care s-o individualizeze, s-o particularizeze faţă de alte Biserici? Şi mi-am zis: pentru că la noi, românii, Biserica şi Patria au unul şi acelaşi Stindard! Ca atare, rostirea lui Dumnezeu, - prin Colegiul Electoral Bisericesc de astăzi -, am primit-o (şi vă rog să-mi permiteţi să o primesc ca pe o **chemare sub drapel**, o chemare căreia bătrînul oştean, chiar în rezervă, nu putea să-i răspundă decît: prezent! Şi iată-mă aici!

... arhimandritul Anania, cel căruia i-a mers numele că nu excelează prin obedienţă

Se obişnuieşte să se spună că sîntem emoţionaţi. Iată că este nu numai o problemă de limbaj protocolar, ci şi o realitate: sînt, într-adevăr, emoţionat.

Mă emoţionează însăşi ambianţa aceasta, sala sinodală în care, în 1949, cu mîinile acestea şi împreună cu fericitul întru adormire patriarhul Justinian, am strămutat aici de la mînăstirea Antim (unde se ţineau pînă atunci şedinţele Sfîntului Sinod), aceste pupitre pe care staţi acum, cinstiţi sinodali. Lucram amîndoi, căci numai noi eram aici oameni de muncă: el, patriarhul, şi eu, intendentul. Alte ajutoare pe atunci nu aveam.

Trecînd prin această sală de mii şi zeci de mii de ori, am lucrat ca bibliotecar timp de şase ani. Acolo era uşa biroului meu, iar cărţile pe care le vedeţi în rafturile acelea au fost aşezate toate, una cîte una, cu mîna mea; este colecţia de carte veche românească a bibliotecii noastre, una din cele mai bogate, care rivalizează cu cea de la Academie.

Aşadar, am avut aici cîţiva ani buni de muncă, în ascultările pe care mi le-au încredinţat mai-marii mei. Aş putea mărturisi că dacă mă uit bine în urmă, eu arhimandritul Anania, cel căruia i-a mers numele că nu excelează prin obedienţă, am făcut totuşi ascultare: toate funcţiile prin care am trecut de-a lungul a trei decenii le-am primit ca atare, fără să cer vreodată ceva, şi cu atît mai puţin să mă lupt pentru vreuna din ele.

... după tată şi după toţi strămoşii mei paterni sînt transilvănean

Vreau să confirm în aceste momente ceea ce I.P.S. Mitropolit Antonie a reţinut doar ca o umbră de amintire. Într-adevăr, după tată şi după toţi strămoşii mei paterni sînt transilvănean. Tatăl meu s-a născut în satul Boz, din aria mai largă a Sibiului. Acolo este vatra strămoşilor mei după tată şi aşa se explică şi numele meu patronimic, Anania, nume de extracţie pur ebraică, pe care strămoşii mei l-au adoptat din Biblie pe vremea cînd erau obligaţi să reziste şi împotriva maghiarizării patronimice (se ştie că singurele nume care nu puteau fi maghiarizate erau cele biblice şi cele de extracţie latină). Din acest punct de vedere, da, pot să spun că revin acasă.

Fireşte, ar fi prematur să prezint ce s-ar numi un program de muncă. Pentru o asemenea prognoză e necesară o bună informare prealabilă. Este ceea ce va trebui să fac o vreme, de acum înainte, în spiritul cel mai realist cu putinţă. Un lucru însă ştiu sigur: dacă m-aţi chemat aici din singurătatea mea de la Văratec şi din atelierul meu biblic, aţi făcut-o nu pentru ca să mă înălţaţi sau să mă răsplătiţi pentru cine ştie ce merite, ci pentru ca să mă puneţi la treabă! Da, la Cluj este foarte multă treabă de făcut. Iar acolo, în Transilvania, mai mult decît în alte provincii româneşti, sîntem îndatoraţi să lucrăm şi să luptăm deopotrivă pentru Biserică şi pentru Neam. Ar fi prea puţin să spun că sîntem doar oameni ai Bisericii; acolo, în inima Ardealului, în hotarele Transilvaniei, ni se cere să fim în întregime oamenii Bisericii şi oamenii Neamului; altfel nu ne facem datoria.

... am fost izgonit din Cluj sub paza cîte unui agent de siguranţă

Mai am o emoţie. Este adevărat că mi-am făcut studiile, o parte din ele, la Cluj. Tot atît de adevărat este şi faptul că am condus greva studenţească din iunie 1946, îndreptată atît împotriva stăpînirii comuniste care atunci se înscăuna şi prindea putere, cît şi împotriva şovinismului şi revizionismului maghiar. Am fost exmatriculat din Universitate; a început lungul şir al arestărilor. După prima şi a doua am fost izgonit din Cluj sub paza cîte unui agent de siguranţă, dar m-am reîntors în oraş pentru o nouă tentativă de a-mi relua studiile. După cea de a treia arestare, însă, am fost din nou expulzat, dar sub cuvîntul de ordine că nu mai am voie să calc pe teritoriul Clujului, cel puţin atîta vreme cît va trăi generaţia care m-a cunoscut. Această interdicţie formală din partea puterii am încălcat-o abia peste opt ani, cînd inima m-a împins să merg la înmormîntarea dascălului meu, Victor Papilian. Apoi, ori de cîte ori am mai călcat prin acest oraş, mi-am adus aminte de vechea interdicţie, cu sentimentul că încalc un teritoriu străin, că merg acolo prin fraudă.

Dar atunci, în acel noiembrie 1947, pe o ploaie măruntă de toamnă, am fost expulzat din Cluj pe drumul Apahidei pînă la Topliţa, cale de 200 km, escortat de jandarmi, din post în post. Înainte însă de a fi părăsit biroul ofiţerului care-mi comunicase interdicţiia, i-am spus doar atît: "Domnule anchetator, dumneavoastră, puternicii de azi, vă faceţi un titlu de glorie din a fi desfiinţat graniţa de pe Feleac. Observ cu profundă tristeţe şi amărăciune că, cel puţin pentru un cetăţean al acestei ţări, Feleacul continuă să rămînă graniţă. Vă salut". Am făcut apoi semn agentului care aştepta lîngă uşă şi am plecat, pentru ca să fiu trecut sub escorta jandarmilor.

Vă rog să-mi înţelegeţi această mărturisire de suflet, iertîndu-mi şi emoţia cu care conştiinţa mea înregistrează faptul că mă voi numi arhiepiscop şi al Feleacului. Deşi generaţia mea încă există, cred că hotărîrea de astăzi a Bisericii mi-a ridicat interdicţia de a mai intra în Cluj şi mi-a desfiinţat graniţa de pe Dealul Feleacului.

Le mulţumesc şi celor care nu mi-au dat votul

Mie nu-mi rămîne decît să vă mulţumesc din adîncul sufletului. Să-i mulţumesc lui Dumnezeu pentru voia Lui. Să vă mulţumesc tuturor celor care mi-aţi dăruit votul, un vot din care înţeleg că nu am dreptul să mă consider nici îndeajuns de vîrstnic pentru ca să nu mai lucrez şi nici îndeajuns de neputincios, pentru ca să nu mai aspir. Le mulţumesc şi celor care nu mi-au dat votul (fie pentru că nu le-am plăcut, fie pentru că au avut alte preferinţe). Reţinerea acestora îmi este foarte importantă: pe de o parte, îmi creează conştiinţa că nu voi fi un intrus în Sfîntul Sinod, pe de altă parte, mă va ajuta să-mi menţin smerenia.

Cu aceste gînduri, îi rog pe ierarhii Sfîntului Sinod, pe preoţii din Eparhia Clujului, pe preoţii din celelalte eparhii şi mai ales din cele transilvănene, să mă sprijine prin rugăciunile lor. Sfîntul Apostol Pavel este cel ce pune un accent deosebit pe lupta prin rugăciune (Rom. 15, 30). Dacă Biserica m-a chemat sub drapel, pe mine, bătrînul oştean, înseamnă că m-a chemat la o luptă care nu poate fi decît duhovnicească şi care nu poate avea sorţi de izbîndă decît dacă se consumă în interiorul rugăciunii.

Vă mulţumesc, Prea Fericite Părinte Patriarh, vă mulţumesc Înalt Prea Sfinţite Mitropolit Antonie, pentru vorbele bune, mult prea bune pe care mi le-aţi spus, pentru strălucirea pe care o dăruiţi acestui moment solemn din viaţa mea şi, probabil, din viaţa Bisericii. Vă mulţumesc tuturor celor ce m-aţi îmbrăţişat cu căldură şi cu dragoste, ierarhi, vlădici şi preoţi, cei ce ne cunoaştem de ani şi ani de zile, slujind împreună pe întinsul ţării.

Îi mulţumesc Prea Sfinţitului Episcop Petru, locţiitor de Mitropolit al Basarabiei! Iată că noi, Biserica, făcînd un pas înaintea politicului - şi va trebui să-l facem şi de acum încolo - trezim sentimentul că România este, totuşi, în hotarele ei rotundă ca o azimă de jertfă, proaspătă şi binemirositoare. Pentru această rotunjime a României şi pentru acest sentiment plenar al românismului nostru să-i mulţumim lui Dumnezeu şi să-l rugăm ca pasul pe care-l face astăzi Biserica să fie făcut de întreaga naţiune într-un viitor cît mai apropiat!

Bunul/Să ne ajute/ Dumnezeu!

© M. Oroveanu

Pagină realizată de
Ariadna ZECK

Biblioteca

Paul BOWLES

Anii '30

Aaron Copland urma să sosească la Paris. Ştiam că o să fie foarte impresionat spunîndu-i că, de cînd nu ne văzusem, îi cunoscusem pe (Ezra) Pound, (Gertrude) Stein şi Cocteau; aşa încît, atunci cînd un pictor american mă invită la vernisajul său spunîndu-mi că o să vie şi André Gide, nici nu s-a pus problema să lipsesc. Şi l-am cunoscut şi pe Gide; am stat într-un colţ de vorbă cîteva minute, şi eram atît de transportat de ideea că sînt în faţa maestrului încît nici nu ştiu despre ce vorbeam. Asta e, dar măcar aveam încă un nume de adăugat la lista pe care urma să i-o dau lui Aaron. (...)

Anii '40

Mie, casa mi se păru un model de **Gemütlichkeit**. Era mobilată cu ceea ce se numeşte astăzi antichităţi: exemple de Urît americănesc din secolul nouăşpe... Era încălzită, şi era liniştită, mai puţin atunci cînd Benjamin Britten lucra în salonul de la primul etaj, unde instalase un imens Steinway negru. George locuia la primul etaj, Oliver Smith, Jane şi cu mine la doi, Britten, W.H. Auden şi cu Peter Pears, tenorul englez, la trei, iar Golo, fiul cel mai mic al lui Thomas Mann, la mansardă. Mai tîrziu, cînd ne-am mutat, Carson McCullers preluă camerele noastre iar Richard Wright se mută şi el, cu soţie şi copil. A fost un experiment, şi cred că unul reuşit, de viaţă comunitară. (...)

Anii '50

Aaron Copland era la Paris, şi ne-am reîntîlnit pentru prima oară după mulţi ani. Mi-amintesc de Ned Rorem alergînd de colo-colo, pururea în aburi de alcool, şi de o lungă conversaţie cu James Baldwin într-un bar de pe Boulevard St.-Germain, într-o noapte. A mai fost o zi în care Gore (Vidal) şi cu mine şedeam în barul de jos de la Port-Royal, urmărind literaţii obişnuiţi ai locului. Sartre trecu pe lîngă masa noastră şi se înclină, mormăind: **"Bonjour"**. Eram atît de sigur că o să refuze să mă recunoască încît atunci cînd mă salută am rămas cu gura căscată.

Truman Capote se întorsese şi el la Paris şi, ca de obicei, Gore făcea pe dracu-n patru ca să-l enerveze. Cînd Truman anunţă că-şi petrece vara la Tanger, Gore hotărî în taină să ajungă acolo înaintea lui şi să continue jocul. Eu sosisem primul; Gore, cîteva zile mai tîrziu. "Vino în port cu mine", îmi propuse el în după-amiaza în care trebuia să apară Truman. "Urmăreşte-i expresia feţei cînd o să dea cu ochii de mine". Cînd feribotul acostă, Truman se apleacă peste bară, zîmbind larg şi fluturînd o eşarfă lungă de mătase. Cînd îl zări pe Gore lîngă mine, făcu un mic număr comic. Faţa lui se dezumflă ca un soufflé băgat în congelator şi dispăru de tot sub nivelul barei cîteva secunde. Cînd îşi reluă poziţia, nici nu mai zîmbea, nici nu mai flutura eşarfa. Gore rămăse la Tanger atît cît trebuia ca să-l facă pe Truman să creadă că o să-şi petreacă toată vara acolo, după care plecă pe şest.

*(din volumul de amintiri , **Fără oprire**)*

Mateiu CARAGIALE

După plimbare, aflîndu-mă în grădina hotelului pe care linia de cale ferată o desparte de mare, cu Comnen şi Athanasiu, secretar sau consilier de legaţie, am avut întîia oară cinstea de a-l zări pe ministru, într-o scurtă apariţie pe un balcon de la etajul al patrulea: Dalai-Lama în pijama albastră, ţipînd cu vocea lui de eunuc la Comnen să urce, ridicîndu-şi braţele către cer. Seara, Comnen îmi spuse că i-a vorbit călduros de mine şi avusese impresia că Helsingfors, post pe care îl rîvneam eu, fusese deja dat. Athanasiu îi vorbise şi el şi le spusese amîndurora că mă va primi, dar fără să precizeze nimic. Duminică 22, aflînd că Titulescu avea să coboare ca să

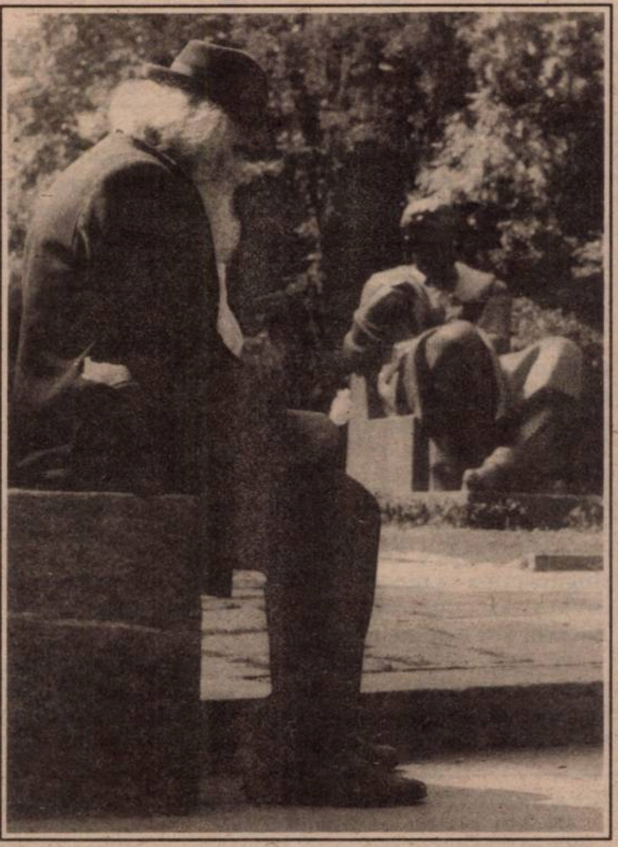

ia masa, m-am dus fireşte la **Miramare**. Am dat de toată liota, afară de Titulescu. N-am fost surprins de tonul pe jumătate ostil la Doamnei Titulescu care aproape că m-a certat pentru că am întreprins acest lung voiaj pentru nimic altceva decît doar să-l văd pe bărbatu-său care e în aşa fel şi în aşa măsură de ocupat încît ea-însăşi abia dacă-l poate vedea. I-am răspuns că toată această deplasare n-a însemnat pentru mine decît o cursă de tramway.

*(**Jurnal** - Bucureşti, 15 aprilie 1928 ,*
traducere de Taşcu Gheorghiu)

***

De cînd ai plecat tu, am avut o serie întreagă de neplăceri mai ales politice. Cabinetul s-a remaniat, Dissescu a intrat în cabinet. M-am propus şef de cabinet, m-a susţinut toată lumea, tata a depeşat urgent, în sfîrşit am răscolit cerul şi pămîntul. Dar mă trezisem prea tîrziu, locul era dat lui Cămărăşescu. Or, şansele de a fi şef de cabinet sub conservatori le pot considera ca nule. Mă propun zilele astea la Junimişti, la Nicu Filipescu, care mai curînd sau mai tîrziu trebuie să se împodobească cu un ministru. Altă soluţie politică nu găsesc. La drept vorbind cu liberalii nu pot merge. Regele e pe dric. Ce fericit eşti, dragă amice, că poţi trăi departe de această ţară nenorocită. Eu nu desesperez, am cîteva planuri ilustrissime şi nici un revers nu mă poate abate.

16 octombrie, 1906

***

... ajungea să se mire el singur cît era de patriot şi nu pot să uit cum, mergînd odată să-l iau de la o adunare de cioclovine îmbrăcate toate în port naţional, dar fără a vorbi una boabă româneşte, m-am crucit şi eu, ca de altă aia, cînd l-am văzut, dulce păstoraş al Carpaţilor, cu cavalul în brîu, învîrtind o bătută zuralie cu teozoafa Papura Jilava. Decît să-şi audă terfelită biata ţărişoară, mai bine se lipsea de toate, se scula şi ne părăsea, pentru scurtă vreme însă, deoarece se întorcea întotdeauna şi niciodată singur. Însoţitorii şi-i dejuga, fără să mai ceară încuviinţare, de-a dreptul la masa noastră, la care, în chipul acesta, în mai puţin de o lună, am văzut perindîndu-se tot ce Bucureştii avea mai năbădios, mai zănatic, mai teşmenit şi defăimat - jegul, lepra şi trînjii societăţii.

Din vieaţa unui extremist de centru

Soreanu de la "Adevărul"– Sorescu de la "România"

... Soreanu, Soreanu, Soreanu - de cînd am citit în "Dilema" (nr.6/1993) interviul domnului Coposu, răspunzînd unor întrebări ale Titei Chiper pe care nici un ziar, nici o revistă nu i le-a pus după '89, numele acesta nu mi-a dat pace. Dl. Coposu îl caracterizează, într-o frază, ca "un bătrîn ziarist evreu, lucrase la **Adevărul**, membru de partid, care s-a prezentat la procesul meu din '56, unde a făcut o depoziţie foarte curajoasă şi subtilă, aproape primejdioasă pentru el".

... Soreanu, Soreanu, Soreanu - ca deobicei, obsesiile mi le transmit serviciului meu de cadre; nu-i ascund nimic; serviciul meu de cadre e format din scriitorii care îmi veghează creionul, la zilnica Judecată de Apoi; le raportez zilnic mai totul, acolo "torn" şi "mă torn" fără ruşine, nu pot lucra fără ei în meseria mea; încît "cadrele" mele - al căror lăcaş este în biblioteca pe care scrie, cu litere mari, "Tout est dit" (La Bruyère, "Les Caractères", 1688), aşa cum pe vremuri, orice birou de cadre era dominat de un: "Omul e cel mai preţios capital" (I.V.Stalin)) - mi-au transmis că da, există un Sorescu, nu Soreanu, ziarist evreu, în 1936-'38, la pag. 154, în "Gorila" lui Rebreanu, "Gorila" detestată la dreapta şi la stînga, refuzată de critică, viciată stilistic de o romanţiozitate greu digerabilă, singurul lui roman vizionar, anunţînd "Rinocerii".

"Reporterul Sever Sorescu, angajat de cîteva săptămîni la **România**, întîlnindu-l singur şi pe jos, se crezu obligat să-l însoţească. Îi spuse cîteva zvonuri prinse de dimineaţă despre fricţiunile din guvern şi o anecdotă nouă cu nişte ovrei în Palestina. Pe urmă deveni melancolic şi îngrijorat. El simţea în aer un val de ameninţare antisemită care deocamdată se manifestă în anume mişcări ale tineretului şi în cîteva reviste mici şi cu atît mai violente. Avînd intuiţia că e periclitată şi existenţa lui, încerca să se apere plîngîndu-se de ceea ce o să se întîmple.

- Dumneavoastră nu vă puteţi da seama, domnule director, spuse deodată lui Pahonţu cu glas de martir. Nu aveţi cum să pricepeţi atmosfera oribilă în care ne zbatem! Şi cu toate astea, eu nu sînt evreu, domnule director! Eu sînt român şi vreau să fiu român! N-am altă ţară şi nici altă limbă! Eu aici m-am născut şi am crescut, şi părinţii mei şi strămoşii mei! Eu sînt român, domnule director!

Era a treia oară că se plîngea lui Pahonţu pe care plîngerile acestea îl plictiseau, amintindu-i că are trei evrei în redacţie şi unul în administraţie, el, care, deşi nu făţiş, agita un antisemitism suficient de prudent ca să nu-i înstrăineze pe cititorii evrei.

- Măi băiete, ţie-ţi cîntă gărgăunii în creieri! zise Pahonţu, jumătate în glumă, jumătate în serios. Vezi-ţi de treburile tale şi lasă presentimentele în pace! Ce-o fi cîndva se va vedea!..."

"Tout est dit" şi aici, despre patetismul asimilist, naiv şi imprudent, faţă de gazetarul deştept bucureştean, antisemit moderat, cu cititori evrei la care ţine. Mă gîndesc - cu acel destin sebastianist de la care nu există derobare, aflat mereu în căutarea antiasimiliştilor şi antisemiţilor - că după depoziţia în procesul Coposu, prin '60, Soreanu-Sorescu a plecat în Israel, unde a şi murit melancolizînd zilnic după viaţa aceea în redacţia "Adevărul" şi a "României" de la Bucureşti. "Dumneavoastră nu cunoaşteţi ţăranul român!", dar nici pe bătrînul gazetar evreu al presei democrate bucureştene; pe mormîntul lui de lîngă Tel-Aviv, s-ar putea să scrie în litere ebraice: "Ziarist de limbă română", aşa cum e dăltuit şi pe piatra funerară a bunicii mele, tot acolo, că e "din Bucureşti", bunică-mea, prima care mi-a pus un ziar în mînă, citînd nu o dată, prin casă, articolele unuia, Soreanu, de la "Adevărul".

Radu COSAŞU

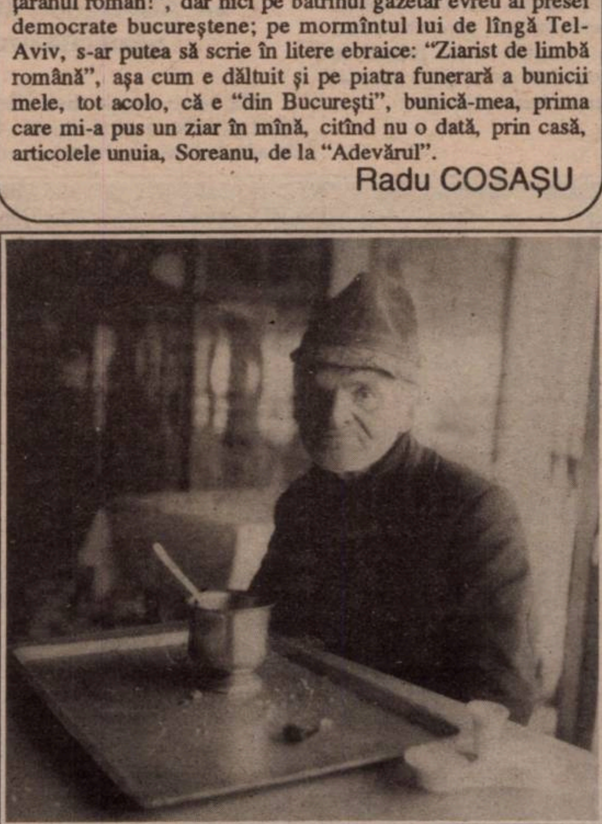

Hyde Park

Meteolacrima

După ce i-a dat cu o rangă-n cap, noaptea, şoferului care-i pretindea încă 200 lei, ameninţîndu-l, se zice, cu un cuţit, fierarul betonist, împreună cu concubina sa, a fugit de lîngă taxi-ul însîngerat. Dimineaţa a auzit că şoferul acela - transportat în cîteva ore la trei spitale - a murit. Fierarul betonist s-a gîndit să se ducă la poliţie să se autodenunţe. S-a înfricoşat şi a plecat la munca sa de fierar betonist. O coloană lungă de taxiuri a străbătut oraşul, claxonîndu-şi indignarea, durerea şi hotărîrea de a-l vedea pe asasin condamnat la moarte. Fierarul betonist a mers la lucrul său, a muncit cît a muncit, a băut bere şi s-a adunat cu cîţiva prieteni să-şi sărbătorească ziua de naştere. Împlinea 25 de ani. L-au arestat la locul petrecerii. Ziarele cu prezenţă de spirit au găsit imediat titlul cel bun: "A fost arestat cînd i se ura «La mulţi ani»!"

Hotărît - Eliade o scria din '36 -, dostoievschianismul nu ne prinde, deşi fierarul betonist a plîns în faţa a milioane de telespectatori, ceea ce nu-i puţin lucru pe o secetă cum n-a mai cunoscut veacul. Oricum, după lacrimile lui a nins uşor peste Capitală. Meteorologia e singura care mai deţine o logică severă a consecinţelor. (R.C.)

Televishima, mon amok!

... Acest palimpsest infinit, televiziunea: pentru că nu există climax, ci mai degrabă **limax** - un ceva perpetuu lipicios, pe care nici un "zapaj" nu-l poate şterge...

Imaginile oricărei reclame sînt concurenţiale, totul este menit să culmineze prin imaginea finală - revelatoare; dar televiziunea nu se supune acestei logici: aici, democraţia imaginilor este extremă şi exasperantă! Televizorul este un dispozitiv pervers, în care imaginile nu sînt echidistante, ci echivalente: Sarajevo = Annie Lennox = Everac = Ustinov... Plăcerea şi detestarea, **totul se oferă**! Cărtărescu alături de Corneliu Vadim Tudor. Emil Botta alături de Dona Tudor.

Totul **este acolo**, într-o infinită implozie: căci dezastrul televiziunii este că îţi înghite afectele precum o gaură neagră... Sîntem "programaţi" să alimentăm necontenit această gaură neagră - cu timpul nostru şi, pînă la urmă, cu conştiinţa noastră.

Televiziunea este Noul Bordel, în care plăteşti abonamentul pentru a fi supt seară de seară, golit de toate emoţiile: astfel "redat societăţii", eşti bun pentru o nouă zi... Totul este prins în acest dispozitiv: de la cei care-l urcă pe Cristoiu în topuri la cei care se plîng că "Ora 25" e prea bleagă, sau prea politică, sau... Satisfacţii şi enervări - există un remediu pentru toate acestea: tamponul **altor** imagini!

Ad infinitum.
Ad nauseam.

Trecerea prin reviste

Ne plac...

... pamfletele semnate de Tudor Octavian în **România liberă**, pline de vervă stilistică şi răutăcioase atît cît trebuie!...

... "storcătoarele de gazete" ale lui George Pruteanu din **Evenimentul zilei**, care dovedesc că umoarea (neagră) poate fi şi de bun gust...

...luările de poziţie (inclusiv în revista noastră) împotriva reformei ortografului.

Ne displac...

... tabletele semnate de Sorin Dumitrescu în **România liberă**, sclivisite, plicticoase şi, mai ales, de-un nebănuit kitsch!...

...cuvintele "dictatura" şi "adolescenţilor" aduse laolaltă în paginile **Tineretului liber;** formează un oximoron neplăcut...

..."implementările" grăbite ale lui "â" în paginile altor reviste (pieptănare de babă în sensul invers àcelor ceasului).

© M. Oroveanu

Citit / Auzit

"Cornetu - imaginea în miniatură a unei ţări pe care şi ploaia refuză să o spele" (titlu, în **Tineretul liber**, 22 feb.); "D-nul Mircea Tomuş şi d-nul Mircea Albulescu – cei doi «Mircea cel Mare» ai culturii româneşti." (Serafim Duicu, secretar de stat, în emisiunea **Simpozion** din 24-25 feb.); "Au fost îndelung aplaudaţi. Atît pentru programul lor divers şi inedit de dansuri şi cîntece, dar, mai ales, pentru că toţi cei zece artişti ucrainieni sînt... pitici. În frunte - ca să zicem aşa - cu cel mai mic dintre ei, de fapt, cel mai mic din lume. Are o ... înălţime de numai 76 cm. Nici măcar cît o puşcă de-a ucrainienilor". (H.Mangiurea, în **România liberă**, 19 feb.); "Ieri dimineaţă zgomotul unei împuşcături a creat panică în rîndurile celor aflaţi în zona intrări (**sic**) A 1 a Senatului. Una din fetele Serviciului de Pază şi Protecţie Personalităţi, dorind să verifice armamentul, a executat o manevră greşită". (S.M., în **Tineretul liber**, 19 feb.); "Colegii lui Jean, atraşi de ţipetele de durere, au fost martorii unui spectacol înfiorător: constructorul ardea. (...) Printr-o minune, porţiunea de piele de pe pulpa dreaptă tatuată cu o sirenă a scăpat de pîrjol". (Dinu Bălăcescu şi Călin Darie, în **Evenimentul zilei**, 22 feb.); "Este mut şi declară că s-a născut în 1958. A devenit spaima fochistelor din Bucureşti deoarece are la activ mai multe tentative de viol cu agresarea victimelor. (...) S-a constatat că pe organul sexual are urme de zgîrieturi lăsate de ultima victimă, dna A.P. de la Punctul termic nr.6 din str. Petre Ispirescu". (Emil Berdeli, în **Evenimentul zilei**, 23 feb.); "... existenţialism, trăirism şi completudi... completidu... completitudinism" (Doina Uricariu, în aceeaşi emisiune **Simpozion**); "Strada O... tete... lessanu, colţ cu Sărinoar..." (**Radio Delta**, la emişiunea de ţiri de dimineaţă); "Să luăm o parabolă, o alegorie, deci ceva concret: rămîi blocat între etaje, în ascensor. Ce faci cînd rămîi în ascensor? Scoţi o carte şi-ncepi să citeşti!" (Alexandru Horia, în emisiunea **Salut, prieteni!**); "Aşteptată de românii speriaţi de secetă, va continua să ningă astăzi şi la noapte" (titlu, în **Evenimentul zilei**, 24 feb.); "Făptaşii: MĂTUŞOIU VICTOR de 52 de ani, MĂTUŞOIU TRAIAN, 45 ani, MĂTUŞOIU IULIAN, 26 ani, toţi fără ocupaţie. Cum nu sînt singurele furturi de la "Cildro", salariaţii unităţii afirmă că într-o noapte s-ar putea să dispară şi... paznicii" (V.Bunghet, în **România liberă**, 19 feb.)

De joi pînă joi

Vineri

Withering Looks ("Lip Service", Marea Britanie 1992). La Sala Mare a Teatrului Naţional, orele 18.30 - "Lip Service", adică duoul comic Maggie Fox şi Sue Ryding, există din 1985; la Festivalul de la Edinburgh de anul trecut au primit Premiul Criticii pentru acest **Withering Looks** - care s-ar putea traduce (dar nu nemaipomenit!) prin "Priviri ucigătoare" sau... "La răscruce de căutături", avînd în vedere că personajele principale sînt surorile Charlotte şi Emily Brontë! Umor englezesc 100%; sîntem asiguraţi că se rîde, se rîde, se rîde... Timişoara "s-a rîs" deja, pe data de 3 alaltăieri - noi "ne" vom mai rîde şi mîine, la aceeaşi oră - iar Braşovul (luni) şi Iaşul (joi) sînt pe listă; cea mai amuzantă reclamă ni s-a părut cea din **Liverpool Daily Post**, care susţine că ni se oferă "o seară de prosteală foarte deşteaptă, care este antrenantă non-stop!" Să vedem... **În limba engleză, please.**

Jacques le Fataliste ou l'amour de la symétrie (Diderot-Cristina Ioviţă). La Institutul francez, orele 18.30. Cu: Radu Duda, Bogdan Caragea, Florin Busuioc, Marina Procopie, Maria Junghietu şi Dragoş Ionescu. - Dilemă: cele două spectacole, cam la aceeaşi oră... Dar acest "Jacques..." s-a mai jucat şi ieri, şi luni (n-aţi ştiut?... am uitat să v-anunţ!) şi se va mai juca şi lunea aceasta - pe data de 8, aşadar; apoi, inflaţia de "Jacques..." (mai este şi spectacolul de la Mic!) dă de gîndit... dacă e de ales, l-am alege pe cel al lui Diderot... şi-apoi l-am vedea, fireşte, şi pe cel al lui Kundera. Oricum, dramatizarea unuia din marile romane ale veacului al optsprezecelea e o plăcută provocare! Să vedem...

Atingerea mîinii (K.Zanussi, 1992) cu: Max von Sydow, Lothaire Bluteau, Sarah Miles. La sala Eforie a Cinematecii, spectacol de gală în prezenţa regizorului, orele 18. - Eh, acum să vă văd pe unde mai scoateţi cămaşa! Căci a-l rata pe Zanussi la Bucureşti e aşa, un fel de nebunie... chiar dacă ultima întîlnire cu el ne-a dezamăgit (şi încă, bine: e vorba de "Anul soarelui liniştit"), ZANUSSI e totuşi **unul din marii regizori actuali şi prezenţa lui în Capitală este un adevărat** EVENIMENT!

Sîmbătă

Atingerea mîinii (tot acolo, orele 11 şi 13.15) - "Ciclul Zanussi" a început pentru marele public... să sperăm doar că acesta va fi într-adevăr "mare" şi la propriu, nu numai la figurat!

Imperativul (Zanussi, 1981) cu: Robert Powell, Brigitte Fossey. În aceeaşi sală, orele 15.45 şi 18. - Film de televiziune, coproducţie Germania (de vest, pe-atunci) şi Franţa; sună "imperativ" - şi la fel de imperativ mi se pare să "se facă coadă" la toate filmele lui Zanussi...

Withering Looks (Maggie Fox/ Sue Ryding). La Sala Mare a Naţionalului, orele 18.30 - Venit prin British Council, şi cu bune referinţe critice pe deasupra, acest spectacol ne pune-n încurcătură... La răscruce de opţiuni, pînă la urmă ştiu ce vom face: vom vedea "Imperativul" de la 15.45 şi "Priviri ucigătoare" după aceea!

Luni

Sala Radio: **Ştefan Niculescu, Anatol Vieru, George Enescu** - respectiv "Omagiu lui Enescu şi Bartok", Concertul pentru violoncel nr.2 şi Simfonia a III-a. Dirijor: Horia Andreescu, solistă: Natalia Guttman.

Jacques le Fataliste ou l'amour de la symétrie (Diderot-Cristina Ioviţă). La Institutul francez, orele 18. - Din "iubire de simetrie", se poate vedea astăzi, la o săptămînă de la premieră!...

Rebecca (Hitchcock, 1940) cu: Laurence Olivier, Joan Fontaine şi Judith Anderson. La sala Eforie a Cinematecii, orele 15.30 şi 18. - După răscititul (de către mătuşi) roman al lui Daphne du Maurier (nu dintre cele mai faimoase); nici marele Hitch nu e tocmai faimos aici, dar... Dame Judith Anderson (care a murit nu de mult) este **sinistră** în Mrs. Danvers - mai ales atunci cînd repetă: "Listen to the wind... listen to the wind", brr! Un moment de antologie...

Marţi

Structura cristalului (Zanussi, 1969) cu: Barbara Wrzesinska, Jan Myslowicz, Andrzej Zarnecki. La sala Eforie, orele 14.30, 16.45 şi 19. - Un clasic polonez, extraordinar "film de autor", pe care desigur că-l vom revedea...

Miercuri

Orfeu (Cocteau, 1949) cu: Jean Marais, Maria Casarès, François Pérrier, Juliette Gréco... La sala Union a Cinematecii, orele 12, 16,30 şi 18.45 - Un film care, nu doar că se-ncăpăţînează să nu îmbătrînească, dar pare tot mai modern pe măsură ce trece timpul... Toţi marii cineaşti contemporani s-au referit la el, sau l-au "citat" - ca de pildă, Tarkovski în "Călăuza".

Joi

Sala Radio, orele 19: **Berlioz** - "Romeo şi Julieta" (dirijor: Guillaume Boulay) - Mai multe n-am putut afla...

Săptămîna lui ... MIRCEA CĂRTĂRESCU

"**...ultimele şapte zile?...** - Am făcut pe dracu' ghem! **(rîde) Să ştii c-o las!** - Foarte bine! Dom'le, acuma sincer vorbind: Dezastru... Stau prost cu dragostea, stau prost cu ficatul, stau prost cu nervii, n-am mai scris de-o lună de zile nimic, n-am avut apă caldă, n-am avut căldură-n casă, am stat la flacăra, nu a inspiraţiei, ci a reşo...nu, reşoul n-are flacără: a aragazului, din cinci în cinci minute a trebuit să deschid geamul şi în felul acesta răceam... dacă nu-l deschideam, inhalam gazele şi era şi mai rău... mi-am reparat maşina cu mari eforturi pecuniare şi rezultatul e că nu merge, în continuare... n-am văzut nici un film, nu m-am uitat la televizor, am citit o singură carte: **La cas Dominique**, de Françoise Dolto... o carte de psihanaliză infantilă... şi, pentru păcatele mele, am pregătit o emisiune pentru tineret la televizor - la care ai participat şi tu, de altfel... pentru păcatele tale! (**vezi PS-ul**). **Aşa e, aşa e! Bun, dar acuma: ce-ţi propui? Hai s-o luăm aşa... astea au fost şapte zile care au trecut...** - Care au speriat Vestul... **Da, te-au speriat pe tine! Pentru celelalte şapte zile ce proiecte ai? Să ştii că asta e o premieră, că pînă acum am întrebat "ce-aţi făcut în ultimele şapte zile?", nu ce veţi face în următoarele şapte...** - Păi, sper să fie cu noroc, premiera ta, şi să-mi continui cărticica scrisă de mînă: este şi pentru mine o premieră absolută, n-am scris decît la maşină pînă acum şi sînt foarte emoţionat făcînd buclă după buclă, cu scrisul meu sinistrogir... atît de cunoscut! **Dar nu scrii cu "creonul" pe hîrtie...!?** Scriu cu "twin-pixul"... îţi spun, este... scrie pe el: "WILSON - FLY - 400 - ITALY"! **Dom'le adică, ce mai: este o multinaţională - şi Wilson, şi Italy**... La revedere, la revedere! **(spunem amîndoi grupului de adolescente care au participat la emisiune). Deci, eu ce să-ţi urez, decît ca pixul ăsta - care şi zboară, e şi Wilson... - să te ducă aşa, într-o zonă, între "William Wilson" şi Italia, şi asta, cît mai repede... Deci, tu acuma, practic, la ce lucrezi?! că nu mi-ai spus...** - Ba ţi-am zis: scriu o carte de mînă. **De mînă, de mînă - da' cartea asta "de mînă" are şi ea un titlu, nu?** - N-are nici un titlu... spune-i, dacă vrei: "Autobiografie". **OK!**

PS - Şi, tot pentru păcatele mele, probabil, am fost şi cenzurat - asta, într-o emisiune, chipurile, "Fără interdicţii, fără prejudecăţi"! - în a doua parte, cînd am lansat adolescenţilor apelul de a trece prin această experienţă absolut esenţială pentru vîrsta lor: fuga de acasă şi/sau de la şcoală!...

Vin şi pleacă ...

... pe la Institutul francez s-au perindat, deja, trei expoziţii de fotografii: ultimul care a ocupat sala a fost Emmanuel Gaudelette. În momentul de faţă, şi-o împart Emilian Săvescu şi Andrei Pandele, urmînd ca, de lunea viitoare (pe 15) şi pînă vineri, 26 martie, să expună Dominique Bravermann...

Alaltăieri. la închiderea ediţiei..

Marele premiu **Grimme Preis** (Germania) pentru cel mai bun film artistic de televiziune realizat în 1992 a fost cîştigat de filmul **Colecţia secretă a lui Salvador Dali.** Regizorul, **Otto Kelmer**, s-a născut în România, la Bacău, în 1947.

Pagini realizate de
Alex. Leo ŞERBAN

Lucruri văzute în România

—Despre supravieţuirea reţelelor comuniste —

© M. Oroveanu

Voi prezenta în cele ce urmează cîteva impresii care au devenit treptat reflecţiile unui sociolog aflat de optsprezece luni în România. În măsura în care exemplul românesc, chiar dacă uneori extrem, nu reprezintă un caz aparte, remarcile făcute doar în legătură cu România permit o nouă înţelegere a proceselor ce se desfăşoară în ţările Celeilalte Europe./.../ Ar fi cu siguranţă util să lăsăm deoparte toate consideraţiile ce rămîn deseori prea generale şi nu reuşesc niciodată să explice evoluţii surprinzătoare sau menţinerea unor formaţii granitice (inerţia aparatelor politico-economico-administrative, înverşunările naţionaliste şi populiste) şi să observăm comportamentele sociale caracteristice României actuale./.../

În acest sens, mulţi trăiesc cu impresia că pentru moment nimic nu mai pare posibil în acest spaţiu deoarece societatea românească ar fi o societate atomizată. Atomizarea, în special cea a comunităţilor ţărăneşti percepute astăzi ca mit, ar fi fost programată de către puterea comunistă şi desăvîrşită odată cu prăbuşirea acesteia - putere care, atît cît a existat, se manifestase sub forma constrîngătoare a unui Partid omniprezent, prăbuşit la rîndul lui. Rezultatul ar fi fost o societate radical destructurată şi anomică; iar esenţa problemelor cu care se confruntă azi ţara ar ţine de această dezintegrare. Astfel încît soluţia ar reprezenta-o reconstruirea şi remobilizarea ţării, fie prin crearea unor clase intermediare şi a unei societăţi civile, prin introducerea unui anumit număr de mecanisme de repartizare şi de control al puterilor şi bogăţiilor (analiză şi soluţie propuse de liberalii democraţi), fie, un alt exemplu (de data aceasta de tip neo-comunist naţionalist, din moment ce pe această analiză se pot baza la fel de bine opţiuni politice opuse), prin reinstalarea unor principii de ordine şi disciplină, prin provocarea unor sentimente de apartenenţă comunitară.

Dar observarea obişnuinţelor şi atitudinilor românilor în desfăşurarea vieţii lor cotidiene duce la o cu totul altă analiză. Departe de a fi atomizată, societatea românească se dovedeşte a fi puternic organizată, fiecare membru respectînd anumite reguli, conformîndu-se unor coduri nescrise, dar precise. O societate structurată, la suprafaţă, în cadrul unor forme instituţionalizate rigide şi ritualizate iar, în profunzime, în reţele şi relaţii complexe, vii şi extrem de solide. Aceste forme de organizare socială provin, cît le priveşte pe cele de suprafaţă, din supravieţuirea unor aparate de încadrare instituite de regimul comunist; în privinţa formelor subterane, acestea au fost inventate de către societatea românească atunci cînd s-a pus pentru ea problema supravieţuirii în faţa comunismului prin adaptare. Aceste tipuri de organizare induc sau reflectă comportamente care, luate împreună, constituie cel mai important obstacol în calea evoluţiei pozitive a României: o "stare socială" total disfuncţională şi, deopotrivă, proiectul, afişat oficial şi dorit de mulţi, al constituirii unei societăţi democratice deschise.

Se impune deci o analiză fină a acestei stări odată cu descrierea procesului care a creat-o. Din cîte ştiu, nu au fost încă întreprinse asemenea studii. Consider totuşi că se pot formula cîteva ipoteze în acest sens.

O SOCIETATE SECTORIALIZATĂ

Pentru a o putea conduce şi controla de la nivelul unor centre de decizii unificate de către Partid, puterea comunistă a compartimentat societatea pe sectoare de activităţi şi categorii sociale încadrate de instituţii de tip corporatist (în sensul corporatismului fascist italian şi nu în cel al societăţilor meşteşugăreşti medievale). Ne sînt încă proaspete în memorie defilările oficiale şi celelalte spectacole în aer liber în desfăşurarea cărora coexistau fără să se amestece diferitele grupuri sociale recunoscute de sistem, fiecare cu însemnul său specific: dansatoare rotindu-şi fustele, muncitori înaintînd în desăvîrşite şiruri albastre, sportivi făcînd sărituri, copii identici rostogolind cercuri identice, sub imboldul aceleiaşi proaspete bucurii şi aceleiaşi dăruiri... Aceste scenografii ilustrează pînă la absurd faptul că sectoarele despre care vorbeam erau astfel potrivite încît să nu comunice între ele decît prin cei de sus, prin organismele Partidului şi administraţiile ce au la dispoziţie forţe centralizate - e vorba despre cei ce în asemena împrejurări, îmbrăcaţi în costume cenuşii, cu paltoane cenuşii, cu pălării cenuşii, stăteau la tribunele pavoazate cu lozinci ce ridicau în slăvi deopotrivă meritele poporului şi ale conducătorilor lui. Membrii acestor sectoare erau controlaţi dar şi preluaţi de organizaţiile sociale filiale (avînd astfel la dispoziţie cantine sau magazine, locuri de vacanţă, organe de presă, privilegii deosebite).

În felul acesta s-au instituit societăţi paralele, societăţi neasociate compunînd o societate compartimentată, sectorializată. Această societate ce nu le recunoaşte indivizilor autonomia ci distinge doar membri ce se exprimă în cadrul şi în numele "colectivelor", adică a indivizilor definiţi prin grupurile lor - grupuri definite la rîndul lor doar prin recunoaşterea pe care le-o acordă puterea -, o asemenea societate îi sudează şi în acelaşi timp îi alienează pe indivizii membri ai grupului care îi defineşte şi susţine din punct de vedere social. În acelaşi mod, sectorializarea poate duce şi la o profundă recunoaştere, ba chiar ostilitate între diversele categorii lipsite de relaţii transversale.

Iată cum se organizează un obiectiv major al puterii comuniste: împiedicarea oricărei comunicări între sectoare, captarea urmată de păstrarea monopolului în privinţa exprimării în cadrul grupului./.../ Ajuns în ultimul său stadiu, cînd ambiţia regimului comunist se va mărgini la păstrarea puterii şi se va caracteriza prin obsesia controlului, acesta va putea tolera o libertate a cuvîntului în interiorul unui grup în măsura în care va rămîne circumscris acestui grup, rămas astfel prizonier al structurii ce îl defineşte ideologic şi îl integrează din punct de vedere social.Astfel, de pildă, la începutul anilor 80, în incinta Uniunii Scriitorilor au avut loc dezbateri foarte libere. Tot aşa, o foarte largă libertare de cult a fost restituită structurilor ecleziastice care au acceptat - spre deosebire de alte Biserici, cum ar fi Biserica catolică poloneză - să nu aibă nici un rol critic faţă de putere./.../

Se poate deci vorbi despre ambiţia totalitară a regimului comunist ce îşi propune să modeleze societatea cu ajutorul unor structuri care permit controlul grupurilor şi membrilor acestora. Dar aceasta nu reprezintă decît partea vizibilă şi ideal ordonată a unei realităţi sociale mult mai complexe. Această primă structurare provocată deliberat şi în perfectă concordanţă cu doctrina comunistă sau naţional-comunistă s-a combinat în realitate cu o alta care, deşi în legătură dialectică cu aceasta, nu avea nimic comun cu ambiţiile comunismului, sub nici una din formele acestuia.

COMPROMISUL SOCIAL

Această a doua structurare, ce s-a dezvoltat în mod clandestin şi pragmatic, o vom numi (prin analogie cu piaţa neagră) "societatea neagră". E vorba despre grupurile de relaţii şi schimburi interindividuale, alcătuind uneori reţele nesfîrşite şi ramificate ce nu răspund nici unei reguli precise. Încă nici un socio-speolog nu a descris tipurile şi nici nu a desenat multiplele ramificaţii subterane ale acestora. Cu toate acestea, în România, fiecare individ ştie că există. Vom putea deci spune cîteva cuvinte în legătură cu existenţa lor.

Această societate retrasă în reţele mascate a îndeplinit mai multe funcţii. La început, ea s-a construit pentru a da indivizilor posibilitatea să scape de teroare şi să reziste în faţa ambiţiilor totalitare ale perioadei staliniste. Povestirea unei asemenea perioade de viaţă clandestină ce presupune trecerea dintr-un refugiu în altul, adăpostit de complici, ne este oferită de Alexandru Paleologu în **Minunatele amintiri ale unui ambasador al Golanilor** şi reprezintă un exemplu în acest sens. S-a pus apoi problema în ce măsură această soicetate poate atenua insuficienţele sistemului. Treptat ea s-a orientat spre o formulă de adaptare la sistem şi de coexistenţă cu el. Acest proces s-a desăvîrşit în cursul unei a treia etape cînd societatea neagră şi-a creat spaţii ale ei în instituţii iar regimul s-a sprijinit pe existenţa ei. E vorba de un proces de **compromis social** între putere şi societate subversiv în acelaşi timp şi faţă de Stat şi faţă de societatea civilă.

Regimul comunist, ale cărui cadre proveneau din recrutarea făcută în grabă în anii imediat următori războiului (perioadă în care Partidul comunist român, atunci cel mai slab partid comunist din ţările din Est, a trecut de la cîteva sute de militanţi încercaţi la mai multe sute de mii de membri din care mulţi aveau un trecut ce trebuia uitat), renunţase, începînd cu anii 60 la teroarea directă şi abandonase proiectul utopic al instaurării unei societăţi comuniste reale prin metode revoluţionare. Pe calea reformelor sau jucînd carta naţionalismului, nereuşind decît să genereze entropia economică, culturală şi sanitară, regimul nu mai urmărea de fapt decît să menţină controlul aparatelor şi surselor de putere. Făcînd eforturi, aşa cum am spus, doar în sensul menţinerii monopolului comunicării sociale, el a instituit altminteri cu societatea neoficială toate formele de compromis necesare propriei supravieţuiri.

Acest compromis social a fost atît de profund încît membrii societăţii devenite negre şi-au dezvoltat o strategie de acces la angrenajul aparatului (în acea vreme a fi posesorul unui carnet de partid devenise "un lucru la fel de obişnuit ca şi deţinerea unui permis de conducere", astfel încît în momentul revoltei din 1989 Partidul număra trei milioane opt sute de mii de membri la o populaţie de douăzeci şi trei de milioane de locuitori, adică una din cele mai mari proporţii de aderenţi la Partid în cadrul ţărilor din Est), iar, pe de altă parte, membrii aparatului comunist au preluat conducerea sau au creat numeroase reţele ale societăţii negre. În felul acesta s-a instalat o radicală ambiguitate în sînul nemeroaselor raporturi sociale, ce a generat o stare socială profund pervertită. Deci nu va surprinde în acest fel declaraţia celui mai înalt demnitar al Bisericii ortodoxe din Transilvania, care va justifica în următorii termeni rolul jucat de ierarhia Bisericii sale faţă de puterea comunistă: "Noi (responsabilii bisericii) am avut curajul să nu fim martiri".

Ne aflăm deci departe de un sistem totalitar, şi mai degrabă în prezenţa unui sistem mafiot sub masca unei ideologii pietrificate în plină constituire...

Să ne întoarcem la societatea neagră, acea juxtapunere de reţele camuflate. Acestea se constituie adesea în jurul unui nucleu familial, pe baza unor relaţii de prietenie, de vecinătate, de muncă sau întîmplătoare, dar întotdeauna pe baza unor relaţii inter-individuale concrete şi directe. În continuare, acestea se dezvoltă în mod indirect şi pe compartimente, în reţele propriu-zise pe baza schimburilor de "relaţii" individuale. Aceste asocieri, la început informale, se stabilesc astfel încît reuşesc să asigure schimburi de bunuri şi servicii într-un mediu de deplină sărăcie, în umbră şi prin contrabandă./.../

De data aceasta, compromisul merge mult mai departe decît simplul "Ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim". Într-un sistem în care proprietatea mijloacelor de producţie şi de schimb este colectivizată, iar acest lucru duce, în locul dezvoltării bogăţiilor, la penurie şi frustrare, producătorii-funcţionari sub-închiriază sau dau spre folosire în scopuri personale acea parte a instrumentului colectiv în deficit pe care o controlează. Aceştia negociază cu alţii pe baza reţelei de bunuri şi servicii care nu le aparţin în schimbul unor bunuri şi servicii care nu aparţin celorlalţi. În cazul acesta nimeni nu fură pe nimeni, doar sistemul e furat - sistem care de altfel e foarte tolerant în această privinţă, deoarece şi cei care îl administrează au faţă de sectorul de care sînt răspunzători acelaşi comportament pe care îl au cei care îi sînt subordonaţi./.../ Actorul social poate intra în contact, poate progresa sau se poate pur şi simplu menţine într-un colţ al reţelei, dar trebuie să fie în stare să utilizeze în cunoştinţă de cauză informaţiile pe care le deţine şi să cîntărească raporturile de forţă, în permanenţă susceptibile de a se modifica. Aceste raporturi însă nu îi pot asigura un sentiment de apartenenţă comunitară, şi nici nu-i permit să se încreadă în celălalt. Prin intermediul reţelei, individul reuşeşte bineînţeles să intre într-o relaţie socială, dar o relaţie de un tip care îl desocializează, îl închide în el însuşi, îl reduce la ceea ce reprezintă el cu mai puternicele sau mai slabele sale capacităţi de negociere, de mediere, sau de şantaj./.../

"SISTEMUL ROŞU" ŞI "SOCIETATEA NEAGRĂ"

Ajungem astfel la observaţia că sistemul produs de comunism nu a fost totalitar decît într-un sens restrîns. În sensul intenţiilor sale, ferme şi energice într-o primă perioadă, apoi, într-o a doua fază, mai mult proclamate decît aplicate. "Sistemul roşu" se baza spre finalul cursei mai mult pe acordul de compromis pe care îl realizase cu "societatea neagră" decît pe realizarea obiectivelor sale iniţiale. În ceea ce o priveşte, societatea românească segmentată, compartimentată, asumată, deresponsabilizată, terorizată într-o anumită măsură şi inhibată pe de altă parte, nu s-a putut constitui în societate civilă. Compromisul pe care l-a făcut cu structurile de putere a fost în detrimentul capacităţii sale de a organiza acţiuni de solidaritate între grupuri. Într-o anumită măsură, putem spune că antiteza societăţii civile nu este statul comunist birocratic şi poliţienesc, ci societatea reconstruită în umbra şi fisurile acestui Stat, şi care sporeşte prin reţelele sale segmentarea provocată de putere. Societatea neagră este societatea civilă funcţionînd împotriva ei înseşi, de-a-ndoaselea.

În felul acesta se pare că pote fi explicat faptul că o colectivitate de indivizi a putut fi determinată să acţioneze eficient pentru a ridica cu fiecare zi tot mai înalte zidurile propriului său dezastru./.../

Viitorul românesc, deşi deosebit de tulbure, rămîne deschis tuturor surprizelor. În măsura în care totuşi se poate vorbi de un viitor, iar acesta este rezultanta acţiunii fiecăruia dintre actorii implicaţi, hotărîtoare va fi fără îndoială posibilitatea lor de a opta între o strategie de afiliere la reţele, situaţie în care vechea stare se va menţine, şi o strategie capabilă să integreze valorile de autonomie în acţiunea individuală alături de cea de solidarizare în acţiunea socială - o solidaritate trecînd mult dincolo de grupul social sau etnic, căruia îi aparţine individul - astfel încît societatea să nu mai poată fi pusă în situaţia de a acţiona împotriva ei înseşi.

În ceea ce le priveşte, ţările occidentale sînt datoare nu numai să le ofere ţărilor din această zonă perspective rezonabile de integrare în Europa, ci să vegheze ca responsabilii acestor ţări să nu permită dezvoltarea unor discursuri etnico-naţionaliste şi să cadă pradă tentaţiei de a folosi popoarele unele împotriva celorlalte. Exemplul iugoslav - putem spera acest lucru - e de natură să fi deschis ochii multora.

Bernard PAQUETEAU

Traducerea: Delia VASILIU

Justiție parașutată

Un reflex nefericit ne face să privim tot ce se întîmplă în prezent prin lentila deformată a ceea ce ținem noi minte sau ni s-a spus că a mai fost o dată. Un reporter britanic pleacă din Sarajevo cu imaginea unui bătrîn de 94 de ani, care, poate cînd avea 15 ani și-a încrucișat pașii cu cei ai lui Gavrilo Princip - asasinul sîrb al arhiducelui Franz Ferdinand, eveniment care după un război mondial a creat Iugoslavia. Acum bătrînul moare de frig, războiul e pe cale de a deveni mondial, cît despre creație – hărțile Vance-Owen n-au asemenea pretenții: ele limitează dezastrul. Acordurile de încetare a focului dau un nou elan forțelor combatante, convoaiele cu ajutor umanitar sînt folosite ca obiect de șantaj, trupele ONU sînt de fapt ostatice, embargoul economic îi lovește mai curînd pe cei care îl aplică, decît pe cei împotriva cărora a fost decretat. Reporterii - care au dat un bun procent de victime - relatează complet lipsit de imaginație cotidianul ororii. La început au fost vinovați doar sîrbii. Pe urmă s-a dovedit că nici croații nu cîntă doar în corul bisericii. În cele din urmă au ieșit la iveală fapte care îi incriminează și pe musulmani.

Sînt vinovați toți: și cei care ordonă, și cei care făptuiesc și cei care răzbună ceea ce a fost făptuit. Și pentru că în mod evident, negociatorii nu pot impune pacea, se prefac că ea s-a instalat deja și sînt foarte preocupați de pedepsirea vinovaților. Odată cu ajutoarele vor parașuta și dreptatea.

În unanimitate Consiliul de Securitate a decis instituirea unui tribunal internațional pentru judecarea crimelor de război. Nimeni nu se îndoiește că au fost sînt și vor fi crime de război. Războiul însuși e o crimă. Dar ca și altădată vor fi pedepsiți învinșii care n-au reușit să fugă la timp. Nürnbergul este considerat un precedent valabil, deși însăși desfășurarea lui n-a fost ireproșabilă, iar la umbra sentințelor lui o mulțime de vinovați au murit în patul lor ca oameni onorabili. Dacă nu l-a răpus frigul, bătrînul de la Sarajevo, care repeta în prostie "Good morning! Bonjour! Buongiorno!" are o idee mai precisă despre justiție decît ambasadorii din încăperile încălzite de

Măsura crimelor

Într-o regiune distrusă de război, în care peste 3 milioane de persoane și-au părăsit locuințele - sînt 600.000 de refugiați și persoane deplasate în Croația, 800.000 în Bosnia, 430.000 în Serbia - e greu să faci statistici. De unde să știi dacă o femeie dispărută e moartă, e deținută sau e în exil? Comisia de anchetă a violurilor numită de guvernul bosniac estimează numărul victimelor la 60.000. Ministerul de Interne de la Sarajevo susține cifra de 50.000. Comisia de anchetă a Comunității Europene, care e foarte rezervată asupra subiectului, consideră că "estimarea cea mai rezonabilă" ar fi de 20.000 de victime. Numărul real va fi probabil incert încă multă vreme. "Cînd vom putea face cercetări în interiorul teritoriului bosniac - explică un expert - vom descoperi probabil o groapă comună pe lîngă fiecare lagăr, pe lîngă fiecare sat care a trecut prin purificarea etnică. Și în fiecare groapă comună se vor găsi femei violate".(...)

Convenția a patra de la Geneva, care definește statutul civililor în timp de război prevede că "femeile vor fi în mod special protejate împotriva oricărui atentat la onoare și în special împotriva violului, constrîngerii la prostituție și a oricărui atentat la pudoare"."Aceste violuri constituie crime de război" - consideră Fritz Karlshoven care prezidează o comisie de cinci juriști, însărcinată de Consiliul de Securitate să ia în considerare constituirea unui tribunal internațional. Vor fi judecați criminalii într-o zi? Nu e sigur. Conducătorii khmerilor roșii, responsabili pentru masacrul a un milion de oameni între 1975 și 1979, n-au fost niciodată judecați, și refuză și astăzi, nepedepsiți, să permită ca trupele lor să fie dezarmate de ONU. Nu cu măsura crimelor lor sînt judecați, din nefericire, tiranii, ci în funcție de interesele diplomatice ale marilor puteri. Și atunci, viața distrusă a femeilor bosniace...

(Le Nouvel Observateur -
ianuarie 1993)

Legile războiului și justiția învingătorului

Procesele de la Nürnberg ale crimelor de război au fost o invenție americană. Dacă ar fi fost după Stalin elita nazistă - vreo 50.000 de ofițeri, oficialități ale Partidului, intelectuali și industriași ar fi trebuit lichidați, fără nici o formalitate, în 1945. Și britanicii înclinau spre soluția împușcării naziștilor proeminenți, îndată după capturare. Doar Statele Unite doreau un proces, care, după cum spune Telford Taylor* "să stabilească principii și proceduri noi în legea internațională". Au făcut-o în felul lor. Cînd au început înfățișările, în noiembrie 1945, Statele Unite au importat vreo 1.700 de juriști, secretare, interpreți și gărzi în Nürnbergul în ruine - un contingent de zece ori mai mare decît cel britanic.

"Voi americanii faceți totul pe scară mare" a spus procurorul general englez, Maxwell Fyfe, și, într-adevăr, aceasta este și reacția cronicarului englez față de masivele memorii ale lui Taylor: 641 de pagini, dacă nu punem la socoteală apendicele, notele, bibliografia și indexul. Sînt justificate? Da. Taylor scrie ca un om care vede din interior - a făcut parte din echipa Statelor Unite și l-a interogat pe Feldmareșalul Erich von Manstein - iar cartea sa oferă cea mai bună și cea mai consistentă expunere a mecanismului de culise care i-a condus pe judecători și avocați spre pronunțarea verdictelor.

Se conturează astfel un catalog al confuziilor, incompetenței și ipocriziei care se confruntă mereu cu întrebarea dacă britanicii și sovieticii n-au avut totuși dreptate. În primul rînd ar fi arbitrariul cu care au fost selecționați cei 21 de acuzați. Hans Fritzsche, directorul radioului sub Goebbels, nu l-a întîlnit niciodată pe Hitler. A fost adus în boxă pentru simplul motiv că trebuia completat numărul (sovieticii capturaseră doar un nazist proeminent, pe amiralul Erich Raeder și l-au adus pe Fritzsche în boxă ca să-și dubleze contribuția). Hjalmar Schaht, fostul președinte al băncii Reich-ului, n-ar fi trebuit acuzat deloc. Cum scrie Taylor: "Ideea că un om pe care sfîrșitul războiului l-a găsit ca deținut într-un lagăr de concentrare a putut fi acuzat era lipsită de noimă". La celălalt capăt, Alfred Krupp, fabricantul de arme a scăpat doar pentru că în mod incompetent britanicii au insistat să fie judecat tatăl său, Gustav, care s-a dovedit a fi prea senil ca să poată suporta procesul.

Justiția n-a fost ajutată nici de faptul că democrațiile trebuiau să împartă banca judecătorilor cu oamenii mînuiți de Stalin. Și englezii, și americanii știau că sovieticii au ucis în 1940, 10.000 de ofițeri polonezi la Katyn, iar acum asistau cum sovieticii îi acuză pe germani de crimă. Și ce penibil era să auzi cum oamenii lui Stalin îl învinuiau pe Goering că a pus la cale agresiunea împotriva Poloniei, cînd cealaltă jumătate a țării fusese ocupată de URSS în termenii pactului Ribbentrop-Molotov. De asemeni, era o extremă ipocrizie din partea Angliei și a Statelor Unite să-l acuze pe amiralul german Doenitz că a călcat legile în războiul submarinelor, în timp ce amiralul Nimitz recunoscuse că a folosit pentru aliați exact aceleași mijloace.

Ca om al legii prezent la fața locului Taylor scrie cu o deosebită autoritate despre caracterul aleatoriu al sentințelor. Doenitz ar fi trebuit în orice caz achitat, cum au dovedit americanii, dar a primit zece ani. Ministrul armamentului, Albert Speer, ar fi trebuit probabil spînzurat, dar a fost salvat de britanici care l-au considerat un gentlman.

Nimeni nu dorea să-l salveze pe Julius Streicher, un antisemit notoriu, dar Taylor argumentează convingător că n-a fost vinovat de crime de război, ci numai de faptul că era un om respingător. Judecătorii l-au trimis la spînzurătoare "ca și cum ar fi călcat pe un vierme".

Curios totuși, Taylor este unul dintre puținii istorici care crede că executarea lui Alfred Jodl, adjutantul lui Hitler, a fost corectă. (Postum, Jodl a fost dezvinovățit de cele mai multe din acuzații de către o curte germană de de-nazificare, fapt pe care autorul nu-l menționează.)

(...) Cu toate improvizațiile de moment și rezervele emise cu privire la "justiția învingătorilor", procesele de la Nürnberg au avut totuși un efect pozitiv. E adevărat, în cele din urmă n-au stabilit noile principii ale legii internaționale. E adevărat, de asemeni, cum spunea și Goering, că acestea n-au fost "procese" în sensul în care verdictele ar fi putut fi altele: Goering, Ribbentrop, Sauckel, Kaltenbrunner, Frank, Seyss -Inquart trebuiau să moară. Era de neconceput, în climatul anului 1946, existența unui alt final.

Nu, cîștigul de la Nürnberg a fost că a etalat, prin filmele documentare, prin miile de acte capturate, prin săptămînile și lunile de mărturii - oroarea bestială absolută a tiraniei naziste. Extremiștii de dreapta din Germania, istoricii "revizioniști" din Anglia, Franța și Statele Unite pot să se sucească cum vor: nu vor izbuti să șteargă faptele adunate în 22 de volume de mărturii produse de Tribunalul Militar Internațional. În aceste timpuri incerte, la atîta se reduce moștenirea de la Nürnberg și valoarea acestei cărți.

Robert HARRIS
(The Guardian -
3 ianuarie 1993)

---

* "Anatomia proceselor de la Nürnberg" – Memorii de Telford Taylor., Ed. Knopf

© M. Oroveanu

Hyde Park

Jos regele Momo!

"... Cînd se moare pe capete în Bosnia, în Kraina, la Mogadiscio, în Angola, în Nagorno-Karabah, la Gaza, la Kabul, cînd se înființează lagăre pe etnii și toate Crucile Roșii stau paralizate, cînd se caută criminalii de război prin toate ogrăzile și sufrageriile în care s-au instalat statele majore, cînd e atîta nenorocire pe pămînt, cum de-și permit brazilienii dumitale, că știu cît îți place fotbalul lor, să înceapă carnavalul de la Rio, scoțînd 7 zile în oraș școlile de samba să danseze pînă le vine rău? Eu aș institui un embargo și asupra Braziliei, să-i condamne pentru apolitism, indiferență și egoism, - toate criminale! Școli de samba îi trebuie lumii acum? Lumea arde și moare, dumnealor dau din șolduri și din fund conduși de regele Momo... Ei nu se gîndesc la imaginea lor în lume?"

"Liniștește-te, dragă - i-am spus incalculabilului meu amic - așteaptă puțin să vezi cu cîți morți se va lăsa carnavalul de la Rio. Poate ai să fii mulțumit..."

El: "Pînă nu-l văd în lanțuri pe regele Momo..." (R.C.)

Secretul din insulă

Chiar după 50 de ani, revelația colaborării dintre notabilitățile insulei Guernsey și invadatorii naziști în persecutarea evreilor calcă pe nervi. Majoritatea oamenilor din Anglia nu prea se gîndește la insulele din Canal. Dar se gîndește mult la cel de al doilea război mondial și își amintește vag că insulele au fost singurul teritoriu britanic ocupat de Germania hitleristă. Aproape o jumătate de secol ocuparea insulelor a fost tratată ca o curiozitate locală și cînd memoria a obosit ca un colb al istoriei. Dar faptele din dosarul Guernsey modifică aceăstă percepție.

Victimele colaboraționismului meritau reparații imediate încă din 1945, dar nu le-au obținut niciodată. În loc să fie trase la răspundere pentru ce au făcut, autoritățile colaboraționiste au fost răsplătite în mod public. Împuternicitul pentru Guernsey, Victor Corey, și unul din colegii săi, John Leale, au fost înnobilați. Secretul de stat i-a protejat. Tainele întunecate ale insulei au rămas îngropate în arhive, indisponibile pentru cercetări. Au devenit publice doar după ce în 1991 a fost promulgată Legea crimelor de război, după ce Scotland Yard a început o investigație, și după ce acest ziar și deputatul David Winnick au declanșat o campanie. Chiar și acum actele din timpul războiului din insula vecină Jersey sînt sub cheie.

Revelațiile de la Guernsey au implicații mai adînci. Cea mai importantă este cea că englezii ar trebui să-și dea seama că același lucru s-ar fi întîmplat aici, dacă Hitler ne-ar fi invadat în 1940. Guernsey ne avertizează că n-ar trebui să fim atît de orgolioși în convingerea noastră care susține că a te culca cu dușmanul este un viciu specific continental. Ne putem mîndri cu rezistența noastră din 1940, dar multe din atitudinile britanice de după război au fost umbrite de falsul sentiment al superiorității morale. Dacă citim corect documentele de la Guernsey, ne simțim stînjeniți și rușinați. Ar trebui să fim recunoscători că n-am fost puși la încercare, cum au pățit cei din insulă. Prin grația lui Dumnezeu - și a Canalului - am scăpat.

(The Guardian -
17 ianuarie 1993)

Pagini realizate de
Magdalena BOIANGIU

Literatura română faţă cu progresul (II)

— Despre ura faţă de Bucureşti —

În perioada de 100 de ani care urmează mişcării de la 1821 şi ţine pînă la Marea Unire, reforma agrară şi acordarea votului universal, ţara noastră a realizat un progres uriaş aproape imposibil de evaluat pentru cei care nu au trăit sub regimul de suzeranitate turcească şi au mai apucat transformarea celor două principate româneşti şi a Ardealului ocupat într-o ţară liberă, modernă, în plină expansiune culturală, economică, politică, oferind măcar aspectul unui stat european cu un regim dintre cele mai democratice din lume.

Procesul fusese iniţiat ca o soluţie disperată la 1821 sub forma unei mişcări pe scară naţională dar şi pan-creştine şi anti-otomane de vîrfurile societăţii politice (dar şi ecleziastice, culturale) care aveau interesul să scuture jugul străin. Apoi emanciparea a fost îmbinată cu interese prevalent economice, perspectivele larg deschise de pacea de la Adrianopole (1829) îngăduind măcar sub acest aspect accesul ţărilor româneşti spre lume. Procesul este preluat de burghezia din ce în ce mai consolidată care la 1848 şi mai tîrziu, începe să exprime tendinţe diferite de acelea ale unei boierimi din ce în ce mai legate de economia agrară. Aceasta înregistrează o gravă criză spre sfîrşitul secolului, atît din incapacitatea ei lăuntrică (o suprafaţă de teren cultivabil limitată faţă de o populaţie rurală imensă, cu randament foarte scăzut) dar şi din cauza concurenţei acerbe nord-americane, apoi canadiene, argentiniene, australiene, care o vor duce practic vorbind la ruină.

Cîteva mişcări ţărăneşti, culminînd cu cea de extremă violenţă de la 1907, avertizează asupra acestei crize şi mai ales a situaţiei clasei boiereşti, care se dovedea din ce în ce mai mult o piedică în calea progresului, posibilitatea ei de salvare fiind preluarea pîrghiilor economice prin investiţii de capital (ceea ce nu s-a întîmplat decît în puţine cazuri, boierii noştri preferînd să-şi irosească banii în cheltuieli nesăbuite şi articole de lux, deobicei în străinătate, ceea ce însemna o acţiune anti-naţională) sau prin vărsarea ei în elita noii societăţi, din ce în ce mai accentuat burgheză, dîndu-i acesteia o strălucire specifică (în politică, ştiinţă, magistratură, corpul de ofiţeri etc). Ea e lichidată prin marea reformă agrară imediat post-belică, dar va rămîne să fie evocată în literatură, iar nimicirea ei (mai mult o autodistrugere) să fie deplînsă amarnic de toţi nostalgicii proveniţi din mediul rural (sămănătorişti şi neosămănătorişti) sau aderente la acesta.

Acest proces de transformare socială, de rupere de un trecut odios şi de integrare în Europa s-a realizat în etape, dar în mod galopant şi nu s-a văzut reflectat în literatură, care s-a dovedit, chiar şi în preajma marelui moment 1916 ciudat de retardatară, pierdută în visuri anacronice şi mai ales incapabilă să vadă realitatea. Procesul modernizării României a fost surprins doar în efectele negative, fie cu acuitatea unor inteligenţe care se apleacă asupra propriilor ei insuficienţe (Maiorescu, Caragiale) dar mai ales din punctul de vedere al celor "înfrînţi", de fapt nişte demisionari, înfrînţi fără luptă sau căzuţi lamentabil la prima adiere mai puternică a vîntului.

Pe scurt, ne vom limita la două expresii caracteristice ale ororii faţă de realitatea din ce în ce mai expansivă a societăţii româneşti şi care se văzuse încununată de marele act al unirii din 1918: este vorba în primul rînd de opacitatea, obstrucţia şi în cele din urmă blamarea deschisă a procesului de industrializare, iniţiat timid, în atîtea riscuri şi primejdii, de partea cea mai dinamică a societăţii liberale. În 1914 apare primul mare roman românesc: **Arhanghelii**, de I. Agârbiceanu, în care exploatările aurifere dintr-o zonă a Munţilor Apuseni sunt văzute ca nişte expresii ale iadului, dorinţa de înavuţire ca un păcat de moarte, iar falimentul celui mai ambiţios şi mai arid întreprinzător ca o izbăvire, toată populaţia întorcîndu-se în pace la formula patriarhală, pastorală, adică la mizerie.

Un deceniu şi jumătate mai tîrziu, Cezar Petrescu dă în două masive romane expresia aceleiaşi porniri de ostilitate împotriva industrialismului, atacînd una din principalele surse naţionale de venituri (**Comoara regelui Dromichet** şi **Aurul negru**) într-o coloratură mai accentuat barbară, căci finalul cuprinde un îndemn la distrugerea totală a industriei petroliere pe care un personaj al său, un incendiator într-o criză de răzbunare, abia o schiţase. Tema revine deşi fără accentele romantice şi declarative din literatura lui Cezar Petrescu în marele roman al lui Radu Tudoran, **Flăcările** (1945), o carte care înfăţişează în acelaşi stil catastrofic soarta unei înjghebări industriale petroliere, care adusese o iluzorie prosperitate. Să ne amintim apoi că şi în **De două mii de ani**, romanul unui modern, unui "gidian" ca Mihail Sebastian, conflictul major al acţiunii se concentrează în jurul implantării unei intreprinderi industriale în spaţiul "mioritic", o încercare fireşte zădărnicită în cele din urmă.

Am spus că demiterea boierimii noastre în jumătatea a doua a secolului trecut, a scos-o de pe linia progresului, îndeosebire de cea engleză, una din rarele aristocraţii care s-au instalat în fruntea societăţii industriale, nu s-au limitat la agrarianism şi la retragerea în trecut. Există două romane în care cîte un reprezentant al boierimii se vede drastic blamat cînd încearcă să investească bani şi energie într-o industrie, renunţînd să se rezume la din ce în ce mai precara rentă morală: unul este **Sfîrşit de veac în Bucureşti** de Ion Marin Sadoveanu, 1944, iar celălalt **Nopţi de sînziene** de M. Sadoveanu.

În primul, un boier falimentează lamentabil încercînd să pună pe picioare o fabrică de oglinzi, în cel de al doilea, altul face o timidă tentativă de a pune în exploatare un codru secular prin mijlocirea unui inginer francez; dar "forţele naturii" - şi oamenii ataşaţi lor - se opun şi străinul părăseşte ţara şi ispita de a se căsători cu fata boierului, în faţa incompatibilităţii dintre medii.

A doua temă care divulgă caracterul reacţionar al literaturii sau măcar al prozei româneşti, este oroarea faţă de capitală, de oraşul Bucureşti, o realizare majoră a civilizaţiei româneşti, încă şi azi titlul de mîndrie al întregii ţări şi subiect de uimire decenii întregi pentru patrioţii români care veneau din provinciile subjugate. El a fost reprezentat de toţi literatorii reacţionari (naţionalişti, sămănătorişti, tradiţionalişti) ca un loc al infernului, o cloacă de corupţie, de perdiţie. De la **Babylon** de Radu Cosmin, la **Întunecare** de Cezar Petrescu sau **Purgatoriul** de Corneliu Moldoveanu sau **Bucureşti, oraşul prăbuşirilor** de Octav Dessila, apoi la **Calea Victoriei** de Cezar Petrescu sau chiar la **Anotimpuri** de Radu Tudoran, prezentarea marei noastre urbe s-a făcut prin blesteme şi invective, în contrasens cu realitatea istorică şi cu semnificaţia adevărată a acestui concentrat unic de civilizaţie românească.

În 1920 este ales membru al Academiei Române Mihail Sadoveanu şi evenimentul are o deosebită însemnătate, deoarece povestitorul moldovean era probabil atunci cel mai reacţionar scriitor român; inspiraţia lui se alimenta în afara societăţii moderne sau din epavele acesteia, cam înainte de 1880 nici măcar Unirea Moldovei cu Ţara Românească nefiind integral acceptată. Marile lui reuşite artistice speculează abstragerea din istorie, naturismul, proiectarea în imaginar şi legendă. Ca orice scriitor de această factură, el a fost şi un provincialist, de altă forţă decît Agârbiceanu, dar încurajat în această atitudine de cercul reacţionar al **Vieţii româneşti**, blocat în ideea limitativă a "specificului naţional".

În prima sa tinereţe, determinat de marile sale succese literare, a încercat să se stabilească în Bucureşti şi să se integreze social noii lumi; a fugit după un timp înspăimîntat, retrăgîndu-se între stupi, pomi fructiferi, fiare domestice şi butuci de vie (Cred că nici un roman al său nu are ca mediu capitala ţării; în cel mai bun caz un tîrg de provincie, sau Iaşii, dar nici aceştia acceptaţi integral).

Interesant e că în discursul de recepţie, el nu şi-a elogiat predecesorul, cum era regula, ci a exaltat ţăranul român, într-o replică întîrziată la discursul lui Duiliu Zamfirescu, **Poporanismul în literatură**. Acelaşi lucru îl vor face cîţiva ani mai tîrziu L. Rebreanu şi Lucian Blaga, în timp ce un Octavian Goga marele specialist în blestemarea lumii urbane îşi făcea auzite imprecaţiile în orice prilej şi de la orice tribună.

Alexandru GEORGE

© M. Oroveanu

"Ultima oră"

Vara anului 1876

"Îndată după constituire, Camera numeşte o comisiune de anchetă parlamentară pentru darea în judecată a miniştrilor conservatori din cabinetul Lascăr Catargiu.

Sunt propuşi la darea în judecată:

1) Lascăr Catargiu, fiindcă în înţelegere cu colegii săi a abuzat de putere spre a falsifica alegerile, că a întrebuinţat în folosul său banii publici, că a oprit pe magistraţi de a-şi îndeplini datoria etc. etc.

2) Petre Mavrogheni, fost ministru de Finanţe, că a falsificat bugetul statului, cu scopul criminal de a ascunde adevărata situaţie financiară spre a se menţine la putere etc. etc.

3) George Gr.Cantacuzino, fost ministru de Finanţe, pentru aceleaşi motive ca predecesorul.

4) Generalul Florescu aproape pentru aceleaşi motive ca şi Lascăr Catargiu.

5) Al.I.Lahovary, fost ministru de Justiţie, pentru că a influenţat alegerile, a numit magistraţi personali, căutînd să corupă magistratura etc.

6) Vasile Boerescu, fost la Externe, pentru aceleaşi motive.

7) Gheorghe Costa-Foru, id.id.

8) Titu Maiorescu, id.id.

Raportor a fost Anastasie Stolojan*, deputat de Dolj.

Constantin BACALBAŞA

---

* Raportorul Stolojan de alaltăieri, nu are, evident, nici o legătură cu ministrul Stolojan de ieri.

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefoane: 633.74.03 - 633.31.21 ● Telefax: 312.75.59 -312.89.05 ● Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET SA ● Abonamentele se pot contracta, angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, et. 1, cam. 9, tel. 633.11.62 ● Abonamente anuale în străinătate: 96 $ SUA sau monedă convertibilă în contul 46.10.009.401.30.03- BRCE ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Mihai BOTEZ, Augustin BUZURA, Ştefan Aug. DOINAŞ, Mihai OROVEANU, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU, Tita CHIPER, Radu COSAŞU, Bogdan GHIU, Dora MEZDREA, Teodor SUGÁR (secretar general de redacţie), Alex. Leo ŞERBAN, Elena ŞTEFOI (secretar general de redacţie), Mircea VASILESCU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Gabriela ANDREESCU

Tiparul executat la PROGRESUL ROMÂNESC SA, Calea Plevnei 114, tel. 637.71.96

Anul I
nr. 9
12-18 martie 1993
16 pagini 50 lei

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR: ANDREI PLEȘU

> *"Ce veselie! ce avînt! ce entuziasm!... A! sînt sublime momentele cînd un popor martir sfarmă obedele și cătușele tiraniei, și, aruncîndu-le departe, tare de dreptul său, fără ură uitînd trecutul odios, închină des, dar sincer, pentru sfînta Libertate și - te pupă! O!"*
>
> *(I.L. Caragiale. Boborul)*

În acest număr:

Festivități, petreceri, ceremonii și comemorări

Invitați la *Divanul Dilemei*:
Irina Nicolau
Cezar Tabarcea
Ioan Chirilă

Avem sărbători - n-avem sărbătoare - un interviu cu Petre Roman

Articole și opinii:
Lucian Vasilescu, Ioan Buduca, Rodica Zafiu, Virgil Ștefan Nițulescu

EDITOR: FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

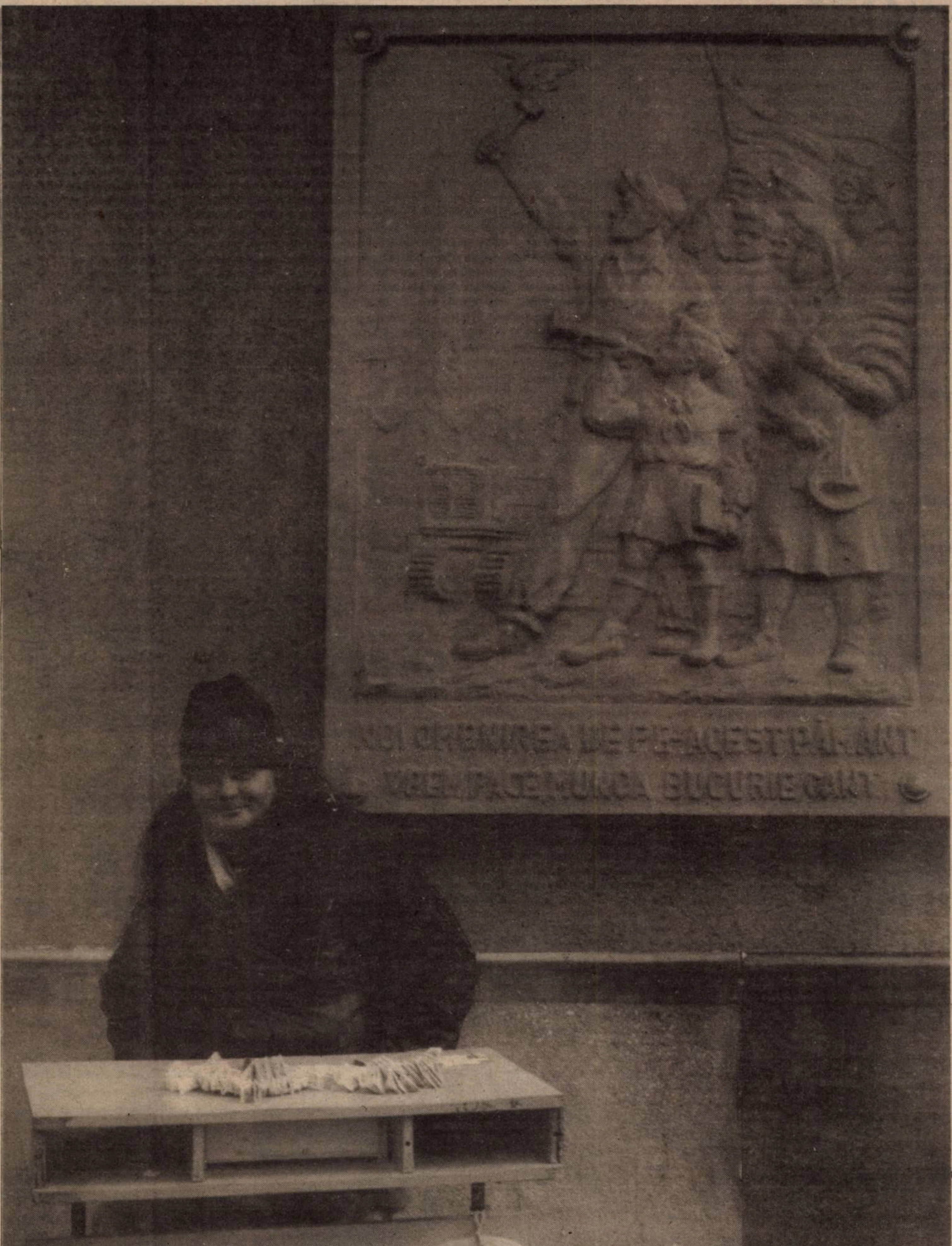
…OPRIMIREA DE PE-ACEST PĂMÎNT
VREM PACE, MUNCĂ, BUCURIE, CÎNT

© M. Oroveanu

Mai-mult-ca-prezentul

Comunismul rezidual

9. Marele ordinator

Politica nu e desigur nici un joc, nici o activitate pragmatică, utilă dar modestă, ea este valoare şi marchează faptul că omul a pus sechestru pe destinul său.

Jacques ELLUL

"Omul nou" n-ar putea " să lucreze", acoperind mormanele de victime ale trecutului, asemenea ierbii din poemul lui Carl Sandburg, dacă timpul nostru n-ar fi prin excelenţă o epocă a politicului: cine ar fi în stare să conteste că trăim astăzi într-o lume puternic politizată?

Simptomele acestei stări de lucruri sunt cel puţin trei. Este, mai întîi, puternica dezvoltare a Statului: acesta şi-a sporit sensibil funcţiile, în comparaţie cu secolul trecut, şi-a mărit personalul angajat, şi-a asumat din ce în ce mai multe responsabilităţi; centralizarea, de care suferă nu numai regimurile totalitare, precum şi tendinţa organismului statal de a monopoliza deciziile de interes obştesc completează această creştere monstruoasă. Lenin însuşi, în "Testamentul" său, s-a arătat surprins şi îngrijorat de evoluţia tînărului stat sovietic la începutul anilor '20. În al doilea rînd, Statul şi-a "secretat" propria-i clasă conducătoare, de experţi, care - odată instalată în fotoliile de decizie - devine de un conservatorism **à outrance** pentru "a persevera în fiinţă". În fine, trebuie observat faptul că, datorită noilor condiţii create de civilizaţia secolului nostru, individul participă tot mai activ la viaţa politică. De bună voie? Mai mult sau mai puţin. Să nu uităm că orice stat se socoteşte legitimat exclusiv prin adeziunea poporului, exprimată prin alegeri.

Un vag aer mitologic îmbracă politizarea lumii actuale; vreau să spun că participarea politică a cetăţenilor este în funcţie de credinţele lor, căpătînd fără excepţie o tentă pasională: s-ar părea că utopia de altădată (Statul visat de Platon - centru vital şi creier al societăţii) a devenit astăzi, pentru noi, o realitate. "Statul încarnează în mod nemijlocit binele comun, el e marele ordinator, marele organizator", scrie un politolog francez. Depinzînd aproape exclusiv de Stat (nu de interesele, aventurile sau toanele căpeteniilor de oşti, ca în Evul Mediu), Istoria însăşi se transformă astfel în istorie politică. Există oare astăzi vreo valoare care să nu fie politizată? E limpede că politicul a ajuns la rang de criteriu pentru aprecierea binelui şi răului social. La un examen atent s-ar putea chiar observa că multe simboluri politice s-au substituit vechilor simboluri religioase. Harta lumii s-a modificat, iar ea ne arată că popoarele care încep să facă politică (de pildă, popoarele din fostele colonii) "intră în Istorie" - cum zic politologii - tocmai graţie faptului că devin state independente, că adoptă structuri statale de tip occidental şi că imită viaţa politică a vechilor ţări civilizate.

Societatea însăşi acordă tot mai multă atenţie oamenilor politici. Nu li se cere anumitor categorii de cetăţeni - intelectualilor, artiştilor - să-şi confirme definiţia, conform căreia ei ar fi obligaţi la atitudine politică? Oamenii apolitici - în măsura în care mai există - sunt puternic criticaţi: datoria de cetăţean primează. Nu e mai puţin adevărat că există voci care pledează pentru de-politizarea societăţii, avertizînd asupra abuzului de politică. E posibilă o de-politizare a societăţii moderne? Deocamdată se vîntură doar ideea că acest fenomen ar fi necesar, întrucît "un spirit politizat este un spirit invadat, strivit, supus în mod pasiv", în pofida izbucnirilor sale de agitaţie şi violenţă.

Constatarea că trăim într-o lume politizată stă la îndemîna oricui. Mai puţin evidentă este, însă, o altă constatare: aceea că, fără să-şi dea seama, societatea contemporană **trăieşte politicul ca o valoare autonomă**. Afirmaţia aceasta este de natură să şocheze, să provoace un adevărat scandal. Spiritualiştii, idealiştii, creştinii, romanticii, moraliştii etc., - toţi oamenii de o anume nobleţe interioară, pentru care politica nu poate fi divorţată, dacă nu chiar de religie, în orice caz de morală - se vor simţi insultaţi în crezul lor cel mai intim, auzind expresia "autonomia politicului", şi vor protesta împotriva a ceea ce li se va părea fie "pragmatism politic materialist", fie "politică fără scrupule", fie "cinism politic". Eufemistic, ei vor grăi cuvîntul **machiavelism**.

Dacă lumea noastră s-ar mai afla încă în faţa unei opţiuni, dezbaterea ar fi următoarea: "Dacă amestecaţi valorile în politică, politica devine imposibilă; iar dacă nu o faceţi, lipsiţi politica de orice sens al ei. Cine valorează mai mult, Isocrate sau Demosthene? Oare trebuia ca Atena anilor 350 să aleagă expansiunea teritorială a Helenismului, dar a unui Helenism care n-ar mai fi avut conţinut, libertatea fiind pierdută, sau să aleagă libertatea, conducînd la dezastre? La fel, Franţa, în 1957, trebuia să aleagă Algeria franceză, în dispreţul tuturor valorilor civilizaţiei franceze, sau dimpotrivă respectul acestor valori cu preţul declinului «definitiv» al ţării?" (Jacques Ellul: **L'Illusion politique**, Laffont, Paris 1965, p. 116). Din păcate, lumea noastră nu se mai află în faţa unei asemenea opţiuni: alegerea a fost făcută de mult. În 1961, De Gaulle - taxat drept un om de stat cinic - anunţa că Algeria trebuie eliberată, pentru că, în fapt, "lucrurile sunt ceea ce sunt", şi că, acum, "interesul nostru este să plecăm", aşa cum cîndva interesul nostru " a fost să ne instalăm acolo". În 1962, însărcinatul cu afaceri publice al Pentagonului, J. Sylvester, declara: "E ceva constant în Istorie că un guvern are dreptul să mintă pentru a se salva", adăugînd: "Informaţia este un instrument al puterii". Aşadar, exact ceea ce spusese şi Lenin! Un guvern se situează în afara normelor etice, informaţia este o armă. Acelaşi politolog francez comentează: "Bineînţeles, acest cinism nu e pe gustul nimănui. Politica înseamnă virtutea, iar cînd izbucneşte Watergate (situaţie atît de banală, şi care se întîlneşte peste tot!) toată lumea încearcă oroarea unui sacrilegiu, că un om politic a putut să se comporte atît de rău. În realitate, eroarea stă în faptul de a fi minţit atît de prost" (p.102).

În epoca noastră, Statul a devenit marele ordinator al vieţii societăţii, - atît în ce priveşte organizarea treburilor publice, cît şi în ce priveşte rezolvarea intereselor personale ale membrilor acesteia. La o primă vedere, rolul acesta pare pe cît de nobil, pe atît de binevenit: de ce să nu ne bucurăm de înalta ocrotire nepărtinitoare a unui **pater familias**, capabil să aplaneze conflictele dintre noi şi să ne asigure tuturora o convieţuire paşnică, demnă şi comodă? Îndoiala începe să mijească însă, de îndată ce se pune chestiunea mijloacelor pe care le utilizează Statul pentru realizarea acestor deziderate unanime, mijloace care ni-l arată, în mod evident, ca fiind extrem de părtinitor - în favoarea intereselor sale proprii. Se ştie, de la Max Weber, că legea Statului modern este violenţa; o violenţă care, prevalîndu-se de calitatea de a fi legală, se consideră şi perfect justificată: este drept ceea ce se prevede prin lege, nu-i aşa? E nevoie de o analiză mai profundă, pentru a observa că această violenţă legală are ca unic scop "perseverarea în fiinţă" a Statului însuşi, şi că legalitatea mijloacelor de constrîngere, prin care Statul îşi impune autoritatea încetează ori de cîte ori o cer interesele Statului însuşi.

Ceea ce defineşte epoca noastră e faptul că înşişi cetăţenii s-au deprins cu ideea că exigenţele lor de viaţă - de la cele elementare, la cele complexe - trebuie să fie satisfăcute de către Stat. Acesta nu mai e perceput ca un simplu cadru, ci ca un aparat. Iar ceea ce defineşte societatea românească de azi este situaţia în care mase întregi sau indivizi izolaţi au faţă de Statul român actual aceeaşi atitudine pe care au avut-o faţă de el înainte de Revoluţie: ei aşteaptă ca acest Stat să le asigure din nou "ordinea", "disciplina" şi bunăstarea care existau la noi înainte de 1989; - toate acestea, fără a se întreba cu ce preţ - în ordinea demnităţii şi libertăţii individuale - le-au plătit! Mi se pare limpede că ceea ce se manifestă în felul acesta este tocmai **acel comunism rezidual**, mentalitate ce zace în adîncul comportamentului lor şi de care nu se mai pot dezbăra. O minte lucidă ca a lui Václav Havel, aflat la cîrma unui stat care abia s-a eliberat de totalitarism, a remarcat acest lucru, scriind: "Ei s-au obişnuit ca statul atotputernic să-i stăpînească, să se îngrijească de toate şi să răspundă de toate, au ataşat statului această imagine paternalistă, iar de aşa ceva nu te poţi elibera de pe o zi pe alta".

Indicele de netăgăduit al autonomiei politicului îl constituie faptul că Statul nu se mulţumeşte să exercite violenţa în favoarea sa (legitimîndu-şi-o în mod legal), ci o şi monopolizează: adică, o interzice oricăror factori politici şi sociali din sînul său - partid, sindicat, comunitate, ordin etc. - combătînd-o cu ajutorul organelor de ordine interioară. În felul acesta, aceeaşi violenţă capătă două denumiri, se colorează diferit, dar nu mai beneficiază de aceeaşi justificare: violenţa exercitată, de pildă, cu ajutorul poliţiei devine **constrîngere legitimă**, iar violenţa practicată de tot ce nu este organ oficial de stat devine **agresiune împotriva ordinei**. În acest orizont al politicului autonom, legile înseşi întorc cetăţeanului spatele, pentru a privi cu obedienţă spre Stat. Omul naiv îşi pune atunci întrebarea eretică: în ce plan se mai justifică legea însăşi, dacă nu în cel al dreptăţii, libertăţii şi securităţii individuale? Oare cetăţenii există pentru Stat, sau Statul pentru cetăţeni? Întrebări vai! mult prea candide pentru vremurile noastre…

Statele moderne ne-au demonstrat că o autoritate - indiferent că a fost cucerită cu forţa, indiferent că se menţine cu ajutorul violenţei - devine legitimă cu o singură condiţie: să dureze. Iar pentru a dura, ea are nevoie de două atu-uri: întîi, să se bucure de adeziunea poporului; şi în al doilea rînd, să fie recunoscută oficial de alte state. Or, care popor nu-şi acordă sufragiile unui guvern care **ştie cum să i le ceară?** Şi care putere solidă nu e recunoscută de celelalte puteri? Există, pe de o parte, un tropism elementar al maselor, acela de a se lăsa conduse; şi există, pe de altă parte, o mutuală complicitate a guvernelor; - ambele simptom clar al politizării lumii moderne. Încît putem să spunem: orice Stat care se menţine, chiar şi prin violenţă, este legitim; orice violenţă se transformă în sora ei ocrotitoare, constrîngerea legitimă, atunci cînd este exercitată de un Stat legitim. Cercul e perfect! Iar faptul că e un cerc vicios nu-i scade nimic din calitatea de cerc…

Natura esenţială a acţiunii politice perfect autonome constă în respingerea oricărui apel la valori: - pacea, fericirea popoarelor libertatea şi viaţa oamenilor. Într-o lume în care se apelează la aceste valori, secolul nostru ne-a făcut martori ai unor cumplite abdicări morale, războaie şi cotropiri - Mussolini a declarat război Abisiniei, Franco a sfîşiat în două sufletul orgolios şi fanatic al Spaniei, Hitler a îngenunchiat Austria şi a rupt o parte din Cehoslovacia. Aceste fapte au fost cu putinţă, tocmai pentru că diverşi politicieni idealişti s-au împiedicat în propriile lor concepţii morale ca în nişte subtile capcane instalate pe cîmpul arid al politicului.

Dar ar fi greşit să ne imaginăm că autonomia politicului se exercită exclusiv în state totalitare: nici democraţiile nu sunt scutite de un climat mai dulce. Politica autonomă înseamnă războiul cu alte legi decît cele ale războaielor clasice. Politologul francez, ale cărui idei le-am rezumat adesea, scrie aceste rînduri de avertisment: "Încercarea pe care am traversat-o de o jumătate de secol ar trebui să ne convingă că, chiar dacă îl dezaprobăm, chiar dacă acest lucru nu ne place, situaţia exprimată în dictaturi şi în comunism a devenit situaţia normală, şi că prin raportare la ea trebuie să reflectăm asupra problemei politice, şi nu în funcţie de o democraţie ideală care n-are nici o şansă să se realizeze" (**Op, cit.**, p. 124).

Ştefan Aug. DOINAŞ

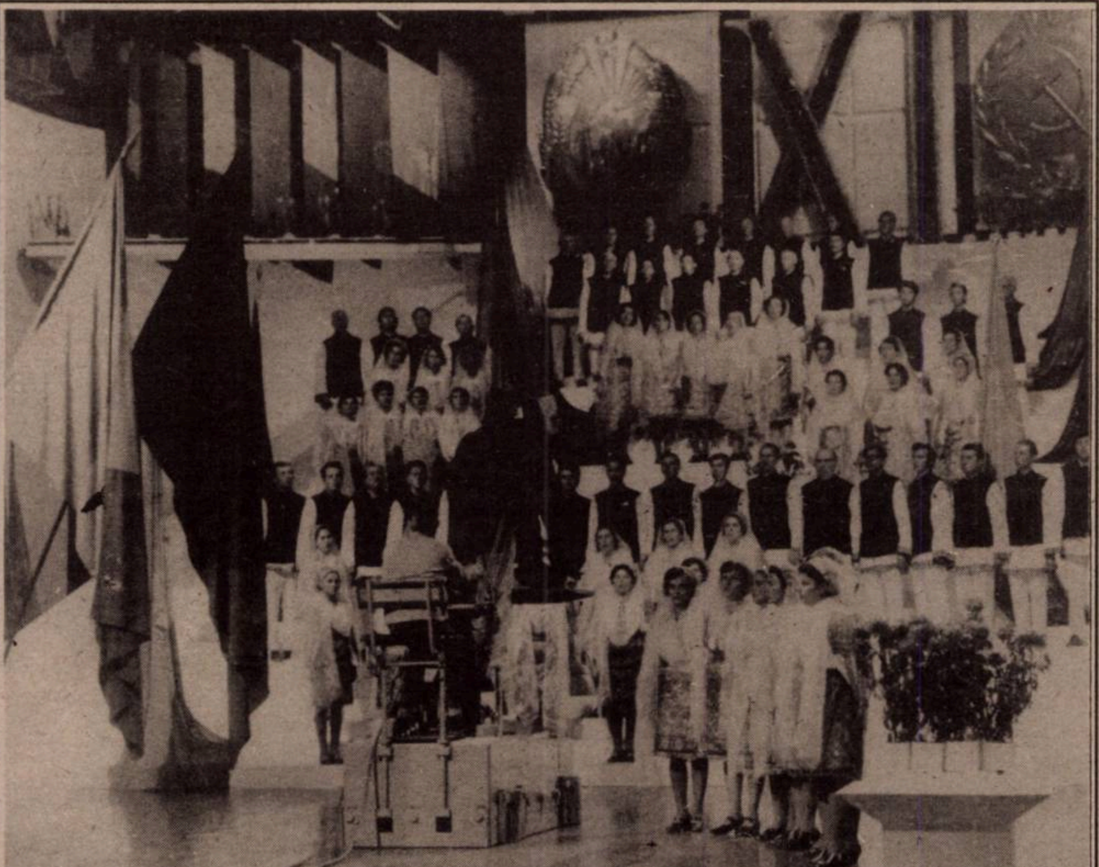

© AGERPRES

Visul de aur al omenirii, în telegrame

"Cinstind memoria lui Mihai Eminescu, să facem totul pentru a asigura înfăptuirea neabătută a programului partidului de construcţie socialistă, pentru înflorirea continuă a artei şi culturii româneşti, pentru sporirea forţei sale educative, a mesajului său profund umanist, revoluţionar, să creăm şi să dăm poporului noi şi valoaroase opere care să slujească progresului şi înălţării patriei, ridicării conştiinţei socialiste, dezvoltării înaltelor trăsături ale omului nou, înaintat, făuritor conştient al celei mai drepte şi umane societăţi, al visului de aur la omenirii – comunismul".

(Mesajul tov. Nicolae Ceauşescu, secretar general al P.C.R., preşedinte R.S.R., la Simpozionul Omagial dedicat lui Mihai Eminescu - citit de Emil Bobu)

"Într-o vie şi deplină unanimitate, participanţii la Simpozionul Omagial Mihai Eminescu folosesc acest prilej pentru a vă exprima dumnea-voastră, mult stimate şi iubite tovarăşe Nicolae Ceauşescu, dumneavoastră mult stimată, tovarăşă Elena Ceauşescu cele mai calde sentimente de aleasă dragoste şi neţărmurit respect, satisfacţia deplină şi întreaga recunoştinţă pentru strălucita activitate politică, revoluţionară şi patriotică pe care o desfăşuraţi, asigurîndu-vă că vom face totul pentru dezvoltarea ştiinţei, culturii şi artei, astfel ca aspiraţiile Luceafărului poeziei româneşti să-şi găsească o minunată împlinire în ampla operă de edificare a celei mai drepte şi demne orînduiri - comunismul - visul de aur al omenirii".

(Telegrama adresată tov. Nicolae Ceauşescu, secretar general al P.C.R., preşedinte al R.S.R., de participanţii la Simpozionul Omagial dedicat lui Mihai Eminescu" - citită în aceeaşi şedinţă).

În ziua de 15 iunie 1989, poşta atinsese un ritm neverosimil...

— Spectatorul bine temperat—

Libertate şi democraţie: în căutarea normalităţii

Un coleg american, profesor de ştiinţe politice, îşi începea totdeauna cursul privind mentalitatea totalitară cu următoarea anecdotă. Se spune că, în 1938 - deci înainte de războiul ce, desigur, va schimba orice definiţii ale "normalităţii" - un politolog britanic, întrebînd care este spectrul opiniilor publice în Germania lui Hitler, primeşte următorul răspuns de la colegul său berlinez: extrema stîngă (comuniştii) şi cea dreaptă (monarhiştii) au cîte 10-12% din electorat; restul se împarte aproximativ egal între centrul-stînga (social-democraţi) şi centrul-dreapta (democraţii liberali). - Dar cine este hitlerist, atunci? - întreabă mirat britanicul... - Păi, hitlerişti sîntem cu toţii, c-aşa sînt vremurile - sună răspunsul berlinezului spre uluirea, (de atunci) a prezumtivului britanic şi nedumerirea (de acum, şi probabil veşnică) studenţilor americani.

.... Ceea ce colegul meu voia, desigur, să ilustreze, cu anecdota de mai sus, era faptul că ordinea totalitară odată instalată perturbă (doar temporar şi reversibil) "normalitatea societăţii", definită prin acea repartiţie (considerată şi astăzi, prin consens, "normală") a opiniilor între stînga şi dreapta, dar că ea nu alterează în fond această normalitate. Se subînţelege, deci, că, odată totalitarismul - în speţă, hitlerismul - îndepărtat, totul reintra în normal - respectiv, opiniile politice s-ar redistribui, după criteriile firescului, de la extrema stîngă la extrema dreaptă.

Poate oare această istorioară să acopere şi realităţile post-comuniste? Cu alte cuvinte, odată comunismul (ca sistem totalitar cu partid unic) îngropat, societăţile redevin "normale", grupîndu-şi opiniile politice după spectrul menţionat în anecdota politologului american?

La prima vedere, cel puţin, mulţi par să gîndească aşa. Graba cu care, după decembrie 1989, s-a trecut la organizarea de tot felul de partide politice, cu (mai mult) denumiri şi (mai puţin) programe ce acopereau tot spectrul opiniilor (de la stînga la dreapta), sugerează convingerea că astfel de opinii preexistau eliberării de sub dictatură, şi îşi găseau acum numai expresia politică; căci, altfel, ar fi fost greu de admis că, în cîteva săptămîni, ar fi putut fi contactate grupurile sociale cu interese precis delimitate care ar fi făcut necesare aceste numeroase partide...

Dar aşa să fie oare?

Majoritatea covîrşitoare a românilor din anii '90 nu a cunoscut niciodată democraţia, cel puţin sub forma sa modernă, occidentală. Chiar cei născuţi în anii '20 şi-au petrecut "viaţa matură" numai sub dictaturi - ca cele de la sfîrşitul anilor '30, ca cea din timpul războiului, ca pseudo-democraţia sub ocupaţie sovietică (1944 -1949) şi cea comunistă (de atunci pînă la eliberarea din decembrie 1989); iar cei din generaţia mea (sînt născut în 1940), ori mai tineri nu au cunoscut decît ordinea roşie, impusă din afară. Lipsiţi de experienţa directă şi sub influenţa a cel puţin două surse de informaţie asupra trecutului - propaganda oficială şi educaţia (ilegală) de familie - nu este de mirare că românii au astăzi imagini şi păreri diferite despre "dulcea Românie de altădată" - păreri ce se întind de la devastatoare denigrări (nu numai de sorginte comunistă, ci şi de speţă intelectual-critică, în buna tradiţie europeană a non-conformismului) şi pînă la trandafirii mitizării (avînd conotaţia uzuală că, deci, viitorul mai bun ar trebui căutat în fericirile trecutului). La fel de disputată rămîne desigur şi moştenirea politică a României de altădată. Cei din generaţia mea, de pildă, ştiau cîte ceva despre marile partide istorice - liberal şi ţărănist (cu nuanţe ce probabil nu erau străine de afiliaţiile de familie), ştiau desigur ceva şi despre social - democraţie, dar mă îndoiesc sincer că vedeau aici mai mult decît controversata istorie, de regulă irelevantă pentru soluţionarea problemelor ţării adormite de dictatura roşie: şi în afara marilor lideri istorici- ca Brătianu, Maniu, Mihalache ori Titel-Petrescu, nu ştiam deloc "nume proprii", mai ales de contemporani. Auzeam, desigur, de cîte o înmormîntare a unui suspectat dacă, nu chiar legendar martir, supravieţuitor al temniţelor comuniste şi despre camarazii săi politici ce îl conduceau pe ultimul drum, dar acestea ne păreau mai degrabă inofensive activităţi de bravi veterani decît acţiuni politice. Familia mea a avut simpatii monarhice, şi în parte ni le-a transmis şi nouă, copiilor, reduse, însă, la respect pentru o istorie răuvoitor deformată, şi desigur depărtate de orice militantism; dar bănuiesc că în alte familii - nu numai comuniste, dar şi legionare ori, cum să le spun, "antonesciene" imaginile asupra subiectului erau extrem de diferite, şi cei din generaţia mea nu putuseră rămîne probabil total neatinşi de acestea. Cît despre distincţia - după mine, şi aşa discutabilă, căci n-am să înţeleg niciodată de ce după două secole de la Revoluţia Franceză locul unde s-au aşezat iacobinii şi girondinii ar mai trebui însă să marcheze polii politicii - între **stînga** şi **dreapta**, ce mai putea înţelege românul, mai ales în anii '80? Era naţional - comunistul N. Ceauşescu la extrema stîngă, la extrema dreaptă, ori - de neexplicat în termeni clasici de stînga/dreapta - le combina pe amîndouă? Şi ce mai rămăsese din partidul comunist era oare de stînga - aşa cum părea în politicile economice - ori de dreapta - cum îl recomandau şovinismul şi xenofobia? Şi statismul care se instalase (respectiv, cultul statului-naţiune) era de sorginte comunistă ori fascistă? Răspunsurile nu erau uşor de dat. Iar "viaţa mondială" nu părea deloc să simplifice lucrurile. Preşedinţi americani consideraţi a fi "de dreapta" - ca R. Nixon - făcuseră, după părerea românului din anii '70, multe avansuri comunismului (de stînga), iar preşedinţi francezi consideraţi "de stînga" -ca F. Mitterrand - se arătaseră mult mai critici cu lumea comunistă, decît ar fi lăsat să se ghicească etichetele ideologice; şi era greu de înţeles, pentru românul ori polonezul crescut sub dictaturi cît era acolo "jocul politic" în acţiune şi cît rezonanţă politică imposibil de explicat exclusiv în termeni de stînga/dreapta. Iar despre "centru", cu diviziunile centru-stînga ori centru-dreapta, ce să mai vorbim? Dictatura nu aderă la toleranţă, înţelegere, dialog ori moderaţie - asta este sigur. "Cine nu este cu noi este împotriva noastră" este un slogan care a funcţionat, în România cel puţin, aproape o jumătate de deceniu. Este oare de mirare atunci că puţini români, în decembrie 1989, erau înclinaţi spre toleranţă, spre înţelegerea dacă nu chiar stimularea diversităţii şi spre dialog? Iată de ce simpla răsturnare a dictaturii nu a restabilit "normalitatea" în sensul sugerat de anecdota politologului american: o astfel de co-existenţă a unor opinii definite şi acoperind tot spectrul stînga-dreapta era practic imposibil de imaginat sub ordinea roşie, înlăturată în acel decembrie fierbinte.

... Sînt, probabil, destule voci gata să conteste remarcile de mai sus, posibil a fi considerate elitiste şi chiar insultătoare. Se va cita, în replică, credinţa iluministă că omul se naşte liber. Iar erudiţii vor menţiona nu ştiu ce trib de indieni americani, care preferă să se sinucidă decît să trăiască în robie. Toate acestea sînt, desigur, adevărate. Dar libertate şi democraţie nu sînt unul şi acelaşi lucru. Desigur, omul tinde către libertate - şi decembrie 1989 a arătat cît de însetat era românul de libertate, iar guvernanţii-"emanaţi" de atunci au simţit inteligent asta, restabilind statutul de demnitate şi libertate uzurpat de dictatură. Dar, dacă libertatea fiecăruia este naturală, modul în care din libertatea **mea** ori libertatea **ta** şi libertatea **lui** ori a **ei** se naşte ceva ce convenim să numim **libertatea noastră** reclamă ceva mai mult decît datul natural. După multe decenii (dacă nu chiar secole) de încercări, de eşecuri şi reevaluări, societăţile occidentale au stabilit acea structură artificială numită democraţie pluralistă, şi care operează, după cum spunea W. Churchill, prost dar mai bine decît alternativele. În România post-comunistă, ca de altfel în toată lumea de după cataclismul roşu, democraţia nu urmează "de la sine" din răsturnarea dictaturii: ea trebuie (artificial) construită. Şi probabil că aici trebuie căutată cheia regăsirii normalităţii, cum ar spune, N. Manolescu.

Mihai BOTEZ

Literatura română faţă cu progresul (III)

În articolele publicate în două numere din această revistă, (...) ne-am referit la "reacţionarismul" literaturii române (cu specială referire la proză) ceea ce pentru un minimal cunoscător al acestei literaturi e de forţa evidenţei (cu amănuntul, important, totuşi, că foarte puţini proclamă acest adevăr). Întrebarea lăsată de noi în suspensie şi care ar putea ruina toată seria noastră de aprecieri, este: cîte literaturi din lume au o altă coloratură politică? Oare cîte sînt mai "progresiste" decît a noastră, ca să folosim limbajul demodat, marxist? Toate literaturile europene care s-au dezvoltat în paralel cu marea ruină a societăţii feudale, apoi cu edificarea atît de dramatică a industrialismului şi a întregii lumi moderne "oglindeşte" oare acest uriaş proces, această maximă reuşită? Ce e "progresist" în romanul francez de la Laclos la Balzac şi, mai departe, la Proust? În fine, cum se reflectă vasta schimbare de sensibilitate săvîrşită într-o jumătate de mileniu, de la Villon la Rimbaud, sau chiar la poeţii "comunişti" din contemporaneitatea noastră atît de politizată şi de pusă pe aprecieri de acest ordin? Care ar fi substratul psihologic dătător de măsură? De la Racine la Baudelaire, să zicem, un poet cît se poate al vieţii "moderne"? Şi, mai departe, cum se "oglindeşte" marea transformare a societăţii germane în jumătatea de veac dintre 1871 şi 1914 care a impus-o ca pe cea mai mare putere industrială şi militară a Europei? Ş.a.m.d.

Toate literaturile lumii din ultimul veac au rămas în urmă, folosesc, cu mici excepţii, teme anacronice sau colorate retardatar şi romantic; imaginarul popular e chiar şi în cazul omului cult plin de modele luate din lumea feudală (amor, cavalerism, cult al onoarei, al supunerii şi curteniei, cînd nu al basmelor - eroism, explicaţia miraculoasă etc. Tînărul american nu e mai puţin "prelucrat" de modele anacronice, de la atmosfera curţii regilor Angliei sau mai recent a căpeteniilor vikinge, la ethos-ul cow-boy-ului, adică al unui tip social anterior agrarianismului, acesta din urmă însuşi radical transformat, dacă nu în curs de dispariţie în S.U.A.).

Să ne grăbim a preciza că nu e nimic rău în asta; cultura însăşi e un anacronism, o expresie a posibilităţii de a menţine valorile şi cadrele trecutului în prezentul cel mai diferit, că în cele mai desuete formule există ceva etern, perpetuu valorificabil, educaţional, ca să nu mai vorbim de una din virtuţile cele mai de preţ ale culturii: gratuitatea ei.

Dar credem că situaţia literaturii române era de altă natură şi poate nu din acest unic motiv, mult mai gravă. Literatura română a avut timp de o jumătate de secol, de la 1829 pînă pe la 1880 şi un rol de program propagandistic, de acţiune concertată în favoarea unei vaste reforme a societăţii, propuse şi apoi impuse de sus, de un grup de intelectuali, de spirite imaginative şi pline de elan, care au lucrat după un model străin, cel al civilizaţiei occidentale, încercînd să-l adapteze la situaţia poporului noastru, dar şi să-l facă pe acesta să se apropie (eventual: să se înalţe) spre el. Cultura română a fost supusă unei distorsiuni, care a solicitat inteligenţelor creatoare sau doar receptoare un mare efort de asimilare şi adaptare. Tot ceea ce inventariem drept pozitiv în mişcarea politică, socială, intelectuală e rodul nu al evoluţiei "fireşti" de la societatea tradiţională la una modernă sau mai modernă, ci al unei revoluţii care ne-a fost impusă de situaţia internaţională ca o soluţie disperată, de salvare. Societatea românească a trebuit să ardă etapele, să înainteze galopant nu doar pentru că i se ofereau nişte seducţii facile, ci pentru a se salva de la pieire.

Aceasta fusese situaţia ţărilor româneşti la începutul secolului trecut, strivite între trei imperii prepotente, ameninţate să nu apară niciodată pe harta Europei ca entităţi politice independente. Acesta era pentru intelectualii (şi deci şi pentru oamenii politici care se confundau aproape în primii) în secolul XIX românesc "trecutul"; şi voiau să se despartă de el indiferent că erau boieri (Dinicu Golescu, Iancu Văcărescu, Ion Ghica) sau din categorii sociale mai umile. Aşa că o "acţiune" împotriva acestui curs era într-altminteri reacţionară decît nostalgiile lui Walter Scott pentru Evul mediu scoţian sau ale romanticilor germani pentru vreo Elladă de închipuire şi de vis. Revoluţionarismul românesc, înainte de a avea o coloratură de clasă, avea o semnificaţie naţională şi faptul că de el au profitat mai mult unele categorii sociale (cristalizate în final într-un puternic partid politic) nu înseamnă că interesul nu a fost general şi "mişcarea" amplu îmbrăţişată chiar de unii conservatori. Aceştia erau nişte liberali moderaţi, dar nu nişte paseişti, nişte nostalgici ai trecutului, ei se opuneau numai rapidităţii schimbării, pripelii reformelor, urmînd însă aceeaşi direcţie istorică, aprobînd-o şi parţial ajutînd-o.

Odată cu Eminescu însă, tradiţionalismul şi reacţionarismul românesc îşi găsesc altă motivaţie, altă dimensiune şi devin chiar "creatoare", oferind un model pozitiv posibil, oricum foarte elaborat. Gîndirea lui politică (rămasă necitită în paginile unei gazete efemere, ba chiar trezind contrarietatea unor corifei conservatori) a fost dublată de o acţiune asupra sensibilităţii româneşti, cu roade mai îndepărtate (nu mai devreme de sfîrşitul veacului său) dar foarte profunde. Şi conservatorii contemporani cu el erau pro-agrarieni, dar nu "ţărănişti"; şi ei păstrau rezerve critice faţă de procesul modernizării statului, dar nu căutau un model în trecut şi mai ales nu privilegiau acea formă a arhaicităţii la scară naţională care era ţărănimea, atribuindu-i toate meritele, virtuţile şi speranţele de a "salva" ţara încăpută pe mîna unor străini sau vînzători de neam. Conservatorii români, de toate gradele, nu au înţeles rolul istoric al burgheziei (instituirea unui stat modern, acordat la modelul european, industrializarea şi urbanizarea ţării), dar l-au acceptat limitîndu-se la a critica şi blama, nu i-au opus un model reacţionar sau iluzoriu. Curentele de dreapta, antiliberale şi antidemocratice (poporanism, ţărănism, legionarism) vor adopta din ce în ce mai accentuat atitudinea şi teoriile lui Eminescu care vor lucra profund asupra mentalităţii intelectualilor mai ales din domeniul artistic.

Or, în cadrul culturii româneşti, "literaţii" au jucat un rol mult mai mare decît în alte ţări, comparabil doar cu situaţia din Franţa. Scriitorii nu s-au constituit într-o "inteligheniţie" separată de forţele cu adevărat decisive, s-au întrepătruns cu acestea, chiar dacă nu au mai ajuns pe primul plan, au acţionat înlăuntrul sistemului politic şi au avut o contribuţie esenţială, formativă, asupra mentalităţii mai larg populare (în măsura în care aceasta era interesată de trebile publice). De aceea, mentalitatea lor retardatară nu s-a limitat la un comentariu marginal (cum se întîmplase cu scriitorii "critici" de acest tip din secolul precedent); în primul deceniu al secolului nostru, scriitorii cu adresă populistă au început să modeleze opinia publică şi au dat tonul discursului ideologic (cu influenţă şi asupra oamenilor politici) de multe ori în contrasens cu conjunctura internaţională, care va precipita ţara noastră într-o confruntare (şi pe calea armelor) hotărîtoare.

Alexandru GEORGE

Petreceri, festivități, ceremonii

— *Invitați: IRINA NICOLAU (cercetător la Muzeul Țăranului Român),*
CEZAR TABARCEA (conf. univ.la Facultatea de Litere, București),
IOAN CHIRILĂ (redactor-şef al revistei "Sport Magazin") —

O paranteză: despre spiritul de competiție la români

Bogdan Ghiu: Tema pe care am dori, cu ajutorul dvs., să încercăm s-o întoarcem pe mai multe fețe ar fi aceea a festivismului şi a sărbătorescului, precum şi a relațiilor dintre ele, în contextul zilelor noastre. Presupoziția cea mai la îndemînă, şi de la care am putea porni, ar fi aceea a festivismului ca detronare a sărbătorescului, ca formă extremă şi falsificare a acestuia. Nu voi spune mai mult. Vă invit pe dvs. la discuție.

Cezar Tabarcea: Am prins la Washington pregătirile pentru Ziua Inaugurală, care este 20 ianuarie. Nu vă puteți închipui ce şoc a fost pentru mine. Am ieşit să fac cîțiva paşi, am ajuns în apropierea Casei Albe, iar în momentul imediat următor am văzut ceea ce ştiam foarte bine din țară: un bulevard încadrat de poliție. Am încremedit. Nu mi-a venit să cred. Era o repetiție a forțelor de poliție. Totul - ca la noi, Pe măsură ce se apropia 20 ianuarie, oraşul era invadat. Corturi, tarabe, căluşei, WC-uri publice, scene, iar în Ziua Inaugurală mi-a fost dat să văd inclusiv binecunoscutul spectacol cu mişcare de plăcuțe colorate. Organizatoarea mea de program mi-a **spus**: Aici oamenii vin de bunăvoie, **e altceva**. O fi altceva, i-am răspuns, **dar** pentru mine, în esență, este exact **Coreea** de Nord, Moscova, China, **Bucureştiul**, şi este **prea devreme** ca să revăd lucruri pe care le-am văzut ani de zile. Ce m-a pus pe gînduri a fost insistența cu care gazdele mele îmi spuneau: **Da, dar aici nu ne sileşte nimeni.** Ceea ce m-a făcut să mă gîndesc dacă nu cumva chiar oamenii doresc acest festivism.

Ioan Chirilă: Dacă vom coborî pe meridian pînă la Rio, **samba** nu e determinată de nimic altceva decît de nebunia şi de mîndria populară. La noi a fost altceva, totul era dirijat, comandat, o necesitate de ordin politic.

În materie de sport, la noi nu erai nimeni dacă nu visai o medalie pentru cuplul prezidențial. De aceea, eu pot să afirm că noi nu sîntem deloc o nație sportivă, nu avem educație sportivă. Noi sîntem încă tributari şalvarilor. Performanțele individuale sînt determinate de nevoia de a cîştiga un ban în plus.

Irina Nicolau: Eu cred că, de fapt, românul are gust pentru întrecere, pentru competiția fizică: trîntele ciobăneşti, încurarea cailor etc. Ceea ce ne lipseşte este o dimensiune a sportului gîndită la nivel instituțional.

Ioan Chirilă: Eu voiam să spun că spiritul de competiție nu există la nivel de mase. Crosurile populare, unde alergau şi fete pe tocuri, erau nişte farse. Acesta era festivismul: nişte acțiuni false, în care conta numai să se raporteze că au avut loc.

Cezar Tabarcea: În privința spiritului de competiție, eu înclin să fiu de partea d-lui Chirilă.

Irina Nicolau: Eu cred că introducerea sportului în Bucureşti părea nefirească pentru lumea foarte firească a noastră, în care oamenii se întreceau altfel, aveau o altă imagine despre forța lor fizică şi despre validarea ei socială decît aceea a unui limbaj sportiv. Limbajul sportiv şi concepția subiacentă lui erau percepute ca străine.

Ioan Chirilă: În privința spiritului de întrecere, eu nu fac nici o distincție între români şi celelalte popoare balcanice, care sînt chiar mai aprige. Vezi sîrbii, Bosnia. Sînt mult mai "răi". Au pierdut 1.800.000 de oameni împotriva hitlerismului pe nimic. Grecii, nu mai vorbesc. La nivel rural există o competiție permanentă. Noi sîntem chiar oarecum mai detaşați, avem o atitudine mai intelectuală față de viață şi față de mişcarea fizică. Vîrfurile sportive româneşti sînt nişte miracole.

Petrecutul

Cezar Tabarcea: Eu am o lungă experiență a **Cîntării României**, ceea ce m-a legat de studenți. M-am întrebat adesea unde este **limita** dintre normal şi ceea ce numim acum, în mod operațional, festivism. Studenții participau, la brigăzi artistice, de pildă, absolut de bună voie, cu foarte multă plăcere, nechemați de nimeni. Totul mergea de minune cîtă vreme eram **între noi**, dar dintr-odată, cînd trebuia să intrăm într-un sistem, ceva se strica. Deci aş aduce în discuție ideea unei astfel de **granițe** între o manifestare normală şi încadrarea, înghițirea ei într-un malaxor, într-un plan impersonal.

Irina Nicolau: Eu cred că ne este atîta greață de festivism din două motive. Întîi, pentru că el **nu are conținut**, sau are în loc de conținut o **minciună**. Apoi, el alterează ceva anterior lui care era foarte frumos. Văd, deci, un fel de derivă, care pleacă de la **sărbătoare**, trece prin **petrecere, festivitate** şi ajunge la **festivism**. Bucureştiul a cunoscut **sărbătoarea** şi, din fericire, o mai poate cunoaşte şi acum - venirea Regelui, de pildă, a fost o sărbătoare. **Petrecerea** exista şi ea, de cînd lumea. Pentru petrecere, mi se pare interesant un lucru care apare în **Călăuza Bucureştiului** din 1906. Acolo, autorul, al cărui nume l-am uitat, spune: doi bucureşteni, cînd se întîlnesc, se întreabă unul pe altul nu **Ce mai faci?**, ci **Unde petreci?** Întrebarea aceasta indică faptul că exista o spațializare a petrecerii, că existau mai multe locuri unde puteai petrece. Indiferent dacă e bine sau rău, este o pistă de discuție. Ea arată, repet, că exista o ofertă foarte mare, că aveai la dispoziție foarte multe locuri unde puteai să petreci, fiecare loc avînd o specificitate a lui. Mă gîndesc, apoi, că, după război, pînă la revoluție, întrebarea care s-ar fi putut pune ar fi fost **Cum petreci?** După venirea bolşevicilor, oferta pieții era minimă, iar tu şi cu prietenii tăi trebuia să inventezi.

Ioan Chirilă: A existat şi perioada ofițerilor americani şi a fetelor frumoase de Bucureşti.

Irina Nicolau: În anii '50, încă mai existau locuri de petrecut. Puteai alege. Treptat, comuniştii ne-au băgat frumuşel în case, petrecerile au devenit aproape secrete, muzica trebuia lăsată în surdină, rîsetele în şoaptă.

După revoluție, oamenii nu mai petrec, deci întrebarea potrivită ar fi **dacă petreci**. Oamenii nu-şi mai pun problema revelioanelor. Pentru prima oară în viața mea, anul ăsta nici nu am făcut revelion, am stat cu bărbatu-meu şi cu pisica în casă. Mă gîndesc, deci, că petrecutul reprezintă un surplus pe care eşti dispus să-l investeşti. Acum sîntem storşi. Fiecare are nenumărate "bănci" în care îşi poate "investi" surplusul. Ce mai, trăim din osînză veche!

Ioan Chirilă: Să ştiți că tineretul face excepție. În fiecare sîmbătă, ei fac petreceri.

Irina Nicolau: Dar i-ați întrebat **cum petrec?** Mă interesează cum au numit bucureştenii petrecerile în ultima sută de ani: **sindrofie, mangiarlîc, ceai, party, zaiafet, bairam. Ştiți** cum îi spun tinerii acum? **Băută**: "facem o băută". Mi-am întrebat studenții **cum petrec**. Te-apucă jalea. Zău dacă pe vremea lui Stalin nu petreceam mai bine! Lucrul cel mai grav este că acum ei nu au **hogeac**.

Ioan Chirilă: Maximum trei camere, în care, într-una se baricadează părinții.

Cezar Tabarcea: Eu trăiesc chestiile astea. Fiu-meu are 16 ani...

Irina Nicolau: Se poate face o tipologie a modului de a petrece în funcție de **spațiul** pe care îl ai la dispoziție.

Ioan Chirilă: Petrecere era, de pildă, şi în casa d-lui Emanoil Ciomac, unde se asculta Wagner şi veneau şi mulți tineri...

Irina Nicolau: Şi mai cred că este ceva şi în legătură cu **sexul**. Tot ce trăiam noi lung şi intensiv era un preambul pentru sex. **Oamenii nu erau atît de accesibili ca astăzi...**

Oferta de festivități

Mircea Vasilescu: Revenind la festivism, să ne referim puțin şi la **imaginea publică**. Să trecem de la petrecerea între amici, insulară, la ceremoniile mari şi pentru tot poporul.

Irina Nicolau: Petrecerile pe care ni le fac cei puternici, **alții**. A existat o vreme cînd Curtea - Domnul şi ai lui - aveau obligația de a organiza pentru cei ce munceau pentru ei **spectacolul propriei lor existențe**. De pildă, alaiurile. M-a **uluit** să aflu ce petrecere mare, se **făcea** cu ocazia strîngerii banilor **pentru** birul ce trebuia să plece la turci. Se strîngea tot satul şi se bucura că vede şi el, o dată, aur, uitînd că tot aurul acela pleca. Deci, un anumit spectacol făcut de putere pentru aceia dintre supuşi care erau dispuşi să se uite. Sau, paradele militare. Aici am putea înscrie festivismul lui Carol II, care constituia un exces față de ceea ce eram noi obişnuiți, dar mai avea încă o dîră de conținut. După care a urmat **festivismul comunist**, căruia îi reproşăm în primul rînd că era **elogiul unei minciuni**. Totul era falsificat.

Bogdan Ghiu: Plus preocuparea constantă, obsesivă, a invadării şi a ocupării calendarului, prin imaginarea a tot felul de comemorări lipsite de orice substanță. Fiecare zi trebuia, la limită, să devină o sărbătoare, dar una necesarmente falsă.

Irina Nicolau: Al doilea lucru ce poate fi reproşat festivismului comunist: **nu era deloc original.** Era un fel de nivelare asiată. Nu mai operam cu creațiile noastre, ci importam clişee festiviste.

Al treilea reproş l-ar constitui **gigantismul. Cîntarea României** declara că pune în mişcare 3.500.000 de "creatori".

De fapt, ceea ce se vedea din afară - oroarea acestui gigantism fals, mincinos, la nivelul trăirii directe a oamenilor ce dădeau corp acestei reprezentații putea fi autentic. Ei o umanizau. Pot să vă spun că țăranii erau foarte bucuroşi de **Cîntarea României** şi suferă acum de lipsa ei. Era o formă de socializare, o ocazie de mişcare, de mobilitate. Asta era înduioşător: oamenii, la nivelul lor, **umanizau monstruosul.** Există în român o nemaipomenită capacitate de a umaniza tot ce poate fi mai hidos. Era o interactivitate umană reală, autentică.

Mircea Vasilescu: Echivalentul **Cîntării României** era, în domeniul sportului, **Daciada.**

Ioan Chirilă: Era o superminciună. Totul era formal, făcut numai pentru a fi raportat, bifat, participarea era prea puțin reală. Deşi - aici e aici - ar fi putut fi!

Bogdan Ghiu: Adică, atît **Cîntarea Româânei**, cît şi **Daciada** ar fi putut fi autentice. Dar, culmea, ele erau făcute tocmai spre a evacua orice fel de conținut uman. Să fie acesta un paradox sau, dimpotrivă, o condiție necesară, scopul însuşi, nedeclarat, al acestor reprezentații-mamut?

Cezar Tabarcea: Eu cred că lucrurile se vor repara cu timpul. Sînt un optimist iremediabil. Cred, însă, că nu altcineva, ci **tu însuți** trebuie să-ți organizezi sărbătorile. Cred că dorința foarte firească, naturală, de a face serbări ține foarte mult de conştiința că nu ți le impune nimeni.

Bogdan Ghiu: Că sînt ale tale, îți aparțin.

Cezar Tabarcea: Părerea mea este că eşecul zilelor acestea festive şi ironia care apare, apoi, în presă, şi care este absolut firească, vine din faptul că cineva, un for oarecare, zice "acum sărbătorim 3215 ani de la descălecatul tatălui lui Burebista"...

Bogdau Ghiu: Şi nimeni nu resimte această sărbătorire ca o sărbătoare, ca pe ceva intim - individual sau colectiv - necesar.

Irina Nicolau: Eu cred că nici măcar nu spune **cineva.** Mai grav este că o spune un **colectiv.** Pentru că dacă ar spune cineva, indiferent cine, ar da o notă personalizată mesajului, după care ar încredința-o unui creator. Oricînd, un Ciulei sau un Pintilie va fi capabil să facă o serbare care să nu eşueze în festivism. Grav este că se strînge un colectiv care, după ce-şi omoară fiecare unul altuia ideile bune, ajunge la un numitor comun lipsit de orice culoare, care este pasat altui colectiv de creație indiferent, şi ceea ce rezultă este ceva hipermediat, hiperdesemantizat şi, deci, hiperprost.

Cezar Tabarcea: Trilogia lui Andrei Şerban a fost o sărbătoare, fără să cadă în festivism. În fond, este vorba de lucruri care trebuie să fie făcute, dar cu foarte multă delicatețe.

Mircea Vasilescu: Nu cumva, din cauza festivismului prin care a trecut, spiritul public e pervertit şi falsificat? Nu cumva ne-am pierdut sensibilitatea şi sîntem înclinați să resimțim totul ca fals, chiar şi ceea ce nu e? Nu sîntem oare duplicitari, adoptînd formal un limbaj şi un comportament festivist care deformează dintru început totul?

Irina Nicolau: Noi sîntem fripți. Nu mai reacționăm sincer şi spontan la propunerile de festivitate.

Cezar Tabarcea: Înțelegînd prin limbaj tot ce e formă de manifestare, acesta ar trebui lăsat în limitele lui normale, cu doza lui de sinceritate, şi poate bucuria sărbătorii va reapărea...

Bogdan Ghiu: Există, totuşi, sărbători pe care este de datoria puterii să le organizeze. Or, acestea, în primul rînd, sînt cele degradate. Pe lîngă manifestările spontane, intim-colective, există, de cînd lumea şi pămîntul, şi un stil oficial care nu este obligatoriu să fie execrabil. Deci şi aici sînt lucruri de făcut.

Ioan Chirilă: Vorbind de manifestări curate, **sădirea pomilor**, de pildă, de pe vremuri, a dispărut.

Irina Nicolau: Eu am participat la aşa ceva, dar nu mi-a fost dat să văd ceva mai prost organizat. Deci nu ajunge să existe o **idee**, care poate fi foarte bună. Mai trebuie şi să se apeleze, pentru realizarea ei plastică, la oamenii cei mai talentați. Mă exasperează prostul gust din ultima vreme. Dacă este nevoie de o stemă de județ, condiția e să fie cît mai urîtă.

Bogdan Ghiu: Ca să nu mai vorbim despre bani, care, după ce că nu au decît o valoare financiară mai mult decît precară, stau cît se poate de prost şi cu valoarea estetică.

Cezar Tabarcea: Kitsch-ul în stare pură, dacă se poate concepe aşa ceva.

Irina Nicolau: În momentul de față ar trebui, cred, să lămurim - nu aici; mai sus - cîteva lucruri: **de festivism nu poți să scapi.** Ca să nu fie un eşec, trebuie să implici oamenii cei mai capabili, cei mai talentați şi mai bine pregătiți.

Cererea firească de ceremonii

Ioan Chirilă: Acum vreo 7-8 ani, a venit la noi un conferențiar de partid care, printre altele, ne-a spus: "Ştiți de ce sîntem noi handicapați față de cei ce nu sînt de partid? Noi nu am pus nimic în locul botezului, al nunții şi al înmormîntării". În aceste cazuri, nu este nevoie de organizator din afară. Cei care au zdrobit toate aceste manifestări au fost bolşevicii. Nunta devenise o simplă înscriere într-un registru, nimic altceva.

Irina Nicolau: Prin '73-'74, a venit la Institutul de folclor o comisie de la C.C. al U.T.C., sau chiar mai de sus, ca să ne ceară să elaborăm un program de ceremonii care să înlocuiască vechile ceremonii pline de sfinți şi de alte lucruri condamnabile. Au venit şi cu nişte propuneri. Să punem, în loc de cruce, de pildă, o stea, ca la comunişti, sau **Coloana infinită** a lui Brâncuşi. Vă închipuiți cum ar fi arătat o Coloană din BCA! Au propus, apoi, să se facă nişte cavouri colective pe întreprindere. Şi moartea trebuia organizată! Deci, oamenii ăştia, care simțeau că trebuie să pună ceva în gaura pe care au produs-o prin scoaterea lucrurilor vechi, nu înțelegeau că aşa ceva nu se face "cu mîna", că se bazează pe credințe, că s-a format în timp, că este vorba de coduri, de limbaj, de simboluri. Ei nu pricepeau acest lucru. Mai ziceau să punem în locul crucii soarele şi luna. Păi, le-am răspuns, o să se creadă că sîntem musulmani. Ei, săracii, au simțit impasul, dar bine că nu au reuşit să-l rezolve.

Cezar Tabarcea: Eu cred că, pentru perioada în care ne aflăm, ceea ce ar putea face omul de cultură, în general, ar fi să intervină într-un mod cît se poate de delicat pentru păstrarea **spiritului de sărbătoare**, nu mai mult.

Pe de altă parte, nu pot să nu îi dau dreptate lui Bogdan: unele date trebuie păstrate, nu pot fi aruncate. Trebuie renunțat, în schimb, la un tipic.

Irina Nicolau: Pentru mine, o probă de festivism hidos este cimitirul eroilor de la Bellu. Este o ruşine. După religia creştină, şapte ani puteau să rămînă crucile de lemn. Dar la noi totul se face repede. Bifăm acțiuni care nu sînt resimțite drept ceva important. Aoleu, vine 15 ianuarie, trebuie să facem ceva cu Eminescu. Puterea, care are banii, încropeşte şi compromite ideea de festivitate. Festivitatea e necesară, trebuie produsă, festivismul, însă, este hidos.

Cezar Tabarcea: Există două tipuri de festivități: unele care trebuie să rămînă mereu aceleaşi (schimbarea gărzii la palatul Buckingham), unde nu sînt admise variații, şi altele în care nimic nu trebuie să fie identic, în care schimbarea este obligatorie. Ritualuri imuabile şi festivități care trebuie să fie cît mai originale.

Irina Nicolau: Sărbătorile cu dată fixă şi cele cu dată liberă din calendarul tradițional. Tabieturile colective, care nu trebuie smintite, şi ocaziile în care creativitatea este obligatorie.

Mircea Vasilescu: À propos de creativitate. Mă gîndesc la noile sărbători şi festivități care ni se propun şi care nu fac decît să ia locul acelora de pînă în 1989, păstrînd acelaşi protocol. Este o înlocuire mecanică, în care locul tovarăşilor de la centru l-a luat soborul de preoţi.

Cezar Tabarcea: Ca orice domeniu de activitate, şi organizarea de festivităţi este - sau trebuie să devină - o **profesiune**. Trebuie deci, să pregătim nişte oameni care să ştie să facă aşa ceva în alţi termeni decît în canoanele care, ce mai încoace şi-ncolo, ne-au rămas tuturor înfipte în minte. Avem nevoie de nişte **creatori de modele**, ceea ce nu este o chestie de amatorism, ci trebuie învăţat prin studiul mentalităţilor, al istoriei culturii etc. Ca să nu mai vorbim de har.

Irina Nicolau: Eu cred că, pînă o să apară prima promoţie de specialişti, a înnoda cu grijă un anumit fir al tradiţiei este corect şi la îndemînă. Să ne reamintim, de pildă, că Bucureştiul stă sub patronajul Sfinţilor Constantin şi Elena, şi să facem o sărbătoare în care preoţii să nu mai fie un simplu decor, şi un alai ca pe vremea lui Papazoglu, ceva pregătit, pentru o dată, cu minuţie, ca un **revival**. Să ne reamintim că Moşii, de la Obor, erau o sărbătoare la care venea însuşi Vodă. Exista apoi **geamala:** un păpuşoi de patru metri plimbat prin oraş. De ce n-am face anul acesta o geamală, să se mire bucureşteanul? Deci: ori repeţi tradiţia întocmai, ca o maşinărie care nu produce reziduuri, ca un ceas (de pildă la sfîrşiturile ciclurilor naturale), ori pui multă creativitate în joc şi, mai ales, nu pe bază de colective. Este momentul în care ar trebui să jucăm în felul **teatrului sărac**. Oamenii nu mai ştiu şi trebuie ajutaţi **să vadă**. Oraşul ar putea fi trezit la propria lui istorie. Ar trebui să ne gîndim să creăm nişte **evenimente** care să creeze la rîndul lor **poveşti**. Să creăm **nuclee de poveste.** Multe lucruri, şi punctuale, opuse gigantismului. Să existe tot timpul ceva. Şi uneori chiar există, dar puzderia aceasta de iniţiative şi proiecte ar trebui articulată într-un program şi publicitată, ca omul să poată afla de ea.

Mircea Vasilescu: Dar cum scăpăm de lucrurile vechi?

Irina Nicolau: Creînd noi altele, noi. Nu se poate lupta cu învechitul şi urîtul decît propunînd lucruri bune. Oferind oamenilor să aleagă. Mişcarea artistică de amatori nu trebuie organizată, ci trebuie să i se pună la dispoziţie **servicii.** N-o să ne apucăm să-l învăţăm noi pe sătean ce are de făcut, dar putem să-i punem la dispoziţie lucrurile de care are nevoie.

Deci: în festivitate există loc pentru spontaneitate, în festivism nu. Ar trebui să devenim furnizorii unor soluţii de moment. Nu trebuie să ne pripim, să încropim. Lucrurile bune nu se fac repede, iar pentru un lucru bun trebuie întrebaţi profesioniştii.

Bogdan GHIU
Mircea VASILESCU

© M. Oroveanu

Avem sărbători – nu avem încă sărbătoare

— *Convorbire cu domnul PETRE ROMAN, preşedinte al F.S.N.*—

De ce? Prilejurile nu ne lipsesc. Vechi şi fireşti aniversări colective au fost repuse în drepturi; calendarul s-a îmbogăţit cu sfinţi şi martiri români la a căror sărbătoare evlavia sau curiozitatea publică nu pregetă a se desfăşura fastuos. Nici bucuria silnică, nici fericirea poruncită nu par să mai fie gemene cu data festivă; zilele din decembrie '89 au "lămurit prin foc" - cum spune o vorbă veche - temeiurile sărbătorii, ale cărei semnificaţii implică şi asocierea rituală a colectivităţii pentru prevenirea răului.

Dar la noi, în timpul totalitar, tocmai răul a fost festivizat; să fie acesta motivul pentru care opinia curentă distinge cu dificultate şi confundă încă sărbătorirea cu festivismul, aplicînd, uneori, eticheta de "circ" manifestărilor consacrate? Nu cumva dreptul la individualitate, abia recîştigat, ne face acum prudenţi faţă de orice formă de înregimentare, fie oricît de firească - prăznuirea e una dintre ele - asociind nu o dată sărbătoarea (chiar şi cea religioasă) şi sărbătorirea cu opţiunea politică? Propunem domnului Petre Roman, liderul F.S.N., o discuţie legată de aceste observaţii:

Rep.: Oprimarea şi festivismul au alcătuit prima pereche dictatorială care a luat ţara în stăpînire, mult înaintea celor doi conducători înlăturaţi de revoluţie. Prin ei a fost atinsă aberaţia. Ajunsesem nu atît săraci, cît, mai ales, sărăciţi de speranţă, de demnitate, de viitorul posibil. Revoluţia ne-a pus în faţă adevărul despre noi, "gazeta de perete" a fost făcută bucăţele de realitatea examinată fără menajamente. Dar trebuia, oare, totul redus la zero? Mai menţineţi formula şoc, care a făcut o carieră mai lungă decît dumneavoastră, ca premier, "grămadă de fiare vechi"?

Petre Roman: Continui să numesc "grămadă de fiare vechi", grămezile de fiare vechi. Extinderea tendenţioasă a acestei expresii, asupra întregii industrii româneşti, este un fabricat post-ceauşist care serveşte ceauşismul. Cînd am spus asta m-am referit precis la lucruri văzute în deplasările făcute pe teren pentru expertiză tehnică, în speţă la utilajele miniere fabricate în ţară, costînd enorm şi nefuncţionînd nici o oră. Era şi cazul termocentralei pe şisturi bituminoase de la Anina sau a Uzinei Chimice din Giurgiu. Sub dictatură, România a ratat trei "revoluţii practice" - dacă le putem numi aşa, vă asigur, nu-i un paradox, fiindcă ele produc schimbări decisive în societate: revoluţia tehnologică din anii '60, "noua generaţie de maşini", revoluţia energiei ieftine a anilor '70 şi revoluţia ecologică, asanarea multor situri industriale. Realitatea profundă a subdezvoltării a fost acoperită de ditirambii propagandei ceauşiste. Am trăit "feeria monstruoasă" - aşa numeşte Cioran totalitarismul românesc, cu o intuiţie perfectă. Latura tragică este evidentă: ce vină au oamenii care au muncit degeaba, ridicînd prin efort uriaş şi grele privaţiuni - obiective păgubitoare, inutile chiar? Acest tip de sacrificiu risipit - nu-i nici de iertat, nici de uitat.

Rep.: Alternativa dumneavoastră la discursul festivist - cu care eram obişnuiţi - a fost limbajul insolit: de pe "culmile dezvoltării" am trecut direct la "implementare" - festivizarea unui cuvînt, riscînd să devie lustruit ca lemnul de-atîta utilizare.

Petre Roman: Prevăd reproşul. Eu nu eram atît de tributar limbajului de lemn, dar, la început, aveam formulări prea puţin directe, faţă de necesităţile vieţii politice. După revoluţie mi-am imaginat dialogul democratic ca pe unul firesc, necesar: să ne aşezăm să discutăm ce avem de făcut. Am fost dezamăgit de continuarea limbajului ritual - de către oamenii noi, care doreau acapararea puterii sau menţinerea ei cu orice preţ. Păstrez destule rezerve şi la adresa dialogului forţat din 28 ianuarie '90, unde înclinaţia către democraţie a partidelor istorice, aflate de cealaltă parte a mesei - nu se vădea măcar prin flexibilitate de limbaj. Vă atrag însă atenţia asupra unui alt cuvînt lansat la începutul lui '90, **retehnologizare** care a fost acceptat, amplificat, - de oamenii competenţi, ei existau şi există, şi la ei mă gîndeam cînd l-am rostit. Misiunea pe termen lung a unei guvernări normale - înnoirea aparatului productiv - a fost corect înţeleasă, deci calculasem bine şansele modernizării reale (nu de campanie festivistă) a economiei româneşti post-decembriste.

Rep.: Dar înaintea ei, - acum unii zic deliberat, în ciuda ei, a modernizării - a fost instaurat, în timpul guvernării dumneavoastră,- week-end-ul, cuvînt pe care - remarc - nu-l ironizează nimeni. Loisir-ul place. N-ar fi fost deajuns numai S.R.L.-ul?

Petre Roman: L-am introdus tocmai pentru a restaura conceptul de "muncă". Biciuirea, asaltul, aducerea oamenilor duminica, era o farsă umilitoare, toată lumea ştia că nu se lucrează. "Să ne odihnim ca-n ţările civilizate" - am zis după decembrie '89 - "dar să şi muncim ca acolo, de-adevăratelea". Slăbirea dramatică, după revoluţie, a autorităţii fireşti în conducerea unor întreprinderi, directorii numiţi "ceauşişti" (de către opoziţie şi ziarele ei) - fiindcă cereau disciplină şi corectitudine - au generat rezultate contrare intenţiei cu care am lansat week-end-ul. Nu puţini au tratat răgazul numai bun pentru a-şi putea vinde la Istanbul uneltele de lucru (!) şi s-a ajuns la "muncă à la carte". Aşa ceva nu există nicăieri în lumea normală...

Rep.:... spre care năzuim cu toţii. În acest context nu credeţi că o dovadă prin care ne măsurăm normalitatea este şi felul în care celebrăm sărbătoarea naţională? Am privit la televizor sărbătorirea la Alba Iulia a zilei de 1 Decembrie '90, care n-a putut evita huiduiala şi divizarea. De atunci avem evenimente simetrice: două Putne, cîte două celebrări la Alba Iulia - în aceeaşi zi - de o parte puterea, de alta opoziţia etc. Dumneavoastră eraţi în tribuna la care cu greu a putut vorbi opoziţia. N-aţi greşit, cumva, lăsînd să se desfăşoare astfel evenimentul cel dintîi?

Petre Roman: N-am făcut semne de simpatie celor care huiduiau. Am răspuns, doar, celor care îmi făceau semne de simpatie. Logic. Prin colectarea/ selectarea la T.V. numai a anumitor scene (chiar şi acum alegerea evenimentelor, a secvenţelor, difuzarea unui anumit tip de comentariu pe film, sînt practicate de T.V. pentru compromiterea imaginii forţelor democratice) se fixează, în opinia publică, o realitate distorsionată. Aş vrea să văd acele casete din decembrie '90, neprocesate. S-a intenţionat ca puseurile extremiste ale mulţimii, naţionalismul exacerbat, să fie legate de numele meu, de poziţia mea. Ca o nuanţă de exactitate, trebuie spus că huiduirea, în timpul serviciului religios, a început-o o grupare P.N.Ţ.C.D. - văd şi acum pancarta -, şi a "relansat-o" cuvîntarea colţoasă a lui Szocs Géza.

Rep.: Apelurilor la linişte şi civilizaţie, adresate de preşedintele Iliescu şi de dumneavoastră, nu le-a dat nimeni ascultare. Nu se putea vedea atunci, ca printr-un "ochean întors" - mineriada din septembrie '91, o negare anarhică a oricărei autorităţi în stat? Vrajba pătrunsese şi în sărbătoare...

Petre Roman: Sărbătoarea unifică, desigur. Dar nu a dispărut încă, din nici o parte, teama de confiscare a unui eveniment în beneficiul propriu. Patima se dovedeşte mai mare decît simbolul integrator. Comemorarea în Parlament a zilei de 22 decembrie readuce mereu aceeaşi situaţie: puterea actuală, legitimarea ei prin actul democratic, este contestată de opoziţie, sub motiv că revoluţia a fost confiscată /este exploatată/ de oameni care au demonstrat tardiv împotrivirea lor faţă de sistemul comunist.

Rep.: Piaţa Universităţii a afirmat, aproape pe toată durata ei, acelaşi punct de vedere, instituind un fel de "sărbătoare contestatară", brutal reprimată.

Petre Roman: În cartea care mi-a apărut la Paris în această toamnă, vorbesc mult despre Piaţa Universităţii. Abia ieşită din dictatură, lumea n-a receptat cu simpatie egală această neobişnuită expresie a democraţiei. Îl citez pe Mircea Dinescu: acolo era "spălătoria sufletelor". Diletantismul, mentalitatea îngustă a celor din poliţie, au permis o acutizare pînă la violenţă, de care nu mai poate fi separat fenomenul Piaţa Universităţii. Dar, e bine să spunem, venirea minerilor n-are nici o legătură cu el, e cu totul altceva, deşi violenţa s-a manifestat cu predilecţie în acel spaţiu.

Rep.: De ce n-aţi apărut atunci, dacă nu cu acest punct de vedere, măcar cu o explicaţie, pe care popularitatea de atunci v-ar fi permis-o deplin?

Petre Roman: Mi-a fost pur şi simplu groază. Cînd am auzit îndemnul adresat minerilor "mergeţi şi luaţi în stăpînire Piaţa Universităţii", m-am blocat. Aşa a fost. Puterea de atunci nu era foarte speriată înainte de alegeri: "să vedem ce-o ieşi" - se spunea.

Rep.: Aţi fost/ sînteţi contestat, discutat, ironizat - ca orice om public. Citez unul dintre reproşuri: de ce vă închinaţi la ceremoniile religioase?

Petre Roman: Ce-ar trebui să fac? Să stau cu mîinile în buzunare? Să nu respect ceea ce respect, pentru că nu sînt crezut că respect?

Rep.: Ce credeţi că ar înţelege cineva, dacă ne-ar judeca după manifestările "post-festiviste"? Sfinţirea unui teatru pentru alungarea demonilor, încoronarea la biserică a regelui Cioabă, "F.D.S.N. invită bucureştenii la o horă, în 24 ian. '93" - sfîrşită în contestări -, festivitatea de la Adamclisi, pelerinajul la Ghencea, parastasul lui Moţa şi Marin în Ardeal etc?

Petre Roman: Că traversarea deşertului de la comunism la democraţie este un drum greu şi contradictoriu. Normalul e posibil, dar deocamdată nu şi-a găsit locul cuvenit în viaţa noastră. Ne lipseşte nu definiţia sărbătorii - şi ceea ce o desparte de festivism, caricatură şi circ, ci chiar trăirea ei la nivelul libertăţii cîştigate.

Tita CHIPER

Parlamentul de altădată

Alegerile lui Vaida-Voevod din 1932

Guvernul N.Iorga-C.Argetoianu instalat în aprilie 1931, cu alegerile - se putea? - cîştigate în iunie, datorită sprijinului liberalilor, se zbătea în amarnice dificultăţi. Criza economică, nemiloasă, nu putea fi, evident, soluţionată de "geniul" financiar al lui Argetoianu. I-a venit rîndul să aplice, după P.N.Ţ., alte curbe de sacrificiu. Şi, fapt fără precedent după perioada domniei lui Alex.Ioan Cuza, funcţionarii publici - inclusiv corpul didactic - au rămas neplătiţi cu lunile. Visteria ţării era goală iar guvernul se considera obligat - ca şi cel precedent - să plătească anuităţile datoriei externe, în timp ce în altele se declarase moratoriu. Nemulţumirea, în ţară, era generală şi de toate era făcut vinovat primul ministru, care, totuşi, în condiţiile date, se străduise enorm. A şi gafat, făcînd declaraţii nepotrivite unor delegaţi ai dăscălimii neplătite. În plus, între premier şi Argetoianu neînţelegerile se ţineau lanţ, cel de al doilea fiind, de fapt, prin cinismul său, adevăratul factor de putere. Iar opoziţia ştia, desigur, să se folosească de această "incapacitate" a guvernului de a administra treburile publice. Sfîrşitul guvernului, iminent, se vedea cu ochiul liber. La 31 mai 1932 N. Iorga, răzbit, îi scria regelui Carol al II-lea: "În faţa greutăţilor bugetare pe care nu văd cum le-ar putea rezolva pe deplin şi imediat un guvern care nu se razimă pe un puternic partid, rog pe Majestatea Voastră să primească demisia cabinetului pe care am avut, un an de zile şi mai bine, dureroasa sarcină de a-l prezida". Era, în această demisie, sfîrşitul lamentabil al unui guvern dar şi al tentativei regale de a încerca formula unei guvernări deasupra partidelor, cu echipe de tehnicieni, obediente voinţei sale suverane. Regele a recoltat, după acest episod, învăţul că trebuie să procedeze, pentru a ajunge la ţelul dorit, mai lent, pe ocolite şi mai nuanţat.

După şase zile de tratative cu liderii unor partide, regele apelează, din nou, la P.N.Ţ. Dar nu, ferească Domnul, la rigoristul moral Iuliu Maniu ci la maleabilul aranjor care a fost Alexandru Vaida-Voevod, căruia îi încredinţează misiunea de a forma un guvern, se zicea formal, de concentrare naţională. Cum şefii partidelor consultate l-au refuzat politicos, Vaida s-a "sacrificat" şi a alcătuit un guvern monocolor peneţist la 6 iunie 1932. Regele îi administra o lovitură lui Maniu care avusese "îndrăzneala" de a-i cere să domnească în chip constituţional şi s-o îndepărteze din ţară pe Elena Lupescu. Mai spera că prin alegerea lui Vaida-Voevod ca premier va provoca o sciziune în P.N.Ţ., cum provocase aceea din P.N.L., prin plecarea aripii Gh. Brătianu, şi aceea din Partidul Poporului, prin desprinderea grupării Goga care a creat Partidul Naţional Agrar. Noul guvern intra în rutina treburilor publice. Parlamentul e, fireşte, dizolvat iar noile alegeri sînt fixate pentru 17-26 iulie 1932.

A început tevatura campaniei electorale, guvernul făcînd cartel cu Partidul German, gruparea ucrainienilor şi Blocul Economic German. A urmat tradiţionala schimbare de prefecţi şi primari. Premierul, cumulînd şi funcţiunea de ministru de Interne, nu se încurca în principii. N-avea alternativă. Trebuia să cîştige alegerile cu orice preţ. Violenţele de limbaj erau atît de acute încît **Adevărul** nota că: "Dacă nu va interveni o înviorare a principiilor şi, mai ales, a soluţiilor apoi urnele pierd orice indicaţie programatică". Şi exemplul îl dăduse chiar partidul de guvernămînt al cărui manifest electoral era doldora de critici la adresa guvernului precedent, promiţînd de toate tuturor categoriilor sociale de cetăţeni. Jandarmii, de astă dată folosiţi de guvernul P.N.Ţ. (la precedentele alegeri, din 1928, se renunţase la serviciile lor), intră în acţiune. Partidele de opoziţie, luînd act de decizia guvernului de a izbîndi în alegeri cu orice preţ, s-au constituit în Comitet al opoziţiei pentru apărarea alegerilor. Un comunicat al acestui organism spunea: "Constatînd că, în special, în judeţele Romanaţi şi Dîmboviţa presiunile guvernului au întrecut orice măsură s-a hotărît să se facă un nou demers la M.S.Regele, pentru a face să înceteze această stare intolerabilă. Comitetul a decis să intervină la ministerele de Interne şi Justiţiei pentru încetarea tuturor acestor flagrante ilegalităţi prin distribuirea cărţilor de alegători de către magistraţi". La Buzău a fost o încăierare, la cîrciumă, între partizanii peneţişti şi liberali, în urma căreia a fost asasinat, cu un sifon, un fost senator liberal. De fapt, a fost acolo o reglare de conturi între tabere, complicate şi de rivalităţi personale. Fireşte că P.N.L. a publicat un manifest protest: "Acum, după asasinatele politice de ieri, ne întrebăm care e datoria de azi a guvernului şi care e soarta lui de mîine. Mai este posibil ca un guvern care a măsluit înscrierea în listele electorale, care a desfăşurat teroarea administrativă... să mai prezideze alegerile? Ce valoare poate avea o consultare a ţării în condiţiunile de violentare a conştiinţelor, de terorizare a cetăţenilor?... Guvernul Vaida trebuie să plece." N-a plecat şi şi-a văzut de treburi, care erau multe şi complicate. Mai ales că Maniu, şi în campania electorală, a criticat atitudinile neconstituţionale ale regelui şi camarilei sale.

FLORARIE
EXECUTAM COMENZI URGENTE
DIN FLORI NATURALE ŞI HIRTIE

© M. Oroveanu

De fapt, în ciuda violenţei de limbaj, alegerile s-au desfăşurat mai puţin încordat. N-au fost atît de relaxate ca acelea din 1928, dar nici că se puteau compara cu cele din 1931 ale lui Argetoianu. Electoratul era obosit şi decepţionat, cei puţini care s-au prezentat la urne dispersîndu-şi voturile. Guvernul n-a obţinut decît un gîfîit procent de 40,30% din voturile exprimate şi 274 mandate. Dar P.N.L. a recoltat 13,63% şi 28 mandate, cîştigînd alegerile în unele oraşe, inclusiv în Bucureşti. Apoi alte zece partide au izbutit să treacă de pragul necesar de 2% fiind reprezentate în parlament. Din cauza decepţiei sociale, partidele extremiste de dreapta (LANC, Garda de Fier) intră în parlament, primul cu 5,32% şi 11 mandate, al doilea cu 2,37% şi cinci mandate. Gazetarii analişti au calculat că de n-ar fi fost prima electorală P.N.Ţ. nu obţinea decît 175 mandate, liberalii ducişti 58, lupiştii 24, liberalii georgişti 27 etc. etc. La dezbaterile pentru validarea mandatelor, de obicei încinse, dr. N.Lupu, mulţumit de rezultate, a declarat că P.N.Ţ. de nu s-ar fi cartelat cu minoritarii nu obţinea necesarul de 40% din sufragii. De aceea, conchidea impetuosul dr. N.Lupu, guvernul "nu poate nici să reprezinte, nici să angajeze ţara. De aceea un cabinet naţional-ţărănist, în asemenea condiţiuni, va însemna un scurt şi penibil provizorat". Prognoza i s-a adeverit. N.Iorga a declarat şi el că "moraliceşte, guvernul e înfrînt şi trebuie să tragă consecinţele". A răspuns lung, tuturor, premierul, care a spus: "Şase partide s-au perindat aici cu proteste mai mult sau mai puţin violente, dar nici într-un singur caz nu a fost o singură alegere contestată. Ce să vreau eu o satisfacţiune mai mare?... Doresc tuturor viitoarelor guverne electorale asemenea înfrîngeri... Am mîndria că am creat tradiţia libertăţilor cetăţeneşti pentru ţara aceasta prin alegerile acestea, pe cari le-am condus cinstit, liber şi onorabil... ". Exagera desigur. Iar guvernul său nu va avea parte de o legislatură îndelungată. Peste 18 luni va fi silit să abandoneze, lăsînd locul liberalilor conduşi de I.G.Duca.

Z. ORNEA

Între "tactica" Tökes şi "strategia" Văcăroiu

Săptămîna parlamentară cuprinsă între 1şi 8 martie, ne-a adus "mărţişorul" dăruit de pastorul Tökes românilor şi "ghiocelul" timpuriu (sau tîrziu) al "păstorului" Văcăroiu, "albul" program de guvernare lansat asupra României de "cel de sus" prin gura premierului - "pînă şi Dumnezeu e de partea FDSN-ului!", cum spunea dl. Văcaru.

Astfel, luni, atît în Senat cît şi la Cameră, declaraţia televizată a pastorului Tökes (altfel fără cap şi coadă, surprinzător de incoerentă şi puerilă) prin care acuza România că duce o politică de purificare etnică a "făcut valuri", determinînd reacţia unanimă a partidelor, atît din opoziţie cît şi din tabăra majorităţii (excepţie făcînd UDMR), de condamnare mai mult sau mai puţin vehementă. Dl. Văcaru a declarat că "Tökes minte"; I. Lup (PNŢCD) a cerut ministerelor o statistică a emigrărilor; V. Sălăgean (PUNR) a cerut UDMR-ului să-şi precizeze poziţia; I. Balthazar (FSN) a afirmat că românii nu vor ceda niciodată ceea ce le aparţine; dl. Ceontea nu s-a mirat deloc de poziţia pastorului Tökes; iar dl. Dumitrescu (FSN) a considerat că TVR, prin difuzarea integrală şi repetată a casetei cu declaraţia, a practicat deliberat instigarea, deturnarea atenţiei oamenilor.

Camera a pus problema tezaurului românesc aflat în "captivitate" la Moscova şi a promovării de către ministrul Mincu, a cadrelor medicale compromise şi politizarea instituţiilor medicale.

Marţi şi miercuri, Senatul a definitivat problema accizelor pe mărfurile de import (cafea, ţigări, bere etc.) şi pe ţiţei, accize care vor determina scumpiri importante, din iunie. Camera a hotărît în sfîrşit că "societăţile comerciale cu capital integral sau parţial străin, pot dobîndi în proprietate terenuri necesare pentru construirea de obiective". Cei care au votat contra, reprezentanţii PSM, PUNR şi FDSN - respectiv domnii Bălăeţ, Bălan şi Sălcudeanu, au susţinut că "se săvîrşeşte o eroare istorică", "se vinde ţara" şi s-a "parafrazat" spusa lui Ştefan cel Mare (alias B.S.Delavrancea)!

Joi, moment "festiv": premierul Văcăroiu a prezentat mult aşteptatul program de guvernare, zis Raport, în faţa plenului celor două Camere şi naţiunii. "Docomentul" a fost precedat de un aprig duel între opoziţie şi FDSN, în legătură cu statutul actului care urma să fie prezentat, anume, dacă trebuie să fie supus votului, sau nu, ceea ce ar fi echivalat cu un vot încredere (sau nu) pentru actualul guvern! Afirmaţia domnului Dan Marţian, că "programul a fost aprobat cînd s-a validat Guvernul", a fost combătută de d-nii Valentin Gabrielescu, Dinu Patriciu, A. Severin, P. Roman, S. Cunescu - care, în mare, au calificat ceea ce le-a fost prezentat, drept o mascaradă, dictată de la Cotroceni, care pune întreaga societate românească în pericol, şi în care nu mai crede nici chiar FDSN-ul! Au contrat d-nii A. Năstase şi V. Văcaru, care au argumentat că programul a fost o dată prezentat în toamna lui '92, cînd s-a validat Guvernul şi oricum, conform art. 113 din Constituţie, Guvernul nu e obligat să solicite votul, ci are doar acest drept, pe care şi-l poate exercita numai dacă doreşte.

A urmat apoi prezentarea propriu-zisă a celor două Rapoarte, cel privitor la cele 100 de zile de guvernare de pînă acum - o dare de seamă, şi programul de perspectivă pe următorii 4 ani, al cărui "liberalism" iniţial a fost între timp "amendat" de FDSN, ca să-l mai apropie de cîte-n "lună şi în stele" au promis în campania electorală. Impresia lăsată majorităţii, dintre care mulţi din FDSN, a fost uşor jenantă, totul scăldîndu-se într-un vag de zile mari, atît pentru adepţii reformei cît şi pentru aşa-zişii conservatori. O mulţime de bune intenţii şi nimic concret. Formule de genul: "trebuie să realizăm", "o să avem în vedere", "nu vom neglija", "se vor face eforturi în direcţia", "se vor lua măsuri adecvate" etc. au constituit "greul" raportului, atît cantitativ cît şi calitativ! Marţi, 9 martie, "mucenicii" din Dealul Mitropoliei vor purica consistentul program pînă cînd s-ar putea să "pună" de vreo moţiune, ceva, să vadă (că aşa au cerut, să vină iar TVR-ul) "poporul suveran" în ce rahat ne aflăm şi să nu mai ceară nimic, inclusiv democraţie!

Petru IONESCU

8 martie 1993

Liberalismul şi opoziţia

Atragem atenţia cititorilor noştri - deşi am mai făcut-o - că articolele pe care le publicăm la această rubrică angajează strict opinia şi răspunderea semnatarilor. Intenţia noastră a fost, de la bun început, aducerea în **aceeaşi** pagină a unor texte care, în mod obişnuit, apar separat, în gazete de partid ireconciliabile. Sîntem doar gazde, şi ca atare nu prescriem invitaţilor noştri norme de comportament şi de gîndire. Se poate întîmpla, fireşte, ca - în legătură cu anumite probleme - să apară unanimităţi mai largi decît ar fi lăsat-o să se bănuiască diversitatea colaboratorilor. Din păcate se întîmplă însă şi mai des ca depozitarii unor opinii distincte de cele publicate de noi să nu ne scrie direct, oferindu-ne texte în replică, ci să prefere reclamaţia telefonică "la conducere". Aşa încît, dacă un număr sau altul al **Dilemei** a putut părea partizan, este pentru că în vreme ce unii ne trimit **texte**, alţii (cei de "altă părere") confecţionează **delaţiuni**. Preferăm textele.

Nu e vina noastră că un înalt deputat FDSN nu acceptă invitaţia la dialog, de teamă să nu-şi contrarieze superiorii, sau că un senator FDSN, după ce îşi anunţă colaborarea, se decomandă, prin secretară, în ultima clipă, ca un şcolar nepregătit sau ca o mironosiţă obosită. Pentru a publica opinii diverse, trebuie, mai întîi, să le capeţi. Cînd acest lucru nu se întîmplă, capeţi doar o idee despre ce înţeleg unii prin bune maniere, stil democratic şi drept la opinie. **(Redacţia)**

A fi, a avea, a fi liber

Criza actuală a României, scoasă obsesiv în relief ca fiind una aproape exclusiv economică, este în fapt **o criză politică**. Dincolo de moştenirea unei stări economice aproape de colaps (pe care unii o numesc cu mîndrie cinică "acumulare socialistă") se află de fapt criza generată de opţiunea politică a Puterii, total nepotrivită cu momentul.

În actuala etapă şi probabil mult timp după aceea, singura doctrină politică propice unei revitalizări naţionale este, cu siguranţă, **liberalismul.**

De ce nu creştin-democraţia? Pentru că valorile morale care trebuie neîntîrziat recuperate, nu au încă un receptacul conştient de însemnătatea lor, atîta vreme cît individul nu şi-a redobîndit identitatea, anulată, programatic, atîţia ani.

De ce nu social-democraţia? Pentru că protecţie socială reală nu se poate face în sărăcie cronică şi generalizată, ci doar **prin proprietate**. Ori la noi simţul proprietăţii a fost anihilat sistematic, a fost denunţat ca un rău, o ruşine, o pată morală. Mai mult decît atît, s-a instituit "cultul sărăciei", concretizat în celebrul răspuns din fişele de cadre: "nu am avut nici înainte de 1944 şi nu am nici acum nici un fel de avere". Redistribuirea "echitabilă" a sărăciei, ne lasă tot acolo unde am fost, fără nici cea mai mică şansă de redresare. Acestei **doctrine haiduceşti** (a lua de la bogaţi şi a împărţi săracilor) îi lipseşte deocamdată unul din termenii ecuaţiei: bogaţii. În schimb nu-i lipseşte pofta (şi asta o dovedesc legile social-democrate de la noi) de a înăbuşi în faşă orice tentativă de apariţie a "bogaţilor" de la care tocmai ar trebui să ia una alta pentru cei nevoiaşi. Falimentul social-democraţiei (în plan naţional şi la momentul actual) nu mai trebuie demonstrat. Şi nici consecinţele lui în politica de impozitare, în interminabilele spirale ale birocraţiei care înăbuşă orice iniţiativă, în obstinaţia cu care se repune pe tapet rolul statului, această iapă costelivă, căreia legislativul îi dă, zadarnic, zilnice tăviţe cu jăratec.

DE CE LIBERALISMUL? Pentru că acum şi aici este nevoie de construcţie. Construcţie socială, economică, morală, civică. Abia după ce edificiul se va fi ridicat, îi vom pune turlele creştin-democraţiei care vor reflecta ochiul lui Dumnezeu. Pînă atunci trebuie să reconstruim edificiul social pe cei trei piloni ai liberalismului: 1. Valoarea individuală, 2. Proprietatea, 3. Libertatea.

1. Liberalismul este cel care pune omul în centrul lumii sale. După 45 de ani de anihilare a personalităţii, de uniformizare, de anulare a individului, este absolut necesară **spargerea abordării globaliste** care nu-i lăsa individului decît şansa de a fi ori membru anonim al haitei, ori membru anonim al turmei. Individul trebuie să parcurgă dificilul drum de la **Număr** la **Nume.** Recuperarea sau reconstrucţia identităţii, personalizarea individului, duc implicit la edificarea de sine. Individul este cel care decide, cel care îşi conduce destinul, este arhitectul propriei sale vieţi. Numai aşa se poate trece de la un "noi" difuz, amorf, lipsit de responsabilitate decizională, socială şi morală, la un "eu" activ, conştient. Drumul ar fi de la **noi nu suntem,** la **eu sunt.**

2. Redobîndirea instinctului proprietăţii începe, cred eu, odată cu redobîndirea personalităţii, a încrederii individului în sine şi, fireşte, după ce vor fi uitate lecţiile socialismului despre "virtutea sărăciei". Căci A AVEA este, din punct de vedere al doctrinei liberale, sinonim cu A FI. Nu poţi fi (liber, responsabil, activ) fără A AVEA. A avea nu este măsura hulpăveniei, a egoismului (aşa cum am fost învăţaţi), ci măsura capacităţii de creaţie, a forţei de A FACE. Din păcate, stînga agresivă, pentru a camufla şi perpetua lenea şi dezinteresul socialist, dar şi de teama competiţiei, nu vrea să vadă că "afacere" vine de la **a face** şi nu de la a escroca, sau a jecmăni, cum ne lasă să înţelegem emisiunile economice şi "Viaţa satului" la T.V., ori de cîte ori e vorba de privatizare. Alergia la privatizare, la posesia personală, propunerea obsesivă a unor forme colective (comunitare?) de proprietate şi menţinerea lor cu forţa, atestă în continuare viziunea etatizantă şi globalistă a Puterii obişnuite cu "mase" şi nu cu **indivizi**, cu o **cetate fără cetăţeni**. Alergia la capital şi capitalism, la proprietate privată este de fapt urmare a spaimei (întemeiate!) a celor cu mentalitate etatist-socialist-totalitară, că A AVEA, duce, implicit, a A FI LIBER. Ori doctrina liberală, sprijinindu-se pe acest pilon central care este proprietatea privată, tocmai asta îi propune locuitorului cetăţii: **să fie liber**.

3. A fi liber, deci LIBERTATEA este cea de a treia componentă majoră a doctrinei liberale. Pînă unde liber? Pînă acolo unde nu încalci libertatea celorlalţi. Deocamdată noi nu ştim să fim liberi. Am pierdut deprinderea libertăţii individuale. Ne e mai lesne să cerem aprobări decît să decidem singuri. Am pierdut deprinderea libertăţii din cauza fricii, a anulării personalităţii, a sărăciei. Am pierdut deprinderea libertăţii, dar nu şi gustul ei. Asta este şi şansa noastră. O şansă pe care cred cu tărie că numai LIBERALISMUL o poate pune în valoare.

Anii care vor urma, vor demonstra că nu e vorba de o modă, sau de o opţiune subiectivă. Este, acum şi aici, un adevăr axiomatic.

Daniela CRĂSNARU

Înţelepciunea din bătrîni

Desfăşurate la un interval de timp minim între ele, convenţiile celor două "familii" liberale au polarizat, firesc, întreaga atenţie atît a lumii politice, cît şi a mass-mediei. Dacă asupra formării **Partidului Liberal** nu s-ar putea spune decît că a fost o "naştere fără dureri", tentativa de torpilare a d-lui Cerveni avînd ca singur rezultat autoexcluderea celui care şi pînă acum ne-a obişnuit cu gesturi suicidiare - asupra **"seismului Braşov"** cred că merita să ne oprim mai mult pentru că, din păcate, nu este propriu doar partidului care l-a trăit, ci defineşte o bună parte din viaţa formaţiunilor noastre politice. Am să mă supun, deci, şi eu "subiectului zilei", propunînd cîteva observaţii asupra cărora cred că merită meditat.

Prima s-ar referi la remarca, aş spune nu dintre cele mai reconfortante, că nu problemele de "program" au stat în centrul dezbaterilor, ci cele "organizatorice" - înţelegînd, firesc, prin asta luptele (foarte) intestine ce frămîntă de atîta vreme **Partidul Naţional Liberal**. Asupra acestei chestiuni se pot emite două explicaţii. Una ne este oferită de însuşi dl. Radu Boroianu, "doctrinarul" fostului **Noul Partid Liberal**, care, într-un amplu interviu acordat revistei "22" (Nr. 8/1993), afirma nici mai mult, nici mai puţin că: "Este singura doctrină economică care poate fi adoptată de România de astăzi. **Restul sînt false"**. Înţelegîndu-se de la sine că dl. Boroianu vorbeşte despre doctrina liberală, vreau să vă asigur că nu am făcut decît să reproduc cu maximă fidelitate opinia distinsului om politic şi că orice interpretare posibilă ce ar decurge din nefericita cacofonie nu are nici o legătură cu părerea mea despre respectiva opinie. În schimb, sublinierea din citat îmi aparţine. Pentru că în continuare orice comentariu devine absolut futil. Nu-ţi rămîne decît să mergi mai departe din succes **în** succes, aşa cum faci de trei ani de zile, şi să te **cramponezi** de ideea că trăieşti într-o lume de cretini în **care tu** eşti singura lumină şi, culmea! ei nu vor să **te lase să**-i ajuţi. - O a doua explicaţie a lipsei de **apetit** pentru discuţiile de "program" dovedită la Braşov ar putea fi înţelegerea faptului că, programul nu are, **încă**, nici o valoare. Nu face nici două parale. **La noi!** Important nu este **ce-ţi propui** să faci, **ce promiţi** că vei face **ci cine promite. În toate alegerile care au avut loc în România post-decembrie '89, învingători au fost oamenii şi nu "programele".** Dacă ar trebui musai să dăm o definiţie acestor "programe", am putea să ne gîndim la costumaţia obligatorie pentru un carnaval (genialul Carnaval al lui Pintilie, de exemplu), în care toţi "protagoniştii" se agită, se dau de ceasul morţii, dar pentru cu totul alte motive decît îşi închipuie că o fac guşterii prezenţi (absolut întîmplător) şi ei acolo. Lucrurile mi se par, azi, mult prea simple ca să mai insist şi într-o eventuală demonstraţie. Am să mă rezum la a-mi exprima convingerea că dacă dl. Ion Iliescu ar fi candidat la 27 sept. '92, de exemplu, ca lider al "Uniunii liberale Brătianu", astăzi această formaţiune ar fi format guvernul şi ar fi fost forţa majoritară în Parlament. Şi asta, în orice caz, nu pentru prezenţa absolut întîmplătoare a ecoului liber de pe firmă...

O a doua observaţie ţine de felul în care s-au ales **oamenii.** Nu am fost de faţă la locul măcelului (după relatările întregii prese este, din păcate, cuvîntul cel mai potrivit), dar ce a fost acolo se pare că a constituit o premieră absolută în materie. Şi asta la un congres de unificare. De frăţietate! De la urletul disperat al d-lui Ciuceanu: "Ne-au înghiţit!" la demisia imediată a d-lui Halaicu din motive de "lipsă de fair-play", de la "no comment"-ul îngheţat al d-lui Câmpeanu la sublima (uşor de imaginat) scenă a dosarelor de foşti informatori ai Securităţii între dl. Ciuceanu şi proaspătul ales, dl. Ionescu Quintus - totul dă imaginea inconfundabilă a unui partid politic dinamic, activ, (chiar) viril în care "aripa istorică" se completează ideal cu infuzia de tinereţe şi prospeţime administrată de noii veniţi. O explicaţie a celor întîmplate ne oferă, cu o surprinzătoare forţă de anticipaţie, din nou dl. Boroianu, în acelaşi plin de învăţăminte interviu din "22": «Nici un om nu se apucă de politică pentru a rămîne un simplu votant. Cineva care intră în politică vrea la un moment dat să ajungă şi în frunte. Trebuie să depăşim faza asta în care ne acuzăm unii pe alţii că vrem "osul". Dacă un politician nu vrea să ajungă în fruntea ţării, el nu este politician. Dar în spatele acestui lucru trebuie să vedem după aceea **armele** (subl. mea) pe care le foloseşte». Clar. Simplu. La obiect. Într-un partid în care şi ultimul nechemat are insomnii din cauza bastonului de ... preşedinte (al partidului, al ţării, al etc. etc) pe care îl cară în raniţă, asemenea nopţi ale Sfîntului Bartolomeu devin o chermeză aproape cotidiană. Apropo de "arme", mi se pare interesant de reţinut că în comunicatul prin care Organizaţia judeţeană **P.N.L. Suceava** respinge Biroul Permanent al Oraganizaţiei Centrale P.N.L. se vorbeşte de prestaţia cu totul de excepţie a celor **180 de mercenari** care au controlat desfăşurarea recentei Conferinţe Naţionale de la Braşov. E de crezut o asemenea afirmaţie?! Analiştii de marcă ai fenomenului politic autohton au fost unanim de acord să interpreteze finalul de la Braşov ca o victorie a d-lui Cataramă. Dacă ar fi să-i credem, ar trebui, inevitabil, să acceptăm ideea că "mercenarii" au lucrat în serviciul comandat al d-lui Cataramă. Ne putem permite un asemenea gînd? La sfîrşitul meteoricei prezenţe într-o postură ministerială, dl. Cataramă ar fi declarat că i-a ajuns politica şi că nu se va mai ocupa decît de afaceri. Sigur, acolo sus (în dreapta d-lui Cataramă) cineva îl iubeşte şi îi dă cele mai bune sfaturi. Dovada come-back-ul atît de spectaculos şi de costisitor pe care dl. Cataramă şi-l oferă.

Pentru mine este o nouă şi nouă confirmare a înţelepciunii din bătrîni care tot încearcă să ne înveţe că "Nu banii aduce, maică, fericirea"...

Radu F. ALEXANDRU

©?

"Dă-i cu cinstea, să piară ruşinea" (Ion Creangă)

Viaţa noastră dinainte de '89 era – toată lumea-şi aminteşte – marcată din abundanţă de tot felul de "sărbătoriri" (şi nu sărbători), festivităţi, solemnităţi, în fine, "zile" (a "lui", a "ei", a metalurgistului, a minerului, a pionierului, a tineretului, a constructorului etc.). Firescul propriu fiecărui ceremonial validat de tradiţie şi resimţit ca realitate organică a unei comunităţi umane fusese înlocuit cu "măsuri organizatorice" destinate transformării omului nou într-o fiinţă pentru care chiar şi bucuria este minuţios programată. Drapelele, portretele, lozincile, mesele acoperite cu pluş roşu la care stăteau "invitaţii" ori "tovarăşii de la centru" formau o întreagă recuzită a alienării; omului nou trebuia să-i intre bine în cap că nu sărbătoreşte de capul lui, ci numai pentru că aşa vrea conducerea de partid şi de stat. Aşa încît orice festivitate se transforma în festivism: totul se pervertise – chiar şi aniversările unor scriitori deveneau îndelungi desfăşurări de clişee retorice, de măreţie trucată, de ritual îndeplinit conform planificării şi cu voie de la poliţie. Astăzi, cînd se cheamă că vrem să redevenim o societate normală, mai mult, să ne redescoperim tradiţiile, sîntem destul de puţin dispuşi să analizăm cît de departe a ajuns comunismul, pe drumul lui triumfător, în mentalul colectiv, cît de pervertite ne sînt reflexele şi cît de hotărîte sînt noile autorităţi să elimine vechiul inventar solemn, oferindu-ne nu noi şi noi festivităţi, ci liniştea (ei, da!) de-a reflecta la cele vechi şi autentice. În panoplia festivistă s-au şi grăbit să se instaleze noi simboluri (coroana de flori, soborul de preoţi, monumentul sau cimitirul), noi "zile", cu mult mai puţin "suport popular", în absenţa convocatorului, dar la fel de intens mediatizate ca şi înainte. Iluzia schimbării stă să ne intre-n case ba printr-o cădelniţare radio, ba printr-o închinăciune TV. Şi totuşi, luaţi din scurt, putem să recunoaştem că de petrecut, petrecem tot în familie, că nu mai ştim ce sînt bătăile cu flori, iar de parăzi militare ne-am săturat, că nici Ziua Recoltei n-o mai ţinem (din lipsă de... obiect), că şi gustul chefurilor între amici l-am cam pierdut sau, oricum, cine-şi poate permite, că, în sfîrşit, de sărbători ne arde nouă? Prinşi între festivismul riguros, sec, monoton de ieri şi festivismul pluralist, slobod şi inventiv de astăzi, uităm mereu că sărbătoarea adevărată e nu doar o condiţie, dar şi o garanţie a libertăţii. (M.V.)

CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT
2050 ANI DE LA
2050
1990

© AGERPRES

Chefurile astrale ale României

Sînt zile ale anului care, ascultînd de mersul astrelor, se înscriu de-a pururi în istoria vreunui neam. Avem şi noi, mult stimaţi cititori, asemena zile, avem vasăzică, şi noi istoria noastră, momentele noastre de glorie şi sublim.

Asupra unei asemenea clipe, de crucială însemnătate şi nepieritoare bravură, vrem a vă povesti mai la vale.

Era la 20 ale lui august, 1) cînd încălecarea cerească a planetelor a făcut ca eroismul nostru nativ, cutezanţa şi bărbăţia noastră să irumpă vijelios, rupînd zăgazurile amorţelii din pricina căreia Occidentul nu mai conteneşte a-şi rîde de noi. Era, spuneam, la 20 ale lui august cînd naţia română, prin cei mai buni şi mai bravi fii ai săi, a săvîrşit vitejeasca faptă.

Sîntem în posesia unor documente de excepţională însemnătate care ne-au ajutat să reconstituim, pentru dumneavoastră, mersul eroicei întîmplări. Sîntem, de asemenea, posesorii declaraţiei olografe a domnului C.I.L., 2) copist la Tribunal 3) şi participant direct la acele evenimente. E lesne de înţeles de ce sîntem nevoiţi a ne proteja martorul şi a nu-i divulga numele.

În cele ce urmează ne vom folosi de citate din declaraţia ce domnul C.I.L. ne-a făcut-o, de documente oficiale şi extrase de presă 4). Ţineţi-vă bine – începem:

Dl C.I.L.: "În secolul nostru s-a născut şi s-a sfîrşit un stat foarte interesant, pe care nu-i este permis unui istoric constiincios să-l piarză din vedere. Voi să vorbesc despre (...) un stat care, deşi a durat numai vreo cincisprezece ore, a marcat desigur o pagină celebră în istoria contemporană. Născută din, prin şi pentru popor, pe la două ceasuri în dimineaţa zilei de 20 august (...), tînăra republică 5) a fost sugrumată în aceeaşi zi, pe la ceasurile patru după-amiază. Nu face nimica! Mărirea şi importanţa statelor nu se judecă după extensiunea şi durata lor, ci după rolul mai mult sau mai puţin strălucit pe care l-au jucat în complexul universal. Cadrul meu e prea strîmt ca să pot închide într-însul istoria generală a veselei republici podgorene".

Gazeta "Românul" (21 august) 6): "Dar ce auzim! Dumnezeule! Sgomotele cele mai stranii şi mai neaşteptate circulă prin oraş (...) Cuvîntul de revoluţiune se rosteşte".

"Monitorul Oficial", la remorca puterii (21 august) 6): "Cetăţeni, o tentativă atît de nebună cît şi de criminală a fost încercată (...) Autorităţile constituite au fost atacate de domnul C.P. 7) cu o bandă de tulburători decişi, se vede, a aduce pieirea patriei lor".

Domnul C.I.L.: "Eu am fost cetăţean al acelei republice. Am asistat la mărirea şi decadenţa ei, şi nu în calitate de gură-cască, ci în calitate oficială. Cînd poporul a atacat poliţia, eu m-am repezit şi am dezarmat pe un subcomisar de serviciu, luîndu-i sabia din cui (...) Da, am fost unul dintre cei mai aprigi susţinători ai ordinii în Republică (...) Ceasuri glorioase, n-am să vă uit!"

Cum a fost, ce a fost? Să dăm cuvîntul documentelor:

Actul de acuzare în procesul tulburărilor de la 20 august, judecat de Curtea cu Juri din Tîrgovişte: "Această criminală tentativă n-a fost o mişcare spontanee şi neprecugetată, din contra, ea a fost pregătită mai dinainte şi n-a fost decît execuţiunea unui complot prealabil (...) Două întruniri preparatorii s-au ţinut de principalii conspiratori în ajunul zilei revoluţiunii (...) O parte a conspiratorilor, ca să aştepte momentul fixat, s-a dus la hotelul Moldova, unde au petrecut restul nopţii cu lăutari (...) Acestea se atestă de către M.Krakauers, oberchelner la acel hotel."

Depoziţia domnului C.I.L.: "De cu seară, din ajun, 19 august, mai mulţi conspiratori, aşteptînd veşti, jucaseră în salonul de la otel Moldova, la chilometru. Ce însemnează la chilometru? (...) Jucătorii, indiferent de numărul lor, se aşază la o masă în colţul unui salon. Se aduce fiecăruia cîte o sticluţă de vin. Încep să bea. Cînd unul şi-a isprăvit porţia, aşază sticla goală pe jos, lîngă zid, în lungul salonului. A doua sticlă golită o aşază cu fundul în gîtul celei dintîia, şi aşa mai departe, pînă cînd şirul sticlelor ajunge la zidul din potrivă".

După ce-au complotat astfel o bună bucată de noapte, revoluţionariii şi-au asigurat şi sprijinul maselor:

Actul de acuzare a tulburărilor: "De la cazarma infanteriei, mulţimea a mers (...) la Primărie (...) şi s-a făcut distribuţiune de arme, de cocarde, de pîine şi de vin".

Spune şi domnul C.I.L.: "La opt, o parte din popor, cu poliţaiul şi taraf de lăutari, mergem la grădina Lipănescului. Aici, pe iarbă, se încinge un zaiafet nemaipomenit în analele celor mai bătrîne republice. Grătarele sfîrîie, aruncînd în aer valuri de miros fierbinte şi gras (...). Canalele, odată deschise, nu se mai închid. Boloboacele golite se rostogolesc hodorogind departe, ca nişte ruginite instrucţiuni ce nu mai corespund exigenţelor moderne şi, în locul lor, se împing cu greutate alte boloboace pline, ca nişte reforme pe care le reclamă spiritul progresist al timpului şi interesele vitale ale societăţii. Ce veselie! Ce avînt! Ce entuziasm! A! Sunt momente sublime cînd un popor martir sfarmă obedele şi cătuşele tiraniei şi (...), uitînd trecutul odios, închină des dar sincer, pentru Sfînta Libertate (...)".

Să ne întoarcem la Actul de acuzare: "Acuzatul Constantin Niculaie a făcut parte din ceata răzvrătitoare, armată cu săbii, puşti, purtînd cocarde. Constantin Niculaie zice că era beat".

Iată acum mărturia unui telegrafist retrograd, care, în nemernicia sa, s-a opus Revoluţiei, consemnată în acelaşi Act de acuzare: " (...) Am fost prins de alţi răzvrătitori şi dus din nou în birou, unde Guţă Grădinaru mă lăsă în paza a cinci oameni, cărora le dă poruncă să nu mă lase să mă apropii de aparate sub nici un cuvînt, că dacă voi încerca să fac acest lucru, să mă împuşte. Cei ce mă păzeau fiind beţi, cum de altfel era toată ceata care pătrunsese în birou, rămînînd singuri, au trimis de au mai adus cîteva doniţe cu vin şi de ale mîncării şi au băut pînă cînd s-au îmbătat de-a binelea şi au adormit."

Fireşte, nu ne poate scăpa micimea spirituală a acestui mărunt funcţionar de stat care, din servilism faţă de putere, s-a pus de-a curmezişul nobilelor idealuri ale revoluţionarilor. Ei bine, pe la ceasurile trei şi jumătate, în după-amiaza memorabilei zile de 20 august, au sosit la faţa locului organele de represiune. Descinzînd în sediul poliţiei, ocupat de revoluţionari cu cîteva ceasuri înainte, găsiră aici pe reprezentantul noii puteri populare instaurate după o noapte de lupte şi jertfe. Conform domnului C.I.L., bietul poliţai de seviciu, istovit de "partida la chilometru (...), după atîtea emoţiuni, după atîta triumf (...) horcăia cu capul pe masă". Mai spune, în încheierea declaraţiei sale, domnul C.I.L.: "Aşa s-a sfîrşit cu Republica noastră! Aşa Reacţiunea a sfîşiat cea mai eroică pagină a liberalismului român!" 8)

Peste vremi, gazeta "Alarma" 9) va aminti românilor adevăraţi de acele momente de vitejie şi extaz, cînd: "Era un tablou (...) să priveşti călfile de cismar, croitori, simigii şi alţii, cari compuneau cortegiul, cum se plimbau cu săbiile legate de gît şi puştile atîrnate de spate - alţii, mai mult, aveau cîte două săbii de ambele coapse".

Aici, glorioasa pagină de istorie ce am voit a vă reaminti se închide. Nu ne rămîne decît a cugeta cu mîndrie la măreţele fapte ale înaintaşilor noştri şi ale înaintaşilor înaintaşilor noştri, acum şi pururi etc. Iar mahmureala aceasta nu este a noastră, ci tot a lor, acum şi pururi şi din nou etc. 10)

NOTE:

1) la anul 1870

2) adică domnul Caragiale Ion Luca

3) tribunalul Prahova. Numirea s-a făcut în vara memorabilului an, 1870.

4) Atît documentele oficiale, cît şi extrasele de presă sînt strict autentice.

5) de la Ploieşti

6) 1870

7) Candiano Popescu. Biografia acestui cetăţean îl transformă într-un autentic personaj. Născut la 1841, Candiano Popescu a îmbrăţişat cariera militară. Iese din armată în 1867, cu gradul de căpitan. Face ziaristică şi politică, lucru care-i aduce arestarea. La 1877 se înrolează în armată şi îşi cîştigă gloria pe cîmpul de luptă, mai ales la asaltul Griviţei. La 1870 conduce "revoluţia" antimonarhică de la Ploieşti. În anul 1880, devine adjutantul regelui Carol I, cel pe care, cu zece ani înainte, îl contestase şi îl "detronase". Avansat general la anul 1894, Candiano Popescu este şi autorul unui volum de poezii: "Cînd n-aveam ce face" (1866).

8) "Boborul", publicată în "Epoca", 21 nov. 1896.

9) 20 august 1884

10) "Duminică s-a descoperit la Ploieşti statua Libertăţii, ridicată în onoarea efemerei republice de la 1869-1870" - gazeta "Timpul", din 24 iunie 1881. Pe partea dinspre răsărit, pe soclul statuii, stă (încă şi acum) scris: "Cetăţenilor Ploieşteni, apărătorii libertăţilor publice. România recunoscătoare". Din tot ce a fost n-a mai rămas decît nostalgia chermezei.

Lucian VASILESCU

Inventatorii de sărbători

Comuniştii au inventat sărbători noi: 23 August, 7 Noiembrie etc. Mitologia revoluţionară avea nevoie de ritual. Între toate regimurile politice, numai cele totalitare impun schimbări majore în calendarul tradiţional al sărbătorilor. Nici n-ar fi regimuri totalitare dacă ar ignora să atace esenţa religioasă a tradiţiei. Şi nici nu vom avea o analiză completă a totalitarismului comunist, cîtă vreme nu vom şti să vedem că axul doctrinei revoluţionare marxist-leniniste nu era ideologia social-politică, ci ateismul ştiinţific al doctrinei.

Comuniştii nu-i duşmăneau pe capitaliştii imperialişti înainte de a urî de moarte împărăţia lui Dumnezeu. Un bun instinct le şoptea că pieirea lor în istorie poate să nu vină de la ateismul occidentalilor, dar poate să vină dinspre credinţa strămoşească a popoarelor pe care le-au colonizat.

În fond, noi nu sîntem egali în faţa lui Dumnezeu. Fiecăruia după păcatele sale, de la fiecare după iubirea sa. Ce are comun o asemenea iconomie divină cu lozinca utopiei comuniste: "fiecăruia după necesităţi, de la fiecare după posibilităţi"?

Dracul comunist era de o mediocritate înspăimîntătoare. E de crezut că l-a înspăimîntat chiar şi pe Dracul Cel Mare. Şi e probabil că drăcuşorul care s-a ocupat de Lenin n-a fost avansat în ierarhia "băieţilor". Cel care l-a avut în subordine pe Stalin trebuie că a fost chiar degradat.

Dacă ne-am putea imagina o variantă victorioasă a comunismului, ea poate fi alta decît aceea organizată de Dracul Cel Mare. În Persoană. Antichristul. Atunci să vezi sărbători noi! Atunci să-i vezi pe sfinţi căzînd în ispită!

Se ştie că Antichristului i-a fost dat să se războiască cu sfinţii şi să-i învingă.

Istoria falselor sărbători abia a început.

Ioan BUDUCA

E Parlamentul un spectacol?

Gh. Dumitraşcu (membru în Comisia de cultură a Senatului): În tot ce facem în Parlament există o formă sau alta de spectacol. Fie de circ - împreună cu presa care face circărie, pentru că cine zice ăla e (!) - ; fie de teatru de cabaret: se face strip-tease politic; fie teatru liric - cîntă fiecare pe-a lui şi cu coru-n spate; dramă - de doi bani, tragedie naţională; farse - ghici din ce partid mai sîntem (!) şi comedie cît pofteşti. Publicul -poporul român, domnule, pe bani grei! Dar spectacolul înseamnă regie în primul rînd! Ascunsă, declarată, împrumutată etc. Parlamentul, Senatul, are un ritual zilnic, al lui. Cu semnare de condică, cu strigări ca la tribunal, cu aşezarea senatorilor, cu cititul presei care foşneşte, cu apariţia "dirijorilor", pentru că ei sînt dirijorii, prezidiul, nu-i aşa? Noul sistem de votare electronic, pe roşu, colorat deci, avem scena, care împreună cu sala dau bice show-ului! Dar acest spectacol e o mare improvizaţie, pentru că nu există un text prestabilit, iar "dirijorii" scapă "conducerea" din mînă frecvent. Ceva de genul teatrului popular

Are de învăţat ceva Parlamentul de la Marea Adunare Naţională?

Gh. D.: De la Marea Adunare Naţională n-am luat nimic, pentru că nu avea nimic omenesc, nici o greşeală!

... dar era prezent patriarhul?!

Gh.D.:.. dar acum a apărut manifestaţia religioasă a sfinţirilor de toate felurile. Mă bucur că a apărut Paştele copilăriei mele şi Crăciunul copilăriei mele şi Sfîntul Ion etc., dar să nu se înlocuiască festivismul politic cu cel religios! Dar să terminăm domnule cu toate aceste interminabile soboare de preoţi. Am văzut lumea tremurînd în decembrie şi popii slujind vreo oră şi ceva în zăpadă ca să impună ce?! Nimic. Îţi vine să fugi! Dar mă bucură că şeful statului apare prin biserici, aşa, ca spectacol!

Dar sărbătorile naţionale?

Gh.D.:... au devenit non- naţionale! Sînt instituţii ale statului care nu ridică tricolorul de 1 decembrie! Mai strică peisajul şi mişcările astea revoluţionare! Avem nevoie de un protocol naţional! Copiii au sărit de la şoimi şi pionieri, la religiozităţi şi deşănţări! Am scăpat festivităţile din mînă! Să nu mai discutăm de o anume intelectualitate elitistă care se ruşinează de sărbătorile naţionale şi drapelul românesc! Care strîmbă din nas la imnul naţional! Dacă facem mişto de sărbătoarea naţională, devenim mai puţin decît ceea ce sîntem!

Dar aniversările lui decembrie '89?

Gh. D.: ... încep să cadă în formal, profitorii transformîndu-le în festivismele de la mausoleul din parcul Libertăţii, ale altor "eroi"! S-au scris şi nişte poezii! Femeii române revoluţionare, cînd nici nu s-a răcit bine Elena Ceauşescu! Dacă închizi ochii te simţi ca pe vremea răposaţilor. Festivismul e încă şi-n sufletul celor care organizează comemorările lui decembrie '89.

Petru IONESCU

“Cum e sfîntul, şi tămâia” (Anton Pann)

Festivităţile “de suflet”

Festivităţile au nevoie de un limbaj diferit de cel de toate zilele: de un stil “înalt”, pe care îl furnizează de obicei discursul oficial, uniformizant. Modelul retoric banalizat, redus la clişee, e o degradare şcolărească a oratoriei politice, religioase, juridice. În lipsa altor forme de discurs public, e luat ca model limbajul de lemn al puterii totalitare. Micile anunţuri de familie (despre serbări, aniversări, comemorări) reproduc adesea, alături de hiperbolele sau metaforele uzate din repertoriul propriu – “buchetul vieţii”, “primăveri”, “ghiocei” – o parte din clişeele oficiale.

Discursul festiv e o formă hibridă, situată între ceremonia pură a formulelor rituale şi libertatea marcată afectiv a replicilor de carnaval; e un compromis care nu-şi acceptă condiţia, neasumîndu-şi nici unul din roluri: conţine evidente clişee pe care le tratează cu emfază, prezentîndu-le drept creaţii originale; mizează pe afectivitate – dar încearcă să o controleze, ordonînd-o şi simplificînd-o. Rezultatul e impresia izbitoare de formă goală: simptom al reducerii **sărbătorii la festivitate**. După uzul îndelungat al limbajului de lemn oficial (în perioada în care multiplicarea aniversărilor crease o normă retorică artificială, dar nu mai puţin influentă), sîntem şi azi în posesia unui limbaj festiv de o perfectă stupiditate: rigid, grav şi sentimental.

E, în primul rînd, un limbaj care exclude veselia, buna dispoziţie, petrecerea – cultivînd eleganţa monotoniei, plictiseala elogiului dominant, disciplina. “În cadru festiv” şi “la ceas de sărbătoare”, totul e organizat, programat, solemn. “Sărbătorirea” e fundamental diferită de “sărbătoare”; e suficient să ne amintim de sintagma contradictorie “a sărbători prin muncă”... “Adunările festive” încheiate cu “programe artistice”, ofereau “prilejuri” de a exprima adeziuni, de a omagia, de a cinsti – cu stimă, respect, admiraţie; de a adresa urări, de “a da glas simţămintelor”. “Cadrul festiv”, destul de abstract în deceniile din urmă (lozinci, aclamaţii), s-a reîntrupat în detaliile lui descriptive, pitoreşti – muzică, drapele, coroane, cortegiu, sobor – ; protocolara enumerare a participanţilor a cîştigat şi ea în diversitate; sînt însă foarte rare – în discursul festiv – îndemnurile la petrecere şi bucurie; în realitatea momentului – divertismentele populare, destinate nu numai admiraţiei, ci şi participării (jocuri, bal, carnaval, focuri de artificii, iluminaţii, paradă...).

Umanizarea rigidităţii oficiale e căutată, în schimb, în registrul sentimental, al emotivităţii minore. Pentru festivitatea în care “se dă glas sentimentelor”, nici un clişeu nu e mai semnificativ decît epitetul **de suflet**. Formula e greu de definit, sugerînd chiar o anume confuzie a planurilor şi a valorilor, o ştergere a distincţiilor semantice. Combinaţiile clişeului sînt foarte libere, tocmai pentru că el nu e purtătorul unor sensuri precise, ci doar al unei sfere vagi de sugestii. Foarte multe şi diverse lucruri pot fi **de suflet**: omul, dar mai ales românul (“Apel către românii de suflet de pretutindeni”); o grupare politică (“un partid de suflet”) sau un grup muzical (“formaţia de suflet”). Calitatea pare să se răsfrîngă şi asupra creaţiilor umane (deşi e greu de spus care a fost utilizarea primară a sintagmei); se vorbeşte despre un “reportaj de suflet”, despre “revista dumneavoastră de suflet” – “o publicaţie de suflet, ca şi de conştiinţă”; “numărul 100 al Revistei de suflet românesc”; la fel, de “imnul de suflet al românilor”, “omagiul de suflet”, de “un apel de suflet către cititor”... Se observă că **sufletul** este cel mai adesea naţional, patriotic; ambiguitatea cea mai puternică, nerezolvată întotdeauna contextual, se stabileşte între ceea ce apare ca o calitate a obiectului ori a individului (“generos, afectuos, sincer, entuziast etc.”) – şi ceea ce apare ca o opţiune a destinatarului (“iubit, preferat...”). Există însă şi “probleme de suflet” (“s-a oprit la problemele de suflet ale neamului”): sintagmei nu i se potriveşte nici unul din sensurile sugerate pînă aici – ea evocînd un fel de intimitate unanimă. Uneori construcţiile, şi mai elaborate, îşi pierd orice urmă de logică: “o rază de lumină sfîntă, care străluceşte pe edificiul de suflet al României”.

Cu o singură excepţie (“omagiul de suflet”), expresiile de mai sus aparţin discursului public actual (vehiculat mai ales prin televiziune, radio, ziare); e limpede că atributul **de suflet** continuă tradiţia limbajului oficial “atenuat”, hibrid (“comunist de omenie”); dar vitalitatea sa e azi incontestabil mai mare decît a unei simple reminiscenţe. Registrul său stilistic e suspect: cu aparenţă poetică şi arhaizantă, dar cu subterane înrudiri de sens şi formă în limbajul familiar (“sufletist”, “sufleţel”, “chestiuni de inimă”, “cîntece de inimă albastră”, “luare la sentiment” etc.). Extrem de persistent, alternînd cu **simţirea** (“podoabe de înaltă simţire românescă”), apărînd alături de **plai**, **meleag**, **tărîm**, **vibraţie** etc. – **de suflet** rezumă sentimentalismul banal şi superficial pe care se sprijină festivitatea.

Rodica ZAFIU

Să nu ne temem de aniversări

> **Dar aniversările sînt marile porţi ale prostiei (...)**
> Julio Cortázar, **Menadele**
> (traducere de Tudora Şandru Olteanu)

La 21 septembrie 1792, Convenţia Naţională a votat abolirea monarhiei în Franţa. La 5 octombrie 1793 s-a instaurat era republicană, eră ce începea cu 22 septembrie 1792 (“prima zi a anului I al Libertăţii”). Revoluţionarii republicani doreau ca istoria să înceapă cu ei. Calendarul republican a fost utilizat pînă la 31 decembrie 1805 şi a fost reluat, pentru scurtă vreme, în timpul Comunei, după care a fost uitat definitv. Nimeni nu a mai îndrăznit, ulterior, să “întemeieze” o lume, pornind numărătoarea anilor de la sine, de la momentul revoluţionar al unui (nou) început. Or fi înţeles revoluţionarii secolului nostru că le lipseşte perspectiva istorică? (Să nu uităm că Dionysius Exiguus a propus calcularea timpului după Hristos, la 525 de ani de la naşterea Sa!)

Nu este cazul, aici, şi nu sînt eu cel mai nimerit să încerce sondarea ancestralelor porniri care au dus la marcarea scurgerii timpului; dacă zeii îşi permit să fie nemuritori – chiar dacă, majoritatea, nu sînt şi nenăscuţi – şi, deci, nu au nevoie de repere, oamenii, în existenţa lor limitată, se agaţă de fiecare clipă (**ultima forsan**) şi încearcă să găsească un rost şi un loc pentru fiecare unitate de timp, să-şi ordoneze logic viaţa, în funcţie de “înainte” şi “după”. Nu este, cred, nimic ruşinos în faptul că oamenii nu-şi pot depăşi condiţia şi sînt nevoiţi să judece timpul după scara propriei lor vieţi, în funcţie de data naşterii lor. Tot astfel, revoluţionarii şi “revoluţionarii” (aici i-aş include pe unii ca Ulianov şi Djugaşvili) măsoară vremea şi lumea după lungimea faptei lor. Comuniştii, nihiliştii şi anarhiştii – declaraţi sau nu –, ambiţionînd să-l detroneze pe Dumnezeu şi să creeze o lume nouă, s-au agăţat de evenimentele pe care ei înşişi le-au provocat sau le-au inventat, de-a dreptul, ca de nişte borne la care trebuiau să-şi raporteze viaţa (ei ar fi spus “lupta”). Populîndu-şi golitele minţi cu propriile lor fapte, ei au creat calendare aniversative. Desigur, aici, totul depindea de imaginaţia, şmecheria şi politichia fiecăruia. Ca regulă generală, noile calendare trebuiau să fie complet opuse celor tradiţionale. Sărbătorile comuniste nu puteau fi aniversate mai bine decît în zilele de rugăciune şi nevoinţă ale creştinilor, ale bhuddiştilor, ale celor de alte religii, în general. În felul acesta, nu numai că se crea un om nou, dar el era chiar şi ascuţit în lupta sa de clasă împotriva vechiului (iar planul cincinal era îndeplinit fără burghezie şi împotriva ei!).

Modestele mele surse de informaţie mă împiedică să descopăr ce puteau aniversa comuniştii sovietici în 1928, cei mongoli în 1939, cei unguri în 1950, cei cubanezi în 1965 ş.a.m.d. – cortina de fier a funcţionat nu numai între Est şi Vest ci şi între Est şi Est. În plus, în funcţie de interesele mereu schimbătoare ale hegemonului cultural, cum ar fi spus Gramsci, atunci cînd era nevoie de relaţii bune cu Italia era aniversat Marconi, iar dacă trebuia reafirmată prietenia cu marea Uniune Sovietică era sărbătorit A.S. Popov.

Nu cred că există comunişti care să nu ajungă, la un moment dat al e/in-voluţiei lor la naţional-comunism. Trecerea de la internaţionalismul proletar la naţionalismul comandat este drumul de la glorificarea lui Maurice Thorez şi Palmiro Togliatti la redescoperirea lui Ivan cel Groaznic şi Petru cel Mare. Comuniştii pripăşiţi pe meleaguri dîmboviţene au început prin a afirma influenţa revoluţiei ruse din 1905 asupra răscoalei ţărăneşti din România anului 1907 şi au sfîrşit prin a clama influenţa răscoalei (botezată “revoluţie”) conduse de Horea asupra revoluţiei franceze din 1789. În această mişcare de acaparare şi transformare a trecutului, prin tot felul de orwelliene ministere ale Adevărului, comuniştii au început să construiască înapoia existenţei lor, cu o cumplită foame de oameni şi evenimente, cu nonşalanţa (nesimţirea, de cele mai multe ori) cu care proiectau viitorul. Şi tot ceea ce era “recuperat” pentru Cauză trebuia sărbătorit, aniversat, pentru a semnaliza tuturor că acel fapt sau acel om face parte integrantă din patrimoniul, din pedigree-ul Puterii. Este nevoie de eroi, de aniversări, de mituri; după ce tăvălugul comunist a distrus tot sistemul de valori tradiţionale, a fost nevoie de crearea, de născocirea unuia nou. S-a pornit de la inventarea lui Vasile Roaită şi Filimon Sârbu, dar, pînă la urmă, conform schemei, s-a ajuns tot la Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul. Pur şi simplu, bunul simţ respingea invenţiile prea străine de fiinţa naţională, aşa încît comuniştii, de voie (independenţa faţă de Moscova), de nevoie (justificarea deţinerii puterii, în linie directă, de la Burebista încoace) au trebuit să accepte un minim de prilejuri aniversare tradiţionale.

Eminescu n-ar fi putut scăpa unui asemenea tratament. A început modest, cu **Împărat şi proletar** şi manifestările din 1950 – un veac (pe atunci nu se putea spune **secol** pentru că nu era cuvînt de origine slavă) de la naştere. A mai prins ceva puteri pe la sfîrşitul deceniului şi a fost consacrat, cu aproape toate drepturile, în panoplia culturii de partid, prin tezele din aprilie 1964. După ce, în 1965, R.P. Romînă – adică, una dintre numeroasele republici ale marelui lagăr comunist, ce se dorea supra – şi ne-naţional – a devenit R.S. România – deci, singura republică a românilor, pentru că, pe atunci, Mircea Snegur şi cel de-al doilea stat al românilor încă nu se inventaseră –, aniversările din ianuarie şi iunie au crescut continuu în ritual şi forţă. Ce-i drept e strîmb, adică cele din ianuarie au început să cam pălească de prin 1971-1972, de cînd a devenit importantă ziua de 26 şi s-au chircit de tot de prin 1976-1977, de cînd, în ziua de 7, în locul lui Ion era serbată Elena. Din păcate, în ciuda eforturilor disperate, uneori, ale eminescologilor, poetul căpăta, tot mai mult, cu fiecare aniversare, trăsăturile dictatorului (atitudini, cuvinte), în desenul – tuşe groase, mincinoase – trasat de politrucii de serviciu. Apogeul l-a atins, fireşte, aniversarea din iunie 1989, cînd Ceauşescu, sub ameninţarea sabiei malteze a lui Gorbaciov, a citat cîteva versuri din **Doina**, în mesajul adresat – celor care citeau printre rînduri –, cu acel prilej. Aniversarea din iunie 1989 a atins proporţii faraonice (o fi fost Ceauşescu blestemat ca tot ce atingea să se transforme în mormînt tumular?), devenind aproape la fel de îngreţoşantă ca aniversarea de la 26 ianuarie, acelaşi an – chiar dacă numai aşa a fost loc şi pentru retipărirea ediţiei princeps a poeziilor. Geniul fusese înghiţit de sîsîitorul şarpe boa al propagandei comuniste.

Din 1990, reputaţi eminescologi încearcă să vindece naţia de aniversarita pe care a contractat-o în ultimii 40 de ani. Cele mai luminate minţi ale culturii române nu cer altceva, decît ca măcar în acele zile din an în care, prin tradiţie (nu numai comunistă, îndrăznesc să spun), ne amintim de Eminescu, să păstrăm o purificatoare, demnă şi înălţătoare tăcere...

(Întîmplător, chiar în iunie 1990, Eminescu a fost uitat; la modă erau bîtele, nu raţiunea).

Iertată-mi fie părerea, dar eu cred că Eminescu nu trebuie lăsat numai pe mîna aniversatorilor de profesie. Ei îşi vor face treaba, oricum, fără să bage în seamă apelurile – către lichele – ce le sînt adresate. Eu cred că ar fi mai bine dacă aceia care trăiesc întru şi pentru Eminescu (şi nu mă gîndesc numai la Petru Creţia) l-ar aniversa pe Poet, în văzul lumii (adică în mass-media), la 25 martie sau la 10 mai, la 4 iulie sau la 11 septembrie şi, de ce nu, pe principii homeopatice, la 15 ianuarie şi la 15 iunie. În fond, sînt nişte zile ca oricare altele. Ştiu că aniversările sînt oglindiri ale slăbiciunii noastre, dar să nu-l lăsăm pe Eminescu să fie măcinat în moara de vorbe a propagandei! Şi să nu ne temem de aniversări!

Virgil Ştefan NIŢULESCU

© M. Oroveanu

Aduse cu poşta...

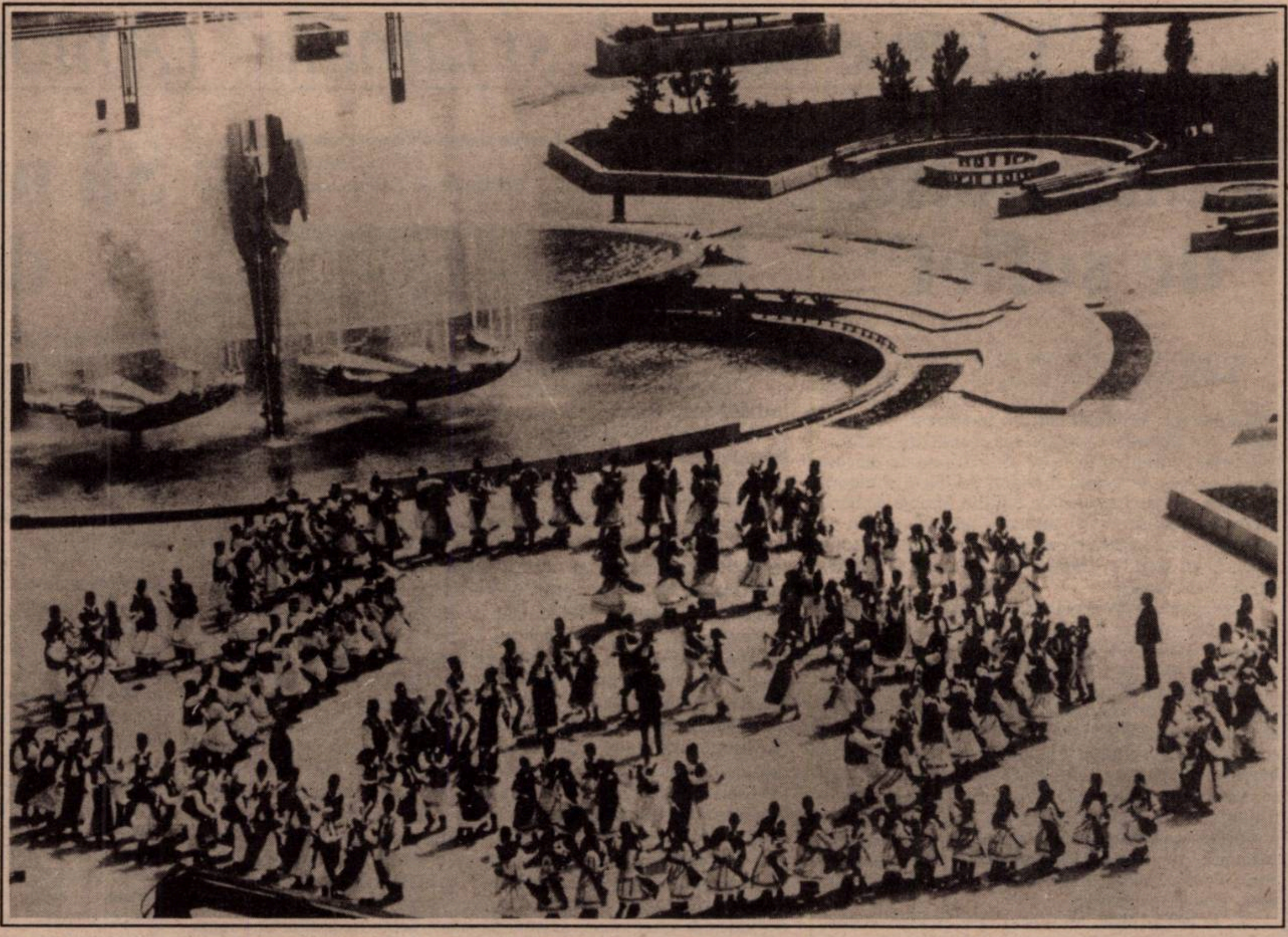
© AGERPRES

Pe cine întristează latinitatea scrierii româneşti

Nimeni nu se aştepta, după Hotărârea Academiei Române de revenire la scrierea literei â în interiorul cuvintelor, ca anumiţi lingvişti să fie fericiţi de această întorsătură a lucrurilor. Ar fi fost însă corect ca, într-o evaluare obiectivă a faptelor, cei care au greşit să-şi recunoască greşelile, iar dacă nu au vrut din diferite motive să dea curs acestei normale onestităţi ştiinţifice, măcar să se abţină de a mai dezinforma în continuare publicul interesat de ortografia limbii române.

Articolul **Un vot întristător** de dna Mioara Avram (**Dilema** I, nr. 7, p. 10) redă perfect starea de spirit a uneia din cele mai importante personalităţi ale Institutului de Lingvistică din Bucureşti, care şi-a propus să apere pe orice căi şi prin orice mijloace norma nr. 1 a reformei ortografice din 1953. Cu regret trebuie să constat că deformarea adevărului este practicată în continuare fără reţinere, dacă slujeşte "cauzei".

1) Nu este adevărat că Hotărârea Academiei Române din 17 februarie 1993 a fost luată "cu desconsiderarea totală a părerii specialiştilor în materie." Au fost consultaţi ca **specialişti**: B.P. Hasdeu, Titu Maiorescu, Ioan Bogdan, Sextil Puşcariu, Alexandru Rosetti, G. Mihăilă, E. Vasiliu etc. şi s-a dovedit că ceea ce au scris aceşti savanţi infirmă anumite păreri despre alfabet şi ortografie ale dnei Mioara Avram şi ale altor câţiva colegi din institutele de lingvistică. Cum să nu fie dna Mioara Avram întristată când o contrazice însuşi Titu Maiorescu!

2) Nu este adevărat că "dezbaterile **iniţiate în ianuarie** 1991 au fost **tolerate** doar **de ochii lumii**, pentru a crea aparenţa unei **libertăţi democratice** de opţiune." Nimeni nu **i-a** împiedicat pe unii lingvişti ieşeni sau bucureşteni să studieze timp de doi ani cu seriozitate problemele puse în dezbatere. Cine este responsabil însă de apariţia la Iaşi a broşurii **Ortografia limbii române, trecut, prezent, viitor** (Institutul european, 1992), în care cercetători cu pretenţii vorbesc despre principiile maioresciene fără să le fi citit, se ocupă cu istoria scrierii fără ca să fi deschis vreodată măcar o carte românească publicată cu alfabetul latin în secolul al XVIII-lea sau îşi dau cu părerea despre istoria sunetului â în limba română fără să cunoască fonetica istorică a limbii române?

3) Nu este adevărată afirmaţia că: "justificarea etimologică /.../ a literei **â** este doar parţial reală, din moment ce **â** nu corespunde totdeauna unui **a** latinesc..." Justificarea literei **â**, ca şi a **tuturor** literelor "derivate" ale alfabetului românesc este cât se poate de reală şi este dovedită de fonetica istorică a limbii române. Proporţia derivării sunetului **â** (**î**) dintr-un **a** moştenit, în cuvintele moştenite (latine sau autohtone) este de 55,46 % indiferent de poziţia sa în cuvânt. Proporţia justificării fonetice istorice a literei **â** în interiorul aceloraşi cuvinte moştenite, din sunetul **a** latin sau autohton este de71,26 %. Litera **î** din **i** în interiorul cuvintelor moştenite nu ar fi fost justificată "etimologic", aşa cum îi place dnei Avram să spună, decât în proporţie de 3,85 %! (Pentru amănunte se poate consulta articolul meu **Alfabet şi ortografie** din revista **Academica** nr. 4 (28), februarie 1993).

4) Simplificarea regulii nr. 14 din 1932 nu constituie o nerespectare a "adevărului istoric" ci o necesitate practică preconizată ca atare de acad. Sextil Puşcariu încă din anul 1929. Academia Română are tot dreptul să opteze pentru soluţia pe care o consideră cea mai bună, cea mai funcţională.

5) Care este "complicarea" ortografiei invocată alături de alte profeţii apocaliptice de dna Mioara Avram? Litera **â** se foloseşte totdeauna în interiorul cuvintelor. Orice om normal poate discerne care este începutul şi sfârşitul cuvintelor, poziţiile în care se aplică regula scrierii cu **î** din **i**. Cine cunoaşte începutul cuvântului, îl ţine minte şi în cazul prefixării sau compunerii acestuia: înţeles-neînţeles-subînţeles-bineînţeles.

6) Dna Mioara Avram ne asigură că "litera **î** nu are nimic a face cu comunismul sau/şi cu influenţa rusă". Există totuşi o "coincidenţă" ciudată. Părerile nefundate ale unor lingvişti însemnaţi ca A. Lambrior, H. Tiktin, A.I. Philippide sau O. Densusianu în legătură cu litera **î** din **i**, care pe bună dreptate n-au putut convinge şi n-au avut succes nici în 1881, nici în 1904 şi nici în 1932, au fost îmbrăţişate cu bucurie în anul 1953. De ce? Pentru că dintr-o lovitură, pe cale ortografică, se modifica înfăţişarea numelui ţării (din România - R.P. Română în R.P. Romînă), al poporului, în plus aproximativ un sfert din cuvintele de origine latină ale limbii române primeau o înfăţişare depărtată de modelul latin-romanic al scrierii româneşti.

Aceeaşi "coincidenţă" a vrut ca textele fundamentale ale lui Titu Maiorescu despre scrierea limbii române, împreună cu întreaga sa operă critică, să fie interzise în anii ocupaţiei sovietice, printre altele, ca nu cumva adevărul cuprins în acestea despre alfabetul românesc să deranjeze noua regulă ortografică a literei **î**, impusă cu forţa în 1953.

Tot "coincidenţa" face ca articolul dnei Mioara Avram să fie însoţit de un citat scos din contextul istoric, al lui Maiorescu, îndreptat fără scrupule împotriva părerilor lui... Maiorescu! Trebuie să se ştie că academicienii Titu Maiorescu, Ioan Bogdan, marele slavist, şi Petru Poni, preşedintele Academiei Române au fost cei care au hotărât în anul 1904 distribuţia poziţională a celor două litere **â** şi **î**, litera **â** fiind declarată literă de bază pentru acest sunet, deoarece "**â** derivă în cea mai mare parte din **a** şi nu din **i** (Ioan Bogdan, Analele Academiei Române, XXVI, p. 164).

7) Este jignitor pentru toată suflarea românească ca o persoană care are mari responsabilităţi faţă de limba română să se exprime astfel: "**Nefericita** promovare a literei **â** s-a făcut cu o **abilă speculare a sensibilităţii** multor concetăţeni ai noştri, inclusiv academicieni, la **anumite vorbe mari** care invocă /.../ **patriotismul identificat cu evidenţierea latinităţii...**" Sau, mai departe: "... considerînd că propunerea conducerii Academiei Române este **neserioasă** şi că Academia **nu va îndrăzni** să o impună. Iată că **a îndrăznit!**" ... "Comunitatea ştiinţifică mondială şi urmaşii trebuie să aibă dovezi că nu **toţi intelectualii români şi-au pierdut uzul raţiunii** în februarie 1993..." "În concluzie, hotărîrea Academiei Române este totuşi o diversiune. Dar, **admiţînd că n-ar fi o diversiune**, rămîne o **tichie de mărgăritar ridicolă**."

În esenţă, din aceste citate rezultă clar că latinitatea scrierii ca expresie a latinităţii limbii române este considerată "nefericită", o "speculare abilă", "vorbe mari", o "diversiune" sau în cel mai bun caz "o tichie de mărgăritar ridicolă".

Întristător este faptul că perseverenţa dnei Mioara Avram în neadevăr şi în mascarea acestuia abilă, sub aparenţa obiectivităţii ştiinţifice, ameninţă să dureze la nesfârşit.

Pârvu BOERESCU

Nota redacţiei:

Am publicat acest articol nu pentru că ar putea constitui o replică argumentată ştiinţific la intervenţia doamnei cercetător dr. Mioara Avram (v. **Dilema**, an I, nr. 7, p. 10), ci pentru că sîntem deschişi oricărui punct de vedere venit din partea cititorilor. Apoi, dl. P.B. este de profesie muzician, iar părerile domniei sale în legătură cu scrierea limbii române (expuse foarte pe larg în **Academica**) au fost folosite drept argument de dl. academician inginer Mihai Drăgănescu în raportul prin care propunea schimbarea ortografiei. Să fie această alăturare de profesii un semn că omul nou, multilateral dezvoltat, priceput la toate, a triumfat? În ce ne priveşte, continuăm să credem că lingvistica nu poate fi un **hobby**, că singurii doi lingvişti din Academie vor fi avut motive serioase să nu voteze "pentru", că filologii români de astăzi au studiat cu seriozitate problemele puse în dezbatere nu doar "timp de doi ani", ci de multă vreme şi în mod competent. Nu putem fi de acord cu măruntele răutăţi şi procese de intenţie de care uzează cititorul nostru ("fără scrupule", "mascarea" adevărului, "cercetători cu pretenţii" care "n-au deschis o carte românească..." şi "nu cunosc fonetica istorică..." etc.). I-am păstrat, desigur, ortografia (care, într-un caz, contrazice propria "normă") şi punctuaţia (chiar dacă nu respectă totdeauna regulile, neschimbate încă de nimeni). În rest, dacă tot ne-a pus Academia într-o dilemă, aşteptăm puncte de vedere de la cei avizaţi.

Domnule Director,

Cu surprindere am citit în nr. 7 al revistei DILEMA, într-un articol semnat de domnul **Radu F. Alexandru**, următoarea remarcă: «Şi aici trebuie contabilizată şi candida declaraţie a domnului PAUL DOBRESCU, proaspăt consilier la Cotroceni, care crede că "dacă Occidentul nu ne vrea, nu ne rămîne decît să ne întoarcem spre Europa de Est", declaraţie făcută în virtutea funcţiei pe care o ocupă şi necontrazisă de nici unul din mai marii locului unde "conseiază"».

Subliniez, nu am făzut nici o declaraţie "în virtutea funcţiei" pe vreo problemă de acest gen. Deci, "mai marii locului" nu aveau, pur şi simplu, nici ce contrazice, nici ce confirma. Pentru cunoştinţa dumneavoastră şi a cititorului, inclusiv a lui R.F.A., care măcar în felul acesta să afle despre ce a scris, precizez următoarele. În calitate de cercetător la Institutul de Teorie Socială al Academiei Române am prezentat o comunicare în cadrul unei sesiuni ştiinţifice a respectivului institut. Singura referire la problema pe care R.F.A. o are în vedere a fost următoarea: "Dacă Occidentul nu descoperă la timp condiţia socială şi economică a ţărilor din centrul şi estul Europei, dacă nu consimte să le sprijine pentru a depăşi acest moment dificil, atunci este probabil ca statele din zonă să redescopere potenţialul de materii prime şi imensa piaţă de desfacere a CSI, cu consecinţele geopolitice care decurg de aici".

Nu am putut replica la prezentarea cu totul deformată a acestei aprecieri, prezentare apărută într-un ziar de partid (AZI) sub semnătura unui om cu opţiuni politice partizane, care, pe deasupra, a oferit drept explicaţie verbală pentru cele scrise doar scuza: "eu aşa am înţeles"; "argument" care, ne dăm bine seama, suspendă condiţia dialogului.

Stupoarea şi amărăciunea mea provin din faptul că un om care nu a fost prezent la respectiva sesiune apelează la surse nesigure şi partizane, preluînd, în dispreţul oricărei deontologii profesionale, deformările, punctele de vedere interesate, într-un cuvînt erorile unui ziar de partid; că o revistă culturală pe care, personal, am privit-o cu mare speranţă, se poate face purtătoarea de cuvînt a unor interese partizane. Amărăciune accentuată de adevărul că editorul revistei este, totuşi, Fundaţia Culturală Română.

În speranţa că aceste rînduri vor fi publicate în numărul următor al revistei, vă asigur, domnule director, de întreaga mea consideraţie.

Paul DOBRESCU

Cîteva precizări:

Nu am participat, într-adevăr, la sesiunea ştiinţifică în cadrul căreia P.D. a făcut afirmaţia pe care o citează. Am preluat din presă - şi nu numai din **Azi** - o relatare pe care am considerat-o corectă, ea nefiind urmată în timpul firesc de nici o dezminţire a celui invocat. Consider, deci, că nu poate fi în nici un caz vorba de "dispreţul oricărei deontologii profesionale", ci, în cazul cel mai bun, de agenda de lucru prea încărcată a unui consilier şi a unui cercetător ştiinţific care nu are întotdeauna timp să mai citească şi ziarele: aşa ar fi fost scutit de "surprinderea" şi "stupoarea" şi "amărăciunea" provocate de rîndurile semnate **în deplină legitimitate**.

Radu. F. ALEXANDRU

Cînd credința este ortodoxismul triumfalist...

"Cultul pastoral din primele timpuri de o admirabilă simplitate, pătruns de un mare dispreț pentru forme, devenind o religie slobodă, o religie favorizată, o religie de stat, îmbrăcase în Orient haina bizantină. O muzică savantă răsuna sub bolțile bisericii aurite, clădită după regulile unei arte noi. Coloane nenumărate, etajate, cu capiteluri de o ornamentație complicată, șiruri lungi de ferestre mari rotunde, firide, abside, tribune, un sistem complicat de bolți, de cupole grele, adunate împreună, o simfonie meșteșugită de marmore policrome pe pereți, și pe tribuna amvonului, icoane zugrăvite pe lemn, mozaicuri strălucind sus în depărtarte, mulțime de lumînări, de candele de aur și de argint, de cădelnițe care acționate de oficianți răspîndesc din belșug miresme îmbătătoare. Preotul este înveșmîntat în brocard de aur, episcopul poartă pe cap o mitră care este o adevărată coroană, uneori de o neprețuită bogăție.

Toată slujba lui Dumnezeu mîntuitorul celor umili, Dumnezeul rugăciunii sincere și adînci, a fost redusă la formele unui ceremonial, gesturi, îngenuncheri, mătănii, la fraze și versete de ritual. Nimic nu lipsește aici din ceea ce arta secolelor V și VI putea să ofere mulțimii. Teatrul profan putea să-și închidă porțile."

(Nicolae IORGA)

... Superstiția este ateismul ortodoxist

"Oamenii politici, îndeobște necredincioși, sufereau de superstiția că nu trebuie să te pui rău cu popii, de frica anatemei, trecerea lor fiind mare la Dumnezeul abandonat. Superstiția era comună și la catolici, în formula "Qui mange du Pape, en meurt", cine mușcă pe Papă, moare. Însuși **Spiru Haret**, ateu declarat, dar om de știință și de prestigiu, închidea ochii, cînd banii ortodoxiei noastre porneau la Ierusalim. Un blestem, o afurisenie, șoptite în altar de către un vlădică, erau catastrofale. (...)

O pildă despre puterea superstiției era **Titu Maiorescu**, criticul literar. Ateu foarte declarat și schopenhauerian absolut, se îngrijea să trimită fără întrerupere la mînăstirea Cernica, în noaptea ajunului de Paști, pe sub ascuns, cîte o lumînare monumentală la icoana Maicii Preciste din catapeteasmă. Lumînarea trebuia să ardă un an întreg, pînă la lumînarea viitoare, punctual dăruită mînăstirii."

(Tudor ARGHEZI)

Alaiuri pentru putere

Sigur că unul dintre cele mai mari păcate ale vremurilor imprecise, supranumite de tranziție, este confuzia dăunătoare între redescoperirea religiozității cu a sa atitudine aproape monahală și falsa trăire duhovnicească. Deoarece cauzele imoralității sufletului fac aproape imposibilă definirea păcatului, mă văd nevoită să atrag atenția asupra faptului că **o credință pervertită este mai primejdioasă decît necredința.** De cîte ori fariseul care mimează sentimentul devoțiunii creștine o ia înaintea credinciosului obișnuit a cărui existență e încărcată de laicitate, putem fi siguri că Biserica întemeiată pe Cel Dintîi Chemat e nesocotită, iar reperele sale morale se află în pericol.

De trei ani încoace, mascaradele democrației original-balcanice sînt dublate sau/și legitimate de ceremonii și procesiuni religioase. Noile festivități în linia "Cîntării României" și a altor forme de manifestare în care erau aclamați "aleșii poporului", reprezintă teribile mărturii despre un sistem pus la zid de istorie, care cunoaște însă, după cinci decenii de fățărnicie, toate practicile care-l pot reactiva. Astfel, scenariile ambițioase ale unor cortegii cu lumînări, odoare și candele și fără dimensiune spirituală, definesc exact ideea bazată pe convingerea vană, că cei care au sprijinit activ vechiul regim pot strînge, în acest fel, un capital politic pozitiv. Iată de ce, intențiile "de bine" pe baze, în genere, restauraționiste sînt un mijloc de justificare politică, în care interesele de partid se confundă grosolan cu interesele național-spirituale. Organizatorii unor astfel de spectacole care "apără" cu orice preț "cuceririle" revoluției din decembrie, uită însă un singur lucru: lumea noastră străbătută de o profundă criză morală a inventat o graniță, o limită de pătrundere a influenței Bisericii în viața colectivității. Faptul că, dacă înainte de decembrie '89 izolarea completă, întocmai călugărilor în mănăstiri, a constituit însăși forma de subzistență a ortodoxiei, astăzi ar fi receptată ca o stare de imaturitate prin neparticipare, nu justifică deci, excesele și exaltările religioase ale acestor spectacole politico-comemorative, punctate de prea desele discursuri patetice. Chiar dacă izolarea Bisericii conservatoare și prudentă cu formele canonizate a dat naștere la complexe, tot nu trebuie acceptată participarea ei la manifestațiile organizate "la cel mai înalt nivel."

Atașamentul față de Dumnezeu a celor care dețin funcții înalte, nu se măsoară printr-un asemenea tip de enunț omagial. **Nici măcar însănătoșirea spirituală a națiunii nu depinde de această obsesie a obligativității și perpetuării sacrului, indiferent de forma sub care se prezintă.** Cultul ortodox, cu cele șapte laude (slujbele de seară, de noapte, de dimineață și de zi) și cu mulțimea lui de ierurgii s-a definit totuși, **numai** prin duhovnici și rugători care au încercat **decent** să se situeze în afara Răului, pentu a putea în acest fel, să dezvolte singura relație care îl condiționează: aceea cu Dumnezeu. Iată de ce, viața spirituală întemeiată pe credință se poate coagula **numai** în jurul bisericii supusă Domnului, singurul loc în care ritualul de comunicare creștino-ortodoxă se consumă în jurul ideii centrale a euharistiei. În acest sens trebuie acceptat faptul că toate canalele de comunicare din interiorul incintei sacre sînt mult mai numeroase și mai statornice decît orice fel de invenție din interiorul unui spațiu fals mistic, limitat de aroganța participanților, instinctiv înclinați spre aniversări grandioase. **Numai în biserică sacrul este recuperat**; numai în biserică și numai prin evlavie putem descoperi calea spre Adevăr; numai în biserică lumea nu vorbește ci îngînă. În fine, numai în biserică preotul cu nestăpînită sete de rugă poate săvîrși taina sfintei liturghii, deoarece spațiul său gravitează în jurul Crucii, centrul cosmosului și al înțelegerii creștine. Urmînd drumul ortodoxiei noastre mistice, vocea Bisericii trebuie să se facă deci ascultată firesc, fără artificialitate festivist-populistă pentru ca lumea noastră crescută și educată în cultul "epocii de aur", să fie dornică să-și regăsească speranța în dreapta credință.

Mi se pare însă, că graba cu care puterea a încercat să compromită prestigiul cultului majoritar, prin acest joc abil de publicitate a Partidului Plin de Regrete după Ordinea și Disciplina Ceaușistă este nelalocul ei, cu atît mai mult cu cît există între "acțiunile" festiviste ce au fost și alaiurile fără pic de stare emoțională participativă ce sînt, unele frapante asemănări. Nimic spontan în tot ce iese din mecanismele ceremoniilor cu decor uman; totul dominat de mediocritatea agresivă a ignorantului care, dacă ieri confunda sentimentul național cu naționalismul șovin, astăzi se simte dator să greșească prin a încurca identitatea națională cu ortodoxismul. De aceea nimic din înfricoșătoarele datorii duhovnicești ale slujitorului altarului și din ritualul cu tonuri de rezonanță biblică; totul gîndit la periferia cultului. Solemnitatea contrafăcută, vicleșugul smereniei și bizantinismul degenerat riscă să transforme climatul de profundă religiozitate al unei autentice rugi în simplu truc. Lipsa de sfială a acestei trude atee bine primite de putere dă însă privitorului același sentiment dezagreabil pe care-l avea atunci cînd participa la "ieșirile" pe traseele prezidențiale.

La modul festivist deci, procesiunile post-decembriste, care se vor și exemplificări ale intrării noastre nu în mult rîvnita Europă ci în rînduiala ortodoxă, nu semnifică în fapt altceva, decît demagogia ridicolă a celor care făcînd gestul crucii, gîndesc că vor fi absolviți de vina de a nu-l fi făcut pînă acum. Consecințele acestor exagerări antireligioase, revelatoare numai prin proiecțiile lor ideologice, nu sînt greu de prevăzut: decepționarea fidelului obișnuit cu rigoarea logică și aspirațiile mistice ale ortodoxiei și ratarea îndumnezeirii prin asumare, adică prin credință. Dizgrațiosul mim e cu un pas înaintea credinciosului umil.

Ariadna ZECK

© ?

Pastele evreiesc - Pesah

Povestirea ieșirii lui Israel din Egipt

RITUL DE SEDER (RÎNDUIALĂ)
Se pune trei mațot (azime) care se despart cu cîte un șervet alb. Peste mațot se pune castronul de seder

RÎNDUIREA CASTRONULUI
ou fript
carne friptă
rădăcină amară
pătrunjel
amestec de mere
hrean

Rugăciunea de chiduș (binecuvîntare)
*
Spălarea mîinilor la seder,
*
Consumarea pătrunjelului,
*
Împărțirea mațalei pentru afikoman (azima ascunsă)
*
Povestirea ieșirii din Egipt,
*
Spălarea mîinilor tuturor comesenilor,
*
Binecuvîntări la mîncarea maței (azimei)
*
Consumarea de rădăcini amare,
*
Executarea prescripției lui Hilel,
*
Masa de seară (cina),
*
Mîncarea aficomanului,
*
Rugăciune de după masă
*
Recitarea psalmilor
*
Cîntare de închidere.

Se toarnă a doua cupă și cel mai tînăr dintre comeseni pune următoarele patru întrebări:

Prin ce se deosebește această noapte de celelalte nopți?
În toate celelalte nopți putem mînca dospite și nedospite, în această noapte numai nedospite?
În celelalte nopți mîncăm diferite verdețuri în această noapte numai rădăcini amare?
În celelalte nopți nu trebuie să muiem nici chiar o dată, în această noapte de două ori?
În celelalte nopți mîncăm drept șezînd sau rezemați în această noapte numai rezemați.

Moțot-urile se descoperă și comesenii răspund următoarele:

Robi am fost la Farao în Egipt, dar ne-a condus Eternul, Dumnezeul nostru de acolo cu mînă puternică și braț întins. Și de n-ar fi condus Atotsfîntul lăudat fie El părinții noștri din Egipt, atunci am fi rămas noi și copiii noștri și copiii copiilor noștri sub jugul robiei lui Farao în Egipt. Și chiar dacă am fi noi toți înțelepți, înțelegători, bătrîni și cunoscători ai Torei ar fi datoria noastră a povesti ieșirea din Egipt, și oricine care povestește pe larg ieșirea noastră din Egipt e lăudat.

Texte selectate din *Hagada*
de Vladimir SIMON

Biblioteca

"În dimineaţa zilei, după datină, Vodă ascultă slujba la Sf. Spiridon, unde îşi puse crucea pe cap, după aceea trecu la Curtea Veche unde, în genunchi pe o pernă roşie, fu uns de către Mitropolit cu Sfîntul Mir, şi apoi porni la curtea sa în alai mare, astfel întocmit:

1 - În cap Hagi Ahmed Paşa, Chehaia lui Hasan Bei, cu ţimbale, steaguri, şi 50 de turci călări.
2 - Apoi, după un timp, elevii şcoalelor.
3 - Dulgherii şi zidarii cu toporul în mînă, şi tulumbagii (pompierii) cu chivere în cap.
4 - Feluritele bresle.
5 - Negustorii.
6 - Portar-başa, călare, cu oamenii lui.
7 - Hatmanul, la fel.
8 - Armaşul, la fel, urmat de mai bine de 200 lăutari ţigani, toţi cîntînd.
9 - Aga oraşului, cu lăutarii lui.
10 - Vornicii, la fel.
11 - Spătarul, la fel.
12 - Toţi boierii mari, călări.
13 - Marele vistiernic, cu oamenii lui, toţi călări.
14 - Caii de frîu ai lui Vodă, ţinuţi la mînă, 12 la număr, fiecare purtînd pe valtrap, la dreapta, un scut de argint suflat cu aur, la stînga, un hanger.

În urma lor vine marele comis cu oamenii lui.

15 - Cele trei tuiuri (cozi de cal) la care are drept Vodă, ca vizir al Imperiului otoman, înconjurate de turci bostangii.
16 - Marele postelnic; cu postelnicii şi călăraşii înainte.
17 - Două beizadele, înconjuraţi de ciohodari.
18 - Vodă, călare pe tabla-başa, calul dăruit de Sultan ţinîndu-şi cu mîna dreaptă cuca pe cap ca să nu cază.

Înaintea lui mergeau bostangii şi gîzii, mai în urmă idiclii cu semnele domniei, topuzul, arcul, săgeţile şi sabia.

19 - Marele cămăraş, Filipache Lenş, aruncînd cu pumnul bani în dreapta şi în stînga, şi mai cu seamă la ferestre, dacă zărea femei frumoase.
20 - Mehterhaneaua lui Vodă; după care venea trăsura lui Vodă, înhămată cu şase cai negri, şi celelalte trăsuri.

O dată alaiul ajuns la curte, Vodă se sui pe scaunul domnesc, divan-efendi citi firmanul sultanului pe turceşte, apoi marele vistiernic, pe româneşte... Vodă ascultă în picioare, apoi luă firmanul din mîinile lui divan-efendi, îl sărută şi îl duse la frunte, apoi se aşeză pe scaun, toţi cei de faţă îi sărutară mîna, apoi Vodă începu să căftănească pe boieri..." (despre alaiul de înscăunare al lui Grigore Ghica - 6 noiembrie 1822)

Gheorghe CRUTZESCU

⁂

"... priveam parada de 10 Mai, care pe vremea aceea se desfăşura pe bulevard. Treceau înaintea noastră Regele Carol în fruntea Statului său major şi ataşaţilor militari străini, Regina Elisabeta cu Prinţesa Maria şi micii Principi în trăsuri "à la Deaumont", şi după ce luau loc alături şi în tribuna ridicată lîngă statuia lui Mihai Viteazul, Prinţul Ferdinand sosea călare la întretăierea Bulevardului cu Calea Victoriei, îşi scotea sabia şi, cu faţa spre frontul trupelor încolonate pe bulevard pînă la Cotroceni, comanda cu glas puternic, înalt şi răspicat: "Pentru defilare... înainte - marş!" Muzicele şi goarnele izbucneau deodată, caldarîmul tremura sub ropotul cizmelor şi pe noi ne cuprindea un fior..." (10 Mai 1867)

Gheorghe CRUTZESCU

⁂

"Convoiul a străbătut oraşul întreg, ca un alai împărătesc, în odăjdii, împiedicînd viaţa şi graba activităţii. Ca să treacă mortul liniştit în pasul cailor mascaţi în rochii şi togi medievale şi îmbrăcaţi pînă la ochi, s-au oprit în loc tramvaiele, sute de vagoane, alt convoi, roşu şi alb, şi ceasornicul cetăţii a fost dat cu trei ore înapoi. E ultima ofrandă adusă defunctului anonim, marcat de blazonul de tinichea interşanjabil cu trei litere de pensulă neagră. Obiceiul cere ca o viaţă de simplu burghez să fie încoronată cu atributele aristocratice englezeşti: postav, fireturi, accesorii şi panaş.

Oamenii vii au salutat pe mort ceremonios, cu o referinţă pentru lumea ceealaltă, unde, întîlnindu-ne cu toţii, vom face descrierea măgulitoare a înmormîntării noastre, adunaţi ca nişte strămoşi subt migdali, îngreuiaţi de poverile divine, aripi, aureole, argintării şi cărţi cu scoarţele şi cheotoarele de metal, şi cîntînd opt ore pe zi slava omului liberat de profesiuni libere şi de onorarii".

Tudor ARGHEZI

Din vieaţa unui extremist de centru

"Le nouvel observateur"

Evigkeit (în germană: veşnicie, în româneşte de la Evi)
mai avea două zile de stat în Bucureşti, pleca legal, era inadmisibil să ratăm ultima noapte, dar mama mea venise atunci pentru prima oară, după 13 ani, în România, dimineaţa fusesem cu ea la cimitir, seara trebuia să mă văd cu Evigkeit, într-o cuşetă a Teatrului Naţional din Pasajul Majestic, am lăsat-o pe mama să se uite, acasă, la televizor, erau europenele de box unde lupta un român, Victor Silberman, mama ţinea cu el şi îl susţinea cu "hai, Victoraş!", "hai, Victoraş!", am rugat-o să mă ierte în seara asta, trebuie să mă întîlnesc cu cineva din redacţia lui "Le nouvel observateur" de la Paris, să nu cumva să divulge cuiva acest secret, n-aveam voie să discutăm cu străini, dar "Le nouvel observateur" e revista mea preferată "ştiu, mămica o să te aboneze în fiecare an!", trebuie să mă văd cu persoana aceea, "du-te şi bagă de seamă ce vorbeşti, mămica te înţelege!",

a fost ultima noapte cu Evigkeit în cuşeta unei artiste care repeta în seara aceea, la un regizor acasă, "Livada cu vişini", Evi rîdea în pauzele noastre de ideea cu care îmi înşelasem mama, eu o intoxicasem cu "Le Nouvel Observateur", mergeam cu ea să-l cumpăr pe sub mînă la un centru de presă, lîngă Aro, ea îmi ţinea noroc, îl devora odată cu mine, ea, cea mai orgolioasă dintre monteuzele muzicale ale studioului de documentare, acceptînd să pună melodii ca "Pionieria", "Cincinalul nostru" şi jurnalele de actualităţi dacă tot nu putea scrie "Război şi pace", singurul ei criteriu de reuşită literară,

ca acum, după căderea zidului, la marginea Mediteranei, printre marile hoteluri, să cădem unul în braţele altuia, să stăm lipiţi ca fraţii în vuietul străzii, să ne sărutăm la nimereală căutîndu-ne totuşi buzele şi găsindu-le cu o repeziciune care ne înfioară, să ne trîntim pe scaunele unei cafenele pustii, ea cerînd două cafele şi cîteva clipe lungi mîngîindu-mi faţa ca o soră mai mare,

"ce faci? ce faci? ce faci?",

o oră bună povestindu-mi cum lucrează la Paris într-un teatru al unei amice măritate cu un documentarist de la "Obs" prin care a putut să cunoască toată viaţa din redacţia aceea şi să mă aibă zilnic lîngă ea,

"fiindcă numai la tine mă gîndeam cînd întrebam ce fac Jean Daniel, Cournot, Josette, Claire, Dumur, tipul se uita la mine ca la un fenomen, a vrut să mă ducă la Daniel să mă arate ca "le document de la semaine", cum se poate iubi o revistă, undeva în Europa, niciodată n-am putut să-ţi scriu asta, ce cod să fi găsit ca tu să înţelegi şi ăia să nu înţeleagă...?" şi iar:

"ce faci? ce faci? ce faci?",

ea găsindu-se chiar acum într-o mică aventură, "o vedere" azi noapte, la Ierusalim, în faţa Cinematecii, cu un domn contactat de trei luni prin anunţurile matrimoniale din "Obs" - şi îmi rezumă, suspect de parodic, genul: "70 de ani, encore jeune, riche, méditatif, musique Bach et Mozart, rarement Beethoven, cherche Femme intel. 50-55 pour jouer entre les pauses à quatre mains", "mi-a plăcut ideea asta la patru mîini, i-am trimis o poză, am luat ieri avionul..." şi, veselă, îi vine o idee cum nu sînt două la ora asta la Tel-Aviv, Tanganica şi Elveţia, să stau cu ea pînă diseară cînd pleacă la Ierusalim şi să-i dau telefon mamei mele că n-o să vin la masă fiindcă sînt cu cineva de la "Le Nouvel Observateur".

Seara, la autobuzul pentru Ierusalim, hotărîm să mergem mai departe şi nu stabilim cînd şi unde ne mai vedem.

Radu COSAŞU

©

Cîntecul de pahar şi îndoctrinatul loisir

Îngustă cît foaia de "Rebus", fereastra de răgaz îngăduit insului sătul şi de agresiunea televizorului şi de minciuna ziarelor şi de atotprezenta pavoazare se deschidea în singurătate, în ziua liberă, de sărbători, sau în aglomeraţia navetei, în orele "de permanenţă" la sediul întreprinderii ori la coada de la policlinică.

Asociaţiile, fantezia şi cunoştinţele din varii domenii se mobilizau pentru găsirea cuvîntului potrivit. De pildă: 3-orizontal "element al personalităţii umane, rezultat din transformarea conştientă a mediului natural şi social, precum şi prin autoperfecţionarea fiecăruia, pentru care se vor cheltui în Cincinalul 1981-1985 cu 26% mai multe fonduri decît în actualul cincinal". Pentru deslușirea noţiunii necesare, la 1-vertical, trebuia găsită definiţia: "Om de Omenie, aflat în primele rînduri ale transformării societăţii". Din încrucişările succesive rezulta cuvîntul-cheie: "cultura" (Rebus - nr. 1/ 541/ 1 ian. 1980). Mult mai complicată, găsirea unui singur echivalent pentru "real" - cuvînt care la 2-vertical se ascundea sub o arborescenţă de date ispititoare: "Venit al ţărănimii pe o persoană activă, ce va atinge în anul 1985 un nivel de 120,0 - 125,0%, faţă de cel al anului 1980, crescînd în medie cu 3,7 - 4,6 la sută pe an". (Rebus - nr. 13/ 553/ 1 iulie 1980) Formarea reflexului era garantată. Omul de azi - care ar trebui să se simtă liber în manifestări - nu s-a dezobişnuit a răspunde la "semnal". Vina e nu numai a zilei de ieri, ci şi a celei mai de altădată. Un obicei vechi la noi este consemnat de îndreptarul băutorilor şi chefliilor alcătuit de Anton Pann în 1832 cînd "vivatul pe care-l cîntă toată compania" suna astfel: "aaaaaa/Evivat compania/ Evivat România/ Toată noastră patria/ aaaaaa/ Evivat compania". Abia după aceea începea cheful cu temei. Nu-i de mirare, deci, că în localul boemei bucureştene, unde cîntă o orchestră tradiţională - ţambal, contrabas, vioară, acordeon şi trei solişti - romanţa, cîntecul de pahar şi petrecere: "Dă Doamne, mîndrei noroc", "Parcă ieri te-am văzut", "Nu se poate" se însoţesc voios cu "Hai să-ntindem hora mare" şi "Balada Iancului". La "Şarpele roşu" (str. Eminescu colţ cu Galaţi) consumatorii, prompt ridicaţi în picioare, cîntă seara în cor "Noi sîntem români", cu fior patriotic ce vine "dă dămult, mai dă dămult" şi nu suferă examenul critic al adecvării.

Tita CHIPER

Un bal la curte în 1827

«În seara aceea Grigorie-vodă Ghica da bal mare boierilor şi împrumutase casele lui Romanit, căci casa lui arsese, şi palatul ce plănuise d-abia era rădicat de roşu. Domnia se mutase în casa banului Costachi Ghica (generalul).

Vodă era vesel ca niciodată; zilele posomorîte se credeau trecute, părea că temerile şi îngrijirile fioroase părăsise malurile turburate şi sîngerate ale Dîmboviţei şi ale Dunărei. Acum viitorul îi surîdea vesel şi luminos.

(...)

Boierii pribegi din Braşov şi din Sibiu, cari să bizuise pe sprijinul consulului Pini, ca să răstoarne pe domn, fuseseră siliţi să i se închine cu supunere, ca să se poată întoarce în ţără; şi acum era sigur că la anul 1829, cînd i se împlinea termenul de şapte ani de domnie, boierii era să-l aleagă tot pe dînsul (lineatul al 4-lea din actul separat al nouei convenţiuni, relativ la Principate, permitea să se realeagă acelaşi domn) şi se gătea pe o a doua perioadă septenală de la 1829 pînă la 1836.

Întîmplările însă şi împăraţii au întors lucrurile altfel.

(...)

Cînd era să înceapă danţul, boierii cei tineri îşi lepădau giubelele şi papucii, rămîneau numai în meşi şi alergau de luau fetele şi cucoanele la joc, la poloneză, la parolă, la vals şi la "écossaire". Nu îndrăznea fiecine să se adreseze la rudele de aproape ale lui vodă; fiecare avea pe judecătorul ei favorit.»

Ion GHICA

Săptămîna lui ... KRZYSZTOF ZANUSSI

"Dle Zanussi, ce-aţi făcut în ultimele şapte zile? - Şapte zile?! Cred că dacă ne-ntoarcem cu 7 zile în urmă, eram în Maroc, hoinărind de colo-colo la invitaţia unor centre culturale franceze şi prezentîndu-mi filmele - inclusiv cel pe care l-aţi văzut astăzi -, întîlnind un public uimitor de tineri intelectuali islamici cu care am discutat problema misticismului în tradiţia islamică, în cea occidentală, creştină - una din experienţele cele mai vii din ultimii ani, şi sînt foarte fericit că s-a întîmplat...! Apoi m-am întors o zi în Polonia, şi pe urmă în Ucraina, pentru weekend, pentru a vedea... pentru a-mi prezenta filmele la Lvov - sau la Lemberg, dacă preferaţi pe nemţeşte - la Leopolis, pe italiană - un oraş construit... noi credem c-a fost construit de polonezi; acum este cedat Ucrainei, şi trebuie să acceptăm acest lucru - noi, polonezii - cu lacrimi în ochi, pentru că dacă vrem o Ucraină liberă, trebuie să pierdem ceva care face parte din moştenirea noastră... Am fost acolo pentru că e mare nevoie de reconciliere între naţiunile noastre – aşa încît, oricît de obositor, am acceptat: am avut două întîlniri în drum spre Ucraina în două mici orăşele poloneze… pentru că eu cred că un artist, în ziua de astăzi… dacă nu sînt activ în viaţa publică – şi nu sînt; dacă nu sînt activ în politică – şi refuz să fiu: atunci trebuie să fiu activ în alte moduri, şi o fac, şi-atunci mă duc în locuri din cele mai mici şi mai neînsemnate pentru a întîlni publicul… pentru că, dacă acesta vrea să mă întîlnească, sînt obligat să o fac! Apoi m-am întors, am stat o zi la Varşovia, am scris un articol, am vizionat un film la care sînt producător şi… am sosit la Bucureşti. **Despre ce era vorba în articol? Nu era un articol politic?** Nu, nu, era un articol pentru o revistă lunară care m-a rugat să răspund la întrebarea: De ce-mi place Italia? Eu sînt de origine italiană – destul de îndepărtată – şi m-am gîndit că ar fi interesant să arăt ce înseamnă Italia pentru **mine**; mi-a luat toată seara bătînd la maşină **acest** articol… nici nu sînt un foarte bun scriitor, aşa îmi ia ceva timp pînă articulez ceea ce vreau să spun… De fapt, acum o săptămînă – 10 zile poate – am fost în Italia pentru a monta o operă la Palermo… **Care? – Oedipus Rex**, de Stravinski… împreună cu – era pentru prima oară că se montau împreună – **Antigone** de Honegger, amîndouă pe texte de Cocteau; aşa că era ca o continuare, din actul întîi în actul doi – deşi muzica e diferită şi stilurile sînt diferite! Deci, le-am montat… apoi am avut o lungă emisiune (de-o jumătate de oră) la televiziunea italiană… vedeţi, în ţările noastre, unde viaţa curge mai lent şi concurenţa nu-i atît de puternică, asta nu-i aşa un eveniment – dar să apari o jumătate de oră pe programul unu al Televiziunii italiene este un eveniment pentru un străin, şi am fost foarte onorat că mi-au cerut să fac acest lucru. Asta s-a întîmplat pentru că acum o lună sau două, prin decembrie, am făcut scenariul unei expoziţii ce poate fi văzută la Vatican… a fost o experienţă cu totul nouă pentru mine… aşa că am făcut scenariul, aşa cum mi s-a cerut, despre cei 500 de ani de descoperire a Americii: este în Piaţa Sf. Petru şi va rămîne deschisă pînă în mai. Am vrut să fie ca nu fel de Disneyland în Vatican – cred că contrastul e suficient de puternic pentru a fi amuzant! **Şi n-au fost cardinalii – sau Papa – împotriva ideii?** Întîmplător, îl cunosc pe Papă destul de bine, şi poate că ăsta e motivul c-am fost lăsat să fac ceva oarecum îndrăzneţ – îndrăzneţ din punct de vedere estetic –, pentru că eu cred că Muzeul a murit… dar dacă aduci puţină viaţă – şi eu am adus costumul lui Depardieu, care joacă, chiar acum la Bucureşti, îl interpretează pe Columb! –, eu ştiu că pentru public aceasta reprezintă mai mult decît un artefact din epoca lui Columb pentru că este ceva proaspăt şi nou… ceva ce poate fi privit… şi chiar atins! **Aţi putea, dacă vă rog, să recitaţi un vers dintr-o poezie italiană – care vă place mai mult?** – E foarte greu, pentru că nu pot recita… **Nu trebuie neapărat să recitaţi!** –… aş vrea să recit Dante, dar nu pot; dar aş putea să vă recit cîteva versuri din Evul Mediu, care sînt poate banale, dar foarte mişcătoare: **La rosa è un bel' fiore / Il fiore del gioventù / Lasce, murisce e fluore / E non ritorna più!**…

Idiosincrazii

Premiile "Mondenului" pe luna februarie

– **Premiul pentru tenacitate**: duduii care a prezentat spectacolul aniversar "Victor Rebengiuc"; se numea **Oana Turbatu**. (După cum se ştie, doctorul Pasteur a descoperit vaccinul antirabic; dra Turbatu părea să fi fost vaccinată "antipublic": nu doar că ne-a lăsat să vedem **poze** din spectacole, proiectate pe ecranul improvizat în timp ce auzeam, ca la teatrul radiofonic, vocile actorilor din acel spectacol…; nu doar că se apucase, cu o rîvnă posacă, să (ne) citească toate rolurile jucate de dl. Rebengiuc în multa sa carieră…; nu doar că se proiecta în microfon ca un obuz obtuz-unghic…; dar părea, mai presus de orice ură sau părtinire, plăcut convinsă că face exact ceea ce trebuia făcut! O performanţă greu de uitat…)

– **Premiul pentru tenacitate şi/sau răbdare**: **publicului** aceluiaşi spectacol. (Era format, cu precădere, din celebrităţi; celebrităţile erau constituite în pîlcuri, iar pîlcurile – postate în foyer, la fel de imobile şi de firesc-încremenite precum statuile de ceară de la Madame Tussaud…)

– **Premiul "întîlnirea ratată"**: dnilor **Mircea Albulescu şi Victor Rebengiuc** (ambii, pe scenă)

– **Premiul "poşeta pudic-revelată"**: dnei **Sanda Toma** (ţinîndu-şi, tot pe scenă, poşeta precum madam Ceauşescu mîinile la ceremoniile oficiale)

– **Premiul celei mai nefericite combinaţii**: dnei **Ileana Lucaciu** (îi mai lipseau doar apreschiurile!)

– **Premiul celei mai previzibile combinaţii**: dnei **Sanda Vişan** (exact, iarăşi minijupă…)

– **Premiul celei mai originale cravate**: dnei **Irina Petrescu** (era purtată de-a lungul reverului de la taior)

– **Premiul special PT "Zéro de conduite"**: dlui **Tudor Caranfil** (PT înseamnă "penibilitate totală", şi-i vine lui T.C. ca o mănuşă); ca un repetent cărunt în paltonaşul său bej cu glugă, acesta (=PTTC) a apărut la petrecerea "Radio-Contact", de bunăseamă ca să mănînce – şi noi înţelegem: orice om trebuie să mănînce; ca să creeze; deşi nu creează decît stupoare, PTTC trebuie – şi el – să mănînce… Oricum, este de notorietate faptul că PTTC nu precupeţeşte nimic pentru a strica imaginea României (aşa cum apare ea în filme) în străinătate! De unde, raţiunea acestui premiu special "Zéro de conduite"…

– **Premiul de vulgaritate**: în exclusivitate dlui **George Stanca**; acest domn este iremediabil vulgar, vulgar, vulgar…, adică VIP: Vulgaritatea la Premiu (sau: Vulgaritatea, Iarăşi Premiată!…)

– **Premiul celei mai sponsorizate seri**: aceea în care Coleus, Arexim, Emerald şi altele, în generoasă devălmăşie, au împînzit foyerurile Teatrului evreiesc pentru a ajuta la "buna desfăşurare" a spectacolului Adinei Cezar "Posibile proiecţii"… (Tinere şi tineri amabili te întîmpinau, te îndrumau, te ajutau să-ţi scoţi pardesiul, te duceau chiar pînă în… ei nu, nu chiar pînă acolo ci doar pînă în sală; solicitudinea, în variantă sponsorizată, are, totuşi, ceva, nu atît securizant, cît securistic – mai ales că tinerii bine legaţi care mişunau pe culoarele teatrului vorbeau sibilinic în **walkie-talkies**…)

– **Premiul celei mai triste "Sărituri de înger"**: spectacolului omagial Dominique Bagouet. (Un tînăr actor cu figură întrebător-lugubră, la costum şi papion, avansa pe scenă şi spunea un text-necrolog în cel mai perfect tipar de lemn; în acest timp dansatorii (îmbrăcaţi în negru) şi dansatoarele (cu baticuri negre pe cap) se prelingeau funerar cu lumînări în mînă şi rămîneau ghemuiţi pe marginile scenei…)

– **Premiul celei mai juste remarci**: **dnei** care spunea "Nu ne ies, domne, festivităţile, şi pace!"

© Agerpres

De joi pînă joi

Vineri

Viaţă de familie (Zanussi, 1971): cu Daniel Olbrychski, Maja Komorowska. La sala Eforie a Cinematecii, orele 14.30, 16.45 şi 19. - În program se specifică "dramă"... După dezamăgirile provocate de "Imperativul" zanussian şi "Atingerea mînii", rămîne să mă mai întreb în ce sens; totuşi, un Zanussi de început este un Zanussi de început - aşa că, nu sînt riscuri!

Eclipsa (Antonioni, 1962): cu Monica Vitti, Alain Delon, Francisco Rabal. La sala Union, orele 15.30 şi 18. - Filmul meu preferat, din "trilogie"... şi, îndrăznesc să spun: cel mai frumos rol al Monicăi V.!

Nepotul lui Beethoven (P. Morrissey, 1985): cu Jane Birkin. La Institutul francez, orele 16.30 - Un Morrissey recent, pe un subiect alunecos: s-ar putea să fie bine, s-ar putea să nu... Mă voi duce pentru Jane B.

Richard al III-lea (Shakespeare-Măniuţiu): cu Marcel Iureş în rolul titular. La sala Majestic a Teatrului Odeon, orele 19.

Sîmbătă

Călăuza (Tarkovski, 1979): cu Anatoli Soloniţîn, Alisa Friendlih. La sala Eforie, orele 15 şi 18. - Aş fi preferat "Oglinda" sau "Nostalghia"; un film care a suferit de exces de interpretare...

Eclipsa (Antonioni) -... Acesta, în schimb, nu vă va dezamăgi niciodată! Poate fi văzut şi astăzi, tot la Union - orele 11 sau 13.30.

Livada de vişini (Cehov-Şerban), la Sala Mare a Teatrului Naţional, orele 18.30.

Teatrul Naţional din Iaşi, la sala Majestic a Teatrului Odeon: "Proştii sub clar de lună" (orele 19); la sala Pod: "Angajare de clovn" (16.30).

Jacques şi stăpînul său (Kundera - Bokor), la Teatrul Mic, orele 18: cu Mitică Popescu.

Duminică

Bach: Johannes Passion. La sala Radio, orele 11 (dirijor: Ludovic Bacs, solişti: Georgeta Stoleriu, Ionel Voineag, C. Oprişan, M. Moisa)

Călăuza (Tarkovski), la sala Eforie, orele 10.30 şi 13.30 - Dacă e să aleg, atunci: B.A.C.H.!

Ghepardul (Visconti, 1963): cu Burt Lancaster, Alain Delon, Claudia Cardinale. La sala Union, orele 14.15 sau 17.45. - Preferăm romanul lui Lampedusa: Lancaster e oribil, iar Cardinale a fost - întotdeauna! - cumplită...

Noaptea regilor (Shakespeare - Şerban), la Sala Mare a Naţionalului, orele 18.30 - Cu Dinică...

Teatrul Naţional din Iaşi, la sala Majestic a Teatrului Odeon: "Culoarul cu şoareci" (orele 19); la sala Pod: "Cu cărţile ascunse" (orele 16.30).

Luni (şi nu numai!)

Prostituata (Ken Russell): cu Theresa Russell. La cinema Scala - Ca să începeţi săptămîna cu dreptul! Sigur, Russell (Ken) a-ncetat să mai fie regizorul scandalos de odinioară, dar mesajul e la fel de direct... În amintirea celui care a făcut (totuşi!) filme mari precum "Femei îndrăgostite" sau "Mesia s[illegible]tic" şi pentru extraordinara Theresa R. (nici o legătură cu Ken!), merită să vedeţi acest film - la care, mai mult ca sigur, domnii se vor simţi ofensaţi: nu e simplu să ţi se spună adevărul direct în faţă!

Teatrul Naţional din Iaşi, la sal Pod a Teatrului Odeon: "Spectatorul condamnat la moarte" (orele 16.30).

Marţi

Hoţi de biciclete (de Sica, 1948): cu Lamberto Maggiorani. La sala Eforie, orele 12.15. - Una din capodoperele lui de Sica şi, cu totul întîmplător, unul din filmele mele preferate...

Iluminare (Zanussi, 1972): cu Stanislaw Latallo. La sala Eforie, orele 14.30, 16.45 şi 19 - Un Zanussi din perioada cea mai fastă a carierei lui: îl veţi revedea cu aceeaşi imensă bucurie!

Miercuri

L'Oeuvre au noir (A. Delvaux, 1988): cu Gian Maria Volonté, Anna Karina şi Mathieu Carrière. La Institutul francez, orele 16.30. - După strălucitul op al Margueritei Yourcenar - titlul românesc: "Piatra filozofală" -, Delvaux a făcut un film frumos, dar parcă prea cuminte... G. M. Volonté (actor, altminteri, destul de nesuferit!) este convingător ca Zenon, însă Delvaux este departe de starea de graţie din perioada unor filme ca "Într-o seară un tren" sau "Rendez-vous la Braye"...

Joi

Dvorak şi Respighi (respectiv: Concertul pentru violoncel şi orchestră şi "Pinii din Roma"; dirijor: Mircea Cristescu, solist: Heinrich Klug), la Ateneu, orele 18.30 - Unul din cele mai frumoase concerte de violoncel compuse vreodată şi - în plus! - minunatul Respighi cu "Pinii..." săi... nu e nevoie de mai mult pentru a ne convinge să mergem (ori azi, ori mîine) la întîlnirea săptămînală cu Filarmonica.

Rolls-Royce-ul galben (Anthony Asquith, 1965): cu Ingrid Bergman, Jeanne Moreau, Shirley MacLaine, Rex Harrison, George C. Scott, Alain Delon. La sala Union, orele 16.30 - Recunosc, am o slăbiciune pentru Rollsuri... şi pentru acest Asquith din '65, "căptuşit" cu mari actori/actriţe... nu un film faimos, dar unul fermecător - n-aş putea spune exact de ce!?

Trecerea prin reviste

Din nou, excelent (pen) ultimul număr (8/4-10 martie) al **României literare**, din care am reţinut, cu precădere: editorialul (binevenit!) "Literatură şi sex", semnat de N. Manolescu; Virgil Mazilescu "la o nouă lectură" (făcută de Andreea Deciu); "Postfilosofia" lui Toma Roman şi recenzia lui H.-R. Patapievici la cartea lui V. Neumann; "prepeleacul" lui C. Ţoiu; traducerea din, şi prezentarea la, Thomas Mann (amîndouă, semnate Ioana Pârvulescu) precum şi recenzia la ultima carte a lui Susan Sontag, făcută de Ilona Mihăieş; în fine, continuarea convorbirii lui Gh. Grigurcu cu Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca: "... nediscutînd nimic instalăm literatura română într-un fel de cimitir al gloriilor naţionale. Cu flori şi discursuri la aniversări. (...) O operă nesupusă examenului critic, oricît de mare ar fi ea, devine o simplă piesă de muzeu. E grav că mai trebuie să amintim astfel de evidenţe", constată pe bună dreptate M. L.

Convorbirea se continuă în nr. 9 al revistei, dar inerţiile rămîn - vezi reeditările de Sălcudeni şi ecranizările de Lăncrănjeni de pe la noi... Şi asta, în timp ce un Matei Călinescu (care îi acordă un foarte bun interviu Lidiei Vianu) ezită să-şi vadă republicat un formidabil scurt roman din 1969!

Pagini realizate de
Alex. Leo ŞERBAN

Ultimul cucurigu al cocoşului galic

Istoricul Pierre Nora, director al Şcolii de Înalte Studii în Ştiinţe Sociale din Paris şi fondator al colecţiei "Archives" a editurii "Gallimard" a încheiat de curînd coordonarea şi publicarea enciclopediei **Lieux de mémoire**. În trei tomuri şi şapte volume, lucrarea cercetează identitatea franceză, fără să se rezume la clasicul cuplu terminologic Republică-Naţiune. Monumentele, sărbătorile, emblemele, comemorările, dicţionarele şi personajele Franţei sînt, pentru omul de ştiinţă, mai mult decît subiecte de inventar. În calitate de factori constitutivi ai istoriei, toate aceste elemente formează "vasta topologie a simbolicii franceze". Pierre Nora şi echipa sa acordă o mare importanţă politicii şi nevoilor timpului prezent, realizînd astfel o adevărată ruptură epistemologică în domeniul analizei istorice. Afirmaţiile lui Nora asupra memoriei au provocat deja bilanţuri, controverse şi supărări în mediile universitare pariziene. Numărul din februarie al revistei **Magazine littéraire** e dedicat acestei noi istorii a Franţei. Majoritatea analiştilor sînt de părere că **Lieux de mémoire** marchează momentul în care naţionalul revine în prim plan, fără ca ofensiva acestuia să aibă propriu-zis de-a face cu naţionalismul. Criticii lui Pierre Nora îi reproşează, printre altele, că nu caută soluţii pentru a "împăca" locurile de memorie (încărcate deci cu semnificaţie istorică devenită simbol) cu non-locurile modernităţii. Vă propunem, în această pagină, două extrase din evantaiul de opinii exprimate în **Magazine littéraire**: articolul semnat de **Pascal Ory** (profesor la Universitatea Versailles - Saint Quentin, autor al unui volum dedicat jubileelor revoluţionare din 1889, 1939, 1989) şi un răspuns din interviul (mai lung) acordat redacţiei de către antropologul **Marc Augé** (preşedinte al Şcolii de Înalte Studii în Ştiinţe Sociale). Cei doi autori încearcă să justifice sau să contrazică - fiecare din unghiul profesiunii sale - convingerea lui Pierre Nora că manifestările comemorative au dobîndit (în Franţa) o **funcţie patrimonială**.

Cititorului român, această dezbatere îi poate fi de folos pe cel puţin trei planuri (în afară de cel strict informativ): o dată pentru a compara avîntul comemorativ al Franţei cu apetitul nostru aniversar şi evocator. (Să ne amintim: 2050 de ani de la întemeierea primului stat dac centralizat, dar şi 1 Decembrie; Podul Înalt, dar şi Adamclisi; 24 Ianuarie, dar şi parastasul lui Moţa şi Marin; etc. etc). A doua oară pentru a ne îndoi că francofilia noastră n-a avut motive destul de puternice să devină, în mod oficial, francofonie. În fine, pentru că disputele intelectuale - mai ales între cei care aduc mereu în discuţie prerogativele "masei" vis-à-vis de "elită" sînt la modă şi pe malurile Dîmboviţei: nici într-un caz însă în zona şi cu argumentele ştiinţei.

Comemorarea pe care o merităm

În panoplia caracteristicilor distinctive ale indentităţii franceze se află nu doar bagheta de pîine, cultul libertinajului şi taxa pe alcoolism. Se pare că sîntem şi campionii tuturor categoriilor comemorării. Fără îndoială, recordul respectiv se pretează la multe discuţii. Să-l luăm ca atare şi să recunoaştem că sîntem foarte înclinaţi spre comemorare, fie că înclinaţia noastră e trecută sau nu în Guiness Book. Trebuie să ne înţelegem însă asupra problemei. Mulţi dintre contemporanii noştri amestecă fără rigoare trei noţiuni care se disting de fapt în mod clar: comemorarea, celebrarea şi simpla retrospecţiune. Aceasta din urmă e de natură pur socială şi se poate defini ca o formă colectivă a rememorării. E o treabă delicată, îmbrăcată adesea în haina nostalgiei. La cealaltă extremă, celebrarea este esenţial politică. Ea presupune un demers conştient şi organizat, prin care un anumit grup ideologic (un stat, o biserică, un partid, o gaşcă) încearcă să reactiveze un eveniment sau o figură potrivite să-l legitimeze. Reuşita acţiunii ţine de dimensiunile consensului creat **a posteriori**. Sîntem aici în domeniul voinţei şi forma spontană e cea a repetiţiei.

Mai îngustă decît retrospecţia şi mai largă decît celebrarea, comemorarea este o mare gesticulaţie simbolică prin care o comunitate îşi asigură şi reasigură fără încetare (şi fără dificultate) propria identitate, apelînd la evenimentele fondatoare: o bătălie victorioasă - sau dezastruoasă, pentru naţiunile atinse de spleen -, o convertire a unui prinţ, un referendum, dărîmarea unei închisori. De trei ani încoace, Europa centrală şi orientală practică în mod asiduu metoda iar Occidentul ignorant redescoperă - cu amestec de surpriză şi nelinişte - numele întemeietorilor dinastiei Piast ori bătălia de la Kosovo-Polje. În fond, comemorarea oferă un larg evantai de figuri, obiecte şi înscenări. În cadrul ei, istoriografia se învecinează cu imageria şi monumentul cu muzeul. Totul converge, pentru a sfîrşi într-o mare "căldură comunicativă" a inaugurărilor, defilărilor, banchetelor sau balurilor. Pe scurt, într-o liturghie, că tot îi convine domeniului în discuţie vocabularul religios.

În anumite discursuri intelectuale sau artistice se poartă denigrarea comemorării - în principiu - sub pretextul că ar fi rece, desuetă, nesinceră. Polemica e însă zadarnică. Un popor n-are parte decît de comemorarea pe care o merită. Mai întîi, pentru că problema atrage imediat atît canalele de televiziune şi supermagazinele cît şi editura Gallimard ori prestigiosul Collège de France. În al doilea rînd, pentru că inclusiv manifestările oficiale pot înduioşa în mod profund. În timpul sărbătoririi Bicentenarului Revoluţiei, Jean-Paul Goude, care a regizat spectacolul defilărilor, şi-a atras dispreţul opoziţiei politice dar şi condescendenţa unei părţi notabile a inteligenţiei pariziene. El şi-a cîştigat însă marea majoritate a publicului şi aceea era de fapt partea dinspre care aştepta să fie judecat şi care avea (în fond) dreptul s-o facă. Diverse sondaje cantitative şi calitative au confirmat că "opinia publică" - această entitate atît de dificil de definit, dar, în orice caz, mai pregnantă ca realitate decît "elita" - se pronunţase, în acel moment, în favoarea comemorării. Nimic mai "oficial", totuşi, decît iniţiativa acestei defilări. Dar se întîmplase că acţiunea celor de la putere găsise (în sfîrşit) forma adecvată, după exemplul paradei militare de la 14 iulie din celălalt secol, preferată în epoca "bravului general Boulanger".

E uşor de ghicit, în pofida faptului că ne-am oprit la acest singur exemplu, funcţia capitală îndeplinită de toate aceste procedee în care unii au văzut doar nostalgia obscură şi continuă să vadă doar gesticulaţia pompoasă. Se comemorează mai puţin pentru a se "memora" cît pentru a fi împreună. Pretextul este întotdeauna şi în mod necesar politic, în sensul în care iniţiatorii comemorării au în vedere un proiect global pentru comunitatea în cauză. Şi asta indiferent că sînt la putere - pe plan naţional sau local - ori pretind c-o vor obţine într-o zi. Nu e deci nimic de mirare şi nimic scandalos ca istoria - care serveşte drept referinţă - să fie discutată, inventată, mitificată sau mistificantă: aşa cum întreaga istorie ne e contemporană, comemorarea în întregime nu vorbeşte decît de actualitate.

În acest punct se regăseşte vechea specificitate franceză. Ţara noastră întreţine un raport aparte cu manifestările comemorative. Faptul în sine se datorează mai puţin unei tendinţe generale, proprie - de multe secole - Occidentului în ansamblu, şi mai mult acelor trăsături specifice Franţei, a căror logică internă a împins această ţară mai departe.

Dacă există azi un Occident, o realitate culturală occidentală, ea se datorează nu atît "modernităţii", cît - mai ales - manifestărilor istorice care au alimentat, în diverse moduri, modernismul, discursurile şi practica socială. Nu e o întîmplare că perioada de început a "timpurilor moderne" poartă, paradoxal, numele de "Renaştere", de vreme ce mitul redemarajului occidental s-a hrănit din redescoperirea antichităţii greco-romane.

De atunci, adică de mai bine de o jumătate de mileniu, transformările n-au făcut decît să se amplifice. Ne putem chiar întreba dacă maşina retrospectivă a Occidentului nu s-a defectat cu adevărat în ultima vreme. Prin reacţie la ordinea clasică, epoca romantică a născocit contramitul strălucitorului Ev Mediu, justificînd în acelaşi timp reabilitarea estetică a obiectelor culturale "gotice" ori "romane". Apoi a venit rîndul barocului, al stilului **fin de siècle**, al perioadei interbelice şi astăzi în fine, al stilului **sixties**. Cadenţa reabilitărilor n-a încetat să se accelereze, cum, în ansamblu, timpul care separă reabilitarea de cel care o realizează nu încetează să se scurteze. Fără teamă de a ne înşela, putem avansa ipoteza că această acceleraţie e corelativă celei a mijloacelor de comunicaţie în masă. Spaţiul-timp se reduce tendenţial la dimensiunile unei batiste: umanitatea concentrează aici bocceaua care tot creşte a amintirilor din copilărie. Planeta, mai degrabă decît pubela, care îi obsedează pe ecologişti, începe din ce în ce să semene cu un hambar.

Pe acest arierplan al arheofiliei sau retromaniei, modalitatea franceză a comemorării pune în valoare o serie de elemente distinctive ale identităţii naţionale. În fond, sîntem o veche ţară laică şi etatistă pentru că, de fapt, sîntem o veche ţară în acelaşi timp catolică şi centralistă. Cele două caracteristici atît de durabil asociate nu se regăsesc la nici un alt popor. S-ar putea propune, în acest sens, o înscriere în cartea recordurilor. Medalie de aur pentru laicitate: Franţa. Pentru că această veche ţară a Statului central a generat o eficientă religie civilă, care n-a uitat să se împodobească, repede de tot, cu atributele sacrului tradiţional, esenţialmente creştin. De unde, la noi, vechimea şi sofisticarea liturghiilor politice.

Dar precocitatea acestei opţiuni n-a putut evita provocarea unei mari comoţii, a unui fel de viol comis de conştiinţele majoritare asupra conştiinţelor minoritare. Astfel s-a inaugurat faimosul front al războiului civil între albi şi albi; la rîndu-i, acesta a hrănit arsenalul mitic al fiecărei familii franceze.

Contrar pronosticurilor celor dispuşi să-şi ia dorinţele drept realitate, dezbaterea istorică în jurul Bicentenarului Revoluţiei - pentru a relua, ultima oară, acest exemplu care sare în ochi - a fost marcată de vizibile dezacorduri: Frontul Naţional l-a tras în noroi pe François Furet; arhiepiscopul de Paris s-a simţit jignit de panteonizarea abatelui Gregoire; ministrul Philippe de Villiers, deşi membru al unui partid republican, a publicat un pamflet pe această temă, a cărui violenţă concurează cu cea a monarhiştilor radicali din secolul trecut.

Pe scurt, sîntem comemorativi pentru că sîntem francezi. Poate că gustul comemorării ne va trece cu timpul. La fel şi gustul pîinii şi al dicţionarului. Atunci Europa va însemna fie altceva, fie nimic. Fiindcă niciodată comemorarea nu e decît un mijloc - printre altele - de a răspunde singurei întrebări serioase pe care şi-ar putea-o pune un individ, un popor sau (de exemplu) umanitatea: "De ce oare ceva, mai degrabă decît nimic?"

Pascal ORY

O istorie a prezentului

Pierre Nora are aerul de a vedea în comemorare un fel de caracteristică a epocii noastre, cel puţin în forma ei inflamată; trebuie să spun să teoria a căzut bine odată cu Bicentenarul, Hugues Capet şi tot restul. El vede în acest tip de activitate comemorativă (oarecum dezlănţuită) – care există în Franţa – **reflexul unei crize de identitate**, ceea ce pare paradoxal. În fond comemorarea, în termenii analizei de tip durkheimian (dar Durkheim este foarte absent în întregul proiect, deşi el ar fi putut fi un interlocutor interesant) este o acţiune care permite ca manifestărilor laice să li se confere aceeaşi demnitate religioasă pe care o au de obicei şi în mod strict doar instituţiile bisericeşti. Pentru Durkheim, prin intermediul comemorării şi al amintirii ordinii trecute se constituie ceva care seamănă cu un fel de sacralitate laică. Şi dacă cineva crede că demonstraţia nu merită să mai fie făcută, tot mi se pare că ar trebui, pentru ca procesul să fie complet şi termenii bine situaţi, să ne reîntoarcem la lucrarea **Forme elementare ale vieţii religioase**. Şi atunci, Durkheim nu este el însuşi un fel de loc de memorie în sensul celor propuse de Pierre Nora?

În fond, ceea ce mă surprinde e ultima frază a lui Nora: trăim, zice el, sub tirania comemorării şi în momentul în care noile modalităţi de a fi împreună se vor fi echilibrat, nu vom mai avea nimic de comemorat, nimic cel puţin în aceleaşi forme. Asta mă lasă perplex. Întîi, nu ştiu foarte bine ce-i aceea o societate stabilizată. Am cumva impresia că se revine la antropologii cărora le place că aibă o lume circumscrisă, închisă, prin mijlocul căreia joacă efectele transparenţei. Desigur, nu-i cred pe istorici atît de naivi încît să-şi dorească un asemenea lucru; dar, întrucît ei vorbesc prea mult de Franţa şi de actualitate, probabil că avînd tot timpul sub nas obiectul de studiu, le lipseşte exact ceea ce în mod comun li se cere deopotrivă istoricilor şi antropologilor - adică un pic de distanţă, un recul necesar. Nu e deloc sigur că actuala politică a Ministerului Culturii constituie un fapt de istorie, fie ea şi istorie a prezentului; şi nu sînt prea sigur că prin excesul de comentariu al actualităţii nu te expui pronunţării de neadevăruri sau de naivităţi. Fiindcă, în sfîrşit, pentru un antropolog, comemorarea, simbolizarea e substanţa însăşi a socialului. În schimb, modalităţile de a fi împreună privite ca ceva stabilizat sînt o utopie, care poate duce la concluzia că într-o zi istoria se va fi terminat.

Antropologii trebuie oare să le reamintească istoricilor că ideea după care istoria ar putea sfîrşi într-o zi este cel puţin o idee surprinzătoare?

Acestea fiind zise, consider (şi asta-i esenţialul) întregul demers al cărţii lui Pierre Nora absolut fascinant, chiar dacă sînt frapat de lipsa de măsură dintre dimensiunea şi subiectul cărţii respective.

Este ultimul cucurigu al Cocoşului galic, chiar dacă acesta se ia el însuşi ca obiect de studiu.

Marc AUGÉ

LA NATION / LA GLOIRE

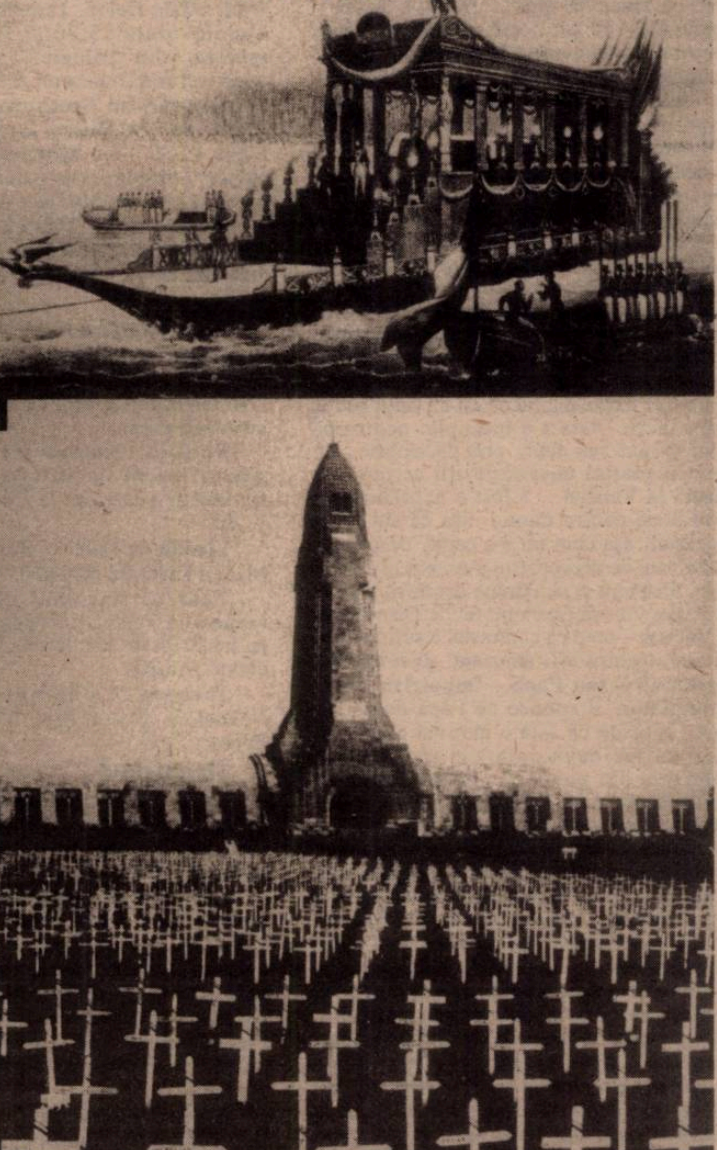

Traducere şi prezentare
Elena ŞTEFOI

Altfel despre Super-Patrie

Cei bogaţi se simt ameninţaţi de Tratatul de la Maastricht şi de tratativele GATT, cei săraci de obuzele care distrug aşezările bosniace şi de barjele care în loc să navigheze pe Dunăre se aşează de-a curmezişul ei. Acum peste un secol cei săraci erau chemaţi să se unească, fără a ţine seama de graniţe, împotriva celor bogaţi. Tentativa a eşuat. În 1914, socialiştii francezi şi cei germani au votat în parlamentele respective creditele de război, care au permis declanşarea conflagraţiei mondiale. După aceea internaţionalismul proletar a devenit o impostură.

Acum, bogate şi sărace sînt entităţile cuprinse între graniţe (popoare, naţiuni, etnii) şi, paradoxal, gradul şi modalităţile de păstrare ale identităţii sînt subiectele care agită parlamentul englez, cît şi pe cel de pe dealul Mitropoliei. Britanicii se tem că suveranitatea le e ameninţată de tehnocraţii de la Bruxelles, agricultorii francezi n-au nici o încredere în cei care îi reprezintă la GATT, la Bucureşti aflăm că patriotismul este incompatibil cu negoţul. Oricîte trimiteri istorice s-ar face, este evident că lumea n-a mai fost niciodată confruntată cu probleme de asemenea amploare şi complexitate. Paşii înainte de tip voluntarist întîmpină o formidabilă rezistenţă. A lăsa înţelepciunea vieţii să rezolve totul în ritmurile ei riscă să le lase o şansă înţelepţilor de ocazie care, orice s-ar spune, au şi ei o supra-patrie, în care rivalizează la rolul de lider Saddam Hussein, Ghadafi, Le Pen şi alte personalităţi de rang. Teamă îmi e că Sandu Napoilă Ultra-retrogradul e condamnat la un rol subaltern.

Ce ambiţii are Franţa?

Cînd am îndoieli, mă duc în vizită la nişte vecini între 18 şi 25 de ani. Se ştie că această clasă de vîrstă n-are nici un fel de "stări de spirit" în legătură cu Europa. Tinerii nu prea ştiu la ce ne referim, pentru că ei sînt deja europeni. Ştiu una sau două limbi europene, călătoresc în Europa, au acolo legături, uneori prietenii. Vorbesc ca şi cum ar fi de "naţionalitate franceză şi cetăţenie europeană". Au spaime, în orice caz nelinişti, dar în interiorul unei Europe care există.

Un lucru, mai precis două, mă interesează cel mai mult la ei: nu sînt fascinaţi de Statele Unite, ca şi cum Lumea Nouă şi-ar fi epuizat noutatea; şi cînd li se cere să facă o distincţie între popoarele şi ţările în care călătoresc, în loc să vorbească despre moravuri, vorbesc despre regimurile politice. Altfel spus, sînt instalaţi într-un **patriotism constituţional**, concept nou, creat de cîţiva intelectuali pentru a dovedi că noua cetăţenie nu este o chestie de etnie, nici măcar de cultură, ci de contract democratic. Filosofia inconştientă din comportamentul acestor tineri implică democraţia ca principiu al identităţii colective pentru Europa. (...)

Pe de altă parte, şi poate înainte de toate, trebuie să vedem în ce lume se integrează ambiţia noastră naţională. Planeta este astăzi traversată de două curente irepresibile şi dominante, mondializarea problemelor şi balcanizarea etnilor. Din ambele puncte de vedere se poate spune că niciodată în istoria umanităţii n-a fost o mai mare nevoie de construcţia unor mari ansambluri. Ceea ce e de reţinut din demersul european actual, dincolo de toate arguţiile juridice, este că ne aflăm în faţa unui voluntarism inedit şi într-adevăr exaltant pentru a lupta împotriva curentelor dominante. Şi pentru că vorbim despre ambiţie, nu cred că există pe această lume o ambiţie mai generoasă, mai îndrăzneaţă şi mai utilă întregii umanităţi, decît mişcarea care merge spre unitate, în timp ce totul se divizează, spre regrupare, în timp ce totul se dizlocă, spre deschidere, în timp ce totul se închide.

Jean DANIEL

(Le Nouvel Observateur - septembrie 1992)

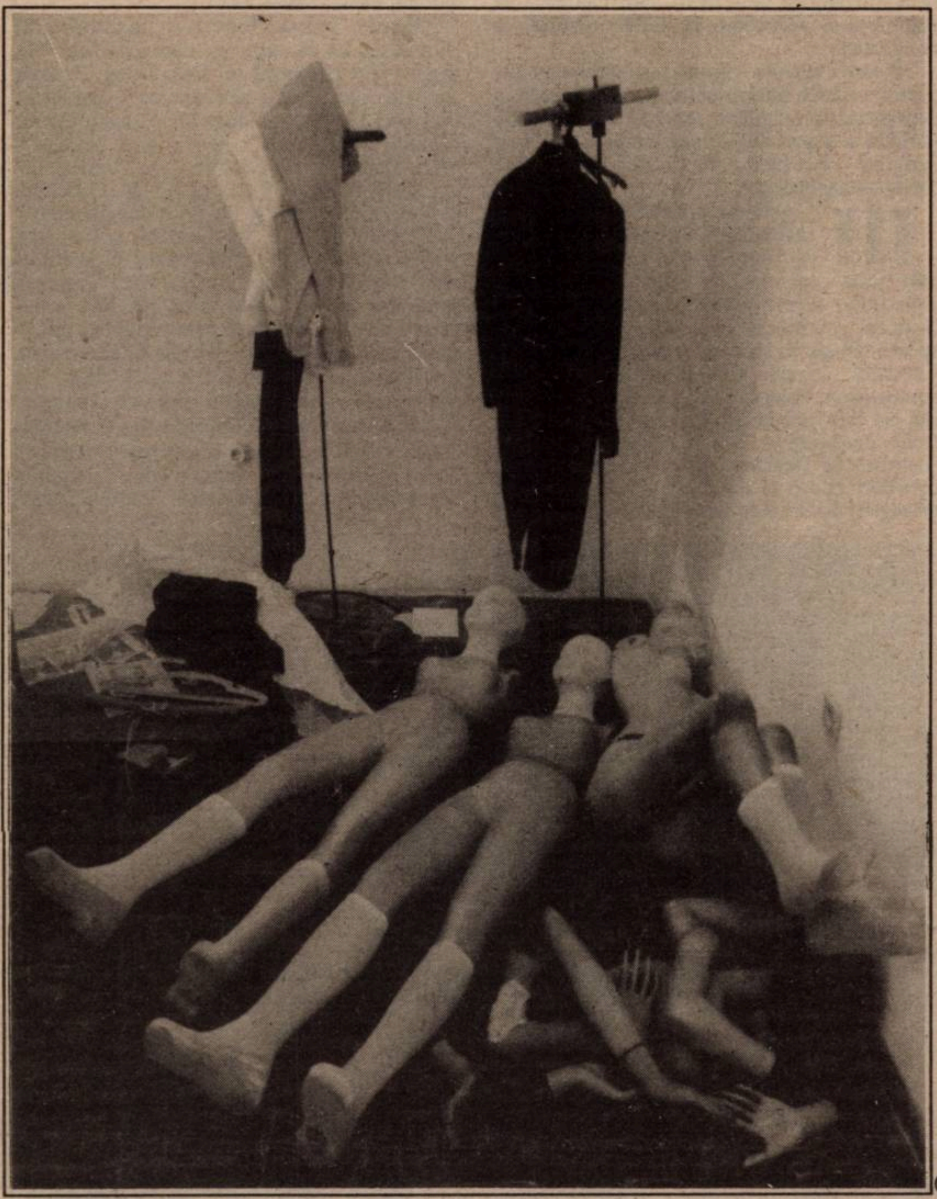

© M. Oroveanu

Noul tribalism al Europei ne va molipsi pe toţi

În Europa e război; un oraş de 300.000 de locuitori, pînă nu de mult un model de coabitare al raselor şi credinţelor este bombardat de obuze, şi un milion de refugiaţi rătăcesc pe drumurile Europei. Sarajevo şi Bosnia prevestesc o lume ale cărei nepăsare şi tensiuni ireconciliabile se pot răspîndi pînă în inima Europei.

Mecanismul de schimb monetar, piaţa unică, integrarea europeană, tot ceea ce părea deja dobîndit rămîne în suspensie. Vechile realităţi tribale şi voinţa comunităţilor naţionale de a renunţa la principiile pieţei care nu mai pot fi asumate vor învinge. Tendinţele ameninţătoare sînt evidente şi contagiunea se întinde.

În Iugoslavia noţiunea de barbar ("ceilalţi") a fost reînviată şi odată cu ea a reapărut consecinţa: ideea purităţii etnice. Ea nu desfigurează doar civilizaţia din Iugoslavia ci şi pe cea europeană, care se dovedeşte inaptă să intervină cu succes în oprirea conflictului.

Pentru ţările Comunităţii Europene nu e clar unde se opreşte definiţia Europei şi care sînt obligaţiile lor - în termeni de bani, comerţ, intervenţie militară - faţă de statele balcanice. Dacă ţările din sud-estul Europei ar fi europene fără nici un fel de ambiguitate, sentimentul urgenţei ar fi mult mai puternic, dar conducătorii militari ştiu că pot considera Comunitatea Europeană o cacealma. Angajamentele vor fi limitate.

Aşa cum argumenta filosoful francez Bernard-Henry Levy la Forumul Economic Mondial de la Davos, Europa simte că graniţele ei se opresc undeva la marginea catolicismului, în orice caz nu cuprind complexitatea balcanică. Între graniţele noastre există Europa civilizată, dincolo de ele e teritoriul barbar al purificării etnice şi al violurilor repetate. Desigur le observăm şi le regretăm; dar în cele din urmă nu ne privesc. Numai că această filosofie a celuilalt este insidioasă, deoarece în timp ce Europa încearcă să-şi stabilească limitele geografice, ea se degradează şi în curînd realităţile - atît cele vechi, cît şi cele din Iugoslavia - devin legitime, clocotesc şi băşicile apar din ce în ce mai aproape de casă. Hotărîrea companiei americane Hoover de a-şi muta o întreprindere de la Dijon în Scoţia a devenit o problemă politică majoră în Franţa, francezii prezentîndu-se drept victime ale perfidiei britanice, în timp ce tot mai mulţi nemţi sînt nemulţumiţi de sprijinul necondiţionat pe care îl acordă Bundesbank francului francez. Într-o privinţă aceste tensiuni sînt floare la ureche faţă de evenimentele din Iugoslavia, în alte privinţe ele sînt simbolice pentru criza care se anunţă.

Triburile renasc, înnebunite de şomaj, de atomizare, şi de sentimentul că pierd controlul. În cele mai rele forme ale sale noul tribalism alunecă în conflicte regionale: chiar acolo unde conflictele sînt mai puţin sîngeroase rămîne o imensă capacitate latentă de distrugere.

O parte a problemei este faptul că modelul democraţiei liberale şi al pieţei libere, despre care Vestul credea că şi-a dovedit invincibilitatea prin colapsul comunismului, s-a dovedit inadecvat. Democraţia, adaugă domnul Levy, este condamnată să dezamăgească. Pînă la urmă, în esenţa ei, constanta căutare a consensului şi găsirea compromisului, e confuză şi tulburată dacă nu se întemeiază pe sentimentul civic al respectului faţă de "celălalt". Această precondiţie esenţială nu există în noile democraţii sfîşiate de rasism, rivalităţi etnice şi naţionalisme minore; acestea le pot condamna la eşec.

Nici modelul pieţei libere nu este mai victorios. În ultimii ani la Davos, au predominat sentimentele euforice în legătură cu triumful pieţei, dar în acest an s-a exprimat dorinţa de a se reconsidera revendicările de bază. Piaţa liberă a dat Japoniei o prea mare capacitate industrială, Statelor Unite prea puţină, lumii o mare instabilitate financiară şi s-a dovedit o călăuză incapabilă să ghideze transformarea Europei de Est şi a fostei Uniuni Sovietice. Chiar acolo unde se presupune că funcţionează, la nivelul firmelor şi companiilor, scepticismul e în creştere.

De ce oare - se întreabă profesorul Joseph Bowe de la Harvard Business School - un sector industrial izbuteşte într-o anumită ţară, conformîndu-se structurilor clasice ale pieţei libere şi nu şi în celelalte? Răspunsul este că firmele nu sînt doar în competiţie pentru preţuri; ele găsesc modalităţi din afara pieţei pentru a se informa reciproc asupra unei conduite raţionale.

Industriile de succes au de obicei în frunte o firmă importantă care acţionează ca organizator al competiţiei celorlalte firme, astfel încît partenerii nu prea mai au posibilitatea să facă greşeli care să dăuneze întregii ramuri industriale.

O asemenea idee subtilă nu figurează nici în manuale, nici în regulile comerţului internaţional. În esenţă, GATT ia în consideraţie o lume în care companiile organizate similar fac comerţ cu bunuri şi servicii dincolo de frontierele naţionale, scopul fiind accesul tuturor la aceleaşi pieţe şi recompensarea celor care produc mai ieftin. Dar dacă eficienţa nu se bazează doar pe combinarea - la cel mai ieftin preţ - a oamenilor, a materiilor prime şi a capitalului? Dacă eficienţa are rădăcini în organizarea socială a firmelor, în finanţarea lor, în capacitatea întreprinderilor de vîrf de a acţiona ca lideri în ramură, în calitatea sistemului de învăţămînt? Astfel comerţul liber nu duce decît la asmuţirea structurilor economice şi sociale. Este insuficient, pentru cei care pierd, să se plîngă că din cauza GATT produsele se vînd la preţuri incorect de ieftine; greşită este structura în care sînt încastrate aceste firme.

Combinaţia dintre asumarea acestui adevăr şi afirmarea naţionalismului este potenţial primejdioasă. Naţiunile trebuie să înţeleagă că eşecul pe piaţa internaţională nu e provocat doar de salariile prea mari sau de ineficienţa clasei manageriale, ci de faptul că întreaga lor structură economică şi socială nu produce condiţiile necesare succesului. Şi cînd simt că nu doresc sau nu pot să facă schimbările necesare, naţionalismul le încurajează, încercînd să le decupleze de la economia mondială.

Unele din maladiile economiei mondiale îşi au originea în acest fenomen. Japonia a avut un succes fabulos ca exportatoare de bunuri, în timp ce Statele Unite - locul de destinaţie al bunurilor japoneze, au început să-şi dea seama că deficitul lor comercial cu Japonia nu va fi rezolvat de ideile din GATT.

Ar trebui reformată structura economică şi socială a Statelor Unite; dar reforma presupune şomaj şi salarii mici. Nu e mai simplu să reglementezi prin protecţionism comerţul cu Japonia?

Aceleaşi probleme apar şi în sînul Comunităţii Europene. Nemţii se întreabă de ce o mare parte a industriei lor trebuie să intre în competiţie pe aceeaşi piaţă cu firme proprietate de stat sau subvenţionate de stat din Franţa, în timp ce francezii se întreabă de ce trebuie să accepte competiţia salarială cu Anglia, care n-a semnat carta socială.

Dacă produsul european ar creşte cu trei procente, spaima de şomaj n-ar fi atît de acută, dar el nu creşte. Noul tribalism este de două ori sectar: inhibă colaborarea internaţională, care ar putea contribui la rata de creştere şi dă un alibi ţărilor care nu vor să procedeze la reforme economice de sistem, încurajînd opţiunea pentru protecţionism.

Firmele multinaţionale se auto-liniştesc susţinînd că apariţia barierelor comerciale şi preocuparea pentru politicile economice naţionale nu sînt probleme de nebiruit; în cele din urmă ele pot depăşi barierele şi pot investi în producţia locală. Totuşi nu e suficient. Ca să aibă succes în economiile în care investesc e nevoie de o anume ambianţă externă, adică stabilitate internaţională şi reguli de joc.

Dacă ne răsucim şi ne descurcăm cum putem, nu vom putea rezolva marile probleme morale ridicate de Bosnia. Economia europeană nu poate să prospere independent de starea de sănătate a civilizaţiei continentului, de altfel ca şi de cea a restului lumii. Nu există "ceilalţi" de care să ne putem diferenţia etnic şi nu poate fi tolerat nici un război dus pe această bază; ar însemna să permitem molimei să ne infecteze şi nu se ştie unde se va opri.

Will HUTTON

(The Guardian - 7 februarie1993)

Traducere şi prezentare
Magdalena BOIANGIU

O introducere în studiul îngerilor (I)

I În programul oricărei vieţi omeneşti intervine, la un moment dat, tema **reperului optim, dar inaccesibil**. Totul se organizează în jurul unei ţinte supreme, în jurul unei **depărtări** faţă de care realităţile curente, palpabile, apar diminuate. E un soi de **diversiune** a "departelui", care ne determină să trăim cu privirea fixată pe linia orizontului. **Acolo**, la orizont, e lumea aspiraţiilor, a idealurilor, a scopurilor. Într-acolo se orientează toate speranţele noastre, acolo prind corp exigenţele noastre cele mai severe. La orizont - sau, dacă privim în sus, - la zenit e **spaţiul privilegiat al absolutului**: spaţiul lui Dumnezeu. Fără acest reper, situat la limita ultimă a depărtării, realul îşi pierde sensul, iar efortul nostru existenţial îşi pierde motivaţiile. S-ar spune că una din consecinţele păcatului originar e incapacitatea speciei umane de a-şi reprezenta registrul valorilor altundeva decît în lumea boreală a unui "acolo" de neatins. Omul căzut îşi trăieşte inevitabil căderea ca **îndepărtare**: el se simte catapultat la antipodul dorinţelor sale şi îşi administrează viaţa sub presiunea unui neobosit zel recuperator. Pînă şi cel mai umil dintre oameni vizează un "acolo" pe măsura sa, în proiect, un orizont al împlinirii devenit obiectul unui asediu neîntrerupt. Există un "acolo" al credinţei: Ierusalimul ceresc; un "acolo" al cunoaşterii: adevărul absolut; un "acolo" al vieţii zilnice: fericirea. Fără aceste chipuri ale departelui, fără atracţia halucinatorie pe care o exercită asupra noastră aceste "puncte de fugă" ale lumii, ne-am pierde "însufleţirea", am aluneca într-un regn inferior. "Departele" e materia primă a tuturor utopiilor, dar e şi intuiţia cea mai la îndemînă a transcendenţei. **Acolo** se preschimbă, pe nesimţite, în **dincolo**. Pe scurt, nu se poate nega rostul stimulator, provocarea benefică pe care acest "acolo" le implică. Dacă totuşi vorbim de o **diversiune** a departelui e pentru că departele poate pustii, uneori, **intervalul** care ne desparte de el. Absorbiţi de ţintă, tutelaţi de prestigiul şi de seducţia departelui, sfîrşim prin a nu mai pricepe lucrurile care ne sînt **aproape**. Aproapele ne devine străin.

Obnubilarea simţului pentru proximitate este corelativul morbid al oricărei metafizici "zenitale". Contempli "departele" **legii** morale şi nu te poţi adapta la "aproapele" unei împrejurări date. Te mişti în cerul abstract al conceptului (care e "departele", zenitul logic al gîndirii) şi pierzi substanţa realului. Cultivi sublimul sau abisalul şi ratezi întîlnirea cu imediatul. Produci metafore şi nu mai poţi emite simple enunţuri. **Într-un cuvînt**, poţi adopta fără ezitare traiectoria **saltului, dar** pierzi firescul mersului la pas.

II Un simptom caracteristic **al acestei crize a proximităţii** - care este, în acelaşi timp, o **criză a intervalului** - e **blocajul spiritului în dichotomii**. Cine nu gîndeşte "din aproape în aproape" sfîrşeşte prin instituirea unor **polarităţi** care destramă spaţiile intermediare. Între cei doi termeni ai polarităţii nu mai există un **"cîmp"** semnificativ, un univers de tranzit. Etica se blochează în "bine şi rău", logica se blochează în "adevărat şi fals", credinţa se blochează în "om păcătos - Dumnezeu ascuns" ş.a.m.d. Asupra întregii gîndiri europene planează, de aceea, riscul unei monotonii ritmice ucigătoare: obiect-subiect, materie-spirit, imanent-trascendent, real-ideal, un fel de tic-tac exasperant, o cadenţă soporifică, atotnivelatoare. Deprinderea de a funcţiona strict în doi timpi, cu alte cuvinte dualismul latent al schemelor noastre mentale încurajează un tip de reducţionism care compromite nu doar imaginea noastră despre lume (sărăcind, între altele, aportul pe care **imaginaţia** îl are de adus în alcătuirea acestei "imagini"), dar şi mobilitatea noastră pragmatică. Gîndim tot mai abstract şi acţionăm tot mai mecanic. Un spontan **instinct polarizant** modelează în mod constant (şi subversiv!) performanţa noastră cognitivă, socială, politică: vorbim de exploataţi şi exploatatori, comunism şi capitalism, stînga şi dreapta, "Ossies" şi "Wessies" etc. Nu scăpăm în nici un domeniu de această nefastă, anchilozantă epidemie a binomurilor...

Criza proximităţii are, asupra spiritului, un efect paralizant. Dichotomiile încremenesc în **antinomii**. Mişcarea vie a gîndirii sucombă în idolatrie. Departele monumentalizat te ţintuieşte locului, te împietreşte în exaltarea ta. Stai faţă în faţă cu el, **separat** de el printr-un spaţiu vid care exclude orice parcurgere. Proximitatea este tocmai **începutul** parcurgerii, convertirea vidului în **interval dinamic, în drum**. Proximitatea nu e opusul departelui: e primul pas, pasul decisiv, către el. Absolutul încetează să mai fie utopic dacă transformăm distanţa care ne separă de el într-o **înlănţuire de proximităţi**. Ceea ce e aproape de noi e mai aproape de absolut decît noi; pentru că **aproapele** nostru e extensia identităţii noastre, e sinele nostru lărgit. Sinele lărgit, sinele în expansiune, **sinele care se revarsă asupra proximităţii sale** e singurul, adevăratul partener al absolutului. Absolutul, la rîndul lui, trebuie să iasă din umbra depărtării sale pentru a se manifesta ca **vecinătate** posibilă a omului, ca proximitate.

Pentru a ieşi din schematismul dichotomiilor, pentru a umple **intervalul** dintre ele şi pentru a depăşi criza proximităţii rezultată din fascinaţia idolatră a departelui se pot imagina - şi s-au imaginat - mai multe soluţii: una din ele face substanţa **angelologiei**.

III Îngerii au această calitate puţin obişnuită de a fi **simultan aproape de Dumnezeu şi aproape de om.** Mai întîi, aproape de Dumnezeu: îngerii constituie, prin excelenţă, **anturajul** divin, "curtea" cerească, aşa cum apare ea în spectaculoasa viziune din primul capitol al lui Ezechiel. Îngerii sînt suportul "tronului" dumnezeiesc, "dregătorii" instituţiei supreme. Ei sînt cei care întreţin cultul Creatorului: slujesc şi laudă, organizaţi în "coruri" preoţeşti. Tot ei sînt "oştirile" lui Dumnezeu (Iehova este "Domnul oştirilor", Lord of the Host, căpetenia lor) şi mesagerii lui Dumnezeu. Mulţimea îngerilor e singură capabilă să populeze singurătatea lui Dumnezeu, dizolvînd opacitatea lui **Deus absconditus** într-o multiplă teofanie. E ceea ce Henry Corbin numeşte **paradoxul monoteismului**. Fără angelologie, monoteismul "piere într-un triumf iluzoriu"; el cade fie în agnosticism (ca **Eus supremum**, Dumnezeu e inaccesibil), fie în antropomorfism şi alegorie (Dumnezeu e încărcat cu Nume şi Atribue care atenuează misterul transcendenţei sale).

Numai lumea îngerilor îngăduie lui Dumnezeu **să se exprime** rămînînd **inefabil**. Îngerii sînt **limbajul** lui Dumnezeu, "vocile armoniei Sale, veşnic zămislitoare"- cum spune Böhme în **Mysterium Magnum**. Ca simboluri ale proximităţii divine, îngerii sînt "mediul" privilegiat al revelaţiei, "instrumentele" manifestării divine. "Lucrarea lor este modelarea semeaţă a energiilor şi formelor dumnezeieşti"- observă tot Böhme, în **Detribus principiis**. Îngerii stau aproape de Dumnezeu şi pentru că sînt singurele fiinţe create care **suportă** apropierea lui Dumnezeu. "Faţa mea însă nu vei putea s-o vezi că nu poate vedea omul faţa mea şi să trăiască". Dar îngerii **văd** faţa lui Dumnezeu. Ei **sînt**, într-un anumit sens, "faţa" lui Dumnezeu, ecranul protector prin care Dumnezeu se arată creaturilor sale. **În Isaia 63_9** se vorbeşte despre "îngerul care este înaintea feţei Domnului" Schelling dedică - în "Vîrstele lumii" şi apoi în "Divinităţile din Samothrace" - cîteva pagini esenţiale acestui "înger al Feţei", vestitor şi hermeneut (**angelus interpres**) al lui Iehova. E îngerul căruia gnosticii, comentariile rabbinice, dar şi christologia primelor veacuri creştine îi dau felurite nume (Metatron, Anaphiel, Michael), identificîndu-l, uneori, cu Iisus Christos (Christos Angelos). Angelologia avicenniană aminteşte şi ea de un "înger al Feţei celui sacrosanct" care e totuna cu arhanghelul Michael. Dar dincolo de nume, apare mereu în speculaţia angelologică tema unei prezenţe **imediat învecinate** Prezenţei supreme. Această "imediată vecinătate" e destinul oricărei prezenţe angelice. Îngerul pluteşte în "atmosfera" lui Dumnezeu (sau, cum spune undeva Jacques Lacan, "il nage dans le signifiant suprême").

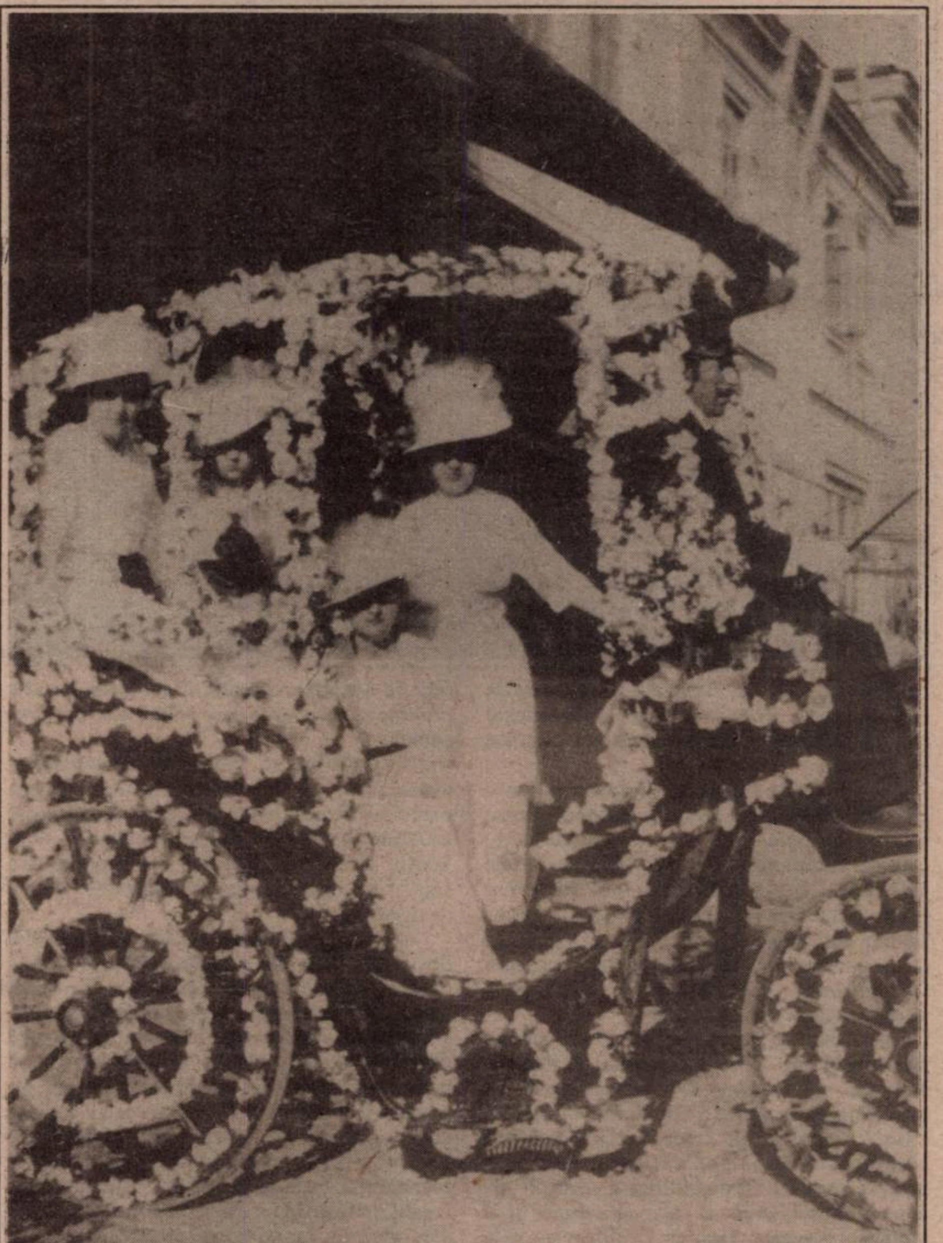

IV Dar îngerul e şi "imediata vecinătate" a omului. El e "prietenul său ceresc", pedagogul său neobosit, ghidul şi protectorul său. "Îngerul păzitor" se străduieşte să contrabalanseze prin "inducţia" sa discretă, "seducţia" brutală a demonului (termenii, în această accepţiune, aparţin lui Claudel). Îngerul ne stă alături în încercările de după moarte şi e avocatul nostru la Judecata de Apoi. El e "modelul" nostru spiritual, conştiinţa noastră mai bună. Înainte de a deveni o **imitatio Christi**, viaţa omului desăvîrşit începe prin a fi o "vita angelica", o **imitatio angeli**. Faţă de cerul îndepărtat al lui Dumnezeu, cerul îngerului ne apare ca un cer la îndemînă, ca o **înălţime încurajator accesibilă.** Lumea îngerească e "plafonul" umanităţii, genul ei proxim. Omul are intuiţia îngerului ori de cîte ori - în întreprinderile sale - se simte asistat, sprijinit, "inspirat". Îngerii relativizează singurătatea omului tot astfel cum relativizează singurătatea lui Dumnezeu. Ei sînt, prin definiţie **cei care însoţesc,** cei care ne sînt aproape. Aşa stînd lucrurile, spiritul textului biblic - dacă nu litera lui - ne îngăduie să credem că faimosul "Iubeşte pe aproapele tău" poate însemna mai mult decît "iubeşte-l pe omul de lîngă tine". Îngerul e şi el "aproapele" nostru: nu aproapele de-alături, ci aproapele de sus. "Iubeşte-ţi aproapele" e, din unghiul angelologiei, un îndemn de a-ţi iubi îngerul, de a adînci misterul proximităţii sale pînă cînd ea se contopeşte cu proximitatea lui Dumnezeu.

V Angelologia soluţionează însă, odată cu criza proximităţii, şi **criza intervalului**. Îngerii convertesc abisul dintre Dumnezeu şi om într-un spaţiu al **comunicării.** Ei dau consistenţă şi viaţă acestui spaţiu, transmiţînd omului semnele lui Dumnezeu şi lui Dumnezeu rugăciunile omului. Cuvîntul grecesc **angelos**, ca şi cel ebraic (**malakh**), ca şi cel arab (**malak**) sau persan (**fereshteh**) înseamnă "mesager". Înainte de a se defini prin **esenţa** sa, îngerul se defineşte, aşadar, prin **funcţia** sa (**angelus enim officii nomen est, non natura** - spune Augustin). Iar funcţia îngerului e tocmai aceea de a acoperi neîncetat, printr-o dublă mişcare, intervalul dintre pămînt şi cer. E viziunea vechi-testamentară a scării lui Iacob (Geneza 28_{12}): "Şi a visat că parcă era o scară sprijinită pe pămînt, iar cu vîrful atingea cerul; iar îngerii lui Dumnezeu se suiau şi se pogorau pe ea". "Traficul" acesta intens pe care îngerii - ca fiinţe intermediare - îl întreţin între centrul demiurgic al lumii şi sferele concentrice ale universului creat e de natură să spulbere confruntarea statică a extremelor, asigurînd, pe de o parte, posibilitatea ascensiunii unitive a omului către Dumnezeu şi, pe de alta, posibilitatea coborîrii lui Dumnezeu - prin revelaţie - către om. Soluţia Întrupării, a Dumnezeului devenit om nu e decît varianta eroică, excepţională a aceleiaşi "proceduri". Luînd - în Iisus Christos - chip omenesc, Dumnezeu anulează depărtarea dintre El şi creatura sa printr-o decizie masivă, irepetabilă, pe măsura gravităţii păcatului omenesc. Dar "viaţa **cotidiană**" a îngerilor, urcuşul şi coborîşul lor pe scara lui Iacob, e un fel de a anticipa **evenimentul** Întrupării, un fel de a-l pregăti şi de a-l menţine, în mod constant, "în act".

Legitimitatea şi necesitatea ontologică a fiinţelor intermediare e însă departe de a fi o intuiţie strict creştină. Fragmente esenţiale din Platon - ca să luăm doar un exemplu celebru - o ilustrează fără echivoc. În **Symposion** (202 e) se vorbeşte despre "un registru al spiritului" (to daimónion), aflat între (metaxy) divin şi ceea ce este muritor. Rolul acestui registru intermediar este "să desluşească şi să poarte cele ale oamenilor către zei şi cele ale zeilor către oameni; rugăciuni şi jertfe de jos, porunci şi răsplăţi de sus".

Andrei PLEŞU

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefoane: 633.74.03 - 633.31.21 ● Telefax: 312.75.59 -312.89.05 ● Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET SA ● Abonamentele se pot contracta, angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, et. 1, cam. 9, tel. 633.11.62 ● Abonamente anuale în străinătate: 96 $ SUA sau monedă convertibilă în contul 46.10.009.401.30.03- BRCE ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Mihai BOTEZ, Augustin BUZURA, Ştefan Aug. DOINAŞ, Mihai OROVEANU, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU, Tita CHIPER, Radu COSAŞU, Bogdan GHIU, Dora MEZDREA, Teodor SUGÁR (secretar general de redacţie), Alex. Leo ŞERBAN, Elena ŞTEFOI (secretar general de redacţie), Mircea VASILESCU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Gabriela ANDREESCU
Tiparul executat la PROGRESUL ROMÂNESC SA, Calea Plevnei 114, tel. 637.71.96

● Anul I ● Nr. 9 ● 12-18 martie 1993 ●

Anul I
nr. 10
18-24 martie 1993
16 pagini 50 lei

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR: ANDREI PLEȘU

© M. Oroveanu

Din sumar:

Între xenofobie și naționalism

- Divanul Dilemei - participă: Ion COJA, Victor NEUMANN, Aristotel PAVELESCU, Victor BÂRSAN, Mircea VASILESCU
- **Articole și opinii de:** Andrei PIPPIDI, Mihai ZAMFIR, Henri WALD, Bogdan ȘTEFĂNESCU, SZÁSZ János, Carmen-Francisca BANCIU

Că li-i groază lor,
Groază tutulor,
Groază liftelor
Și păgînilor...
Și maghiarilor
Sălbaticilor
Fii ai hunilor;
Fanaticilor;
Otomanilor,
Ulemalelor[1]*,*
Și pașàlelor,
Budalàlelor[2]*;*
Și antarților[3]*,*
Grecomanilor,
Cațaonilor;
Schipetarilor[4]*,*
Capsomanilor;
Și bulgarilor,
Sîrboteilor,
Genabeților[5]*;*
Și sectanților
Panslaviștilor,
Lipovenilor
Și scapeților,
Și jădanilor
Scărrnăviilor!
Groază tutulor
Inimicilor
De-al romînilor
Braț răzbunător
Și triumfător!...
Voi! Poeților,
Prozatorilor,
Oratorilor,
Muzicanților,
Lăutarilor,
Trubadurilor!
Toți cîntați în chor
Cu viers tunător
Mîndrul Tricolor
Ș-al său brav popor,
Rege iubitor,
Patrie ș-onor!

I.L.CARAGIALE
(TRICOLORUL)

[1] *Teologilor și legiștilor musulmani.*
[2] *Tîmpiților.*
[3] *Haiducilor greci.*
[4] *Albanezilor.*
[5] *Gogomanilor.*

EDITOR: FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

Mai-mult-ca-prezentul

Comunismul rezidual

10. Faptul politic

Cum să-i conduci pe oameni fără a ţine cont de toată nesăbuinţa care somnolează în ei?
Pierre-Jean LABARRIERE

Marea iluzie cu privire la politică este credinţa că aceasta ar porni de la evidenţe concrete, că ar fi un limbaj natural al faptelor ca atare. De aceea, omul pasionat de politică îşi întreabă zilnic, plin de curiozitate, vecinul: "Ce s-a mai întîmplat?"; după cum cel ce detestă politica respinge, cu indiferenţă, întîi de toate, evenimentele ca atare: "Niciodată nu se întîmplă nimic", zice el. Nici unul, nici celălalt nu au o idee corectă asupra a ceea ce înseamnă un **fapt politic**.

"Universul politic - scrie Jacques Ellul, al cărui nume a fost adesea citat în aceste texte - nu e un univers real, dar nici un univers mincinos. E un univers în primul rînd psihologic şi, în raport cu realitatea, fictiv. Dar este de asemenea o nouă realitate suprapusă alteia, şi relativ independentă, o realitate compusă din sloganuri, imagini în alb şi negru, judecăţi clare, care îl scot pe om din realitatea obişnuită, pentru a-l face să trăiască într-un univers aparte, care îşi are logica sa, coerenţa sa, şi care învăluie omul din ce în ce mai incapabil să regăsească prin el însuşi lumea materială. Or, acesta, şi nu altul, e universul în care omul politic trebuie să acţioneze acum. Acţiunea politică nu mai poate să fie acum organizată după principiile vechi, nici măcar comparată cu vechea politică. Un factor decisiv a intervenit, care trebuie mereu pus la socoteală, cînd e vorba de acţiune: traducerea verbală a faptelor, universul imaginilor. /.../ Pentru omul societăţilor tradiţionale, faptele transformate în imagini graţie unui mecanism colectiv sunt rare şi secundare. Trubadurul aducea cîntece pe o temă istorică, neguţătorul aducea noutăţi dintr-o ţară îndepărtată: dar faptul acesta nu-l privea pe auditor care rămînea străin de aceste poveşti: era o distracţie, nu era mediul în care trăia el. Dimpotrivă, ca urmare a **Mass Media**, aceste imagini verbale sau vizuale compun lumea totală în care trăieşte omul nostru modern. Ea are dimensiunea globului terestru, dar omul n-are experienţa ei imediată, ci numai una tradusă. El trăieşte într-un univers re-tradus, recompus; el nu mai are relaţie directă cu nici un fapt" (**Op.cit.**, pp.157-159).

Arta politicii constă, aşadar, în elaborarea unei sume de fapte pentru a oferi o imagine partizană asupra realităţii. Un fapt social poate fi - şi aproape întotdeauna se întîmplă aşa - sub - sau supradimensionat, escamotat, bagatelizat, exagerat, interpretat: "aparatul" care îi dă această "elaborare" este propaganda - partinică sau de stat. În 1957-1958, Partidul Comunist francez a procedat la o astfel de "interpretare" (a se citi: falsificare) a insurecţiei antisovietice din Ungaria, prezentînd-o ca o "contrarevoluţie", atenuînd total gravitatea ei şi deturnîndu-i sensul. La noi, pentru a intimida şi a ucide în faşă orice tentativă de revoltă, regimul lui Gheorghiu-Dej a inventat pur şi simplu fapte politice similare: am făcut parte dintr-un lot judecat şi condamnat pentru o imaginară acţiune înarmată împotriva Puterii.

În acest univers, manipularea faptelor este o regulă: o dictează ca obligatorie împrejurarea că mijloacele de informare în masă operînd în general cu imagini operează cu simboluri. Un contact direct, experimental, n-ar permite fără îndoială ca sensul faptelor să fie alterat. Simbolurile, în schimb, sunt ambigue, lăsînd liber jocul interpretărilor, pe care-l preia de îndată o propagandă bine pusă la punct. În felul acesta, un fapt oarecare devine imediat fapt de opinie publică, fapt politic, şi poate să dea naştere unei probleme politice. Propaganda actuală este creatoare a aproape tuturor faptelor politice. Opinia publică mondială "progresistă" a fost zguduită de cazul soţilor Rosenberg, oameni de ştiinţă americani dovediţi a fi vîndut secrete atomice Sovietelor şi condamnaţi la scaunul electric: propaganda comunistă i-a prezentat drept victime ale "infernului capitalist", profesorii din ţara noastră au vorbit despre ei în faţa elevilor ca despre nişte martiri, iar unii dintre noi au avut surpriza de a constata că locuiesc pe străzi care poartă numele acestor trădători.

Un radical ar susţine că nu există problemă politică în sine şi la modul obiectiv; dar nu ştiu dacă ar avea dreptate. Ştiu însă că cele mai multe probleme devin probleme politice abia după ce o propagandă partizană le-a organizat ca atare. În felul acesta a fost creată şi mereu pusă pe tapet în diverse state şi în diverse timpuri problema evreiască, de pildă. În legătură cu aceasta, Sartre avea dreptate să susţină că cheia acestei probleme se află nu în rasa evreiască, ci în psihologia antisemitului. Dar filosoful nu şi-a urmărit ideea pînă la capăt. Căci - aşa cum scrie acelaşi Ellul - el nu se referă decît la antisemitul convins, acela care se află la originea fenomenului. Or, aceasta nu prezintă importanţă, decît atunci cînd este susţinut de o opinie publică. Dacă antisemitismul ar rămîne opinia exclusiv a cîtorva indivizi, lucrurile nu ar putea să ajungă prea departe. Iată însă că propaganda face din această opinie un element al atitudinii publice: abia din acel moment se poate spune că există într-adevăr o problemă evreiască. Difuzarea extrem de largă, pe scară mondială, a unei asemenea opinii poate face ca un fapt social oarecare să devină de o agresivitate extraordinară, deoarece "simbolul-evreu" iradiază conotaţii pejorative.

Întreaga campanie electorală a F.D.S.N.-ului din 1992 a fost axată pe utilizarea cu deosebit succes a unor simboluri care s-au substituit adevăratelor fapte de ordin social. Cînd în discursurile lor electorale liderii acestui partid au vorbit fie despre reîntoarcerea moşierilor (care, chipurile, îşi vor relua în proprietate moşiile), fie despre revenirea în ţară pe tron a Regelui Mihai I (care, chipurile, a fugit în 1947 ducînd în străinătate comori inestimabile), fie despre reinstalarea patronilor în fruntea fabricilor privatizate (care, chipurile, vor da afară din serviciu mii şi mii de muncitori), - toate aceste concepte - moşieri, rege, patroni - au început să funcţioneze în discursurile respective ca tot atîtea simboluri cu conotaţie negativă. Încît victimele acestei propagande au fost nu atît oamenii în vîrstă, care mai ştiau cîte ceva şi despre moşieri, şi despre rege, şi despre patroni; ci generaţiile tinere, educate în spiritul anilor de dictatură comunistă. În zonele obscure ale inconştientului colectiv, dominate de **comunismul rezidual**, două concepte - care în democraţia modernă şi mai ales în economia capitalistă fac "casă bună" împreună - cum sunt "patrie" şi "străin", au căpătat coloraturi diferite, care le fac imcompatibile, aşa cum am fost învăţaţi de pe timpul lui Ceauşescu: orice tranzacţie cu un "străin" înseamnă "vînzare de patrie"...! Căzînd pe un teren bine pregătit, în zonele lui de adîncime iraţională, asemenea "grăunţe" ale discordiei sociale au produs efectul aşteptat de către retorii blocării reformei şi discreditării opoziţiei politice.

Întrebarea cu privire la comportamentul politic post-revoluţionar al electoratului nostru trebuie repetată pentru fiecare strat social. De ce ţărănimea noastră are complexul moşierilor şi al regelui şi, deopotrivă, complexul întovărăşirilor: primul ca respingere globală, al doilea ca soluţie practică imediată? Pentru că la noi - aşa cum scria chiar în aceste pagini Mihai Botez - colectivizarea a fost făcută mult mai adînc decît, de pildă, în Polonia. Aceasta înseamnă că ţăranul român n-a "pierdut gustul" proprietăţii, dar în condiţiile actuale lucrarea pămîntului nu aduce foloase imediate, fiind paralizată de lipsa de utilaje şi de credite. De ce muncitorimea actuală se teme de patroni, obsedată de spaima că-şi va pierde locul de muncă? Pentru că - aşa cum arăta acelaşi comentator - industria noastră, dezvoltată canceros şi fără nici o noimă, nu a creat decît o pseudo-clasă muncitoare economic paraziatară, dar dificil de re-dirijat după criteriile pieţei. Cu alte cuvinte, muncitorul român nu se împacă deloc cu ideea de a nu mai fi "întreţinut" de stat. De ce intelectualitatea noastră încalcă mereu regulile democraţiei, de pildă, în privinţa comportamentului faţă de minorităţi? Pentru că naţionalismul cultivat de regimul pretinsului nostru Pericle a găsit ecou în inconştientul popular, traumatizat de asuprirea sovietică: şovinismul românesc poate fi replica obscură, tropismul dictat ca respingere a internaţionalismului proletar bolşevic. De ce corupţia bîntuie la noi acest început de capitalism? Pentru că ea nu e decît prelungirea acelei "bişniţe la negru" (expresia e tot a lui Mihai Botez) care se făcea "cu voie de la poliţie" acum cîţiva ani. În fond, toate aceste întrebări au un singur răspuns: motivul actualei noastre stări de lucruri îl constituie **comunismul rezidual** al societăţii noastre civile. Instalat în inconştientul colectiv, această mentalitate otrăvită anulează din pornire orice tentativă a conştiinţei populare de a delibera raţional, înaintea opţiunii politice. Electoratul român s-a orientat la alegeri instinctual, ca şi cum ar fi fost - şi chiar a fost - programat să voteze "spre stînga", deoarece "marele ordinator" i-a hrănit orizontul de aşteptare politică cu exact miturile, prejudecăţile şi stereotipiile care zăceau în sufletul lui. Într-un asemenea context psiho-social, din faptul brut, din faptul în sine, nu mai există într-adevăr decît acea parte care a fost colorată politic la modul partizan, iar acea parte este tocmai aceea care dă sensul fenomenului respectiv. A încerca să explici raţional, adică să faci educaţie politică acestor straturi ale populaţiei, argumentînd, de pildă, că tot ce se spune despre moşieri, rege, patroni, străini, evrei etc. sunt simple gogoriţe propagandistice, cere timp şi efort susţinut. Şi mai cere ceva, un lucru de care opoziţia noastră actuală nu dispune decît în parte: mijloacele de comunicare în masă, în primul rînd Televiziunea. Cu ajutorul acestor mijloace, fiecare act al Puterii - prin reverberaţia lui psihică - devine un act de pedagogie, în germene educaţional. Încît pînă la urmă, se impune aceeaşi constatare: ca să faci educaţia politică a unui popor (mai ales cînd e vorba de a-l scoate din habitudinile create timp de o jumătate de veac), trebuie mai întîi să deţii puterea. Nu invers!

Nu putem să nu ne punem o ultimă întrebare, privind manipularea faptului politic. Ce se întîmplă într-o ţară unde opinia publică se află în prezenţa unor afirmaţii propagandistice contradictorii (unele ale Puterii, altele ale opoziţiei), ca la noi astăzi? După opinia aceluiaşi Ellul, "opinia publică se împarte după criterii care n-au nimic de a face cu realitatea faptelor. O afirmaţie nu va fi acceptată pentru că i s-a constatat prin experienţă veracitatea, ci pentru că ea concordă cu prejudecăţile noastre, cu mediul nostru etc. (întreg iraţionalul ce caracterizează opinia publică), sau pentru că propaganda într-o direcţie a fost mai bine făcută decît în cealaltă direcţie" (Cf. **Op.cit.**, p.169).

Viziunea universului politic ca un univers mental, aproape în întregime construit, suprapus celui real, şi mai ales avînd o priză teribilă asupra acestuia, şi a practicii politice ca un joc lucid şi fără scrupule, cu "piese" elaborate în chiar timpul desfăşurării lui, avînd drept unic criteriu capacitatea de a manevra masele, împinge gîndul spre o concluzie puţin surîzătoare: aceea că un bărbat politic trebuie să aibă mai multă imaginaţie, decît caracter.

Ştefan Aug. DOINAŞ

Aduse cu poşta...

Dilema cercetării ştiinţifice româneşti

În interviul publicat în nr.7 al **Dilemei**, dl. Liviu Maior, ministrul Învăţământului, exprimă unele puncte de vedere privind organizarea cercetării ştiinţifice. Motivaţia domniei-sale este evidentă şi apare în cea mai mare măsură justificată, pentru toţi cei ce înţeleg că principala misiune a universităţii - formarea şi perfecţionarea cadrelor cu pregătire superioară - nu poate fi îndeplinită decât de veritabili oameni de ştiinţă, capabili să îmbine actul didactic cu demersul ştiinţific creator. Este normal deci, aş spune chiar obligatoriu, ca în universităţi să existe o **cercetare proprie** şi ca Ministerul Învăţământului să preconizeze instituirea unui "sistem organizat" al cercetării universitare. Este, în sfârşit, legitimă dorinţa ca această cercetare să fie **independentă**. Nu ştim, totuşi, faţă de cine, căci aluzia ce se face la Academia Română este fără obiect şi nedreaptă. Nici proaspăt înfiinţatul Minister al Cercetării şi Tehnologiei nu cred să aibă ambiţia de a aduce cercetarea universitară într-o stare de **dependenţă administrativă**.

O asemenea ambiţie pare mai curând să se fi născut (sau renăscut) în chiar Ministerul Învăţământului şi să aibă ca obiect cercetarea academică. Dl. Liviu Maior ne-o spune fără prea multe ocolişuri: "Cît despre Academie (este vorba de **Academia Română**, nu de alta - **M.B.**, ea trebuie să rămână un for de consacrare ştiinţifică, **nu să aibă institute de cercetare. Cercetarea trebuie ataşată învăţământului**, aşa cum se întâmplă în toată lumea" (sublinierile mele - **M.B.**).

În traducere liberă, pentru care însă contextul citat nu lasă alternativă, a ataşa cercetarea învăţământului înseamnă pentru dl. Liviu Maior a ataşa institutele Academiei Române la Ministerul Învăţământului. Şi cum altfel, decât în sensul unei foarte reale dependenţe administrative?

Se pune întrebarea: are Ministerul Învăţământului capacitatea organizatorică şi financiară de "a administra" în cele mai bune condiţii cele peste cincizeci de institute academice? Pentru că, evident, aceste institute ar veni doar să sporească imensul domeniu şi noianul de probleme pe care, în virtutea actelor normative actuale, Ministerul Învăţământului are a le gestiona: mii de şcoli, sute de licee, zeci de universităţi şi institute de învăţământ superior, cu profile dintre cele mai diferite (inclusiv "Universităţile particulare", asupra cărora ar trebui concentrat un ochi vigilent), bibliotecile centrale, editura de specialitate, casele universitarilor, casele de cultură şi cluburile sportive studenţeşti şi, în sfîrşit, cele **trei institute proprii de cercetare** (vezi **HG** nr.812 din 28 dec.1992, art.20 şi anexa 2). Inevitabil, s-ar repeta situaţia din vremea **integrării** (anii 1975-1989), cînd institutele afiliate azi - prin propria voinţă - la Academia Română, s-au aflat în subordinea fostului Minister al Învăţământului şi Ştiinţei şi când, spre exemplu, institutele "integrate" Universităţii Bucureşti erau administrate în devălmăşie de un "nucleu" administrativ-contabil, fiind practic lipsite de autonomie.

A doua întrebare: Poate fi oare folositoare, astăzi, în condiţiile date, ataşarea administrativă a cercetării la învăţământ? Şi aici se impune o maximă prudenţă. Experienţa anilor 1975-1989 ne-a arătat că "integrarea" a fost pur formală. Mă voi limita la exemple din domeniul ştiinţelor istorice. În acei ani **nu** au fost chemaţi la o catedră a universităţii bucureştene nici Ş.Papacostea, nici D.Berindei (ambii, astăzi, membri ai Academiei Române), nici N.Stoicescu, nici A.Vulpe, nici P.Alexandrescu, nici A.Pippidi, nici regretatul nostru coleg R.Popa. În cel mai bun caz, unora dintre ei li s-a dat posibilitatea de a ţine cursuri speciale, în regim practic de "muncă voluntară".

În condiţiile **economiei de piaţă**, "munca voluntară" a fost înlocuită cu o la fel de degradantă "plată cu ora". Porţile Universităţii s-au întredeschis cu dificultate şi cu infinite precauţii. Cu rare excepţii, specialiştilor din cercetare li se rezervă în continuare rolul de "invitaţi cu ora", împodobit eventual cu titlul calp de **profesor asociat**. Un progres real pentru învăţământul superior nu va putea însă rezulta decât dintr-o reformă radicală a universităţii româneşti. O universitate care va refuza să mai fie o simplă "fabrică de cadre" (didactice, tehnice, medicale etc.) şi care va dori să devină o adevărată **şcoală de înalte studii** va putea în timp să absoarbă, în chip natural, cele mai bune cadre şi rezultate ale cercetării şi, la rându-i, să producă masiv ştiinţă de cel mai înalt nivel.

Ar putea servi oare cercetării "ataşarea" ei precipitată, acum, la învăţământ? Ca argument la modă, ni se spune că "aşa se întâmplă în toată lumea". Afirmaţia mi se pare excesivă. Este adevărat că în Europa apuseană universităţile au o pondere considerabilă în cercetare, dar tot atât de adevărat este că acolo principiul fundamental de la care se porneşte este **autonomia ştiinţei şi a formelor ei de organizare**. Rezultatul este **pluralismul structurilor şi surselor de finanţare**, limitând spaţiul de acţiune al deciziilor centraliste. Este adevărat, de exemplu, că în Germania universităţile reprezintă "coloana vertebrală" a cercetării, acoperind un spectru tematic extrem de larg prin institute, catedre şi seminarii de mici dimensiuni. În baza aşa-numitului principiu al subsidiarităţii, cercetările care implică resurse umane, materiale şi financiare mai importante fac acolo obiectul activităţii **institutelor extra - sau non-universitare**, grupate în structuri autonome, dar finanţate tot din bugetul public. Amintesc aici cele 60 institute încadrate în **Societatea Max Planck**, cele 13 **Centre Naţionale de Cercetare**, cele 37 **Institute Frauenhofer**, cele 47 institute ale aşa-numitei **"Liste Albastre"** şi cele 42 institute direct dependente de guvernul federal.

Unificarea Germaniei a impus, desigur, în noile landuri renunţarea la vechiul sistem de organizare a ştiinţei în jurul unei academii centrale. Locul său a fost luat de sistemul pluralist vest-german, iar importantul potenţial ştiinţific existent a fost redistribuit atît în universităţi, cât şi în cercetarea extra-universitară restructurată.

Desigur, şi în România este necesară o reformă care să asigure un plus considerabil de performanţă, eficienţă şi competitivitate cercetării ştiinţifice. Punctul de pornire trebuie să îl constituie o acţiune sistematică de **evaluare realistă, nepartizană**, a instituţiilor şi structurilor de cercetare. Direcţia de urmat pe termen lung trebuie să rezulte dintr-o dezbatere liberă, deschisă tuturor oamenilor de ştiinţă, şi nu dintr-o opţiune politică de moment. A alege între **pluralism şi centralism**, iată care este în esenţă **dilema cercetării ştiinţifice româneşti,** astăzi.

Dr.Mircea BABEŞ
Director adjunct al Institutului de Arheologie "Vasile Pârvan" - Bucureşti

Redacția noastră i-a adresat domnului Mircea Iorgulescu un set de întrebări care ar putea constitui tot atîtea dileme **ale cititorilor, ale lumii românești de azi. Reproducem, în continuare, răspunsurile domniei sale în a căror formulare publicul va regăsi, sperăm, reflecții asupra propriilor incertitudini. Cît despre întrebări, ele pot fi cu ușurință deduse.**

Punctul 8

Sînt de atunci trei ani. Dată publicității la 11 martie 1990, într-un climat de confuzie activă, o confuzie entuziastă și energică, electrizată de militantism și angajare, nu ca astăzi una posomorît descurcăreață, Proclamația de la Timișoara a avut un răsunet imediat și uriaș. S-a situat, aproape instantaneu, în centrul interesului public din România, acceptarea sau respingerea ei avînd semnificația unei ultimative precizări de identitate politică: **ori-ori.**

Cum s-a răspuns acestei somații, nu este nici astăzi prea limpede.

Între altele, militanții pentru Proclamația de la Timișoara au strîns cîteva bune milioane de semnături în favoarea ei, dar aceste adeziuni nu au fost regăsite în rezultatele alegerilor din mai 1990. Unul dintre candidații la președinție înfrînți a făcut din această enigmă, un argument pentru a susține că alegerile au fost măsluite; învingătorul nu a scăpat nici el ocazia să întrebe, desigur malițios, unde sînt acele milioane de semnături invocate de adversarii săi, de vreme ce nu s-au reflectat în voturi: lăsa să se înțeleagă că nici nu au existat. Un posibil răspuns avea să fie oferit abia la alegerile din toamna anului 1992. Atunci, înaintea celui de al doilea tur de scrutin al prezidențialelor, cei doi candidați rămași în competiție au prezentat fiecare, într-o confruntare electorală televizată, cîte un mesaj de sprijin primit din partea sindicatelor. Numai că, moment intens abisal, ambii primiseră asigurări de susținere din partea **aceleiași** confederații sindicale, cele două mesaje fiind, mai mult, semnate de **același** lider sindical. De ce nu ne-am putea închipui, atunci, că Proclamația de la Timișoara a fost într-adevăr semnată de multe milioane de oameni și că aceiași oameni au votat apoi într-un sens exact contrar Proclamației?!

Dincolo însă de șirul nesfîrșit de polemici, controverse și confruntări pe care le-a declanșat, Proclamația de la Timișoara a oferit posibilitatea unei opțiuni categorice. Cum anume a fost folosită de această posibilitate, pe cine a favorizat și pe cine nu, ce forme au luat opțiunile, în ce măsură Proclamația de la Timișoara a precipitat anumite evoluții, unele poate inevitabile, în ce măsură a întîrziat altele, care au fost consecințele pe termen scurt și pe termen lung ale acestui document, încă nu a fost analizat cu seninătate. Fapt este că Proclamația de la Timișoara, din 11 martie 1990, a reprezentat în conștiința publică românească un șoc, iar urmările acestuia se resimt pînă astăzi.

În memoria colectivă, Proclamația de la Timișoara a rămas în primul rînd, de nu chiar exclusiv, pentru punctul 8. Era punctul prin care se cerea ca foștii activiști comuniști și foștii ofițeri de securitate să nu aibă dreptul, pentru trei legislaturi consecutiv, să candideze în alegeri. Nu se preciza însă dacă era vorba numai de alegerile legislative sau și de cele locale, după cum nu se făcea nici un fel de mențiune în legătură cu gradul (pentru foștii ofițeri de securitate) sau rangul (pentru foștii activiști) celor ce urmau să fie supuși interdicției. În schimb, se cerea ca în legea electorală să figureze "un paragraf special care să interzică foștilor activiști comuniști candidatura la funcția de președinte al țării". În ciuda formulării generalizatoare, această revendicare îl privea în mod evident pe Ion Iliescu - în acel moment singurul candidat la funcția de președinte care fusese (înalt) activist al partidului comunist; și, totodată, singurul candidat cu șanse sigure de reușită, atît la alegerile din 1990, cît și - cum s-a văzut ulterior - la cele din toamna lui 1992.

Proclamația de la Timișoara a fost astfel redusă la punctul 8, punctul 8 a fost redus la paragraful despre candidatura la președinție, iar acest paragraf, la rîndul său, a fost perceput exclusiv ca vizîndu-l pe Ion Iliescu. Atît partizanii cît și adversarii Proclamației de la Timișoara au intrat într-o ecuație sumară: contra sau pentru Ion Iliescu. Fie că au recunoscut-o, fie că nu au recunoscut-o, și unii și alții s-au instalat într-o divizare a vieții publice și politice românești în funcție de atitudinea față de persoana lui Ion Iliescu.

Această polarizare în raport de persoana celui care avea să fie ales președinte al României atît în mai 1990, cît și în octombrie 1992, a influențat puternic viața politică din România - și continuă să o influențeze. Vrînd sau nevrînd, Ion Iliescu a devenit reperul fundamental, reperul de neocolit al oricărei dezbateri sau confruntări politice românești. Nu se discută idei, principii, metode, atitudini, programe, platforme - se discută Ion Iliescu. Lupta dintre partide, adesea chiar lupta din interiorul partidelor, competițiile electorale, disputele parlamentare - totul este redus și este reductibil la situarea față de Ion Iliescu. "Jos Iliescu!" și "Sus Iliescu!": aceasta e axa pe care a evoluat și evoluează viața politică românească. Indiferent dacă este numit ori nu, indiferent dacă este considerat un simbol sau o abstracțiune sau o ființă concretă, Ion Iliescu s-a transformat într-un criteriu obligatoriu, într-o unitate de măsură unanim acceptată, într-un termen de raportare de la sine înțeles. "Spune-mi ce atitudine ai față de Ion Iliescu și-ți spun cine ești": acesta a fost, acesta este, continuă să fie testul politic decisiv în România.

Transformarea lui Ion Iliescu în criteriu unic, în criteriu suprem de identificare și definire politică nu este, desigur, doar un rezultat al Proclamației de la Timișoara. Dar nici nu se poate contesta rolul pe care Proclamația l-a avut în grăbirea și, poate, chiar în stabilirea termenilor acestei ecuații. Fiindcă Proclamația a fost înțeleasă și prezentată, chiar de mulți dintre susținătorii ei, ca fiind îndreptată exclusiv împotriva lui Ion Iliescu, în același mod procedînd și adversarii ei. Așa cum "punctul 8" s-a substituit Proclamației, disputa dintre "Jos Iliescu!" și "Sus Iliescu!" s-a substituit necesarelor clarificări și dezbateri de fond. A creat iluzia unei opțiuni simple și categorice, dar a evacuat și a distorsionat întreaga problematică a situației din România. Pe raportarea la Ion Iliescu s-au constituit partide, s-a intrat în Parlament, s-au construit cariere politice și publicistice, s-a dobîndit prestigiu și notorietate. Indiferent de sensul raportării! Și adesea, probabil, chiar indiferent de Ion Iliescu însuși...

Își mai amintește oare cineva că Proclamația de la Timișoara a avut de fapt 13 puncte?! Își mai aduce oare aminte cineva de conținutul lor?! Celebritatea Proclamației de la Timișoara se datorează exclusiv punctului 8. Adică... tot lui Ion Iliescu!

Mircea IORGULESCU

Dispariția vieții interioare

Nu m-a iritat și nu m-a îngrijorat niciodată cu adevărat contestarea marxistă a autonomiei spiritului. Era o performanță sinucigașă și, de altfel, ratată. Pînă la urmă, va trebui să ne îndurăm de marxism **în ciuda** ideologiei sale. Cu alte cuvinte, tocmai autonomia spiritului ne va face să-i acordăm un loc în istoria ideilor, dincolo de dezastrul pragmatic pe care l-a provocat. Nu valorile spiritului autonom au fost, în ultimă instanță, victimele reale ale ofensivei marxiste, o ofensivă marcată (și datată) de scientismul secolului 19, de tempramentul resentimentar al unei generații și de lipsa de instinct metafizic a fondatorilor și, mai ales a urmașilor lor. Ceea ce însă i-a reușit marxismului, independent de conjunctura obîrșiei sale, e o uriașă subversiune împotriva "omului interior". Nimic din ceea ce constituie **prestigiul interiorității** n-a rămas teafăr în perimetrul acestei doctrine, decisă a discredita (cu virtuozitate) complexitatea ierarhică a lumii, treptele ei vădite sau ascunse, axa verticalității ei. Interioritatea, cu toată problematica pe care o presupune, dispare deîndată ce lumea devine o simplă **suprafață.** Iar marxismul instaurează, la toate nivelele, planimetria. Universul e un imens patinoar, fără dedesupturi (dedesupturile nu sînt decît **grosimea** omogenă a suprafeței) și fără înălțimi (înălțimile nu sînt decît "suprastructuri" **derivate).** Pînă și profunzimea (ea însăși exterioară) a istoriei e redusă la grafica luptei de clasă. Pe scurt, avem de a face cu o lume anihilată de propria ei evidență, cu un organism a cărui fiziologie se epuizează într-o oarbă fermentație epidermică. "Omul nou" nu e, la rîndul lui, decît o reformulare **exteriorizantă** a omului, o samavolnică (și festivă) **contextualizare** a lui. Expresia caracteristică a "omului nou" **e activistul** (cu varianta "romantică" a **agitatorului**). Iar activistul nu e posibil decît pe socoteala unei interiorități anesteziate, diminuate și, în fond, extirpate, ca un stingheritor atavism. Marxismul e cu totul lipsit de intuiția omenescului. Dar a avut întotdeauna o perfectă intuiție a **adversarului.** A știut că valorile interiorității îl fac inoperant și, la limită, îl dislocă. Și e un fapt că am supraviețuit toxinei sale ideologice numai în măsura în care ne-am putut refugia **înlăuntru**, acolo unde lumina sa razantă nu pătrundea. Europa de Est a ieșit din istorie după al doilea război mondial, pentru a deveni un paradis (ignorat ca atare și astăzi) al vieții interioare, o spectaculoasă rezervație a "omului lăuntric". Nu e vorba de abisul plin de capcane al vestitei **Innerlichkeit** germane, ci de o interioritate solară, tonică, mîntuitoare, funcționînd ca depozit al **ordinii** și al **firescului,** absente în lumea din afară.

Interioritatea aceasta, cu farmecul și cu vigoarea ei echilibrantă, pare a fi, în România de azi, pe cale de dispariție. E cea mai perfidă victorie postumă a comunismului. Firește, dezlănțuirea noastră publică, participarea noastră la viața cetății și la războiul opiniilor sînt explicabile după atîția ani de frustrare. Dar riscăm să reinventăm agitatorul... Riscăm, privind îndărăt, la ultimii noștri trei ani de viață, să constatăm că am uitat cu totul de zeii interiori, cei în numele cărora am rezistat împotriva **pasivității** colective impuse de dictatură. În numele lor ar trebui să rezistăm și împotriva **activismului** gregar care ne amenință astăzi. Ar trebui să coborîm înăuntrul nostru pentru a găsi rațiunea **comuniunii** cu ceilalți, distinctă de impulsul **colectivist** al consensului de suprafață. Evident, vom fi solidari în jurul valorilor proaspăt recuperate ale societății românești. Dar trebuie să găsim **dozajul corect** al solidarității, hotarul dincolo de care ea nu mai e decît înregimentare stupidă, fără aportul **persoanei**, al **autonomiei** noastre mentale și sufletești. Trebuie, desigur, să construim partide, grupuri de influență, blocuri electorale. Dar trebuie, în același timp, să rămînem noi înșine, credincioși **identității** noastre, singura care dă valoare opțiunilor noastre exterioare. Interioritatea e, în noi, **spațiul absolutului**. Ea adăpostește și cultivă ceea ce e neconjunctural în alcătuirea noastră, ceea ce nici o revoluție (oricît de "totală") nu poate și nu trebuie să modifice. Interioritatea e locul în care conviețuim cu îngerul nostru, așadar cu cel ce privește pururea Fața Tatălui. În vecinătatea acestei priviri se configurează virtutea rară a **discernămîntului,** capacitatea de a deosebi esențialul de accidental, lucrurile văzute care **nu** sînt, de cele nevăzute care sînt. În vecinătatea îngerului, prietenii sînt mai importanți decît "aliații", dragostea - mai importantă decît "coaliția", perspectiva Judecății de Apoi mai importantă decît justiția tribunalelor. Nici aliații, nici coalițiile, nici tribunalele nu sînt excluse. Doar că sînt așezate **la locul lor,** în rumoarea relativității lor, în pustiul legitim dar mișcător al contingentului. Interioritatea e sursa **justei distanțe** față de lucruri: ea le percepe în perspectivă plonjantă, de la înălțimea calmă a propriei lor limite. Interioritatea e latența monahală a fiecăruia dintre noi și - ca atare - corectivul oricărui abuz de extravertire. Nu ne putem permite să reformăm țara (economia, politica, instituțiile), fără să ținem seama de criteriile atemporale ale "omului vechi" din adîncul nostru, cel care, format în aerul tare al singurătății, știe să traverseze orice isterie într-o tăcere destinsă, fără tristeți, fără aroganță și fără iluzii.

Andrei PLEȘU

Avocatul diavolului

Limba politică este relativ simplă: ea folosește cîteva mii de cuvinte banale. Limbajul politic, însă, este nespus de complicat. Aici, privirile, tăcerile, pauzele, intonațiile joacă roluri importante. De aceea, toți au nevoie de interpreți ai limbajului politic, de la departamente, comitete centrale și contrainformații pînă la omul de rînd. Păcatele ziariștilor politici, în relația lor cu publicul, vin din aceea că analizele lor sînt unidimensionale, purtînd amprenta marcată a crezului, a prejudecăților, a manierei de interpretare. Pentru a intra în intimitatea discursului politic, este nevoie să joci în cărțile adversarului.

Dușmanul neînduplecat al dictaturii

Corneliu Vadim Tudor l-a lăudat în Parlament pe noul președinte al Televiziunii, crezînd că face în ciudă opoziției. Bietul om, dacă ar fi fost mai atent, și-ar fi dat seama că dl. Paul Everac nu merita cîtuși de puțin o asemenea apărare, întrucît discursul său inaugural (tableta) distrugea din temelii ideologia PRM, crezul politic al românilor verzi. Mai mult, distinsul dramaturg a dat o lovitură de moarte ceaușismului vadimo-păunescian. Încercînd să surprindă izvoarele răului care ne paște, dînsul înfierează sursele sale: securiștii și mafia arăbească, cei doi piloni ai dictaturii.

Dar s-o luăm metodic. Este lipsit de orice îndoială că deșeurile toxice care au dat atîta bătaie de cap guvernelor de modă nouă au sosit în țară prin intermediul unor firme antiromânești. Mîndria noastră, românească, ar fi trebuit să nu umble cu nasul pe sus, ci să vadă că firmele respective aparțineau unor foști (sau actuali) securiști, ciraci de-ai lui Ceaușescu, din ăia care mi-au tocat mie tinerețea cu pericolul poluant din "haznaua" capitalistă. Dacă, înainte, de răul lor, eram un poet ce n-a văzut Apusul, acum, din același rău, iar nu pot să-l văd în ochi. Aceste lipitori, ciumă și rîie (după cum i-a înfierat dramaturgul) nu au făcut decît să spurce, încă o dată, România. Teza pesemistă "Securiști, mîndria țării!" se prăbușește ca o fantoșă.

Ilustrul scriitor a dat, însă, dovadă de un curaj nebun, atunci cînd s-a lansat în cea de a doua diatribă, prin care a subminat coloana a cincea. Prefăcîndu-se că se leagă de whisky-ul falsificat, de alunele rîncede, de cafeaua și țigările cu înlocuitori, dar fără fisc, cu degetul tremurînd de emoție, dl. Everac ne-a spus-o clar, indirect: arabii sînt vinovați! Prietenii de-o viață nouă ai lui Vadim și de viață veche ai lui Nicu s-au văzut puși la stîlpul infamiei! După ce că au învățat aproape gratuit în țărișoara noastră (și nici nu se știe ce-au învățat!), după ce că au făcut cea mai oficială bișniță cu cafea, blugi, țigări și muieri (că, deh, trebuia să se mai plimbe nițeluș prin Orient, mititelul!), iată cum studenții de ieri au devenit afaceriștii de azi. Pentru că nu le prea plac Coranul și fundamentalismul, dar nici pe creștini nu dau vreo pará, și-au găsit o țară în care totul merge ca uns. Și, colac peste pupăză, bunii prieteni ai socialismului multilateral dezvoltat tot aici au găsit un excelent debușeu pentru ciurucuri.

Toată lumea a înțeles (prost) că mîndria lui Everac se lupta de-a valma cu străinii. Nimic mai fals. Ce, parcă nu s-a văzut că omului îi place o stofă englezească, un coniac franțuzesc sau Coca-Cola americană? Te pomenești c-o fi avînd vreo gioarsă de televizor sau vreo ruginitură de radio! O fi trăgînd pe el rufă dă plastic! O fi ronțăind zgîrciuț!

Vedeți-vă de treabă! Înțelept, abil, necruțător, d-l Everac nu trebuie să-și riște pielea de pomană. Mai are atîtea de spus nației!

Florin IARU

© M. Oroveanu

Între xenofobie şi naţionalism

Xenofobia este una dintre temele cele mai acute ale actualităţii; nu numai în România, dar şi în alte ţări europene, din Vestul cel dezvoltat sau din Estul fost comunist. Asociată de cele mai multe ori naţionalismul, ea este astăzi o prezenţă cu atît mai stranie cu cît se vorbeşte tot mai mult despre Europa unită şi despre spiritualizarea graniţelor. Fără intenţia de a da verdicte, ci doar cu dorinţa de a înţelege mai bine puncte de vedere diferite, i-am invitat la o discuţie pe această temă pe dl. ION COJA, senator PDAR, dl. VICTOR NEUMANN, cercetător la Institutul de Teorie Socială al Academiei, autor al unei cărţi despre **Homo Europaeus** şi dl. AURELIAN PAVELESCU, asistent la Academia de Teatru şi Film. Din motive de spaţiu, publicăm acum o parte a discuţiei, urmînd să revenim într-un număr viitor.

- Probabil că unul dintre cele mai grave fenomene care au loc astăzi în Europa (de est, dar nu numai) îl reprezintă revitalizarea mişcărilor naţionaliste şi xenofobe. Nici ţara noastră nu e scutită de aşa ceva. Este motivul pentru care v-am invitat la această discuţie - şi vă mulţumesc că aţi acceptat. Să începem, aşadar, prin a ne defini termenii.

Ion Coja: Nu pot da definiţia din dicţionare acum, ci pe cea din viaţă. Mi-e greu să vorbesc despre xenofobie, pentru că nu e un lucru pe care l-am simţit. Am citit despre xenofobie, dar propriu-zis n-aş putea spune că m-am întîlnit în relaţiile mele umane cu aşa ceva. Poate doar cînd am văzut undeva , în lume, scris pe pereţi “afară cu străinii”, dar era ceva care nu avea esenţă vie, era doar un text scris pe un perete.

- Nu cumva pentru că dvs. aţi crescut în Constanţa, un spaţiu prin definiţie deschis...?

Ion Coja: Probabil. Am mai călcat şi prin alte regiuni ale ţării, dar n-am sesizat manifestarea fenomenului ca atare. Încercînd să identific unde, în jurul meu, am observat gesturi, acţiuni sau mentalităţi xenofobe, am descoperit mai departe altceva: am făcut inventarul unor situaţii din care trebuia să rezulte xenofobia, dar n-a rezultat. De pildă: fiind constănţean, am avut o mulţime de colegi care au plecat din ţară - erau turci, armeni, evrei, greci, nemţi; înainte era uşor să pleci dacă erai străin. Prea bine nu mi-a picat faptul că ei puteau să plece, iar eu nu. Situaţia aceasta a fost caracteristică anilor de după război: se putea pleca din acest “lagăr” bine păzit dacă nu erai român. Mă mir că n-a apărut, în aceste condiţii, o reacţie de xenofobie faţă de cel care pleca din partea celui care rămînea. Era justificat să apară, dar n-a apărut.

Tot la Constanţa, îmi aduc aminte cum era cînd au început să vină turiştii străini: ei aveau alt meniu, aveau prioritate la hotel ş.a.m.d. Erau şi acestea motive care puteau să te “xenofobizeze”. Şi totuşi, nu s-a întîmplat aşa. Astfel încît mi-e greu să dau o definiţie a xenofobiei trecută prin experienţa mea. Pot doar să observ, teoretic, cît e de nociv şi de nefiresc să ai gesturi ori mentalităţi xenofobe. La fel, aş putea da o definiţie antisemitismului, dar numai teoretic; eu n-am văzut antisemitism decît în filme.

Victor Neumann: Cred că trebuie să facem distincţie între xenofobie şi naţionalism. Mai întîi, xenofobia ar însemna neputinţa de a pătrunde în alteritate, în mentalitatea, în limba, în habitudinile **celuilalt**; ar însemna o reacţie mai mult sau mai puţin vehementă în faţa comportamentului şi a modului de viaţă al unui ins care nu aparţine comunităţii respective. Cel mai adesea e vorba de un mod violent de respingere. Acţiunile xenofobe pot fi foarte uşor repetate la modul activ, prezent în viaţa multor societăţi contemporane. Sigur, fenomenul este vechi, dar e mai important pentru noi să observăm manifestările lui în lumea contemporană. Este vorba, deci, de o respingere a Celuilalt pe criterii etnice şi religioase, care se explică şi prin mentalul colectiv, printr-o **forma mentis** care nu poate fi decodată decît în durata lungă a istoriei , dar se explică şi prin unele măsuri politice existente la un moment dat şi în acel stat. În mai toate ţările europene există asemenea fenomene. Aş vrea să mutăm puţin accentul pe Europa de Est, unde lucrurile sînt puţin diferite. Aici, anumite linii politice (şi în Iugoslavia, şi în Ungaria, şi în Rusia, şi în România) de orientare xenofobă au apărut imediat după prăbuşirea comunismului. Ceea ce dovedeşte că în mentalul colectiv există această formă de manifestare şi această concepţie. N-aş vrea să-l contrazic pe dl. Coja, dar a făcut o afirmaţie oarecum deranjantă pentru un minoritar: un minoritar nu e străin în România. A spune despre turcul sau despre evreul din Constanţa că este “străinul care a plecat” este greşit; minoritarul care s-a născut şi a trăit aici nu este totuna cu italianul care vine în concediu.

De fapt, mentalul colectiv de la noi a avut de suferit (în direcţia unei educaţii pluraliste) nu numai în vremea comunismului. E o problemă mai veche, încă din secolul al XVIII-lea, din perioada formării naţiunii. Iar spre sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea s-a ajuns la un naţionalism foarte înrudit cu xenofobia. Dacă vom urmări discursurile parlamentare ale unor politicieni români din acea epocă vom vedea că există multe accente care depăşesc această graniţă a naţionalismului şi ajung la xenofobie. Cu explicaţii, cu paranteze, dar ajung. Exemplul lui Brătianu este interesant: în perioada 1913-1918, el s-a opus emancipării unei minorităţi, cea evreiască. Este celebra “chestiune a evreilor”, ajunsă subiect de dezbatere internaţională, din cauza acestei opoziţii pe care o făceau Brătianu şi gruparea liberală.

Ion Coja: O făceau din raţiuni economice.

Victor Neumann: Nu putem pune totul pe seama intereselor economice. Există atunci o fobie **explicată** numai prin chestiuni economice.

Ion Coja: După părerea mea, xenofobia este neputinţa de a suporta un străin, de a suporta manifestarea lui culturală. E o stare primitivă, greu de reprimat. În Constanţa, exista o stare de “curiozitate culturală”: cînd era Paştele evreiesc, mîncam cu toţii pască evreiască; alteori, ne duceam să vedem sărbătorile turcilor. Aici intervine şi o componentă intelectuală: eu cred că un om deştept este în general un om curios să vadă şi altă faţetă a umanului. Iar xenofobia nu poate fi întîlnită la oamenii deştepţi şi la cei care au pasiunea omenescului.

Victor Neumann: Dumneavoastră vedeţi naţionalismul ca pe o formă de apărare?

Ion Coja: Cred că trebuie neapărat să distingem între naţionalismul aflat în ofensivă şi cel aflat în defensivă; între naţionalismul imperial sau mai degrabă imperialist (cum au fost cel german, rus sau englez) şi naţionalismul care răspunde unor asemenea tendinţe şi care a fost totdeauna un gest al celui încolţit. Din această cauză, nu se poate spune că cuvîntul românesc **naţionalism** traduce cuvîntul german **nazionalismus.** Nici vorbă; **non idem est si duo dicunt idem.** Naţionalismul e o soluţie de supravieţuire. Şi asta de cînd lumea. Acum există o tendinţă de a se micşora numărul de limbi şi de naţiuni al lumii (de limbi, în primul rînd); iar această tendinţă este prea galopantă. Cum spunea un occitan: e-adevărat că sîntem pe cale de dispariţie, dar de ce vreţi să ne şi împuşcaţi? Naţiunile trebuie ajutate să trăiască cît mai mult. Ele au un drept de a se apăra. E o formă de naţionalism defensiv, la care şi noi am fost obligaţi timp de sute de ani. Naţionalismul nu e o invenţie recentă. Cel românesc este mult mai apropiat de această formă defensivă, se deosebeşte de naţionalismele care încearcă să desfiinţeze o limbă sau o cultură prin impunerea alteia. Din fericire, naţionalismul românesc nu are în spatele său povara unor gesturi de tipul: obligaţia de schimbare a numelui, obligaţia de a-ţi declara o altă naţionalitate, decretarea inexistenţei pe teritoriul românesc a altor naţionalităţi decît cea românească, aşa cum se întîmplă în alte părţi. Gesturile care pot fi cotate drept naţionaliste de tip ofensiv există, desigur, şi la noi, dar ele sînt fără ecou şi sînt de la început sancţionate de resentimentele publice faţă de asemenea gesturi.

Aurelian Pavelescu: Cuvintele **naţionalism şi xenofobie** au o încărcătură politică. Există însă o adevărată xenofobie la români? Cînd se declanşează “alergia” la străini? Este ea pur negativă? Există un anumit punct în care se declanşează această “alergie”. O putem numi xenofobie, dar nu cred că trebuie să considerăm acest termen pur negativ şi tot ce intră sub incidenţa lui să devină un prilej de culpabilizare, cel puţin într-o discuţie culturală cum e aceasta. “Alergia” cred că se declanşează în momentul în care românul întră în contact cu cineva de o altă lege şi se simte ameninţat. Problema este unde plasăm acest “punct alergic” al românului faţă de străinătate.

Dacă îl plasăm foarte jos, la o minimă rezistenţă, înseamnă că românul este xenofob. Dacă situăm acest punct alergic undeva mai sus şi el este justificat de anumite condiţii istorice şi de un anumit instinct de conservare, atunci românii nu sînt xenofobi.Ţine de esenţa unui neam încercarea de a-şi apăra fiinţa şi valorile, aşa cum şi o religie ţine de esenţa unui neam. Citeam în Părintele Stăniloae că fiecare credinţă este nuanţată de specificul naţional. Ortodoxia românească este diferită de cea rusească sau grecească. Cred că nu putem să vorbim de xenofobie fără să luăm în seamă şi acest nivel.

“Un dezacord între două modele culturale”

Victor Neumann: Aici aş face o remarcă: vorbiţi în nişte termeni care au mai fost folosiţi, şi anume de o parte a intelectualilor din perioada interbelică. A face distincţii între ortodoxia românească, sîrbească, grecească etc. este destul de periculos. Nu cred că există o ortodoxie naţională.

Aurelian Pavelescu: Dar ortodoxia este una dintre coordonatele fundamentale ale românului...

Victor Neumann: Eu mă gîndeam că Berdiaev (unul dintre cei mai importanţi gînditori mistici din spaţiul ortodox), într-o lucrare a lui despre **Creştinism şi antisemitism,** nu făcea totuşi această distincţie între o ortodoxie şi cealaltă. El credea mai degrabă într-o formă foarte apropiată a tuturor expresiilor în sînul ortodoxismului. Mutarea religiosului pe factorul naţional i se părea extrem de periculoasă. De aceea am adus în discuţie situaţia din perioada interbelică. Oare nu ne dă de gîndit faptul că ortodoxia românească a fost în bună măsură asociată mişcării fasciste? Acest lucru nu trebuie luat în considerare?

Ion Coja: Fascismul a fost foarte ateu, ateu pînă la a fi stupid; legionarii noştri au fost credincioşi.

Victor Neumann: Iată că ortodoxismul s-a înscris, totuşi, prin unii dintre reprezentanţii săi, în această mişcare, care are şi amprenta xenofobiei, şi amprenta fascismului; sigur, cu nuanţele sale specifice, spre deosebire de Italia sau Germania, dar se înscrie în mişcarea fascistă internaţională. Sigur, ortodoxia, ca termen, nu e totuna cu ortodoxismul, care se transformă într-o mişcare mistică şi ideologizată.

Dar v-aş propune să revenim la chestiunile fundamentale legate de naţionalism şi xenofobie. Cred că discutăm în două limbaje paralele - asta se întîmplă la nivelul întregii culturi româneşti contemporane şi în toată Europa de est. E vorba de un dezacord între două modele culturale. Pe de o parte este modelul acesta naţionalist care în anumite situaţii cade în xenofobie, în altele este aşa cum l-a definit dl. Coja, apărător al valorilor etnice, al indentităţii. El apare în secolul al XIX-lea ca urmare a formării naţiunilor şi a reformulării idealurilor luministe de către romantism. Există şi celălalt model de gîndire: cel liberal, care se răspîndeşte în întreaga Europă odată cu paşoptiştii. Acest model de gîndire militează pentru o comunicare liberă, pentru o economie care nu se putea dezvolta pe un izolaţionism etnic, ci pe abandonarea graniţelor rigide, astfel încît nu numai comerţul, dar şi valorile culturale să poată trece uşor dintr-o parte în alta. Această deschidere a fost permanent în centrul ideii liberale. Se creează astfel, tot în secolul al XIX-lea, un alt model cultural.

Ion Coja: Care culminează cu discursul lui Brătianu din 1913, ca să reluăm exemplul pe care l-aţi dat dumneavoastră.

Victor Neuman: Am adus în discuţie exemplul lui Brătianu întrucît cunosc destul de bine acest segment istoric. Apoi, Carol Iancu a scris două lucrări despre emanciparea evreilor şi a arătat, pe baza tuturor documentelor existente în Occident, ce discuţii s-au purtat în jurul acestei teme.

Ion Coja: Nu ştiu dacă e bine să îi aducem în discuţie pe evrei, pentru că ei nu sînt un caz tipic.

Victor Neumann: Pentru sfîrşitul secolului al XIX-lea şi pentru ideea de xenofobie mi se pare foarte tipic.

Aurelian Pavelescu: V-aş pune o întrebare foarte concretă: ce este xenofobia românească în ceea ce-i priveşte pe evrei? Raportat la invazia evreilor din Galiţia în Moldova şi la felul în care au împînzit ei comerţul românesc...

Victor Neumann: Iată o chesitune complet falsă. Ceea ce spuneţi dumneavoastră e exact ca în mentalitatea multor politicieni de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Folosirea termenului de “invazie a evreilor” în anul de graţie 1993 este total nepotrivită cu un dialog cultural.Eu nu vreau să generalizez; noi discutăm chestiuni de caz. Nu cred că trebuie să introducem ideea culpabilizării tuturor românilor faţă de vreuna dintre minorităţi, cu atît mai puţin faţă de evrei. Dovadă e chiar faptul că foarte mulţi evrei s-au integrat în structurile economice, politice şi cultural-ştiinţifice ale României de-a lungul a trei sute de ani (deşi există dovezi documentare că în Ţările Române evreii sînt prezenţi de 600 de ani). Am adus în discuţie cu bună ştiinţă exemplul evreilor. Nu pot să trec cu vederea faptul că în România există astăzi manifestări antisemite; e vorba despre nişte reviste asupra cărora s-a atras atenţia de mai multe ori - **România Mare, Europa, Gazeta de Vest;** nu se poate să nu observăm că respingerea unui individ numai pentru faptul că e evreu este o maladie care se înscrie chiar în sfera xenofobiei.

Aurelian Pavelescu: Starea de normalitate a unei populaţii nu înseamnă starea de anormalitate a cîtorva persoane. O stare normală înseamnă polemici, dispute de idei - aşa este de cînd lumea. Dar dacă cei de la **România Mare** sau de la **Europa** sau alţii spun că sînt antisemiţi, îi priveşte personal. Totdeauna au existat şi extremişti, şi şovini ş.a.m.d. Că Vadim Tudor e simpatizat şi e citit, e o realitate, nu o putem nega.

- Sigur, o parte a populaţiei l-a votat pe Vadim Tudor, chiar dacă “simpatizat” sună strident într-un asemenea context. Dar v-aş propune să ne gîndim şi la “cealaltă parte a populaţie”. Se vorbeşte acum de integrare europeană, de “spiritualizarea graniţelor”, de drepturile omului, de afirmarea indivizilor în cadrul diferitelor comunităţi (nu numai etnice) şi altele. Sînt, cred eu, semne ale unei schimbări de mentalitate. Nu cumva trebuie abandonat acest sistem de “reacţie” şi “contrareacţie”, care mi se pare un mecanism mergînd în gol? Nu cumva ar trebui să ne orientăm spre un alt model de funcţionare a relaţiilor cu Celălalt, în spiritul acestei noi mentalităţi?

Victor Neumann: E foarte bine că puneţi în discuţie această problemă. Dacă aceste frecuşuri interne le vedem ca foarte importante şi nu le raportăm la lumea generală, la mersul istoriei contemporane, nu facem decît să ne limităm şi să rămînem în continuare cu privirile îndreptate spre trecut. Or, noi trebuie să facem un pas mai departe. Acesta mi se pare un gînd într-adevăr patriotic: să nu mai fim mereu cantonaţi în trecut, ci să gîndim care poate fi pasul esenţial spre viitor al României.

Aurelian Pavelescu: “Europa unită” este un slogan al celor care sînt acum la putere în Europa. L-am preluat şi noi, după cum se ştie, dar acest slogan nu este unanim acceptat de europeni.

- Ceea ce, la urma urmei, e cît se poate de firesc.

Aurelian Pavelescu: În toate ţările occidentale există o rezistenţă faţă de Tratatul de la Maastricht. Cum ne putem plasa noi în acest context? Acest pariu al Europei este unul de mentalitate? “Spiritualizarea graniţelor” înseamnă dispariţia naţiunilor şi a naţionalismului? Nici vorbă de aşa ceva. Chiar occidentalii afirmă că Europa nu trebuie să şteargă aceste identităţi naţionale. Ei nu spun asta pentru că sînt generoşi, ci pentru că îşi dau seama că aceste curente naţionale sînt o realitate, nu doar voinţa politică a unor veleitari. Cred că acest tip de gîndire, naţionalist în sensul pozitiv al termenului, în sensul românesc, este un filon al viitorului, nu al trecutului. Eu cred că ţara şi neamul nu pot fi educate de nişte intelectuali. Intelectualii pot veni în întîmpinarea resurselor şi potenţialului colectivităţii. Nici Europa, nici ONU nu au priceput la timp ce se întîmplă în Iugoslavia şi s-a ajuns la cataclismul absolut de acum. Deci aşteptările populaţiei trebuie preîntîm-pinate, şi nu stopate.

divanul Dilemei

"Românii sînt asimilaţi de chewing-gum".

Victor Neumann: Noi avem obligaţia de a-i **informa** pe oameni în legătură cu toate acestea, nu de a-i "educa" ori de a-i forţa să adopte ceva anume. Dacă invocăm mereu modelul rural ca o componentă dominantă a metalităţii noastre, dacă nu reuşim să depăşim această fază, mi se pare că nu vom reuşi niciodată să dezvoltăm suficient ideea de cetate, ideea de urbe, de civilitate, de comunicare interumană şi interetnică.

Ion Coja: Am impresia, domule Neumann, că dumneavoastră aveţi mai clar decît noi un model al viitorului, că raportaţi la el realitatea noastră de acum, şi în funcţie de asta notaţi cu plus sau minus pe cei care se apropie sau se depărtează de acest model.

Victor Neumann: Mă bucur că puneţi problema în acest fel şi că vă preocupă ideea că trebuie să gîndim ceva şi pentru viitor, să nu ne raportăm prea mult la trecut. Cred că şi în România, şi în celelalte ţări din Europa de est există o categorie importantă de tineri care poate face o mutaţie la nivelul mentalului colectiv.

Ion Coja: Încotro?

Victor Neumann: În sensul unei autoeducaţii plurilingve şi plurietnice, al unei deschideri către tot ceea ce înseamnă alteritate, care nu e altceva decît universalizarea unei naţiuni.

Ion Coja: Mie mi se pare că asta ar fi o nenorocire.

Victor Neumann: Nimeni nu-şi pierde propriile rădăcini doar pentru că frecventează alte culturi.

Ion Coja: Dar pînă acum au dispărut atîtea popoare, atîtea civilizaţii...

Victor Neumann: Eu nu cred că românii îşi pot pune problema de a fi asimilaţi de o altă naţiune.

Ion Coja: Dar sînt asimilaţi de chewing-gum.

Victor Neumann: Cred că raportarea la valorile culturale proprii a funcţionat şi funcţionează. Dar supradimensionarea acestui lucru şi reluarea valorilor proprii fără a asimila şi valorile universale poate să ducă la izolaţionism, la încrîncenare. Dacă vrem să ne aşezăm cu faţa spre viitor, trebuie să asimilăm tot ceea ce înseamnă cultură europeană, să asimilăm limbile de circulaţie internaţională pentru a putea să comunicăm cu celelalte popoate europene.

Aurelian Pavelescu: De obicei, popoarele au murit cînd au devenit prea democratice şi prea deschise.

Ion Coja: Există pericolul ca valorile universale de care vorbeşte dl. Neumann să circule ca nişte kitsch-uri, care pătrund mult mai uşor. În momentul de faţă, are circulaţie absolut mondială şi este foarte penetrant în mintea tinerilor un model jalnic, fabricat la Hollywood şi pe străzile New York-ului; acest model înseamnă a mesteca chewing-gum, a te bîţîi după o muzică superficial numită muzică şi alte asemenea lucruri. Toate acestea reprezintă acum un mare pericol pentru culturile toate naţionale. Cu ajutorul televiziunii se face o răspîndire nu a valorilor universale, ci a unor bunuri de consum, care capătă circulaţie. Iată: limba engleză tinde să devină o limbă universală, dar îşi pierde toate subtilităţile, devine o limbă cu care te poţi descurca la cumpărături. Eu mă consider naţionalist şi răspîndesc cît pot ideea de naţionalism; am deci conştiinţa valorii pe care o reprezintă o mentalitate românească, un mod românesc de a recepta istoria şi de a răspunde la solicitările istoriei. Valoarea e dată de unicitate. Teama mea este că în lumea de astăzi funcţionează o mulţime de factori, nu neapărat programaţi de cineva, că sînt nişte forţe foarte puternice care pot duce la curmarea acestei realităţi şi acestei valori de care vorbeam.

Victor Neumann: Dar acceptaţi că există o pluralitate de "realităţi"?

Ion Coja: Eu sînt pentru o internaţională a naţionalismelor.

Victor Neumann: La unicitatea pe care aţi invocat-o eu vă răspund prin pluricitate. Culturile regionale trebuie să intre în atingere cu alte culturi regionale. Nu trebuie să ne intereseze şi ce se întîmplă la alţii?

Ion Coja: Sigur că trebuie să ne intereseze, pentru că numai astfel ne putem da seama ce este de valoare în această unicitate.

Victor Neumann: Şi eu cred că prin interferenţa dintre...

Ion Coja: Nu neapărat interferenţa; mai bine să cunoaştem. Dacă interferăm, corupem.

Victor Neumann: Există însă unele elemente care intră în convergenţă dinspre cultura ungară cu cultura română, dinspre cultura sîrbă cu cultura română...

Ion Coja: Astea deja sînt fapte care ţin de istorie, n-ai ce să le mai faci, le iei în consideraţie.

- Nu cumva atunci toată problema este una de punere de acord, de identificare a unui mecanism prin care modelul românesc invocat de dl. Coja să se poată păstra, dar în acelaşi timp să poată funcţiona într-un spaţiu pluralist, în care trebuie să fie loc pentru toţi şi în care regula de bază este dată de dialog şi de deschidere?

Ion Coja: Cred că lucrurile merg spre o confuzie a tuturor acestor valori într-una singură. Datoria noastră de intelectuali este tocmai să încetinim acest proces. Procesul este grăbit tocmai de cei care poartă aceste valori: oamenii de rînd. Ei sînt primii care s-ar amesteca, s-ar confunda unii cu alţii. Ei sînt primii care cască gura şi se iau după tot ce zboară în jurul lor. Noi, ca intelectuali, care conştientizăm valoarea a ceea ce înseamnă comportamentul lor, trebuie să le punem frînă. Trebuie să fim foarte conservatori. Ăsta e sensul nostru de oameni care pricep ce e în jurul lor. Să împiedicăm istoria să meargă grăbită, călcînd totul în picioare, într-o direcţie în care oricum va merge. Şi dacă vreţi o concluzie: noi nu suferim de xenofobie în România, ci de xenofilie.

Aurelian Pavelescu: Cred că intelectualii trebuie să fie împreună cu ţara. Sigur că oamenii de rînd fac ceva aparent distructiv, dar ei nu pot greşi, ei merg cu realitatea, **ei** sînt realitatea. Trebuie să înţelegem de ce fac ceea ce fac, care sînt presiunile care îi pun într-o stare de alertă şi de nesiguranţă. Intelectualii care sînt solidari cu ţara trebuie să stopeze aceste cauze. Nu trebuie să vedem în modelul american ceva infailibil. Ţăranul care stă într-un sat românesc este mai aproape de pămînt şi ştie mai multe decît americanul. Pentru american, valoarea supremă este capitalul; la noi această mentalitate distructivă nu a pătruns şi trebuie să o facem să nu pătrundă. Şi avem mijloacele de a o face, asta e ideea esenţială.

Victor Neumann: Eu vorbesc strict personal, nu la nivelul vreunei colectivităţi şi nu mă reprezint decît pe mine în ceea ce gîndesc. Cred că exact acest aspect ar fi normal să se multiplice în orice societate care se vrea emancipată de sub servituţi, fie servituţile unui colectivism ideologic, fie servituţile unui colectivism naţionalist, fie servituţile vreunui alt tip de dependenţă comună. Cred că **individul** trebuie să fie pasul spre viitor al tuturor ţărilor din Est, a căror istorie a fost blocată şi de aceea a revenit la anumite situaţii şi concepte, fie din perioada interbelică, fie de acum o sută sau o sută cincizeci de ani; mersul istoriei a fost blocat prin diverse forme de totalitarism (fascist, militar, comunist), iar evoluţia firească era aceea de a dezvolta fiecare individ în parte. Acest aspect îl văd eu util pentru a ne elibera şi de xenofobie, pentru a ne elibera de aceste dependenţe foarte puternice faţă de colectivitatea în care ne-am format. O asemenea emancipare poate reprezenta un model pentru fiecare individ care se vrea o fiinţă gînditoare, care vrea să propună ceva în numele său propriu şi cu reverberaţii de bun augur pentru cei din jurul său, intrînd în convergenţă cu Celălalt. Individualismul nu înseamnă egoism, ci înseamnă a-ţi putea reprezenta propria personalitate neîncălcînd drepturile celuilalt şi modul lui de gîndire.

Convorbire realizată de
Mircea VASILESCU

Pe străzile naţiei, despre naţionalismul străzii

La articolele "naţionalism", "xenofobie" şi "şovinism", dicţionarele noastre sunt puţin relevante, oferind definiţii ideologizante. De aceea, am căutat într-un **Petit Larousse**, în chip de preliminarii la ceea ce urmează. Iată ce-am aflat: naţionalism = preferinţă netă pentru ceea ce este intrinsec naţiunii de apartenenţă (naţiune = grup uman locuind în acelaşi teritoriu, avînd o origine şi o limbă comune - sau interese comune de multă vreme); şovinism = patriotism exagerat, belicos; xenofobie = ură, teamă, sentimentul de a detesta străinii.

Ni s-a părut mult mai relevant, în loc de a cere definiţii ale celor trei noţiuni, să-l întrebăm pe omul de pe stradă pur şi simplu: **Sunteţi naţionalist/şovin/xenofob?**

Gheorghe Lupescu, inginer (Industrie Uşoară): Văd în ceea ce se întâmplă după revoluţie trei feluri de naţionalism. Un naţionalism ca reacţie, care se manifestă peste Prut. Naţiunea se confruntă cu pericole şi eşti preocupat de salvgardarea ei. Un al doilea tip de naţionalism este unul edulcorat, cultural, doctrinar dacă vreţi. Aşa cum se teoretiza între războaie. Acest fel de naţionalism nu are de-a face cu politica, cu acţiunea. Sau, când are de-a face, devine altceva. În fine, în al treilea rând, există gogoriţa de tip P.R.M., P.U.N.R. etc. Pentru acest din urmă curent de opinie se creează, se inventează un pericol şi, ca fiinţă amorfă politic, dacă citeşti "România Mare" ai senzaţia că faci ceva, că eşti patriot. Eu sunt naţionalist în al doilea sens. Aş fi vrut să fiu şi în primul sens, dar de Basarabia uităm mereu.

Marian Druică, student la Matematică în anul al II-lea: În Algebra Superioară, pe la începutul cursului, există o definiţie a **relaţiei de ordine**. Unele mulţimi au această relaţie de ordine, altele nu. De pildă, în mulţimea numerelor reale poţi să spui: doi este mai mic decît trei. Dar în cea a numerelor complexe, nu poţi să afirmi nici că doi plus trei **i** e mai mic decât trei plus doi **i**, nici că e mai mare. Eu socotesc "mulţimea" popoarelor ca pe una neînzestrată cu o relaţie de ordine. Este bine să te simţi o mică parte dintr-o naţiune; este bine să fii mîndru de trecutul acestei naţiuni; accept că fiecare popor are caracteristicile lui, în bine şi în rău. Dar să tragi concluzia că poporul cutare e mai bun sau mai rău decât poporul cutare mi se pare deja o greşeală.

Vincenţiu Ionescu, profesor de geografie: Nu ştiu dacă sunt naţionalist sau nu. Pur şi simplu, nu ştiu. Pentru că înainte de decembrie 1989 s-a făcut tam-tam pe chestia asta într-un mod inadmisibil. Ştiţi cum erau amestecate; Unirea din 1859, "Marea Insurecţie Armată, Antifascistă şi Antiimperialistă din 23 August 1944" şi toate celelalte. Nu mai ştiai care e istorie şi care e propagandă. Efectul este următorul: făceai fobie la Telejurnal, făceai fobie şi la Mihai Viteazu. De aceea cred că există zone obscure în psihicul fiecăruia. Trebuie să mai treacă puţin timp, toată amestecătura asta între Ceauşescu şi Mihai Viteazu să iasă la iveală - şi abia atunci poţi să-ţi faci acel examen de conştiinţă de unde reiese concluzia că eşti naţionalist sau nu.

Ion Poenaru, şomer: Cred că vă interesează să aflaţi că eu sunt dintre cei care au votat prima dată cu Iliescu, iar a doua, cu Constantinescu. De ce vă spun asta: e clar, F.S.N.-ul, F.D.S.N.-ul şi toţi ceilalţi ne-au păcălit. Ne-au păcălit inclusiv în modul de a se raporta la patrie, naţiune şi celelalte. Dar ei **se raportează**. Aici văd eu problema: opoziţia democratică nu se raportează în nici un fel. Naţionalismul, naţiunea şi toate celelalte sunt un balast, pentru că stînga face populism şi demagogie pe tema asta. Nu am avut timpul să citesc programele formaţiunilor politice, dar pun pariu pe cât vreţi dumneavoastră că la ţărănişti - continuatorii lui Maniu - lucrurile astea sunt trecute sub tăcere.

Kázár Gheorghe, maistru militar: Sunt din tată maghiar şi mamă româncă. Cum vreţi să fiu, naţionalist sau şovin?! Şi să vă mai spun ceva: sunt mândru de originea mea amestecată. Şi la câini, cele mai deştepte şi simpatice sunt corciturile. Pe fiu-meu aş vrea să-l însor cu o bulgăroaică sau ceva...

Cristian Deteşan, "ardelean venit în Bucureşti în '71": Ceea ce se întîmplă cu naţionalismul în politică la ora actuală e o porcărie. N-ai ce mânca şi te-apuci să vorbeşti de Bătălia de la Călugăreni sau mai ştiu eu ce. E pur şi simplu indecent. Şi după aceea câştigi alegerile cu Veta Biriş, cum a făcut P.U.N.R.-ul în Ardeal!

Florian Albu, medic stomatolog: Există, fără îndoială ereditate, există deci şi caracteristici etnice. Dar nu cred că ele sînt ceea ce se vede. De pildă: urâm ţiganii, şi eu îi urăsc, pentru că sunt cum sînt. Dar ei nu sunt răi, hoţi, îngălaţi, cuţitari din cauză că aşa e rasa lor. Sunt aşa fiindcă acesta e mediul în care s-au născut şi au trăit. Răul nu vine de la grupuri etnice, ci de la comunităţi sociale cu obiceiuri rele, comunităţi care **întâmplător** sunt şi etnice. Luaţi un ţigănuş de şase luni şi puneţi-l într-o familie normală. Sunt convins că o să crească, bun sau rău, cum e felul lui, dar ca un român bun sau rău.

a întrebat
IULIAN COMANESCU

Toleranţa românească

Pare imposibil să ne pronunţăm - oricît de sumar - asupra naţionalismului şi xenofobiei în variantă românească, fără să amintim cîteva trăsături de tipologie naţională. Este evident că rolurile jucate de popoare în istoria lumii nu sunt echivalente: există popoare "active" şi popoare "pasive"; popoare-agresor şi popoare-victimă; popoare care au voluptatea istoriei şi popoare care preferă să i se sustragă. Evident, noi facem parte din cea de-a doua categorie.

Suntem un popor marcat de viaţa arhaică, repetitivă; de timpul ciclic, nu de cel istoric; un popor care resimte istoria ca teroare, ca violentare; un popor circumspect şi retractil în faţa istoriei, care preferă - vorba lui Noica - "să stea pe mal"; un popor care nu îşi exportă agresivitatea. De aceea, comunitatea românească este un spaţiu puţin propice xenofobiei. Toleranţa românească - sintagmă care, folosită ipocrit şi politicianist, a ajuns aproape insuportabilă - are, ca mai toate poncifele, rădăcini adînci şi adevărate.

Românii au avut relaţii tensionate doar cu minorităţile care, într-o judecată geopolitică mai amplă, reprezentau comunităţi mult mai puternice decît comunitatea românească. Altfel spus, au existat manifestări de naţionalism defensiv doar împotriva etniilor "active" prin care teroarea istoriei s-a revărsat asupra noastră. Aceste etnii nu au fost - sau nu sunt - percepute ca "minorităţi" propriu zise, vulnerabile, ci ca emisari ai unui agresor redutabil - potenţial sau efectiv. Corectitudinea acestei percepţii este confirmată de situaţia minorităţii ruse din "cel de-al doilea stat românesc". Cu toată atitudinea manifest antiromânească a marii majorităţi a politicienilor ruşi din Republica Moldova şi de pretutindeni, nu există manifestări rusofobe nici dincolo, nici dincoace de Prut. (Ar fi, în schimb, greu de imaginat - să zicem - un comerţ al turiştilor azeri la Erevan sau al celor armeni la Baku). Această constatare vine să confirme faptul că xenofobia şi naţionalismul, înţelese ca manifestări de intoleranţă viscerală faţă de comunităţi lipsite de apărare, sunt cu totul atipice poporului român.

Întrucît intrarea noastră în istorie a însemnat o ieşire precipitată din somnolenţă ("Deşteaptă-te, române!"), ea a produs un decalaj inevitabil între mentalitatea arhaică şi autohtonă - pe de o parte - şi sistemul legislativ, modern şi importat - pe de altă parte. Într-adevăr, sistemul legislativ românesc nu este atît produsul unei experienţe de maturizare seculară a comunităţilor autohtone, cît al unui act de import juridic; el este elaborat în principal de popoarele "active" ale Occidentului. De aceea, a fost inerent ca, în relaţia tensionată dintre români şi minorităţile "active", sistemul legislativ să le favorizeze pe acestea din urmă. (Evident, orice "românizare" a sistemului legislativ este pîndită de pericolul antidemocratismului.) Astfel, sistemul legislativ a sancţionat uneori vinovăţii româneşti pe care mentalitatea colectivă nu le percepea ca atare. Aceasta a generat un sentiment de frustrare suplimentară a românilor în raport cu minorităţile "active".

Însuşirea acestor argumente îşi propune să susţină teza conform căreia naţionalismul xenofob românesc este un fenomen judecat adesea superficial, rupt de rădăcinile sale istorice, supradimensionat pînă la fabulos de către analişti. În special, momentul actual - acuzat frecvent de naţionalism - este unul în care sentimentul naţional cunoaşte o pronunţată apatie. Problema naţională fundamentală - alipirea la România a teritoriilor ocupate de sovietici - pare să preocupe o fracţiune infimă a poporului. Desigur, nu trebuie confundat cu naţionalismul mahalagismul "României Mari": prin atitudinea antiunionistă în problema Basarabiei, ca şi prin calomnierea abjectă a mai tuturor valorilor româneşti actuale, clanul respectiv duce o politică eminamente antinaţională.

Victor BÂRSAN

Parlamentul de altădată

Alegerile din decembrie 1933

Guvernul național-țărănesc instalat în iunie 1932 a avut parte de zile grele. Mai întîi au fost dificultățile economice determinate de criză. S-au făcut mari eforturi pentru plata salariilor, a pensiilor și a cuponului datoriei externe, contractîndu-se și un nou împrumut extern. O lege specială, în septembrie 1932, reglementa comerțul cu devize, monopol exclusiv al B.N.R. De abia în decembrie 1932 se ajunge la o înțelegere cu creditorii străini pentru suspendarea plății cuponului extern. Grave complicații au creat guvernului datoriile agricole ale țăranilor. Legea conversiunii datoriilor agricole din octombrie 1932 a izbutit să mai domolească din acuitatea chestiunii. Au fost chiar legiferate și unele reduceri de impozite iar Madgearu se străduia amarnic, fără succes, să salveze situația economică a țărilor agrare europene în raporturile cu statele industriale. Au urmat înfruntările cu creditorii străini, planul de la Geneva și grevele ceferiștilor din ianuarie-februarie 1933, soldate cu morți și răniți. Nenorocirea crizei a împiedicat P.N.Ț., ajuns la guvern, să-și înfăptuiască programul economic. Dureroasă înfrîngere. Apoi au fost complicațiile din interiorul partidului de guvernămînt. În octombrie 1932, Vaida a fost nevoit să-i cedeze lui Iuliu Maniu conducerea guvernului. Și noul premier a obținut din partea suveranului promisiuni că va restrînge puterea Camarilei și o va îndepărta din țară pe Elena Lupescu. Firește că suveranul n-a aplicat condițiile impuse de Iuliu Maniu și acesta a fost silit să demisioneze la mijlocul lui ianuarie 1933, înlocuit fiind - se putea altfel? - tot cu Vaida -Voevod, care - se stia - accepta existența Camarilei. Maniu a considerat fapta "fratelui Alexandru" - cum și era - o felonie impardonabilă. Va demisiona din funcțiile sale prezidențiale (în fruntea partidului și a filialei Ardeal și Banat), declarînd că rămîne "soldat credincios al partidului". Fidelii lui Maniu l-au sprijinit, atacîndu-l într-un vestit manifest al lui Zaharia Boilă, pe rege și pe Vaida. Au fost excluși din partid, asta după ce în 1930 se înregistrase sciziunea Stere și în 1932 aceea a lui Grigore Iunian. Se ajunsese în situația că Maniu nu mai considera guvernul Vaida ca reprezentînd voința P.N.Ț. Acestor disensiuni interne li s-a asociat și aceea pornită de gruparea fostă țărănistă, în frunte cu Ion Mihalache, supărată că e diminuată ca importanță față de ardeleni. Soarta guvernului era pecetluită și regele căuta formula succesiunii.

Soluția nu era lesne de găsit. Nemulțumit de P.N.Ț., regele se afla în reci raporturi cu P.N.L., avînd în frunte pe I.G.Duca. În vara lui 1933, printr-un membru al Camarilei, Richard Franasovici, și el liberal ca apartenență politică, Carol al II-lea a început tratative cu Duca. Și ele s-au încheiat cu succes, spre iritarea neîmpăcată a antiliberalului ireductibil care a fost Nae Ionescu, părăsind - pentru asta - Camarila, apropiindu-se, ca pedeapsă, de Garda de Fier. A avut, la sfîrșitul verii, întrevederi cu Corneliu Zelea Codreanu iar ziarul **Cuvîntul** devine filogardist. Toată lumea politică știa că venirea liberalilor la guvern era iminentă. La 9 noiembrie 1933, Al. Vaida-Voevod prezintă regelui demisia guvernului, propunîndu-i constituirea unuia neutral, care să organizeze noi alegeri. Au urmat formalele consultări ale suveranului cu șefii partidelor. Apoi, la 14 noiembrie 1933, I.G.Duca, însărcinat cu formarea guvernului liberal, depune jurămîntul - ca premier. A doua zi au fost dizolvate corpurile legiuitoare, anunțîndu-se noi alegeri în 20 decembrie. P.N.Ț., aflat în pragul dezmembrării, din cauza disensiunilor interne, lansează un apel către funcționarii publici, cerîndu-le să vegheze la corectitudinea alegerilor: "Așteptăm acum ca jandarmii, polițiștii și magistrații să nu se mai preteze la jocul guvernanților și să refuze a executa ordine ilegale împotriva noastră". Naivă speranță și inutil apel. La 9 decembrie, guvernul decide, prin jurnal al Consiliului de Miniștri, dizolvarea Gărzii de Fier și interzicerea participării în alegeri a acestui partid care apucase să depună liste de candidați. S-a spus, apoi, că a fost, la originea acestei decizii, voința explicit exprimată și impusă de N.Titulescu, care își păstrase portofoliul Externelor. Iar Titulescu ar fi urmat voința cancelariilor din Paris și Londra. Se pare însă că și Duca își luase, în această chestiune, anume angajamente în timpul călătoriei în străinătate, de la sfîrșitul verii. S-a apreciat apoi (de pildă Gr. Gafencu în memoriile sale) că măsura lui Duca ar fi fost contraproductivă, încurajînd, de fapt, mișcarea legionară care, în clandestinitate, s-a întărit, pe când, lăsată să participe la alegeri, s-ar fi compromis - prin prezență cenușie - în parlament. Nu e aici locul analizei acestei decizii fatale pentru Duca pe care o socot necesară și înțeleaptă. Fapt este că a încordat campania electorală, iar ziare precum **Cuvîntul** lui Nae Ionescu și **Calendarul** lui Nichifor Crainic nu conteneau să condamne guvernul pentru interzicerea Gărzii de Fier. La 13 decembrie, **Viitorul**, ziarul liberalilor, scria: "Împotriva demagogiei verbale sau scrise se poate lupta cu contrapropaganda. Dar împotriva demagogiei revolverului nu se poate lupta decît cu reacțiunea armată. Lupta între partide încetează deci a fi o luptă de principii și idei și degenerează într-un adevărat război care pune în primejdie însăși siguranța statului. Acțiunea Gărzii de Fier este o acțiune teroristă. Se face politica revolverului și se atacă autoritățile constituite... Sub orice formă s-ar prezenta, anarhia nu poate fi tolerată". Într-adevăr, la începutul campaniei electorale, în care Garda de Fier mai participase, legionarii au făcut uz de revolver. Celelalte partide își vedeau de campania lor. Gh. Brătianu, care își organizase, în 1930, o grupare liberală dizidentă, a invitat, la 13 decembrie, partidele din opoziție să semneze, împreună, un memoriu către suveran în care se protesta împotriva încălcării libertății alegerilor. Au răspuns favorabil P.N.Ț., Partidul Țărănesc Dr. N.Lupu, Partidul Radical Țărănesc, condus de Gr. Iunian. În replică, guvernul a dat asigurări că, firește, garantează libertatea alegerilor. Ministrul de Interne, Ion Inculeț, a semnat o circulară în care preciza: "Guvernul este dator și hotărît să asigure și să garanteze tuturor partidelor politice, deopotrivă, deplina libertate în lupta electorală ce se desfășoară... Nici un reprezentant al autorității ca atare n-are dreptul să facă vreo presiune de orice natură asupra alegătorilor".

Frumoase vorbe. Ziarul **Îndreptarea** semnala că Al. Averescu a fost oprit să circule liber în județul Tecuci. Numai la sosirea ofițerului de jandarmi mareșalul și-a putut continua propaganda electorală. Iar Mihalache reclama ingerințe scandaloase în județele Caliacra și Durostor, declarînd: "domnii Duca și Inculeț s-au dovedit demni urmași ai predecesorilor lor. Noi vom veni cu precizări numeroase asupra banditismelor ce s-au practicat anul acesta, ca și în toate alegerile făcute de liberali".

Guvernul, nici că se putea altfel, a cîștigat alegerile, obținînd modestul procent de 50,99% din voturi, care, prim prima electorală și redistribuiri, îi asigura o liniștitoare reprezentare în parlament (300 mandate de deputați și 110 de senatori). P.N.Ț., a recoltat 13,02% din voturi și 29 de deputați. Alte șapte partide au izbutit să fie reprezentate în parlament. La dezbaterile noii Camere a deputaților pentru validarea mandatelor acuzațiile au venit puhoi. Argetoianu a declarat cinic: "Aceasta este totul în alegeri: odată sunt unii bătuți și alții cari bat și altădată cei bătuți bat la rîndul lor". Dr. N.Lupu a spus: "Concluzia este să plecați dumneavoastră de aici, să facem noi alegeri". Armand Călinescu a semnalat schimbarea unor magistrați din secțiile de votare în provincie cu alții aduși anume din București, din dispoziția guvernului. Adresîndu-se lui Inculeț, a exclamat: "Ați făcut schimbările în interes electoral". Iar Ion Răducanu, național-țărănist, a semnalat samavolnicii în județele Tutova, Tecuci și Putna. Și adresîndu-se guvernului, declara iritat: "Ați arestat fruntași ai opoziției, i-ați batjocorit... Dumneavoastră vă complaceți să trăiți într-o minciună constituțională prin faptul că sugrumați voința țării și într-o minciună parlamentară, distrugînd instituția aceasta a parlamentului." Acuzații s-au rostit multe. Important era însă că guvernul cîștigase alegerile și era stăpîn pe situație.

S-a întîmplat însă că imediat după alegeri, la 29 decembrie 1933, premierul I.G.Duca să fie asasinat mișelește pe înserate de un comando de trei legionari, pe peronul gării Sinaia. Asasinii au fost arestați și s-a vorbit de complicitatea Palatului în acest asasinat. Au urmat multe arestări de legionari și ca autori morali ai asasinatului au fost arestați Nae Ionescu și Nichifor Crainic, suspendîndu-li-se și gazetele lor, **Cuvîntul** și **Calendarul**. După un scurt interimat, Constantin Angelescu, Carol al II-lea l-a instalat premier, spre surprinderea generală, pe Gh. Tătărăscu, care se anunța obedient.

Dar despre guvernarea Tătărăscu, într-un episod viitor.

Z. ORNEA

© M. Oroveanu

Moțiunea de cenzură

Săptămîna parlamentară 8-15 martie ne-a adus o premieră post-decembristă în ale democrației: moțiunea de cenzură. Asta mai lipsea oare democrației balcanice ca să aducă cît de cît a Occident?! Dumnezeu știe, că poporul român și conducătorii lui, la putere sau nu - se mișcă ca la baba-oarba!

Deci, luni, 8 martie, Senatul și-a deschis lucrările cu un atac la forțele care au început să incomodeze puterea - sindicatele: atac susținut de domnii Momanu (FDSN) și Moțiu (PUNR), afirmîndu-se că aceste organizații așa-zis apolitice, atacă însăși securitatea statului, ordinea de drept! Pe de altă parte, domnul Vetișanu (PAC) a atras atenția că în mediul rural are loc o serioasă resurecție a stîngii populiste, băncile fiind abilitate să crediteze numai pe acei proprietari care dețin suprafețe mai mari de 40 de ha. Printre altele, domnul C.V.Tudor a lansat o lungă diatribă la adresa "Evenimentului zilei" și domnul A.Păunescu a deplîns soarta "deținuților politici" din România, persecutați "mai rău ca vremea lui Stalin"! Reprezentanții Guvernului au răspuns tern, plictisiți, de parcă nu ei aveau să-și prezinte peste numai o zi faimosul program de guvernare, botezat "strategie".

Camera nu a făcut altceva decît să aprobe ordinea pe săptămîna în curs, cu gîndul la "Programul Văcăroiu".

Marți, zi mare, (trei ceasuri rele), opoziția a avut un subiect "gras" de smotocit: programul-strategie, "Mișu-Văcăroiu"! În prima parte a ședinței au luat cuvîntul liderii grupurilor parlamentare, fiecare avînd afectate 20 de minute. Cum de la început, dl. Dan Marțian a considerat problema votului de încredere încheiată odată cu validarea din toamna lui '92 a Guvernului, opoziția a trecut la atac, somînd Guvernul, FDSN-ul și Cotroceniul, ca măcar una din aceste forțe să-și asume responsabilitatea acestui program-strategie. Expresia "moțiune de cenzură" a fost pronunțată prima oară de domnul Petre Roman, care a motivat cu pierderea de către actualul Guvern, în cele 100 de zile de guvernare, a unor importante împrumuturi din străinătate! Economiști de valoare, ca domnii Ciumara (PNȚCD), Dijmărescu (FSN) și Sălăgean (PUNR), au demonstrat cu argumente pe care le-am putea califica de științifice, că Programul Văcăroiu e aberant în multe puncte, - ca cel al privatizării reale și al protecției sociale. Sigur, deși au criticat și ei programul, reprezentanții stîngii, PSM, PRM, PDAR și PUNR, au declarat că ei vor susține această strategie, "dacă se acceptă anumite amendamente ale lor" (care or fi fiind, de nu au fost divulgate?!). O "figură" oarecum aparte, în cadrul opoziției, a făcut PAC-ul, care, prin domnul Al. Popovici, a afirmat, că deși programul nu e mulțumitor vis-à-vis de economia de piață, totuși nu e acum momentul să se introducă o moțiune de cenzură. Dar, PAC s-a arătat totuși dispus să susțină la vot moțiunea. "Marile" hotărîri au fost amînate pe joi, cînd Guvernul urma să-și asume, sau nu, responsabilitatea, prin vot.

Miercuri s-a lucrat pe Comisii și la definitivarea Regulamentului Senatului, în ședințe de seară, iar joi, în ședință comună, în fața celor două camere, dl. Văcăroiu și ceilalți membri ai Guvernului au dat niște răspunsuri mai mult decît de complezență și în care se vedea clar că nu cred nici ei, după "convingerea" cu care le "argumentau", aducînd Parlamentul în pragul somnului! Și odată cu terminarea "explicațiilor" guvernamentale se preconiza suspendarea ședinței, domnul Gherman arătîndu-se foarte grăbit în această direcție, mai ales după ce opoziția și-a manifestat dorința să-și precizeze poziția în urma "răspunsului" majorității. Într-un zgomot general, pe față susținut de tropăiturile și vociferările FDSN-ului, domnul Corneliu Coposu a anunțat introducerea moțiunii de cenzură vis-à-vis de Guvernul și Programul Văcăroiu! Ce șanse are ea? Să fie votată, minime. Dar ea reprezintă șansa opoziției de a-și afirma clar "ființa" în viața politică a țării. Altfel, s-a recurs și aici la o "strategie", strîngîndu-se doar minimul de semnături necesare, pentru ca cei care nu au semnat acum să poată face acest lucru cu altă ocazie, tot în această sesiune. Poate de aceea a procedat PAC-ul la "abținere" de la semnături.

Petru IONESCU

"În întîmpinarea" echinocţiului de primăvară...

Chestiunea zilei

— Care este raţiunea şi perspectiva moţiunii de cenzură? —

Vasile Văcaru (FDSN)

Ca reprezentant al FDSN, nu mă aflu într-o "dilemă". Ştiu ce trebuie să fac şi ştiu şi de ce. Întotdeauna există o raţiune a opoziţiei într-un act care doreşte căderea guvernului. Ce mă pune pe gînduri este că nu cred să existe o unitate de idei în cadrul opoziţiei, cu privire la momentul ales. Moţiunea asta are o singură perspectivă: să cadă! Am avut vaga impresie că dl. Corneliu Coposu n-a făcut din toată inima această propunere de moţiune de cenzură, ci a făcut-o oarecum sub imperiul unei emoţii, generată de unele vorbe ale miniştrilor! Dacă este aşa, nu pot decît să nu mă bucur, pentru că politica se face cu raţiunea şi nu sub imboldul unor stări de moment. Mi se pare că domnul Coposu este un prea bun politician ca să dea frîu liber unor asemenea sentimente. Important, pentru opoziţie, nu e dacă va avea sau nu de cîştigat, ci dacă cineva va avea de cîştigat ceva! Moţiunea asta este mult prea cronofagă. De trei săptămîni nu facem altceva decît s-o discutăm. Şi dacă asta e singura metodă prin care opoziţia îşi dovedeşte activitatea în faţa ţării, mă îndoiesc de vreo eficacitate.

Radu Vasile (PNŢCD)

Problema care s-a ridicat a fost dacă această moţiune de cenzură este eficace în acest moment. Trebuie reţinute două aspecte. Unul cu caracter general: că la urma urmei, un astfel de procedeu este ceva normal în orice viaţă parlamentară. În Franţa au fost date Guvernului socialist numai vreo zece moţiuni de cenzură! Vis-à-vis de situaţia noastră particulară, pot afirma că moţiunea nu a vizat neapărat căderea guvernului, pe care nu o credem posibilă, avînd în vedere raportul de forţe din Parlament. Noi am vrut să atenţionăm asupra a două aspecte. În primul rînd, că Guvernul trebuie să-şi asume responsabilitatea. Dacă Guvernul şi-ar fi asumat responsabilitatea documentelor prezentate, moţiunea nu mai avea rost! Neasumarea acestei responsabilităţi ne-a obligat la acest gest, deoarece documentele respective nu acoperă exigenţele unui program de guvernare normal. Sigur că opinia publică mai puţin informată va crede că din nou opoziţia destabilizează, blochează procesul legislativ ş-a.m-d. Noi atenţionăm asupra imposibilităţii ca aceste documente să devină realitate! Deci, atunci cînd situaţia economică şi socială se va deteriora, în lipsa acestei moţiuni noi nu am mai fi avut calitatea morală de a atrage atenţia printr-o nouă moţiune, tardivă, atunci. N-ar fi fost moral nici ca să venim cu o moţiune de-abia atunci cînd s-ar fi pus problema eliminării subvenţiilor, în mai, sau iunie. Deci, atenţionăm că trebuie asumată responsabilitatea de cineva, mai ales că domnul Văcăroiu a declarat că nu este membru al FDSN!

Petru IONESCU

Moţiunea de... fair-play

Contrar a ceea ce poate să creadă multă lume, cuvîntul MOŢIUNE nu vine de la a **moţăi**. Dimpotrivă, MOŢIUNE înseamnă **mişcare**, adică trezire, adică ieşirea (în sfîrşit!) din starea aceea înşelătoare dintre somn şi veghe, în care nici tu însuţi nu mai ştii bine dacă şezi şi cugeţi sau numai şezi.

Ce a determinat opoziţia să iasă din amorţire? Cu siguranţă, gestul imoral (dar reflex!) al Guvernului de a transforma Parlamentul într-o adunare generală PCR, în care se citesc materialele (darea de seamă pe o sută de zile şi planul de măsuri), urmînd ca după discutare să fie completate pe ici, pe colo, de către o comisie care reţine numai ce e demn de reţinut.

Calculul Guvernului a fost greşit de două ori, nu în probleme sofisticate de politică înaltă, ci în chestiuni elementare de simţ comun.

În primul rînd, dacă ai fost investit acum trei luni, scuzîndu-te că nu poţi pune pe masă un program serios (din lipsă de timp), acum cînd l-ai adus, bun sau rău, nu se poate să nu ceri un vot de încredere. Este ca şi cum ai spune întregului Parlament, nu numai opoziţiei: nu votaţi, că tot nu existaţi!

În al doilea rînd, faptul de a supune discuţiei, fără vot, un program de guvernare, pentru a fi completat cu idei generoase de către opoziţie, neexistînd garanţia punerii lor în aplicare prin participare la guvernare, arată că Guvernul nu a înţeles că simţul umorului nu este un al şaptelea simţ facultativ, ci suma obligatorie a celorlalte şanse.

Într-un fel, ghinionul Guvernului constă tocmai în aceste trei luni în care a devenit evidentă, chiar şi pentru omul de pe stradă, intenţia de a restaura (de unde **restauraţie**, dar şi **restaurant**) pe acei oameni care ne dau garanţia că nici măcar înapoi reforma nu mai poate fi oprită.

Cu un program care declară intenţii onorabile, amendate însă în punctele esenţiale de idei retrograde, şi care urmează să fie pus în aplicare de către organizaţiile de bază din structuri, Guvernul a demonstrat că doreşte să facă, din carton, o casă de piatră folosind o echipă de tîmplari.

Nu are nici o importanţă dacă această MOŢIUNE obţine sau nu o majoritate de voturi. Depunerea ei a demonstrat că Parlamentul României nu este numai o gară de provincie prin care trece trenul Guvernului, transportînd ce vrea şi oprind dacă vrea.

O MOŢIUNE fără majoritate poate că nu face mai mult decît să spargă geamurile unui astfel de tren nărăvaş. Totuşi, la prima staţie importantă (de exemplu, la primele majorări de preţuri), într-un tren fără geamuri nu numai că nu se suie nimeni, dar coboară şi cei care se află în el.

În special pentru aceştia din urmă MOŢIUNEA opoziţiei este un gest de FAIR-PLAY şi are darul de a-i ajuta să evite coborîrea din mers.

Eugen VASILIU

Romeo, Julieta şi despoţii de catifea

Pentru că înainte, atîţia ani la rînd, Puterea ne-a obligat pe cei mai mulţi dintre noi să ne arătăm laşi, oportunişti şi fără Dumnezeu – şi noi nu-i putem ierta aceasta – acum, cînd există libertate de exprimare, am trecut în cealaltă extremă; avem, n-avem treabă, toate energiile noastre se mobilizează exclusiv pentru a demonstra, cu fiecare ocazie, că Puterea e laşă, mincinoasă şi fără Dumnezeu. Lupta dintre putere şi opoziţie, departe de a fi politică, se reduce la o încleştare de "ambiţii" şi de ură, analizabile şi psihanalizabile, pierzîndu-se cu totul din vedere lucrurile de fond, pe care le aşteaptă alegătorii de la aleşii lor (Montague şi Capulet se luptă între ei, în timp ce fiii lor mor). Această "opoziţie de principiu" nu doar macină inutil energiile, dar pregăteşte şi un teren otrăvit pentru noi: conflictul se va eterniza şi unicul mobil al scenei politice va deveni resentimentul: probabil, în asemenea circumstanţe, vom putea spune adio adevăratei democraţii, pentru că, şi dintr-o parte, şi din cealaltă ne pîndeşte tot o formă de autoritarism.

Poate că aceeaşi opoziţie de principiu este explicaţia, cauza pentru care cele mai multe evenimente postrevoluţionare au fost distorsionate, şi de putere şi de opoziţie, pînă au devenit de nerecunoscut. Îţi trebuie nu doar detaşare, dar şi forţă, ca să poţi vedea în lumina ei cît mai nudă, cît mai apropiată de adevăr, o întîmplare socială, cînd puterea şi opoziţia, la fel de intolerante cu disidenţii de moment, sînt interesate numai de o faţă a acestei întîmplări, şi anume de aceea respinsă de adversar.

Iată două situaţii grăitoare: cînd minerii au venit prima oară, ca să planteze flori în piaţa Teatrului Naţional, în timpul liber pe care li l-au lăsat activităţile de devastare a sediilor partidelor de opoziţie, au primit mulţumirile călduroase ale domnului Iliescu şi protestele vehemente – fireşti, credeam eu – ale opoziţiei: erau încălcate grosolan legalitatea şi libertăţile democratice. Dar, stupoare: cînd minerii vin din nou şi atacă de această dată, guvernul, parlamentul şi, oarecum, Cotroceniul (care protestează), opoziţia jubilează, răspunzînd astfel cu aceeaşi monedă metodelor celor contestaţi. Deşi legalitatea şi libertăţile democratice (ale celor care-i votaseră pe preşedinte şi pe parlamentari) fuseseră din nou încălcate, opoziţia n-a mai protestat: minerii făcuseră jocul dorit de ea. Dar Maruşca opoziţiei de principiu închide în ea şi Maruşca opoziţiei interesate.

Am trăit la mineriada din sept. '92 momente de coşmar şi oameni în judecata cărora credeam îşi pierduseră capul.

© M. Oroveanu

Un amic din Bucureşti mi-a spus la telefon înduioşat, chiar cu o anume exaltare, că a coborît printre mineri, că a vorbit cu ei şi că a ajuns la concluzia "că şi ei sînt oameni". În articolul pe care l-a publicat o săptămînă mai tîrziu concluziona însă că demersul minerilor era în totalitate condamnabil. Nu pentru că judecata lui s-ar fi copt brusc în cîteva zile şi-a schimbat amicul meu (om matur) cu 180 de grade părerea, ci pentru că grupul sau mişcarea la care era afiliat îşi schimbase opinia, după reculul iniţial, probabil sub influenţa comunicatelor unor partide sau a comentariilor unor posturi de radio ca BBC, care au dezavuat şi sancţionat prompt şi noua mineriadă. Nu era prima oară cînd vedeam cum opozantul cu pricina îşi schimba de la o zi la alta opinia: deşi om inteligent şi cu personalitate, instinctul gregar îl domina cînd interveneau calculele sociale: dorinţa de impunere îl împingea permanent la un ciudat şi grotesc "dans erotic" (dans care i-a adus pînă la urmă multă amărăciune), prin care urmărea să-şi menţină graţiile grupului mişcării la care se afiliase sau ale cărei idei politice le împărtăşea.

Din păcate, presa pune la dispoziţie multe alte dovezi, de toate soiurile, ale unei cvasigeneralizate mentalităţi gregare în rîndurile opoziţiei intelectuale (mă refer numai la ea, pentru că e singura lume pe care cred că o cunosc mai bine). O să spuneţi că e vorba de un consens, firesc în cazul celor care se află de aceeaşi parte a baricadei. Este şi asta, dar mai este şi altceva. Opoziţia intelectuală cea mai demnă de atenţie s-a coagulat în jurul unei personalităţi cu un mare prestigiu în lumea literară. Alianţele de altă dată din plan literar cată a supravieţui, a se prelungi şi în plan politic. Ambele alianţe au cerut şi cer multe compromisuri... "interesate", mult "lăsat de la tine". Dar dacă în plan literar consecinţele acestor compromisuri sînt resimţite doar subiectiv, cele din plan politic pot însemna fie naşterea unor mici despoţi (chiar dacă de catifea), fie o "unitate monolitică" de partid, cu schizofrenizările de rigoare. Şi, nu în ultimul rînd, un deserviciu, o slăbire a opoziţiei.

Mariana CODRUŢ

"Preferaţi săpunul romîn caşcavalului străin: o industrie naţională nu se poate

Visul european

Să începem prin a observa un adevăr atît de evident, încît ajunge aproape greu de pronunţat: toate popoarele Europei se aseamănă acum între ele pînă la cvasi-identitate. Dacă am dori să întreprindem un elogiu al secolului ce tocmai se sfîrşeşte, atunci - dincolo de războaiele lui devastatoare, dincolo de experienţele totalitare la care am fost părtaşi - trebuie să-i recunoaştem cel puţin un merit: acela de a fi egalizat naţiunile Europei, făcînd din ele (în punctele lor cele mai înalte) o singură naţiune. Una şi - spiritual - indivizibilă! Xenofobia continuă să existe şi pare a contamina uneori colectivităţi întregi. Dar ea are astăzi un adversar redutabil, tot mai redutabil cu scurgerea fiecărui an, şi acest adversar se numeşte, simplu, conştiinţa europeană.

Popoare de pe diferite continente au adoptat şi ele modelul de viaţă europeană, dar ar fi dificil să afirmăm că şi-au uitat cu adevărat originile. În ţări din Africa, Asia ori America Latină, intelectualii, clasa superioară ori medie trăiesc după norme europene, dar între ei şi restul populaţiei se cască un abis. Pe continentul nostru, în schimb, unificarea s-a produs lent şi la aproximativ acelaşi prag de civilizaţie. Nu e vorba de nivelul material al existenţei (deşi în toate ţările Europei, cu excepţia cîtorva ţări foste comuniste, se trăieşte după norme comparabile), ci de mentalitatea europeană căreia cu toţi i s-au încadrat, parcă fără să vrea. Iată visul lui Julien Benda pe cale să se realizeze, deşi sub o formă mult diferită de cea imaginată în **Discursul asupra naţiunii europene.** Naţiunea europeană se naşte calm (ultim act al unui proces milenar) pe măsură ce popoarele continentului, şocate de a doua conflagraţie mondială, descoperă că ceea ce le unea era cu mult mai important decît ceea ce le despărţea.

În aceste condiţii, naţionalismul din Europa de astăzi reprezintă un reziduu uşor identificabil: el materializează persistenţa unor mentalităţi de secol XIX, cu rădăcini în preistoria continentului. Cu rădăcini în epoca cînd omul se temea de trăsnet, de lupi şi de străini, puşi toţi pe acelaşi plan. Iraţională ca şi spaima în faţa naturii, spaima de Celălalt a ghidat, milenii la rînd, popoarele angajate în lupta pentru supravieţuire. Nu-i de mirare că doar ideologiile arierate, ieşite din exclusivismul secolului trecut, mai mizează astăzi pe naţionalismul integral: prelungiri în fond artificiale de filozofii reducţioniste, intrate în muzee, aceste ideologii transpun - în Europa de la finele secolului XX - un mod de gîndire arhaic, născut în noaptea timpurilor.

La 1920, europeni convinşi erau doar cîţiva vizionari, în frunte cu Jean Monnet; după trezirea din coşmarul Marelui Război, visul lui Jean Monnet se răspîndise în alte minţi luminate, dar nu prea multe; la 1950, Comunitatea Europeană (a cărbunelui şi oţelului) ieşea din voinţa politică a unor personalităţi excepţionale, precum Konrad Adenauer, Paul-Henri Spaak ori Alcide De Gasperi, conducători ai unor popoare mai degrabă indiferente la europenism; la 1970, toate guvernele Europei libere optaseră pentru Comunitate; în 1992, majoritatea absolută a populaţiei unor ţări întregi (precum Franţa, Olanda, Irlanda ori Italia) trecuse la religia europeană, simbolizată prin numele Maastricht. Totul - în trei sferturi de secol. Creştinismului îi trebuiseră mai bine de trei secole pentru a convinge majoritatea locuitorilor Imperiului Roman.

Mi se pare superfluu astăzi să vorbim despre popoare comprehensive şi popoare obtuze, despre popoare cu reflexul integrării şi popoare cu reflexul izolării: de la un anumit nivel în sus, toate popoarele continentului nostru sînt europene; de la un anumit nivel în jos, toate au "faliţii lor", ostili faţă de alogeni şi vehiculînd aceleaşi clişee verbale de acum un secol şi mai bine. Între slovacii care văd în cehi (adică în singurul popor din lume capabil să-i înţeleagă) pe principalul lor duşman şi germanii ce dau foc locuinţelor de azilanţi străini nu există nici o diferenţă substanţială. Ei aparţin aceluiaşi teritoriu arhaic şi mlăştinos, unde impulsul n-a ajuns încă la raţiune.

Că aşa stau lucrurile, situaţia poporului nostru o dovedeşte cu prisosinţă. Secole la rînd ne-a plăcut să credem că sîntem campioni ai toleranţei etnice şi, probabil, chiar aşa am şi fost. Toate etniile şi toate rasele au venit aici, adaptîndu-se cu rapiditate spiritului românesc. Poate că nu există astăzi în întreaga ţară un singur român care să nu-şi recunoască printre antecesori un alogen perfect identificabil. Excepţia o formează cîteva zone rurale izolate, acut pîndite de degenerare. Or, tocmai într-o astfel de ţară s-a dezlănţuit - în urmă cu două decenii - o campaniei naţionalistă oficială, ridicolă dar eficace, cu urmări mai mult decît vizibile. Toţi cei care şi-au legat numele, într-un fel sau altul, de regimul comunist şi toţi cei mentalizaţi de acesta în anii de propagandă formează astăzi o falangă agresivă, recognoscibilă de la distanţă. Gîndirea autointitulatei "partide naţionale" (dacă se poate vorbi, prin exagerare, în acest caz de gîndire) nu trece de pragul secolului trecut, deoarece se inspiră din zona cea mai reducţionistă a mentalităţii secolului XIX. A trăi cu orice preţ în trecut - la aceasta se reduce mesajul ultim al discursului naţionalist. Pentru el, idealul european va rămîne veşnic pernicios şi antinaţional.

Situaţia noastră nu apare deci nici mai rea, dar nici mai bună decît a celorlalte ţări la capitolul cîştigării conştiinţei europene. În faţa anilor decisivi ce vor urma, aproape toate ţările europene se prezintă la fel de dezarmate. Handicapul României, în ocurenţă, este doar unul singur, dar de talie: situaţia economică dezastruoasă şi lipsa oricărei perspective reale de redresare. Or, toxina naţionalistă sau cea comunistă au prins întotdeauna pe terenul mizeriei, acolo unde omul se degradează, începe să se sperie de întuneric şi devine sensibil la toate spaimele nelămurite, dictate de obscuritate.

Mihai ZAMFIR

Străinul din noi

Nu sîntem singurii ce suferă de xenofobie în alcătuirea prezentă a lumi. La celălalt capăt al Europei, briţii ne îngînă vehemenţa cu care "nu ne vindem ţara", refuzînd să se contamineze de suflul continental.

În fond, angoasa **alterităţii** garantează normalitatea oricărui animal. Pentru a subzista, acesta este condamnat în eternitate la teama de celălalt, de posibilul atentat la viaţa, la perechea, ori la trofismul său.

Pentru una dintre speciile mai recente din istoria zoologică, **homo sapiens europaeus**, instituţionalizarea legii junglei, a supravieţuirii celor mai apţi, pare a fi o mutaţie culturală tîrzie. Dinlăuntrul propriei viziuni/vizuini, ea îi apare drept o culme a efortului său civilizator, ce îi conferă un profil diferenţiat.

În cazul acestui animal aparte, normalitatea s-a convertit în maladie psihică, mai degrabă decît spirituală. Traseul lui evolutiv a parcurs calea regală a "disocierii sensibilităţii" (T.S.Eliot), a "schizoidiei diurne" (G.Durand) ce l-a purtat de la dubito-ul cartezian la mefianţa xenofobă a războiului rece (ca să trecem sub tăcere conflagraţiile mondiale ceva mai călîi). Forma proprie de adaptare la mediu a acestei specii este cearta cu celălalt, **altercaţia**, zisă şi **Discours de la Méthode** ori **Mein Kampf**, zisă **Das Kapital** ori **Ku-Klux-Klan**.

Nu este, deci, cazul să ne culpabilizăm pentru vreun monopol al xenofobiei, ori al microbului **sfadetitei**. Dar, dacă ne dorim vindecaţi vreodată, trebuie să înţelegem chimismul perfid, convulsionat, al formei specifice pe care am contractat-o în mediul septic al lagărului socialist. Moment de apogeu în conjugarea mecanicii fizice şi (ideo)logice, utopia de tip marxist-leninist a visat să îngheţe viaţa omului, psihicul însuşi, într-o inexorabilă mecanică socială, pentru bunul ticăit al căreia orice manifestare subiectivă, excentrică, însemna vătămătorul fir de praf ce putea deregla maşinăria/maşinaţia colectivistă. A făptui ori a gîndi altminteri într-o astfel de societate însemna exilul pe un tărîm îndepărtat ori pe o boabă de piper. A face ori a gîndi altfel te condamna fie la o străinătate costisitoare emoţional, fie la o gratuită stranietate a disidenţei. Ca să evite ostracizarea, majoritatea românilor au crezut a putea lupta prin disimularea "adevăratei" personalităţi sub masca-uniformă. Ei îşi făceau complice cu ochiul şi se mîndreau cu bancul despre reporterul străin care, exasperat de nesfîrşitele trimiteri la documente de partid, îl întreabă pe prudentul intervievat dacă nu are şi o opinie personală, pentru ca acesta să-i răspundă: "Sigur că am, dar nu sînt de acord cu ea!". Astfel, rîzînd prea tare ca să mai poată auzi avertismentele raţiunii, românii s-au expus schizofreniei travestiului, interiorizînd ruptura, primindu-l pe străin în propriul psihism, condamnîndu-se la alienare cronică.

De altfel, privaţi de **alternative** prin izolarea de restul lumii, era firesc ca spiritul însuşi să ni se **altereze** prin claustrare, prin stocarea într-un spaţiu stătut, înăbuşitor. Unica soluţie de primenire era oferită tot în şagă: să tai cauciucul unei maşini cu număr străin, să inspiri adînc şi să exclami, "Alt aer!" (Celebrul "**Titan Ice** - altă viaţă!" publicitar este, în fond, aceeaşi insuficienţă respiratorie ce a supravieţuit prea-grabnicelor revoluţii şi reforme.)

Manifestarea tipică a unui astfel de psihism colectiv alterat este de fel-vesela scindare a personalităţii unui popor, ce duce la iresponsabilitate. Ca nişte veritabili Dr. Jeckyll - Mr.Hyde, ne dovedim capabili să omenim prin orice sacrificii pe străinul ce ne intră în casă şi să-l reclamăm, prompt şi benevol autorităţilor printre sloganuri şovine, să scuipăm cu scîrbă infinită pe o societate imorală la care ne aducem neostoit obolul zilnic, să îi înjurăm pe tîmpiţii de americani pe care îi invidiem cu o patimă pe cît de sfîntă, pe atît de secretă.

Cum şi cînd se va transforma altercaţia oarbă în altruism, ori fetida alterare spirituală în alteritatea fertilă care să urnească dialectica subtilă a devenirii şi în care identitatea se disociază irevocabil de identic? Iată adevărata dilemă.

Bogdan ŞTEFĂNESCU

Ce spun parlamentarii?

● Vă rugăm să comentaţi fenomenul xenofobiei, raportat la relaţia dintre majoritatea românească şi minorităţi, în ţară; şi la relaţia dintre Europa, occident şi români (emigranţi etc.)

Frunda György (UDMR)

Ar trebui să pornim de la definirea xenofobiei, care înseamnă, din cîte cunosc eu, a te considera mai bun, mai cult, mai deştept, decît ceilalţi, şi a manifesta în acelaşi timp, dispreţ faţă de cei care nu-ţi seamănă. Xenofobia nu se poate manifesta în izolare. Cine e xenofob, e antisemit, antieuropean, intolerant - ceea ce se anumeşte anti-omul sfîrşitului de veac şi mileniu. Cred că în România, xenofobia are rădăcină în ultimii 50 de ani, cel puţin! Este o xenofobie acumulată. Generaţiile de pînă în 40-45 de ani nu au învăţat o istorie adevărată a României şi cunosc foarte puţin despre minorităţile naţionale, despre cele religioase, despre cultura minorităţilor. Pentru că sistemul comunist exagera laturile culturii româneşti, a tot ce e românesc şi numai românesc, în ţară. Dacă aveai deja o rudă în străinătate, nu mai erai român pur. Această mentalitate s-a depus undeva în creierul oamenilor. Unii continuă să gîndească aşa, chiar unii parlamentari gîndesc aşa, unii parlamentari nu pot accepta un alt mod de gîndire. Dacă ai deschidere spre un minoritar, sau un străin oarecare, din punctul lor de vedere eşti un trădător! Vă dau exemplul meu. Cu toate că intervenţia mea la Consiliul Europei a fost apreciată de preşedintele Consiliului, ca în favoarea României, cu toate că a fost corect înfăţişată de domnul Dudiţă, şeful delegaţiei noastre, a fost suficient să fie doi oameni care sînt xenofobi, din această delegaţie, ca eu să apar ca oaia neagră a acestei delegaţii! Problema care se pune la nivel de decizie politică, parlamentară, este dacă trebuie să aşteptăm ca mentalităţile să se schimbe de jos în sus - prin spiritul european, prin dezvoltarea economică, prin cultură; sau este necesar ca, de sus, prin legi, să încercăm să înlăturăm această xenofobie?! Eu cred că această a doua soluţie este cea necesară. Acest lucru îl reuşim prin aderarea la tratatele europene, prin studiul modelelor din alte ţări unde sînt minorităţi, ce raporturi sînt între aceste minorităţi şi majoritatea din ţările respective - şi anume, raporturi de respect reciproc şi de coabitare normală.

Cît priveşte xenofobia străinătăţii faţă de România, aş vedea-o ca o xenofobie a Occidentului faţă de fostele ţări socialiste, care are şi o bază morală. Cînd mergeam în străinătate ne era ruşine, ca şi acum de altfel, că dormim în maşini, mîncăm din conserve aduse de acasă, nu ne putem permite un film, un teatru etc. Ori, oamenii de acolo, cei care sînt nişte oameni din clasa de mijloc (pentru că xenofobia occidentală se observă mai ales la păturile medii, nu la cele bogate, păturile medii avînd un complex de inferioritate faţă de bogaţii lor) încearcă să-şi manifeste o superioritate asupra celor veniţi din est. Iar noi dăm apă la moara lor - ţiganii care au mîncat lebedele, la Viena, toate capitalele europene au acum cerşetori români, sute de mii de ţigani în Germania, faptul că un Funar este cunoscut mai bine în vest decît preşedintele Iliescu, sau decît disidenţii. Imaginea României e realitatea ei şi Occidentul o cunoaşte şi fără să i-o spunem noi. Cum e posibil ca primarul liberal Crin Halaicu să interzică circulaţia automobilelor pe străzile capitalei fără o normă legală, ca pe vremea lui Ceauşescu! Oare cum vede asta Occidentul?! Cred că stăm ceva mai bine decît bulgarii, printre estici, care nu-i recunosc pe turci, dar mai prost decît Polonia vis-à-vis de germani şi decît Slovacia vis-à-vis de unguri! La ora asta xenofobia politică e periculoasă în România! Pentru că Parlamentul nu are voinţă politică să rezolve asta, fiindu-i foarte la îndemînă actualei puteri să fluture oricînd, ca să acopere neajunsurile economice şi politice, pericolul unguresc!

Teodor Ardelean (PUNR)

În acest moment putem aprecia desigur, după vizita reprezentanţilor Consiliului Europei, că nu mai e cazul să ne ascundem după deget şi să prezentăm situaţia reală din ţară, cu toate elementele vieţii noastre româneşti. Referitor la problema minorităţilor şi mai ales la chestiunea ţigănească, raportorii au chestionat asupra respectării normelor şi acordurilor României cu Consiliul Europei, în această direcţie. Noi am declarat că sîntem absolut de acord cu toate aceste norme, fără rezerve poziţia noastră şocîndu-i deoarece aveau vis-à-vis de PUNR oarecari suspiciuni care vizau o presupusă xenofobie! Noi am rugat să nu se confunde PUNR-ul cu artificiul care a fost plantat în ultima vreme pe corpusul organizaţiei noastre politice şi anume, faptul că un membru PUNR, preşedintele nostru, domnul Funar, este cunoscut ca Dracula modern, anumite ieşiri publice, anumite declaraţii, anumite acte administrative, fiind mult hiperbolizate, tot ce a întreprins la nivelul primăriei din Cluj fiind receptat deformat în Occident. Noi am susţinut cu documente că nu este vorba de nimic ieşit din comun, ci doar de un primar care a făcut din Cluj unul din oraşele cele mai occidentale ale României, unde nici vorbă de naţionalism sau xenofobie! În chestiunea ţigănească, noi am zis că e ceva la nivel european, care nu aparţine numai românilor. Noi am propus Consiliului Europei o măsură de asistenţă socială faţă de ţigani, la nivel european. Noi cunoşteam şi situaţia de la Kogălniceanu şi Bolintin, de la Vălenii Lăpuşului unde au fost unele stări conflictuale, dar am fi putut, dacă se adîncea problema, să dovedim că nu e vorba de o practică xenofobă, ci urmare a unor fapte antisociale! La fel şi cu maghiarii.

În ce priveşte atitudinea Occidentului faţă de emigranţii români, s-a făcut des confuzia între România şi minoritatea ţigănească, care a invadat Occidentul, parazitînd în modurile cele mai neplăcute prin capitalele vestice. Dar noi credem că adevărata xenofobie se practică acolo unde, deşi societatea are resurse, nu ajută cu nimic categoriile defavorizate, ca ţiganii!

Gheorghe Răducanu (UDRR)

În tot Raportul Guvernului Văcăroiu, minorităţilor nu li se acordă decît 10-15 rînduri şi în urma observaţiilor domnului Vosganian aşteptam şi noi nişte răspunsuri din partea Guvernului, dar n-a venit nimic. Ca exemplu că nu-i pasă nimănui de noi, poftim, grupul nostru parlamentar, care are 13 membri, nu a fost luat în calcul în pespectiva votului asupra moţiunii de cenzură, nici de majoritate, nici de opoziţie! Şi avem acelaşi număr de parlamentari ca şi PSM-ul! Nici presa n-a observat asta!

Acum, în legătură cu romii, noi am stat de vorbă cu domnul Konig şi ne-am exprimat părerea că nu poate fi vorba de xenofobie între noi şi poporul român. Există fenomene şoviniste, extremiste naţionaliste, dar nu xenofobie! Poporul român este primitor şi prietenos cu străinii, mai ales partea feminină, cu turcii, cu arabii, deci nu există xenofobie la români! E adevărat că eu am ridicat multe probleme raportorilor Consiliului Europei, dar am spus numai adevărul! La domnul Konig nu merge nici cu "periuţa", nici să dai în Guvern! Ei ştiau oricum dinainte răspunsul la întrebările pe care ni le-au pus, dar doreau să vadă ce zicem noi! Aşa că eu, împreună cu domnii Nicolae Gheorghe, Ivan Gh., Vasile Ionescu, am spus adevărul. De ex.: că la televizor noi nu avem emisiuni în limba maternă şi asta este o formă de asimilare a etniei noastre! În ce priveşte ţiganii care au emigrat în Germania şi au fost expulzaţi înapoi, eu nu cred că ei au deformat imaginea României. Se face o confuzie, în documentul respectiv nu se vorbea de ţigani, ci de cetăţeni români! Convenţia asta specifică! Şi nu din cauza minorităţilor naţionale nu e primită România în Consiliul Europei, ci din cauza altor probleme. Nu poate fi vorba de xenofobie între noi, ţiganii şi români pentru că şi noi sîntem cetăţeni români! Ce dacă sîntem de altă naţionalitate?! Rezoluţiile 1203 a Consiliului Europei care se referă numai la romi şi 1201, care priveşte naţionalităţile, nu pot fi răstălmăcite de nici o ţară în interes propriu! Ne-am înţeles excelent cu domnul Konig care ştia foarte bine engleza şi delegaţia noastră, a romilor, a vorbit direct în engleză cu dînsul! Raportorii au fost foarte surprinşi că avem cunoştinţă de cele două rezoluţii ale Consiliului Europei şi noi le-am spus că reprezentanţii noştri nu lipsesc de nicăieri, din Europa, unde se discută despre naţionalităţi! Şi în România ar trebui o lege a minorităţilor.

A consemnat
Petru IONESCU

Naționalism, asimilism, integraționism

Națiunea este o comunitate umană care are aceeași geografie, aceeași istorie, aceeași limbă și aceeași cultură. Evreii au devenit națiune în vremea regilor David și Solomon. După anul 70, e.a., cînd începe marea diasporă, evreii și-au pierdut geografia, dar au continuat, totuși, să fie o națiune: vrășmășia celorlalți le-a menținut **continuitatea istorică**, iar cultura, care s-a format și s-a dezvoltat în limba ebraică, le-a păstrat identitatea națională, chiar și după ce ebraica a rămas mai mult o limbă religioasă.

"Limba - scrie Julián Mariás - este prima modalitate de a ne instala în realitate. Este totodată prima interpretare a realității, prealabilă orcărei doctrine sau teorii" (în "Secolul 20", 1993, p.22). Ivită, inevitabil, într-o anumită limbă, concepția despre lume dobândește o autonomie crescândă, care îngăduie traducerea ei și în alte limbi. Evreii au continuat să aibă o concepție iudaică despre lume chiar și după ce au ajuns să vorbească araba, grecește, latinește, iudeo-spaniola - ladino - sau iudeo-germana - idișul.

Fără îndoială, înțelesurile Bibliei nu sînt depline decît în ebraică, dar, cu inevitabilele pierderi semantice, ea este tradusă astăzi în aproape toate limbile pământului. Vorbind despre distanța lingvistică dintre ebraică și franceză, André Chouraqui notează : "Trebuie să redai, într-o limbă implacabil analitică, al cărei geniu constă în claritate, măsură, precizie, un text în care alianța intimă a sensului și a sunetului se exprimă în ritmuri și rezonanțe ale viziunii, mai mult decât în idei..." (Ibidem; p.140). Ceva mai departe, A.Chouraqui precizează: "Din diamantul acesta, traducătorul nu poate să transmită decât o pulbere cenușie; orice ar face , întreprinderea lui îl condamnă să sacrifice esențialul: smulgând cântecul din limba lui, el l-a omorât". Orice traducere este parțială, dar cu atât mai infidelă este traducerea dintr-o limbă sincretică, în care ponderea atitudinii față de lume covârșește cunoștințele despre ea, într-o limbă analitică, în care predomină conceptele. Totuși, principalele idei ale iudaismului au continuat să rămână în centrul concepției despre lume a evreilor, fie și prin intermediul unor traduceri aproximative. Considerarea **vieții umane**, în individualitatea și creativitatea ei, ca valoare supremă a existenței, încrederea în **perfectibilitatea morală** a oamenilor și relațiilor dintre ei, credința în posibilitatea dreptății sociale, iconoclastimul sunt principalele idei prin care evreii s-au diferențiat, la început de politeism, iar mai târziu de creștinism, stârnind ostilitatea națiunilor în mijlocul cărora au fost siliți să trăiască. Vladimir Soloviov le rezuma astfel: "Am aflat care sunt cele trei calități fundamentale ale caracterului evreiesc : credința temeinică în Dumnezeu cel Viu, apoi sentimentul extrem de puternic al propriei personalități umane și ca popor, în sfârșit, năzuința de neînfrânt de a-și realiza și materializa până la ultimele limite credința și sentimentul, de a le conferi cât mai degrabă trup și sânge" (**Creștinism și antisemitism**, Buc., 1992, p.42).

Națiunea nu este o entitate rasială, ci o comunitate istoric constituită, ea nu aparține naturii, ci culturii.

Nu se poate contesta că națiunile se dezvoltă inegal; unele au fost favorizate de istorie, altele, dimpotrivă, dezavantajate. Ierarhia lor **nu este**, deci, rasială, ci istorică, adică remediabilă prin colaborare. Însă depășirea ierarhiei nu înseamnă nicidecum estomparea diferențelor, ci cultivarea lor spre folosul tuturor; cu cât diversitatea națiunilor este mai mare, cu atât unitatea omenirii e mai rodnică. Diferențele naționale trebuie să fie un prilej de colaborare, nu de dușmănie între națiuni. Fiecare națiune trebuie să contribuie cu diferențele ei la dezvoltarea întregii societăți umane. Diferențele sunt socotite **nefaste** de mentalitățile misoneiste ale comunităților tribale; gândirea democratică consideră, dimpotrivă, că diferențele sunt binecuvântate. Orice progres are nevoie de contribuția originală a **celuilalt**. Omenirea înaintează nu prin uniformitate, ci prin diversitate. Din păcate, după o perioadă de asuprire națională, afirmarea legitimă a identității și demnității naționale degenerează deseori, în naționalism, în șovinism, în conflicte interetnice.

Naționalismul ipostaziază **diferențele naționale în superioritate națională**, disprețuitoare a celorlalte națiuni.

Sionismul nu este naționalism și cu atât mai puțin rasism, ci expresia unei națiuni, asuprită două mii de ani, care luptă pentru redobândirea geografiei proprii, pentru reclădirea statului ei național. Sionismul este o formă evreiască de patriotism. El nu este ură împotriva altor națiuni, ci iubirea patriei străvechi. Un sionist poate fi și naționalist, dar sionismul nu e.

De vreme ce Statul Israel nu poate absorbi toți evreii din lume, evreii din diaspora, respingând naționalismul și nevoiți să amâne asimilarea până la pieirea antievreismului, probabil, până la "Capătul istoriei premesianice", nu au altă cale de urmat decât **integrarea** : să se integreze în cultura națională în care se formează și se dezvoltă, **ca evrei**. Altfel spus, să contribuie cu diferența lor la dezvoltarea culturii naționale a popoarelor în mijlocul cărora trăiesc. Sinteza creată de Philon între cultura evreiască și cea grecească a fost binefăcătoare ambelor culturi : iudaismul s-a înălțat de la metaforă la concept și de la parabolă la teorie, iar elenismul a ajuns la trăirea afectivă și pragmatică a ideii. "În vreme ce Logosul grecilor este contemplativ, Logosul lui Israel este activ..." (Jacques Chevalier, **Histoire de la pensée**, Paris, 1955, p.557).

"Intuiționismul" n-ar fi apărut fără întâlnirea evreității lui Bergson cu cultura franceză și nici "fenomenologia" fără întîlnirea evreității lui Husserl cu cultura germană. Naționalist nu este numai acela care în fața unui evreu netrebnic înjură evreitatea lui în loc să blameze netrebnicia lui, ci și acela care vorbind despre un evreu genial elogiază evreitatea lui în loc să laude genialitatea lui. Să nu se uite că numai marile culturi au dat naștere unor evrei geniali...

Evreitatea, ca atare, și-a adus contribuția ei la însăși temelia culturii europene. Cultura europeană se sprijină pe un dialog de două ori milenar între un grec și un evreu (Derrida).

De câteva sute de ani, evreitatea este creatoare împreună cu celelalte culturi naționale ale Europei.

" O minte dreaptă, care nu confundă problemele politice cu lumea ideală a creației, nu poate să nu recunoască contribuția lor", scria G.Călinescu în 1941, în monumentala lui **Istorie a literaturii române**.

Henri WALD

"Disputele nu ar dura atît de mult..."

Morala nu ține loc de cunoaștere. Abordînd problema xenofobiei – căci acesta este subiectul nostru acum – trebuie să decidem dacă vrem să ne comportăm ca moraliști sau ca oameni ai studiului și cunoașterii. Desigur, cele două poziții nu sînt mutual exclusive, dar cel care se angajează în adoptarea unor puncte de vedere în această problemă trebuie să știe ce face: construiește un fapt de cunoaștere sau postulează o normă morală.

Xenofobia este realmente o fobie, deci o stare patologică – ea este distructivă, înainte de toate pentru persoana sau societatea marcată de această formă gravă a alienării. Karen Horney, marea psihanalistă, a afirmat, cu aproximativ o jumătate de secol în urmă, că orice evoluție nevrotică decompensată sfîrșește fie în hipocondrie, fie în sadism. Sub raport psihosocial, xenofobia este o combinație a credinței false în existența unei îmbolnăviri a organismului național prin penetrarea în acesta a unui element extern, plus sadism orientat împotriva celor situați dincolo de o democrație, în esență abstractă, efectuată în interiorul umanului – condiția umană, pentru xenofob, este circumscrisă etnic. De natură nevrotică sau nu, xenofobia nu este mai puțin condamnabilă social. Răul nici nu poate fi socotit altceva decît imixtiunea unei realități ontic inferioare într-o zonă mai înaltă, ale cărei structuri ajung să fie modulate de realitatea inferioară. Xenofobia este de esență tribal-primitivă. Pentru xenofob răul – principiul satanic – apare întrupat. Xenofobia este animism demonic. Ca naționalism exacerbat, ea se revendică din iubirea, prezumabil patriotică, pentru cei uniți printr-un anumit destin. Naționalismul xenofob este însă inapt de o autentică definire a identității de destin iar, istoric, este o sursă a evoluțiilor anormale și tragice.

Marile arii de cultură – Atena, Italia Renașterii, Parisul luminilor, Anglia modernă, Statele Unite – au fost sau sînt pe deplin primitoare pentru străini. Atena clasică a fost o patrie pentru intelectualii și negustorii de pretutindeni și, tocmai de aceea, a înflorit. Fenomenul românesc al păstrării – peste vicisitudini istorice – a identității unui popor și a unei culturi este profund corelat celui al ospitalității și deschiderii, față de străini, a românilor.

Să nu uităm însă că ambivalența marchează substanțial cele mai multe comportamente umane. În unul din eseurile sale pe teme cultural-istorice, Sigmund Freud a subliniat faptul că în multe limbi primitive, sau în limbile clasice la începutul dezvoltării lor, conceptele opuse erau redate prin același termen al cărui sens nu putea fi identificat decît în funcție de context. Xenofobia nu ar putea fi un fenomen atît de vechi, de înrădăcinat și de puternic, dacă nu ar proveni dintr-o determinare interior-umană fundamentală, echivocă pînă la ambivalență – o determinare în care plusul și minusul se confundă, așa ca în cazul lingvistic studiat de Freud.

François de La Rochefoucault spunea că disputele nu ar dura atît de mult dacă vinovăția ar fi de o singură parte. Psihiatria judiciară știe că se poate studia în egală măsură pofilul criminalului și cel al victimei (ceea ce nu înseamnă a confunda victima și criminalul). La un moment dat, bolnavul poate suferi mai puțin decît cei din ambianța sa, pe care îi implică în suferință, sau chiar îi terorizează. Incapacitatea ființei umane de a-și organiza relații echilibrate între inconștient și conștient conduce la apariția unor distorsiuni în raporturile dintre instanțele psihice. Distorsiunile sînt de patru feluri: cerebralizarea (înlocuirea afactelor prin concepte), raționalizarea (schimbarea de atribuire a surselor comportamentelor), transferul (pentru aceleași roluri actorii sînt schimbați) și proiecția (culpele resimțite interior sînt aruncate asupra altora). În cursul proiecției, non-eul este făcut vinovat de tot ceea ce, la nivel profund inconștient sau doar subconștient, este resimțit a reprezenta vinovăția propriului eu. Întreaga examinare a relațiilor între națiuni, cu nenumăratele fenomene de noncontrol, dezechilibru și alienare, ce sînt generate fără a veni totuși din simțămîntul național, te obligă să crezi că, în esența sa, xenofobia reprezintă o proiecție în care discriminarea eului de non-eu se face după criteriul național de identificare. De ce, totuși, se întîmplă așa?

Într-un studiu dintre cele mai adînci și mai fine, intitulat "Excepțiile", același Sigmund Freud nota că rareori psihanalistul este confruntat cu situații și cazuri în care pacientul rezistă cu îndîrjire la orice încercare de relevare a complexului și, deci, se sustrage oricărei psihoterapii. Aceste cazuri nu sînt date decît de cei care se consideră a fi îndreptățiți, printr-o particularitate de destin, la o relație cu semenii absolut specială, scăpînd obligațiilor de identificare pur și simplu umană. În teologia creștină, primul păcat capital este trufia – nenorocirea, pentru un astfel de păcătos, ca și pentru cei pe care îi compromite prin păcatele sale, pare să fie mai ales faptul că întreaga știință, a cărei dezvoltare a început cu Freud, nu îi mai poate fi de folos.

Xenofobia este proiecție, plus starea de excepție. Ca urmare a evoluției nevrotice, personalitatea xenofobă este sărăcită – ea se vede redusă la ceva aflat dincolo de sine și care o precede. Pentru naționalistul extremist, originea sa – mama – este o prezență frustă; nu se regăsește adevărata mamă, oricînd identificabilă cu patria, ci simplul set al unor criterii pentru deosebirea între tine și ceilalți. Fiind nu mai mult decît o schemă, un asemenea personaj nu poate să își asume vinovății și deci proiectează în afara inconștientului său; nu se simte sigur, în cadrul unui destin normal, și atunci se constituie în excepție.

Națiuni și naționalități au a renunța la statulul de excepții pentru a deveni, pur și simplu, fenomene umane. În toate cărțile sfinte ce succed "Exodului" se spune repetat: "nu oprima pe străin, căci și tu ai fost rob în Egipt". Toți am fost undeva robi – toți sîntem, dintr-un unghi sau altul, străini. În exodul nostru către libertate am putea fi un singur popor – decît că peste tot găsești predicatori pentru ideea contrară. Fără soluție psihologică – pentru rațiuni expuse mai sus – xenofobia are totuși soluția evoluției civilizatorii, a desăvîrșirii politice și, desigur, a replicii juridice.

Caius DRAGOMIR

Dacă aș fi xenofob...

Urmăresc cu stupefacție dar și cu uimire spectacolele regizate pe scene variate, regizate și jucate de xenofobii noștri, prin care se străduiesc să demonstreze că nu sunt ceea ce de fapt și în adevăr sunt de-a binelea. Poftiți între zidurile puterii, acceptînd vrînd-nevrînd "scenariul european", ei joacă de fapt pentru publicul din Strasbourg și Bruxelles. Rolurile nu prea sunt concepute pe măsura structurii actorilor, dar - asta-i politica! - textul trebuie spus pînă la capăt. Vom vedea pînă cînd durează spectacolul.

Dacă aș fi xenofob, eu unul nu mi-aș deghiza convingerile din cine știe ce motive conjuncturale. Aș susține sus și tare că românii sînt improductivi, rușii prădători, evreii tind la dominație mondială, țiganii sunt hoți, bulgarii n-au istorie, nemții sunt agresivi, ba fasciști, italienii și spaniolii leneși, francezii decadenți, englezii ipocriți, americanii semidocți, și așa mai departe. Aș argumenta cum că toate cusururile celorlalți sînt inexistente la aceia în numele cărora vorbesc, adică față de punctul de referință pe care-l reprezintă etnia mea. Și dacă cineva ar încerca să-mi demonstreze că toate aceste popoare au produs genii, cutremurătoare valori spirituale, impunătoare valori materiale, au revoluționat știința și tehnica, aș răspunde, calm și savant, că excepția întărește regula. Pe urmă aș întoarce foaia și aș demonstra că în condiții fericite cei care reprezintă punctul meu de referință ar fi putut ajunge la aceleași izbînzi ca și cei feriți de "vitregiile istoriei". Din care ar reieși, evident, virtuala, în parte chiar efectiva, superioritate a etniei mele. Voi înălța în ceruri tot ce e autohton și voi deprecia sau minimaliza tot ceea ce e străin, dovedind întîietatea în timp a autohtonului ca dovadă a superiorității etniei mele. Vă dați seama cu cîtă emfază aș hiperboliza vitejia, cuceririle, ctitoriile, hegemoniile spirituale, supremația în timp și în spațiu a tot ce este unguresc.

Evident aș nesocoti faptul că nu există popoare superioare și inferioare, reabilitînd astfel (n-aș fi singurul) pe Chamberlain și pe Rosenberg, teoreticienii - deci - de fericită amintire. M-aș socoti buricul pământului, simțindu-mă întărit, sprijinit, relansat de mișcările xenofobe din Franța, Germania și Austria, nedîndu-mi seama că a lor xenofobie este îndreptată și împotriva mea. Ori, invers, m-aș bucura de perspectiva unei lumi a urii, în care cei tari ar teroriza pe cei slabi, iar criteriile ce despart pe cei slabi de cei tari, vor fi exclusiv etnice și rasiale.

Nu voi tăinui nici o secundă că toate doctrinele posibile sunt răsuflate: demo-cristianismul pseudoviril ascunde o totală impotență, social-democrația, un joc de societate, liberalismul o gloabă moartă, conservatorismul un fel de numismatică politică, iar toate combinațiile dintre ele încearcă să tărăgăneze procesul de stingere universală al democrației înseși. Trăiască naționalismul care va revigora Europa putredă și America înecată în comoditate. Să audă deci, stelele eterne și toți muritorii: Trăiască naționalismul! În rest... **pereat mundi!**

Voi crede că toate părerile și convingerile mele sînt originale, voi nega procesul genetic al înrâurărilor ideatice, sau mrejele mimetismului politic, iar dacă mi se va spune că tot ceea ce susțin nu este altceva decît compensarea unui abisal complex de inferioritate, voi protesta vehement, învinuind interlocutorul meu de antipatriotism.

Dacă aș fi...

Dar nu sunt decît un biet democrat și umanist demodat.

SZÁSZ János

Faptele, toate, nu aparţin decît problemei, nu soluţiei (Wittgenstein)

Noi şi ceilalţi în trecut

A iubi oamenii, ca abstracţie atotcuprinzătoare, este o pretenţie zadarnică, ca şi cum ai spune despre cineva că e "iubitor de animale". Îţi poţi iubi cîinele, pisica sau calul, dacă sînt ai tăi, dacă ai investit în creşterea lor un efort dezinteresat şi dacă găseşti în familiaritatea cu care te tratează un licăr de omenie. A declara că-i iubeşti pe francezi, englezi, germani sau italieni cînd n-ai onoarea de a face parte dintr-una din aceste comunităţi culturale a căror limbă se poate întîmpla s-o vorbeşti, nu e decît echivalentul afirmaţiei absurde: "îmi plac cîinii, nu şi pisicile". Formula asociază simetric reacţiile contrare de adoptare şi de respingere. Aidoma se petrec lucrurile cu patriotul xenofob, pentru care există numai naţiunea sa, celelalte fiind menite unei indiferenţe obligatorii, dacă nu sînt chiar ţinta ostilităţii lui. Este evident o convenţie, fiindcă, în cea mai lungă şi mai intensă viaţă, cineva nu poate cunoaşte decît un număr limitat de ipotetici consîngeni, membri ai aceluiaşi grup etnic sau cetăţeni ai aceleiaşi patrii, pe care-i recunoaşte după limba comună.

Unii dintre noi am cunoscut în străinătate situaţia de a auzi pe neaşteptate limba celor de acasă, rar rostită pe acele meleaguri: o tresărire de bucurie e firească. Totuşi, cînd astfel ajungi să asculţi fără voie inepţii sau vulgarităţi, cînd observi că purtarea acestor compatrioţi jigneşte nu numai convenţiile locale, ci chiar bunul simţ, îţi vine să fugi. Nu-mi pot stăpîni o amintire. Acum douăzeci de ani eram în locul cel mai frumos din lume, care, pentru mine unul, este pe colina lui Philopappos de unde, la ceasul asfinţitului, se vede Parthenonul plutind în umbre violete. În spatele meu se înălţau, printre chiparoşi, statuile ciuntite care veghează mormîntul unui filosof elenistic care, deşi descendent al regilor seleucizi, n-a vrut decît să trăiască la Atena, dovedind că era într-adevăr un înţelept. La acea oră, în care emoţia estetică se confunda cu cea istorică, trei indivizi în costume de culoare închisă, de o stranie uniformitate, vorbeau, la cîţiva paşi de mine, româneşte: despre preţul apartamentelor în Bucureşti.

De ce aş iubi aşadar un popor, cu securiştii şi bişniţarii lui, specii înrudite psihologic şi genetic, numai fiindcă avem în comun vocabularul de bază? În nemulţumirea pe care o provoacă un ziar amator de senzaţional, ca "Evenimentul zilei", eu văd iritarea unora de a nu mai putea debita nestingheriţi tradiţionalul elogiu al cumpătării româneşti şi al românului paşnic, faţă de crimele abominabile care se etalează acolo pe prima pagină. În schimb, "România Mare" procedează selectiv: prin mîrşăviile săvîrşite numai de unguri şi de evrei, atribuite în bloc tuturor celor care au purtat vreodată un nume unguresc sau evreiesc, se îmbărbătează naţionalismul nostru, al celor buni şi cinstiţi. Buni şi cinstiţi ca un capital ereditar. Mă gîndesc că, în zilele noastre, o carte ca lucrarea clasică a lui Drăghicescu **Din psichologia poporului român** (Bucureşti, 1907) n-ar mai putea apărea din cauza tonului ei aprig autocritic. Patriotismul de porunceală are nevoie deopotrivă de elogiul care îmbărbătează şi de ocara care întărîtă, două incitante la fel de dubioase.

Totuşi, xenofobiei îi putem găsi, noi românii, rădăcini în trecut care, fără s-o justifice, o explică, pare-mi-se, îndeajuns. Pe acest pămînt au călcat multe seminţii străine cu pasul învingătorului, trufaş, dar mereu la pîndă. Spre deosebire de ruşi, care de la sfîrşitul secolului al XV-lea s-au eliberat de tătari, românii au avut de-a face pînă tîrziu cu prezenţa unor elemente naţionale suprapuse sau, cel puţin, cu aceea a unor trupe de ocupaţie. Numai experienţa polonilor este oarecum comparabilă, fiindcă acolo statul independent dispărînd, s-au instalat pentru un secol şi mai bine trei autorităţi străine pe un teritoriu împărţit de diplomaţi cu cea mai profesională lipsă de scrupule. Ungurii, şi ei lipsiţi de stat naţional, încă din 1526, au suportat stăpînirile habsburgică şi otomană, cu excepţia vremelnică a autonomiei policentrice din Transilvania. În sudul Dunării, toată Peninsula Balcanică a fost supusă condiţiei omogenizatoare de teritoriu otoman, în afară de partea vestică unde întîi ungurii, apoi veneţienii şi austriecii au impus ordinea lor, cu altă limă şi altă lege decît a localnicilor.

Popor care, din cauza împrejurărilor în care s-a închegat, s-a deprins cu un orizont strîmt, local, ţărănesc, istoria mai veche a românilor n-a cunoscut entităţile cu care se operează astăzi: unguri, turci etc. Străinul, cotropitor sau paşnic, avea un nume şi o identitate precisă, individuală. Regele Ungariei se gîndea la "olahii" din Ardeal, dar pentru români exista în primul rînd nobilul din partea locului, ungur sau secui, şi apoi Măria Sa Craiul, care era stăpînul tuturor. Doar saşii, probabil, s-au prezentat de la început ca o comunitate constituită.

Dincoace de munţi, în cele două principate formate prin recuperarea terenului de la cumani şi tătari, ultimii dintr-un lung şir de stăpîni ai stepei, românii au primit alături de ei, cu un statut care favoriza colonizarea, pe sîrbi, bulgari, greci, albanezi în Ţara Românească, iar în Moldova pe ruteni. Acelaşi era statutul moldovenilor în Ţara Românească, precum şi în cazul vlahilor balcanici. Moldova începuturilor, în populaţia căreia se găseau numeroşi unguri şi saşi, asimilaţi doar după cîteva generaţii, a adăpostit şi o parte însemnată din diaspora armenească. Nici o discriminare aşadar faţă de aceşti alogeni.

Tensiunile apar numai odată cu noua situaţie creată de dominaţia otomană. În epoca eminamente militară a lui Ştefan cel Mare se întîlnesc primele menţiuni ale unui comportament faţă de catolici, musulmani, armeni şi evrei care indică suspiciune şi resentiment. Ţară asediată, Moldova lui Ştefan nu putea să nu reacţioneze, confundînd adversarul pe care-l înfrunta pe cîmpul de luptă cu orice "venetic" (cuvîntul e o amintire a prezenţei veneţienilor la Gurile Dunării) pe care obsesia spionajului îl făcea suspect. Masacrul armenilor din 1551, denunţurile îndreptate la Istanbul împotriva evreilor, după vreun sfert de secol, sînt formele protestului faţă de o exploatare economică exercitată de turci prin intermediul agenţilor lor, dar şi o încercare de a menţine coeziunea unei comunităţi care se simte ameninţată. E de ajuns să vedem notiţa din evangheliarul de la Voroneţ referitoare la măsurile luate de Ştefan Rareş ("porunci oamenilor din Ţara Moldovei să lepede hainele după obiceiul turcesc pe care începuseră a le purta pe vremea lui Iliaş voievod") şi să o comparăm cu cele scrise în aceeaşi vreme de Anton Verancsics, umanist dalmatin ("muntenii au căzut aproape de tot şi la obiceiurile şi la portul turcilor, pe cînd moldovenii ţin morţiş la portul lor şi acela dintre ei care ar adopta de la turci sau de la oricare alt neam vreo parte a portului sau a armelor lor... e pedepsit cu moartea"). Vigilenţa faţă de semnele, chiar benigne, ale orientalizării trădează intensitatea cu care era resimţit acest pericol. Rusia secolelor XVI-XVII manifesta aceeaşi neîncredere îndîrjită, mergînd pînă la interzicerea oricărui contact între supuşii ţarului şi străini, dar pentru a stăvili pătrunderea civilizaţiei occidentale.

© M. Oroveanu

La sfîrşitul veacului al XVI-lea, Ieremia Movilă era adus să constate că "Ţara Moldovei, fiind de o sută şi cîteva zeci de ani sub puterea şi ascultarea turcească, nu este de mirare că a căpătat în mare parte şi are în sine multe obiceiuri turceşti". Conştient de riscul unei revolte, domnul mărturisea resemnat: "Am fi dorit ca odată să poată fi eliberată de asemenea obiceiuri, dar greu este să te împotriveşti orînduielilor lui Dumnezeu, ci dimpotrivă, ce a lăsat dînsul se cuvine să răbdăm cu umilinţă, cît timp va fi voia lui cea sfîntă". Trebuie să ne amintim că Mihai Viteazul nu aşteptase. Dar soarta lui avea să-i dea dreptate lui Ieremia. S-ar putea spune că el, şi nu rivalul său cu mînii năpraznice şi ambiţii înalte, reprezintă tradiţia românească, de prudenţă politică şi – cine ştie cît de sinceră? – creştinească smerenie. Pe linia lui Neagoe Basarab însuşi, model de pietate şi de diplomaţie pacifistă, se constituie, pînă la Brâncoveanu însuşi, căruia această atitudine nu-i va evita o moarte de martir, etica unui colaboraţionism limitat, raţional şi preocupat să păstreze, măcar exterior, demnitatea.

Un observator străin notează încă din 1565 că românii "se consideră superiori tuturor creştinilor". Cum s-ar putea spune mai bine că, pentru o conştiinţă naţională pe cale de a se defini, absenţa de defecte a poporului propriu se însoţeşte de o lungă listă de însuşiri negative, repartizate celorlalţi? În Polonia Renaşterii (şi nu numai acolo) circulau asemenea colecţii de caracterizări ale popoarelor, expresia unor prejudecăţi sumare. Vasile Dămian nu e cel mai cunoscut dintre cronicarii noştri. Ar merita totuşi să nu fie complet uitat, pentru simplicitatea cu care enunţă principiul oricărui naţionalism:

"La cine nu ne iubeşte / De sîrg, Doamne, le plăteşte".

Sentimentele lui Dumnezeu pentru români erau imaginate de Ştefan cel Mare sau de fiul său Petru exact cum şi le închipuia Jeanne d'Arc pe cele faţă de francezi: El nu îngăduie înfrîngerea credincioşilor săi decît ca pedeapsă a păcatelor lor.

Turcii nu par să fi provocat, în afară de momentele de agresiune directă, o ostilitate tenace, una din acele duşmănii seculare pe care le-au trezit la sîrbi sau la bulgari, fiindcă acolo s-au instalat, pe cînd aici compromisul acceptat de Poartă era condiţionat de absenţa autorităţii otomane şi a cultului musulman de pe teritoriul ţării. În schimb, cei care şi-au atras antipatia localnicilor au fost grecii, ca parteneri de predilecţie ai turcilor în acţiunea de guvernare a ţărilor române. Reacţia de reprobare era unanimă, de la boierul "pămîntean", jignit de setea de putere şi de lăcomia de avere a acestor concurenţi, şi pînă la ţăranul care suferea consecinţele. Între cele două clase tradiţionale se strecoară încă una, în formare în veacul al XVIII-lea, care, fiind chemată să îndeplinească rolul de burghezie, nu s-a desprins totuşi, multă vreme, din rîndurile proprietarilor de pămînt, situaţie complementară cu comerţul care era principala ei activitate. Această burghezie a fost în mare măsură grecească şi aromânească, elemente etnice foarte puternice pînă în epoca modernă, apoi asimilate cînd culturii unei elite grecofone i s-au substituit una naţională, comună pentru toţi românii. Abia atunci se va stinge resentimentul căruia Neculce îi dăduse glas cu un patos ale cărui ecouri răsună încă la Eminescu.

Cum au ajuns ruşii să fie adoptaţi ca inamic ereditar? În vremea lui Mihai Viteazul, nădejdile tuturor celor care visau eliberarea de stăpînirea otomană se îndreptau către neamul "bălan" de la răsărit, a cărui biruinţă era prevestită de profeţiile apocrife. Apoi, într-unul din vechile manuscrise, prea puţin cercetate, din Biblioteca Academiei descopăr această caracterizare, cu rezerve, dar elogioasă faţă de reformele care au orientat Rusia către cultura occidentală: "mari la statul trupului, sănătoşi, graşi, tari şi la fire posomoriţi sînt moscalii: mai nainte cinstea mai mult prostimea decît învăţătura, iar acum să silesc la învăţătură şi gonesc întunerecul neştiinţei şi cu dînsul obiceaiurile cele reale". Numai acapararea Moldovei dintre Nistru şi Prut şi brutalitatea ocupaţiilor militare din secolul al XIX-lea au născut un sentiment de frustrare şi neîncredere, ca reacţie socială. La această atitudine a contribuit desigur şi contactul direct cu soldaţii ruşi pe frontul românesc în primul război mondial. Decisive vor fi doar experienţele care s-au succedat după 1940, determinînd o ruptură ale cărei efecte sînt departe de a se fi atenuat.

Poate că nu e exagerat să vedem în presă principala forţă care a stîrnit şi a agravat, printr-o zilnică educaţie, xenofobia. Nu presa cuminte, cenzurată, respectuoasă faţă de monarhi, tratate şi poliţie, din secolul al XIX-lea. În România lui Carol I, la o populaţie de şase milioane, străinii reprezentau 20%, adică cifra de 535.000 înregistrată de statistica din 1900, dintre care evreii erau cei mai numeroşi (peste 300.000). Această situaţie, în mare parte rezultatul unei imigraţii recente, atrase de condiţiile economice favorabile atunci, a fost denunţată cu vehemenţă în presă. E timpul să ne amintim că, pînă la începutul secolului al XVIII-lea, ca în Rusia de altfel, toate informaţiile externe şi interne erau un secret de stat, accesul la primele "buletine de ştiri" fiind rezervat domnului şi curtenilor săi, singurii abonaţi la gazete occidentale. Dispariţia acestui monopol pe la 1830 a modificat radical concepţia românilor despre lumea în care trăiau. În loc să mai opereze cu noţiuni abstracte şi naive ca "Şvedul", "Leahul", "Fiamingul", cărturarii noştri, chiar cînd n-au călătorit ca Dinicu Golescu, s-au familiarizat repede cu un univers brusc lărgit. Pe această cale a progresat, cu decenii întregi înaintea unificării politice, tendinţa către modelul naţional unic. Ziarul de opinie publică a urmat curentele simpatiilor şi antipatiilor generale, cărora le-a adîncit făgaşul. Exaltarea sentimentului naţional, prin care cîţiva doctrinari politici au pregătit, ca stil şi formă, revendicarea Unirii, a fost însoţită de imitarea intoleranţei, după exemple din Austro-Ungaria, contra minorităţii evreieşti. Din partea acesteia, recursul la diverse instanţe internaţionale a provocat reacţia contrară, de mîndrie ofensată, cu atît mai susceptibilă, cu cît statul român nu-şi căpătase decît de curînd recunoaşterea oficială a independenţei sale. Preocupările de a menţine această independenţă, de a impune respectul suveranităţii şi de a afirma continuitatea istorică a statului naţional au dobîndit, mai ales în partea dreaptă a orizontului politic, o prioritate pe care minorităţile, înmulţite după 1918, au interpretat-o justificat ca pe o nesocotire piezişă sau directă a drepturilor lor. Iar restul, restul vine din vulgarizarea spiritului public, ademenit de forma cea mai agresivă a polemicii, fiindcă, pînă astăzi, aceasta este cea mai accesibilă pentru spectatorii, de cultură inferioară, ai dezbaterii politice.

Andrei PIPPIDI

P.S. Observaţiilor de mai sus li se poate obiecta că i-au lăsat la o parte pe ţigani, adică tocmai pe aceia faţă de care românul are în cel mai înalt grad sentimentul superiorităţii sale. Au fost sclavi – e adevărat – pînă la mijlocul secolului trecut, vînduţi, schimbaţi sau moşteniţi ca orice obiect de proprietate, formînd probabil cea mai mare masă de populaţie aservită de pe teritoriul european. Emanciparea lor s-a produs totuşi foarte devreme în raport cu măsurile aboliţioniste luate de alte state: în acelaşi timp ca în Suedia (1846) după Anglia (1833), dar înaintea Franţei (1848), fără a mai vorbi de Statele Unite, unde problema a provocat un război civil. Şi aici, structurile occidentale au fost imitate cu o grabă suspectă, iar realitatea a întîrziat să se muleze după tiparul străin. Au fost negrii noştri şi dificultăţile de adaptare sînt fireşti. Convieţuirea de şapte secole a dus însă la o identificare cu obiectul dispreţului. Ţiganii sînt scandalul colectivităţii noastre, fiindcă ţiganii sîntem noi.

Vacanţa mare

(fragment din cartea lui Petru DUMITRIU)

"Zeului necunoscut"

Lunga-mi convorbire cu acest interlocutor considerat, ba chiar reputat, ca inexistent a început prin chemarea mea şi tăcerea lui. L-am chemat şi nu mi-a răspuns. Relaţiile mele cu Domnul au început prin evidenţa absenţei lui.

Ne aflam la ţară în timpul vacanţei mari. Vremea era cenuşie şi caldă, cerul vînăt şi pătat. În faţa mea, curtea fermei, argilă uscată şi tare, pe care erau împrăştiate dale de gresie înecate-n humă. La stînga, zidul scund al fermei, mici ferestre pătrate, acoperişul mare din ţigle de lemn mîncate de ploi, vipie, zăpezi. La dreapta, arbori, panta abruptă, astfel încît dacă te uitai de sus la coroanele copacilor, priveai de fapt drept în căpăţînile lor, una sau două terase cu vii, iar jos de tot, vasta, groasa Dunăre, al cărei cenuşiu era întunecat de vînt, departe, dincolo, colinele înalte, aproape nişte munţi, cu povîrnişuri stîncoase, coaste ascuţite şi prăpăstii scobite între ele, iar şira spinării-lor, acoperită de ierburi pipernicite, seamănă cu spatele unei vite culcate şi rumegătoare vreme de milioane de ani sub cerul noros.

Şi, în mijlocul acestei curţi pentru păsări de un galben palid, o mare buturugă pe care se spărgeau lemnele, făcută dintr-o rădăcină de copac dezgropată, şi cred că şi toporul era înfipt în ea. Şi tot cam în mijlocul curţii, un par, în vîrful căruia fusese legată o bucată mare de sare; cînd se-ntorceau de la păscut, vitele ridicau boturile şi lingeau sarea.

Spre fundal, huma se-ngusta, devenea doar o limbă subţire de pămînt, un drum ce urca între un zid de susţinere, de care erau agăţaţi cîţiva lăstari de vie, şi nişte costişe pline de ierburi. Drumul ăsta se căţăra spre marginea colinei, acolo unde se-ntîlnea cu marginea cerului, o lua la stînga şi continua să urce de-a-lungul întinderii acoperite cu ierburi, pînă la colţul de stîncă desenat pe cer.

Iar aici, jos, chiar în mijlocul curţii pustii, sora mea, iată, alerga spre mine, avea probabil trei sau patru ani, pe cînd eu, cinci, poate şase. Alerga cu braţele larg deschise, ca să se joace sau ca să mă-mbrăţişeze. S-a-mpiedicat, a căzut, s-a ridicat plîngînd. Drept în mijlocul frunţii, o rană sîngera. O rană destul de adîncă pentru a-i lăsa pe frunte o cicatrice care n-a dispărut niciodată de tot. Auzind ţipetele noastre, mama veni fugind spre noi. S-au frăsuit destui în jurul copilului, oblojindu-l.

Văzînd că nu puteam face nimic mai mult pentru ea, încredinţat că o să moară, am vrut să-l chem pe Domnul în ajutor. Auzisem vorbindu-se despre El, ştiam că se afla pe-acolo, sus, pe undeva, în cer. Am alergat deci în spatele casei, lăsînd în urmă-mi ferma, curtea pentru păsări, drumul costişei, întinderea plină de ierburi, coroanele arborilor de jos, uriaşul fluviu din adîncul văii, iar de cealaltă parte enormele vite ale colinelor rumegătoare, sub nori. M-am refugiat undeva, între spatele casei noastre şi un zid de susţinere acoperit cu iederă, la începutul drumului ce urca spre pădure. Arăta ca o tranşee din blocuri de gresie, acoperite de muşchi şi iederă. Dedesubt, marginea ţiglelor roz şi cerul cenuşiu pătat, gol.

Vacanţă, vacuum, vacuitate: vidul; gaura anului, zile găunoase, lume golită. Vidul cerului, golul şi nimicul a tot ce este. Huma, gresia, ţiglele, muşchiul, iarba, lăstarii de vie, frunzele arborilor, colinele puternice, pămîntul, fluviul neliniştit de vînt, toate astea existau desigur, şi vîntul şi norii; dar nimic altceva. Nu găseai pe nimeni. Şi toate astea, care existau, nu erau decît singurătate, tristeţe, părăsire; nu meritau mare lucru.

Lecţie de ateism într-o gospodărie de ţară. Am început devreme, şi anume de la capătul cel bun. Nu mi-am pierdut nici o credinţă, deoarece n-am avut-o niciodată. Nici acum n-o am. Nu cred în Dumnezeu. Nu neg evidenţa orbitoare a absenţei Lui (Orbitoare: rămîi orb. Dar El este vizibil, sau mai degrabă accesibil orbilor. Nu-l văd, însă Îi mulţumesc, fără cuvinte şi aproape fără să gîndesc).

Vacanţa mare, marea vacuitate, vidul, pustiul, absenţa lui Dumnezeu, de cîte ori n-am resimţit această absenţă, din ziua chemării în ajutor ce-a rămas fără nici un răspuns, din clipa în care a murit chiar subt ochii mei cel mai mic animal, trecînd printre toţi morţii familiei mele, prietenii morţi, morţii războiului, cei în agonie, prietenul meu pe moarte, cu obrazul dintr-o dată micşorat, trianghiular, înfiorător de întinerit, urechile mărite sau rămase prea mari şi depărtate de chipul ăsta emaciat care mă privea cu o dragoste plină de panică, în vreme ce mîinile lui se înălţau pentru a-mi atinge obrazul, bolnavii, săracii, prizonierii de război, victimele terorii sechestrate în celulele improvizate, acuzaţii cu feţele scurse de sînge, pe bănci, în derizoriile procese ale revoluţiei; trecînd printre ai mei şi prin mine însumi, prin desperare, mizerie, minciuna triumfătoare din jurul nostru, ipocrizia feroce, şi cele două măsuri, negrul care este alb şi albul care este negru, noaptea în plină amiază mare şi invers, după capriciile partidelor, haitelor şi clicilor, orbirea, ura, tristeţea, prostia necruţătoare, deriziunea faţă de suferinţa celuilalt. În lumea în care trăiesc, în chiar clipa asta, oamenii torturează alţi oameni, o fiinţă agonizează datorită mîinilor fratelui său, care şi le şterge apoi, mîinile astea, după ce şi-au făcut treaba, şi rîde.

Soldaţii aşteptîndu-şi moartea undeva, într-un post rătăcit, sau naufragiaţii, călătorii avioanelor ce se prăbuşesc, în timpul ultimelor clipe, ostatecii la cheremul răpitorilor care-i anunţă, din oră-n oră, că-i vor "executa" unul cîte unul - ei se află cu toţii, în chiar momentul ăsta, în jurul meu. Copiii mor în clipa aceasta, de acum, din pricina împuşcăturilor, loviturilor, undeva, pe pămîntul ăsta, iar plînsul lor strigă către cer, după cum se spune. De pe-ntreg pămîntul, ţipătul de ajutor al durerii, geamătul sau tăcerea celor ce suferă urcă spre Domnul, care nu este aici. Judecînd noi după tăcerea care ne răspunde, El nu este aici.

Cunosc tăcerea pustiului lăuntric, şi constat-ul absenţei Domnului.

M-am uitat şi eu de jur împrejurul meu şi în mine însumi cu mohorîtă deznădejde, cu prozaismul absolut al sufletului stins: nu e nimeni, mi-am spus. Non est Deus. "Nebunul îşi zice în inima lui: nu există Dumnezeu". Nisip şi piatră, puţină verdeaţă spinoasă, şi vîntul rece. Pustiul îngheţat. Seceta, setea, şi uitarea setei; nu mai e nimic, nu mai ai nevoie de nimic, decît de neant, şi singura spaimă care-ţi rămîne este aceea ca somniferele să nu fie destule la număr, să nu acţioneze prea încet, sau insuficient de radical pentru a împiedica orice reanimare. Fiindcă "ei" te smulg cu forţa din comă, te readuc la viaţă, în pustiu, te cară iarăşi în lumea lor, unde nu mai există nici Dumnezeu, nici oameni. Te readuc, de pildă, la şomajul care-ţi aparţine, la propria-ţi singurătate, la bătrîneţea ta părăsită de toţi, la tinereţea ta fără speranţă şi fără scop.

Ăştia te trezesc din somn, acest somn al tău, singurul refugiu pe care-l poţi avea, în sfîrşit odihnitor, în sfîrşit fără întoarcere printre ei, întoarcerea la absenţa lor. Şi uneori te scot cu multă grijă din somnul, din refugiul tău, cu mintea ciopîrţită, cu ordinatorul omenesc iremediabil falsificat; cretin, sau aproape.

Unde eşti, Dumnezeul meu? Unde erai? De ce m-ai părăsit?

Mă pricep, şi suntem desigur foarte mulţi care pricepem cîte ceva din toate astea. Pornind abia de aici trebuie să vorbim despre Dumnezeu, să-l gîndim pe Domnul, şi să ne rugăm. Numai în singurătatea noastră cea de pe urmă trebuie să ne dăm seama dacă Dumnezeu există.

Singurul nostru reprezentant, al nostru, al tuturora, unicul nostru înlocuitor, intermediarul dintre noi şi Dumnezeu, a fost şi El părăsit în acelaşi fel.

Ai fost tu însuţi, sau ai avut un prieten, soldat abandonat în cine ştie ce post pierdut, prieten care, iată, poate vedea cum se-ndreaptă spre el grenadele chemînd febril prin talkie-ul său: "Aici suntem noi, ne auziţi? Voi unde sînteţi? Salvaţi-ne!". Aceasta este schema fundamentală a rugăciunii, chemarea asta prin talkie, în plină noapte: "Allo, tu eşti? Aici sunt eu! Tu unde eşti? Mă auzi? Răspunde-mi." Şi nimeni nu răspunde, sau se aude un fel de sfîrîială electrostatică, nişte glasuri deformate cîrîie ceva de neînţeles.

Cunoaşteţi mesajele radio ale navelor ce se scufundă, cîteodată prea repede pentru a putea lansa un apel complet. Acesta este însuşi modelul chemării în ajutor a Domnului, cînd te afli în plină deznădejde. Nici un răspuns: sfîrîituri, zgomote de arsură, cacofonie, dar în realitate, tăcerea groasă, opacă de tot, ca şi cum întreg universul s-ar fi transformat într-un singur bloc de granit, ca şi cum tu însuţi ai fi fost încrustat, fosilizat în acest bloc de tăcere, şi ai fi murit demult, fără măcar să ştii.

Nu mi-l închipui din faţă, stau alături şi puţin înapoia acestui lemn al dreptăţii, zăresc doar cu coada ochiului stîlpul chinului împlîntat în huma foarte uscată şi foarte tare, pe care sunt împrăştiate blocuri de gresie. Îmi imaginez că totul se-ntîmplă la-nceputul după-amiezii, subt un cer acoperit, pe o vreme destul de caldă. Văd stîlpul întunecat al crucii înălţate, ştiu că mai este unul puţin mai la stînga, şi încă unul în dreapta mea, dar eu nu-l văd decît pe ăsta şi picioarele bătute în piroane. Pironite fiecare separat, deoarece ar fi fost nevoie să se facă în mod special un cui destul de lung spre a putea străpunge picioarele puse unul peste altul, şi nimeni nu şi-ar fi dat osteneala pentr-un asemenea lucru. Văd spectatorii, mîncătorii de seminţe, mestecătorii de gumă de mestecat, pe cei ce rînjesc, oamenii de spirit: "Ia, hai, fă măcar una din minunile tale, să ştii că e tocmai momentul potrivit". Cei mohorîţi, cei speriaţi, cei ce au pierdut speranţa, femeile care plîng, simpatizanţii nimiciţi de tristeţe, unii nădăjduiesc încă o salvare miraculoasă, în ultima clipă.

Aud ultimul urlet, cel mai important, şi cele mai înfiorătoare cuvinte de la sfîrşit; sunt în arameică, deoarece omul acesta care strigă către cer vorbeşte în limba sa, aici şi acum, întotdeauna se ţipă într-o limbă oarecare, lucrul se petrece mereu, aici şi acum: "Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit?"

Între chemarea copilărească a unui mucos înspăimîntat şi acest mare strigăt există un drum direct, o relaţie strînsă, mereu acelaşi strigăt şi întotdeauna aceeaşi tăcere care-i răspunde. Din punctul meu de vedere, cred că în după-amiaza de atunci, de la Ierusalim, timpul era mohorît şi destul de cald, iar de-asupra, o lespede din nori cenuşii, rotunzi.

Traducere de
Dina GEORGESCU

Notă. Traducerea ultimelor cuvinte christice s-a făcut conform Evangheliei după Matei din Biblia "tipărită subt îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului **Teoctist**, Patriarhul Bisericii ortodoxe române".

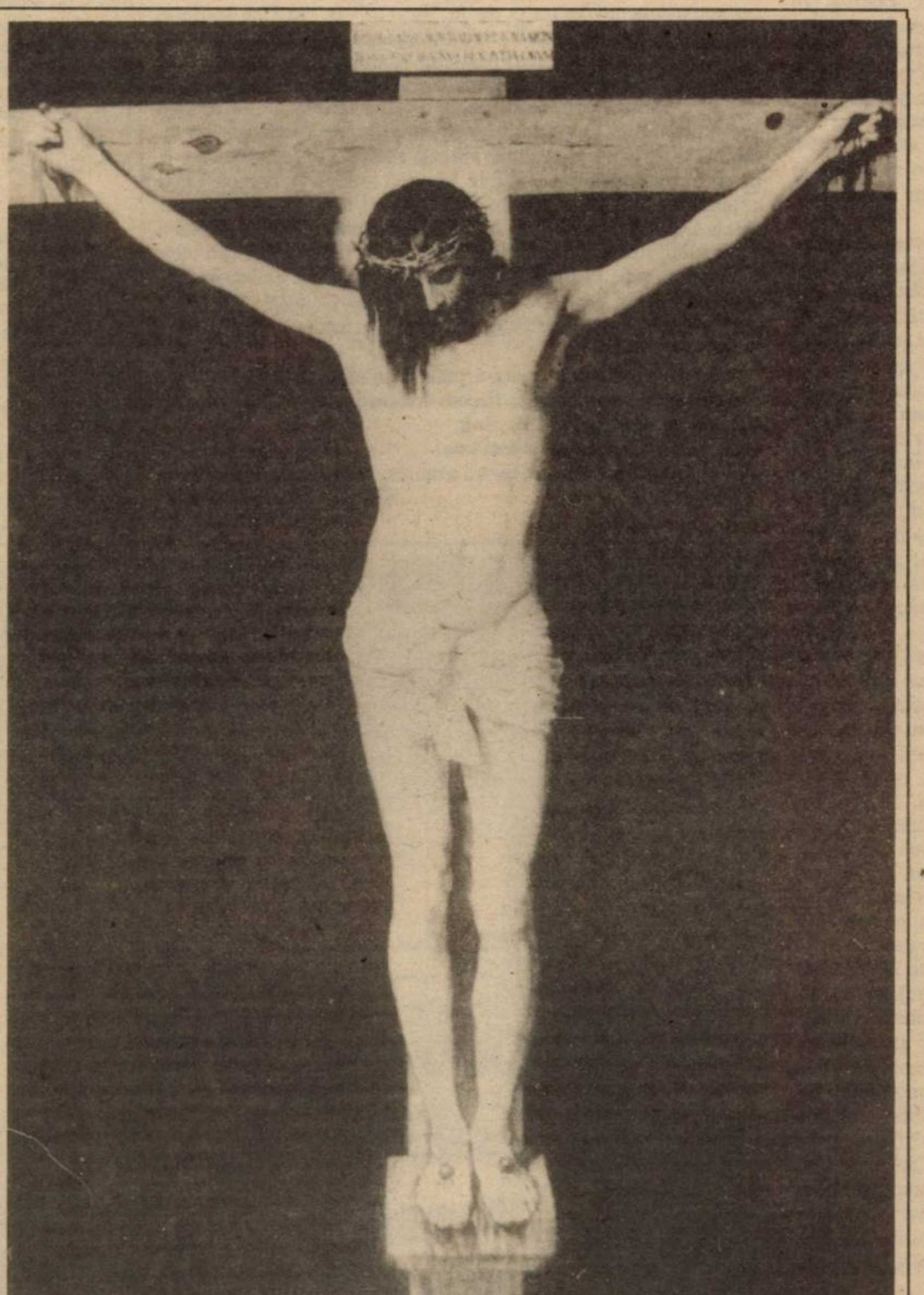
© I. Cucu

Velasquez: Cristos crucificat, muzeul Prado

Din vieața unui extremist de centru

Dl. N. Manolescu la 31 de ani

Tot ce e expresiv fiind scandalos, articolul domnului Nicolae Manolescu prin care își autoaniversa 31 de ani de cînd a debutat în cronica literară, destulora li s-o fi părut un act orgolios și, deci, păcătos. Mie mi-a sunat bine, ca autotandrețea unui om de-ajuns de uscat, în public, cu sine însuși. Anul trecut, prins în asaltul și cucerirea principalelor primării ale țării de către Convenția Democratică, domnul Manolescu n-a avut timp, nu zic memorie, ca să-și sărbătorească rotunjimea celor 30 de ani de cînd îl debutase George Ivașcu. E adevărat că nici altora nu le-a trecut prin cap. Un an mai tîrziu însă, cu liniștea pe care i-o dă un fotoliu de senator, criticul ajunge să se gîndească la sine, neîmpiedicîndu-se de ciudățenia unei cifre, 31, care poate la ruletă să spună ceva. Îmi place și această întoarcere pe-o rînă în jilțul politicianului, această întindere a oaselor și a mușchilor, această relaxare contemplativă între două ședințe parlamentare – de ce nu mi-ar place?, vedeți în ea vreo contradicție maioresciană…?

Textul - intitulat "La o aniversară" - cuprinde cîteva ambiguități a căror vulnerabilitate mi-l face și mai apropiat, complice chiar: o prea mare grijă pentru a nu apare ca un lăudăros (un exces de modestie propriu tuturor orgoliilor inteligente, sigurele valabile) și un surprinzător, dar cu atît mai agreabil, caracter apolitic. Cred că am oarecum dreptul de a formula aceste observații și chiar pe acela de a le dezvolta printr-o respirație epică mai caldă. În definitv, dacă mă uit bine, o sărmană producțiune de-a mea este singura amintire la care domnul Manolescu se îmbujorează atunci cînd scrie că a uitat mai toate cronicile cu care și-a pornit cariera; singura la care, cu generozitate inutilă, recunoaște că a fost "destul de nedrept". Și eu m-am îmbujorat. Nu doar din plăcerea unei citări "pe noțiune" – noțiunea de cadavru simpatic pe care prinde a se înălța un soclu… Ci și din haz, ca între doi oameni maturi și, să zicem, ajunși, care-și aduc aminte de poznele adolescenței. În fond, dreaptă sau nedreaptă – ce mai contează, ce atîtea solemnități între persoane care sînt în fiecare zi cu mîna în aluat? – "laba" încasată acum 30 de ani de la tînărul Manolescu mi-a făcut, una peste alta, bine. Nu mi-au trebuit mai mult de 23 de ani ca s-o și scriu, cumva, în "Logica" mea din '85 care l-a entuziasmat, primul în critica timpului, tocmai pe domnul Manolescu aflat atunci în jurul vîrstei de 50 de ani. A fost una din zilele cele mai frumoase ale vieții mele literare, de un sfînt Nicolae, un 6 decembrie cînd Mircea Zaciu mi-a telefonat că a fost la Bacău, "într-o inspecțiune cu Nicolae" și tot drumul criticul nu i-a vorbit decît despre cartea mea pe care-o citise dintr-o răsuflare și despre care o să scrie imediat. Și a scris. Întrutotul încîntat. În cea mai afurisită dintre lumi, m-am simțit bine.

N-are nici un rost să ne ținem fete mari și rușionase sau copii nătîngi din bună-cuviință: de 25 de ani și mai bine, mai toți scriitorii români talentați și îngrijorați de cărțile lor, fie că-l plăceau sau nu, fie că-l urmau sau nu, prieteni cu el sau doar în relații de bărbie (cum li se zice arghezian acelor relații care se stabiliseră și între noi doi, de cînd o încasasem în '62, eu continuînd să-i trimit fiecare carte, el menținîndu-se tăcut și rece la fiecare) mai toți cei care se chinuiau cu acea cuadratură a cercului – să scriem bine sub cenzură! – trăiau o zi bună cînd domnul Manolescu îi lăuda sau, mă rog, se exprima favorabil despre scrierea lor. Pun așa problema, deși se poate spune și altfel: mai toți scriitorii buni erau cel puțin mîhniți cînd aflau sau citeau că "lui Manolescu nu i-a plăcut" cartea lor. Aș vrea să văd un scriitor bun care să-mi conteste aceste fraze, tot așa cum desfid criticul care să-mi fi simțit vreodată o aluzie la faptul de a nu fi scris despre mine. (Mi-ar fi căzut limba…) Domnul Manolescu, timp de-un sfert de veac, ca să fiu solemn, a fost principala autoritate de gust și judecată a literaturii noastre, o a doua ei cenzură, cea necesară, autoritatea criticului. După ce se trecea de Direcția Presei, se ajungea la Manolescu. Pactul cu diavolul aștepta un înger – criticul, care să-l prețuiască în cunoștință de cauză, de efect, defect și duplicitate, da, duplicitate, domnilor, de ce să ne îngălbenim? Îngerul putea fi scîrbos, nedrept, în eroare, neinspirat, superficial – întrebarea rămînea săptămînală, joia: "Despre cine a scris, azi, Manolescu?". Scriitorul care n-are nevoie de critic, scriitorul care detestă critica e un imperfect, cu adevărat dubios în orgoliile sale. Am avut o viață întreagă doi critici ale căror opinii le consideram decisive pentru a merge mai departe: Lucian Raicu și Paul Georgescu, două gusturi total diferite, două ideologii bătîndu-se cap în cap, dar cu aceeași scară de valori. Oricît de trufași în forul lor intim, aveau și ei nevoie să știe, joia, ce spunea Manolescu despre ei, dacă, "Manolescu a citit…", dacă i-a plăcut, iar dacă nu i-a plăcut era forfecat toată noaptea. Dar și Manolescu avea nevoie să știe ce-au spus Paul și Raicu despre "contradicția lui Manolescu". O viață literară fără autorități, altele decît ale Direcției Presei și împotriva ei, iubindu-se, bîrfindu-se și invidiindu-se, e ca un cer fără îngeri, fără diavoli șchiopi, fără cărți. Cu toată nostalgia, noi am avut, sub cea mai cruntă și vicleană cenzură, prinși în "cancerul comunist", o viață literară care-și recunoștea cenzura conștiinței de sine, cenzura unor critici care legiferau valorile, care fixau stelele pe un cer corespunzător legii imorale din noi.

Din teama unui orgoliu prea apăsat, "La o aniversară" menține o pudoare inutilă în această direcție, nu e scrisă la înălțimea unei magistraturi, nu respiră această înaltă putere. În asemenea situații, modelul rămîne domnul Marino. Cred că aici președintele PAC-ului a jucat o scenă de cochetărie politică, afișînd o modestie voit exemplară în contrast cu această epocă a noastră, de cult al fiecăruia.

În schimb, apolitismul domnește - cu prudențele, tăcerile și diplomațiile lui - în fiecare paragraf, putînd fi atacat de la stînga și de la dreapta pentru idilica viziune asupra unui debut în 1962, la București. În 1962? l-ar întreba dreapta, de unde atîta emoție pentru un debut literar în anul de vîrf al unei colectivizări forțate? Pe ce lume trăia tînărul Manolescu? Tremura la Hala Traian pentru a aștepta "Contemporanul" cu prima sa cronică, cînd sute de mii de țărani... ? Din cîte știu, întrebări de acest fel nu sună deloc convențional în experiența ultimilor ani petrecuți de domnul Manolescu printre noi. Stînga l-ar manipula și ea duios, în limbajul ei crud și hîtru: păi vedeți, domnule președinte, ce rahat mîncați cînd scrieți tot timpul ce monstruoasă și canceroasă a fost orînduirea socialistă? Fără să fi fost membru de partid, v-ați dezvoltat și v-ați impus atît de frumos... V-a contestat cineva autoritatea? Sub ce soare v-a înflorit talentul? N-ați luat premii peste premii? N-ați condus jurii în care ați premiat fiecare carte a doamnei Blandiana? Atunci, încă o dată, vă rugăm frumos, de ce mîncați rahat... ? Sau acum, la aniversară, de ce nu îndrăzniți să mai demascați orînduirea socialistă?

Ca să nu mai dezvolt cu ce apolitism e privit George Ivașcu, în 1993. Autotandrețea sărbătoritului se întinde pînă la directorul "Contemporanului" și al "României literare", urmînd a scoate din sărite, dacă nu mai mult, pe toți cei care au văzut în el, ani de zile, exemplul tipic al intelectualului român care s-a pus în slujba puterii comuniste, după cîțiva ani de arpacaș la gherlă, "canalia care știa să facă reviste literare bune" unde rahatul să fie parfumat cu Călinescu, Bogza, Moisil, Geo Dumitrescu, corupînd și tinerei ca Ana Blandiana și Manolescu. Pe acest George Ivașcu, Manolescu, în '93, încă îl privește cu admirație și recunoștință, mai scandalos poate decît un Mihail Sebastian pe Nae Ionescu. Cum e posibil?, se va scrîșni de pe Sena, pînă aici, pe Dîmbovița...

Șarjez, desigur. Aș spune chiar că glumesc dacă n-aș ști ce scandal provoacă orice glumă la aceste drepte și stîngi, unite, pentru hazul meu interior, într-un proletcultism mai vînjos decît "viziunea mea repertericească" din '62. Mai vînjos, mai trist, fiindcă nu ține seamă de ultimele experiențe ale fanatismului, ale purității, în condițiile unei societăți tumorale; această experiență stă pe o evidență îngrozitoare: cancerul - fie și cel comunist, dacă vă place metafora - în cruzimea și viclenia lui, e și el duplicitar. El, ca și SIDA, distruge organismul, acceptînd **totodată**, o vreme, înflorirea bolnavului. Poate fi cancerul atît de ticălos? Se știe că da. Dar nimeni nu analizează în lumina acestei experiențe, preferînd metafore propagandistice. De ce? Nu la cei 31 de ani de cronică manolesciană sub cenzură, o vom explica. Și nu un extremist de centru - care mai păstrează șpalturi ale lui Ivașcu cu apostilele lui în colț, de la "bravo!" la "nu! se impune prudență" - nu un cinefil care i-a amintit din timp domnului Manolescu, în telecronica din "România literară", de telegrama lui B.H. Levy către Llosa în seara eșecului electoral: "Trist pentru Peru, mulțumit pentru tine", îi va necăji aniversara, mai ales cînd îl leagă de critic, un nimic ca acesta: iubim, din "Roșu și negru", aceeași scenă! Proustian vorbind, poate că din cauza ei, am scris tot acest articol. În numele ei, îi propun criticului să intre în al 32-lea an de cronică, recitind diseară, penultima pagină a "Educației sentimentale", aceea a întîlnirii dintre Moreau și Deslauriers, cu fraza aceea din care coborîm cu toți, martorii și scribii acestei jumătăți de secol: "Și, dezabrobindu-și tinerețea, își spuneau la fiecare frază: "Îți aduci aminte!", pînă la "the end"-ul cu care putem înfrunta liniștiți orice șantaje maniheice:

"Se iscă o poveste care n-a putut fi uitată nici după 3 ani. Ei și-o povestiră cu amănunte, fiecare completînd amintirile celuilalt și, după ce sfîrșiră, Frederic zise:

- Asta-i tot ce-am avut mai bun!
- Da, poate! Asta-i tot ce-am avut mai bun! zise Deslauriers".

Radu COSAȘU

Cărți poștale

"Draga mea,

îți scriu în ultima zi de ședere aici adică după 2 zile în Varșovia pe care îți dai seama că nu am reușit s-o văd. În orice caz, este foarte mare și destul de frumoasă. Oamenii sînt f. pașnici dar nu destul de binevoitori cu romînii. Mîine dim., urmează să plec și după un drum f. lung ajung la Cernăuți unde stau 1 zi. În orice caz eu vineri dim.sînt în București dacă îmi ajută D-zeu cu bine. Ce face micuțul. O să-i aduc o jucărie frumoasă dacă e cuminte. Vă sărut mult de tot al vostru..."

xxx

"Dragă... și..., Sînt de dimineață în Grecia în drum spre Athena. Am luat și pisica care era fericită pe vapor și făcea hazul tuturor (are lesă). Acum sînt la hotel la poalele stîncilor de pe verso unde sînt mînăstiri pe vîrf. Vă sărut cu dor mare, ..."

xxx

"Dragă monșerule,

am mari și scandaloase vești despre sursele + resursele culturii grecești (observă rima!) Cînd îi auzi pe ăștia cum urlă și în ce ritm trăiesc, ai senzația că toate incesturile +omorurile de care condescendent ne vorbea coana Zoe sînt o glumă nevinovată! După 15 august, amănunte pe cale orală. Sărutări la toți - ..."

xxx

"Pt.... căruia îi doresc și lui o recunoaștere a vieții grecești unde te poți simți sufletește "ca la mama acasă". Este f.mult tineret cu sutien și fără, dar ai văzut și tu prin peregrinările tale destule... cred. Aștept cu plăcere o scris.detailată de prin părțile vizitate recent. Cum îți merge în general (activ.financiară?) Cu drag te îmbrățișez..."

xxx

"Dragă..., de vreo 10 zile dau tîrcolae hinduismului și buddhismului - minunilor ca și ororilor Indiei. E o experiență cutremurătoare, în bine ca și în rău. Pe de o parte palate, temple, monumente inimaginabile, pe de alta o sărăcie și o mizerie pe care n-o vezi nici în "film". Tu ce faci? Multe sărutări tuturor, ..."

"Infinite salutări din Sicilia. Totul e O.K., timp splendid, școală de tenis, piscină + mare albastră, spaghetti a volontà. Ne vedem (sper!) la București, la sfîrșitul lui iulie. Ciao!"

xxx

"Dragă... și...,

Săptămîna trecută am fost la Montreux (de unde și ilustrata "tip") pe urmele lui Byron (ce și-a scrijeliit numele pe unul din stîlpii castelului Chillon - imaginea din centru - după care i-a tras o odă lui Bonnivard) și ale lui Nabokov (nu, căci aici doar a murit) dar n-am văzut nici un fluture. Ce-i drept îmi ajung cei din capul meu! Dumnezeule, poate vor folosi vreodată la ceva... În orice caz fluturii noștri fac mult mai mult decît toate Rolls-urile, Jaguarurile și cîinii cu broșă de ametiste și briliante pe care le-am văzut "mișcîndu-se" pe aici. Dar, nu, tot românul spune: La ei să fie! Of, pauvre Vallachie, quand auras tu du repos, vorba lui Ion Ghica... Vă îmbrățișez pe amîndoi cu tot dragul și dorul..."

xxx

"Dragă!

Frumos și vajnic tînărul în caftan! Ce n-a văzut Parisul. Toate gagicile care mă vizitează s-au îndrăgostitără lulea de mnealui. Aicea singurele persoane de interes oareșcare sînt tot les notres dar au pusără franțozoaicele mîna pe ei, că ele e slabe și urîte și nemenea nu să uită la ele (Nu deduce din aceasta că am ocupațiuni frivole. Așa, pour le plaisir du texte...) Cînd ești mai oblomic pune mîna și informează-mă despre ce mai e prin tîrg și ce gloanțe îți mai trec prin cap. Vedea-te-aș pe strada ușet, colț cu una de-i zice pisica, virgulă, care pescuiește/păcătuiește, nu se știe bine, deoarece intemperiile au înghițit accentul de bază... Cher mec toate nenettele pariziene îți trimit bizu bizu"

© C. Bumbuț

Noaptea "Nopţilor sălbatice"

Patru premii mult-rîvnite (cel pentru debutul în lungmetraj, pentru montaj - **Lise Beaulieu**, cel al "tinerei speranţe feminine" - **Romane Bohringer**, precum şi "cel mai bun film francez al anului"), toate au revenit, post-mortem, lui **Cyril Collard**, realizatorul căruia îi era dedicată, de altfel, cea de-a 18-a Gală **César**... Cu numai trei zile înainte, acesta murise, de sida, la 35 de ani; premii ale unei conjuncturi emoţionale? Cei interogaţi de mine, care au văzut filmul, nu sînt de acord. Este poate mai aproape de adevăr să spunem că noaptea "Nopţilor sălbatice" (titlul filmului, dar şi al romanului după care s-a făcut ecranizarea) nu a făcut altceva decît să **răspundă** - la modul celebrativ, deci, dacă vreţi, exemplar - unei propensiuni emoţionale către acest film, către acest subiect..., să răspundă, răspicat, unei mutaţii în "L'air du temps"! Căci numai în Franţa, poate, e posibil ca un tînăr homo/bi să fie onorat după moarte cu atîta sinceră simpatie; numai în climatul laic, funciarmente laic de acolo (indiferent cine va veni la putere după legislative!), prima operă "profund subversivă" a unui autor să aibă un asemenea ecou: e, oare, acesta un semn că acolo, în Franţa, demonul "l'Autre" (fie acesta de altă religie, etnie sau orientare sexuală) a fost asimilat? Că **Celălalt** va fi devenit, pur şi simplu, un **alt** om - iar nu Inamicul?...

În ce mă priveşte, n-aş fi atît de optimist: mòdele nu schimbă structura de adîncime a unei culturi... Cu toate acestea, premierea lui Collard - chiar postmortem - este indicativă de un fapt: măcar o dată, o festivitate mai curînd "gerontocentrată" a făcut pasul, dublu semnificativ, spre Tineret şi Cultura populară! Adică tot spre o formă de alteritate. Este poate lucrul cel mai important de reţinut din această întîmplare... **pourvu que ça dure**.

• Apărut în 1988 la editura Flammarion, romanul **Les nuits fauves** a fost inclus repede în categoria cărţilor "despre sida". Autorul său mai scrisese unul (**Condamné amour**), care trecuse neobservat; fusese asistentul de regie al lui Maurice Pialat (autorul celebrului "Van Gogh"), făcuse clipuri pentru TV, două filme - **Alger la blanche** ('85) şi **Grand huit** ('89), de 28, respectiv 35 min. ("povestiri pasionale", destul de pornografice); în fine, fusese textier şi compozitor de muzică uşoară. Era, cu alte cuvinte, un "tînăr tipic pentru bulimia de a experimenta a noii generaţii", cum avea să-l descrie cunoscutul comentator TV Bernard Pivot imediat după anunţarea morţii sale. În privinţa filmului său (în care, repet, Collard a jucat rolul principal, a scris muzica, textele cîntecelor şi, bineînţeles, a mai fost şi regizor...), era dezarmant de sincer: **"Energia este foarte importantă. Este principala calitate a filmului. Cred că există o mulţime de scene care nu sînt complet reuşite, nu întotdeauna bine filmate..., dar cred că energia e bună.** (...) **Presupun că e o formă de narcisism şi de megalomanie... Sînt mai degrabă exhibiţionist, e musai să fii ca să faci un asemenea film** (...) **Eu caut ceea ce-mi provoacă emoţie... Printre lucrurile care mă emoţionează, în muzică de pildă, este întotdeauna această componentă populară, trivială.... cîntecul realist, cîteva bucăţi ale lui Piaf"** (din interviul acordat mensualului **Cahiers du cinéma**, din octombrie '92). Criticii acestei prestigioase reviste nu şi-au drămuit cuvintele: NOPŢILE SĂLBATICE E FILMUL CEL MAI DERANJANT AL CINEMATOGRAFULUI FRANCEZ DE-O BUNĂ BUCATĂ DE VREME, scria directorul ei, Serge Toubiana; şi tot el continua: **"Absenţa culpabilităţii, juvenilitatea permanentă fac din el filmul cel mai viu şi mai vital din acest moment"**. Imaginea Franţei, în acest film în care personajul principal, bisexual şi seropozitiv, se droghează, se culcă în dreapta şi stînga (cu necunoscuţi, mai ales), agaţă arabi, skinheads şi nu-i spune Laurei, fata de 17 ani care se îndrăgosteşte de el, că e infectat?... **"E un film care reprezintă Franţa pe plan internaţional"**, e de părere dl. Norbert Dodille, directorul Institutului francez din Bucureşti, **"şocant din punct de vedere moral, social, dar nu religios; cred că e un şoc benefic"**.

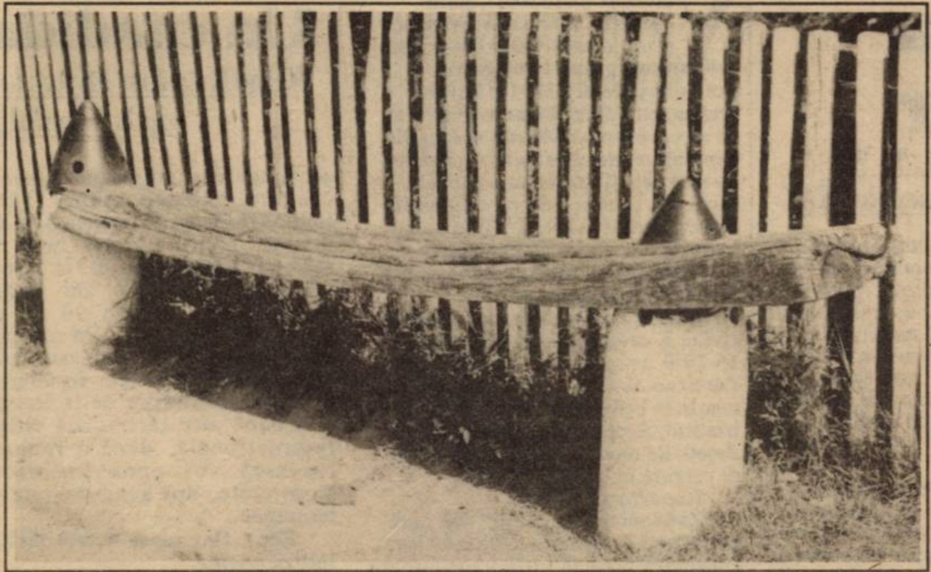

Biblioteca

Cyril COLLARD

Tipul îl prinde pe arab de reverul hainei şi-l zgîlţîie apropiindu-i lama de faţă. Capul arabului se loveşte de o pancartă pe care e scris "Camere mobilate, gaz electricitate". Tipul plimbă lama de-a lungul torsului arabului pînă la şliţ. Deschid fereastra. Îl aud pe tip spunîndu-i: "Ce zici nasolule, o să-ţi tai boaşele şi-o să te pun să le molfăi... Asta le făceaţi franţujilor noştri în Sidi bel Abbès, nu-i aşa?" Bătrînul e tetanizat, beţia i se topeşte de frică, repetă: "Nu, nu..." Ceilalţi skinheads rînjesc. Samy îi vorbeşte tipului cu cuţitul ca să-l calmeze: "Lasă-l dracului pe rablagitu' ăsta, hai să ne cărăm". Patronul cafenelei iese în uşă, îi spune ceva în arabă bătrînului, skinheadul îşi închide briceagul, bătrînul intră în cafenea şi dispare în fund.

xxx

Taxiul portocaliu virează pe bulevardul Giscard d'Estaign înspre centru, trece pe roşu, claxoane. La Abidjan, şoferii de taxi sînt aşa de nervoşi, că li se spune "cafele negre". (...)

Trebuie să turnez un reportaj despre gnama-gnama. E un dans, un fel de capoeira, de kung-fu coregrafiat practicat de golanii din Abidjan. Banda dintr-un cartier se-ntîlneşte cu banda dintr-alt cartier şi dansează faţă-n faţă în loc să se bată. (...).

În aşteptare, filmez oraşul, mizeria pe fundalul bogăţiei, acoperişurile de tablă ondulată ale bidonville-urilor de sub turnul hotelului Ivoire. Îi intervievez pe şefii bandei, pe dansatori, pe tinerii derbedei care vorbesc între ei argoul nouchi. Vorbesc despre violenţă, despre imigranţii săraci din Burkina-Faso care fură pentru a supravieţui şi pe care cei din cartier îi pedepsesc înfigîndu-le în craniu cuie foarte lungi, ale căror extremităţi le bat în stîlpii electrici din lemn.

xxx

Jamel scotoceşte printre discurile mele, deschide televizorul, pune pe M6 şi se uită la clipuri. Trebuie să se trezească cu noaptea-n cap ca să meargă la Béthune. Îi spun: "Nu-ţi fă probleme, te duc eu". E surprins, găseşte că am un comportament bizar, după care e nebun de bucurie şi mă sărută pe obraz. Deschide un pachet de brown şi face două linii pe masă; miroase una şi-mi întinde paiul făcut dintr-un tichet de metrou rulat; îmi iau la rîndul meu linia. Îmi spun că e o confuzie care continuă: Jamel nu bea alcool pentru că e interzis, dar cînd e vorba de heroină sau altele, nici o pagubă. Se vede că Allah şi-a dat acordul.(...). Nu-i ştiu nici numele nici adresa: Jamel, Le Havre, SDF, fără domiciliu fix. Va pierde hîrtia pe care-am notat adresa şi numărul meu de telefon, sau o va uita în buzunarul din spate al jeansului pe care îl va pune într-o maşină de spălat automată.

xxx

Laura vrea să cumpere o carte de la librăria de vizavi. Mă roagă să i-o aleg eu; o carte pe care aş vrea s-o citească, ceva care să vină de la mine. Habar n-am, n-am nici o idee, îi intind un roman de Paul Bowles aproape la întîmplare. Ea-l cumpără.

O sărut pe obraji, pe buze, furtiv. Se îndreaptă spre intrarea imobilului, eu spre maşină, ne facem semn cu mîna. (**din "Nopţile sălbatice"**).

Fără titlu

La vremuri tulburi, confuze, cărţi şi filme tulburi, confuze. În nişte vremuri ca ale noastre, cînd, dintr-un sentiment de vinovăţie pentru trecutu-i colonial, Occidentul încearcă sincer să se deschidă Celuilalt, dar, totodată, din multiple motive, acelaşi Occident îi închide, paradoxal, Celuilalt uşa în nas, o lume echivocă precum cea din **Nopţile sălbatice**, în care fiii şi fiicele creştinătăţii şi ai Islamului - dar mai cu seamă fiii - îşi amestecă trupurile, secreţiile, sîngele, cu violenţă, cu plăcere, cu durere, nu poate să nu inducă în spectator un ciudat, un excitant sentiment de delicioasă oroare. În nişte vremuri ca ale noastre, cînd ceea ce pînă nu demult se numea Istorie apare din ce în ce mai vădit a nu fi decît un mit (căci puţini mai cred astăzi că ceea ce ni se întîmplă are vreun sens, vreun ţel), o carte ori un film ce aglutinează frenetic scene şi întîmplări de o pregnanţă halucinantă şi care sînt tot atîtea şocuri pentru spectator, dar care nu se leagă între ele, nu duc spre nimic, nu poate să nu inducă acea captivaţie plictisită ori plictis captivant în care pare să se complacă acest sfîrşit de veac. Şi în nişte vremuri ca ale noastre, cînd Occidentul şi-a inventat o nouă teamă, teama de sida, şi a făcut din această spaimă o nouă modă, să afli că autorul cărţii ori filmului nu numai că face parte din grupul (încă restrîns) al noilor Eroi, dar chiar că a căzut la datorie e sursa unui nou frison delicios. Cărţile acestea nu sînt nici bune, nici rele. Sau, mai bine spus, nu astfel trebuie judecate. Cărţile acestea, prin trăirile pe care ţi le produc, te fac propriul tău contemporan.

Radu TOMA,
directorul editurii BABEL

Time-out

Peggy Guggenheim, Santomaso şi cu mine eram într-un restaurant la Veneţia. Mai erau doar două persoane în acea sală, care luau masa în tăcere. Am început să le spun că-mi schimbasem părerea despre francezi şi italieni. Ani în şir îi preferasem pe francezi din cauza inteligenţei lor şi găsisem că italienii sînt jucăuşi, dar neinteresanţi din punct de vedere intelectual; cu toate acestea, recent am descoperit că francezii au un spirit rece şi sînt lipsiţi de libertate de gîndire, în timp ce italienii mi se par calzi şi surprinzători. În clipa aceea mi-am dat seama că acel cuplu care lua masa în aceeaşi sală cu noi putea fi francez. M-am întors spre ei şi le-am strigat, "Sînteţi cumva francezi?" Doamna răspunse, "Da, dar sîntem cu totul de acord cu dvs."

John CAGE

Săptămîna ...

ADINEI DARIAN

"Nu vă mai pun întrebarea, că o ştiţi deja... - Pentru mine, toate săptămînile sînt cinematografice. Dar în săptămîna de care mă întrebi, chiar au fost cîteva **evenimente** cinematografice: gala **César**-urilor, de pildă! Sigur că nu ne priveşte pe noi, aţi putea să-mi spuneţi... dar eu subscriu la ce spunea Mastroianni, în chip de personaj fellinian, la această gală: **En avant, vive le cinéma! (rîdem)**; aş putea s-o iau ca deviză săptămînală. De ce spun c-a fost un eveniment (şi pentru noi, care iubim cinematograful)? Datorită atitudinii managerilor şi cineaştilor francezi, care fac an de an din această noapte a **César**-urilor un act de cultură: prin imagini, prin muzică, fac o rememorare a tuturor creatorilor, aproape o mică istorie... un defileu al istoriei filmului! În memoria celor care au dispărut în anul din urmă (Arlétty, Marlene Dietrich, Audrey Hepburn...), pînă la cei care sînt în sală... au făcut episodul acela cu teatrul optic... după aia au trecut la Oury şi Funès... chiar a fost amuzant, pentru că Oury spunea: O să rîdeţi, nu-ştiu-ce... n-a rîs nimeni!, dar ei, nu că nu ştiu acest lucru... dar ei îşi **respectă** propria cultură, creatorii... şi asta dă o statură şi unor interpreţi, ca Romane Bohringer, care se află la primul său premiu şi rol în cinema. **À propos, cum vi s-a părut** Nopţile sălbatice? **ştiu că l-aţi văzut la Berlin**... Sigur că nu poţi să nu fii emoţionat cînd un cineast de 35 de ani, după un film ca ăsta moare... Mie Collard mi se pare apropiat de Boris Vian, au biografii aproape identice: au cîntat în orchestre de jazz fiecare, au avut vieţi extrem de mişcate... **Spuma zilelor** a fost un roman-cult, exact aşa cum este acesta un film-cult pentru Franţa de astăzi... şi mi se pare extrem de semnificativ acest lucru, pentru că nu cred că în multe ţări se întîmplă asta... Sigur că e-o stare de emoţie, dar opera în sine e valoroasă şi ea aduce nişte semnale; Vian se ocupa de sex, de violenţă şi de rasism; acuma, poate să fie un rasism în sensul unei morale diferite, unor obiceiuri diferite. Revin la film: filmul este remarcabil ca cinema! E un film în care se vede tinereţea autorului, un film extrem de vital, care comunică o mare energie, dar urmărit foarte bine la montaj... Eu l-aş cita aici pe Toscan du Plantier, care şi el a ales acel citat din Musset - ţi-l aminteşti? acela cu: Am 18 ani şi nu mai cred în dragoste... el îl parafraza, şi spunea: nu mai avem 18 ani, dar credem în dragoste. Este un motto bun pentru cinema. Eu nu cred că arta se poate naşte din ură şi discordie; cred că paralizează creaţia... **Alt eveniment?** Al doilea, la care am participat direct de data asta, a fost înmînarea de către ambasadorul Franţei, dl. Renaud Vignal, a medaliei Ordinului Artelor şi Literelor franceze lui Dan Piţa... Piţa a vrut să o primească aici, şi nu la Paris, iar dl. Vignal a făcut un gest - pe lîngă atîtea pe care le-a făcut, prin care-şi arată dragostea faţă de România -, a făcut un lucru extraordinar de tuşant: deşi era o ocazie solemnă, i-a spus lui Piţa - Invită-ţi prietenii! Şi el şi i-a invitat - unde? în saloanele Ambasadei Franţei... a fost ceva foarte neprotocolar, parcă eram la un cocktail la unul din noi acasă!.... şi el a primit această distincţie, care-l onorează şi pe el, şi cinematografia noastră. **Al treilea?** Cel de-al treilea eveniment al săptămînii care s-a încheiat... nu pot să ţi-l spun! Am să te las să-l descoperi în zilele următoare... pînă apare "Dilema" nu va mai fi o dilemă, dar am să te las să-l descoperi singur; îţi spun doar un lucru - că acest eveniment priveşte direct revista "Noul Cinema"! **Deci, mă lăsaţi în suspans**... Exact, că doar sîntem în cinema... şi pentru că am ajuns la revistă, pot să-ţi spun că "grundul" săptămînii - pe care am prezentat-o aşa, într-un cadru mai fastuos... - este de fapt lucrul la redacţie: tipografia, textele, sumarul, proiectele imediate, de perspectivă... corecturi, fotografii, titluri, machetă... eh, macheta e-un lucru foarte important... şi, aşa cum ştii, oricine şi-alege o profesie din publicistică, are o pasiune (pe care cred că o-mpărtăşeşti, după cum se vede, că ne-ntîlnim să discutăm sîmbătă după-masă la redacţie!), pe care nu o poţi face cu ora - o faci cu viaţa! Cam asta e... Ah, şi a mai fost ceva pentru mine săptămîna asta (nu ştiu dacă o să fii de-acord): au fost minunatele zăpezi de altădată... pentru că zăpada ne-ntoarce în copilărie, şi poate-aşa... din cînd în cînd... e bine să mai dăm în mintea copiilor!

P.S. Al treilea eveniment la care se referea A. D. este premierea de către UCIN a revistei "Noul Cinema", pentru **promovarea filmului românesc.**

Pagini realizate de
Alex. Leo ŞERBAN

În absenţa modelelor

După starea de graţie democratică din '89 conflictele politico-etnice amanetează secolul XXI

Cînd în 1986, Gorbaciov, prim secretarul luminat al PCUS, înlocuia pe unul din conducătorii unei republici asiatice, dovedit incompetent şi corupt, cu un rus, populaţia musulmană, simţind că se poate, a ieşit în stradă, a devastat nişte magazine, a dat foc unor autoturisme, anunţînd astfel că nu va suporta să fie condusă de un străin. Poliţia a intervenit în forţă, au fost arestaţi şi apoi judecaţi instigatorii şi agitatorii sub acuzaţia de naţionalism, ceea ce în termenii ideologiei comuniste era un delict. Liderii vremii au considerat totul un accident şi după aplicarea unei represiuni moderate şi-au văzut de "perestroika". N-a fost decît începutul.

Mai erau şi alte semne: cealaltă noţiune-cheie a politicii lui Gorbaciov, "glasnosti", a permis deschiderea unei largi şi patetice dezbateri despre crimele comunismului. După recuperarea adevărurilor uitate de la dezgheţul iniţiat şi apoi îngheţat de Hruşciov, dezbaterea a luat o turnură neaşteptată: "democraţii" condamnau trecutul ca pe o aplicare monstruoasă a doctrinei colectiviste. "Conservatorii" susţineau că revoluţia din 1917 a fost un efect necesar al istoriei Rusiei în care s-au reunit două tendinţe: cea naţională, creatoare, şi cea internaţionalistă, distructivă. Lenin ar fi reprezentat-o pe prima, iar grupul Buharin, Troţki, Zinoviev, Kamenev, Radek, Rakovski (în care doar Buharin era etnic rus, stricat însă de un lung exil) pe cea de a doua. Nu e lipsită de importanţă constatarea că grupul naţionalist nu era alcătuit doar din oportunişti de ocazie ci şi din oameni cu un statut eroic de disidenţi, din scriitori cu talent şi faimă. Punctul în care se făcea joncţiunea cu comuniştii anti-gorbaciovieni era rezistenţa la europenizare: străine de spiritul rusesc erau considerate atît dreptul la proprietate, cît şi economia de piaţă, ca să nu mai vorbim de revista "Ogoniok".

Mişcările de renaştere naţională din republici se organizau în Fronturi Naţionale a căror orientare anti-rusă era evidentă, chiar cînd nu era afirmată răspicat. Ca o reacţie au apărut Interfronturile, susţinute de Moscova, şi care teoretic apărau drepturile populaţiei ruse, dar nu în ultimul rînd dreptul ruşilor de a-i conduce pe "fraţii" lor non-ruşi. Discursul unor lideri de tipul Jirinovski a început de mult, dar se aude doar acum.

Evenimentele mai recente sînt cunoscute. Focarele de război se multiplică. Dezmembrarea crează conflict, deplasînd şi reformulînd permanet imaginea străinului, dimensiunea şi identitatea majorităţii şi minorităţii (vezi fosta Uniune Sovietică şi fosta Iugoslavie). Dar şi unirea crează conflict: vezi Germania. După entuziasmul iniţial, populaţia din Vestul Germaniei se exprimă jignitor despre cea din Est. În 45 de ani şi cu ajutorul unui zid au devenit străini, au devenit "ceilalţi"? Violenţele se desfăşoară împotriva azilanţilor, populaţia aplaudă, poliţia întîrzie. Indignare generală. Oamenii de bine se bucură că manifestaţiile neo-naziste au căpătat o ripostă masivă din partea opiniei publice germane, care îşi exorcizează astfel spectaculos demonii istoriei. Dar sînt tineri care incendiază căminele de azilanţi, fantomele trecutului sau mlădiţele viitorului? Şi tinerii pacifişti - antifascişti militanţi - care se pregătesc să voteze PDS, partidul comunist renovat, ce politică vor face peste 20 de ani? Ce majorităţi vor alcătui şi pe cine vor considera străin?

Naţionalismul intră în toate combinaţiile: e pe rînd comunist şi anti-comunist, tradiţionalist şi progresist, autoritar şi democrat, religios şi laic. Toate acestea sînt însă teme de colocvii şi mese rotunde. Şi deşi frecvenţa lor în lume a crescut, participanţii la "dialog" nu de acolo aşteaptă adevărul, ci de la victoria pe cîmpul de luptă: o minoritate înarmată poate supune/cuceri/goni/stăpîni majoritatea. Discriminarea, alungarea, uciderea "străinului" se face în numele unei presupuse sau reale majorităţi care se simte ameninţată în însăşi existenţa ei. Principiile de drept internaţional apără drepturile minorităţilor, dar ca de obicei legile nu au rezolvări pentru toate situaţiile vieţii. Cînd minorităţile persecutate sînt repuse în drepturi rareori se mulţumesc cu prezentul şi cu perspectivele viitorului introducînd trecutul în lista de revendicări. Or, nimeni nu vrea şi mai ales nu poate să plătească pentru faptele celor care nu mai sînt. Există crime care prin însăşi dimensiunea lor anulează posibilitatea reparaţiilor. Tragismul situaţiei din Bosnia-Herzegovina se explică şi prin faptul că acolo se luptă trei minorităţi, în timp ce majorităţile de la care se revendică şi care au vechi socoteli sînt dincolo de hotarele statului care declarîndu-şi independenţa s-a autocondamnat la distrugere.

Şi nu există model fericit de urmat, soluţii de aplicat şi bogăţia nu rezolvă cum s-a crezut - totul. Oricît de mare ar fi produsul naţional brut al unei ţări, el nu poate fi repartizat egal între toţi cetăţenii. Săracii din Statele Unite trăiesc mai îndestulat decît cetăţenii cu venituri medii din cele mai multe ţări ale lumii a doua şi a treia. Nedreptăţiţi de justiţia albilor, negrii din Los-Angeles au venit cu camionetele personale să jefuiască şi să incendieze magazinele coreenilor. Discursul unuia dintre cei mai populari lideri negri, democratul Jessie Jackson este violent antisemit: evreii sînt albii care pot fi persecutaţi. Politica de integrare adoptată de guvernările democrate din anii '60 a produs succese spectaculoase dar şi excese îngrijorătoare pe termen lung. Măsurile preferenţiale faţă de minorităţi distorsionează efectele legilor concurenţei, introduc arbitrarul în selecţie, abuzul şi minciuna în viaţa publică. Clinton a obţinut votul majorităţii promiţînd tuturor minorităţilor că le va satisface pretenţiile. De cînd e preşedinte, ezită. Pentru că fiecare pas în direcţia unei minorităţi recompune o altă majoritate în direcţia opusă pasului. Arthur Schlesinger îşi pune nădejdea în demografie, despre care afirmă imediat că e o ştiinţă care greşeşte mereu. Şi Jirinovski vorbeşte despre demografie. Acolo vede el primejdia.

În 1989, pentru prima oară în istoria umanităţii lumea părea solidară în adoptarea modelului de stat democratic, dar imediat după acest moment de graţie s-a declanşat puhoiul conflictelor politico-etnice. E greu de stabilit unde e cauza şi care e efectul. Oricum a susţine că naţionalismul e retrograd, că xenofobia e criminală, că democraţia e superioară înseamnă a nu spune nimic. Politica presupune rezolvarea problemelor care există şi nu declararea lor drept inoportune.

"Politica - scria Metternich - e ca un spectacol care nu se mai poate opri după ridicarea cortinei. E absurd să anunţi în acel moment că reprezentaţia nu va mai avea loc. Piesa oricum o să se joace, fie de către actori, fie de către spectatorii care se vor urca pe scenă".

Magdalena BOIANGIU

Un candidat la preşedinţie

Karadjici a fost invitat la Moscova. – Se pun bazele statului de la Canalul Mînecii la Vladivostok?

Vladimir Jirinovski, şeful opoziţiei ultraconservatoare şi naţionaliste din Rusia, nu este un marginal: la alegerile prezidenţiale din 1991 a ieşit al treilea, cu 6,2 milioane voturi ceea ce a reprezentat 8% din sufragiile exprimate. Se consideră un învins de marcă - şi dacă e să analizăm lucid aşa şi este, pentru că primii doi candidaţi, Elţîn şi Rîjkov au avut de partea lor în campania electorală structuri ale aparatului de partid şi de stat, pe cînd Jirinovski e un produs al societăţii civile. E creditat cu o influenţă de 15-20% asupra populaţiei ruse. Partizan al unui regim autoritar el combate reformele, sionismul, islamul, America, propune ca deşeurile nucleare din Rusia să fie deversate în Ţările Baltice...

Reporterul revistei "L'Evénement du Jeudi" din care am extras fragmentele de mai jos, consideră această ultimă propunere uimitoare (étonnante).

Deocamdată, Jirinovski se declară anticomunist. Aşa a apucat. Cînd se va face joncţiunea, previzibilă, cu liderii devotaţi idealului colectivist (civili şi militari) va avea în sfîrşit la îndemînă mijloacele cu care să uimească lumea:

Jirinovski: Trebuie să înceteze presiunile care duc la dezintegrarea statului rus. Trebuie să înceteze apartheid-ul contra ruşilor şi în Estonia şi în alte părţi.

Elţîn învaţă să fie prudent. Ţine seama de politica mea şi de sentimentele naţionale. Rusia are drepturi istorice asupra Ţărilor Baltice şi asupra Finlandei. Şi n-aş da înapoi nici în faţa unei noi reîmpărţiri a Poloniei. În ceea ce priveşte Alaska - am cedat-o americanilor pentru 99 de ani, contractul a expirat... Vă rog să mă înţelegeţi bine, sînt partizanul păcii, al garantării actualelor frontiere, al aplicării acordurilor de la Helsinki. Dar dacă alte ţări, dacă situaţia internaţională, dacă o renaştere rusească vor pune în discuţie frontierele, noi avem revendicări teritoriale.

Rep.: Dar toate aceste ţări sînt independente.

Jirinovski: În Finlanda biserica rusă a fost închisă. De ce? Liceul rus a fost transformat într-o magazie. De ce? În Estonia, ruşii, care sînt 40% din populaţie, n-au drept de vot. De ce? Asta-i democraţie sau apartheid? Şi tot eu sînt considerat fascist?

Rep.: Aţi asistat la slujba ortodoxă din catedrala rusă de la Paris?

Jirinovski: Foarte emoţionant. Se poate regăsi acolo Rusia prerevoluţionară. Şi m-a impresionat entuziasmul ruşilor exilaţi. Nu cred că un alt om politic rus s-ar putea bucura de o asemenea primire la Paris. Pentru că politica mea e "naturală": exprim pur şi simplu starea de spirit a majorităţii. La Moscova propaganda oficială afirmă: "Jirinovski este Le Pen al nostru". Le Pen? Ei şi? Am văzut cartierul arab din Paris. Pericol! Pericol!

Rep.: Care e pericolul?

Jirinovski: Democrafic. Delincvenţa. Religia. Civilizaţia franceză e în pericol. Lumea creştină. Într-o zi o să fiţi o minoritate în propria voastră ţară. Parisul o să fie un oraş arab, tot aşa cum Constantinopole a devenit Istanbul. Islamul este o religie dinamică, tînără, agresivă. Şi poate că în Franţa doar Frontul Naţional este lucid... Nu e vorba de rasism. Trebuie să prevenim primejdia distrugerii şi a cuceririi Rusiei şi Franţei de către musulmani. Restauraţia Imperiului Otoman este la ordinea zilei. agresiunea în Balcani, unde Iugoslavia a dispărut, agresiunea în Asia Centrală, unde Rusia dă înapoi... În Armata din Adzerbaijan sînt ofiţeri turci dar şi voluntarii ruşi completează armata Armeniei. Trebuie creat un stat european de la Canalul Mînecii pînă la Vladivostok, pentru a salva civilizaţia creştină.

De la "Trăiască Hitler" la "Trăiască STASI"

O provocare adresată lumii întregi

"Ce-nseamnă la voi în Franţa libertatea de expresie?" - întreabă absolut candid Jörg Gerisch, comisar şef la poliţia din Frankfurt pe Oder. Jörg Gerisch are 31 de ani, zece ani de serviciu în poliţia fostei Republici Democrate Germane. Acum bîjbîie împreună cu cei 87.000 de locuitori ai acestui mic oraş de pe malul stîng al Oderului, la frontiera cu Polonia. S-au rătăcit printre noile concepte care se numesc şomaj, democraţie, libertăţi individuale, economie de piaţă, menţinerea ordinii. De fapt menţinerea cărei ordini?

Pînă acum totul era simplu pentru comisar. Nu avea nevoie de nici un pretext ca să umfle discret orice scandalagiu şi să-l închidă fără nici un fel de altă formalitate. În biroul său minuscul, care miroase a varză, comisarul caută cifrele, se enervează şi în cele din urmă renunţă: "Sigur că sînt mai multe furturi, pentru că sînt mai multe lucruri de furat. Pînă acum la Frankfurt pe Oder toţi puteau să lase fără grijă uşa deschisă. De cînd cu reunificarea, puştii sînt dezorientaţi, cred că totul e permis şi profită". Un exemplu: comisarul scoate din dulap o bîtă de baseball pe care scrie "Heil Hitler" şi e desenată o cruce îmbărligată. "Asta ştiu - zice el - e interzis de lege. Dar, cînd tinerii care-şi zic de extremă dreaptă ies în stradă şi urlă «Afară cu polonezii» e delict sau nu?" Şi continuă la fel de serios: Voi în Franţa aveţi probleme cu arabii. Cum faceţi?"

Necazurile comisarului au început în 8 aprilie, zi în care polonezii au avut voie să intre în Germania fără vize. Dar la Frankfurt pe Oder polonezii au fost întotdeauna o problemă. Rîul Oder, care taie oraşul în două, separă din 1945 Polonia de fosta R.D.G. O frontieră mult timp contestată şi de-abia recent recunoscută. Ceea ce n-a împiedicat extrema dreaptă germană să repete, în toată perioada conflictului din Golf că Silezia - de pe cealaltă parte a frontierei - e Kuweitul Germaniei... În afară de asta nemţii s-au autodefinit întotdeauna ca "buni muncitori" în comparaţie cu "beţivii trîndavi" din Polonia. O poveste veche... Aşa că pe 8 aprilie seara, o bandă de tineri excitaţi a ţîşnit pe Podul Prieteniei strigînd "Heil Hitler" şi "Polonezii afară!". Un autocar al unei orchestre simfonice poloneze a fost devastat. De ziua naşterii lui Hitler, 20 aprilie, temerile erau mari. Comisarul Gerisch era pregătit. În zadar. În ziua aceea doar delegaţiile cetăţenilor paşnici s-au dus pe pod cu o pancartă: "Bine aţi venit, prieteni polonezi!" şi cu trandafiri.

"Nu sîntem nebuni. Ce rost avea să facem ceva, cînd toată poliţia ne aştepta?" - explică Rudolph Kranz, 19 ani, şomer la fel ca toţi prietenii lui, care sîmbătă au preferat să se umfle cu bere, într-un apartament nenorocit, decorat cu posterul lui Mick Jagger şi portretele lui Hitler. De ce Hitler? "Pentru că sîntem mîndri că sîntem germani" gîngăvesc băieţandrii împopoţonaţi cu ţoale neo-militaro-naziste. De ce polonezii? "Pentru-că-sînt-ca-evreii-pungaşi-şi iau locurile de muncă - care se-cuvin-nemţilor-curaţi" - recită alţii. Cei mai puţin stupizi mărturisesc că scopul acestei provocări este scandalul: indiferent cu cine, cu poliţia, cu polonezii, cu suporterii altei echipe de fotbal... E clar. Cei mai isteţi explică în cele din urmă: "Aici, de ani de zile, comuniştii au fost cei buni, capitaliştii - cei răi. Acum e invers. Măcar să strigăm "Trăiască Hitler" sau şi mai bine "Trăiască Stasi!".

Michel GEORGES

L'Express-1991

Între ciocan şi nicovală

O corespondenţă de "ultimă oră" de la Berlin

"Berlin, 10 Noiembrie 1989. Punctul de trecere Bronholmer Bruecke. Zeci de oameni necunoscuţi din vest şi est se îmbrăţişează. Bucuria atinge paroxismul. Nimeni nu strigă sloganuri germane. Bucuria pură explodează. Nimeni nu pomeneşte nimic despre o Germanie unită. Caravane de **Trabi** şi **Wartburg**uri sînt aclamate. Aplaudate ritmic. În mijlocul acestora apare un turc din Berlinul de vest, în microbuzul său VW, întorcîndu-se din est. Apariţia lui irită mulţimea euforică, care acompania apariţia şi trecerea fiecărui Trabant ori Wartburg cu aplauze ritmice şi cîntece de voie bună. La apariţia turcului unele feţe se întunecă brusc. Cîntecul se întrerupe. Aplauzele amuţesc. Ca un răspuns la primirea de gheaţă care i se face, turcul strigă mulţimii: Bun venit şomajului! Atmosfera se strică. Ce vrea **dieser Scheisskanacke?** Turcul ăsta căcăcios aici? strigă cineva. Cîţiva membri, răzbiţi de alcool, din comitetul de primire încep să lovească microbuzul cu picioarele." *

Cu toate acestea primul sfat pe care l-au primit cetăţenii turci domiciliaţi în Germania de la preşedintele lor Turgut Özdal, a fost: duceţi-vă în Germania de est şi ajutaţi la reconstrucţie. Şi asta încă înainte de unirea monetară. Ţara trebuie să prospere nu numai din impozitele pe care le plătiţi, ci şi cu aportul vostru direct adus redresării economice.

Zis şi făcut, o seamă de mici întreprinzători şi-au strîns bagajele şi s-au mutat în est încercîndu-şi acolo norocul cel nou. Magazine de legume-fructe, mici restaurante şi aşa-numitele **Imbissbuden** – chioşcurile cu cîrnaţi şi chebab, ateliere de sticlărie şi reparaţii. O întreagă reţea comercială şi de servicii existente în vest şi care colorează viaţa oraşelor, punctîndu-le cu exotism şi culoare, ar fi de dorit în cenuşiul şi prăfuitul est. 33.000 de firme şi întreprinderi au fost fondate de imigranţii turci în ultimii 20 de ani. Cu peste 100.000 de locuri de muncă, reprezentînd un dever anual de 25 miliarde de mărci şi o investiţie de aproximativ 6 miliarde de mărci anual. O contribuţie remarcabilă.

Cu toate acestea, cei mai mulţi care au făcut acest pas în est au fost în primejdie de a-şi pierde viaţa. Potenţialul de energie, care se transforma în violenţa din rîndurile tineretului, (în lipsa educaţiei, în lipsa unui scop mai nobil, încercînd să găsească justificare în teama faţă de ziua de mîine), a făcut ca Germania să apară pe prima pagină a ziarelor cu o celebritate crescîndă, pe care nu şi-ar putea-o dori. Pe care de fapt nu şi-o poate permite. Teama de viitor. Sărăcia în est. Inegalitatea vieţii dintre est şi vest. Teama vestului că va pierde privilegiile pe care cu muncă, disciplină şi rigoare şi le-a cîştigat. Cu sacrificii reale şi o încrîncenare de invidiat. Problemele sociale existente în est, dar şi în vest. Recesiunea. Prăbuşirea marilor puteri. Ameninţătoarele imagini ale slumsurilor americane şi din oraşele englezeşti. Mizeria şi promiscuitatea care, în unele situaţii extreme, ajung pînă la crima juvenilă. Vezi Liverpool. Toate acestea îi fac pe germani să-şi simtă reţeaua socială cu care s-au înconjurat periclitată. Şi să încerce. Fiecare pe potriva puterilor. Educaţiei şi moralei. Să se baricadeze. Problema este dacă ridicarea unui zid în jurul Comunităţii Europene va fi soluţia faţă de exodul mizeriei din lumea a treia. Statul şi politicienii încearcă să ajungă la un consens pentru a-şi proteja cetăţenii în limitele democraţiei, respectînd drepturile şi libertăţile omului. Există însă o categorie a cetăţenilor cărora aceste propuneri şi soluţii li se par prea tolerante, lente. Ineficiente. În cea mai mare măsură este vorba de estici tineri şi frustraţi. Şi care ajung la manifestări criminale. Din proprie iniţiativă. Sau instigaţi de veterani ai mişcării naziste aflaţi ades în poziţii importante. Poliţie. Politică. Dar şi pe cont propriu.

Cea mai mare parte a populaţiei. Intelectuali. Studenţi. Elevi. Presa. Radio-televiziunea. Etc. Sînt oripilaţi de amploarea şi gravitatea manifestărilor rasiste-naţionaliste-xenofobe din Germania. O parte a politicienilor ca şi guvernul sînt preocupaţi de imaginea Germaniei în lume. Intoleranţa şi agresivitatea au ca obiect tot ce nu se încadrează în imaginea perfecţionistă a unora din germani despre ei înşişi. Lesbiene. Homosexuali. Comunişti. Evrei. Turci. Negri. Străini. Refugiaţi. Şi nu în ultimă instanţă germani.

Între "Ossi" şi "Wessi" conflictul nu e nici pe departe în scădere. Aşa-numitul Sozialpakt, menit a ajuta Germania unită să facă faţă recesiunii mondiale pe de o parte, pe de alta, situaţiei speciale în care se află ţara datorită unificării, a dus la crearea unui zid invizibil. El este momentan sîmburele unor grave conflicte germano-germane. Esticilor le pare că li se taie şi ultima cracă de sub picioare. Vesticii îl privesc ca pe un atentat la sudoarea celor patruzeci şi ceva de ani de temeinică şi eficientă reconstrucţie. Balcanizarea Berlinului şi teama de balcanizare a vechiului vest îi face pe mulţi germani să se întrebe acum dacă, după atîţia zeci de ani, sîngele mai poate juca un rol. Dacă acest popor, care în viziunea lor este leneş, încet la muncă, profitor, revendicativ, obraznic, inconsecvent, poate fi fratele lor de sînge. Ori, un frate vitreg. Sau pur şi simplu doar un vecin.

Cît îi priveşte pe estici, nici ei nu văd lucrurile cu mai multă blîndeţe. Le reproşează vesticilor că se scaldă în confortul lor călduţ şi meschin vrînd să profite singuri de el. Blestemînd unificarea şi preţul ei. Impozitele. Mărirea preţurilor. Scumpirea asigurărilor. Contribuţia la reconstrucţie.

În virtutea suferinţelor la care au fost supuşi de cizma rusească. De pumnul autohton. Al trădării vestului. Dar şi în virtutea bananelor neingerate. A revistelor. A filmelor sexy şi porno nevizionate, esticii revendică fratelui mai bogat jumătate din avere. Părerea multora este: de fapt revendică ca totul să se schimbe cu desăvîrşire. Fără a se modifica nimic. Respectiv. Să trăiască ca în vest muncind ca în est. Partizanii neunificării (ex. Günther Grass) care preconizau ajutorul frăţesc şi solidar în limitele a două state distincte, par să fi avut dreptate. La fel ca înţelepciunea populară. La noi cunoscută. Frate ca frate. Dar brînza-i pe bani. (À propos. Să nu uităm acest proverb. De prea buni patrioţi ce vrem să părem.)

Germanii sînt în acest moment solicitaţi. Oare suprasolicitaţi? Peste puterea lor vreau să zic? Nu cred. Deocamdată sînt ciomăgiţi de istorie din toate părţile. Li se cere: să-şi rezolve problemele acasă. Să se implice în politica mondială. Să ia atitudine faţă de trecut. O evaluare corectă a acestuia pentru a preîntîmpina un viitor pericol. Să găsească un drum corect între pasivitate şi intervenţie. Angajament. Atitudine umanitară şi morală. O nouă politică **gesamtsdeutsch**. Care să reflecte aspiraţiile comune tuturor germanilor pe plan intern şi internaţional.

Răzbunarea istoriei este mai crudă decît s-ar putea crede. Te afli mereu sub aşa-numitul **Leistungsdruck**. Presiunea performanţei. Care îi obligă să se prezinte ireproşabil. Unora le cedează nervii. Imaginea unui cazan clocotind. Din care să se aleagă aurul de reziduuri. Şi otrava. Aceasta îmi pare pe moment imaginea Germaniei. Terifiantă. Fascinantă totodată.

Dincolo de tragicul adevăr al atentatelor şi crimelor ce se petrec în continuare. Începînd cu 10 Noiembrie '89, trecînd prin Hoyerswerda, Dresda, Rostock şi Moelln, trebuie remarcat că nazismul nu este încurajat la nivel guvernamental. Ca nenumărate iniţiative oficiale sau particulare. Individuale sau comune. Iau atitudine faţă de plaga urii. Demonstraţii. Lanţul de lumini împotriva întunericului urii. Scoaterea unor partide şi organizaţii în afara legii. În limitele democratice. Crearea de organisme de luptă împotriva urii faţă de tot ceea ce este străin şi straniu. Tot mai des se pot vedea cetăţeni purtînd insigne cu: **Ich bin Auslaender**. Sau **Ich greife ein**. (Şi eu sînt străin. Şi intervin la nevoie.)

Există şi categoria celor pentru care este de bon ton să fii democrat. Măcar în campanie electorală. Pentru alţii ambiţia de a păstra sau cîştiga voturi duce la promovarea unei politici de izolare şi delimitare faţă de străinii de toate soiurile. În toate sensurile. Pentru unii Germania creşte. Pentru alţii, descreşte. Pentru unii se adaugă Comunitatea Europeană. Pentru alţii ea este doar un apendice tolerat de nevoie. Există şi celelalte două categorii. European din convingere. Şi naţionalist intransigent. Între democraţie, stat de drept şi anarhie, pe moment se practică un dans pe sîrmă periculos şi dificil. Chiar şi pentru germani.

Carmen-Francisca BANCIU

---

* Klaus Farin – Eberhard Seidel - Pielen: Rassismus im neuen Deutschland. **Rotbuch 1992.**

Tribalismul în America

A murit modelul american al integrării? (Convorbire cu Arthur Schlesinger)*

- Din lectura cărţii, imaginea clasică a Americii - creuzet în care diferitele rase, religii şi naţionalităţi s-au amestecat ca efect al jocului democratic - pare a fi în pericol. America e pe cale să devină o ţară structurată pe grupuri de interese particulare, ideea de asimilare cedînd curentului dominant de exaltare a specificităţii.**

- Problema americană trebuie plasată într-un context mai general. Secolul XX, epoca de aur a ideologiilor s-a încheiat. Comunismul, fascismul au pierit şi pentru moment democraţia liberală pare a fi ieşit victorioasă. Dar sfîrşitul războiului rece nu înseamnă sfîrşitul tuturor conflictelor şi cu atît mai puţin sfîrşitul istoriei. Antagonismele naţionale, lingvistice, religioase, etnice refulate de războiul rece, explodează pretutindeni, sfîşiind naţiunile, una după alta şi creînd probleme, chiar acolo unde "ţesătura" e rezistentă. Priviţi la ce se întîmplă în fosta Uniune Sovietică sau în fosta Iugoslavie, dar şi în India, în Africa de Sud, dar şi în Israel, Liban sau Etiopia. Totodată, din cauza modificărilor economice, sociale, ecologice, cu frontiere din ce în ce mai greu de controlat, migraţiile dintr-o ţară în alta au devenit tot mai lesnicioase. Toată lumea se deplasează, toată lumea se mişcă şi oamenii se amestecă. Marea problemă a secolului XXI va fi să facă să trăiască împreună, în aceeaşi arie geografică şi sub aceeaşi suveranitate, societăţi multietnice, compuse din oameni de rase diferite, cu culturi diferite, cu religii diferite. Secolul XXI va fi era critică a ideologiilor şi vîrsta de aur a etnicităţii.

- Aceasta este astăzi problema principală în Statele Unite?

- Virusul tribalismului riscă să devină SIDA politicii internaţionale. În Statele Unite reacţia clasică, normală împotriva anglocentrismului, apoi a eurocentrismului s-a radicalizat. Noua evanghelie etnică respinge viziunea nivelatoare în care indivizi de diverse naţionalităţi se combină, întemeind o nouă rasă. Filosofia care decurge este că America nu e o naţiune compusă din indivizi ci din grupuri, că etnicitatea îi defineşte fundamental pe americani. În această viziune, legăturile etnice sînt permanente şi indestructibile. Divizarea în comunităţi etnice reprezintă structura de bază a societăţii americane şi principiul explicativ al istoriei sale. Pentru a pune capăt inechităţii moştenite de eurocentrism, istoria şi literatura - spun ei - trebuie predate nu ca discipline intelectuale, ci folosite ca terapii a căror funcţie este calmarea amorului propriu minoritar.

- Care sînt motivele acestei evoluţii?

- Cu excepţia Elveţiei, Statele Unite sînt singurul creuzet unde etnii diferite au fuzionat pe scară mare. De ce? Imigranţii care au populat această ţară nu aveau o etnie de origine comună. Aşa a apărut identitatea americană, care transcede subculturile.

Această absenţă a originii etnice comune a favorizat un credo care i-a motivat pe indivizi, în special pe cei dezmoşteniţi, minorităţile ne-albe, în speranţa ameliorării condiţiilor de viaţă, în nădejdea că procesul va evolua în mod necesar de la excludere la includere. Procesul a evoluat foarte lent pentru oamenii de culoare, dar a funcţionat îndelung. Problema este că identitatea americană, întemeiată pe acest ideal de asimilare şi integrare - faimosul "melting pot" - a fost contestată după cel de al doilea război mondial. Întîi prin valul de imigranţi ne-anglo-saxoni, albi, apoi prin minorităţile ne-albe care au cultivat sistematic diferenţa, refuzînd să accepte trecutul, istoria şi chiar, în unele cazuri, limba ţării care i-a primit. America nu mai este receptată ca o ţară locuită de o naţiune compusă din indivizi determinaţi de libertate, ci ca o ţară în care locuiesc grupuri mai mult sau mai puţin implicate în etinicitatea lor. Acest cult al etnicităţii are un preţ. În ultimă instanţă el poate duce la fragmentare, la "regresare", la tribalizare.

- Spuneaţi că istoria a devenit o armă.

- Găsesc neliniştitor faptul că istoria nu mai este utilizată ca o disciplină intelectuală, ci e folosită de minorităţi ca un mijloc de a înfrumuseţa imaginea lor despre ele. Cunoşteam pînă acum "istoria care disculpă", istoria care permite justificarea unui statu quo şi metodele prin care este menţinut. Apare acum "istoria care compensează", care inventează sau exagerează pentru nevoile ei, un trecut mai mult sau mai puţin glorios. În ambele cazuri această utilizare vicleană a trecutului, înlocuirea istoriei cu miturile este o deformare. Nu mîngîind amorul propriu al minorităţilor se pot îmbunătăţi performanţele lor şcolare.

- Denunţaţi de asemenea tirania gîndirii "corecte politic" din campusurile universitare, subordonarea oricărei declaraţii ortodoxiei politice dictate de minorităţi.

- Universităţile şi mai ales şcolile publice, care ar trebui să fie mijloace de integrare, nu mai joacă acest rol şi profesorii, decanii care acceptă şi încurajează diktatul minorităţilor poartă o grea responsabilitate. Dar ceea ce e adevărat pentru marile oraşe nu este adevărat pentru cele mici. Evenimentele care se desfăşoară în fosta Iugoslavie i-au făcut pe oameni să vadă distrugerile pe care le poate provoca explozia unei naţiuni în comunităţi etnice.

- "Scindarea" Americii descrisă de dumneavoastră are şi cauze economice. Răzmeriţele din Los Angeles, luptele dintre negri şi coreeni nu se explică altfel...

- Principala cauză a scindării Americii nu vine de la minorităţi, ci din morga şi autosatisfacţia majorităţii albe. Din punct de vedere istoric, societatea americană este rasistă în legile ei, instituţiile şi reflexele ei condiţionate. Acest rasism este profund înrădăcinat în noi. El se exprimă prin inegalitatea accesului la visul american. Cel mai bun mijloc de reducere al antagonismelor sociale sau a tensiunilor create de competiţia economică, ar fi crearea de locuri de muncă. În Harlem, 40% dintre tinerii între 16 şi 22 de ani nu au serviciu.

- Sînteţi pesimist?

- Sînt optimist în privinţa Statelor Unite, pentru că majoritatea americanilor nu se consideră minoritari. Numărul mereu în creştere al căsătoriilor mixte, între minorităţi, transcede problemele de clasă şi cele etnice. Puterea iubirii, puterea sexului vor fi folosite în căsătoriile inter-comunitare pentru a consolida rezultatul produs de creuzet şi procesul de asimilare va continua. Doar un american din patru se căsătoreşte în interiorul comunităţii sale. Toată lumea se combină. E greu ca măcar un singur grup să-şi afirme o identitate etnică distinctă.

- Dacă e să ne luăm după ultimul recensămînt, la sfîrşitul secolului în California va fi o "majoritate de minorităţi". În 2047, peste două generaţii, "minorităţile" vor reprezenta 47% din populaţia americană. Nu se va ivi riscul exploziei?

- Demografia nu e o ştiinţă exactă. Demografii greşesc mereu. E evidentă creşterea efectivă a hispanicilor. Cei din prima generaţie trăiesc în ghetto şi nu vorbesc engleza. Dar a doua generaţie vorbeşte perfect limba şi visează să facă parte din curentul principal. Mario Cuomo, guvernatorul statului New-York s-a născut în Queens şi pînă la 5 ani nu ştia decît italiana. Astăzi dintre toţi oamenii politici americani, el este cel care vorbeşte cel mai bine limba. Nutresc un optimism raţional în privinţa Statelor Unite, dar sînt mult mai neliniştit pentru Europa. Cu excepţia Franţei, Europa n-are tradiţia asimilării. Statele Unite sînt probabil singura ţară din lume în care cultura comună este multi-culturală.

Jean-Gabriel FREDET
"Le Nouvel Observateur" -
Ianuarie 1993.

---

* Arthur Schlesinger, scriitor, gazetar, fost consilier al preşedinţilor Kennedy şi Johnson.

** Cartea se numeşte "America scindată. Gînduri despre societatea multirasială" (Editura Norton).

Spectatorul bine temperat

Noua democrație: note despre proiect

Ce rezultă din observația aproape trivială că, pe cînd libertatea individului pare a fi înăscută, modul de articulare a libertăților individuale într-un sistem pe care îl numim democrație rămîne o construcție artificială, ce nu trebuie simplu redescoperită ci mai degrabă re-inventată, cum ar spune V.Tismăneanu?

În primul rînd, că rezultatul depinde de structura și calitatea proiectului. Și în al doilea rînd, de realizarea acestuia - mai precis, de realizatorii săi. Cu adăugirea, netrivială, că proiectanții, executanții și beneficiarii proiectului coincid - și, în principiu cel puțin ar trebui să cuprindă întreaga societate abia trezită din somnul totalitar.

Să începem cu discutarea proiectului "democrația în România post-comunistă" (ori, pe scurt "noua democrație"). Din cîte știu eu, cel puțin în faza actuală, acesta nu se remarcă prin cine știe ce riscante originalități, și deci nu justifică îngrijorări deosebite - de altfel, ca în toată lumea post-comunistă. Intențiile de aplicare a verificatului model occidental democrației pluraliste sînt clare și cvasi-unanim aprobate. Și, ca peste tot în lume, s-a simțit nevoia unui soi de contract pe care proiectantul, executantul și beneficiarul "mersului spre democrație" se auto-obligă să-l respecte: cu alte cuvinte, a unei constituții, care să asigure mersul democratic spre o societate democratică. Această Constituție a fost elaborată și adoptată prin vot popular.

Se poate desigur discuta de ce a fost nevoie de o nouă constituție democratică și nu s-a apelat la Constituția din '23 și ea liberală și democratică pentru vremea ei, deși cu inevitabile prevederi acum vetuste (ce ar fi putut fi însă probabil ușor actualizate). Partizanii revenirii la normalitatea înțeleasă în viziunea anului 1923 au invocat - și continuă să invoce - în sprijinul acestei variante avantajele restaurării regimului monarhic, garantul evident al despărțirii de trecutul comunist și simbol al continuității și legitimității. Tot în favoarea acestei variante (în viziunea susținătorilor ei, desigur) ar trebui trecute cîștigarea simpatiei străinătății și a încrederii investitorilor occidentali ca și calitățile de moderator charismatic al unor complicate conjuncturi politice dovedite de Regele Mihai în scurta și tulburata sa domnie. Iar celor ce ar reclama consultarea poporului prin referendum asupra acestei restaurări a legitimității este probabil că susținătorii revenirii necondiționate la Constituția din 1923 le-ar răspunde (desigur, discutabil după canoanele democrației) că, așa cum abolirea monarhiei în 1947 nu a fost făcută prin plebiscit, nici restaurarea ei nu ar cere, cel puțin la început, sprijin popular, care ar urma să fie cîștigat treptat, drept consecință firească a performanței monarhice. Adversarii revenirii la Constituția din 1923 (și la regimul monarhic) - folosesc argumente clasice ce pun în discuție legitimitatea ordinii monarhice în general, invocă îndoieli de pe toate meridianele privind eficiența modernă a instituției și relevanța concretă a simbolului monarhic într-o Românie din 1990 atît, atît de diferită de cea din 1923 și chiar de cea din 1947. Istoria oferă precedente și exemple ambelor tabere. Astfel, monarhiștii amintesc reinstalarea unor suverani fără consultări populare după înfrîngerea nazismului în al doilea război mondial, și se întreabă dacă după colapsul comunismului ar trebui să judecăm altfel. Iar republicanii citează îndepărtarea prin referendum a monarhiei din Grecia, ca și faptul că în nici o țară post-comunistă varianta monarhică nu pare să întrunească majoritatea sufragiilor. Cazul cel mai spectaculos ce ilustrează rolul posibil al monarhiei pentru trecerea în anii noștri de la un regim nedemocratic la democrație - cazul Spaniei - este folosit, surprinzător, atît de monarhiști cît și de adversarii lor. Monarhiștii, firește, scot în evidență meritele excepționale ale acestei istorice instituții în neutralizarea treptată a inamicilor democrației și în asigurarea unui climat stabil, de dezvoltare organică a pluralismului, întemeiat pe uniunea națională în jurul coroanei. În replică, anti-monarhiștii susțin: lipsa de relevanță a acestei tranziții de la autoritarism (și nu totalitarism) la democrație pentru problematica lumii post-comuniste: se citează, astfel, faptul (real) că, în Spania, franchismul, autoritarist, ca orice dictatură militară (de dreapta), a menținut piața liberă și chiar o oarecare prosperitate economică, că deci problema crucială a "ieșirii din roșu" a regimurilor comuniste totalitare - și anume re-inventarea pieței libere pe ruinele unor falimentare economii centralizate - nu are analog în cazul spaniol și că prin urmare orice alte apropieri rămîn discutabile. Sau pot fi citite în mod cu totul diferit de cel invocat de monarhiști. De pildă, din faptul că regele Spaniei a fost educat sub dictatură, că a fost socotit un "produs" de încredere al franchismului și a fost desemnat de însuși dictatorul să-i continue, legitim, "opera" începută în timpul războiului civil, și că aceasta nu l-a împiedicat să se convertească apoi la valorile democrației și să le impună în viața politică a țării sale, se poate trage și concluzia că astfel de evoluții sînt, în principiu, posibile și pot fi și profitabile - îmi spunea odată un est-european, adăugînd: de ce oare le-am nega de la început unor foști lideri comuniști, ca Iliescu, Kravciuk, ori Elțîn, șansa unor astfel de analoage traiectorii? Iată desigur învățăminte ale "lecției spaniole" la care puțini monarhiști s-ar gîndi...

Oricum, însă, cel puțin pentru moment, în România alternativa monarhie-republică este tranșată: poporul a ales. Noua Constituție cuprinde desigur principiile fundamentale ale democrației moderne; în particular, ea cuprinde și posibilitatea schimbării ei, prin vot popular. Desigur, ne putem încă întreba de ce s-a ales o formă ori alta de organizare democratică - și personal, de pildă, cred că o soluție care să dea mai puțină importanță instituției prezidențiale, evitînd deci apelul la personalități charismatice, polarizanți greu de găsit în lumea post-comunistă, ar fi fost mai prudentă. Dar nici un observator de bună credință nu poate nega faptul că actuala Constituție a României oferă un cadru normal evoluției, pe căi democratice, către o societate democratică. "Contractul" pare astfel bine alcătuit și "proiectul" rămîne solid, verificat și atractiv. Totul depinde de aici înainte de executanți.

Mihai BOTEZ

februarie 1993

Literatura română față cu progresul (IV)

© M. Oroveanu

Cititorii revistei **Dilema** se vor fi mirat citind cele trei ale noastre articole în care am vorbit despre caracterul "reacționar" în genere al literaturii române dinainte de 1916 și chiar, mai puțin, de după. Se vor fi mirat văzînd sub semnătura autorului acestor rînduri propuse niște fapte de constatare pe care îndeobște le-a denunțat cu vehemență și mult parti-pris marxismul, atît pe plan internațional, cît și la noi în țară, încît pentru mulți noțiunea de "progres" se corelează cu o direcție ideologică eronată dacă nu chiar defunctă, iar manevrarea acestui termen un anacronism. Într-adevăr, marxiștii (vorbim de cei care încercau justificări raționale în cadrul unei bătălii dinainte cîștigate, după ce comuniștii cuceriseră puterea) au pretins că se corelează cu direcția progresistă a culturii noastre, o recuperează imediat și o dezvoltă. Or noțiunea aceasta de "progres" s-a arătat încă de atunci tare ambiguă; pe de-o parte ea putea fi înțeleasă drept acea direcție ideologică, politică, economică triumfătoare prin crearea României moderne, adică a dezvoltării unei vechi țări agrare, blocată timp de veacuri în dezvoltarea ei normală și apoi drept privilegierea direcției "populiste", democratice, umanitariste a acestei - culturi. Numai că aceste două accepțiuni se băteau cap în cap: democratismul românesc era pro-țărănizant, tradiționalist și anti-capitalist, în timp ce România modernă fusese opera aripei celei mai dinamice a Partidului Liberal care-și găsise expresia în capitalismul bancar, apoi în cel industrial în plină expansiune.

Or comuniștii, cînd au venit la putere, aduși de tancurile rusești nu s-au îndreptat cu recunoștință spre reprezentanții capitalismului (recte industrialismului) dezvoltat și nu i-au considerat măcar niște venerabili precursori; dimpotrivă i-au neutralizat numaidecît, i-au denunțat ca pe niște răufăcători apoi i-au arestat și exterminat în primul rînd pe aceștia: industriași, bancheri, conducători de întreprinderi, tehnicieni ai sistemului și, bineînțeles i-au înlăturat sau scos în afara vieții sociale prin metode nu mai puțin dure pe reprezentanții politici și ideologici ai acestei categorii sociale. În schimb au privilegiat pe "cei-umili", pe "exploatați", pe cei năpăstuiți, adică au reluat discursul populist (de cele mai multe ori pro-agrarian) oricum în avantajul unui tip uman cu care o societate cu adevărat modernă nu avea ce face. În sfîrșit (și aici aveau efectiv de a face cu o realitate importantă) au adoptat viziunea critică a tuturor nemulțumiților din societatea veche, fără să țină seamă de poziția lor, care era în majoritatea cazurilor una tradiționalistă și reacționară, de neînțelegere și oponență față de revoluția socială, economică, industrială care avusese loc sub ochii lor, ba era încă în curs în momentul venirii comuniștilor la putere. S-a privilegiat discursul populist cel mai retrograd, asociat de obicei în cadrul nostru literar (dar și, mai larg, ideologic) cu nemulțumirea față de prezent: în felul acesta un scriitor ultrareacționar cá M. Sadoveanu putea trona justificat în fotoliile ce-i fuseseră oferite de comunism, doar puțin mai înalte decît cele pe care șezuse (sau "șăzuse") în regimul anterior. Iar în același timp, puținii scriitori de factură proletară, uneori cu aderențe socialiste, erau uitați (G.M.Zamfirescu, Carol Ardeleanu, Maria Arsene) sau de-a dreptul exterminați în temnițele comuniste (Vladimir Corbasca). Ce-i drept că și literatura română era și sub acest aspect o dezmințire dintre cele mai categorice ale momentului, scriitorii săi cei mai revoluționari, adică acei care cîntaseră durerea și revendicările "celor mulți", fuseseră din capul locului "de dreapta" (Octavian Goga) sau alunecaseră cu timpul spre extrema dreaptă (Aron Cotruș) iar cel mai de vază scriitor român care-și amestecase numele și personalitatea în cercurile internaționaliste, bolșevizante (Panait Istrati) avea să-și sfîrșească publicistica într-o revistă de disidență legionară.

Desigur că ultima calitate a comunismului la noi în țară a fost consecvența; dar în cadrele unui sistem ideologic rigid (care se schimba cam la un lustru) în perioada jdanovistă (după 1948 pînă la moartea lui Stalin) cultura română oferea în lume unul dintre terenurile de contrast, între realitatea trecutului și prezentului și schema ideologică, cele mai stridente. Căci la toate cele de mai sus s-a adăugat și un fenomen "defavorabil" importat direct din țara vecină împilatoare, unde corespundea efectiv unei realități: condamnarea categorică, încă o dată, a avangardismului artistic, recte a acelei minime încercări de afirmație originală care avusese loc în spațiul așa-zisei Uniuni Sovietice profitîndu-se de libertatea cucerită acolo tocmai în timpul războiului. Condamnarea, prin glasul lui Jdanov, a revistelor **Zvezda** și **Leningrad** și unor tendințe moderniste în muzică (D. Șostakovici) a accentuat blocarea față de orice tendință novatoare și instaurarea dogmei realismului socialist. Pe plan național românesc, aceasta a însemnat condamnarea pentru multă vreme a avangardismului și suprarealismului autohton, de atît de interesantă afirmare în trecut și ruperea literaturii noi de tradițiile novatoare din trecut. În timp ce de Urmuz nici nu se mai pomenea, suprarealiștii români dispăreau (Gellu Naum) sau se reprofilau oportunist în cîntăreți entuziaști și conformiști ai "timpurilor noi" (Virgil Teodorescu); în cel mai bun caz, își găsea un loc în concertul din ce în ce mai monocord al vremii cîte un anarhist asocial și libertin ca Geo Bogza, situat la întretăierea avangardei poetice cu realismul cel mai crud.

Blocarea în conservatorismul artistic (adică pentru trecut, în materie de proză, în "realismul critic") a adus în primul plan al valorificării artistice un spirit de felul lui Caragiale și l-a spălat de toate păcatele pe Liviu Rebreanu, după o eclipsă de foarte scurtă durată, într-un purgatoriu în care își ispășise calitatea sa de "colaboraționist" în regimul antonescian, operația reabilitării sau iertării fiind fericit înlesnită de foarte oportuna moarte a scriitorului, taman în zorile "lumii noi" (1 sept. 1944).

Noțiunea de "progres" nu era în nici un caz legată de avangarda artistică pe care comunismul, devenit din ce în ce mai conservator, a respins-o categoric și, chiar dacă în decursul deceniilor aceasta a fost la rîndu-i "recuperată" ea nu a ajuns pe primul plan al modelelor recomandabile, ci doar a fost dezvăluită cînd și cînd ca o curiozitate, eroii ei supraviețuind în parte și rămînînd mereu dispuși să-și exagereze "acțiunea" (Stephan Roll, Sașa Pană, C. Nissipeanu) în amintiri înduioșate, uneori doar cu accente ironice pentru situația valorificării lor în prezentul pe care-l "visaseră".

Noțiunea de "progres" n-a fost niciodată supusă unei analize sau verificări istorice. În cadrul cultural național și comuniștii au abandonat-o în fapt, cu mult înainte de alunecarea lor din ce în ce mai accentuată în final spre naționalism.

Alexandru GEORGE

Redacția DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 București ● Telefoane: 633.74.03 - 633.31.21 ● Telefax: 312.75.59 -312.89.05 ● Publicația se află la poziția 2106 în Catalogul publicațiilor interne RODIPET SA ● Abonamentele se pot contracta, angajamentele de difuzare se pot încheia și la sediul redacției, et. 1, cam. 9, tel. 633.11.62 ● Abonamente anuale în străinătate: 96 $ SUA sau monedă convertibilă în contul 46.10.009.401.30.03- BRCE ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Mihai BOTEZ, Augustin BUZURA, Ștefan Aug. DOINAȘ, Mihai OROVEANU, Z. ORNEA, Andrei PLEȘU
REDACȚIA: Magdalena BOIANGIU, Tita CHIPER, Radu COSAȘU, Bogdan GHIU, Dora MEZDREA, Teodor SUGÁR (secretar general de redacție), Alex. Leo ȘERBAN, Elena ȘTEFOI (secretar general de redacție), Mircea VASILESCU
CORECTURĂ: Gabriela MAȘEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Gabriela ANDREESCU

Tiparul executat la PROGRESUL ROMÂNESC SA, Calea Plevnei 114, tel. 637.71.96

Anul I
nr. 11
26 martie- 1 aprilie 1993
16 pagini 50 lei

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR: ANDREI PLEȘU

© M. Oroveanu

Din sumar:

- ❒ "Tăceri culpabile. Tăceri sinucigaşe." (Mircea IORGULESCU); "Avocatul Diavolului" (Florin IARU) - pagina 3
- ❒ Divanul Dilemei: Alexandru PALEOLOGU şi Andrei PLEŞU despre Constantin Noica - paginile 4-5
- ❒ "Domnule, să stăm de vorbă..." (Un interviu cu Manole FILITTI) - pagina 8
- ❒ "Daţi Televiziunea cui trebuie..." (Dan C. MIHĂILESCU) - pagina 9
- ❒ "Numai individualităţile sînt creatoare..." (H. -R. PATAPIEVICI) - pagina 10
- ❒ "Dacă Sartre s-a înşelat..." (Didier ERIBON) - pagina 14

EDITOR: FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

> **"Nu înţeleg cum poate o mînă pură să se atingă de un ziar fără o convulsie de scîrbă."**
>
> **BAUDELAIRE**

antinostalgia

Mai-mult-ca-prezentul

Comunismul rezidual

11. Există un “extremism al adevărului”? Cine să judece? Cine să pedepsească?
(Daniel GRANIN)

Un Judex fantomatic pare să bîntuie societatea noastră post-totalitară: “procesul comunismului”. Conceptul acesta acţionează - în planul concret al vieţii sociale şi politice din ţările eliberate de sub comunism - într-un mod ambiguu. Pe de o parte, el pare a se fi născut dintr-un pragmatism uşor revanşard care are în vedere momentul istoric actual al acestor societăţi. A vorbi despre “procesul comunismului” şi a-i sublinia stricta necesitate, prealabilă oricărei instalări a unui climat democratic, e ca şi cum ai zice: înainte de a începe să construim aici ceva mai just şi mai omenesc, trebuie să curăţăm bine acest teren social, altfel fundaţia nu va rezista. Pe de altă parte, conceptul de “proces al comunismului” respiră un idealism moral, de o anume radicalitate, care-l face inoperant în sfera politicului pur. Este limpede că acest concept poate fi utilizat - iar la noi a şi fost folosit în sensul acesta - ca un bau-bau, ca o sperietoare politică. În societatea noastră post-revoluţionară, prezentînd atîtea sechele ale comunismului, cine nu se teme de un “proces al comunismului”?

I-am vorbit odată despre un atare proces unui confrate inteligent şi ponderat. Prima lui întrebare, în replică, a fost: “Dar unde ar începe procesul comunismului şi unde s-ar opri?” Fără îndoială, este o întrebare căreia cu greu i se poate da un răspuns de principiu, darmite unul practic. Or, în lipsa unui răspuns categoric şi precis, valabil la nivelul de înţelegere al cetăţeanului simplu, întrebarea confratelui meu rămîne tulburătoare, capabilă să stîrnească reacţii cu totul imprevizibile, deoarece atinge şi aţîţă nişte complexe inavuabile, depuse pe prundul psihicului colectic al majorităţiii poporului. Nimănuia nu-i place să apară în ipostaza de inculpat, chiar dacă ştie că e de-ajuns să spună un singur cuvînt pentru a se disculpa. Cei care nu vor nici măcar să audă de un “proces al comunismului” îi acuză - pe cei ce se erijează în judecători - de un periculos **extremism al adevărului**. Să fie chiar aşa?

O întreagă categorie socială trăieşte azi la noi într-un climat de vagă teamă, într-o permanentă căutare de motive de autojustificare: e vorba de imensa masă a membrilor de partid din trecut, cei mai mulţi recrutaţi pe baza fricii sau a interesului imediat de ordin social sau material, care - încercînd să se convingă mai întîi pe ei înşişi că nu sunt cu nimic vinovaţi (fie că “n-au făcut nimic”, fie că “au executat doar nişte ordine venite de sus”, fie că “nu se putea altfel”) - se zvîrcolesc într-o laşitate morală care-i face ultrasensibili, refractari la orice idee de “restituire a adevărului”. Care adevăr? se răstesc ei. A existat un singur adevăr, acela al compromisului general al **complicităţii** tuturora, răspund tot ei. Cine se poate situa deasupra acestei unanime abdicări morale, pentru a îndrăzni să-i judece pe ceilalţi? Şi apoi, cum să se stabilească adevărul întreg? O adevărată justiţie nu se poate mulţumi doar cu fărîme de adevăr. Şi, la urmă, cum să se stabilească adevărul **adevărat**? Orice fapt, petrecut fie chiar ieri, cade sub incidenţa interpretărilor. În ce spirit se va face dreptate?

Cel mai greu de stabilit e, desigur, măsura. A formula o acuzaţie, e un lucru; a cere pedepsirea obligatorie a tuturor acestor persoane, este cu totul altceva. Un scriitor sovietic mărturiseşte următoarele: “Problema iertării şi a pedepsirii, a justiţiei şi a achitării, se prezintă într-o manieră complexă în ce priveşte istoria noastră. Eu nu m-aş angaja s-o rezolv. Trebuie s-o facem cu toţii împreună. Departe de a ne cantona în plan abstract, trebuie să abordăm soarta concretă a oamenilor. Nu se poate reveni la represiuni în masă. Am spus «în masă», deoarece suntem cu toţii - deşi în grade diferite - **complici**. Au existat delatori, judecători necinstiţi, anchetatori sadici, au existat cei care tăceau şi acceptau, cei care votau pentru pedeapsa cu moartea, care excludeau, care celebrau arbitrarul şi ilegalitatea. Din acest punct de vedere, vinovaţii sunt foarte numeroşi. O mare mulţime de oameni trebuie să aibă conştiinţa acestei greşeli, altfel va fi imposibil să ne purificăm”. (Daniel Granin: “Pe cine ascundem şi pentru ce?” în **La seule issue**, pp.99-114).

Unei asemenea atitudini i s-a ripostat cu vehemenţă: “E o insultă la adresa luminoasei memorii a celor dispăruţi - să se ceară iertarea criminalilor. N-am auzit despre nici unul dintre ei zicîndu-se că s-a căit./.../ Dacă nu-i pedepsim pe criminali după cum merită, ecourile anilor treizeci se vor auzi din nou… Logica cea mai simplă îi face pe oameni să tragă concluzia că dacă nici crimele cele mai monstruoase nu sunt predepsite, e absurd să le condamni pe cele de mai mică anvergură”.

Frenezia căutării şi descoperirii adevărului cu privire la trecutul politic imediat, pasiunea stabilirii unor vinovăţii - chiar şi pur morale - creează un climat social aparte, în care o seamă de “judecători politici” improvizaţi, recrutaţi dintre victimele comunismului, formează o categorie periculoasă de extremişti ai adevărului: surzi la orice argumente (care de multe ori ţin de nuanţa interpretării), mînaţi de un elan irezistibil al revanşei politice, ei nu mai pot decît cu greu să distingă între justiţie şi răzbunare, între motivaţie şi resentiment. Împotriva unei asemenea instransigenţe a condamnării se poate, desigur, obiecta: “Ilegalitatea în masă reclamă o masă de violatori ai legalităţii. Dacă ne-am porni azi să-i urmărim pe toţi, să-i traducem în faţa justiţiei, ce s-ar întîmpla cu societatea noastră?”, scrie acelaşi Granin. La noi, vechea mafie a activiştilor de partid, aceea care a alcătuit birocraţia politică a epocii lui Ceauşescu, a devenit astăzi, în mare măsură, noua mafie a îmbogăţiţilor peste noapte, din care probabil se va naşte - nu prea tîrziu - noua clasă de mijloc a viitoarei noastre burghezii. Structura morală a acestor oameni - absenţa unei etici a generozităţii, strategia profitului personal, un simţ deosebit al afacerilor, setea de putere economică etc.- toate îi destinează acestui rol.

Exceptînd luarea unor măsuri anti-democratice - de care, fireşte, nu poate fi vorba - nimic nu va putea împiedica această nouă “ciocoime” să deţină azi puterea economică, mîine puterea politică. A-i implica în procese, pentru trecuta lor aderenţă la partid şi pentru abuzurile săvîrşite în această calitate, ar fi o tactică politică discutabilă: n-ar agita ea spiritele şi n-ar rămîne fără rezultat, în condiţiile în care nu există o reală separaţie a puterilor în stat? Care partid politic cu simţ practic îşi poate înscrie în programul său, în clipa de faţă în România, un punct intitulat “procesul comunismului?” Există o cracă electorală pe care nimeni nu e dispus să şi-o taie de sub picioare. Oricît s-ar situa în sfera conceptelor morale, un proces intentat **comunismului** rămîne un proces intentat **comuniştilor** de ieri. Dar care dintre aceştia mai este astăzi ceea ce a fost ieri? Iar întrebările fără răspuns încep să curgă: care comunişti? cine să-i judece? pentru ce anume? cum să-i pedepsească?

O soluţie ar fi, poate, aceea de a înlocui travaliul dificil şi complex al tribunalelor prin travaliul conştiinţei. Căinţa, înţelegerea propriilor erori, regretul manifest etc. sunt stări prin care fiecare trebuie să treacă: altfel, procesul reînnoirii morale rămîne de neconceput. Bineînţeles, vor exista voci care se vor ridica cu putere: Cum, criminalii se plimbă în libertate, iar voi faceţi apel la conştiinţa noastră?... Părerea mea este că acestora ar trebui să li se răspundă: singura şi adevărata judecare a criminalilor aparţine doxocraţiei. Aşa cum, pe vremuri, micile universuri pe care comunismul le-a distrus - boierimea, elita intelectuală, ţărănimea înstărită, micii meseşugari, ba chiar lumea mahalalelor - îşi aveau propriul cod al onoarei, în funcţie de încălcarea căruia excludeau din sînul comunităţii lor pe toţi cei care nu erau demni, fără nici un recurs la justiţia instituţionalizată, ci doar prin refuzul de a mai întreţine relaţii personale sau de afaceri cu ei, de a se înrudi cu ei, de a-i mai saluta, de a-i mai primi în casă etc. - tot aşa opinia publică, prin exerciţiul ei doxocratic, ar putea să-i “excomunice” din sînul ei pe cei care, comiţînd diverse delicte şi abuzuri, s-au condamnat ei înşişi ca oameni. Există, însă, acum la noi o asemenea opinie publică? Este ea pe cale de a se forma? Lipsa, la noi, a unei atare opinii publice, capabilă să blocheze deciziile nomenclaturii de partid în planul moral al convieţuirii sociale, a făcut cu putinţă proliferarea atîtor rele, cum sunt arivismul, falsificarea adevărului scris, escrocheria ştiinţifică şi literară, nepotismul, promovarea non-valorilor etc. Ar trebui ca demnitatea, curajul individual al unei personalităţi de mare prestigiu în stare să ia atitudine fermă, să se combine cu constrîngerea exercitată de o opinie publică scîrbită de compromisuri, pentru ca - în numele unor idealuri etice care nici nu mai trebuie să fie reformulate - să preia pe cont propriu acţiunea judecătoarească. O societatea democratică nu se poate vindeca de propriile-i tare, moştenite sau nu, decît recuperîndu-şi, odată cu demnitatea, şi un cod al onoarei, ferm şi eficace: probitatea şi intransigenţa morală încep la nivelul conştiinţei individuale. A restabili cinstea înseamnă a restabili imperativul legii, al dreptului. Trebuie să poţi condamna. Dacă nu altfel, măcar prin provocarea ruşinii: infractorul trebuie să-şi dea sema că mediul social îi este ostil, şi că acest mediu va fi ostil tuturor ticăloşilor, delatorilor, găinarilor, foştilor “jandarmi ai culturii”, veleitarilor strecuraţi în instituţii de mare prestigiu. A refuza să strîngi mîna cuiva în public trebuie să însemne un act de demascare a imposturii.

Am o dureroasă bănuială că o asemenea viziune asupra societăţii româneşti de astăzi se înscrie în rîndul utopiilor. Nu există - sau, în orice caz, nu e bine să cultivăm ideea că ar exista - o justiţie compensatoare: aceasta e un simplu mit. Există doar un echilibru al lumii care se realizează printr-o compensaţie de tip creştin: cu cît răul a fost mai odios, cu atît mizericordia trebuie să fie mai mare. Dar oare un asemenea discurs poate să aibă vreo rezonanţă în urechea politicului? Morala acestuia - care e o morală a interesului - sapă pe dinlăuntru orice morală a generozităţii.

Chiar şi cei care au fost victime ale comunismului, confruntaţi cu problema pe care am dezbătut-o, îşi mărturisesc dilema. Iată ce afirmă polonezul Adam Michnik: “Pe cînd eram încă la închisoare, mi-am jurat două lucruri: mai întîi, că n-o să fac niciodată parte dintr-o asociaţie de veterani care să dirijeze lupta împotriva comunismului şi, în al doilea rînd, că nu voi umbla niciodată după răzbunare.

Pe de altă parte, îmi repetam, iarăşi şi iarăşi, un vers al lui Zbygniew Herbert: «Şi nu vei ierta niciodată, căci nu stă în puterea ta să ierţi în numele acelora ce-au fost trădaţi în zori.»

Cred că noi am fost destinaţi unei asemenea dialectici - putem ierta numai nedreptatea pe care am suferit-o noi înşine, a răzbuna însă nedreptatea suferită de alţii nu stă în puterea noastră. Putem încerca să abatem oamenii de la ideea răfuielii, dar dacă ei vor să-şi exercite acest drept, nu-i puteam împiedica”.

Ştefan Aug. DOINAŞ

Aduse cu poşta...

Judecata lui Solomon şi ortografia

În învolburarea creată de hotărîrea Academiei de modificare a ortografiei, ultima perioadă a adus o serie de elemente noi.

A devenit evident pentru opinia publică faptul că decizia a fost luată în ciuda **împotrivirii** tuturor specialiştilor români din ţară (inclusiv a celor consultaţi din Basarabia şi chiar din diaspora şi a lingviştilor străini întrebaţi), şi nu numai a “unora”. Singurul lingvist care a susţinut-o (din afara Academiei) a fost slavistul Gh. Mihăilă (care, în graba demonstraţiei, derivă greşit pe î din **înger** dintr-un **i** latin şi propune tot “modelul rus”). Conducerea Academiei şi-a bazat însă propunerea pe un fel de “fumuri ortografice scornite din lulele prelingvistice” de reprezentanţi ai unei mişcări “ştiinţifice” de mase tip Cîntarea României.

S-a arătat că invocarea cîtorva mari lingvişti care ar fi hotărît o dată pentru totdeauna, în problema ortografiei, ca şi cum ar fi vorba de o chestiune atemporală, a fost adesea cel puţin abuzivă, mai ales în cazul lui Maiorescu; ni se pare de altfel o impietate a extrapola la o situaţie diferită opinii îndreptăţie acum aproape un secol – cînd este improbabil că personalităţi caracterizate prin adecvare la realităţile contemporane lor ar fi mers astăzi împotriva curentului profesioniştilor.

A devenit clar că argumentele aduse de specialişti – şi care nu mai pot fi ignorate de oamenii de bună credinţă şi cu discernămînt – împotriva modificărilor preconizate nu reprezintă simple “păreri”, ci **fapte** recunoscute de mult de oamenii de ştiinţă, fie că, din diverse motive, se vrea sau nu să se ţină seama de ele.

S-a văzut că nu numai lingviştii – acuzaţi ca “tehnicieni” (aşa se cheamă acum “miopia politică” de odinioară!) – s-au opus reformei ortografice, ci şi alţi specialişti care nu pot fi suspectaţi de asta: istorici, critici şi teoreticieni literari, profesori de limbă şi literatură, ziarişti, conducători de edituri etc. Specialiştii în ortografie chiar trebuie să fie tehnicieni în domeniul lor, şi oricît de importante ar deveni la un moment dat aceste chestiuni, de aici şi pînă la a face din ele obiectul filozofiei limbajului este o cale foarte lungă. În această discuţie persistă sau este întreţinută o gravă confuzie între **limbă** şi **scriere**, deşi depăşirea ei este o cucerire destul de veche a ştiinţei.

Constatînd dezacordul specialiştilor, conducerea Academiei a negat chestiunii componenta **ştiinţifică**. Devine însă atunci de neînţeles de ce a continuat să se ocupe de ea un for exclusiv ştiinţific. Ni se dă acum a înţelege că ar fi vorba de o problemă internă a Academiei. Dar dacă limba nu e a lingviştilor, ea nu e nici a academicienilor, iar Academia nu este a cincea putere în stat, ca să-şi poată impune deciziile unor instituţii ce şi-au cîştigat autonomia prin Revoluţie şi “simplilor cetăţeni”. Departe de a-i spori prestigiul, concentrarea activităţii pe urmărirea respectării normelor de scriere în orice foaie obscură riscă s-o compromită, coborînd Academia la rolul minor de jandarm în ale ortografiei.

În acelaşi timp, acestei hotărîri i se neagă orice caracter **politic**, argumentîndu-se însă prin aceea că este un răspuns la o “lovitură de stat”. Cum după ştiinţa noastră loviturile de stat (chit că nu în ortografie s-au produs ele) şi răspunsurile la ele ţin de sfera politicului, rezultă că Academia face politică fără să ştie. Oricum, lucrurile sînt percepute ca atare de către cei ce văd în acest act fie revenirea la ortografia Casei Regale, fie preludiul la o eventuală “purificare etnică” în limbă, menită să afecteze imaginea României în lume, fie intenţia de a distruge “podul de flori” de peste Prut exact cînd se discută numele limbii de stat în R. Moldova, fie dorinţa de a descuraja investitorii străini care vor să înveţe româneşte etc.

Devine evidentă o contradicţie nerelevată pînă acum: problema acestei ortografii este ori o chestiune ştiinţifică, şi în acest sens este ea de competenţa **specialiştilor** grupaţi în jurul celui mai înalt for ştiinţific al ţării, urmînd a se concretiza apoi într-o iniţiativă legislativă, a cărei finalizare este singura ce poate căpăta obligativitate; ori o chestiune politică, şi atunci nu Academia, dacă este realmente depolitizată, o poate tranşa, ci numai **puterea legislativă supremă în stat**, singura cu drept decizional la nivel naţional şi care-şi poate îngădui, asumîndu-şi raţiuni politice, o opţiune cu caracter public şi oficial, care poate eventual contraveni nu numai soluţiei ştiinţifice, ci chiar şi curentului de opinie reprezentat de segmentul populaţiei cel mai informat în problemă şi implicat profesional în transpunerea deciziei în practică.

Din această dilemă trebuie să ieşim! Şi aceasta pentru că România a fost adusă în situaţia unică de ţară neguvernabilă din punct de vedere ortografic! Compromisul votat de Academie a bucurat pe puţini (mai ales din cei legaţi sentimental pînă şi de apostrof), a trezit opoziţia multora (în special a celor chemaţi să îl predea în şcoli şi facultăţi) şi a lăsat indiferenţi pe cei mai mulţi (care cred că aceasta nu-i afectează sau cărora nu le pasă), ipotecînd viitorul “şcolarilor din anul 2025”, pe care-i va sili să dreagă ce se strică acum. Desigur, “nimic nu e imposibil” şi “n-o să moară nimeni din asta”. Dar e absurd să ne legăm la cap fără să ne doară, unind “complicatul cu costisitorul”. Şi pînă una alta, chiar cei ce vor să aplice noile reguli nu ştiu exact cum, deoarece excepţiile n-au fost supuse votului Adunării generale a Academiei. Conducerea ei intenţionează să-şi publice “Îndreptarul” abia peste un an, dar specialiştii nu vor accepta să-şi calce conştiinţa profesională din obedienţă; astfel încît se va recurge desigur la toporul pe care conducerea Academiei l-a văzut odată cu “pădurea”, căci pentru mulţi dulce ca mierea e fotoliul de academician. Pentru adaptarea celorlalte lucrări normative, şi mai ales a Dicţionarului academic, va fi ceva mai greu (Puşcariu de dragul acestuia acceptase compromisul). În schimb a cere elevilor să scrie altfel decît citesc în manuale încă mulţi ani de acum încolo, şi profesorilor să-i sancţioneze dacă greşesc, e aproape cinic.

În această situaţie guvernanţii nu mai pot să se facă multă vreme că nu observă ce se întîmplă în acest domeniu chiar dacă sînt atîtea alte probleme de viaţă şi de moarte de rezolvat, şi vor trebui să medieze cel puţin provizoriu criza şi dezbinarea la care s-a ajuns şi aici. Din păcate, la judecata lui Solomon, Academia s-a comportat precum femeia străină, trăgînd fără milă de trupul ortografiei şi profitînd de faptul că are în plus şi puterea. **La raison du plus fort...**

Ioana Vintilă-RĂDULESCU
doctor în filologie, cercetător principal gradul I, Institutul de Lingvistică din Bucureşti al Academiei Române

Redacția noastră i-a adresat domnului Mircea Iorgulescu un set de întrebări care ar putea constitui tot atîtea dileme ale cititorilor, ale lumii românești de azi. Reproducem, în continuare, răspunsurile domniei sale în a căror formulare publicul va regăsi, sperăm, reflecții asupra propriilor incertitudini. Cît despre întrebări, ele pot fi cu ușurință deduse.

Culpabila tăcere

Nu a fost deloc mare ecoul incidentului de presă (pentru moment, așa să-l numim) Goma-Pintilie; cu excepția unor bîlbîite explicații-justificări-scuze apărute în revista "22", oarecum obligatoriu, fiindcă în paginile acestei publicații fusese "incidentul" declanșat, s-au înregistrat mai mult vagi reacțiuni de satisfacție scrîșnită, gen "disidenții între ei". Deși nu despre disidenți (cu sau fără ghilimele) fusese vorba.

Reamintesc faptele, pe scurt.

Într-o scrisoare deschisă, publicată în "22", Paul Goma afirmase că într-un interviu dat în Franța Lucian Pintilie ar fi spus că, "la fel ca toată lumea", colaborase și el cu Securitatea. Scrisoarea lui Paul Goma nu-l privea însă în mod special pe Lucian Pintilie, invocata declarație a acestuia fiind numai un exemplu, unul singur, dintr-un lung șir ce urmărea să demonstreze, după toate aparențele, cît de lași, necinstiți, colaboraționiști, oportuniști etc. etc. au fost și sînt intelectualii români, scriitorii și artiștii mai ales. Erau multe nume în scrisoarea-rechizitoriu a lui Paul Goma - nume importante. Al lui Pintilie era doar unul dintre ele, pomenit oarecum în treacăt. Și totuși, deși Paul Goma nu făcea prima dată astfel de rechizitorii, deși Lucian Pintilie nu era, nici el, atacat prima dată în scopul de a fi compromis moral, imprevizibilul s-a produs. Spre uimirea - moale, este drept - a unora, Lucian Pintilie a cerut să se probeze că într-adevăr a spus ceea ce i s-a atribuit, amenințînd că altminteri se va exila, că va părăsi România pentru totdeauna. Neavînd probe, mai de voie, mai de nevoie, Goma a retractat. "Incidentul" s-a închis.

S-a închis, într-adevăr?!

Reacția lui Lucian Pintilie a părut exagerată. Un capriciu de artist. Cum, adică, Lucian Pintilie nu s-a exilat pe vremea lui Ceaușescu, nu a părăsit România atunci cînd i se interzisese să facă și regie de film și regie de teatru - și vrea să se exileze acum, din pricina unei "banale" calomnii?! Și asta într-un timp cînd insultele, calomniile, vulgaritățile, indecențele sînt practicate de cam toată lumea, într-un fel de voluptuoasă "democratizare" în trivial și grosolănie? Se știa, de pildă, că Elenei Ceaușescu îi plăcea să asculte înregistrările sonore ale scenelor de amor ai căror protagoniști erau inșii din înalta nomenclatură: un privilegiu rezervat. Astăzi, Adrian Păunescu ia apărarea poetului Grigore Vieru amenințînd că va reproduce conținutul înregistrării sonore a unei scene de amor ai cărei protagoniști ar fi conducătorii unei publicații în care literatul basarabean a fost criticat. Ceea ce Elena Ceaușescu făcea discret, în singurătate, avînd, probabil, măcar sentimentul inadmisibilului, Adrian Păunescu face în văzul lumii; iar cînd un **senator** (ba nu! doi: s-a luat după el și senatorul Corneliu Vadim Tudor) utilizează public înregistrări ilegale și șantajează, de asemenea public, de ce să mai tresari la o biată, la o amărîtă calomnie?! Nu e un lux? Nu e o inutilitate? Nu e un răsfăț?

Și apoi, de ce nu s-a supărat Pintilie atît de tare pe alții care, și ei, l-au insultat în presa de-acum liberă din România, de ce tocmai - și abia - nefericitele rînduri din scrisoarea lui Goma l-au adus în pragul hotărîrii de a părăsi definitiv România?!

Scrisoarea lui Goma a părut "normală", iar felul în care a reacționat Pintilie mai degrabă a consternat. A fost socotită, această reacție, o extravaganță.

ÎNCLIN să cred că nu atît sau nu în primul rînd afirmațiile lui Goma l-au împins pe Lucian Pintilie la disperarea de a se gîndi la exil; ci indiferența cu care au fost primite aceste afirmații. Înclin să cred că principala cauză a hotărîrii lui Lucian Pintilie de a părăsi România a fost tăcerea celor pe care îi știa și îi credea apropiați, solidari, alături de el. Situație cu atît mai dureroasă, cu atît mai greu de suportat, cu cît, de această dată, calomnia nu venea dinspre "România Mare", "Totuși iubirea", Europa" ș.a.m.d., adică dinspre o "zonă" de unde oricum nu te aștepți la altceva decît la smîrc, duhoare și puroi. Paul Goma și Lucian Pintilie au fost, sînt - sau ar trebui să fie - solidari, apropiați, alături. Ceea ce îi unește este infinit mai puternic decît ceea ce, eventual, îi desparte. Iar dacă, totuși, Goma s-a lăsat purtat de o inacceptabilă nestăpînire verbală, nu era deloc imposibil ca lui Pintilie să i se dea sentimentul că nu e lăsat singur. Că solidaritatea cu el continuă să existe.

Ceea ce nu s-a întîmplat. Așa cum nu s-a întîmplat nici în alte zeci de cazuri asemănătoare. A reacționat cineva cînd Valeriu Cristea a scris, în iunie '91, în "Adevărul", despre Monica Lovinescu, "a face rezistență la Paris, se știe, a fost și este lucrul cel mai greu din lume" - cînd toată lumea știa (inclusiv Valeriu Cristea!) că Monica Lovinescu a fost atacată și bătută, LA PARIS, de agenți ai Securității ce aveau ordin să o schilodească, în vreme ce la București Valeriu Cristea își încasa liniștit sinecura de la "România literară" ?! A reacționat cineva cînd Augustin Buzura a fost prefăcut, peste noapte, într-un fel de simbol al oportunismului, iar despre cărțile lui s-a spus că au fost scrise "cu voie de la poliție"? Nimeni.

Tăceri culpabile. Tăceri sinucigașe. Cîmp liber de acțiune și ascensiune pentru... **se vede** bine pentru cine anume!

Mircea IORGULESCU

Avocatul diavolului

Limba politică este relativ simplă: ea folosește cîteva mii de cuvinte banale. Limbajul politic, însă, este nespus de complicat. Aici, privirile, tăcerile, pauzele, intonațiile joacă roluri importante. De aceea, toți au nevoie de interpreți ai limbajului politic, de la departamente, comitete centrale și contrainformații pînă la omul de rînd. Păcatele ziariștilor politici, în relația lor cu publicul, vin din aceea că analizele lor sînt unidimensionale, purtînd amprenta marcată a crezului, a prejudecăților, a manierei de interpretare. Pentru a intra în intimitatea discursului politic, este nevoie să joci în cărțile adversarului.

Un nou lider al C.D.

Oricît ar părea de curios, există o persoană care visează, de aproape un an, să devină liderul Convenției Democratice. Mai mult, această personalitate privește spre numita alianță electorală cu un soi de nostalgie a paradisului pierdut și, de aceea, orice ar face, orice ar spune, inspirația și intuiția îl îndeamnă să repete acte și cuvinte ce s-au mai folosit, chiar împotriva sa. Nu e cazul să vă mai țin în tensiune și am să vă spun numele lui: Ion Iliescu.

De aceea, domnul președinte este contradictoriu și nevrozat. În campania electorală, dar mai ales după aceea, dl. președinte a aplicat cu strictețe tactica adversarului său, profesorul. A avut acesta o listă interminabilă de personalități culturale care l-au susținut? Președintele a inventat, și el, o listuță de 45 de ciudățenii protectoare. A fost sprijinit Constantinescu de Asociația "21 Decembrie"? Pe dată, în decembrie trecut, dl. Iliescu este aclamat de o organizație a revoluționarilor-fantomă. A promis contracandidatul că-și va lua consilieri lideri sindicali? Acum, Cotroceniul poartă tratative cu sindicatele pentru racolarea unui consilier prezidențial. Mai mult, dl. președinte se simte obligat, ca șef suprem al guvernului Hrebenciuc, să promoveze politica economică a adversarului său: de influență liberală, de atragere a investitorilor străini. Recent, gruparea FDSN subordonată președinției a votat cu opoziția. Mai că-ți vine să zici că Doamne, iartă-mă, altcineva a cîștigat alegerile! Succesul acestei acțiuni l-a îndreptățit pe președinte să creadă că poate discuta de pe alte poziții cu "dușmanii săi", că poate manevra de asemenea natură încît să-și subordoneze adversarii într-o antantă cordială. Numai că...

Numai că, aici, președintele Ion Iliescu a intrat în conflict cu omul Ion Iliescu. Omul nostru este foarte departe de președinte. Omul este orgolios, coleric, nestăpînit, cu o concepție fixă despre lume și viață. Președintele este "al nostru, dintre noi, pentru noi", culant, cucernic, blînd și zîmbitor. Președintele locuiește într-un palat regal, atît în țară, cît și în străinătate, întîlnește prinți moștenitori, principi, regi (dacă e nevoie), omul urăște monarhia exploatatoare, moșierimea aferentă și burghezia coruptă. Președintele iubește artiștii, omul urăște ziariștii. Președintele este occidental, omul este sovietic. Uneori, omul îi face zile fripte președintelui, umflîndu-l un rîs prostesc atunci cînd se cere seriozitate, apucîndu-și oaspeții de coate, dînd din mîini, ca o morișcă, în timpul interviurilor, pierzîndu-și cumpătul adeseori.

Astfel încît singura salvare a compromisului bicefal este numai investirea sa ca șef al opoziției. Sau, mă rog, lichidarea omului. Din moment ce vom suprima omul, președintele va putea să se desprindă de cele lumești, să plutească, neîncoronat, peste duhul Convenției recunoscătoare. Să te ții, atunci, chiolhanuri tovărășești la partide țărănești!

Florin IARU

Noua democrație: note despre executanți

1. Dosarele

S-a spus de multe ori că în lumea post-comunistă democrația nu trebuie, simplu, eliberată de forțele dictaturii ori re-descoperită - căci nu este înnăscută, ca libertatea - ci trebuie **construită**. Și că particularitatea acestui demers constă în faptul că proiectanții, executanții și beneficiarii proiectului coincid - și, în principiu cel puțin, ar trebui să cuprindă întreaga societate scăpată de coșmarul totalitar. Săptămîna trecută am discutat proiectul "noii democrații". Însemnările ce urmează sînt consacrate societății, privite ca **executant** al acestui proiect, în covîrșitoare majoritate considerat dezirabil și adoptat prin vot, odată cu noua Constituție. Patru sînt aspectele ce interesează de regulă în orice analiză a executantului: istoria și starea sa prezentă, experiența, competența și atașamentul său real la proiect. Mă voi opri pe rînd asupra lor.

S-a evocat mult - dar probabil s-a cercetat mai puțin - "starea" societății românești după decembrie 1989. În perspectiva proiectului "noua democrație", ceea ce interesează în special rămîne ceea ce poate crea unitate de acțiune, înțeleasă nu ca idilică (și desigur utopică) "reconciliere națională" ci ca programatică alianță în vederea atingerii obiectivelor de toți dorite; și, dacă lista elementelor ce ar trebui să contribuie la această terestră înțelegere rămîne foarte lungă, în schimb cea a factorilor care o perturbă, divizînd societatea post-comunistă românească, pare mai scurtă - și, desigur, începe cu **dosarele** (la figurat, desigur!) trecutului (ca de totdeauna - vezi perioada post-nazistă în Germania, și de peste tot - vezi ce se întîmplă și în celelalte țări post-comuniste). Aceasta, dosarul și rolul său, este subiectul comentariului care urmează.

Un ziarist american, întors după revoluția din decembrie 1989 din România, îmi spunea că realitatea română rămîne pentru el un paradox: nu există persoană - publică ori nu - despre care să nu fi auzit, de la alte persoane - publice ori nu - că au fost colaboratori ori măcar profitori ai regimului ceaușist, dacă nu au fost nomenclaturiști ori chiar securiști. Dar dacă grupul social al celor asociați vechiului regim este atît de larg, atunci cum se explică faptul că atîția erau totuși nemulțumiți sub Ceaușescu, cît și faptul că s-au răsculat împotriva lui? - se întreba jurnalistul, adăugînd: Ori regimul comunist se bucura de sprijinul majorității populației?

Nu voi menționa aici modul în care am încercat - și sper să fi și reușit - să-l conving pe interlocutorul american că greșea în aceste silogisme simplificatoare. Mă gîndesc însă că o perspectivă "din afară" asupra problemei ar putea fi interesantă și chiar profitabilă pentru supraviețuitorii dictaturii, cum sîntem în fond cu toții.

Întîmplarea m-a adus departe de România, și de aceea am să încep cu imaginile emigrației asupra "colaborării cu comuniștii". Pentru cei ce au părăsit România înainte ori imediat după instalarea "ordinei roșii", **toți** cei ce au rămas sub dictatură sînt considerați, mai mult ori mai puțin, colaboratori cu, ori măcar atinși de comunism; iar opiniile se întind de la omenească înțelegere (căci, cum spune cronicarul, "omul este sub vremi", și nu invers) pînă la nediferențiată și justițiară condamnare ori măcar generalizată

neîncrederii.

Adevărat, pentru cei ce au plecat din România mai tîrziu, imaginile sînt mai nuanțate: dar și aici este greu de distins rolul "istoriei personale în stabilirea listelor de colaboraționiști și necolaboraționiști, ori chiar a colaboraționiștilor "buni" - de regulă, rămași poate prieteni, colegi, profesori ori șefi "luminați", și desigur diferiți de ceilalți, "cei răi". Ceea ce m-a mirat personal este faptul că aceste liste sînt adesea extrem de diferite, chiar la emigranți venind din același mediu social ori intelectual și de aceeași profesiune. Mai departe, dacă trecem acum la adevăratul subiect al discuției - și anume românii ce trăiesc în România din punctul de vedere al celor ce au trecut (din motive politice mărturisite ori nu) prin închisorile comuniste, cei de **nu** au trecere - mai ales dacă se aflau în condiții analoage celor care au fost întemnițați - rămîn dubioși și apți a fi bănuiți de renunțări, compromisuri, dacă nu chiar de direct colaboraționism. Este probabil că și foștii deținuți politici au ierarhiile lor interne și că și aici se distinge între "mai bine" și "mai rău". Apoi prin cei ce **nu** au trecut prin închisorile comuniste, cei ce nu au reușit să aibă o viață profesională cuviincioasă îi privește pe cei care, uneori cu compromisuri și renunțări, au reușit să n-o piardă pe-a lor, ori și-au refăcut-o după ani de așteptare, cu suspiciune: oare nu au fost și aceștia "oamenii regimului"? Pentru mulți din cei care din motive "de cadre" de care cu toții ne amintim, nu au fost lăsați să-și continue studiile în universități și să devină "intelectuali cu diplomă", cei ce au reușit să intre în învățămîntul superior - mai ales în unele perioade ori în unele facultăți ideologice, ca filosofia ori dreptul - rămîn probabil dubioși: căci pe lîngă întrebarea insinuantă "oare ce i-a atras la filosofie, cînd ea era marxistă, și la drept, care era școala securității bănuiesc și cine știe ce "pacte cu diavolul" fără de care "doar știm și noi, că nu sîntem proști, că nu se poate!". În raport cu toți cei ce au terminat facultățile, cei ce au făcut cariere universitare ori științifice par iarăși să intre în categoria favorizaților regimului - și oricine își închipuie că favorurile se vor răsplăti cu ceva, măcar cu obediență - și de aici pînă la colaborare nu rămîne decît un pas. Aceleași observații pot însoți orice cariere de succes. Pentru mulți scriitori nepublicați, cei publicați, și mai ales cei admirați și premiați, "au făcut probabil jocul" puterii. Șirul exemplelor ar putea fi desigur continuat. În raport cu cei (mulți) ce nu au părăsit niciodată România, cei (puțini) ce au primit aprobarea regimului comunist de a călători în străinătate - mai ales cu familia - și s-au și întors sînt desigur dubioși - și pentru concetățenii lor dar și pentru mulți români din străinătate, care au văzut aici semnul de netăgăduit al trădării ori măcar al legăturii cu puterea.

Mihai BOTEZ

Alexandru Paleologu şi Andrei Pleşu –

Atunci şi acum

Andrei Pleşu: Am găsit, printre fotografiile din ultimii ani, o serie făcută la Păltiniş, în care apăream doi cîte doi în faţa poştei din centru. Sînteţi dumneavoastră cu Constantin Noica, apoi Gabriel Liiceanu cu Noica, eu cu Noica, apoi noi trei şi aşa mai departe. Şi mi-am adus aminte cu melancolie de episodul Păltiniş, care rămîne, în toate datele lui, în ciuda contextului, un episod extrem de tonic. Toţi avem în acele poze nişte figuri foarte destinse, afabile, de oameni foarte bine aşezaţi, care nu au aerul că sînt apăsaţi de o constrîngere sufocantă, iar raporturile dintre noi sînt extrem de limpezi, de luminoase. A trebuit să constat că **ceva** a survenit între timp, care a putut să ne adumbrească pe fiecare în felul lui, făcîndu-ne pe fiecare în parte mai puţin tonici şi mai puţin destinşi decît eram pe atunci. Pe de altă parte, raporturile dintre noi au cunoscut tot felul de fluctuaţii, unele neaşteptate, mai toate stingheritoare. Sigur, m-am temut să trag concluzia că era mai bine atunci decît acum, pentru că, ori de cîte ori aud ceva de genul ăsta mă enervez, dar trebuie să admit că, dacă ar fi să aleg strict între raporturile create între noi **atunci** şi raporturile create între noi **acum** am senzaţia că cele de atunci erau mai aproape de sinele nostru adînc, ca să mă exprim solemn. Pe mine m-a marcat şi m-a întristat treaba aceasta. Mă întreb dacă aţi trăit şi dumneavoastră aceeaşi senzaţie, sau dacă aţi fost preluat în cu totul alt tip de evoluţie.

Alexandru Paleologu: Nu, am exact aceeaşi senzaţie, evident puţin cu altă coloratură, legată de o experienţă a mea, pe care, din fericire, voi, tu şi Gabriel, nu aţi avut-o.

Era mai bine înainte tot aşa cum era mai bine în puşcărie. Trebuie să spun că în puşcărie era foarte bine dintr-un anumit punct de vedere: ştiam foarte clar cine sîntem **noi** şi cine sînt **ei**. Probleme de tranziţie cu ei nu se puneau. Nu existau dileme de ordinul acesta. Existau dilemele noastre, de altă natură, mai profundă. Fericirea nu este neapărat agrement, uneori înseamnă anti-agrement. De multe ori, fericirea constă în suferinţă. Este chiar sigur. Deci, ceea ce oferea atît puşcăria, cît şi regimul Ceauşescu - care era o puşcărie dilatată, cu anumite aspecte aparent atenuate, dar agravate în adîncime - era un climat simplificator, în sensul că, simplificînd raporturile între individ şi stat, dintre individ şi putere, care devin raporturi de incompatibilitate şi exclusiv de sustragere, făcea posibile lucruri mult mai subtile, mult mai umane şi mult mai de preţ, stabilind legăturile interumane la o valoare neofensată, neagresată de incidente care altfel pot surveni.

Între timp au survenit, să nu zic libertatea, ci libertăţile. Căci este sigur un lucru: derapajul care s-a produs în decembrie '89 în favoarea recuperării de către comunişti a puterii nu le-a reuşit acestora în totalitate; noi am cîştigat mai mult decît au recuperat comuniştii. Cu toate aparenţele, este vorba de un pas enorm în sensul pe care îl dorim. Atîta doar, că în vîrf se află instalată o putere ilegitimă, nu comunistă, din ce în ce mai puţin comunistă, dar a unor comunişti. Cum spune foarte bine Lucian Pintilie într-un interviu dat în Franţa, românii vor uimi lumea, dar pentru asta trebuie să facă mai întîi procesul comunismului. Există trei elemente esenţiale pe care trebuie să mizăm, conchide Pintilie: **memoria**, **iubirea** şi **umorul**. Şi eu cred că la aceste trei elemente se poate reduce un raport cu adevărat uman stabilit la un nivel şi moral, şi intelectual.

Revin la fotografiile noastre de la Pătiniş. În adevăr, cînd am fost unica oară la Păltiniş, patronajul lui Dinu Noica mi-a evocat ceva care m-a privit şi pe mine cu mulţi ani în urmă şi care se numeşte **metaxy**.

Andrei Pleşu: Interval.

Alexandru Paleologu: Da. Impresia extraordinar de reconfortantă era aceea a unui fel de Lichtenstein. Nu eram în Republica Socialistă România, ci într-un fel de principat gen Lichtenstein al cărui principe era Dinu Noica. Printre fotografiile pe care le am şi eu de atunci, există două cu Dinu, în două stadii ale plimbării, una în plină natură, alta deja în cadru cvasi-urban, unde continuă dialogul dintre noi, cu nişte fizionomii de dialog mai mult sau mai puţin serios. Mai este apoi şi o fotografie cu noi doi, în care, ca să zic aşa, "ne rîdem" de ne prăpădim - parcă am rîde de Dinu. De fapt, chiar de Dinu rîdeam, pentru că a rîde de Dinu era o operaţie frecventă şi un soi de punere în acord. Rîdeam de maniera lui - deliberată sau nu - de a emite ceea ce eu numeam "aberaţiile" lui - cu sau fără ghilimele -, de acel fel al lui de a rezolva totul, chiar lucrurile cele mai presante şi mai grave, într-un fel de **als ob**. Aceasta este, cred, o terapeutică pe care am pierdut-o acum din cauză că luăm în serios absolut tot ce ni se întîmplă. Nu avem încotro, trebuie să luăm în serios, dar sîntem în pericol. A lua lucrurile integral în serios, fără o marjă fie de parodie, fie de anecdotă, fie de glumă, fie de scepticism, fie de neseriozitate este foarte grav. Eu totdeauna am avut groază de seriozitate şi aspectul omului serios pe mine mă întristează şi mă indispune. Cînd cineva îmi spune: "Hai să fim serioşi", "Gluma e glumă", acela pentru mine e un inamic. Nu pot discuta cu el. Or, cu Dinu mergea chestia asta. Cu toate că el era foarte dotat pentru acest joc, pentru acest badinaj. Prima lui carte publicată, **Mathesis**, este, după mine, o capodoperă de umor filosofic, în care filosofia este luată şi în serios, şi în glumă.

O performanţă ieşită din comun

Andrei Pleşu: Trebuie să admitem că, a obţine, în momentele de atunci, un "principat" autonom de tip Lichtenstein, să-l prezidezi şi să-l faci să funcţioneze e o performanţă cu totul ieşită din comun. Eu mă întreb dacă s-a vorbit destul despre performanţa aceasta sau dacă lumea îşi dă seama care sînt proporţiile ei exacte. Mult mai des se vorbeşte de "colaboraţionismul" lui Noica, de "echivocurile" comportamentului lui decît de o performanţă atît de monumentală cum este aceasta: să obţii, în condiţii de opresiune maximă, un statut de Lichtenstein pentru buna funcţionare a unei echipe de oameni care se ocupă, ca să spunem aşa, cu lucruri gratuite. De aceasta eu sînt iritat ori de cîte ori observ o anumită pripă a stigmatizării lui Noica. Brusc, după '89, au apărut foarte mulţi oameni doritori să anuleze ceva din personalitatea lui. Şi de aici reacţia mea, probabil sentimentală, subiectivă, dar inevitabilă, pentru că, întîi ea se înscrie într-un context în care, în general, tot ce e valoare de cultură este grav atacat, e un delir al dizolvării, al subminării şi al compromiterii oricărei valori intelectuale; mai toate ziarele sînt pline de atacuri, calomnii, suspiciuni care au urîţit pur şi simplu chipul vieţii intelectuale de la noi şi, în contextul acesta, plăcerea de a lovi şi în Noica - căci a apărut şi un curent anti-Eliade foarte puternic, şi un curent anti-Cioran, din unghiuri de vedere diferite - mă face să cred că lucrurile se întîmplă ca şi cum lucrul cel mai urgent care era de făcut după '89 era lichidarea odată pentru totdeauna cu aceşti idoli ai culturii româneşti postbelice care, în fond, nu-i aşa, nu sînt chiar ce zice lumea că sînt... Fie că sînt prea de dreapta, fie că sînt prea atei, fie că sînt prea sofişti ş.a.m.d. În orice caz, încet încet, defectele lor urcă deasupra calităţilor şi ceea ce mă deranjează este că acei care o fac intră, conştient sau nu, în corul foarte nediferenţiat al demolatorilor. Cînd lucrurile vin din partea lui Alexandru George, îţi pui inevitabil întrebarea, bizuită chiar pe o declaraţie a domniei sale, cum că pe el nu îl interesează filosofia lui Noica, de ce, dacă nu îl interesează, se apucă să discute despre acest subiect, pentru că Noica asta e, filosof, în primul rînd. A discuta un caz de cultură în afara determinărilor lui fundamentale nu este a discuta un caz de cultură. În general, a apărut această tendinţă de a discuta oamenii în afara dominantei lor. Discutăm un filosof în afara filosofiei lui, un istoric al religiilor în afara istoriei religiilor, un mare stilist în afara problemei literaturii, şi în general, de trei ani încoace, toţi ne discutăm între noi în afara dominantei noastre. Noi sîntem, la ora aceasta, anexele propriei noastre dominante şi ne raportăm mereu la aceste anexe. Anexele au devenit decisive, ceea ce creează nişte distorsiuni extraordinare. Asistăm la un fel de revoluţie a anexelor, a calităţilor auxiliare, cum ar zice Blaga...

Mai e ceva. Spuneam că generaţia Noica e atacată din unghiuri diferite. Mie de pildă, îmi spune cineva că, declarîndu-mi simpatia faţă de Noica, Cioran, Eliade, manifest în mod inconştient simpatii de dreapta. Protestez. E ca şi cum, dacă eu aş spune că îmi plac Chesterton, Toma de Aquino şi Ion Creangă, cineva mi-ar răspunde că îmi cam plac graşii. Faptul că Cioran, Noica şi Eliade au putut avea adeziuni sau simpatii de dreapta în tinereţea lor nu e argumentul care creează adeziunea mea la ei. Dar faptul că ei au această adeziune colorează specific propria mea adeziune. Este un amestec teribil de criterii.

Şi mai e încă un parapon. Bun, ne răfuim cu valorile acestea, dar dacă e să facem ordine, dacă e să ne răfuim cu toate valorile care au trecut prin episoade de penumbră, avem o mulţime de scriitori şi de critici din anii '50-'60 despre care încă nu am văzut importante articole demascatoare. Nu că eu le doresc, dar mi se pare nedrept să te legi de oameni care în anii aceia erau în puşcărie şi să nu te referi atunci la toate micile sau marile compromisuri pe care oameni foarte onorabili astăzi le-au practicat atunci. Adică, ori o facem lată şi ne jucăm cu dreptatea, ori ne diminuăm puţin intoleranţele.

Bogdan Ghiu: Eu cred că interesul pentru anumite figuri controversate, să zicem, pentru punerea lor în controversă şi dezinteresul faţă de altele, lăsarea lor în penumbră este o formă implicită de selecţie, de recunoaştere. Nu oricine merită să fie pus - chiar inadecvat - sub lampă.

Andrei Pleşu: Sigur că da, dar întrebarea e cît este de echitabilă treaba aceasta. Eu nu ard de nerăbdare să deconspir pe nimeni. Ceea ce nu pricep este că apar nişte sensibilităţi extraordinare în legătură cu unii care sînt aşezaţi într-o anumită parte şi obnubilări totale în rest.

Eu nu contest că vorbesc despre Noica ca unul care - şi aici aţi avut, domnule Paleologu, o intuiţie extraordinară, pe care o simţisem şi eu dar nu îndrăzneam să o formulez ca atare -, după ce a murit Noica, sînt mult mai marcat de el decît eram cîtă vreme trăia. Am simţit pe pielea mea ce se spune în tratatele despre maeştrii spirituali din Orient, anume că maestrul adevărat lucrează asupra ta mai ales după moartea lui. Eu am contestat calitatea de maestru spiritual a lui Noica, dar trebuie să recunosc că după dispariţia lui am simţit "gheara" prezenţei lui mult mai acut decît înainte şi m-am surprins eu însumi mişcîndu-mă în plasa lui, preluînd din mentalităţile lui, chiar din gesticulaţia lui publică, evident fără să-mi dau seama. Dar este vorba şi de iubire aici. Ce s-a întîmplat la Păltiniş a fost, între altele, şi o comuniune din care încet încet s-a născut o afecţiune extraordinară, dincolo de ideologii, de filosofii, de terminologii şi aşa mai departe. Era o comunitate care făcea posibilă o subzistenţă afectivă într-un moment în care afectele erau şi ele contrariate în fiecare zi. Sigur că reacţia mea faţă de tot ce este atac vine şi din această componentă de afectivitate faţă de un om care mi se pare că nu merită încă, şi nu în felul acesta, pus în discuţie. Să vorbeşti despre colaboraţionismul cuiva care a stat zece ani în domiciliu obligatoriu şi cinci în puşcărie mi se pare un exces. Eu ştiu ce înseamnă "colaboraţionismul" lui Noica. Era o mică strategie pe care el o credea necesară ca să plaseze ctitorii culturale, cum le spunea el.

Farmecul lui Noica era iritant pentru mediocri

Alexandru Paleologu: Era şi ceva ce ţinea de nişte idiosincrazii mai vechi ale lui, privitoare la Occident şi la Franţa în special, pe care noi, cunoscîndu-le, putem să le punem în paranteză. Ce este important în ceea ce spuneai este următorul lucru. Este, într-adevăr, foarte agasant şi revoltător felul în care sînt efectuate aceste atacuri, care sînt acerbe şi foarte încrîncenate, nu sînt deloc liniştite, cu zîmbet, nu au nimic de natura ironiei şi a polemicii cordiale sau chiar necordiale; sînt nişte ranchiune ale mediocrilor, ale serioşilor. Insist: serioşii sînt ranchiunoşi şi periculoşi. Noica era din fericire, nu un neserios, însă nu un serios. Abuza foarte des de ideea de gravitate: cine citeşte **Iliada** face din actul lecturii un act grav, în vreme ce acela care citeşte **Odiseea** este un frivol. Acestea sînt mici superficialităţi pe care putem să le punem în paranteză. Noica avea acest farmec, acest fel subtil, care era iritant pentru mediocri, indiferent dacă mediocrii erau fanii sau detractorii lui. Erau **eiusdem farinae** şi unii şi alţii.

Evident că cu Noica se întîmplă ceva. Eu nu cred că el este un maestru spiritual şi cu atît mai puţin un **guru**. Eu cred că el este un **mentor**, ca să revin la o denumire europeană. Eu aşa l-am perceput şi cînd l-am urmat, şi cînd m-am despărţit de el. Esenţială mi se pare tema iubirii în raport cu el. Eu mi-am permis să îl atac, dar atît noicolatrii cît şi noicofobii de acum sînt de aceeaşi esenţă şi, slavă Domnului, nu avem nimic comun cu ei. Ei nu îl iubesc şi nici nu puteau să-l iubească pe Noica. Nici adulatorii lui nu îl puteau iubi. Adulatorul nu iubeşte pe adulat. Este o lege. De fapt, îl detestă, dar ascunde acest sentiment cît poate mai bine. Eu rareori îmi revărs exprimările afective, dar iubirea mea pentru Dinu a fost enormă şi a rămas enormă. Ca şi admiraţia, care este independentă de judecată. De altfel, cum am mai spus-o de atîtea ori, îi datorez lui Noica, dacă nu totul, cum cred unele rude ale lui, căci dacă i-aş datora totul înseamnă că nu eram nimic înainte şi nu ar fi avut nici un rost ca el să mă aleagă, îi datorez foarte mult, enorm, şi mai cu seamă destinul meu de atunci, pe care îl consider împlinit numai în forma aceasta. În special, îi sînt recunoscător pentru faptul că, mulţumită lui, am ajuns în închisoare. Zic **mulţumită lui** şi nu din **pricina lui**, pentru că socot că acest fapt a fost un mare noroc. Închisoarea este o experienţă care, pentru o anumită calitate umană, este benefică. Prin Noica am ajuns să am această experienţă care nu numai pe mine m-a făcut să fiu, nu mai bun decît înainte, şi nici mai deştept, ci mi-a deschis anumite potenţialităţi şi m-a făcut să înţeleg că ceea ce este realmente uman şi înţelept este să reuşeşti să te dezbari de o anumită formă de instinct de conservare. Instinctul de conservare nu poate fi abandonat, slavă Domnului. Uneori, instinctul de conservare este contrariat de alt instinct, la fel de puternic şi la fel de preţios, care este al morţii, al sacrificiului. În special oamenii de o anumită calitate,

amintiri şi anticipări pe tema Noica

zic eu, au, în afară de setea de agrement, de voluptate, de confort, de putere, de glorie, de bogăţie, şi o sete, mai puţin mărturisită, de suferinţă, de umilinţă, de a fi zdrobit, de a verifica propria rezistenţă la răutate. Felul cum abordezi răutatea, cruzimea şi prostia aplicate împotriva ta în instituţii special organizate în acest scop este o ocazie extraordinară de a te supune unor probe cu adevărat iniţiatice. Sigur, cînd lucrurile depăşesc un anumit prag cum a fost cazul Piteşti - se poate vorbi, cum face Oana Orlea, de "închisoare normală", de "bătaie normală". Formula mi se pare fericită şi inspirată. Da, şi bătaia, şi închisoarea, şi suferinţa sînt normale. Cine nu le-a îndurat nu e om. Eu, personal, am fost total scutit în copilărie de brutalităţile educaţiei. Mi-era ruşine, la şcoală, cînd ceilalţi băieţi erau bătuţi şi pedepsiţi, iar eu eram scutit pentru că tatăl meu era parlamentar, casa noastră, impunătoare şi frumoasă, se afla la doi paşi... Şi acum mi-e ruşine de acest fapt. Ei bine, nu se poate trăi fără să plăteşti birul acesta. Din fericire, eu l-am plătit la maturitate. Mulţumită, între altele, şi lui Noica, care îmi făcuse o pregătire prealabilă în discuţiile noastre dinainte. Deci ştiam ce se apropie. Închisoarea face pe omul prost şi mai prost şi pe cel rău şi mai rău. Dar şi inversul este adevărat. Eu nu zic că am devenit un om perfect sau foarte inteligent, însă mult mai mult decît eram înainte. Şi aşa mi-am putut face şi viaţa de atunci încoace, şi viaţa sentimentală, şi viaţa de familie, şi viaţa în societate. Mi-am făcut-o debarasat de orgoliile, prezumţiile, apetiturile, vanităţile care se asociază în general proiecţiei în viitor a oricărui om. Toate acestea sînt mulţumită lui Noica. Şi nu este în afara filosofiei, ci, din contră, în plină filosofie. Eu rămîn la accepţia populară a filosofiei: "a-ţi face o filosofie", "a avea o filosofie", "a iubi înţelepciunea". Ceea ce Dinu, teoretic, nu accepta, dar în fapt - şi asta este important - nu numai că a practicat, dar şi, ca să folosesc un cuvînt foarte la modă, a "implementat". Deci, în ceea ce priveşte iubirea şi admiraţia mea pentru Noica, ele sînt întregi indiferent de ceea ce am obiectat, şi am din ce în ce mai multe de obiectat. Cînd, de exemplu, îmi spunea Gabriel: "Ce contează opinia despre societatea engleză, despre cinematograf în comparaţie cu jerba unei minţi?". Contează, pentru că formează un sistem de idiosincrazii coerente şi centripete. S-au publicat recent **Eseurile de duminică**, scrise în tinereţe, cînd Noica a scris, probabil, cărţile lui cele mai frumoase. Avea încă de atunci aceste porniri, după mine superficiale. Judecînd drept superficiale anumite opere mari ale lumii el este superficial în judecată. Eu am scris o carte întreagă, intitulată **Du pire des mondes**, care nu ştiu cînd o să apară, plecînd de la **Candide** al lui Voltaire. Este o carte nu numai premonitorie, dar chiar vizionară dintre cele mai extraordinare, în care comicăria, frivolitatea şi spunerea lucrurilor la iuţeală au o putere de percutare fabuloasă. Despre ea, Dinu spunea că este o carte pe care o citeşti o dată şi o dai deoparte - nu a avut, în cazul ei, percepţia profunzimii. Căci asta era, în cazul lui: nu avea apercepţia profunzimii. El, care făcea atîta caz de profunzime, o avea rareori. Cînd o avea, o avea perfect, e adevărat.

E clar că noi vom evolua *volens-nolens* spre democraţie

Andrei Pleşu: Eu însumi am obiecţiuni să îi fac. Ce pun eu în discuţie este fie oportunitatea contextuală a demolării sau a discutării cu precădere a acestor lucruri, fie - nu este cazul dumneavoastră - legitimitatea celor care atacă. Pentru că apar şi ţîfne critice care au cu totul alte motivaţii decît unele de afecţiune calificatoare sau de distanţă filosofică. Există motivaţii impure, legitimităţi discutabile şi un context care colorează totul altfel. Cred că este obligatoriu să ţii cont de toate lucrurile acestea atunci cînd lansezi o diatribă, pentru că lumea nu are întotdeauna criteriile de a judeca şi a discerne cum se cuvine. Senzaţia mea este că, în realitate, nu este divergenţă între noi în legătură cu Noica. Eu însumi eram adesea iritat de multe dintre afirmaţiile lui, chit că am simţit întotdeauna că el era o natură didactică, înainte de toate, şi pedagogia e simplificatoare, creează scheme, sistematizează, astfel încît să devină rapid digerabilă pentru cel căruia i se adresează. Multe din simplificările şi din jocurile, să zicem, prea geometrice ale lui Noica, sînt, din punctul meu de vedere, renghiuri pe care i le joacă instinctul lui clasificator, didactic, nevoia lui de claritate şi de transfer a unei informaţii bine organizate către celălalt sau de a provoca în acesta anumite lucruri. Multe din afirmaţiile lui sînt strategii mai mult decît doctrine.

Alexandru Paleologu: Eu aici cred că nu greşeşti, ci că dramatizezi contextul actual. Oportunitatea unei contestări a unui mare spirit este greu de stabilit cu precizie. Are loc cînd are loc şi atunci trebuie discutată. Sînt şi alte procese de făcut şi care se amînă. Dar nu sînt de aceeaşi natură. Procesele pe care le avem de făcut sînt procese reale, procese penale, la drept vorbind. Dar aceste procese penale ar trebui făcute chiar fără consecinţe punitive directe, privative nici vorbă de libertate, dar de semnătură. Procesul ar trebui făcut nu în mod exhaustiv şi în totalitatea acelora care au ceva de explicat, ci, la un anumit nivel, celor care au pentru ei înşişi nevoie să se pună în ordine. Trebuie făcut procesul mare, al comunismului, fiindcă al comuniştilor se poate face, şi trebuie făcut. Nu al tuturor, ar fi monstruos. Mai întîi, ce înseamnă comunişti? Evident, nu membri de partid.

Andrei Pleşu: Chiar, ce înseamnă "comunişti", pînă la urmă?

Alexandru Paleologu: Comuniştii sînt acei oameni pe care îi favorizează o anumită structură politică de care au profitat, care era cotropitoare şi irezistibilă, şi care îşi trăieşte agonia cu foarte multe zbateri, cramponîndu-se încă să fie. Cum spune Spinoza, "orice fiinţă tinde a persevera în fiinţa sa". Nu ca doctrină. Cine mai încearcă acum să mai plaseze doctrinal elemente comuniste suferă chiar de o anumită nedreptate, pentru că nu chiar tot ce susţine marxismul este de lepădat. În orice caz, partea de analiză din **Capitalul**, volumul întîi, ca şi multe pasaje din restul operei lui Marx sînt de acceptat şi nu au nimic ce ar putea fi repudiat dintr-o perspectivă liberală, cum este a mea, şi dintr-o perspectivă creştină, cum este iarăşi a mea - şi a noastră, socotesc. Există, hai să spunem, o mafie, sau, în orice caz, o bandă internaţională care a pus mîna pe putere şi care nu vrea să o lase, şi care infiltrează şi forme noncomuniste. Eu sînt convins că Occidentul, în primul rînd, este cel care frînează peste tot procesul comunismului; mari grupuri de presiune, importante **lobby**-uri occidentale îl frînează, şi nu pentru a nu fi compromis Georges Marchais, ci cine ştie ce alte figuri foarte vulnerabile şi impunătoare ale Vestului. Faptul că nu se poate face procesul lui Boudarel în Franţa, faptul că la noi este frînată orice acţiune care ar putea duce măcar la o elementară satisfacţie oferită nevoii omului de aer curat constituie mai mult decît simple indicii. Pentru că nu este vorba nici de **răzbunare**, nici de plăcerea sadică de a vedea torturaţi şi ucişi oameni care au torturat şi ucis. Mai toţi oamenii care au suferit direct, fie social, fie fizic, în trup, au trecut prin procesul despre care vorbeam adineauri. Au înţeles, au acceptat, au asumat suferinţa ca pe un preţ plătit destinului, dar şi ca un fel de **Imitatio Christi**. Nu trebuie să uităm această foarte importantă şi decisivă recomandare de a-L imita pe Christos, de a-ţi lua crucea şi a-L urma pe Christos. Aceasta înseamnă a accepta suferinţele, şi a le accepta venite prin intermediul unor odioşi torţionari, însă permise de Providenţă pentru planurile ei care sînt complexe şi misterioase. Din toţi cei pe care i-am întrebat, nici unul nu are o ranchiună personală, chit că omul care i-a făcut rău era vizibil cretin, vizibil rău, vizibil sadic, aparent irecuperabil moral (căci nimeni nu este, în principiu, irecuperabil). Nimeni nu are ceva personal cu torţionarii. Eu nu am vorbit niciodată dramatizînd despre închisoare, nu am vorbit decît cu umor. Îmi displace. Îmi amintesc că atunci cînd am văzut pentru prima dată sînge pe trupul meu m-am impresionat. După aceea, am văzut că este un lucru suportabil şi deloc dramatic, pentru că una este ce rupe carnea şi alta este ce rupe pielea. Sînt lucruri care ţin de pragul suportabilităţii umane şi este bine să nu ajungi să treci de el. La noi nu e vorba de vindictă, ci de problema hamletiană şi de problema din **Macbeth**, de a face aerul respirabil, de a face să plece putoarea aceasta fetidă din societate. Or, acum e clar că noi vom evolua **volens-nolens** spre democraţie. Şi înaintarea aceasta o vor face cei pe care noi, opoziţia, îi atacăm şi îi contestăm. Să zicem aşa, grupul Iliescu. Ei o vor face. O vor face prost, dar o vor face. Pînă la urmă nu vor putea să se dispenseze de noi, opinia noastră va începe să conteze, şi deja o viaţă parlamentară, de bine, de rău, începe să ateste acest lucru. Cu tot spectacolul de mai deunăzi al celor doi corifei, au fost, totuşi, posibile nişte reapariţii ale unui stil parlamentar în care România a excelat, cîteva discursuri superbe, al lui Manolescu, Dinu Patriciu, Horia Rusu, şi altele. Parlamentul începe să semene a parlament ca demnitate intelectuală şi de atitudine. În ciuda bălmăjelii, mergem către aşa ceva în mod ineluctabil. Toate lucrurile dorite se vor întîmpla. O să avem tot ce vrem. Chiar presa, care este liberă, va fi şi inteligentă. Ceea ce este, însă, mai puţin sigur că vom avea este climatul moral de care avem nevoie. În Franţa a fost ceva ca la noi. După Teroare şi Revoluţie, după ce toţi ticăloşii, toţi achizitorii de bunuri naţionale, toţi speculanţii, toţi criminalii, care au ajuns principi, duci şi conţi sub Napoleon şi bancheri sub Ludovic-Filip şi au putut fi văzuţi la aceleaşi mese de **whist** şi la aceleaşi dineuri cu Montmorency şi cu Fouchet împreună, au făcut societatea franceză modernă. Totuşi, de atunci, climatul politic al Franţei este poluat. Abia acum încep să se facă revizuirile fundamentale şi să înceapă un proces intelectual al iacobinismului, al acestei tradiţii care a fost acceptată şi asumată de toţi oamenii politici francezi, indiferent de culoare. Această poluare morală a spaţiului francez abia acum pare a începe să fie discutată. Două secole, Franţa a evoluat într-un climat moral poluat. Vom avea şi noi parte de aşa ceva, probabil. Nu se va face dreptate, şi lucrul acesta e grav. **Le délit de justice** este generator de violenţe, incorectitudini, turpitudini. Noi trebuie să încercăm, totuşi, cît ne stă în puteri, să facem dreptate, dacă n-ar fi decît în ordinea afirmării de adevăruri, şi încă ar fi ceva.

Nu există *noli me tangere*

Discutînd toate acestea, sîntem, de fapt, în plin Noica. Sînt lucruri pe care el fie le-a prevăzut, fie le acoperă cu toată generaţia post-noiciană de astăzi. Aceasta nu se compune din cei care i-au fabricat o glorie ilegitimă, bastardă şi insuportabilă pentru el. El a suportat-o cu un fel de fatalism, de maliţie. În loc să-i dezavueze pe cei care îl invocau în mod atît de nepotrivit, zîmbea. Nu aproba, dar nici nu a făcut gestul de a respinge. Şi poate că avea dreptate, în definitiv. De fapt, ceea ce se întîmplă acum este mai degrabă un fel de reacţie de exasperare la această manieră de a supralicita în mod ilegitim şi bastard pe Noica în planul vieţii intelectuale, nu în plan politic. Acest lucru îl fac nişte oameni pe care eu nu îi dezaprob. Mă refer în special la Adrian Marino şi la Alexandru George. În cazul lui Alexandru George, lucrul, cum spuneai, este întrucîtva curios, din moment ce nu l-a interesat, din moment ce are un soi de ireceptivitate la tot ce iese din sfera literaturii pure. La cartea mea despre Sadoveanu, pe care nu o consider nici stupidă, nici rău venită, mi-a reproşat că am ieşit din literar şi că m-am lăsat cîştigat de balivernele simbolologice şi iniţiatice. Las deoparte faptul că nu se poate vorbi despre Sadoveanu fără să asumi o astfel de grilă. Este limpede că Alexandru George este un spirit cantonat în literarul pur, ceea ce mi se pare a fi o manieră de a văduvi literarul însuşi, care, ca nimic din ce este valoros pe lume, nu este pur. Dar omul este profund stimabil, fiind om foarte ştiutor, foarte talentat şi foarte onest. Nu îi accept poziţia, dar i-o înţeleg ca necesară. La Marino este vorba de o operaţie mai didactică. Este, cred eu, nevoie, ca înainte ca Noica să-şi poată recupera acea glorie care este a lui, naturală, mai mare sau mai puţin mare decît credem noi, cine ştie, dar care va fi, să fie degrevată de aceste tulpini false.

Andrei Pleşu: Din păcate, există şi riscul invers. Ca tocmai acest tip de atacuri să stimuleze noicolatria, să exalte, prin reacţie, un fel de fanatism compensator.

Alexandru Paleologu: Noi trebuie să ne aşteptăm să parcurgem o perioadă în care, încet încet, să ne putem dezbăra de sistemul acesta maniheic total. "Nu vă atingeţi de Eminescu, dacă nu vreţi să ne pierdem identitatea naţională!". "Nu vă atingeţi de Noica" şi aşa mai departe. Cum să nu ne atingem?! Astfel de oameni sînt făcuţi să ne atingem de ei. Sînt teribil de vii. Au vocaţia de a fi atinşi. Nu există **noli me tangere**. Dimpotrivă, atinge-mă, înţelege-mă greşit, dacă nu poţi altfel! Trebuie să ne dezobişnuim de faptul că există valori intangibile, a căror contestare ar fi ilegitimă şi stupidă, trădare de naţie, trădare morală ş.a.m.d. Nu este trădare decît atunci cînd este de rea credinţă şi cînd ţine de regimul calomniei şi al minciunii. Am citit despre mine că am cedat ruşilor Basarabia! În confruntarea cu astfel de voci, eu cred că trebuie să impunem un alt stil, care a existat şi în parlament, şi în viaţa socială a României.

Toate acestea atestă, desigur, o stare de criză, de criză nu în sensul de cădere şi descompunere, ci în sensul de **krysis**, de tranziţie, de ruptură, care nu e niciodată senină, mai ales la noi, în Estul Europei, unde trebuie să ne recuperăm memoria colectivă şi conştiinţa de societate civilă şi de naţiune. Occidentalii ne acuză că sîntem naţionalişti. Păi cum să nu fim, cînd pentru noi este o formă de recuperare a conştiinţei naţionale care a fost extirpată timp de jumătate de secol. O spune foarte clar Geremek, care numai de dreapta nu este. Ei, toate lucrurile acestea nu trebuie să le vedem ca pe un stadiu în care riscăm să rămînem, nu trebuie să le dramatizăm. Nu mai au ele un aspect caragialesc, pentru că a dispărut idilismul şi graţia "pupării Pieţii Independenţei". Puparea celor doi, din parlament, nu este un "pupat Piaţa Independenţei". Este un alt fel de pupătură. Dar toate acestea vor trece.

(va urma)

A consemnat Bogdan GHIU

Parlamentul de altădată

Alegerile din decembrie 1937

Guvernul Tătărăscu, instalat la putere în ianuarie 1934, în urma asasinării premierului I.G.Duca, a fost o ofrandă a regelui Carol al II-lea. El îl alesese pe noul prim-ministru, provocînd disensiuni în P.N.L., voind să aibă un guvern obedient. Dorea asta demult şi acum ştia bine că găsise formula favorabilă. Tătărăscu, nedorit şi chiar respins de lumea politică, va juca abil, la adăpostul favorii regale. A avut şi noroc. Criza economică era în descreştere pînă a se stinge cu totul în efecte. După atîtea ponoase, economia s-a redresat extraordinar şi nivelul de trai a crescut. Au fost ani de prosperitate reală în ţară, guvernul adoptînd măsuri legislative bune, menite să consolideze situaţia României. Pe plan politic, Tătărăscu a ascultat servil sugestia regală de a lovi partidele politice, erodîndu-le. Şi a izbutit în cele mai multe cazuri. Iar tensiunea dintre Palatul Regal şi P.N.Ţ. s-a menţinut constantă, Maniu hărţuindu-l pe suveran şi acesta avînd grijă să talonze cu succes partidul care, acum, era condus de Mihalache, hiperocupat cu refacerea partidului prin lansarea proiectului creării unui stat ţărănesc. Au fost cîteva companii ale P.N.Ţ. pentru răsturnarea guvernului, toate eşuate, ceea ce a demonstrat neputinţă şi realitatea conflictelor interne provocate de Maniu. Şi eşecul se datora caracterului anticarlist al campaniilor de răsturnare, atîta vreme cît guvernarea depindea de voinţa suveranului. Tolerant s-a arătat guvernul, la sugestia regelui, cu grupările de extremă dreapta, cu deosebire faţă de legionari. Le-a fost tolerată activitatea mascată iar unele reuniuni, cum a fost Congresul studenţesc legionar de la Tîrgu-Mureş din 1936, au fost subvenţionate de Ministerul de Interne şi din caseta particulară a regelui. Şi acolo s-au întocmit, public, echipe ale morţii care aveau misiunea să-i asasineze pe adversarii mai importanţi ai legionarilor. Au mai fost asemenea manifestări legionare tolerate, ca, de pildă, procesiunile înmormîntării lui Moţa şi Marin (februarie 1937), morţi în războiul spaniol.

Dar, oricît de bine se simţea regele cu ascultătorul guvern Tătărăscu, prevederile Constituţiei cereau, la patru ani, noi alegeri. Sorocul se apropia. Pe tapet devenise acută chstiunea succesiunii. Toate îi indicau drept succesori pe naţional-ţărănişti. Dar regele nu agrea nici aripa radical de stînga (dr.N.Lupu, Ralea, Petre Andrei etc.), nici, fireşte, aripa Maniu. Ar fi acceptat cîteva personalităţi de centru (mai ales Armand Călinescu). Dar aceştia nu aveau agrementul partidului. Încît era evident că regele nu va agrea o succesiune P.N.Ţ., deşi alegerile locale indicaseră că preferinţa electoratului se îndreaptă spre P.N.Ţ. Naţional-ţărăniştii au crezut într-o minune posibilă şi că le va reveni succesiunea. Maniu, care era cît pe-aci să redevină preşedinte, s-a retras lăsîndu-i, în continuare, şefia lui Mihalache care părea a se bucura de încrederea regelui. Criza de guvern a devenit publică la 9 noiembrie 1937. Cu guvernul rămas în funcţiune - caz rar -, regele a început consultările cu şefii partidelor politice. Mai mulţi lideri (inclusiv Vaida, plecat de la naţional-ţărănişti, creîndu-şi un propriu partid, "Frontul Românesc") au recomandat crearea unui guvern de uniune naţională. Constantin (Dinu) Brătianu i-a sugerat regelui chemarea la putere a P.N.Ţ. iar Iorga menţinerea guvernului Tătărăscu. Regele avea soluţia pregătită. Dar crea o aparenţă de legalitate. Pînă una alta, l-a primit în audienţă pe Ion Mihalache la 12 noiembrie, i-a ascultat programul de guvernare şi l-a însărcinat chiar cu formarea guvernului. Dar cu o condiţie expresă. Guvernul să fie unul concentrat naţional-ţărănist, incluzîndu-l şi pe exclusul Vaida-Voevod. Carol al II-lea, şiret, ştia bine că reconcilierea cerută nu e posibil de realizat. Delegaţia permanentă a P.N.Ţ. se întruneşte, de urgenţă, a doua zi şi, după dramatice confruntări, respinge condiţia suveranului. O zi mai tîrziu, Mihalache îi anunţă regelui decizia conclavului partidului şi, în consecinţă, imposibilitatea îndeplinirii mandatului în condiţiile cerute, deşi avea alcătuită o listă a guvernului. Tragică a fost situaţia lui Mihalache care, supunîndu-se deciziei partidului, a ratat demnitatea de premier, rîvnită de orice om politic. Eliberat de alternativa P.N.Ţ., regele l-a însărcinat - pe cine altul? - pe Gh.Tătărăscu cu formarea unui guvern "lărgit". După consultări formale, care au recoltat includerea în cabinet a doi partizani ai lui N.Iorga, la 17 noiembrie 1937, "noul " guvern Tătărăscu depune jurămîntul. Peneţiştii erau furioşi la culme. Mihalache, înfrînt, a renunţat la preşedinţie, succedîndu-i Iuliu Maniu care era decis să facă zile amare guvernului şi regelui.

Guvernul, odată reinstalat, şi-a văzut de treabă. Au fost dizolvate corpurile legiuitoare, fixîndu-se data alegerilor pentru 20 decembrie. Bătălia electorală se anunţa dîrză şi încruntată. Au fost realizate cartelări. P.N.L. s-a cartelat în alegeri cu Frontul Românesc al lui Vaida şi Partidul German, formaţiuni politice de dreapta Maniu, mai neînduplecat ca oricînd, pentru a apăra "regimul sincer constituţional" găseşte că lucrul cel mai potrivit e să încheie un pact electoral (s-a numit "pact de neagresiune electorală") - cine ar fi crezut-o? - cu Partidul Totul Pentru Ţară (legionarii) şi cel al lui Gh.Brătianu. Cele trei formaţiuni depuneau liste separate în alegeri, dar se angajau să nu se atace unele pe altele, afirmîndu-şi "ideologia proprie şi discuţia de bună credinţă". S-a discutat mult despre acest cam sinistru cartel perfectat de Maniu şi s-a conchis că a fost o gravă eroare ce a încurajat, conferind onorabilitate, unei grupări politice de extremă dreapta care acţionase pînă acum subteran şi practicînd asasinatul ca mijloc politic. Masa electoratului a fost efectiv derutată, foarte mulţi alegători, înşelaţi de propagandiştii fanatizaţi ai legionarilor, crezînd că Maniu e aliatul lor şi chiar că liderul P.N.Ţ.-ului le cere să voteze cu partidul ce promitea că va face "o ţară ca soarele sfînt de pe cer". Dar Maniu, pragmatic pînă la îngustime, nu urmărea decît înfrîngerea lui Tătărăscu, nelăsîndu-l să măsluiască alegerile. Şi, se ştia, legionarii vor veghea cu armele ca autorităţile (poliţia, magistratura, jandarmeria) să nu uzeze de practicile care, obişnuit, aduceau victoria în alegeri a guvernului. La consecinţele "pactului de neagresiune" refuza să gîndească. El declara că acest pact cu diavolul e menit să-l silească pe rege să aducă la guvern Partidul Naţional Ţărănesc. De fapt, fără să-şi dea seama, îl împiedica s-o facă, chiar de ar fi voit-o. La o întrunire electorală Maniu a declarat: "Mi se pare comic ca oamenii să discute despre dreapta şi stînga, cînd ar trebui să vorbim cu toţii cum s-o scoatem pe doamna Lupescu din ţară, care a încurcat complet lucrurile şi care cît este în situaţia ei de astăzi, în fruntea camarilei, împiedică orice politică sănătoasă, fie de dreapta, fie de stînga". Avea dreptate. Dar nu în întregime. Ţara mai avea şi alte chestiuni de soluţionat, printre care, aceea a ascensiunii forţelor politice fasciste nu era deloc de neglijat. Legionarii desfăşurau o agitată campanie electorală, prin întruniri numeroase, publicaţiile lor, în frunte cu oficiosul **Buna Vestire**. Acesta din urmă, mereu la atac, a iniţiat, printre altele, ancheta "De ce cred în biruinţa legionară" la care au răspuns nu numai aderenţii lor dar şi, ca simpatizanţi, personalităţi culturale prestigioase pe care nu e locul să le citez aici. Corneliu Zelea Codreanu a declarat la 29 noiembrie 1937: "Eu sunt contra marilor democraţii ale Occidentului, eu sunt contra Înţelegerii Balcanice şi n-am nici un ataşament pentru Societatea Naţiunilor, în care nu cred. Eu sunt pentru o politică externă a României alături de Roma şi Berlin... În 48 de ore după biruinţa mişcării legionare, România va avea o alianţă cu Roma şi cu Berlin." Pericolul era mare. Orbiţi de prioritatea electorală, principalele partide politice neglijau faptul că în joc era chiar destinul democratismului în România. S-a ajuns la situaţia paradoxală ca P.N.L., care protejase pînă acum mişcarea legionară, avertiza, în manifestele lui electorale, asupra pericolului fascist, atacîndu-l furibund pe Maniu, prezentat drept "marele infractor".

Dar campania electorală, supusă atîtor presiuni, s-a desfăşurat destul de calm. O mare întrunire electorală peneţistă, la Bucureşti, cu participarea fruntaşilor partidului, a fost "spartă" de guvern cu fiole de gaze lacrimogene. Mulţimea, care tot creştea, a fost îndreptată spre sediul P.N.Ţ. unde a fost continuată întrunirea, vorbind Iuliu Maniu. Dar ingerinţe importante nu s-au semnalat nici în ziua alegerilor. Rezultatul consultăriii electorale, publicat la nouă zile după scrutin, a fost stupefiant. Maniu şi-a atins ţelul imediat. P.N.L., la guvern fiind, n-a izbutit, fapt nemaiîntîlnit la noi, să cîştige alegerile. N-a putut obţine necesarul de 40%, oprindu-se la 35,92% şi 152 deputaţi. P.N.Ţ. a cucerit 20,40% şi 60 deputaţi. Surprinzător, legionarii - marii beneficiari ai acestor alegeri - erau pe locul al treilea cu 15,58% şi 66 deputaţi iar Partidul Naţional Creştin al lui Goga-Cuza 9,15% cu 39 deputaţi. Rezultatul era paralizant pentru că nu putea fi realizată, prin coaliţii, o majoritate parlamentară care să dea ţării un guvern stabil. O coaliţie P.N.L-P.N.Ţ era exclusă. Dar nu ducea niciunde şi o coaliţie a extremei drepte pentru că nu întrunea o majoritate parlamentară. De fapt, nici că putea fi vorba de o astfel de alianţă, pentru că cele două grupări extremiste de dreapta, rivale, se detestau între ele. Regele, "marele combinator", eşuase sau îşi pregătise terenul pentru dictatura personală? Deocamdată a demis pe Tătărăscu, a numit un guvern minoritar, însărcinîndu-l pe Octavian Goga prim-ministru, fără a mai apela la uzanţele consultării şefilor de partide. În guvern, regele şi-a plasat patru fruntaşi ţărănişti, în frunte cu Armand Călinescu, oameni devotaţi suveranului, avînd misiunea să controleze, din interior, activitatea cabinetului de miniştri. Dar corpurile legiuitoare n-au fost convocate pentru că nu se putea alcătui o majoritate parlamentară. Degeaba a fost efortul lui Maniu cu tot cu compromisul pactului de neagresiune. N-a izbutit să obţină un procent în alegeri care să-i favorizeze pretenţia de a i se încredinţa guvernarea pentru a face, apoi, el noi alegeri. Împotrivirea faţă de guvern era generală printre partidele politice. Cei mai revoltaţi erau naţional-ţărăniştii, Maniu excluzîndu-i din partid pe aleşii regelui în guvernul Goga. Guvernul a debutat prin a adopta cîteva decrete antisemite, desfiinţînd şi ziarele **Dimineaţa**, **Adevărul**, **Lupta**. Regele a anunţat dizolvarea parlamentului neîntrunit niciodată, anunţînd noi alegeri. Începea, aparent, o nouă campanie electorală.

Z.ORNEA

Moţiunea a căzut! Trăiască Moţiunea!

Săptămîna 15 -20 martie, a "prelungit" momentul istoric al primei moţiuni de cenzură din istoria post - belică a României, Parlamentul clarificîndu-şi - mai de voie, mai de nevoie - poziţia.

Luni, 15 martie, după ce dimineaţa Senatul a dezbătut separat proiectul de lege privind reorganizarea sistemului de asigurări sociale şi pensii pentru personalul Bisericii Ortodoxe Române, la orele 17,30, cele două Camere s-au reunit pentru a se audia prezentarea Moţiunii de cenzură iniţiată de 122 de parlamentari din opoziţie. Cîteva momente, Moţiunea a fost pusă sub semnul ilegalităţii, datorită neclarităţii unor chestiuni de procedură. La Cameră, în aceeaşi dimineaţă, deputatul FDSN Petre Ţurlea, profund indignat de vizitele ambasadorilor Franţei şi Marii Britanii, făcute MS Reginei Ana, a întrebat Ministerul de Externe "ce măsuri va lua împotriva ambasadelor respective!?"

Marţi 16, Senatul a dezbătut Legea privind prelungirea aplicării Legii nr. 37/ 92, referitoare la protecţia socială a personalului din cadrul uzinelor, fabricilor şi secţiilor producătoare de tehnică militară. Aici, reprezentanţii tuturor partidelor din Senat au fost în consens, considerînd că "dacă renunţăm la producţia de arme şi la importul lor, renunţăm la ţară!" (E. Tocaci) şi că "e necesar să facem arme bune şi să le vindem pe bani buni" (Gh. Dumitraşcu). O poziţie aparte a avut dl. Ioan Alexandru, care a afirmat că "armata Română este într-o criză morală profundă şi că e necesar să se reintroducă Religia în şcolile militare", invocînd ca exemplu, faptul că "Pentagonul e condus, printre alţii, de 150 de capelani"! Menţionăm că s-a trecut sub tăcere discutarea raportului asupra rezultatelor Comisiei de mediere în soluţionarea textelor în divergenţă apărute la Proiectul de Lege pentru modificarea şi completarea Legii 35/1991, privind regimul investiţiilor străine. Din surse private, s-a aflat însă că această amînare s-a datorat faptului că în cele din urmă s-a hotărît anularea dreptului străinilor de a cumpăra teren în România, aripa dură a FDSN impunînd lozinca: "nu ne vindem ţara!"

Camera şi-a propus să-şi schimbe sediul, deoarece actuala clădire din Dealul Metropoliei "are deficienţe faţă de necesităţile impuse de normele antiseismice". Cu o majoritate zdrobitoare - 195 de voturi pentru şi 35 împotrivă - s-a decis mutarea la Casa Republicii. Deci, o nouă victorie a republicanilor!

Joi 18 martie, Senatul a aflat că nu ne mai putem juca de-a bugetul, schimbîndu-l cînd avem chef. Deficitul, oricare ar fi el, trebuie finanţat din surse pe termen lung, altfel inflaţia va creşte în continuare, scăpînd oricărui control. În după amiaza aceleiaşi zile, la sediul Senatului a avut loc conferinţa de presă a domnului Michael Marshall, preşedintele Consiliului Uniunii Interparlamentare Europene.

Vineri 19 martie, Guvernul Văcăroiu a asistat la "alba-neagra" Parlamentului, votul cu bile şi dezbaterile, care urmau să-i decidă soarta. Asupra unui singur fapt au fost de acord toţi vorbitorii: că Moţiunea de cenzură reprezintă un act democratic care consolidează viaţa politică românească, din acest punct de vedere. În rest, d-nii Văcăroiu, Marţian, Ardelean (PUNR), Mohora (PSM), V.C. Tudor (PRM), A. Păunescu (PSM), Văcaru (FDSN), Gavra (PUNR) şi Leonida Lari (PNŢCD) au incriminat Moţiunea ca pe o trădare, un act antinaţional şi total nefondat! Calul de bătaie al "coaliţiei guvernamentale" a fost alineatul din Moţiune care se referă la problema minorităţilor, acuzîndu-se opoziţia "românească" că a făcut un compromis cu ungurii şi ţiganii, că s-a făcut frate cu dracul ca să treacă cu orice preţ "puntea" spre putere! Circul a fost provocat de micul diversionist V.C. Tudor - care a susţinut că Moţiunea urmăreşte aducerea regelui în ţară, că toţi scriitorii disidenţi au închinat cîte ceva lui Ceauşescu, că fostul ministru al culturii a furat trusa de bărbierit a Odiosului, că e nevoie de guvernare militară şi a conchis cu strigătura - "la muncă miniştri, trăiască republica!" Ca urmare, opoziţia - după ce a încercat să-l oprească fără succes, deoarece domnul Gherman, care a condus şedinţa, era cu totul depăşit de bardul de la Butimanu - a părăsit sala. Dar Vadim a continuat! A. Păunescu, după ce l-a înjurat pe Manolescu, l-a lăudat pe Vadim, proclamîndu-l mare pamfletar, totul culminînd cu o îmbrăţişare a celor doi - Vadim şi Păunescu - cu lungi pupături, sala din Dealul Mitropoliei devenind fieful lui Caragiale. Deci, cei doi corifei aliaţi Guvernului Văcăroiu au vorbit despre orice, în afara Moţiunii, deturnînd atenţia parlamentarilor, fedesenişti în special, de la obiectul adunării. Că în lipsa acestui spectacol de mahala s-ar fi votat altfel, mai de partea Moţiunii, nu ni se pare credibil, deoarece "jocurile erau făcute". Dar şedinţa ar fi putut arăta mai civilizat, dacă ar fi rămas la nivelul absolut european al felului în care a polemizat domnul Manolescu (PAC), care a rostit cea mai bună cuvîntare a domniei sale de cînd e parlamentar! Reţinem, din intervenţii, în încheiere, "complimentul" deputatului ţigan Gh. Răducanu, care s-a simţit "ca acasă" în Parlamentul României!

Una peste alta, Moţiunea a "însemnat" democratic România! Ea a fost totuşi, "o victorie morală", cum a susţinut opoziţia.

Petru IONESCU

O faţă, două feţe

Agitaţia provocată de înaintarea şi respingerea moţiunii de cenzură a pus complet în umbră alte două planuri ale vieţii politice: primul plan este cel al mişcărilor sindicale şi al acţiunilor de protest din cele mai diverse domenii (de la profesori şi medici, la minerii din regia autonomă a lignitului); al doilea plan este cel al eforturilor diplomatice şi al contactelor oficiale cu organisme internaţionale (financiare ori politice). În fond, proba parlamentară prin care a trecut programul Văcăroiu n-are mare valoare fără sprijinul sindicatelor şi fără suportul unor credite externe. Electoratul care va suporta costurile sociale ale programului de guvernare şi resursele valutare furnizate (sau nu) de FMI şi de Banca Mondială sînt factorii esenţiali care pot garanta supravieţuirea guvernului. Fără acordul lor conjugat, faptul că executivul şi-a cîştigat de partea sa o confortabilă majoritate legislativă devine de-a dreptul un joc de societate. Partidul de guvernămînt a atacat moţiunea de cenzură cu atîta vehemenţă nu pentru că se temea de şansele ei de reuşită, ci pentru că dorea să-şi recîştige **cu această ocazie** încrederea propriului electorat. Încredere care a început să se erodeze şi care riscă să se topească odată cu soarele lunii mai. Singurul mod de a-i face pe muncitori să strîngă din dinţi şi să aprobe liniştiţi o nouă creştere a preţurilor (deci degradarea nivelului de trai) e să-i convingi că guvernanţii se pot ocupa mai puţin de redresarea economiei întrucît se zbat să contracareze comploturile de dezintegrare a ţării. Dacă e pus să aleagă între război şi sărăcie, între iugoslavizare şi şomaj, între monarhie şi inflaţie, românul - fie e simpatizant sau nu al preşedintelui Iliescu - va alege cu ochii închişi (şi în mod normal) sărăcia, şomajul, scăderea puterii de cumpărare. Aceasta e marea lovitură psihologică reuşită de FDSN şi aliaţii săi: asociind respectivele elemente (deşi, cel puţin unul dintre ele, adică "pericolul" reinstaurării monarhiei pus pe seama intenţiilor ascunse ale minorităţii maghiare încurcă nepermis borcanele!) n-a mai fost necesar să se critice programul de guvernare, ci doar **să se atace** moţiunea de cenzură. Opoziţia a căzut, şi de data asta, uneori în grup, alteori la nivel de vanităţi personale, în capcana celor aflaţi la putere. În primul rînd, pentru că redactarea textului moţiunii le-a pus pe tavă naţionaliştilor un argument suprem. În al doilea rînd, pentru că nici unul dintre discursurile parlamentarilor din opoziţie n-a demonstrat clar şi convingător că apărătorii puterii se contrazic: una afirmă în ţară, cînd deciziile lor sînt contestate de sindicate şi de adversarii politici, alte declară cu prilejul întîlnirilor oficiale, a schimburilor diplomatice, ori a primirilor unor înalţi demnitari ai Comunităţii Europene şi NATO. Pentru electoratul nemulţumit (şi pentru contestatarii parlmentari) preşedinţia, cabinetul Văcăroiu, FDSN-ul şi sateliţii săi prezintă lucrurile ca şi cum toată comunitatea internaţională acţionează zilnic împotriva intereselor României. Aşa stînd lucrurile, cei aflaţi la cîrmă nu pot fi amendaţi pentru eşecurile economice, întrucît misiunea lor e pacea şi stabilitatea. În schimb, ori de cîte ori reprezentanţii puterii primesc oaspeţi occidentali sau fac vizite peste hotare, declaraţiile sînt de cu totul altă factură: România se află în bune relaţii cu toţi vecinii şi se consideră un factor de stabilizare în Balcani; în ţară nu există tensiuni interetnice; liderii de la Bucureşti apreciază de fiecare dată ajutorul internaţional şi sînt hotărîţi să contribuie la integrarea ţării în structurile occidentale. Pentru sindicate, faptul că declaraţiile de politică internă şi cele de politică externă se bat cap în cap trece, desigur, neobservat. De ce nu-şi ia însă opoziţia rolul în serios şi nu demontează trucurile ieftine (dar periculoase) ale incitării la conflicte între români şi maghiari şi la ură faţă de străinătate? Doar pentru că încă din campania electorală agenţii puterii întreţin cu măiestrie complexele celor nestăpîniţi de xenofobie, făcîndu-i să se îndoiască ei înşişi că au şanse să fie crezuţi pe cuvînt, dacă nu se declară români verzi? Adîncind în fiecare zi acest complex (de care opozanţii nu par conştienţi, deci nici nu se gîndesc să şi-l depăşească) majoritarii urmăresc de fapt să cuminţească sindicatele şi să şi le alieze, chiar de-ar fi să piardă ajutorul străinătăţii. Sperînd însă că nici Occidentul nu-i mai atent la nuanţe decît Convenţia Democratică, diplomaţia românească încearcă în continuare să diminueze suspiciunile partenerilor străini şi să beneficieze de acordurile favorabile în plan economic. Desigur, ţelul final al "păcălelii" e ratificarea tratatului cu Comunitatea Europeană şi obţinerea clauzei naţiunii celei mai favorizate. Exact în momentul în care ultranaţionaliştii tunau şi fulgerau în Parlament împotriva oligarhiei financiare - care urmăreşte să ne supună şi să ne sărăcească -, reprezentanţii guver-nului se dădeau de ceasul morţii să convingă misiunea de experţi ai FMI-ul să ne acorde creditele absolut necesare redresării ţării.

În timp ce "patrioţii" de stînga decretau că vizita în SUA a familiei regale face parte dintr-un complot maghiaro-american menit să răstoarne puterea de la Bucureşti, şeful Delegaţiei Atlanticului de Nord, în vizită la Porţile de Fier, deplîngea pierderile economice suferite de partea română ca urmare a embargoului şi declara textual: "Sîntem solidari cu România". Din Dealul Mitropoliei strigătele de alarmă cu privire la iugoslavizarea ţării - venite nu doar dinspre Vadim şi Păunescu, ci şi dinspre Marţian şi Leonida Lari (PNŢCD) - au putut intra nestingherite în fiecare casă de român paşnic. Concomitent, la Londra, ministrul de externe se arăta convins de succesul planului de pace Vance-Owen şi de rolul pe care-l poate juca România în stoparea conflictului. Dacă şeful diplomaţiei româneşti crede că va fi pace în Balcani, de ce unii parlamentari risipesc atîta energie să ne convingă că vom fi tîrîţi în război? Mai mult decît atît: cei care-l proslăvesc pe Ceauşescu în calitate de **aleşi ai poporului**, pledează pentru revenirea la politica autarhică de pe vremuri. Aflat însă la Bucureşti, şi primit la cel mai înalt nivel, dl. Michel Marchall, preşedintele Uniunii Interparlamentare, susţine că "România joacă un rol important în ordinea mondială". Pentru a încheia seria exemplelor paradoxale, să ne oprim la problemele cu Ungaria: mulţi dintre vorbitorii în şedinţa Parlamentară dedicată dezbaterii moţiunii i-au prezentat pe vecinii noştri din vest drept duşmani de moarte ai integrităţii naţionale. A doua zi însă, ministrul de externe român s-a întîlnit la Gyula cu omologul său de la Budapesta, reînnoindu-i "duşmanului" invitaţia pentru o rundă de convorbiri la Bucureşti.

Partida Naţională nu mai reprezintă acum doar două gazete de scandal. Ea e de fapt principala forţă politică, alianţa proguvernamentală din Parlament. Unde vor sfîrşi oare contradicţiile flagrante între politica internă a careului FDSN-PUNR-PRM-PSM şi politica externă a statului român?

Elena ŞTEFOI

Cum apreciaţi "istorica" zi de vineri, 19 martie, cînd Puterea, opoziţia însăşi şi naţiunea (în direct) s-au aflat, după jumătate de secol, "faţă cu reacţiunea" Moţiunii de cenzură?

- **Dumitru Căluianu**

(senator P.L.)

Cred că este momentul prin care într-adevăr intrăm în democraţie! Pînă acum a fost numai un fel de simulare de democraţie. Probabil că se poate intra în două feluri în democraţie: prin tragedie, sau prin comedie. Azi am intrat prin comedie, după ce în decembrie '89 am fost tragedieni. Deci, pînă la urmă ne paşte farsa. Bineînţeles că FDSN-ul se bucură, aparent paradoxal, pentru că nu-i aşa, o moţiune de cenzură e o dovadă de democraţie "crasă"!

- **Elena Dumitru**

(membru în Consiliul Director al F.S.N.)

Manifestările de astăzi, 19 martie, erau aproape matematic previzibile. Era previzibil ca tot ceea ce numim greşit stînga - sînt de fapt nişte profitori politici - să-şi apere interesele, prin cele mai ridicole mijloace: cu giumbuşlucuri, divagaţii, poezele etc. Pe scurt - un adevărat circ, de provincie! Aveam o ultimă iluzie, că speculaţiile presei privind o posibilă trezire a unora dintre membrii FDSN ar fi posibilă, acum. Mai tîrziu, va fi... prea tîrziu! Cu timpul vinovăţiile vor creşte, partidul FDSN va fi tot mai acaparat de oportunişti. Cred că în cele din urmă va prevala interesul! Noi nici n-am sperat că Moţiunea va fi votată! Am vrut doar ca naţiunea să ştie exact unde se află cei care o reprezintă cu adevărat, care parte a clasei politice merită dezagrementul electoratului şi să se vadă foarte clar că acei 79 % din cetăţenii ţării care nu au nici un fel de încredere în politicieni, se referă numai la o anume parte a politicienilor. Moţiunea este o dovadă de democraţie, dar maniera în care a fost privită, de FDSN, ca o trădare, ca o strictă dorinţă de putere, arată cît de democraţi sînt. Democraţia nu se află deocamdată nici la periferia circuitelor neuronale ale coaliţiei guvernamentale!

- **Horia Rusu**

(preşedinte executiv P.L.)

Ce să zic?! În orice caz, am rămas cu un gust amar. Cu toţii vorbim de trei ani încoace de intrarea în Europa, dar, după cum aţi observat astăzi, toate partidele care susţin Guvernul şi-au ales un lider numai bun pentru Europa: domnul Corneliu-Zelea-Adolf-Visarionovici-Tudor, care ne va duce direct în Africa!

Petru IONESCU

Monologul polimorf

— Evenimentul politic al săptămînii reflectat în presă —

1. Unele ziare s-au mulţumit să consemneze, cu mai multă sau mai puţină obiectivitate, evenimentul. **Adevărul** de sîmbătă notează laconic respingerea Moţiunii cu scorul 192 la 260, bagatelizînd, o dată în plus, prin aşezarea între ghilimelele ironiei, ceea ce ar fi putut fi un "moment istoric". La rîndul lor, reporterii aflaţi sub cupola Parlamentului insistă nu atît asupra spectacolului pitoresc desfăşurat în locul dezbaterii, cît, mai ales, asupra membrilor executivului; aceştia "au afişat o stare de optimism temperat, care nu a dispărut nici la cele mai acide critici nominalizate pe cap de ministru". În consecinţă, reporterilor de la **Adevărul** li se pare mult mai semnificativ să noteze "Ceea ce nu s-a văzut la TV şi nici nu s-a auzit la radio", ca, de pildă, nemulţumirea ministrului de justiţie, Petre Ninosu, faţă de "continua şi nefericita depreciere a acestui căutat produs naţional", care este ţigara Carpaţi.

Meridianul din aceeaşi zi scrie că "spiritul zeului Marte a triumfat ieri în marea aulă din Dealul Mitropoliei". Reporterilor prezenţi la faţa locului nu le scapă că printre protagoniştii "războiului" nu se aflau şi membrii guvernului: "Dl Mişu Negriţoiu, proaspăt tuns, ras şi frizat, împreună cu domnii Florin Georgescu şi Dan Mircea Popescu citesc de zor din cartea dlui Lester Thurow - Head to Head (Apropiata bătălie economică între Japonia, Europa şi America)", în timp ce "Dl general Nicolae Spiroiu este impasibil şi îşi vede liniştit de treabă, adică semnează rezoluţiile din mapa mare pe care o are pe masă". Nu numai miniştrii au aerul de a asista la un spectacol care nu-i priveşte, sau pe care l-au văzut pînă la saturaţie, ci şi preşedintele FDSN, Oliviu Gherman, care prezida şedinţa şi care "a sărit ars atunci cînd a fost vorba de preşedintele României. De altfel, acestea păreau a fi cam singurele momente în care preşedintele Senatului se însufleţea brusc, deşteptîndu-se dintr-o dulce şi confuză letargie", ceea ce l-a şi făcut pe Dinu Patriciu să-i recite, la un moment dat, "N-am venit să-ţi tulbur somnul".

2. Alte ziare au considerat rezultatul şedinţei comune a celor două camere drept o confirmare atît de zdrobitoare a propriilor opţiuni încît s-au mulţumit să reproducă discursurile rostite în Parlament de înşişi proprietarii lor şi de aliaţii acestora; numărul de sîmbătă al ziarului **Vremea** este un document nu atît prin textele pe care le reproduce, cît prin alăturările vinovate şi grăitoare: primul ministru împarte frăţeşte, alături de Adrian Păunescu, C. V. Tudor şi Tudor Mohora, spaţiul întregului ziar; această anexare a primului ministru, căruia opoziţia îi ceruse să-şi precizeze aliaţii şi să-şi angajeze împreună responsabilitatea consecinţelor guvernării, după programul prezentat, devine astfel un triumf indirect al opoziţiei. **Vremea** consideră de prisos orice comentariu cu excepţia triumfalismului lozincard din fruntea ziarului; care grăieşte precum urmează: "N-a căzut Guvernul, a căzut Opoziţia" şi "Poeţii critică Guvernul dar salvează stabilitatea ţării". "Poeţii" sînt Vadim Tudor şi Păunescu şi ei şi-au celebrat triumful cu mult înainte ca el să se fi anunţat, pecetluindu-l cu pupătura din finalul discursului Păunescului. Discursul lui Vadim Tudor ocupă o întreagă pagină de ziar în care, despre Moţiunea de cenzură se spune doar atît: "moţiunea de cenzură este o diversiune a opoziţiei, menită să ducă la tulburări sociale şi, în final, la schimbarea prin forţă a ordinii de stat în România".

3. În fine, alte ziare nu s-au mulţumit doar să înregistreze importantul eveniment politic al săptămînii trecute, ci au încercat să analizeze dedesubturile mai puţin vizibile ale spectacolului regizat aiurea şi pus în scenă în sala din Dealul Mitropoliei. În timp ce **Tineretul liber** avansează ipoteza unei diversiuni a celor care acuză de diversiune ("Episodul Moţiunii de cenzură care s-a încheiat cu rezultatul scontat a dezvăluit încă o dată că Parlamentul, în loc să fie un for care să le dea oamenilor încredere, îi îmbolnăveşte de fapt prin mesianismul unor politicieni care văd ţara pe marginea prăpastiei şi pe ei înşişi ca singurii clarvăzători. De fapt, puţin le pasă de ţară şi tot patetismul pus în scenă este diversiunea plătită lor de alţii spre a-şi consolida în linişte puterea"). **Evenimentul zilei** dezvoltă cu voluptate o întreagă teorie a celei mai noi diversiuni: "diversiunea numită Corneliu Vadim Tudor aruncată în joc după eşecul diversiunii puse la cale, joi seara, cu complicitatea TV, de către Ion Iliescu". Aceasta ar fi urmat să facă opoziţia "să-şi concentreze discursurile pe comentarea interviului de la **Actualităţi**". Or, cum opoziţia n-a căzut în această capcană, a fost declanşată diversiunea Vadim Tudor, în Parlament, menită să abată atenţia de la însăşi tema dezbaterilor: Moţiunea de cenzură. La ce urma să folosească această diversiune, din moment ce, aşa cum scrie **Evenimentul zilei**, opoziţia nu urmărea "răsturnarea Guvernului"? Opoziţia urmărea doar, prin Moţiunea de cenzură, "să forţeze FDSN şi aliaţii acestuia la o angajare limpede, fermă, în favoarea Guvernului Văcăroiu şi a Programului său. Evitată prin refuzul de a cere votul de încredere, această identificare cu Guvernul urma să aibă loc, ieri, nu atît prin vot, pentru că acesta a fost secret, cît mai ales prin discursurile de la tribună ale partidelor de stînga. Pronunţîndu-se, aşa cum ar fi fost de aşteptat, împotriva Moţiunii de cenzură, partidele de stînga, în frunte cu FDSN, ar fi fost obligate să argumenteze prin aprecierea (sic!) şi asumarea publică a Programului de guvernare". Prin transformarea în "bîlci televizat" a şedinţei parlamentare, FDSN, PRM, PSM şi PUNR au evitat "o asumare publică a responsabilităţii pentru eventualele consecinţe catastrofale ale aplicării practice a Programului de guvernare".

Dora MEZDREA

"Naţiunile n-au decît în pofida lor oameni mari. Aşadar, omul

"Eu cred că elitele sînt viaţa însăşi a unei ţări"

— *Convorbire cu domnul Manole FILITTI, preşedintele* Jockey Club*-ului* Român —

(Domnul Manole Filitti mi s-a revelat ca o persoană absolut fermecătoare - acel farmec, pe care-l numim "desuet" din invidia de a nu-l mai descoperi printre noi... Totodată, trebuie spus că Jockey-Club-ul a fost - şi, iată, continuă să fie - clubul cel mai select, cel mai elitar din cîte există, că - în inflaţia de "clubs privées" (sic) cu care ne-am obişnuit în ultimul timp - el este **the real thing!...**)

- Domnule Filitti, sînteţi preşedintele Jockey-Club-ului şi aş dori, mai întîi, să ne faceţi un scurt istoric al acestui club.

- Încep prin a vă răspunde că faptul de a fi preşedintele Jockey-Club-ului se datorează unor împrejurări cu totul şi cu totul neaşteptate... Adică, un grup de tineri care nu aveau contingenţe cu J-C s-au gîndit să reînfiinţeze această "instituţie", care are un prestigiu în trecutul ţării româneşti; şi are prestigiu datorită, pe de o parte, climatului acestui club, apoi personalităţilor care au făcut parte din el şi, în fine, aportului imens pe care l-a avut J-C în ceea ce priveşte creşterea cailor de rasă, înfiinţarea unui hipodrom la Bucureşti - care a fost unul cu reputaţie internaţională - ş.a.m.d...; bineînţeles că atunci raporturile dintre ţările din Occident şi noi erau cu totul altele decît cele de azi! Astăzi, toată lumea caută şi se reazimă pe sponsori; ei, sponsorii J-C erau chiar membrii lui!... pentru că aceşti membri erau moşieri **pasionaţi de profesiunea de agricultor!**

Ei, şi ideea: "Să refacem J-C"... asta-i treabă foarte gingaşă şi foarte complicată. Mai eram la ora aceea - acum un an şi ceva - în viaţă opt din foştii membri ai J-C: unul din aceşti vîrstnici eram eu. Şi atuncea s-a făcut apel la mine - pentru că şi neamul meu a fost prezent în J-C de-a lungul anilor - şi s-a socotit că aş putea polariza în jurul meu şi tineretul - eu am fost sportiv la viaţa mea, am fost jucător de rugby ani de zile, am fost căpitan de echipă, am condus Tenis-Clubul român, iarăşi un club de elită, am fost skieur... - şi atuncea o serie de tineri mă cunosc şi au gîndit că ar fi bine să se-adune în jurul meu. Două probleme sînt cruciale pentru noi: sediul şi hipodromul. Sediul este ocupat în momentul de faţă de un magazin de vînzare către corpul diplomatic - alimente, obiecte de tehnică radiofonică, parfumuri..., mă rog: un magazin, o prăvălie; or, socotim noi că asta se poate muta oriunde: clădirea asta a fost făcută cu banii membrilor clubului, pe proiectele lui G.M. Cantacuzino, faimosul Georges Cantacuzino...

- Marele arhitect.

- ... unul din marii noştri arhitecţi, sigur că da; şi clădirea este făcută special pentru acest scop... unde poţi să primeşti pe oricine cu fruntea sus! Preşedinte de onoare al clubului a fost întotdeauna regele ţării - începînd cu Carol I şi sfîrşind cu Regele Mihai... care şi astăzi este preşedintele de onoare - mă rog, a rămas, pentru că el în '47 a plecat, a plecat, dar a rămas pentru noi regele ţării şi în continuare este, zicem noi, şi preşedinte de onoare al J-C!

Acuma: acest club este un club închis - **era!** Adică, un vot contra anula şase voturi pentru; este foarte greu de trecut prin acest "baraj"... Noi am refăcut statutele, am modificat pe ici-pe colo anumite lucruri care nu mai corespundeau cu realităţile atunci cînd ne-am dus la Tribunal să ne-nregistrăm - sîntem persoană juridică, nepatrimoniali, pentru că nu se pune problema unui cîştig - şi am făcut modificări din punctul de vedere al democratizării; am spus: un vot contra - patru voturi pentru... Sigur că lumea de-atuncea a fost una, şi lumea de astăzi este alta, şi noi trebuie să ţinem seama de asta: sînt o serie-ntreagă de oameni dinamici care nu fac parte din fosta boierime, din protipendada ţării din punct de vedere structural, social... dar sînt nişte oameni capabili, energici, inventivi, care duc societatea înainte; şi-atuncea trebuie s-amestecăm pe unii şi pe alţii. La ora actuală avem trei vicepreşedinţi: pe Şerban Ghica, care este inginerul Ghica, naţional-ţărănistul, al doilea este Gheorghe Fodoreanu, fost sportiv, un tînăr care a făcut şi Litere şi care conduce "Simpaturism". Al treilea, pe nume Gheorghieş Lecca, are domiciliul la Paris şi ne reprezintă în relaţiile cu cluburile similare din Occident ca şi cu colegii noştri din diaspora. Secretar al clubului este Callimachi, ziarist de profesie şi descendent din...

- "Prinţul roşu" cumva?

- Exact, tatăl său, Scarlat, era supranumit astfel... Aşa că, la noi în club este aşa, un amestec - adică, am introdus o serie-ntreagă de tineri; însă, de-aici înainte nu mai primim membri noi decît prin vot, aşa cum scrie în statut! Sigur că şi asta-i greu, căci neavînd sediu - unde? Mai vin aici la mine: cîţi pot eu să chem aici? cinci...şase... şapte, opt... eh, da' astea-s nişte şuete!

- Dle Filitti, cam de cînd datează J-C?

- Din 1875, atunci s-au pus bazele lui... poate să fie proiectul niţel mai vechi, dar constituirea este în 1875.

- Din această "dare de seamă" pe care mi-aţi arătat-o, aş vrea să citaţi dintre membri fondatori, pentru că sînt nişte nume cu greutate în istoria acestei ţări... aşa, deci asta este din 8 ianuarie 1875...

- Membrii fondatori au fost, deci, 95; să vă citez din ei cîţiva: Bălăceanu (mai mulţi), Beldiman, Boerescu, Brâncovenii, Brătienii, Cantacuzinii (vreo cinci-şase), familia Catargi, Mihail Kogălniceanu, Ghiculeştii (foarte numeroşi), Goleştii, neamul meu, Lahovăreştii, Mitillineu, Negri, Rosetteştii (trei-patru), Sturzeştii, Văcăreştii.... cam asta ar fi, nume mai proeminente; i-am spus în ordinea alfabetului, c-aşa-i protocolul la noi...

- Familia dvs., Filitti, de cînd datează?

- Noi am venit, ca atîţia alţii, din Grecia; era timpul cînd veneau în Ţara Românească prelaţi: şi a fost mitropolit al Ungro-Vlahiei Dositei Filitti, care a venit în ţară la sfîrşitul sec.al optsprezecelea; apoi a fost un văr de-al lui, episcop, p-ormă au fost în familie medici, Silvestru Filitti era un medic celebru în Bucureşti, a făcut şi-un spital la Găeşti..., şi p-ormă foarte mulţi Filiţi care au fost ofiţeri şi magistraţi: generalul Alexandru Filitti, unul din fraţii tatălui meu, care a condus şarja de la Româneşti, Nicu Filitti, senator, un om foarte agreabil, simpatic, prezent zi de zi la club... şi, în fiecare zi, juca două-trei partide de table - asta era pasiunea lui - plus tatăl meu, care este istoricul Ioan C.Filitti şi care a lăsat o operă foarte preţuită şi astăzi în lumea istoricilor...

- Să revenim puţin, dacă vreţi, la ideea de club; cum spuneaţi şi dvs., clubul este o instituţie închisă, care primeşte foarte greu noi membri - şi, cum se spune, "pe sprînceană"! Numai că acest "pe sprînceană" nu înseamnă nimic peiorativ; totuşi, în momentul acesta în care se vorbeşte şi, sigur, se şi înfăptuieşte democraţia, dvs. cum vă situaţi vizavi de această problemă? Pentru că, pe undeva, este... spuneaţi mai devreme, că aţi scăzut numărul de voturi contra, dar totuşi: dvs. rămîneţi un club închis şi, cred că nu greşesc afirmînd, clubul cel mai faimos în acest climat democratic!

- Vedeţi, în România, pe lîngă J-C, au existat şi alte cluburi, care erau mai "la îndemîna" oamenilor... La ora actuală există două noţiuni: mai întîi, o prioritate a descendenţilor foştilor membri ai clubului - şi socotesc că este firesc să fie aşa; dar şi aceşti descendenţi trebuie să prezinte o cerere, pe care s-o motiveze, şi fiecare trebuie să aibă doi "naşi": aceşti "naşi" trebuie să explice celorlalţi membri cine eşti dumneata domnule, nu? **Who are you?**... or, pentru noi, contează tot atît de mult ascendenţa cît şi valoarea personală şi morala desăvîrşită a acestui candidat - de care cei doi "naşi" răspund... Eu, de pildă, am fost "năşit" cînd am intrat în club de un om pe care nu-l pot uita - bineînţeles, amîndoi naşii mei au murit - , Andrei Balş, care era un magistrat de primissimă mînă, un om adorabil şi de care niciodată nu s-a vorbit rău, şi un văr al meu, văr primar, care era general, şi el tot cavalerist, Constantin Filitti, care s-a născut în aceeaşi zi cu Carol al II-lea, au crescut împreună şi i-a fost aghiotant, l-a petrecut pînă în Spania, acolo l-a salutat şi s-a-ntors înapoi, s-a dus la mareşalul Antonescu şi şi-a pus demisia pe masă... gestul l-a purtat după aia la Canal, în diferite închisori şi aşa mai departe pe acest om, care a socotit că nu e de demnitatea lui să rămînă cu Regele acolo şi să trăiască pe banii lui. Ei, şi astăzi "naşii" ăştia trebuie să ne spuie cine este Cutare, ce face, cu ce se ocupă - garantezi dumneata? Au fost oameni foarte respectabili în trecut care s-au pomenit totuşi respinşi la vot...

- Domnule Filitti, credeţi că elitele sînt necesare?

- Eu cred că elitele sînt viaţa însăşi a unei ţări! Nu ştiu cum să strig mai tare!! Şi cum să mă fac ascultat şi să spun ce pot să reprezinte pentru ţară elitele - şi ce multe am avut!... nici nu ştiu unde să mă duc întîi cu gîndul - la politicieni ca Petre Carp, Titu Maiorescu, I.C. Brătianu, la generaţia lui George Enescu, Constantin Brâncuşi, Elena Văcărescu... da'Eugen Ionescu, da' Cioran, da' Noica... Noi degeaba trimitem reprezentanţi ba în consulate, ba în ambasade, legaţii, dacă nu sînt personalităţi! Noi am avut atîţia români care au făcut studii în străinătate... tatăl meu avea o vorbă: "Eu am avut privilegiul să mă nasc într-o familie înstărită, am trăit într-o casă bogată: asta mă obligă faţă de ţara mea!" Şi atuncea el, unde a fost trimis în diplomaţie, şi-a petrecut cea mai mare parte din timp în biblioteci... a studiat arhivele de la Vatican, arhivele din cele mai importante biblioteci franceze şi a publicat zeci şi zeci de lucrări, socotindu-se **dator** către comunitatea românească pentru faptul că a avut un privilegiu prin ascendenţa lui!...

- Problema, ştiţi bine care e: faptul că o mare parte din elita românească a fost exterminată în închisorile comuniste, iar o altă parte a plecat, a emigrat... în momentul de faţă, a vorbi despre elite pare - nu spun că este -, pare o subversiune: pentru că a trecut acest tăvălug comunist, şi-acum majoritatea populaţiei consideră că este normal ca toţi să fim la fel! este normal să nu existe privilegii... (însăşi ideea de proprietate e pusă în discuţie...), şi-atunci eu vă întreb: a vorbi de elite astăzi - bun; dar ce se poate face pentru ca elitele să fie resuscitate?...

- Mi se pare că nu se insistă destul, şi că lumea nu absoarbe ideea asta suficient - şi anume, că elitele ţării româneşti au fost exterminate! Asta ne costă în substanţa însăşi a ţării şi în substanţa de gîndire a generaţiilor care ne conduc astăzi! Ei resping... ei resping, de exemplu, "Memorialul durerii"!... Ei resping, în mare număr, lucrările care au fost publicate de cei care au trecut şi au scăpat cu viaţă din aceste locuri de tortură - pentru că nu mai erau închisori, ci erai dus acolo pentru a fi exterminat! Foarte multă lume zice: doar nu l-a-nchis acolo că n-a făcut nimic!? a făcut el ceva...

- Iarăşi un lucru care nu e suficient repetat este că elitele, sau ideea de elită, ţin de însăşi istoria modernă a României: în fond, la '48, a fost o mînă de boieri, "bonjurişti" cu studii la Paris ş.a.m.d.... România modernă, pe care noi o luăm, cum spune englezul, for granted, **a trebuit totuşi să fie construită cărămidă cu cărămidă, şi exista un divorţ între felul cum această elită gîndea viitorul şi masa populaţiei - care, prin natura ei, este mai rigidă, mai lentă în a schimba ceva... Sigur că în acest sens, istoricii au un rol foarte important de jucat; dar ce altceva s-ar mai putea face pentru ca această idee să nu mai pară subversivă - aşa, un fel de "atentat la morala democratică" - ci să fie un lucru absolut firesc, fără de care o societate nu poate să fie "bună", nu poate să se ridice...? (Nu-mi fac iluzii că am putea chiar să influenţăm prin ceva opinia generală - dar, să zicem că orice discuţie este binevenită pe tema asta...)**

- Dă-mi voie să-ţi spun că-mi face mare plăcere să văd un tînăr care gîndeşte aşa cum am gîndit noi şi cum au gîndit moşii mei - cei care au făcut parte din elita care a pus bazele acestei societăţi. De-aceea, nu trebuie să spuneţi: "într-o societate modernă elitele..."; în **toate** societăţile, elitele au săpat drumul! Ce putem să facem ca să propulsăm ideea? În primul rînd, e bine ca tinerii să fie **convinşi** că e nevoie de elite. Şi mai e un lucru, că... structura mea este aşa: eu fac apel la dragoste, la iubire. Astea nu sînt cuvinte care trebuie să plece neapărat de la altar... Oamenii de pe stradă, de oriunde ar fi, să înceteze cu duşmănia asta, care nu e de vreun folos, nu e un bun îndrumător. Să-ncercăm să ne înţelegem unii pe alţii! Pentru că dumneata reprezinţi aicea "Dilema": domnule, un dialog din ăsta civilizat!... Nu trebuie să-ncepem cu-njurăturile imediat, ne muşcăm de fund unul pe altul...!? Domnule, stai să stăm de vorbă - sîntem de altă părere, dar să stăm de vorbă!

Alex. Leo ŞERBAN

Este Parlamentul o elită politică?

Dumitru Căluianu (senator P.L.)

Nu! Categoric, nu! E adevărat că sînt printre ei oameni bine pregătiţi politic, unii care au fost şi în vechiul parlament şi au învăţat, evident, cîte ceva. De altfel, după părerea mea, politica este cea mai grea meserie! Eu, de exemplu, sînt electronist! O meserie considerată grea, dar care e foarte uşoară faţă de politică! E nevoie de foarte multă intuiţie, pregătire multilaterală şi oamenii noştri fac faţă cu greu şi în propriile lor meserii! Aleşii poporului pot avea cel mult experienţa fostului PCR. Sigur, Ceauşescu şi chiar Gheorghiu-Dej îşi formaseră o anume "camarilă" care să le aplice "politica"! Erau institute care pregăteau aşa-zişii oameni politici Ştefan Gherghiu, "jdanov" la Moscova! Unii din "elitiştii" pregătiţi acolo sînt astăzi în parlament, unii cam mulţi! Şi experienţa acestei "elite" a folosit foarte mult în alegeri FDSN-ului! Cei din opoziţie au avut audienţă la alegători mai mult datorită statutului lor moral, sau pur profesional.

Elena Dumitru (membru în Consiliul Director al F.S.N.)

Deocamdată, nu! Sigur nu! Eu am remarcat, cam la un an de la revoluţie, că ceea ce se constituia ca viitoare clasă politică, era şi este, infiltrată de vechi profitori ai regimului comunist şi că se află alături: foşti deţinuţi politici cu securişti, foşti demnitari comunişti cu revoluţionari din decembrie '89, oameni oneşti, alături de bandiţi politici!

Horia Rusu (preşedinte executiv P.L.)

Nu! Din păcate, parlamentul nu este reprezentativ în această direcţie. Şi eu cred că lucrul cel mai important pe care trebuie să-l facem cu toţii, în această ţară, este să contribuim la educaţia poltică a acestui popor. Faza în care se prezintă elita politică la noi este cea a copilăriei! O raportare la "elita" comunistă de dinainte de '89 e greu de făcut acum, cînd mulţi dintre foştii demnitari s-au "adaptat" la noile condiţii. Dar de-acum şi în cadrul opoziţiei au apărut destul de multe personalităţi politice. Sigur, anumiţi lideri de astăzi, din partide doar cu numele democratice, au o oarecare experienţă politică, dacă ce-a fost înainte de '89 se poate numi politică. Experienţa din cadrul PCR, un partid unic, nu-i poate "ierta" în noua lume! Ceea ce s-a văzut astăzi în parlament, este edificator!

Petru IONESCU

mare este învingătorul întregii naţiuni." (Charles Baudelaire)

Misologul şi tichia de mărgăritar

Elitele sînt aerul plebei. Interesată exclusiv de pămînt, apă şi foc, plebea dispreţuieşte aerul. Ea preferă să se sufoce cu cele ale pămîntului – legume, fructe ori pur şi simplu ţărînă – să se îmbete cu apă rece şi să ardă în flăcările propriilor incendii – decît să bage de seamă, să accepte şi să respecte aerul care-i asigură existenţa. N-are a face ce zice fizica, precum că, la cîntar, un chil de aer e mai greu ca zece catedrale. Vorba e că, pentru plebe, aerul înseamnă curent, junghiuri în şale (vezi Caliban), dureri de măsele, degerături, sau, în cel mai bun caz, o "ieşire la aer curat" (mai precis: "o masă la iarbă verde") cu şapte paporniţe bucşite cu mîncare, y **compris** casetofonul şi cutia de table.

În vremuri normale, cînd toată lumea are loc de toată lumea, elitele-şi văd, ca şi plebea, de treaba lor, cele două "tabere" ignorîndu-se reciproc. Sau, la un eventual contact, dispreţuindu-se. Plebea adună, elita risipeşte. Elita conduce, plebea surpă. Plebea impune, elita se supune – ori viţăvercea, după loc şi timp istoric. E o simbioză, care va să zică: masele se opintesc, în sfînta lor îndărătnicie autoconservativă, în vreme ce elitele iau compasul şi mistria şi croiesc pe nevăzute, după planurile Marelui, sau micilor arhitecţi, noua înfăţişare a Edificiului, spre pîntecoasa mulţumire a norodului, cel care exclamă-n final precum Leonida: ehe! unu'a fost Galibardi!...

În vremuri zbîrlite, cînd nimeni nu mai are loc de nimeni, simbioza se ariceşte şi dă-n antinomie. Masa, adică poporul, stă ţeapăn pe ale ei patru picioare (patru puncte cardinale), incapabilă de a opta pentru unul singur (cine-a mai văzut masă-ntr-un picior!) şi se scutură de elite, adică de faţa de masă. "De ce stă fulgul ăsta pe grumazul nostru?" zbiară masa către cele patru picioare. "Ce! nu se poate mînca şi pe lemnul natur? Adică noi ne proptim şi asudăm pe duşumele, ca să ţinem borangicul ăsta la lumină? Ce nevoie e de faţă de masă şi – culmea! – de vasul cu flori de deasupra? Adică noi n-avem CE pune pe masă şi dumnealor vin cu mofturi estetice?" – iată dilema zilei în materie de elite.

Unde te uiţi în lume, asta-i lupta acum: între mase şi elite. Lupta de clasă redivivus. Populism versus realism. Democraţie – anarhie şi despotism luminat. Masele sînt pentru închidere, pentru "puţin, dar sigur", elita – pentru deschidere şi pentru provocarea lui "de ce nu mai mult?" Minoritism versus majoritism, de la cele etnice (enclavita geostrategică) şi pînă la cele (de abateri) sexuale. Elite financiare versus noroade agrare. Elite politice versus mulţimi anomice. Numărul e puterea, dar şi puterea e numărul. Elita visează-n tăcere la reîntronarea votului cenzitar, în vreme ce masele de pretutindeni au descoperit, în fine, marea ideologie cu care să umple vidul ideologic, ismul ismelor: confortismul, impulsul lui "cum-necum, numai să ne lase în pace".

De pe vîrfuri, totul se vede bine şi departe, dar din peşteră nu se vede nimic. Şi n-ai cum să duci de mînă peştera pînă-n vîrf, ca să-i arăţi că nu bezna ei este lumina. Nu. Ea o ţine una şi bună: "aici e cald, avem lilieci, dormim liniştiţi pe paie, seara facem focul, rotisăm guzgani şi sorbim de pe ziduri picături din izvoarele ancestrale – ce să cauţi afară, la lumină? te mai şi chiorăşte soarele, zău aşa! sau îţi plezneşte plămînul de ozon". Ce mai, poetic tăvălind lucrurile, plebea-i riga Crypto, iar elita – Enigel. (Sau nu, că prea-i optimistă găselniţa. Mă rog, să trecem.)

Nici peştera nu-i vinovată, nici vîrful: fiecare cu ce i-a hărăzit relieful. Aici, are fiecare dreptatea lui, conform definiţiei hegeliene a tragicului. Şi cine să sape un tunel de pe creastă pînă la peşterile de sub munte, ca să zburătăcească liliecii? Cine? N-a făcut-o el ditamai GDS-ul în '90, darămite **Dilema** şi **Sfera politicii** în plină glaciaţiune vadimoeveracică? N-ai bază de mase – te mănîncă şi masele şi elitismul – pare a zice zîmbetul democratic-alesului Carol al III-lea.

S-a scris mult la noi despre "prăpastia" (falia, ruptura, clivajul, crevasa, hăul etc.) dintre elite şi mase, avînd drept climax aplauzele – publice ori intime – la adresa primei mineriade. Aşa este. Dar s-a scris mai puţin despre ura crîncenă care **a umplut** prăpastia. Ură exclusiv dintr-un singur sens – cel al maselor. Fiindcă dinspre elite nu poate veni decît resemnarea. Mai acidă, mai cu dispreţ, mai cu exasperare, însă, oricum, numai resemnare. Fenomen tipic estic, la ora de faţă, cînd mulţimea ştie una şi bună: "nu ne mai ameţiţi! să ia puterea cine-o vrea şi cine-o putea, numai mîncare şi linişte s-avem!" în timp ce elitele sînt pradă tocmai acestui paradox: că nu pot instaura democraţia în absenţa (voinţei) demosului, care n-are treabă cu viitorul, fiindcă, vorba poetului, are-n faţă "de-a pururi ziua cea de azi".

Dar dacă respectiva fisură e comună Estului, misologia mulţimii se pare că ne revine exclusiv ca specific. Aici e marea durere, în această ură tot mai ieşită din latenţă, tot mai activă, faţă de tot ce înseamnă logos – cultură, rafinament, clarviziune, bun-simţ, bun-gust, spiritualitate, competenţă etc. Misologia e infinit mai periculoasă decît toate formele de clivaj între elite şi mase. Există dintotdeauna şi pretutindeni dispreţul ţăranului cu chimirul doldora, faţă de artistul boem, genial şi beţiv; dispreţul omului de mijloc, care-şi umple duminicile cu fotbal sau cîrciumi, faţă de cei cîţiva dandy aleşi, care-şi populează loisir-ul la cluburile cu circuit închis ale high life-ului; scrîşnetul proletarului în faţa luxoasei limuzine a patronului, din a cărui inventivitate îşi ia, totuşi, leafa. După cum există, la extremă, şi reacţia patologic-vindicativă gen Les **bonnes** a lui Genet. Bun. Dar de aici, de la raportul tensionat dintre "clasele şi straturile sociale" pînă la ura feroce faţă de gîndire, logică, cult al frumosului, manieră, cultură – calea e foarte lungă. Ea a fost integral parcursă de electoratul român în aceşti trei ani, ajungîndu-se la forme absolut aiuritoare, de felul urii faţă de ochelari, de barbă, faţă de o vestimentaţie decentă ş.a.m.d. – toate etichetate cu glas atroce: "faceţi pe nebunii că ştiţi limbi străine!" Elita poate să stea şi-n cap şi-n mustăţi, dacă-i va spune omului care stă-n mijlocul străzii că-l calcă maşina, acesta va răspunde implacabil: "treaba mea! uite-aşa vreau io, na! nu mă mişc de-aici, orice-ai zice tu!"

Nu sînt puţini cei care consideră (şi) acest proces ca fiind ireversibil. Ba, încă, mi-e teamă că numărul româno-scepticilor (ca şi cel al euroscepticilor) e tot mai mare. Personal, nu cred deloc în asta. Daţi televiziunea cui trebuie şi-n trei luni se schimbă radical toată mentalitatea misologilor majoritari. Exact această televiziune, pentru care elitele nu reprezintă acum decît sport, industrie şi armată (vezi expresiile: "fotbalul nostru a intrat în elita europeană", "o intreprindere de elită a industriei noastre" şi "trupe de elită"). Trei luni de normalitate cu adevărat "elitarizantă" sînt de ajuns pentru ca România să intre fie şi numai în vestibulul viselor lui Noica. Nu sîntem barbari, antieuropeni, antidemocratici, xenofobi, etc. Nu. Masele sînt exact ceea ce Conducerea maselor le-nvaţă şi le-ndeamnă să fie . Pur şi simplu.

În fine, sigur că e mult penibil – fie înduioşător, fie pernicios – în neoelitismul nostru, cel de genul oligarhiei financiaro-comerciale: baluri, societăţi de aşa-zisă binefacere, elite bancare, artistice, V.I.P., rotariysme, mimetisme, fripturisme. Dar, cum ştim, formele – mimetismul aparenţelor – atrag, mai devreme sau mai tîrziu, şi fondul. Refacerea elitelor e ca-n anecdota cu gazonul: aduci tu iarba de la englezi, numai că trebuie s-o îngrijeşti cum trebuie vreo sută, două de ani, ca să fie exact ca la Wimbledon...

Pe scurt: dacă misologul e chel şi nu acceptă să se-mbrace decît în zdrenţe, de ce să nu poarte măcar tichie de mărgăritar? E o şansă: cînd se va privi în oglindă şi va vedea strălucind şi altceva decît rîsul lui hidos, poate i se va împletici limba şi-n loc de strigătul lui Caliban ("luaţi-i cărţile! daţi-i la cap!") o să spună ca Miranda: "O, brave new world..." Mai ştii?

Dan C. MIHĂILESCU

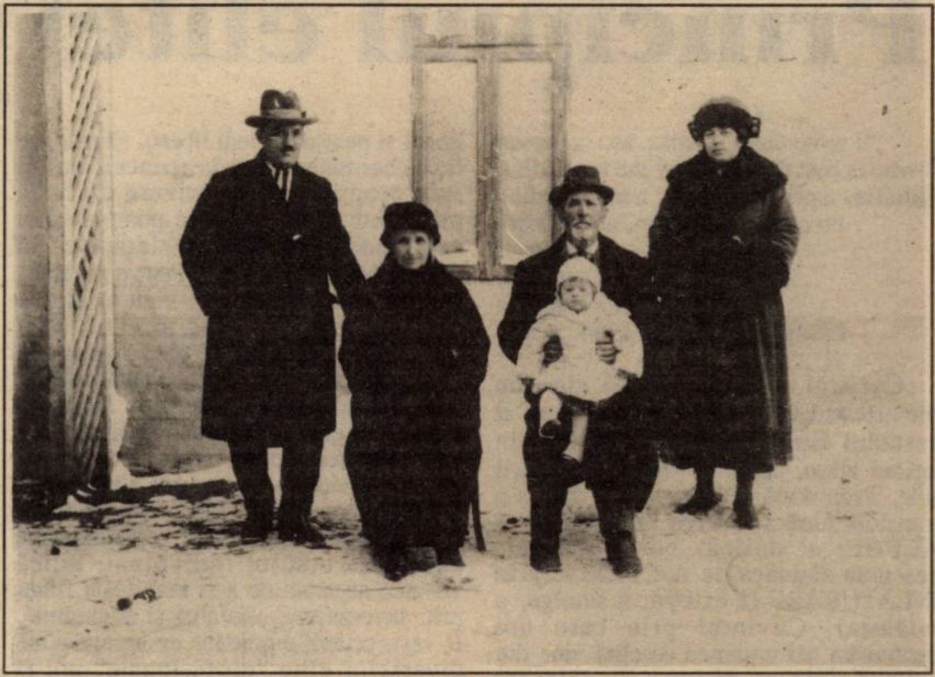

(Mai) este intelectualitatea o elită?

În anii "celei mai drepte dintre orînduiri", statutul de **intelectual** exercita o anume fascinaţie; în mentalul colectiv, diploma de studii superioare era, dacă nu de-a dreptul un fetiş, în orice caz o soluţie practică de asigurare a unei inserţii sociale ce părea, pe atunci, avantajoasă. Părinţii făceau orice eforturi pentru a-şi vedea copiii "intraţi la facultate". Să ne amintim concurenţa uriaşă la examenele de admitere, să ne amintim cum foarte mulţi tineri îşi încercau şansele de mai multe ori, refuzînd cu obstinaţie, dacă "picau", să îngroaşe rîndurile clasei muncitoare. Explicaţiile acestei stări de lucruri sînt multiple, de la respectul tradiţional pentru carte al omului simplu pînă la o anume mentalitate legată de stratificarea socială. Psihologia socială, dar şi analiza structurilor profunde ale inconştientului colectiv, ar avea multe (şi interesante) de spus în această privinţă. Mi se pare însă important să reţinem că, prin transformarea statutului de **intelectual** în obiect de dorinţă şi ideal de viaţă, societatea validase caracterul **elitar** al intelectualităţii. De altfel, el era marcat şi prin alte **semne** în discursul public: simpla declarare a apartenenţei la o instituţie (universitate, şcoală, institut de cercetări, Uniunea Scriitorilor etc.) funcţiona ca un mesaj menit să impună respect, admiraţie sau măcar recunoaşterea publică; chiar şi în discursul politic oficial, în cadrul cunoscutei enumerări ("muncitori, ţărani, intelectuali şi alte categorii de oameni ai muncii"), plasarea înainte de "şi alţii" putea părea o (subconştienţă) evidenţiere, dat fiind că statul socialist era definit ca "stat al muncitorilor şi ţăranilor". Să fi funcţionat, în mentalul colectiv, dorinţa de a intra în categoria intelectualităţii ca o încercare de a refuza uniformizarea forţată? Să fi fost ea o formă de a compensa (prin iluzia "privilegiului" de a aparţine unei categorii care nu stătea, totuşi, "la baza" socialismului victorios) faptul că la vîrful societăţii nu se afla o **elită** în adevăratul sens al cuvîntului, ci doar o **nomenclatură** ridicată în virtutea unui principiu fals, dar (vai!) eficient? Era vorba într-adevăr de o elită sau doar de refuzul "masificării" şi al pierderii identităţii în mijlocul unei "clase"?

E mai puţin important pentru aceste rînduri ce fel de elită era intelectualitatea în societatea comunistă, în ce relaţii se afla cu celelalte segmente şi grupuri sociale; ar fi şi greu de lămurit asemenea probleme în spaţiul unui simplu articol. Întrebarea care se pune în mod acut astăzi, într-o societate pentru care cea mai "precisă" caracterizare este aceea de **postcomunistă**, este dacă intelectualitatea constituie o elită, dacă regulile sociale îi permit să funcţioneze astfel şi dacă mai beneficiază de validare în acest sens. Analizînd semnele exterioare, s-ar spune că lucrurile s-au schimbat: părinţii încep să nu mai viseze pentru copiii lor o diplomă de facultate, ci intrarea în afaceri (eventual, anumite facultăţi – **economia** şi **dreptul** – care asigură accesul spre vîrf, adică tot spre afaceri sau... spre Parlament); simpla enunţare a calităţii de intelectual nu mai face cine ştie ce impresie (iar dacă ne amintim sloganul "noi muncim, nu gîndim", lucrurile stau chiar mai rău); enumerarea oficială ("muncitori, ţărani...") a dispărut, apărînd în schimb o denominaţie generică, plasată de multe ori în contexte imperative ("noi, intelectualii acestei ţări, avem datoria să..."), dar care nu mai are conotaţia "unanimă" de odinioară, ci poartă marca grupului sau orientării politice care o enunţă. **A fi intelectual** nu mai înseamnă acelaşi lucru pentru toată lumea, iar modelele unor intelectuali de marcă sînt receptate diferit. Pluralismul triumfă, pas cu pas, şi în constituirea unor imagini publice asupra unor comportamente şi atitudini ale unor oameni de la care naţia are ce învăţa. Ebuliţia politico-ideologică în care ne mişcăm cu toţii de trei ani a distrus consensul de odinioară asupra diplomei de studii superioare: un consens formal, mecanic, axat mai degrabă pe ideea de a alege răul cel mai mic. Astăzi, intelectualitatea este percepută personalizat, în funcţie de reprezentanţii ei de vîrf. Aş spune că intelectualitatea este în plin proces de redobîndire a unei imagini în conştiinţa publică; o imagine care s-o repună în contact (dar de această dată în mod autentic şi profund) cu organismul social. Faţă de alte elite în curs de constituire, intelectualitatea are avantajul unei anume continuităţi cu ceea ce a făcut (şi a fost) înainte de '89. Dar pentru a se defini ca elită în cadrul noului model social spre care ne îndreptăm, ea trebuie să-şi dovedească vitalitatea şi prezenţa în peisajul societăţii. Ceea ce presupune o anumită coeziune în actele sale, o coerenţă a discursului pe care îl prezintă "marelui public", un set de valori neconjuncturale care să fie **într-adevăr** în centrul atitudinilor sale, un echilibru interior care să-i permită aplicarea pînă la capăt a principiului dialogului, în fine, o mare capacitate de a se auto-defini şi de a se auto-percepe în modul cel mai adecvat cu putinţă. Toate acestea (şi încă altele) nici n-ar fi atît de greu de realizat. Numai că, uitîndu-mă bine în jur, mi-e teamă că nu putem vorbi foarte limpede şi fără teama de a greşi despre **intelectualitate**, ci doar despre **intelectuali**.

Mircea VASILESCU

"Numai guvernămîntul aristocratic este rezonabil şi sigur." (Ch. Baudelaire)

Principiul elitei

"I write these words... as... a person who is best described by the term **idiot**. (**idiótes**, a private person, a man holding no office, a layman, an ordinary fellow.)"
C. Truesdell,
An Idiot's Fugitive Essays on Science, 1984, p.589

Cuvîntul românesc ELITĂ vine din franţuzescul **élite**, un vechi participiu al verbului **élire**, provenit el însuşi din latinul **eligo**, care, în vremea înfloririi sale, avea două sensuri: unul, care s-a transmis pînă azi, avea înţelesul de A ALEGE; al doilea, complet uitat, desemna acţiunea de A CULEGE prin ÎNLĂTURARE (a extirpa, a smulge, a înlătura). Cuvîntul prin care noi desemnăm azi noţiunea de elită vine din acţiunea de a smulge şi înlătura buruienile. Pe de altă parte, excelenţa omului era exprimată în latină prin cuvîntul **egregius**, care semnifica valoarea celui scos în afara turmei, **e grege.** O sintagmă precum **excelenţa elitei** este în mod glorios tautologică, căci excelenţa omului, care face dintr-un om de serie un om de elită, este neîndoios obţinută NUMAI prin afirmarea deplină a individualităţii sale. Şi cum? Prin definiţia standard a oricărei individualităţi autentice, adică prin virtuţile cardinale ale fiinţei libere: detaşarea şi autonomia. În rezumat, elita reprezintă omul întrucît acesta şi-a manifestat excelenţa; iar excelenţa omului nu este nimic altceva decît valoarea celui care, conştient şi liber, prin **detaşare** şi **autonomie**, s-a separat de principiul turmei.

Există reprezentări ale infernului în care viermuiala, aglomeraţia fojgăitoare şi amestecul promiscuu sunt trăsăturile dominante. Deşi atributele contrare nu aparţin raiului canonic, îmi place să-mi imaginez paradisul sub ascultarea unor predicate ale **ţinutei:** paradiziace ar fi, atunci, mersul vertical demn, distanţa politicoasă şi simţul **estetic** al depistării răului prin **vulgaritate.** Verticala curbată, mersul furişat, privirea piezişă, zîmbetul pusilanim, trebuie să vedem în toate acestea nişte veritabile trăsături infernale. Dimpotrivă, comanda deplină a ceea ce eşti, acceptarea neînflorită de sine, darul preţios al frivolităţii, respingerea certitudinilor care pretind infantilizare, cultul suveran al dispreţului, disciplina politeţii şi a eleganţei, - toate acestea pot fi considerate, cred, printre trăsăturile fără de care un om nu poate fi demn, adică, în alţi termeni, fără de care excelenţa sa este improbabilă. Contrarie plăcerilor care înjosesc, plăcerea de a fi demn este, asemeni majestăţii pentru suveran, cheia virtuţilor libere. Cu foarte puţine excepţii, iubirea este o virtute care aserveşte. Pasiunea ipsatorie pentru un suflet arbitrar, bine exemplificată de extazele demagogice ale "sufletului slav", aserveşte deopotrivă. Din contră, virtuţile care îmi permit, egal de cast, distanţarea sanitară de alte făpturi şi de mine, virtuţile care îmi conservă autonomia în mijlocul exaltărilor deceptive ale colectivităţii, în fine, virtuţile care, fără a mă linguşi, mă fac senin în privinţa limitărilor mele, numai aceste virtuţi sunt cu adevărat demne. Pentru om, demnitatea înseamnă suveranitate şi distanţă. De o parte, dreptul suveran de a dispune de sine şi de principiul libertăţii sale; de altă parte, dreptul individual la segregare.

Desigur că acest mic apolog al demnităţii, în care am identificat sursele nepervertite ale libertăţii individuale, este îndeajuns de banal (într-o lume liberă şi pentru oameni liberi). El readuce însă chestiunea elitei în termenii care îi sunt proprii, şi care privesc exclusiv principiul: despre elită se poate discuta negăunos numai referindu-ne la **principiul** elitei. De ce? Pentru că elite, într-un sens sociologic, sunt şi elitele politice ale unui regim. Or, deşi etimologic noţiunea de elită reprezintă asumarea unei excelenţe, o elită politică dată poate fi perfect de bine alcătuită numai din gujaţi, energumeni şi tembeli. România eternă oferă exemple cu asupra măsură. Evident, nu acestea sunt elitele la care m-am referit. Eu m-am gîndit tot timpul la principiul elitei, care exprimă excelenţa omului individual, adică virtutea acestuia de a-şi manifesta fiinţa prin suveranitate, distanţă şi autonomie. În rest, criteriile practice de agregare ale diverselor elite "profesionale" pot fi indefinit de aberante. Să luăm un exemplu recent. **Elită** fiind un cuvînt care dădea ameţeli colectiviştilor, DEX (1984) oferă următoarea definiţie ranchiunos politizată: elita ar ţine de "societăţile cu clase antagoniste", reprezentînd acea parte a societăţii "ai cărei membri, avînd o poziţie avantajoasă, se consideră superiori maselor". Vreau să mărturisesc din capul locului că pe mine mă dezgustă consideraţiile în care "masele" (cuvînt oribil!) sunt opuse cu groasă satisfacţie indivizilor, în numele fie al adevărului, pe care pasta devălmaşă a "masei" l-ar depozita mai adecvat decît omul singur, fie al justiţiei sociale, potrivit căreia diferenţierea socială este un rău, iar "masele" trebuie reidentificate, apologetic, cu aristocraţia. Definiţia dată de DEX este direct psihanalizabilă, căci presupoziţia evidentă a raţionamentului subiacent este că "masa" e superioară elitelor **pentru că** individualizarea este un atac la colectivitate. Deşi mulţi cred cu "altruistă" înverşunare că poporul este adevăratul creator al tuturor valorilor care contează, sociologic vorbind, lucrurile stau exact pe dos: numai individualităţile sunt creatoare, iar masele pot fi, dar numai uneori, păstrătoare. În contra picotelii unanimiste, trebuie să spun că cel mai suspectat, cel mai abuzat segment social rămîne "rasa" indefinibilă şi rebelă a celor talentaţi, a celor care, din diverse motive, sunt **diferiţi.** Or, e limpede, principiul elitei este tocmai diferenţa capabilă să creeze sens. Nu culoarea pielii sau etnia spermatozoidului ne fac diferiţi: ci cultivarea geniului individualităţii, prin cele două valori cardinale ale diferenţei, detaşarea şi autonomia. Un om agitat de pasiuni colective poate fi, desigur, patetic: adică, întorcîndu-ne la sursa etimologică, demn de milă. Dar adevărul e acesta, limpede şi indiferent: o societate care reuşeşte să triumfe împotriva vocaţiei de liberă afirmare a membrilor ei regresează la starea arhaică şi neproblematică de cultură anonimă, pentru care adevărul emană din popor, iar **Volksgeist**-ul îl depozitează manifest şi integral. Judecarea acestui principiu integrist este dificilă: căci, dacă este realizat într-o societate primitivă, atunci problema ţine de etnologie şi este treaba specialiştilor, iar dacă e resuscitat în timpurile noastre, atunci chestiunea ţine de abisalităţile patologiei colective şi, aproape în toate cazurile, nu mai este nimic de făcut.

O menţiune aparte merită devoţii corporatişti, care, persecutaţi de lăuntrice sfîşieri devălmaşe, însetaţi de infantilizare şi dornici de a se abandona în beţia raptului, au extins nepermis noţiunea de suflet individual, autonom şi etern, dat omului odată cu facerea, la comunităţile de indivizi şi de popoare. Noţiunea **ontologică** de suflet colectiv este bastardă şi, în bună logică creştină, asemeni unui cerc pătrat; adică, o contradicţie în termeni. Între comunitate şi individ, anterior ontologic este individul, chiar dacă, logic vorbind, cultura îl precede. Nu mai puţin, suveranitatea individului se manifestă şi în privinţa a ceea ce îl precede: căci, reluînd o vorbă a lui Sartre, el este liber să facă ce vrea din ceea ce alţii au făcut din el. Altfel spus, proprietatea omului nu este ceva dat, ci un mod de a dispune neaservit de ceea ce oricine, inclusiv el însuşi, i-ar impune fără drum de întors. Sensul umanităţii din om este libertatea integrală, care, întrucît îi implică responsabilitatea, este imposibil de delegat. Şi anume, omul este liber chiar şi atunci cînd făptura sa este antrenată în logica implacabilă a consecinţelor, căci decizia de a dispune efectiv ruperea **oricărei** consecinţe îi aparţine intactă pînă inclusiv **in articulo mortis.**

Argumentul meu împotriva superiorităţii "masei" este deci următorul. Individul fiind, ontologic vorbind, anterior colectivităţii, criteriul adevărului îi aparţine în drept. În fapt însă, prin decizie personală, el poate admite, dacă o face liber, adevărul comunităţii. Prin urmare, nu cred că noţiunea romantică de **Volk** are vreo preeminenţă de drept asupra noţiunii liberale de individ. Din punct de vedere religios, trebuie să adaug că oamenii se mîntuie individual, niciodată în grup. Numai în Walhalla războinicii se mîntuie **qua** războinici, adică în turmă.

Gîndesc că în epocile **normale** elitele ar trebui să constituie un ideal **natural.** Dimpotrivă, ideea de a construi noţiunea respingătoare de "masă", ca soluţie de lichidare a injustiţiei prilejuite de existenţa elitelor, mi se pare perversă. Cred că sursa ei provine dintr-o grosolană mistificare a realităţii, a cărei origine istorică probabilă poate fi identificată în Revoluţia franceză. Nu găsesc normală ideea potrivit căreia excelenţa unui om este o injustiţie faţă de altul, care nu ilustrează nici o excelenţă. Dimpotrivă, **natural** este să afirmăm superioritatea elitei şi, convers, minoratul celor care, dintr-un motiv sau altul, nu şi-au realizat încă excelenţa la care suntem în mod firesc chemaţi. Elita nu se opune "masei", noţiune cu totul abuzivă şi de sursă hotărît resentimentară, ci mediocrităţii, faţă de care se delimitează prin distanţare şi din care se extrage, aşa cum culegi ceva prin înlăturare de rest. Elita reprezentînd excelenţa realizată a omului, "masa" nu poate fi decît decăderea omului în gregar. Atîta timp cît lumea în care trăim va fi o lume în care inteligenţa favorizează supravieţuirea (şi nu invers, ca în comunism), un singur om va putea întotdeauna da întreaga măsură a ceea ce omul poate. Unitatea de evaluare a umanităţii este omul, nu poporul, or inteligenţa, deopotrivă a mîinii şi a minţii, a voinţei şi a trupului (despre care Schopenhauer spunea că reprezintă vizibilitatea voinţei), rămîne predicatul permanent şi privilegiat al excelenţei omului dintotdeauna. Adică, al elitei.

H.-R.PATAPIEVICI

N-am fost niciodată interesat de ceea ce se cheamă literatura de comentariu social ("cărţi mari", în termeni gazetăreşti şi comerciali). Nu sînt "sincer", nu sînt "provocator", nu sînt "satiric.". Nu sînt nici didactic, nici alegoric. Politica şi economia, bomba atomică, arta primitivă şi abstractă, întregul Orient, simptomele de "dezgheţ" în Rusia Sovietică, Viitorul Omenirii şi aşa mai departe, toate acestea mă lasă în cel mai înalt grad indiferent.

Vladimir NABOKOV
(Introducere la "Bend Sinister")

Numai echilibrul ("aurea mediocritas"), lipsa de ambiţie, nobila pasivitate sînt cu adevărat aristocratice.

•••

În momentul în care ştii prea mult despre un lucru, el începe să devină vulgar. Familiaritatea excesivă cu un domeniu al cunoaşterii degenerează în ordinar şi strident. De-aici distincţia diletantismului.

•••

Printre trăsăturile parvenitului se numără şi atitudinea faţă de dragoste. El nu poate aprecia decît formele cele mai grosolane (pasiunea dezlănţuită, langoarea, melancolia tristă, împărtăşirea sentimentelor, extazul comun), nu va înţelege niciodată că gingăşia băieţoasă, brutalitatea jucăuşă, atingerea fugar-abuzivă reprezintă de fapt manifestări rafinate, subtile.

Virgil NEMOIANU,
("Simptome")

Elita smereniei

Elită? Nu ştiu cîtă importanţă i se mai dă astăzi, celui rafinat, marcat prin spiritul său critic de atitudini existenţiale şi estetice radicale. Şi nu ştiu, deoarece, de cîte ori lumea noastră disperată, exasperată de mizerie, haos şi marasm se loveşte de un personaj cu mare disponibilitate intelectuală, obsedat de accesul la valorile esenţializate, preocupat de diferenţe şi ierarhii, frămîntat de justeţea de principiu a analizei teoretice, marcat de funcţiile sacrului în existenţa umană, ea este din ce în ce mai tentată să-i atribuie un calificativ comportamental peiorativ. Această atitudine e impregnată de mentalitatea mediilor care mocnesc la periferia culturii, educate după principiul uniformităţii de atitudine în receptarea valorilor amestecate, şi atestă refuzul acestora faţă de acei "simandicoşi" care au "iniţiative critice". Nu e, oare, obiceiul nostru de acum întristător, de a pune în faţa oricărei performanţe teoretice dublate de o bună conduită semnul întrebării cu nimic îndreptăţit? Evident, la o analiză profundă, ne dăm seama că aceste opinii au devenit dominante în ultimele 100 de zile, iar puterea, cu toate extremismele şi (in)toleranţele sale faţă de aceşti combatanţi ai comodităţii intelectuale, se grăbeşte să accepte **prima** asemenea abuzuri morale, ca semn al obscurantismului dominant. Astfel, orice realizare devine suspectă, iar orice suflare care continuă să rămînă în liniile sale majore inaccesibilă prin profunzime este făcută vinovată de trădare faţă de naţiune şi ţară.

Din nefericire şi problema atitudinii oficialităţilor laice faţă de ierarhia ecleziastică se pune în aceiaşi termeni, puţin prelucraţi însă. În condiţiile actuale, cînd "grija" asiduă cu care e înconjurată Biserica de către forţele trecutului ateu e articulată pe fenomenul mai complex al reîntoarcerii la Dumnezeu, înţelegerea pentru cele bisericeşti ar trebui să semnifice în fond, noul echilibru spiritual al celor încă puternici. Nimic însă din uimirea prelungită a individului care (re)descoperă sacralitatea acestui final de secol, nimic din atmosfera sincer deschisă a problemelor religioase care ar putea schimba perspectiva noastră spirituală.

Biserica, cu toată problematica pe care o presupune este acceptată de către naţionalişti-comuniştii noştri, numai prin reprezentanţii ei de elită. Vîrfurile partidului unic din trecut au ieşit din acea austeră monotonie a eticii şi echităţii socialiste căzînd în transa mistică prin participarea la slujbele în care taina Sfintei Litughii este săvîrşită numai de Înalt Prea Sfinţiţii Părinţi ai Bisericii noastre majoritare. Pentru ca priza la public, deloc de neglijat să fie cea scontată, au fost necesare însă, recuperări serioase, deoarece comunismul ateu a lăsat populaţiei moştenirea, gravă pentru decenii, a **tentaţiei credinţei şi imposibilităţii de a crede.** În consecinţă s-au efectuat demersuri metodice, sistematice şi cu eficienţă maximă. Pe evocarea tradiţiei prestigioase a ortodoxiei, puterea ce aparţine integral celor care au deţinut-o şi înainte de '89 şi-a dobîndit autoritatea, oferind în schimb numai imaginea creştinului ideologizat; pe invocarea ortodoxiei ca dreaptă credinţă, bunii prieteni ai socialismului multilateral dezvoltat au făcut programe politice care au atras chiar intrări masive în Parlament; şi, tot ortodoxia, definită lege de bază a neamului a favorizat agresivitatea politicianismului demistificator şi restaurator, remarcată prin cine ştie ce "originalităţi" (ne)creştine adoptate şi cvasi-unanim aprobate de toţi cei care doresc si urmăresc revenirea la trecut sau rămînerea în trecutul lipsit de fapt de pravilă ortodoxă. Cu alte cuvinte, ca să nu existe dubii, în mijlocul tuturor conflictelor şi divergenţelor politice, **fapte ale ateismului programatic bine camuflate în atitudini şi disponibilităţi religioase asigură, cu orice preţ, mersul spre restauraţia noastră originală.**

De fapt, cei care vorbesc cu sufletul tremurînd de emoţie despre sensul divinităţii şi al existenţei umane sau despre recuperarea sacrului sau despre îngăduinţa creştină, nu fac altceva decît să se prezinte în locaşul prin excelenţă liturgic, numai atunci cînd vocea atît de neascultată a Bisericii se face auzită prin sărbătorirea unor evenimente semnificative. Fireşte, participarea la aşa-zisa viaţă spirituală numai de Paşte sau/şi Crăciun este explicabilă atîta timp cît **succesul relativ al forţelor de stînga confundă aristocraţia sufletului cu elita ecleziastică**. Ceea ce îngrijorează şi irită cu adevărat este că, puterea nu ştie că toate gîndurile întru rugă sînt la fel; opere umane care rezistă chiar şi unui timp fără Dumnezeu, dar că, **numai în sentimentul cald ce se confundă cu ruga umilă a asceţilor charismatici începe vindecarea lumii noastre laice.** Accesul la acest har, la energiile necreate îl au toţi monahii care au făcut legămîntul postului şi al tăcerii. Deci, aşezarea spirituală în structura sa intimă, implică întîlnirea nu numai cu cele cîteva minţi strălucitoare ale ortodoxiei care deţin şi poziţii în ierarhia ei, ci, în primul rînd cu **aceia care ocupă treapta înaltă a sfinţeniei**. De cîte ori oare am întîlnit pe vreunul din guvernanţii noştri cufundaţi într-o profundă atitudine creştină, îngenuncheat în faţa aceluia care s-a nevoit cu rugăciunea? Invocînd credinţa ortodoxă, ar trebui să ştie că mărturisirea uşurează conştiinţa. De ce nu au "noii oameni" politici şi responsabilităţi care stăruie în sfera Tainei? Îngăimînd o rugăciune ar trebui să înveţe că **mîntuirea vine odată cu aspiraţiile mistice, îndumnezeire şi recunoaşterea păcatului.** E oare o chestiune care nu-i priveşte? E aceasta doar treaba Bisericii?

Ne tot lamentăm că ortodoxia, după decenii de ignorare, pare-se că intră, din nou, în umbră. Nu trebuie să avem îndoieli, fiind absolut clar de ce: politicienii au confundat-o cu figurile ascendente ale ierarhiei clericale făcînd elogiul acestei elite prin paradă de entuziasm religios, iar credinţa, formulă a nevoilor religioase, a fost asimilată ca opţiune politică. Imaginea României nu putea fi boţită dacă puterea se străduia să demonstreze pe de o parte că, în aspra disciplină bisericească, numai ruga, euharistia şi harul cu care a fost investit cel care şi-a asumat păcatele altora prin Taina hirotoniei sînt note dominante, iar pe de altă parte faptul că **starea laică, în raport cu preoţia este o stare de inferioritate harică**, atîta timp cît simplul politician nu poate comuniona cu Fiinţa Divină şi nici împărtăşi din puterile care izvorăsc din Ea.

Două lucruri ar fi atras atenţia la această atitudine, în spatele căreia nu s-ar fi aflat nimic altceva decît motivaţia unei lumi umplute, în sfîrşit, de sens. Primul este că, deşi oamenii politicului pragmatic au căzut într-o perfectă banalitate plicticoasă, au fost recuperaţi prin acceptarea energiei necreate comunicată atît în Taină cît şi individual. Al doilea lucru semnificativ este explicarea faptei religioase prin căutarea sacrului în dogma aureolată de revelaţie. Principalul merit al unui asemenea tip de comportament, ar fi fost că, în sfîrşit, complexitatea ierarhică a lumii ecleziale, cu toate treptele ei ascunse şi atît de greu de urcat, era acceptată nu numai ca elită. Altfel spus, **nu putem să aplicăm categoriei clericale reţetele pe care le întrebuinţăm atunci cînd ne adresăm oricărei alte inteligenţe strălucitoare.** În timp ce unul se închină, celălalt trăieşte în domeniul sensibil al sacrului, al sacrificiului şi al purificării. În timp ce unul reprezintă elita, celălalt, împăcat cu absolutul divin, semnifică elita smereniei. Doar atît!

Ariadna ZECK

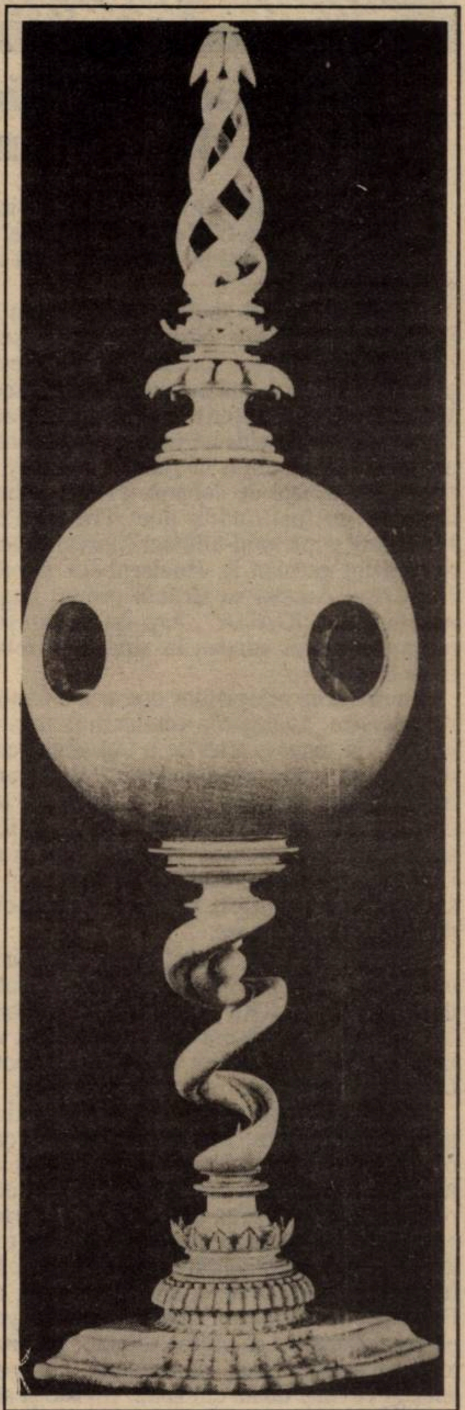

Naţiunile fără orgoliu...

Cînd mă întorc cu ochii spre actualităţile trecutului, din tot ce-a fost nu mă încîntă decît epocile de mîndrie monstruoasă, de provocare gigantică, de nefericire triumfală, în care spiritul sătul de putere îşi lecuia saţietatea în căutarea unor şi mai mari puteri. Îşi închipuie cineva ce se petrecea în conştiinţa unui senator roman? Atîta patimă de stăpînire şi de bogăţie a epuizat vertiginos un neam. Dar atît de puţin cît a trăit, a întrecut prin tărie veşnicia neamurilor anonime. Iubirea de bani, de lux, de viciu, aceasta-i civilizaţia. Un popor simplu şi cinstit nu se deosebeşte de plante.

CIORAN
("Îndreptar pătimaş")

Cînd excesul e o virtute

Te-am văzut citind cu pasiune scrierile filosofilor, îmbrăcîndu-te cu lînă aspră, culcîndu-te pe tare, supunîndu-ţi corpul niţel cam firav tuturor rigorilor stoice. Desigur, toate acestea erau excesive, dar la şaptesprezece ani excesul e o virtute.

Marguerite YOURCENAR
("Memoriile lui Hadrian")

Despre înaltul cler al României de astăzi 18 septembrie 1905

România se întemeiase, şi ea fu îndată prada luptelor politice. Din ce în ce partidele pentru putere puseră mîna pe întreaga viaţă a unei societăţi care simţea însă alte nevoi. Şi Biserica avu aceeaşi soartă. Şi ea fu supusă îndată unui regim conrupător, care o înjosi răpede şi o aduse în jumătate de veac acolo unde se află astăzi.

Odată vlădicii începuseră ca ucenici în călugărie ai unor vestiţi învăţători. Apoi ei porniseră ca monahi noi, cu pregătire de seminariu. De-acum înainte, cu creşterea nevoilor vieţii şi, nu mai puţin, cu nimicirea desăvîrşită a mînăstirilor, lipsite de veniturile şi de neatîrnarea lor, viitorul episcop îşi începea cariera, după ieşirea din seminar, ca preot. Dacă ştia şi ceva carte, era pe lîngă aceasta învăţător, institutor, profesor de seminar sau universitate. O oarecare carieră politică era de nevoie, şi de aceea erau preferaţi preoţii cu talent la alegeri, preoţii bucureşteni şi ieşeni, trăind în mijlocul luptelor pentru putere şi străbătuţi de dînsele, ba uneori preoţii de casă ai cutării personalităţi hotărîtoare în politică.

Nicolae IORGA

Lumea vizualului

Marea băşcălie a pornit din Moineşti

Pe strada din Zürich pe care locuia Lenin, se afla şi Cabaretul "Voltaire". Dacă el l-ar fi vizitat, poate că soarta lumii ar fi fost alta. Dar ce se petrecea la "Voltaire"?

Era la începutul anului 1916, în plin război. Elveţia rămăsese neutră. La Zürich se refugiaseră tot felul de oameni, printre care scriitori, poeţi, pictori din diferite ţări. Pentru a face faţă nevoilor zilnice, scriitorul german Hugo Ball şi prietena sa, ziarista pacifistă Emmy Hennings, au deschis un cabaret, un "centru de distracţii artistice". Ball cînta la pian iar Emmy cînta, vădind talente de artistă de cabaret. Printre primii care li s-au alăturat, au fost tînărul poet Tristan Tzara (născut la Moineşti) şi pictorul-arhitect Marcel Iancu. A urmat un alt scriitor german R. Huelsenbeck şi pictorul alsacian Hans Arp. Aceştia au alcătuit primul grupuscul care s-a autointitulat "DADA". Arp îşi aminteşte că "Tzara a propus cuvîntul «dada» în ziua de 8 februarie 1916 la orele 6 seara".

În rîndurile refugiaţilor domnea o atmosferă grea, de dezamăgire; avangarda intelectual-artistică crezuse în raţiune, în puterea artei de a influenţa cercurile politic - militare să evite oribilul măcel. Avangarda a fost însă învinsă, umilită. Războiul a schimbat în mod radical crezul lumii artelor şi, după cum arată Robert Hughes, au început "anii ironiei, ai dispreţului şi al protestelor". Lozincile propagandistice ale ambelor tabere despre salvarea civilizaţiei, onoare, sacrificiu, patrie, se dovediseră mincinoase.

Spectacolele de cabaret de la "Voltaire" se închegau din critică acidă, revoltă şi dezgust, grotesc şi absurd, din cîntece şi recitări, acompaniate de ritmuri africane de tobe. Totul se desfăşura sub semnul unei violente negaţii intelectuale, o atitudine de protest împotriva miturilor false, prin scandal ca mijloc de exprimare.

Spre deosebire de alte mişcări artistice, "Dada" nu avea nici program, nici principii de creaţie, nici vreo orientare politică. Cel mai clar reiese "spiritul dada" din unele idei exprimate de Tzara: "Noi nu recunoaştem nici o teorie... Desăvîrşirea individului se afirmă ca urmare a unei stări de nebunie agresivă... împotriva unei lumi lăsate pe mîinile bandiţilor care se spintecă între ei... A fi împotriva ideilor dadaiste înseamnă a fi dadaist". Dadaiştii erau pentru "joacă", pentru gestul spontan, pentru întîmplare ca mijloc stilistic, pentru eclectism sub toate aspectele. Tzara, de exemplu, compunea poezii din texte şi cuvinte tăiate din ziare, reviste şi afişe, pe care le strîngea într-un sac şi apoi extrăgea fragmentele şi le lipea la întîmplare unele lîngă altele. Schwitters aduna din gunoaie şi deşeuri tot felul de resturi cu care făcea colaje. Se introduceau astfel în lumea artelor obiecte neartistice, afirmîndu-se că actul alegerii ironice echivalează cu creaţia. Sunt cunoscute şi "objets trouvés" ale lui Duchamp, care, un timp, a făcut parte dintre dadaişti.

Este surprinzător ca o mişcare în artă, care nega orice formă de organizare, să se răspîndească totuşi în multe ţări şi să emită unde de şoc pînă în zilele noastre. Secretul se află în faptul că DADA a cristalizat un spirit, o atitudine de revoltă în acelaşi timp violentă şi ironică, de băşcălie, de cinism, cu accente ilogice şi absurde, care să şocheze publicul, trezindu-l din atmosfera de automulţumire şi încredere oarbă în birocraţi veroşi şi în potentaţi.

Eugen IAROVICI

Picătura de firesc

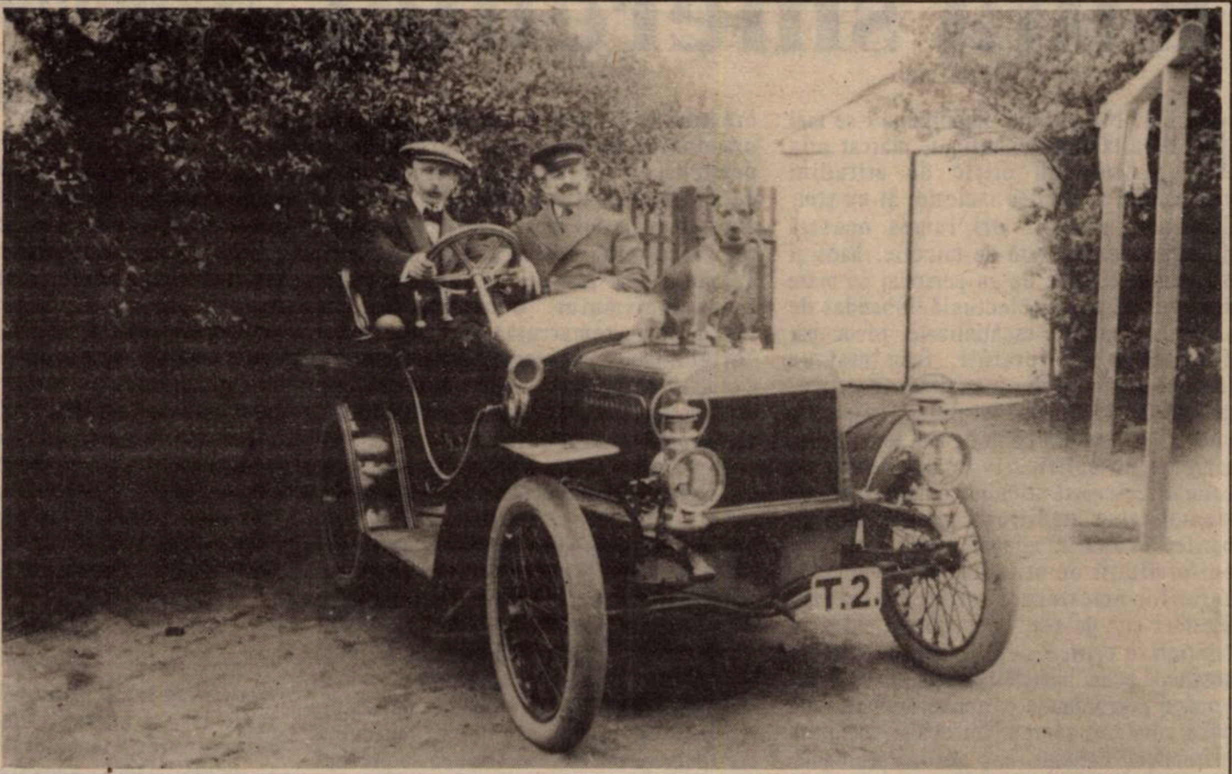

Din vieaţa unui extremist de centru

Internaţionalismul proberar

Janus Rewinsky anunţînd presa că va adresa o scrisoare deschisă tuturor băutorilor de bere din Polonia şi din lume prin care va face praf toate argumentele congresului extraordinar al P.P.P.-ului (Partidul amicilor băutori de bere) care l-a exclus din funcţia de preşedinte pentru proasta gestiune financiară,

mă văd întrutotul îndreptăţit, ca om care m-am înregimentat spiritual în acest partid prin fiecare halbă dusă radios şi voluptos la gură, să-l sfătuiesc aşa:

excelenţă, nu te apuca să faci prostii, nu-mi trimite nici o scrisoare, nici mie, nici altora, nu intra printre clişeele preşedinţilor excluşi care contraatacă, vrînd ce?, să ia din nou puterea?, rahat!, vorba lui Svejk, à propos de ultima aiureală a amicului nostru băutor de bere, Havel, care nu înţelege că puterea a doua oară luată e o bere răsuflată;

excelenţă, nu intra în delirul demnităţii şi onoarei, adevărata demnitate n-o poţi găsi decît intrînd într-un bistro curat şi cerînd o bere pe care s-o lingi frumos cu buzele şi s-o bei într-o tăcere care, te asigur, va fi şi cosmică, şi comică, şi importantă;

nu deveni un oarecare om politic orgolios, obsedat de explicaţii şi scrisori deschise, mai dă-le dracului de scrisori deschise, astea pot fi redactate de oricine, singurul orgoliu e acela al inteligenţei care-l nuanţează pînă la a-i reduce la maximum importanţa, treceţi la exerciţii de reducere a propriei importanţe, cum e ridicarea unei halbe sub nas cînd toţi nu mai vor să ştie de tine, aceasta nu-i la îndemîna decît a celor care au văzut în partidul înfiinţat de excelenţa voastră singurul partid valabil pentru întreaga zonă afectată de căderea zidului de la Berlin, singurul partid capabil să nască printre noi, sinistraţii ideii, sentimentul internaţionalismului proberar.

Ţine halba sus, excelenţă, rezumîndu-te la atît - e tot ce te rog, fiindcă altfel mă autoexclud din P.P.P.[*]!

Radu COSAŞU

[*] **Pst.**: în Franţa, P.P.P. înseamnă oarecum altceva - e o metodă de gîndire: Pensée permanente positive. De pildă: rămîi în lift, joi după-amiază; te gîndeşti imediat: ce bine că nu-i vineri, fiindcă făceam tot week-end-ul în ascensor! Sau: eşti de stînga şi-ţi sună ceasul la 5 de dimineaţă; te gîndeşti imediat: dreapta ia puterea la 6, mai pot trage, o oră, un pui de somn!

Time-out

("Interviu" cu Andy Warhol)

-Credeţi că pop art-ul este...
- Nu.
- Poftim?
- Nu.
- Credeţi că pop art-ul este....
- Nu. Nu cred".

*

Cred că un artist e cineva care face bine un lucru - ca de exemplu să găteşti bine.

*

Nebunii m-au fascinat întotdeauna pentru că sînt atît de creativi - ei sînt incapabili să facă lucrurile normal.

*

Nu te gîndi cum să faci artă, pur şi simplu fă-o. Lasă-i pe ceilalţi să hotărască dacă e bună sau rea, dacă le place sau nu. În timp ce se gîndesc, fă încă şi mai multă artă.

Andy WARHOL

*

David Tudor şi cu mine am mers la Hilversum în Olanda să facem o înregistrare pentru un radio olandez. Am ajuns la studio mai devreme şi a trebuit să aşteptăm niţel. Ca să treacă timpul am sporovăit cu inginerul care urma să lucreze cu noi. M-a întrebat ce fel de muzică urma să înregistreze. Cum era olandez, i-am spus, "S-ar putea să vă amintească de tablourile lui Mondrian".

Cînd şedinţa de înregistrare se încheie şi toţi trei părăseam studioul l-am întrebat pe inginer ce părere îi făcuse muzica pe care-o interpretasem. El spuse, "Mi-am amintit de tablourile lui Mondrian".

*

Într-o zi l-am întrebat pe Schönberg ce părere avea despre situaţia internaţională. El spuse, "Lucrul important este dezvoltarea comerţului exterior".

*

Într-o zi cînd m-am dus vizavi la vecina mea Sonya Sekula, am observat că picta cu mîna stîngă. I-am spus, "Sonya, tu eşti stîngace?" Ea spuse, "Nu, dar s-ar putea întîmpla să nu-mi mai pot folosi mîna dreaptă, aşa că-mi exersez stînga". Am rîs şi i-am spus, "Şi dacă n-o să mai poţi folosi nici mîna stîngă?" Era ocupată cu pictatul aşa că nu mi-a mai răspuns. Cînd am vizitat-o a doua zi, era aşezată pe podea şi picta cu mare greutate pentru că ţinea pensula între două degete de la piciorul stîng.

John CAGE

Trecerea prin reviste

● LAURIE ANDERSON PENTRU TIBET: din nr. 7 al revistei new-yorkeze **Village Voice** aflăm că celebra performance artist a participat pe data de 24 februarie la The Great Miracle Prayer Festival - concert de binefacere pentru Tibet - alături de călugării Ganden Shartse, de flautistul Nawang Khechog şi de Allen Ginsberg şi Philip Glass (care au prezentat o operă recentă); în acelaşi nr., afişul **Balanţei** lui Pintilie (care a început să ruleze la cinematografele Lincoln Plaza) citează tot o cronică din V.V. ("Un film de o isterie imaginativă. Dacă clipiţi, pierdeţi ceva formidabil") alături de o alta, care acordă patru stele 1/2 filmului, considerîndu-l "... spiritual, extrem de original şi jucat fără cusur". ● MADONNA LA PRINCETON...: **Globe-hebdo** nr. 4 (3-9 martie) consacră un grupaj special fenomenului Madonna, care - mai nou -, după ce a fost decorticată postmodern de scriitorul britanic Martin Amis în revista britanică **Observer**, este studiată la Princeton, Harvard şi alte universităţi americane de prestigiu; de fapt, ea apare mai mult ca un pretext pentru a relansa vechea gîlceavă între cultura elitară şi cea de masă... ceea ce nu înseamnă totuşi că studenţii nu o studiază cu toată seriozitatea - pe ea sau clipurile ei - după cum urmează: **Papa Don't Preach** la Princeton (analizînd comportamentul adolescent); **Material Girl** la Rutgers (pentru legătura dintre clipuri şi clasicii cinematografului) etc. ●... ŞI LA MUZEUL GRÉVIN: "Madonna ocupă conştiinţele noastre de mai bine de 10 ani... Este legitim să ne întrebăm astăzi: este artă?" se întreabă Camille Paglia în cartea ei **Sex, Art & American Culture**; se pare că francezii au tranşat deja, căci Madonna (de ceară), costumată în celebrul combinezon Jean-Paul Gaultier, şi-a luat locul printre figurinele muzeului Grévin. Şi totuşi, există voci care suspină încă după vremea cînd "Marilyn Monroe, îmbrăcată, ni se părea mai goală decît Madonna în pielea goală", cum spune acelaşi articol din **Globe-hebdo**... ● FOUCAULT LA ZID: în acelaşi nr., aceeaşi C. Paglia este citată apropo de cartea ei, în care îl pune la zid - postmortem - pe autorul **Cuvintelor şi lucrurilor**; recenzia se încheie cu aceste cuvinte, deloc măgulitoare: "Paglia a inventat un gen: filozofia de opinie **Reader's Digest**..." ● MACHIAJUL MASCULIN revine la modă: este ceea ce aflăm citind nr. 114 al celei mai bune reviste britanice de avangardă - **ID**. "În momentul în care rockul «grunge» reinterpretează anii '70, conceptele de frumuseţe tradiţională se schimbă... părul tuns perie, în culori radicale, fondul de ten, totul se acceptă din moment ce totul poate înfrumuseţa." **G.Q.**, mensualul american de modă bărbătească, se exprimă sibilinic: "Pentru a obţine ceva, trebui să aveţi aerul că-l aveţi deja!" Este declaraţia definitivă a modei masculine pentru acest sezon: se poartă cravate largi la veste multicolore, materiile "brute" (bumbac, in, mătase) în cupe ample, pardesiuri "afgane" în culori spălăcite, pulovere lălîi, preferabil lucrate cu croşeta... stilul "confort-cool", într-un cuvînt (două, de fapt). ● MILIŢIANUL ÎNDRĂGOSTIT LA CRÉTEIL. Din ultimul număr (465) al revistei **Cahiers du cinéma**, cîteva veşti îmbucurătoare: mai întîi, că Nanni Moretti (autorul extraordinarului **Palombella Rossa** - unul din cele mai bune filme ale anilor '80!) a început turnarea noului său film, intitulat **Caro Diario**, pe care îl produce propria sa companie (Sacher Film) împreună cu Nella Banfi (producătoarea franceză a lui Cyril Collard); deocamdată, nu se ştie mai mult. Cealaltă veste bună este că John Boorman (**Leo the Last, Excalibur**) va turna pentru canalul TF1 o serie (3x100 mn) intitulată **Belle Epoque** după **00-14**, ultimul scenariu scris de François Truffaut în colaborare cu Jean Gruault. Al Pacino interpretează rolul unui traficant de droguri în povestea sîngeroasă din **Carlito's Way** al lui Brian de Palma, dar, imediat după acesta, intenţionează să treacă el însuşi în spatele aparatului de filmat, realizînd un film experimental în legătură cu Richard al III-lea. Tot din **C.d.c.** aflăm că la Créteil se desfăşoară (între 26 martie şi 4 aprilie) Festivalul filmului feminin, care anul acesta i-a dăruit **carte blanche** lui Karine Saporta: aceasta va prezenta filme de cineaste preferate (de la Germaine Dulac la Marguerite Duras, de la Yvonne Rainer la Jane Campion), propunînd totodată un autoportret Monica Vitti, un tur al Europei în 12 filme de femei (printre care Marta Meszaros), o retrospectivă a cinematografului chinez din 1932 pînă în anii **'80** şi, în fine, filmul Kirei Muratova **Miliţianul îndrăgostit**. ● ÎNGROZITORUL "ARANJAMENT". Revista rivală **Positif** (nr. 385/martie) conţine Bloc-notes-ul lui Michel Ciment "Ianuarie la cinema", în care iată peste ce dăm la data de miercuri 13: "**Libération** anunţă integrala filmelor lui Elia Kazan, care se va desfăşura la Théatre des Arts din Cergy-Pontoise. Prezenţa cineastului este prevăzută, şi cotidianul comentează: "Vom putea deci să-i punem întrebări jenante asupra operei sale (mai ales îngrozitorul **Aranjament**) şi asupra vieţii (atitudinea din timpul maccarthysmului)." Mai departe (marţi 19), aflăm că nici vorbă: "... cineastul n-a putut să vină. A comunicat publicului că-şi termină noul său roman, **Beyond the Aegean**, urmarea lui **America America** şi inspirat de un scenariu scris de fiul său mai mare Chris, decedat recent; vorbeşte de **good heart**-ul lui Bill Clinton care intra a doua zi la Casa Albă, lucru de care se bucura, îngrijorat totuşi de lipsa lui de experienţă."

Telefonul galeriilor

(Început plicticos)

"- Bună Leo, te-am sunat să te-ntreb dacă ai mai văzut ceva ca lumea prin tîrg... - Salut Alex, e-adevărat că n-am mai vorbit de mult, dar... - De fapt, ca să-ţi spun tărăşenia pînă la capăt: inaugurez o rubrică, în "Dilema". - Ah bun, şi cum se va chema? - Scrie mai sus (!) - OK. - Tu eşti primul meu interlocutor şi... - Păi dacă altul n-ai găsit!... - La ceilalţi, sună tot timpul ocupat. - Înseamnă că sînt ocupaţi. - Asta e, numai pe tine te-am prins... - Ai avut noroc, dacă sunai cu cinci secunde mai tîrziu, ai fi prins ocupat: vorbeam cu tine la telefon. - Ha-ha; nu cred că e-un început bun. - Nu contează; deci zii: ai văzut ceva?

(Parte ininteligibilă)

- Sigur c-am văzut, nu asta e important! Chestia e: cum s-a făcut de-am văzut? Deci, eram în casă, luptîndu-mă cu o durere ucigătoare de măsea, cînd, la un moment dat, nu mai suport, şi ies: mă duc la farmacie, să iau nişte algocalmin (franţuzesc, 35 lei fiola). Trec prin faţă la SIMEZA, şi ce văd? - (?) - IOANA BĂTRÎNU - EXPOZIŢIE. Bineînţeles, intru... - Nu te mai durea măseaua? - In... tru..., **după ce** îmi iau de la farmacie fiolele! Înăuntru, destul de pustiu - 2-3 persoane cu totul şi cu totul. - Clasic. - O fi, dar e păcat, zău aşa: expoziţia e excelentă! - Eh las' că ştim noi. - Greşeşti: nici nu o cunosc pe IOANA BĂTRÎNU... Vreau să spun, am mai văzut, desigur, alte expoziţii ale ei - ştiu "încotro bate" - dar habar n-am cum arată: e o pictoriţă foarte bună, e tot ce ştiu. - În ce curent? - Nu mă interesează: cred că realist - **sovajă**! De astă-dată, mi s-a părut mai stranie, mai luxuriantă... are nişte foarte frumoase interioare de curţi bucureştene, cu muralii bucolice... cu pisici... de altfel, toate pînzele ei - inegale ca dimensiuni, asimetrice, agăţate aşa, ca nişte preşuri - au ceva de **trompe l'oeil**-uri care se arată cu degetul! Pasta e foarte groasă, şi pe urmă, unele pînze sînt "bordate" cu ţesături cu model...

(Final ratat)

- Mai întîi, că nu înţeleg nimic din ce descrii... în fine, cînd pot s-o văd? - Ce? - Cum ce? expoziţia. - Nu ştiu, s-ar putea să se fi închis: vernisajul a fost acu' două săptămîni... - Halal cronică! Halal conversaţie! La bună vedere."

(Comentariu din off)

Truman Capote: Consideri conversaţia o artă?

Truman Capote: Una muribundă, din păcate. Conversaţioniştii cei mai iluştri - Samuel Johnson, Oscar Wilde, Whistler, Jean Cocteau, Lady Astor, Lady Cunard - făceau de fapt monologuri, nu conversaţie. O conversaţie e un dialog, nu un monolog. De aceea sînt atît de puţine bune conversaţii: din cauza penuriei, doi vorbitori inteligenţi arareori se întîlnesc.

(din Music for Chameleons)

CINEMAscop

• După două luni de la avanpremiera-happening de la Sala Palatului, PATUL CONJUGAL al lui Mircea Daneliuc va începe să ruleze la Scala. După Berlin (unde a fost învins) şi după UCIN (care i-a premiat **Tusea şi junghiul**), Daneliuc speră să nu fie nevoie să plătească geamurile sparte după premiera din seara asta! (pentru avancronica la **Patul...**, vedeţi "Dilema" nr.3) • **Patul conjugal** va fi la concurenţă cu UNFORGIVEN al lui Clint Eastwood (cu Eastwood, Gene Hackman şi Richard Harris), care, pe lîngă toate nominalizările Oscar, a smuls aceste aprecieri (mult mai preţioase) pretenţioşilor critici de la **Cahiers du cinéma:** "este cel mai frumos film al autorului şi constituie dovada irefutabilă a importanţei lui Eastwood în cinematograful american de azi". • Cu oarece şanse la box-office este şi NIKITA; deşi mai vechi (1990), filmul lui Luc Besson are avantajul pionieratului într-un amestec de genuri (policier/love story) pe care îl conduce, pînă la un punct, foarte bine; în plus, Anne Parillaud (Césarul '90 pentru cea mai bună actriţă) e sexy (în)armată... • Aşa cum anticipam, TWIN PEAKS: FIRE WALK WITH ME deziluzionează: manierismul lui Lynch (din ce în ce mai acuzat după **Suflet sălbatic!**) ţine aici loc de idei şi de subiect, şi toate la un loc sînt, oricum, **sub** serialul TV; numai fanaticii îl vor găsi interesant - dar, aici nu ne băgăm...

(Comentariu din off)

Abel Gance, Eisenstein, Pudovkin, Epstein sau Fritz Lang, gloria voastră e simplă iluzie de celuloid! Declinul vostru a început. Şi din această vertiginoasă cădere, un singur gest vă poate salva: abdicaţi de la inteligenţa voastră. Dovediţi receptivitate pentru fenomenul vulgar. Artă? Film de artă? Ce cuvînt bizar şi ce glumă! Nu construiţi nimic care să se refuze modului mediu de cunoaştere. Loc aşadar Marelui American, Marelui Democratic, accesibil tuturor. Desfaceţi filmul de toate obsesiile şi umbrele inteligenţii. Pentru deplina şi magnifica desfătare a ilotului. **(Emil BOTTA - Filme democratice!)**

...&:

NU RATAŢI, la Cinematecă, NAPOLEON al lui Abel Gance, cu Albert Dieudonné şi Antonin Artaud: această capodoperă din 1925-27 rulează doar vineri, la orele 12.15 (sala Eforie); NU vă recomand **Anul soarelui liniştit** al lui Zanussi (melodramatic) şi nici **Amadeus** al lui Forman (melocomic)..., în schimb, DACĂ PUTEŢI, merită să (re)vedeţi **Zbor deasupra unui cuib de cuci** al aceluiaşi (sîmbătă, Eforie, 15.30 şi 18.45), **Casablanca** (tot sîmbătă, Union, 14.15 şi 16.30 şi duminică, 10 şi 14.15), precum şi **Chinatown** al lui Polanski (marţi, Eforie, 9.45 şi miercuri, 9.45 şi 18), deşi Cinemateca nu posedă decît o copie alb-negru...!

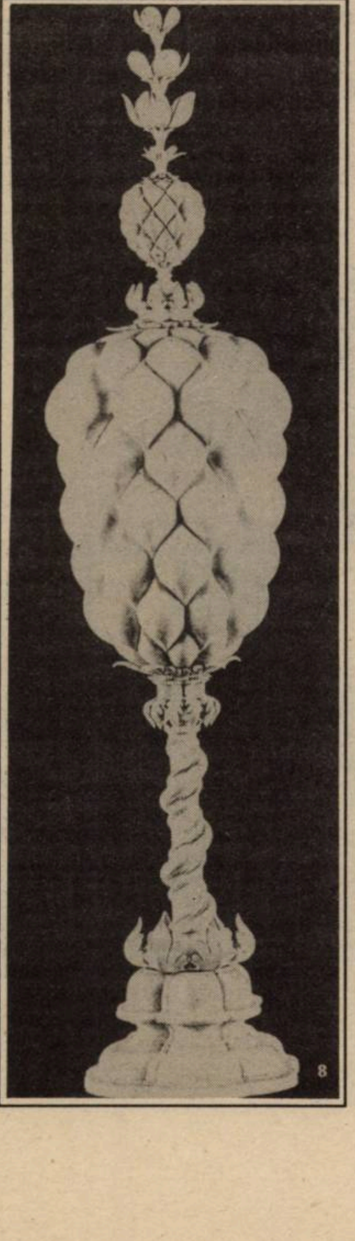

Bon de lectură

Sfîntul Augustin, SOLILOCVII, Ediţie bilingvă, text latin-român. Traducere, studiu introductiv şi note de Gheorghe I. Şerban, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1993, 270 p., 340 lei. A apărut în colecţia "Marile cărţi mici ale gîndirii universale".

Se recomandă celor care citesc pe îndelete, celor care au timp, celor care n-au timp dar îşi fac atunci cînd au o carte în mînă, celor care au dialogat din cînd în cînd cu ei înşişi, celor car cred în raţiune dar nu numai în ea, celor care au văzut filmul lui Krysztof Zanussi, **Imperativ,** în care un profesor Augustin crede în raţiune dar începe să caute şi altceva, dincolo de limitele raţiunii sale, celor care l-au citit pe Pascal şi vor să descopere scrierile care l-au influenţat, celor care au citit **Divanul sau Gîlceava Înţeleptului cu Lumea** şi sînt amatori de paralelisme, celor care ştiu perfect latină (dar şi celor care nu ştiu), celor care l-au citit pe Platon, celor care sînt capabili să facă descoperiri în ei înşişi şi în afara lor.

Ioana PÂRVULESCU

În numărul viitor

"Kitschtesenţe". Sezonul e pe sfîrşite. Acesta nu ni se pare un motiv pentru a nu-i remarca de dnii care, în plină împrimăvărare, se preumblă prin Capitală la costum şi căciulă de iepure (rusească) şi nici a le trece cu vederea pe consoartele acelora şi, conservînd irepresibil scurta de blană (capră) "asortată" unei pălării de postav în culori fondante... **Cristian Crisbăşan** ("Cotidianul") le vede pentru dvs.

"Bustul Thaliei". E oare cazul să vă duceţi la teatru? Şi la care? La ce? Timpul înseamnă o grămadă de bani, este inutil să-l pierdeţi la piese anoste, plicticoase... Lăsaţi-vă pe mîna lui **Rolland Man** ("Noul Cinema") şi vedeţi ce se întîmplă!

Ultima oră

WOODY ALLEN
LA BUCUREŞTI

În drum spre Moscova - unde a fost invitat să-şi prezinte ultimul său film **Soţi şi concubine** -, cunoscutul regizor american va face o escală la Bucureşti. El se va întîlni joi după-amiază (la o oră care se va preciza ulterior) cu oameni de cultură români la sediul Fundaţiei din Aleea Alexandru, declarînd, cu această ocazie: "Mi se întîmplă foarte des. Vizitez un loc, o biserică frumoasă sau ceva asemănător, şi o integrez în ceea ce scriu. Sau un şantier naval. Mă pot gîndi că aş veni chiar în Europa să fac un film. Nu văd nici un inconvenient, dacă istoria e de acord."

Precizăm că lui Woody Allen urmează să-i apară şi în România volumul de schiţe **Eu, etcetera şi alte efecte secundare...**

Pagini realizate de
Alex. Leo ŞERBAN

"Dacă Sartre s-a înşelat, asta nu înseamnă că intelectualii nu trebuie să se mai angajeze"

Opoziţia ajută la lărgirea spaţiului democratic — Convorbire cu Didier ERIBON

Născut în 1953, Didier Eribon a studiat filozofia la Sorbona; jurnalist la **Libération** între 1979-1983, se ocupă, începînd cu 1984, de departamentul "Idei" la **Le Nouvel Observateur**. A publicat: **Entretiens avec Georges Dumézil (1986), De près et de loin** (Convorbiri cu Claude Lévi-Strauss, 1988), **Michel Foucault** (biografie, 1989), **Ce que l'image nous raconte** (Convorbiri cu Ernst Gombrich, 1991). În septembrie 1992 i-a apărut o nouă carte despre Dumézil, purtînd titlul provocator: **Faut-il brûler Dumézil?**)

- De ce aceste cărţi de "convorbiri"?

- Este poate mai uşor să răspund **cum** le-am făcut... În toate cazurile, a fost vorba de o comandă de editor: or, sigur, în momentul în care am făcut cartea cu Dumézil, celelalte au venit de la sine... Dar, şi în primul caz, a fost tot o comandă, a lui Hector Bianciotti - care lucra pe vremea aceea la Gallimard şi care colabora şi la **Nouvel Observateur** -, adică m-a întrebat dacă vreau s-o fac, pentru că se gîndea să înceapă o colecţie de cărţi de convorbiri... Ştia că-l cunosc pe Dumézil, cu care mă vedeam în mod curent; eu am zis da, iar Dumézil a fost de acord. La început a fost, nu chiar ezitant, dar se întreba ce interes ar putea să aibă - totuşi, asta îi dădea ocazia să facă un bilanţ, aşa că a zis da... M-a interesat întotodeauna să cunosc geneza operei unui savant, care au fost proiectele, demersul, mişcarea gîndirii sale, în ce context, cu ce problemă s-a confruntat şi cum a reuşit s-o rezolve etc; apoi, cum evoluează acesta într-un mediu ştiinţific. Eu cred că un savant nu este niciodată izolat - chiar dacă acesta e foarte inventiv, foarte creator, opera, ea, nu e niciodată izolată, ea aparţine unui mediu, unui orizont de probleme, unei tradiţii de cercetare. Mă interesa ca Dumézil să încerce să reconstituie, prin dialog, acest orizont de cercetare, mediul ştiinţific cărora le-a aparţinut la începutul muncii sale - adică prin anii '20-'30. Mi se pare că în felul acesta se proiectează o lumină nouă asupra relaţiilor sale cu Benveniste, cu Marcel Mauss şi cu ceilalţi savanţi; cred totodată că Dumézil explică multe lucruri, ceea ce transformă convorbirile într-o cale de acces către opera sa, care este uriaşă - sînt aproape 70 de titluri - or, pentru cineva care nu-l cunoaşte pe Dumézil este destul de greu, nu ştii de unde să începi etc.

- Dar cred că e şi o capcană aici: este o carte foarte convivială care, tocmai cititorului care nu cunoaşte această operă, riscă să i se pară "de ajuns"... ?

- O carte de convorbiri poate fi citită şi de cineva care n-a citit nimic, să zicem de Dumézil - dar şi de către cei care-i cunosc evoluţia gîndirii şi care au citit tot; deci, ideea era de a face o carte care, pentru specialişti, să aducă un ecleraj inedit, iar pentru ceilalţi - un ecleraj pur şi simplu... Dar aceasta e valabil pentru orice carte, există întotdeauna mai multe niveluri de lectură - în funcţie de cititori; oricum , pot să-ţi spun că este o carte foarte des citată, este ceea ce se cheamă "o carte de referinţă", şi pe bună dreptate, căci oricine îl studiază pe Dumézil nu poate să treacă peste ceea ce el însuşi crede despre opera sa - mai ales că este o carte făcută chiar în anul morţii sale!

> "Principiul nu monarhic, ci dinastic, care pune cel mai înalt post din Stat la adăpost de capricii şi de ambiţii, mi se părea, şi mi se pare încă, preferabil alegerii generalizate în care trăim de la Danton şi Bonaparte."
>
> Georges DUMÉZIL
>
> (în: Didier Eribon, **Entretiens avec Georges Dumézil,** Gallimard, p.208)

- La un moment dat, Dumézil recuză ideea de "maître à penser"... spre deosebire de Foucault care, că a vrut sau nu, a fost "Le maître à penser" al generaţiei post-Sartre.

- Foucault şi Dumézil erau foarte diferiţi, deşi foarte buni prieteni: complicitatea lor a început în 1955 şi a durat pînă la moartea lui Foucault, în 1984. E-adevărat, Dumézil avea oroare de rolul de "maître à penser" - de intelectual în sensul sartrian al termenului! El considera opera lui o cercetare ştiinţifică strict delimitată - ceea ce e un paradox atunci cînd vezi ce se scrie despre această operă, atît de către duşmani, care o acuză de a fi rasistă, cît şi de rasişti înşişi, care găsesc în ea motive de alimentare a acestui sentiment.. Dumézil a făcut întotdeauna o separaţie între opiniile sale politice (care de altfel nici nu erau rasiste) şi cercetarea ştiinţifică: ce este sigur, este că opera lui nu are nimic politic. La fel de sigur, că el nu vroia să joace rolul acesta de "maître à penser" - ceea ce nici nu a fost, pînă la urmă... Cînd l-a cunoscut pe Foucault, acesta nu avea nici 30 de ani, era lector de franceză la Universitatea din Uppsala, în timp ce Dumézil avea deja aproape 60 de ani, era un universitar cu carieră: Foucault a fost sedus de Dumézil, de modelul intelectual pe care-l reprezenta, iar Dumézil, de latura "tînăr filozof strălucit" pe care o descoperea în Foucault... Sigur că pe vremea aceea nici unul, nici celălalt nu era "maître à penser", şi nici nu se gîndea să devină: Foucault a devenit aşa-ceva la sfîrşitul anilor '60 - mai ales după mai '68 - şi nu cred că Dumézil a apreciat acest rol al lui Foucault: mai degrabă îl amuza... Dumézil era contra angajamentului politic al intelectualului - el avusese unul, în tinereţe, şi cred că îl regreta).

- Se poate spune că el pleda, în mod subiacent, pentru o pozitivitate neutră.

- Absolut. În multe, foarte multe texte de Dumézil găsim această formulă: "Nu mă interesează decît faptele" - "Eu nu fac filozofie" etc., adică ceea ce astăzi s-ar numi un pozitivism absolut (lui nu-i plăcea cuvîntul "pozitivism", de cîte ori auzea un "ism" - detesta!); este adevărat că el nu vroia ca filozofia să interfereze cu o cercetare ştiinţifică, spunea: "Eu fac mitologie, aşa cum un arheolog face arheologie!", "Eu nu fac altceva decît un fel de arheologie intelectuală" - aşa încît se poate spune, într-adevăr, că el rămăsese foarte înscris în tradiţia sociologică franceză din anii '20-'30, care refuza contaminarea ideologică.

- Dar ideea de "maître à penser" - ţi se pare viabilă astăzi?

- Ar trebui să ne întrebăm dacă a fost vreodată viabilă... Eu cred că iluzia intelectualilor că pot fi "maîtres à penser" i-a făcut să spune o gramadă de prostii (Sartre, dar şi Foucault); cred că este o formulă la care ar trebuim să se renunţe. Asta nu înseamnă că intelectualii nu trebuie să fie angajaţi: există un travaliu critic pe care aceştia pot să-l facă asupra societăţii, asupra instituţiilor Puterii, care mi se pare foarte important. Eu am impresia că, atunci cînd se spune: Sartre s-a înşelat, asta nu înseamnă că intelectualii nu trebuie să se mai angajeze! "Intelectualii s-au înşelat" - asta e un fel de-a spune, Să se termine cu spiritul critic! Or, chiar atunci cînd s-au înşelat, rolul pe care-l jucau era important: ei au lărgit spaţiul critic - or, a lărgi spaţiul critic înseamnă a lărgi spaţiul democratic. Dacă n-ar mai exita acest rol critic, riscăm să ajungem în situaţia în care nu mai există o contra-putere care să se opună Puterii...

-Trebuie ca un intelectual să fie întotdeauna contra Puterii? Atunci cînd un intelectual ajunge ministru să spunem (cum a fost Malraux), înseamnă că el a "trădat" spiritul critic pentru putere?...

- Nu cred, vreau să spun - a "trădat" Václav Havel ajungînd preşedinte?

- Să zicem că în Cehoslovacia, (în iunie 1992, aceasta încă mai exista, nedivizată **- n.m.) lucrurile sînt simple; în România însă, sînt mai ambigui...**

- Nu cunosc prea bine situaţia de la voi dar, teoretic vorbind, un intelectual care are o anumită sarcină în guvern nu mi se pare că "trădează" - pentru că, în timp ce acesta este în guvern, rămîn atîţia alţi intelectuali în afara guvernului, care pot exersa libera critică a acelui guvern!

- Dar nu se poate spune că intelectualul din guvern "îşi suspendă" spiritul critic pe perioada mandatului?...

- Sigur, e foarte greu să fii şi înăuntru, şi înafară - dar îmi închipui că totuşi, mai ales în ţările din Est, acel intelectual ajuns la putere a contribuit cu ceva la democratizarea acelei ţări, şi-a exersat spiritul critic şi că, odată instalat, nu şi l-a pus cu totul în cui?! Pe de altă parte, intelectualii din opoziţie - eu nu cred că trebuie să te opui neapărat Puterii, aşa, în mod abstract sau de plăcere: te opui în măsura în care acest lucru ajută la lărgirea spaţiului democratic şi la menţinerea spaţiului critic - care e foarte important.

Alex. Leo ŞERBAN

Oamenii remarcabili sînt rareori chemaţi la conducerea treburilor publice

Democraţia nu-i încurajează pe cei merituoşi

Mulţi europeni cred fără să o spună sau spun fără să o creadă că unul din marile avantaje ale votului universal este că promovează în conducere oameni demni de încrederea publică. Poporul ca atare nu poate guverna - se spune - dar el doreşte întotdeauna binele statului şi instinctul îi arată pe cei care sînt însufleţiţi de aceeaşi dorinţă, apţi să ţie frîiele puterii.

În ce mă priveşte trebuie să spun că ceea ce am văzut în America nu mă îndreptăţeşte să cred că ar fi aşa. În Statele Unite am fost de la început surprins să descopăr cît de răspîndite sînt meritele printre cei guvernaţi şi cît de rare sînt printre cei care guvernează. Se verifică mereu, în zilele noastre, faptul că în Statele Unite oamenii remarcabili sînt rareori chemaţi să îndeplinească o funcţie publică şi este obligatorie recunoaşterea adevărului că s-a întîmplat aşa, pe măsură ce democraţia a depăşit vechile ei limite. Este evident că în ultima jumătate de secol seminţia oamenilor de stat americani este pe cale de dispariţie.

Acest fenomen are cîteva cauze.

Orice s-ar face, e imposibil să ridici nivelul de cunoştinţe al poporului peste o anume limită. Oricît s-ar facilita accesul la educaţie, oricît s-ar îmbunătăţi metodele de învăţămînt, ştiinţa fiind la îndemîna tuturor, oamenii nu vor putea să înveţe şi să-şi dezvolte cunoştinţele fără a-şi consacra un timp anume acestei îndeletniciri.

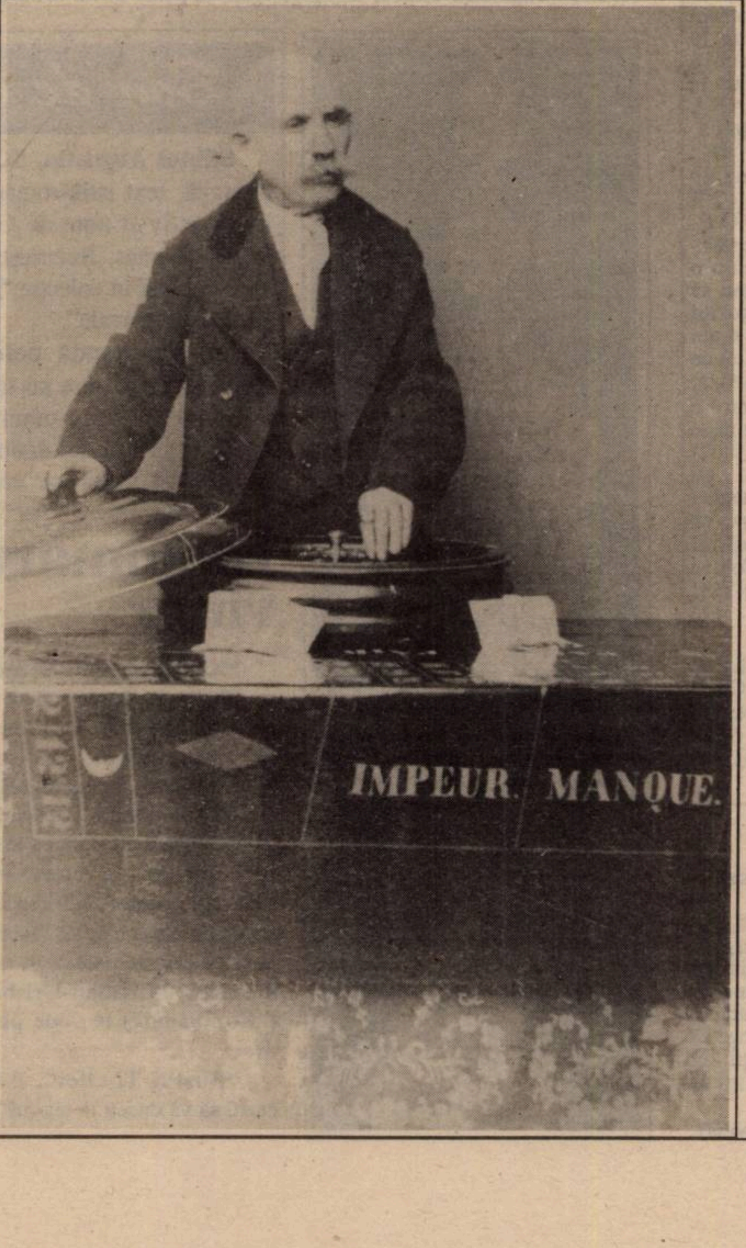
IMPEUR. MANQUE.

Limita necesară a progreselor intelectuale este determinată de înlesnirea oamenilor de a trăi fără să muncească. Această limită este mai largă în unele ţări, mai restrînsă în altele; dar pentru ca ea să nu existe ar trebui ca poporul să nu mai aibă grija zilei de mîine, adică să nu mai fie popor. Este deci la fel de dificil să-ţi imaginezi o societate unde toţi oamenii sînt luminaţi, ca şi un stat în care toţi cetăţenii sînt bogaţi; aceste două dificultăţi sînt în corelaţie. Admit cu dragă inimă că masa cetăţenilor doreşte sincer binele ţării; merg mai departe şi spun că în general clasele inferioare introduc într-o măsură mai mică în această dorinţă combinaţiile interesului personal decît clasele superioare; le lipseşte însă întotdeauna arta de a selecta mijloacele în dorinţa sinceră de a-şi atinge scopul. Ce studiu lung, cîte noţiuni diverse sînt necesare pentru a avea o idee exactă despre caracterul unui singur om! Cele mai mari genii dau greş şi gloata va reuşi! Poporul nu găseşte niciodată timpul şi mijloacele pentru a se dedica acestei trebi. El judecă întotdeauna în grabă şi se ataşează de obiectele cele mai sclipitoare. Aşa se explică faptul că escroci de toate felurile ştiu atît de bine secretul de a-i fi pe plac, în timp ce adevăraţii săi prieteni eşuează.

De fapt, democraţiei nu-i lipseşte întotdeauna capacitatea de a alege oameni merituoşi, din dorinţă şi poftă.

Alexis de
TOCQUEVILLE
din "Despre democraţie în America" (1835)

Traducere de Magdalena BOIANGIU

Suporterii şi restul lumii

Probabil că nu există alegeri libere în care cei care vor să obţină puterea să nu-şi asume dorinţa schimbării. Ani de zile acesta a fost cuvîntul de ordine al Partidului Comunist Francez; acum, tot în Franţa, a fost sloganul dreptei, împotriva stîngii de la putere. Cînd schimbarea obţine majoritatea necesară, imediat după alegeri, ceva - ceva tot se schimbă - prim-ministrul cu miniştrii săi, responsabilii cu informaţia (la vedere), oamenii din administraţie (mai discret).

Preşedintele Clinton s-a ales şi el sub semnul schimbării. În Statele Unite înlocuirile pe care unii lideri politici le consideră "schimbare" - sînt reglate prin cutumă: se ştie din timp cine trebuie să-şi facă bagajele şi cine se va instala în loc. Revista "Time" scrie cu părintească înduioşare despre noua echipă, care a introdus muzica în Biroul Oval, moda consilierilor bărboşi, despre media de vîrstă a celor care lucrează pentru preşedinte: ea a scăzut de la 45 la 25 de ani. Amănuntul e mai important decît pare: în ianuarie, în Statele Unite, odată cu preşedintele a fost înlocuit atît partidul de la putere cît şi generaţia care decide. Se va mărgini administraţia Clinton să intre în dilema mai multă/mai puţină acţiune guvernamentală sau va izbuti să inventeze într-adevăr soluţii atît pentru problemele majorităţii cît şi pentru cele ale minorităţilor. În acest context minorităţi nu sînt doar negrii, hispanicii sau coreenii, ci şi şomerii, şi săracii, şi homosexualii, şi bolnavii, şi cei care dintr-un motiv sau altul n-au permis de conducere auto. Există voci care susţin că nu doar "băieţii" lui Clinton, ci nici un guvern nu se poate angaja într-o asemenea schimbare. Aşa cum susţine George F. Will, nu politicienii şi suporterii lor determină evoluţia societăţii. Ei sînt buni, cînd n-o împiedică.

Echipa preşedintelui

...Cînd la Washington schimbarea liderului coincide cu schimbarea partidului de la putere, efuziunea de satisfacţie depăşeşte politica.

Pe de o parte e vorba de o fericire concretă şi trebuie să trăieşti la Washington ca s-o înţelegi. E o capitală fără industrie şi fără bănci, fără burse şi fără artişti, fără autori de filme şi romancieri şi cu foarte puţin teatru. Statutul oamenilor depinde în bună măsură de cei pe care îi cunosc din administraţie şi de cît de bine îi cunosc. La Washington preşedintele are cam 3000 de slujbe la dispoziţia sa, deci orice Democrat are 3000 de prieteni potenţiali la putere. De la avocatul care la ceremonia inaugurării îmi spunea că îi cunoaşte pe toţi cei de pe podium, pînă la gazetarii care au dobîndit noi şi sigure surse de informaţii - multe persoane sînt mulţumite. Washingtonul s-a umplut brusc de oameni care se simt conectaţi la o sursă de căldură după ce au stat 12 ani în frig...

Victoria echipei Clinton nu este o izbîndă a marginalilor împotriva elitelor. Chiar dacă Ceorge Bush e absolvent de la Yale, o universitate de elită, Bill şi Hillary Clinton au fost la Yale Law School, o şcoală juridică şi mai elitară. Şi dacă printre consilierii lui Clinton sînt femei, negri şi hispanici, ei sînt acei negri şi hispanici şi acele femei care au absolvit aceleaşi universităţi ca şi consilierii lui Bush.

Revenirea la putere a unor oameni care cred cu optimism în guvern şi în schimbare va asigura caracterul diferit al politicii americane. Cuvîntul cheie al politicii interne va fi **activ**. Clintonienii cred în politica activă, în politicienii activişti, în guvernările cu idealuri ambiţioase. Aceasta nu înseamnă neapărat o revenire la programele care au risipit banul public în anii '70, deşi nu e exclus. Se văd deja mîinile întinse pentru a cere. Dar majoritatea noilor Democraţi sînt pragmatici, interesaţi în aplicarea schemelor pentru ajutorul de şomaj şi a complicatelor tarife fiscale pe care le-au elaborat în 12 ani de aşteptare. În timp ce prezida un recent consiliu economic, Preşedintele s-a dovedit amator de idei inteligente şi stăpîn pe chichiţele politicii economice. Noul trib, oameni dependenţi de politică, găseşte acest lucru încîntător. Alţii şi-au pierdut somnul tot gîndindu-se cum vor alege dintre atîtea programe simpatice.

Chiar dacă n-au vrut niciodată să se îmbogăţească, membrii noului trib nu sînt în mod necesar anti-business. Dimpotrivă, cei care au făcut campanie electorală pentru Clinton au adunat fonduri de sprijin de la oamenii de afaceri din Silicon Valley, companii de înaltă tehnologie, cu antreprenori flegmatici, aşa cum le place Democraţilor. Oamenii de afaceri din Silicon Valley consideră că schimbarea e bună în sine şi privesc cu bunăvoinţă politica industrială şi protecţionismul. Partizanii lui Clinton sînt atraşi de "dirijarea comerţului" şi de "infrastructuri", considerînd că politicienii pot să facă şi altceva pentru a îmbunătăţi economia decît s-o lase pe seama forţelor pieţei.

Cel mai mare potenţial de dezastru îl au clintonienii în politica externă. Cu toţii au fost în străinătate (cei mai mulţi la Oxford) şi au impresia că îi înţeleg pe străini. Sînt mari partizani ai dialogului, ai schimbului de idei şi ai negocierilor. Oamenii inteligenţi trebuie să fie capabili să se aşeze la o masă şi să discute asigurînd o evoluţie corectă (americană) a evenimentelor. Cînd inteligenţa eşuează - străinii se poartă rău, iraţional şi sînt peste măsură de cruzi - clintonienii renunţă şi încep să vorbească din nou despre necesitatea acţiunii. În acest fel se provoacă dezastrele, cum a fost cel de la Bay of Pig (debarcarea în Cuba) sau cum a fost tentativa lui Jimmy Carter de a-i elibera pe ostatecii din Iran.

Desigur, succesul sau eşecul echipei Clinton vor depinde de costul ideilor noi şi de dorinţa americanilor de a plăti pentru ele. Sporirea datoriei publice este imposibilă.

Deja e evident că domnul Bush a făcut ca cifrele deficitului din bugetul american să pară mai mici - deci situaţia e mai proastă decît s-a crezut. Evidenţa sugerează, în pofida rezultatelor electorale, că americanii detestă să plătească programele care finanţează interesele generale mari şi vagi, programe favorizate de Democraţi; nu vor dori să achite taxe mai mari dacă nu li se va demonstra că banii sînt pentru drumurile locale, sau pentru şcolile locale sau pentru ca pe străzile pe care ei circulă să nu mai fie delincvenţi. Noului trib îi va fi destul de greu să convingă restul ţării că prin taxe mai mari America va funcţiona mai bine.

Anne APPLEBAUM
"The Spectator" - 16 ian.1993

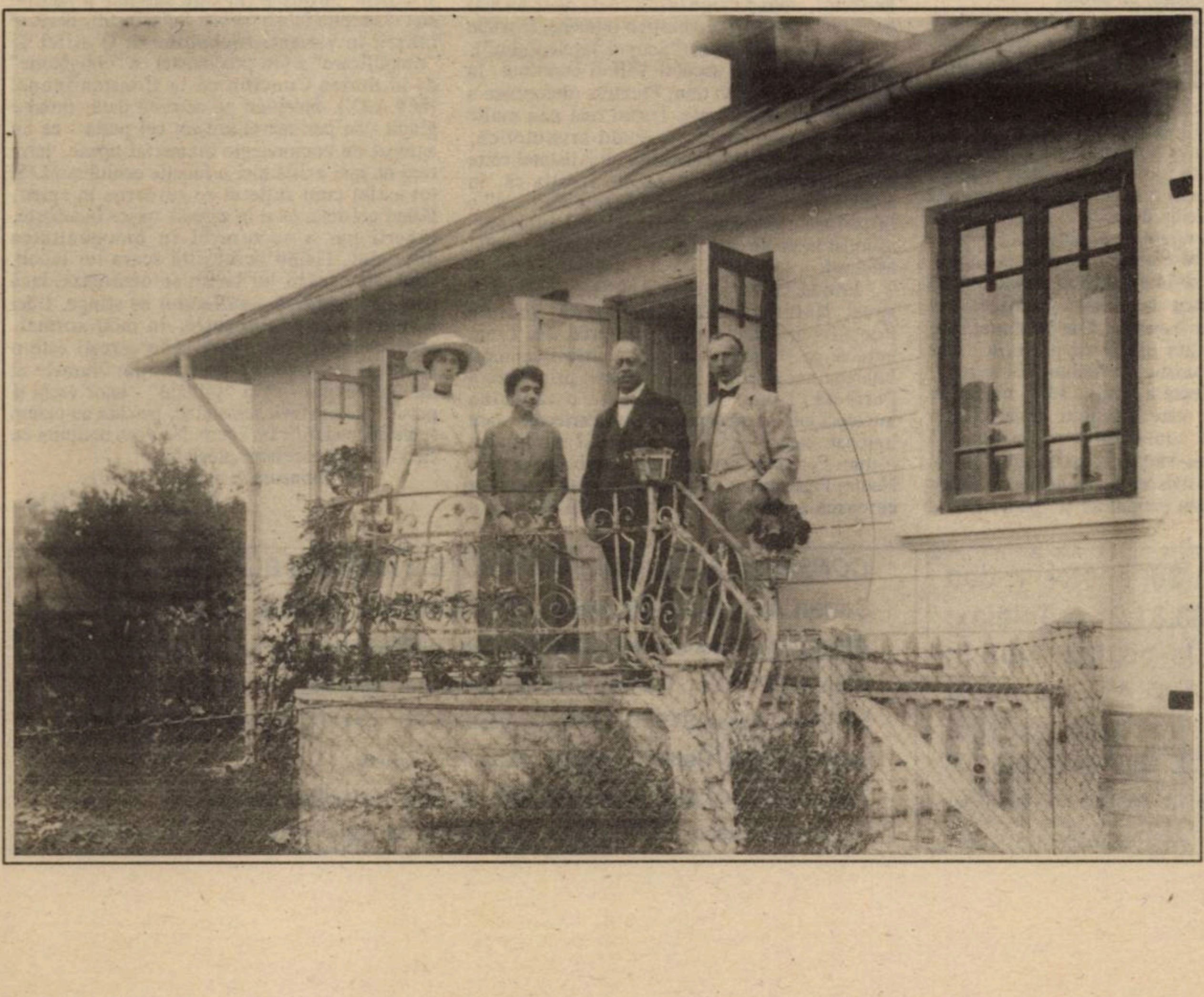

Cînd începe "schimbarea"

Din discursul bine uns al preşedintelui Clinton la ceremonia instalării, un anume element a fost, în mod special, bine primit de către oamenii îngrijoraţi de nechibzuinţa politică, inevitabil încurajată de liturghia inaugurării. Acest element a fost deplasarea accentului pe care Clinton l-a pus, în timpul campaniei electorale, pe "schimbarea" stimulată de guvern, către autonomia schimbării. "Forţe puternice şi profunde zguduie şi reconstruiesc societatea noastră..."

Forţele la care se referă - comunicarea, comerţul, ştiinţa, inteligenţa, convingerile religioase - au fost întotdeauna aceleaşi. Dar pentru că ziua inaugurării este un fel de festival al guvernării, ceremoniile sînt în stare să amintească clasa politică, ba chiar şi pe oamenii normali, făcîndu-i să creadă în ideea falsă a importanţei politicii.

În egotismul ei şi în predispoziţia ei spre autocontemplare, clasa politică este capabilă să facă această noţiune plauzibilă. E o percepţie deosebit de plăcută Partidului Democrat, dispus dintotdeauna să considere guvernul soarele în jurul căruia se roteşte pămîntul.

E o idee definită vara trecută de Ted Kennedy: "Urnele de vot sînt locul în care încep toate schimbările în America". Greu se poate găsi o pagină a trecutului american care să nu respingă această pretenţie a clasei politice de a face istoria.

În America schimbarea începe cînd un absolvent de la Yale, Eli Whitney, supraveghetor pe o plantaţie de bumbac, s-a gîndit să inventeze o maşină care să separe bumbacul de sămînţă. Maşina de egrenat bumbac a lui Eli Whitney a favorizat fundamentarea economică a sclavagismului. Altă schimbare s-a produs în America în 1940, cînd urmaşii sclavilor au început să migreze în oraşele din Nord, în urma inventării maşinii de cules bumbacul.

În America schimbarea începe cînd John Fitch construieşte primul vapor cu motor cu aburi şi cînd un inventator din Connecticut, Samuel Colt, obţine patent pentru pistolul cu magazie rotativă. În America schimbarea începe cînd un fierar tînăr din Grand Detor, Illinois, face un plug de oţel care să poată pătrunde în solul compact din Middle West. Astăzi, numele fierarului poate fi citit scris cu galben pe maşinile agricole - John Deere.

În America schimbarea începe cînd tînărul John Rockeffeler, care lucra pe un şantier naval din Cleveland de la 16 ani, pe la 20 de ani se apucă de comerţ, vînzînd printre altele şi lichidul negru pompat din solul Pennsylvaniei.

În America schimbarea începe cînd se aude o voce de fir, o voce din altă cameră, care spune: "Domnule Watson, vino pînă aici, vreau să-ţi vorbesc!" În America schimbarea începe cînd tînărul Henri Ford inventează în garajul său din Detroit nu doar un vehicul pentru mase ci şi un mod de producţie de masă, care va da dinamism şi prosperitate americanilor. În America schimbarea începe cînd doi fraţi dintr-un atelier de reparat biciclete, inventează un dispozitiv isteţ care va modifica într-adevăr felul în care americanii asimilează marile distanţe.

În America schimbarea începe cînd Thomas Alva Edison din Menlo Park, N.J. nu consideră un eşec faptul că cele 80 de experienţe pentru filamentul becului electric s-au dovedit nesatisfăcătoare, ci un succes faptul că acum ştie că nici unul din cele 80 de materiale folosite nu e cel de care are nevoie.

În America schimbarea începe cînd un locuitor din Illinois de 36 de ani produce o substanţă care va face posibilă însuşirea unei noi percepţii a lumii. John Wesley Hyatt a produs celuloidul care la timpul potrivit a produs Hollywoodul.

În America schimbarea începe cînd, în anul 1954, un comis-voiajor care vindea nişte aparate care se numeau Multimixer a intrat în restaurantul fraţilor Mc Donald din San Bernardino, California, unde funcţionau din plin opt asemenea aparate. Ideea care i-a trecut în acea zi prin cap lui Ray Kroc a creat o mare corporaţie şi o mare industrie.

Dar staţi puţin. Schimbările materiale nu sînt mai importante decît cele intelectuale, morale şi spirituale, care de asemeni nu încep la urne.

În America schimbarea începe în 1734, cînd Jonathan Edward, un cleric din Northampton, Massachusetts îşi înalţă verbul înflăcărat în Connecticut Valley, iar apoi alţi predicatori îl preiau determinînd renaşterea religioasă, denumită Marea Deşteptare, care a stimulat sentimentul identităţii americane.

În America schimbarea începe cînd Harriet Beecher Stowe scrie un roman. Se spune că, întîlnind-o la Casa Albă, preşedintele Lincoln i-ar fi zis: "Dumneavoastră sînteţi acea femeie mică, autoarea cărţii care a început acest mare război." În America schimbarea continua în 1960, cînd o altă femeie publica un alt roman cu subiect rasial: Harper Lee "Să ucizi pasărea cîntătoare". Schimbarea începe cînd Lincoln Steffens scrie "Ruşinea oraşelor", Ida Tarbel "Istoria companiei Standard Oil" şi Upton Sinclair "Jungla".

În America schimbarea începe cînd Mark Twain, Scot Joplin, Edward Kennedy Ellington şi alţii inventează sunete americane în limbaj şi în muzică.

În America schimbarea începe... E suficient.

Într-o societate normală unele schimbări, cîteva foarte importante, încep la urne. Dar într-o societate normală politica e periferică în raport cu impulsurile vitale ale societăţii. În America schimbarea e continuă, fără nici un fel de indicaţii şi cenzură din partea clasei politice.

George F.WILL -
"The Washington Post" - ian.1993

Pagini realizate de
Magdalena BOIANGIU

O introducere la studiul îngerilor (II)

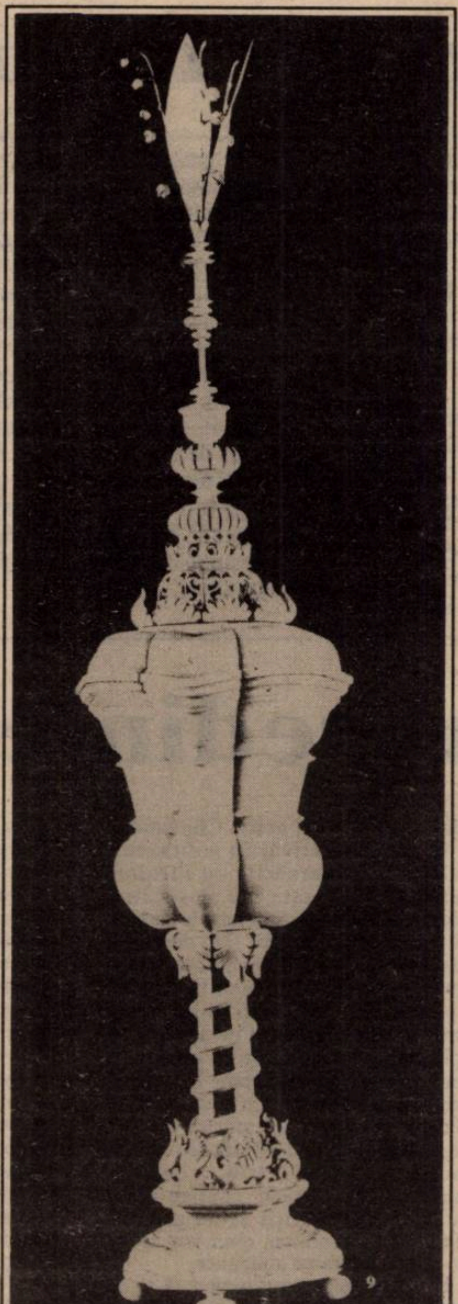

VI. Caracteristice pentru tipul de spaţiu în care se desfăşoară "activitatea" îngerilor sînt **diferenţierea** şi **ierarhia.** Intervalul dintre Dumnezeu şi om nu e nici vid, nici omogen, nici schematic. Angelologia poate fi, în bună măsură, o **sociologie a cerului.** Cetele îngereşti se împart după rang şi capacităţi. Avem de a face cu o adevărată "diviziune a muncii", potrivit căreia unora le revine controlul individului uman, altora controlul popoarelor, al marilor comunităţi sau al unor epoci întregi. Există, între îngeri, spirite ale locului şi spirite ale timpului, spirite ale elementelor - aer, pămînt, foc, apă - ale corpurilor cereşti (uneori apare tendinţa identificării ierarhiilor angelice cu sferele planetare), sau ale fenomenelor meteorologice (ploaie, vînt, nori etc.). Există îngeri ai mării, ai vieţii, ai morţii, ai milei, ai iertării, ai pedepsei, ai păcii. În mediile iudaismului tîrziu, faptul că "tot ce există şi se întîmplă în natură îşi are îngerul său" trece drept un adevăr de la sine înţeles. El va fi preluat şi de Părinţii Bisericii şi de teologia scolastică, ca un ecou al acelui "totul e plin de zei" al milesienilor. Un gînditor din ambianţa shî'ită a secolului 19 (shaykh-ul Hajj Mohamad Karîm-Khân Kermâni) socoteşte că îngerul e "realitatea esenţială a oricărui existent aflat în plenitudinea existenţei sale". În consecinţă, putem vorbi de îngerul unui peisaj, al unei opere de artă, al unei simfonii etc. Aşadar, **maximă diferenţiere,** o diferenţiere echivalentă - la nivelul lumilor subtile - cu diferenţierea lumii sensibile. Dar nu numai diferenţiere, spuneam, ci şi ierarhie. Îngerii sînt organizaţi după un principiu al subordonării stricte, în funcţie de gradul de apropiere sau depărtare de Dumnezeu. Universal acceptată e ierarhia de nouă trepte a lui Dionysie Areopagitul (sf. sec.5), începînd cu cetele cele mai înalte ale Serafimilor, Heruvimilor şi Tronurilor, continuînd cu cetele cele mijlocii ale Domniilor Virtuţilor şi Puterilor şi terminînd cu ceata cea mai apropiată de om: Începători, Arhangheli şi Îngeri (îngerii propriu-zişi). Ierarhiile cereşti care împrumută, uneori, stilul ierarhiei curţilor imperiale sînt, oricum, modelul ierarhiilor eclesiastice. Nu lipseşte o anumită nuanţă "parlamentară" a lumii angelice. Mari autori patristici (Clement din Alexandria, de pildă, sau Origen) - continuînd tradiţii iudaice şi greceşti - vorbesc despre îngeri "de dreapta" şi îngeri "de stînga", administrînd, în mod adecvat, sufletele celor defuncţi. Îngerii "de dreapta" se ocupă de sufletele celor care au apucat să se căiască, îngerii "de stînga" se ocupă de păcătoşii irecuperabili.

VII. Structura ierarhică a oştirilor îngereşti implică structura ierarhică a intervalului pe care ele îl populează. Există, cu alte cuvinte, o **ontologie a intervalului,** o "gradaţie" a lui, pe care imaginea **scării** din viziunea lui Iacob o sugerează în chip nemijlocit. Între Dumnezeu şi om există **trepte,** "ceruri, "densităţi" ontologice diferite, după cum între om şi materia anorganică există regnuri intermediare. Regnurile superioare omului sînt corespondentul simetric al regnurilor care îi sînt inferioare: la cîte "pămînturi", atîtea "ceruri". Sîntem confruntaţi cu o geometrie asemănătoare aceleia a **ziqqurat**-ului mesopotamian, probabil cea dintîi reprezentare plastică a lumilor supraterestre, un fel de replică anticipativă, tridimensională, a scării lui Iacob.

Ontologia intervalului odată constituită, este inevitabil să vedem născîndu-se **tehnici ale parcurgerii** lui, tehnici de **a fragmenta** distanţa, transformînd-o, cum am spus-o la început, într-o "înlănţuire de proximităţi". Or, îngerii nu fac altceva decît **să divizeze** depărtarea care ne separă de absolut, să reducă depărtarea aceasta la o suită de segmente plauzibile. Îngerii sînt filtrele cunoaşterii mistice. Ei conduc, "din aproape în aproape", spre intuiţia "departelui divin", ei sînt calea spre tronul dumnezeiesc, **metoda** oricărei teognoze. Angelologia, ca disciplină a treptelor existente între inteligenţa omului creat şi adevărul Creatorului său, e **o metodologie,** poate chiar forma arhetipală a metodologiei. Ea stabileşte **etapele** unui drum şi recomandă ghidajul unor fiinţe intermediare, care controlează **pragurile** dintre etape. Lui Descartes nu-i rămîne decît să secularizeze "metoda" pe care angelologia o presupune, aşezînd scara lui Iacob pe orizontală; tema treptelor, a proximităţilor succesive, rămîne însă fundamentală: cel de-al treilea (din cele 4 principii) pe care şi le propune, ca regulă, Descartes sună astfel: "conduire pare ordre mes pensées, en commençant par les objets les plus simples et les plus aisés à connaître, pour monter **peu à peu, comme par degrés** (s.m.A.P.), jusqu'à la connaissance des plus composés". Cum vedem, Descartes încă vorbeşte de "urcuş" ("monter peu à peu"). În realitate, cercetarea lui şi a ştiinţelor care îi sînt îndatorate e tot mai insistent legată de categoria - tipic carteziană - a "întinderii" (**étendue**). Angelologia **urcă** spre obiectul cunoaşterii sale. Descartes **avansează** spre el. Şi în acest tenace **progres** mental, el nu mai are nevoie de îngeri. Simpli hibrizi, entităţi arbitrare alcătuite din elemente împrumutate lui Dumnezeu şi elemente împrumutate omului, îngerii trec, pentru Descartes şi pentru lumea modernă, în categoria **imaginarului.** Începe ofensiva dichotomiilor. Un lucru e sau real sau ireal. Imaginarul e ireal. Prin urmare, îngerii nu există, iar Dumnezeu e din nou exilat în teritoriul nebulos, inabordabil al maximei depărtări.

VIII. Într-adevăr, dacă lucrurile sînt **sau** reale **sau** ireale, dacă o propoziţie e **sau** adevărată **sau** falsă, dacă ne mişcăm doar între binoame (concret-abstract, cunoaştere senzorială - cunoaştere intelectuală, "Dumnezeu-cer-eternitate" pe de o parte, "om-pămînt-parisabilitate" pe de alta), atunci îngerii nu există. Îngerii sînt, prin natura lor, un **al treilea termen,** termenul **mediu.** Iar cînd unul dintre ei a refuzat să-şi asume acest destin specific, cînd Lucifer a vrut să iasă din condiţia intervalului pentru a se instala la limita lui superioară, în locul rezervat lui Dumnezeu, întregul univers angelic s-a fisurat. Cînd nu se mai percepe pe sine ca interval, ca punte între două depărtări, îngerul devine demon. Cu alte cuvinte, deriva luciferică prin excelenţă este **instinctul polarizant**, "demonia" binoamelor. Îngerii încep să se reanime abia cînd demonia aceasta se estompează, cînd intră în discuţie "gradele" de adevăr cuprinse între adevărat şi fals, "gradele" de realitate cuprinse între real şi ireal, "gradele" diverse de consistenţă cuprinse între corporalitate şi spiritualitate. Ne apropiem de teritoriul îngerilor ori de cîte ori vorbim de **modulaţiile existentului:** de posibil, de virtual, de existenţe "intensive", de "supraexistenţe", de existenţe indirecte, implicite, onirice etc. Ne apropiem de teritoriul îngerilor cînd vorbim de logica polivalentă, de facultăţi de cunoaştere distincte şi de simţuri şi de intelect, de evenimente care nu ţin nici de "mit", nici de "istorie", dar rămân totuşi evenimente (experienţele vizionare, de pildă).

IX. Angelologia nu se poate adapta decît unui model ontologic şi antropologic de tipul triadei. Ca disciplină a intervalului, ea se adresează "intervalului" din om, adică nivelului său **animic**, aşezat între corp şi spirit. Sufletul omenesc este un înger latent (vezi imaginea sufletului - pasăre în lumea antică). El se poate "activa" ca entitate angelică deplină, în măsura în care dezamorsează cealaltă "latenţă" a sa: latenţa demonică. Trecerea de la angelicitate potenţială la angelicitate reală e conţinutul însuşi al efortului ascetic, la capătul căruia călugărul se integrează în metabolismul vieţii îngereşti (**bios angelikós**) şi devine, prin aceasta, **isángelos** îngerilor. Dar în efortul său, sufletul nu e singur dinaintea propriilor sale determinări. El e asistat de "dublul său ceresc", de expresia perfectă a naturii sale, un fel de **alter ego** sublim, care îi slujeşte drept reper şi colaborator. În consecinţă, viaţa noastră interioară e o **con-vieţuire**, existenţa noastră sufletească e o **co-existenţă**, un neîncetat dialog între sufletul nostru pămîntesc şi "perechea" sa angelică. Luată în serios, angelologia ar putea adăuga psihologiei "abisale", care valorifică mereu subterane, straturi nocturne şi, uneori, impersonale ale organismului nostru psihic, o **fenomenologie a înălţimilor**, atentă la zona "luminoasă", aurorală, pronunţat personalizată a sufletului. Studiul "rădăcinilor" conştiinţei s-ar completa, astfel, cu o evaluare a "nimbului" ei. O veritabilă "psihologie a înălţimilor" s-ar interesa nu numai de **ceea ce ne motivează**, ci şi de ceea ce ne inspiră. A privi cu scepticism o asemenea perspectivă nu mi se pare o probă de raţionalitate, în orice caz, nu înainte ca cercetătorul (sceptic sau nu) să fi parcurs măcar 2-3 tratate de angelologie.

Pentru a ilustra relaţia subtilă a sufletului cu "tutorele" său suprasensibil, cu "Natura sa Perfectă", vom recurge la trei citate dintr-un text hermetic al ambianţei gnostico-iraniene. E vorba de **Ghâyat-al-Hakîm** ("Scopul Înţeleptului"), scris, probabil, în secolul VIII şi cunoscut, în traducere latină, sub titlul **Picatrix** (deformare a numelui lui Hippocrat). Textul reia mai multe pagini dintr-o lucrare pseudo-aristotelică, pretinzînd a cuprinde sfaturile lui Aristotel către Alexandru cel Mare. Atragem atenţia că, în citatele pe care le-am ales, "Natura Perfectă" e în strînsă relaţie cu Hermes-zeul înaripat, asimilat în unele scrieri gnostice cu Arhanghelul Michael.

Primul citat: "Înţeleptul Socrate pare să fi spus: Natura Perfectă e numită Soarele Filosofului, rădăcina sa, vlăstarul său. L-am întrebat pe Hermes: cum poţi ajunge să cunoşti Înţelepciunea? Hermes a răspuns: prin Natura Perfectă. L-am întrebat: care e rădăcina Înţelepciunii? A răspuns: Natura Perfectă. L-am întrebat: care e cheia înţelepciunii? A răspuns: Natura Perfectă. Atunci l-am întrebat: dar ce e Natura Perfectă? A răspuns: e Îngerul, entitatea cerească a filosofului, cea care îi însoţeşte steaua, care îl guvernează, îi deschide zăvoarele Înţelepciunii, îl învaţă lucrurile greu de învăţat, îi arată - şi în somn şi în stare de veghe - ce este drept şi care sînt cheile tuturor uşilor".

Relaţia sufletului cu "Natura Prefectă" devine o relaţie liturgică, alcătuind, deci, substanţa unui cult. Iată - într-un al doilea citat - una din rugăciunile acestui cult, adresîndu-se ipostazelor îngereşti ale Naturii Perfecte: "Vă chem pe toţi, o, Îngeri puternici, sublimi, netrupeşti, voi care sînteţi Înţelepciunea Înţelepţilor, agerimea celor pătrunzători, ştiinţa ştiutorilor. Împliniţi-mă, arătaţi-vă mie, apropiaţi-mă de rangul vostru, călăuziţi-mă prin înţelepciunea voastră, apăraţi-mă prin puterea voastră. Învăţaţi-mă să înţeleg ceea ce nu înţeleg, să ştiu ceea ce nu ştiu, să văd ceea ce nu văd. Îndepărtaţi de la mine ponoasele necunoaşterii, uitarea şi împietrirea inimii, aşa încît să fiu asemenea vechilor Înţelepţi, în inima cărora înţelepciunea, perspicacitatea, vigilenţa, discernămîntul şi înţelegerea şi-au făcut lăcaş. La fel şi voi, aşezaţi-vă în lăcaşul inimii mele şi nu vă mai despărţiţi de mine niciodată".

Într-un al treilea fragment, invocaţia către Natura Perfectă e transferată asupra lui Hermes însuşi, care îi preia atributele şi prestigiul: "Eşti atît de ascuns, încît nimeni nu-ţi cunoaşte, cu adevărat, natura şi eşti atît de subtil, încît nu poţi fi definit prin nici o calitate particulară; căci eşti masculin cu masculinitatea şi eşti feminin cu feminitatea; la lumina zilei împrumuţi firea zilei şi în umbra nopţii împrumuţi firea nopţii; le întreci pe toate în chiar firea lor şi te faci asemeni lor în modul lor de a fi...".

Capacitatea Naturii Perfecte, a Îngerului, de **a se plia** - în mod intim - pe structura specifică a partenerului său e misterul însuşi al firii angelice. "Adaptarea" îngerului la sufletul terestru pe care îl însoţeşte merge pînă la identificare; destinul celor doi se confundă. E, de aceea, inevitabil ca, de îndată ce problematica sufletului păleşte sau degenerează, problematica angelologiei să pălească de asemenea. Or, sufletul, cu tot cortegiul de facultăţi intermediare pe care el le presupune (afectivitate, intuiţie, imaginaţie etc.) apare, în **Weltanschauung**-ul Europei moderne, ca o instanţă discreditată; el e fie uitat (pînă într-atît încît Carl Gustav Jung a putut declara că psihologia modernă e **"o psihologie fără psyché"**), fie asimilat unui sentimentalism vag, situat undeva între emotivitate romantică şi derapaj halucinatoriu. Instinctul polarizant, obsesia simplificărilor binare au sfîrşit prin a pune între paranteze existenţa sufletului. Această "resistematizare" a modelului antropologic tradiţional s-a petrecut în chiar teritoriul teologiei creştine **oficiale**, căpătînd demnitate conciliară. Cum ştim, în perioada apostolică se vorbea despre **tripartiţia** omului. Părea de la sine înţeles - şi fiecare putea experimenta acest subînţeles printr-o minimă introspecţie - că sîntem construiţi din trei elemente net diferenţiate: corp, suflet, spirit (sau voinţă, afect, inteligenţă). Epistolele pauline încă păstrează - ca valabilă - această imagine trichotomică care, de altfel, e într-o perfectă coerenţă cu gîndirea trinitară a dogmaticii creştine. Creat "după chipul şi asemănarea" unui Dumnezeu treimic, omul nu putea fi, la rîndul lui, **decît** treimic. Şi, totuşi, binomul a învins. În definitiv, e mai simplu să spui ("claritatea didactică" e curent invocată pentru a eluda nuanţele), e, deci, mai simplu să spui că "reţeta" umană e binară: o parte vizibilă (corpul) şi o parte nevăzută (în care sufletul şi spiritul sînt contopite într-o unitate indistinctă), decît să întîrzii în varianta trichotomică. O astfel de "simplificare" a fost proclamată ca "obligatorie" de al doilea Conciliu de la Constantinopol (869.A.D.). Începînd cu această dată, omul e gîndit - în perimetrul creştin cel puţin - ca un agregat de componente diametral opuse, între care nu mai există nici o funcţie echilibrantă. Şi tot astfel cum sufletul se resoarbe în spirit, lăsînd gol intervalul în care se mişca îndeobşte, îngerii par a se resorbi în omogenitatea divinului, lăsînd nefolosită scara lui Iacob. Dinamica scării lui Iacob se ocultează dacă energia cognitivă a sufletului se stinge. Căci facultatea care mijloceşte, în mod normal, accesul nostru către ierarhiile cereşti este o facultate a sufletului: **imaginaţia**. Numele ei este însă expus - ca şi "sufletul" - unor vechi şi persistente confuzii semantice, pe care nu putem spera să le clarificăm acum. Ne vom mulţumi cu cîteva, strict necesare, precizări.

(Continuare în numărul viitor)

Andrei PLEŞU

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefoane: 633.74.03 - 633.31.21 ● Telefax: 312.75.59 -312.89.05 ● Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET SA ● Abonamentele se pot contracta, angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, et. 1, cam. 9, tel. 633.11.62 ● Abonamente anuale în străinătate: 96 $ SUA sau monedă convertibilă în contul 46.10.009.401.30.03- BRCE ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: **Mihai BOTEZ, Augustin BUZURA, Ştefan Aug. DOINAŞ, Mihai OROVEANU, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU**
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU, Tita CHIPER, Radu COSAŞU, Bogdan GHIU, Dora MEZDREA, Teodor SUGÁR (secretar general de redacţie), Alex. Leo ŞERBAN, Elena ŞTEFOI (secretar general de redacţie), Mircea VASILESCU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Gabriela ANDREESCU

Tiparul executat la PROGRESUL ROMÂNESC SA, Calea Plevnei 114, tel. 637.71.96